

**УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ**

ФАКЛОНОСЦИ XL

НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

**ЗЛАТНА ХРИСТОМАТИЯ НА
БЪЛГАРИЯ:
В 2 ТОМА**

**ТОМ 2.
КОМЕНТАР**

**София
Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
2025**

*Юбилейното издание е посветено на
75-годишнината от създаването на Държавния библиотечен институт – днес:
Университет по библиотекознание и информационни технологии – 1 ноември 1950 г. и
20-годишнината на Студентското научно общество при УниБИТ*

*Юбилейное издание посвящается
75-летию со дня создания Государственного библиотечного института – сегодня:
Университет библиотековедения и информационных технологий – 1 ноября 1950 г. и
20-летию Студенческого научного общества при УниБИТ*

*This Jubilee edition is dedicated to
75-th anniversary of the establishing of the State Library Institute – today:
University of Library Studies and Information Technologies – 1 November 1950 and
20-th anniversary of the Student Scientific Society*

Том 2. Коментар:

Монография

(Структурно-типологичен модел на българската изаячна словесност) на

„Златната христоматия на България”

е реализиран в рамките на проект на тема

**„Проучване и структуриране на когнитивен мегамодел на универсални енциклопедични
ресурси от ново поколение, предназначени за университетите, библиотеките,
музеите, галериите в условията на изграждането на
информационното – знаниевото общество”,**

по Договор № ПЧФНП-2025-07 от 21.03.2025 г. по Наредба за условията и реда за оценката,
планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на
присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на МОН,
с ръководител проф. д.п.н. Александра Куманова.

Том 1. Антология:

Монография

(Архитектура на българската изаячна словесност) на

„Златната христоматия на България”

се публикува като книга XXXIX на серия ФАКЛОНОСЦИ

*В оформлението на двукнижието е използвана
репродукцията на платното на Васил Стоилов „Българската Мадона (Памет)”*

- © Николай Василев – съставител, послесловие, обща и научна редакция
- © Александра Куманова – съставител, послесловие, обща и научна редакция
- © Диана Стоянова – отговорна редакция на изданието
- © Никола Казански – терминологична редакция
- © Марияна Максимова – библиографска редакция
- © Стоян Денчев – рецензент
- © Петър Велчев – рецензент

Университет по библиотекознание и информационни технологии, 2025

ФАКЛОНОСЦИ XL

© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“

ISBN 978-619-185-744-9

E ISBN 978-619-185-745-6

ФАКЛОНОЩИ XL

НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

**ЗЛАТНА ХРИСТОМАТИЯ НА
БЪЛГАРИЯ:
В 2 тома**

ТОМ 2.

КОМЕНТАР

Монография

**(Структурно-типологичен модел на
българската изящна словесност)**

Съставител, послесловие, обща и научна редакция:

Д-р Николай Василев

Съставител, послесловие, обща и научна редакция:

Проф. д.п.н. Александра Куманова

Отговорна редакция на изданието:

Доц. д-р Диана Стоянова

Терминологична редакция:

Доц. д-р Никола Казански

Библиографска редакция:

Марияна Максимова

Рецензенти:

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев

Доц. д-р Петър Велчев

TORCHBEARERS XL

NIKOLAY VASILEV

ALEXANDRA KUMANOVA

**GOLDEN CHRESTOMATHY OF
BULGARIA:**

In 2 vols.

**VOL. 2.
COMMENTARY**

**Treatise
(Structural-typological model of the
Bulgarian refined letters)**

Compiler, afterword, general and scientific editor:
Dr. Nikolay Vasilev, PhD

Compiler, afterword, general and scientific editor:
Prof. D.Sc. Alexandra Kumanova

Editor-in-chief of the edition:
Assoc. Prof. Diana Stoyanova, PhD

Terminological editing:
Assoc. Prof. Nikola Kazanski, PhD

Bibliographical editing:
Maryana Maximova

Reviewers:
Prof. D.Sc. Stoyan Denchev
Assoc. Prof. Petar Velchev

*Посвещаваме на паметта на преданието, съгласно което
Св. Св. равноапосторли Константин-Кирил Философ и
архиепископ Методий
са обучили около 3000 ученика –
феномен, който лежи в основанието
епископ Константин Преславски да ги канонизира –
заедно с най-изявените им ученици –
Климент, Наум, Сава, Горазд и Ангеларий –
като Св. Седмочисленици*

*Dedicated to the precious memory of the tradition according to which
St. St. equal to the Apostles Konstantin-Cyril the Philosopher and
Archbishop Methodius
had been trained about 3000 disciples –
a phenomenon for which
Bishop Konstantin Preslavski have canonized them –
along with their most prominent followers –
Kliment, Naum, Sava, Gorazd and Angelarius
as the Seven Saints*

*„Помогни ми,
Господи,
да помогна на слепите да прогледнат.“*

*„Help me,
Lord,
to help the blind see the light.“*

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

I. ЛИРИКА (I-CXLV)

СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Народни песни

Космични (митични) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „НИ ПРЕЛА ГОРА, НИ ТКАЛА”
(Информационна картина)**

Любомира Петрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I. 2. Заглавие – „*Ни прела гора, ни ткала*” [1];

I. 3. Литературен род – лирика;

I. 4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – раждането на нов живот;

IV.1.2. Сюжет: Българската народна песен „*Ни прела гора, ни ткала*” [2] разкрива природните взаимодействия и катаклизми, свързани с живота и смъртта. Лирическата героиня, скрита в олицетворението „гора”-та, „боледува” през зимата („*ни прела гора, ни ткала, са зима болна лежала*”), а през сезона на пролетта *се ражда* отново („*Кога ми дойде Гюргевден, сама се гора облекла*”). Силата на живота се крие в устоите на корените... – ако те издържат на изпитанията на времето и пространството, ще се появяват нови клони, които ще породят жаждата за нов живот („*сивозелена долама, сивозелена кадифе*”)...

IV.1.3. Мотиви – гора, болна, зелено кадифе...;

IV.1.4. Лирически герои – гората...;

IV.1.5. Образи – сивозела долма, мъката, сивозело кадифе...

IV.1.6. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.6.1. Време – протяжно (по „Горевден”);

IV.1.6.2. Пространство – протяжно (в гората).

IV.1.7. Особенности на художествения стил (метафори, олицетворения, епитети, звукозаписни техники):

IV.1.7.1. Олицетворение – „Зима е болна лежала”;

IV.1.7.2. Епитети – болна, зелена...

IV.1.7.3. Звукозаписни техники (асонанси, анафора, мезофора):

IV.1.7.3.1. Асонанси – „*Ни прела гора, ни ткала*” – „са зима болна лежала”, „сама се гора облекла” ...;

IV.1.7.3.2. Анафора – „сивозелена долама”, „сивозелено кадифе”;

IV.1.7.3.3. Мезофора – „*Ни прела гора, ни ткала*”, „сама се *гора* облекла” ...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в космичната (митична) народна песен „*Ни прела гора, ни ткала*” е изграден върху основата на кръговрата в природата.

Песенният ритъм акцентира върху изпитанията, на които е подложена гората. Източникът на нейната сила и виталност се крие в корените, т.е. в *традицията*, която дава живот на новото поколение...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на народна песен.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 13.

2. В момента народната песен „*Ни прела гора, ни ткала*” се изпълнява от Александар Сариевски, народен певец от Република Северна Македония. Негово изпълнение може да се проследи в Youtube – *вж*: <<https://www.youtube.com/watch?v=I6edBcgAZn8>>. – 21.03.2023. – 2 с.

Песента фигурира и в списък с произведения, които нямат идентифициран автор, но са подадени към МУЗИКАУТОР в програмните отчети на медиите, актуален към 15.12.2016 г., където за неин изпълнител е посочена българската народна певица Гюрга Пинджурова.

I – 4713-I – 4047 „Ни прела гора, ни ткала” (народна песен) (информационна картина)

СТРАНСТВАЩИЯТ БАЛКАНСКИ СЮЖЕТ ЗА САМОЖЕРТВАТА
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ВГРАДЕНАТА НЕВЯСТА”
(Информационна картина)

Десислава Павлова

I. ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ – народната песен „Вградената невеста” [1].

II. ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ: фрагментация, дефрагментация...

II.1. Фрагментация (микроструктура, макроструктура)...

II.1.1. Микроструктура (метафори, звукопис)...

II.1.1.1. Метафори: *вихрушки свиха, като си вяра и клетва сторили...*

II.1.1.2. Звукозапис (алитерации, асонанс, анафори, епифора)...

II.1.2. Алитерации: „*Пиргоза града, града голяма*”, „– *Ой ви ва вази, калфи и чираци...*”, „*Секи си стана и си отиде...*”, „– *Ой ми те тебе, ти, мойо либе...*”...

II.1.2.1. Асонанс: „... *града градеше, кале правеше...*”

II.1.2.2. Анафори: „*Града градеше Маноил Майстор, / града градеше, кале правеше...*”, „*Гради го*, джанъм, Маноил майстор, / *гради го*, гради девет години : / *дена го гради Маноил майстор, / дена го гради, ноця се рони...*”...

II.1.2.3. Епифора: „... *рано си стана Маноил майстор, / че той си събра Маноил майстор...*”

II.2. Макроструктура (тема, героин, мотиви, хронотоп, лирически сюжет)...

II.2.1. Тема: саможертва, сторена в името на успеха

II.2.2. Герои: майстор Маноил, Марийка...

II.2.3 Мотиви: измамата,

саможертвата, заблудата, трудът, верността, семейството, съляпото подчинение, неуспехът, успехът...

II.2.4. Хронотоп (време, пространство)...

II.2.5. Време: протяжно
(баладично)

II.2.5.1. Пространство: гр.

Пиргоз [2].

II.2.5.2. Лирически сюжет:

В град Пиргоз живее майстор Маноил. Девет години строи кале [3], заръчано от султана, но строежът постоянно се руши. Събира

всички калфи, чираци и майстори, за да реши как да продължи строежът. Единодушно е мнението, че се налага да вградат нечия невеста (сянката ѝ...) в основите на градежа. Но коя да бъде тя? Ще бъде оная, която донесе първа храна на мъжа си. Майстор Маноил се съгласява, но прави всичко възможно въпросната невеста да не бъде неговата Марийка. Измисля всевъзможни причини, за да забави жена си, но въпреки това тя пристига първа. Когато я вижда на строежа, ѝ казва, че е изпуснал пръстена си. Марийка дълго време търси пръстена около темела, но не го открива. Моли го да я издърпат, но майстор Маноил – следвайки уговорката с другите майстори и чираци – ѝ заповядва да остане долу. Вграждат Марийка в темелите на калето. Строежът продължава, но вече не се руши, задържа се. Маноил оплаква наивността си и това, че сам ще трябва да се справя в живота...

II.2. Дефрагментация: Легендата за вграждането на млади невести или на техните сенки в мостове и сгради е често срещан мотив в българските легенди. Сюжетът е разпространен сред всички народи на Балканите (сърби, хървати, гърци, румънци, албанци, турци...). Този мотив възниква въз основа на вярването, че за да може мостът, чешмата или сградата да издържи на природните стихии, трябва да се вгради жив човек или или сянката му в темелите. Най-често жертва на този обичай става жената на първомайстора, защото тя – като най-пъргава и отговорна – първа пристига на строежа с приготвения обяд. Вграждането ставало тайно. Когато са вграждали само сянката, момата след това линееала и умираала...

Сюжетът разкрива някакъв зловещ прагматизъм, който все пак търси своето „оправдание“, но в баладичен, приповдигнат тон. Фантастичният момент е задължителен. Ставаме „свидетели“ на последните мигове от живота на Марийка...

Майстор Маноил гради десет години (*... в тази година, а бре десета...*), но градежът все се събаря. Затова решава, че – за да завърши калето – му трябва „таласъм“, т.е. невеста, която да зазидат в темелите. Той и неговите работници правят облог: което „булче“ първо дойде на строежа, него да вградат. Всички чираци, калфи и майстори съобщават решението на жените си, само майстор Маноил не споделя със своята невеста. Измисля всевъзможни причини, за да забави Марийка. Заръчва ѝ рано сутринта да пресее девет чувала с пшеница, после да закара тази пшеница на воденицата, за да я смели, накрая да замаже къщата, след което да окъпе невръстните близнаци (Петър и Павел). Когато Марийка най-сетне успява да свърши всички задачи, вика съседка да гледа Петър и Павел, но тя ѝ отказва. Тръгва с децата. По пътя за калето дори природните сили се опитват да забавят невестата. Излиза вихрушка. Но и вятърът не я спира, само я забавя (*„напрашиха ѝ топла обяда“*). Когато Марийка пристига на строежа и Маноил я вижда, той ѝ се оплаква, че си е изтървал пръстена някъде долу, в темелите на калето. Тя му предлага да я спуснат дълбоко в изкопа, за да намери пръстена. След като вижда, че не намира пръстена, моли майсторите да я изтеглят. Но... облогът си е облог – Марийка е оставена при темелите, където я вграждат за вечни времена.

Само в българските варианти на песента майката моли зидарите да ѝ позволят да кърми децата си (детето си) по време на зазидването. Целта е постигната...

Строежът продължава и вече нищо не се руши...

Тази древна, зловеща фолклорна колизия би трябвало да подсказва, че според вкоренените български вярвания успехът винаги е съпътстван от лична саможертва.

III. МЕТОД: аналитичен информационен дискурс с фрагментация и дефрагментация...

Цитирана литература

1. *Цит по: Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. 2018, с. 14-16.

2. Град Пиргос се намира Гърция – в западната част на Пелопонес, близо до Йонийско море.

3. Думата „**кале**“ е букв. калка от турски (*през арабски*) и означава **крепост**. Среща се в почти всички балкански езици, но съществува и на френски език със също значение (*Па дьо Кале...*).

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Космични (легендарни) народни песни

**ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЦАР МУРАД И МАРА”
(Информационна картина)**

Цветина Иванова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Легендарни народни песни:

I.2. Заглавие – „Цар Мурад и Мара” [1];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид – предание.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Информационна картина (тема, лирически сюжет, мотиви, лирически герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – вярата;

IV.1.2. Лирически сюжет: Цар Мурад подканя Мара да се потурчи, а Мара поставя неизпълними условия и направо отказва. Мурад не приема условията ѝ и тя запазва вярата си...;

IV. 1.3. Мотиви: животът, смъртта, вярата...;

IV. 1.4. Лирически герои: Мара, Цар Мурад, братята;

IV. 1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV. 1.5.1. Време – протяжно (: XVIII-XIX в.);

IV. 1.5.2. Пространство – протяжно (: Цариград, Едрине, Влашко);

IV. 1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, сравнения, антитези, алегории, оксиморони, градации, литота, реторичен въпрос, контраст, звукописни

техники):

IV. 1.6.1. Метафори: „потурчената черкова!“...;

IV.1.6.2. Метонимии: „Влашкото – темел да държиш и още харач да сбиращ!“...;

IV.1.6.3. Символи: черква, пръстен...;

IV. 1.6.4. Епитети: „бяла“, „мила“, „млади“ ...;

IV. 1.6.5. Алюзии: „Маро ле, ще ти харижа от Цариграда половинта, /Едрине с Узунчаршията, със „Султан Селим джамия“...;

IV. 1.6.6. Инверсии: „Цар Мурад Мари думаше:/ – Маро ле, бяла българко,/айде са, Маро, изречи, /стига си оди българка, /изречи, да се потурчи /за мене бяла кадъна, /цар Мурадова ханъма!“...;

IV.1.6.7. Олицетворения: „царството ми е бащинка,/а пък везирството – дедина“ ...;

IV.1.6.8. Антитези: „...стига си оди българка,/... изречи, та са потурчи“ ...;

IV.1.6.9. Контраст: „да погребем перото, с което нижем стихове приятни за ухото, но и с което дращим формули и тъмни думи“ ...;

IV.1.6.10. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

IV.1.6.10.1. Алитерации: „бяла българко/за мене бяла кадъна, /цар Мурадова ханъма /Царю ле, царю честити“...;

IV.1.6.10.2. Анафори: „царството да ми поискаш, /царството и везирството:/ царството ми ѝ бащинка“...“

IV.2. Дефрагментация: Народната песен „Цар Мурад и Мара“ разкрива епохата на Българското национално възраждане. Тъкмо защитата на вярата става едно от измеренията на новата личност, която израства из пепелищата на робството.

Вярата в случая е своеобразна етична идеология, синтез на народностна нравственост, духовна среда за социализацията на личността и за съхранение на самостоятелни обществени структури.

Това е вяра в един фолклорен смисъл, възможна при наличието на едно Православие, което подчинява универсалната същина на потребността от етническо оцеляване. Фолклорът преобразува тези тенденции в Православието, наблягайки не толкова на мъченичеството, колкото на изявата на личността...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкисе А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 17-18.

III – 4713-3 – 3426 „Цар Мурад и Мара“ (космична легендарна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В КОСМИЧНАТА (ЛЕГЕНДАРНА) НАРОДНА ПЕСЕН
„ТРИ СИНДЖИРА РОБИ”
(Информационна картина)

Ефтим Георгиев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Три синджира роби” [1];

I.3. Литературен род – лироепичен;

I.4. Литературен вид – поема (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – пораженията на робството;

IV.1.2. Сюжет: Това е своеобразен разказ за диалога между *гората* и млад овчар; тъгата на *гората*, заради която е изсъхнала, е предизвикана от онова, което *е видяла* през нощта: през нея са преминали *три синджира роби* – в *първи синджир* са били *девойките*, неуспели да изтъкат своите сватбени дарове, *във втория синджир* са невестите, оставили децата си сиротни, в *третия синджир* са *юнаците*, изоставили своите биволи, орна земя и реколта...;

IV.1.3. Герои – гората, овчарят...;

IV.1.4. Образи – три синджира, момите, младите майки, мъжете...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през деня...*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в гората*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, оксиморони, епитети):

IV.1.6.1. Метафора – „Тез наши тежки дарове,/ ткаени, недоткаени,/ белени, недобелени –/ кой ли ще да ги изткае,/ изткае, още добели?“;

IV.1.6.2. Метонимия – „гората с ишума опада“, „гора с клонове изсъхва“, „сега ми, горо, изсъхна“, „гора се с върше превива“;

IV.1.6.3. Оксиморони – „ткаени, недоткаени“, „прегнати, неразпрегнати“, „белени, недобелени“, „орани, недоорани“, „сеяна, недосеяна“;

IV.1.6.4. Олицетворение – „гора“-та...;

IV.1.6.5. Епитети – „зелена“, „широки“, „тежки“, „млади“, „дребни“, „църни“...

IV.1.6.7. Звукописни техники (асонанс, алитерация, анафора, мезофора, епифора, епанафора, етимологични фигури):

IV.1.6.7.1. Асонанс – „Горо льо, горо зелена, / доскоро беше зелена“, „Овчарко, млади овчарко!“, „белени, недобелени“;

IV.1.6.7.2. Алитерации – „дади те пожар пожари“, „иди те слана сланила““;

IV.1.6.7.3. Анафори – „Нито ме пожар пожари, / нито ме слана сланила“, „Тез наши църни биволи, / (...) / Тез наши църни угари, / орани, недоорани – / кой ли ще да ги изоре?“;

IV.1.6.7.4. Мезофора – „дали те пожар пожари, / или те слана сланила?“...;

IV.1.6.7.5. Епифора – „Горо льо, горо зелена, / доскоро беше зелена“, „Дали е майка при крави? / Да беше майка при крави“, „Дали е майка на вода? – / Да беше майка на вода“;

IV.1.6.7.6. Епанафора – „кой ли ще да ги изткае, / изткае, още добели?“ , „Кой ли ще да ги довеже, / довеже, още дореси““;

IV.1.6.7.7. Етимологични фигури – „пожар пожари“, „слана сланила“, „ткаени, недоткаени“, „белени, недобелени“, „прегнати, неразпрегнати“, „орани, недоорани“, „сеяна, недосеяна“;

IV.1.6.7.8. Реторични въпроси – „Тез наши църни угари, / орани, недоорани – / кой ли ще да ги изоре? / Таз наша бяла пшеница, / сеяна, недосеяна, / кой ли ще да я досее?“...

IV.2. Дефрагментация: Българската народна песен „Три синджира роби“ е изградена върху основата на нравствения и естетически императив за отнетата свобода. Песенният климакс (*възходяща градация в изграждането на образите на трите синджира роби...*) акцентира върху социалните поражения и безпомощността на поробените. Тяхната загуба е представена като своеобразно *тържество* на скръбта, сполетяла жертвите и цялата общност – това е вселенска тъга, защо тъгуват всички: и хората, и природата...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 19.

IV – 4713-4 – 4040 „Три синджира роби“ (народна песен) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЯНА КУКУВИЦА”
(Информационна картина)

Ива Цветкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Яна кукувица” [1];

I.3. Литературен род – лироепичен;

I.4. Литературен вид – поема (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта между брат и сестра;

IV.1.2. Сюжет: Болният млад Стоян иска от сестра си да му донесе студена водица чак от Дунава. Всеотдайната Яна тръгва, но на връщане изгубва пътя. Тогава тя моли Бог да я преобрази в малка птичка, за да литне и отвисоко да види къде се намира нейният брат. Бог чува думите ѝ, превръща я в кукувица и оттогава кукуването ѝ се носи из горите...;

IV.1.3. Герои – Яна, Стоян, Господ;

IV.1.4. Образи – Беласица планина, р. Дунав, гората, кукувица, дървета, камъни, водата...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (три денонощия – „три дни ходи, три дни шета”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (навсякъде – в планината и покрай реката).

IV.1.6. Особености на художествения стил

(метафори, олицетворения, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. **Метафори** – „църни кърви“, „бел Дунав“, „изми болезките“...;

IV.1.6.3. **Олицетворения** – „чин ме сиво пиле/ да си бъркам своя брат“, „Господ ми я послуша,/ та я чини сиво пиле,/ сиво пиле, кукувица“;

IV.1.6.4. **Епитети** – „жестка“, „бели“, „болен“, „мили“, „малко“, „църни“, „студена“...

IV.1.6.5. **Звукописни техники** (асонанси, алитерации, анафора, синтактичен паралелизъм, етимологични фигури):

IV.1.6.5.1. **Асонанси** – „що белей, що белей“, „да си пойда на бел Дунав/ и да пойда и да дойда“;

IV.1.6.5.2. **Алитерации** – „що белей на връх бела Беласица?“;

IV.1.6.5.3. **Анафора** – „пак вървиш низ гората, пак е пош на бял Дунав“;

IV.1.6.5.4. **Синтактичен паралелизъм** – „не сет бели сости снеги,/ не сет бели лебеде“;

IV.1.6.5.6. **Етимологична фигури** – „бела Беласица“...

IV.2. Дефрагментация: В тази народна песен е разработена темата за изпитанията, на които е подложена любовта между брат и сестра.

Чрез използваните образи, тропи и художествени фигури (метафори, олицетворения, епитети...) народният певец украсява и подсилва основната си теза, според която любовта на сестрата към брата е безгранична. Яна е готова с „църни кърви“ да „бележи дърво и камък“, за да намери обратния път към Стоян.

Любовта е водещият мотив в молбата на Яна към Господ да я преобрази в кукувица, за да е способна да прелети планини, равнини, гори и реки, но на всяка цена да намери пътя към болния си брат.

Следвайки архетипната символика, кукувицата би трябвало да олицетворява „блудния син“ и идеята за вечното завръщане, но и за мъдростта и опита, натрупани по пътя към дома.

В българския автентичен словесен фолклор *кукувицата е вестносецът на пролетта*. Точно на Благовест тя започва да кука, за да извести, че пролетта е настъпила.

Затова в *гласа* ѝ хората търсят *предсказания* за новия стопански сезон, за своето здраве и дълголетие. Тя не отлита надалеч, нито се завръща, а е винаги някъде наоколо, кукайки и очаквайки да види своя любим брат...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 20.

V – 4713-5 – 4041 „Яна кукувица“ (народна песен) (информационна картина)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„ДАВАШ ЛИ, ДАВАШ, БАЛКАНДЖИ ЙОВО”
(Информационна картина)**

Марнета Джоглева-Георгиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

- I.1. Автор** – неизвестен (словесен фолклор);
I.2. Заглавие – „Даваш ли, даваш, Балканджи Йово” [1];
I.3. Литературен род – лироепичен;
I.4. Литературен вид – балада (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – робството...

IV.1.2. Сюжет: Така, както се иска ръката на жена от баща или брат, така искат и Яна от Балканджи Йово, за да сменят вярата ѝ. Той отказва, като предлага в замяна дори главата си. Турците отсичат ръцете му. Втори път питат Балканджи Йово дава ли Яна, той отново отказва. Отсичат и двата му крака. Трети път искат момата, но отново Йово е непреклонен. Тогава избोधат и двете му очи, след което – без да го питат – вземат хубава Яна. Девојката се прощава с брат си, който дори в този страшен момент намира сили да каже последно сбогом на своята сестра...;

IV.1.3. Герои – Балканджи Йово, Яна, войводата;

IV.1.4. Образи – отсечените ръце и крака на Балканджи Йово, извадените очи на юнака, конят, полето...

IV.1.5. Хронотоп – време и пространство:

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*българските земи*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (епитети, етимологични фигури, мезофора, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.1. Епитети – „хубава“, „бърза“...;

IV.1.6.2. Етимологични фигури – „питат и го разпитват“; „и го не питат, нито разпитват“...;

IV.1.6.3. Мезофора – „Очи си нямам аз да те видя, ръце си нямам да те прегърна, нозе си нямам да те изпратя.“;

IV.1.6.4. Синтактичен паралелизъм – „...Очи си нямам аз да те видя, ръце си нямам да те прегърна, нозе си нямам да те изпратя.“...

IV.2. Дефрагментация: Истинска пестеливост на изразните средства наблюдаваме в космичната народна песен „*Давай ли, давай, Балканджи Йово*“.

Но това не пречи въздействието на живия диалог да докосва и да вълнува силно.

Използваните художествени похвати позволяват по изключителен начин да се градират мислите и образите, да се акцентира върху художественото и емоционалното послание на творбата.

Непреходни и важни за нас остават мотивите, свързани със значението на семейството, кръвната връзка и неопетненото човешко достойнство.

Заедно с това борбеният дух, роден в лоното на християнската вяра, е превърнат в универсален модел за човешко поведение...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 21.

VI – 4713-6 – 4042 „Давай ли, давай, Балканджи Йово“ (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ПРИКАЗНИ МОТИВИ В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„МАРКО КРАЛЕВИТИ ОСВОБОЖДАВА ТРИ СИНДЖИРА РОБИ”
(Литературоведско изследване с аргументативни техники)

Христина Динева

I. ОБЕКТ: народната песен „Марко Кралевити освобождава три синджира роби” [1].

II. ПРЕДМЕТ: тема, мотиви, лирически герои, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил, теза.

II.1. Тема: Освобождаването на трите синджира роби от Марко Кралевити.

II.2. Мотиви: българското историческо време, борбата срещу турското иго...

II.3. Лирически герои (протагонисти, деветрагонисти, антагонисти):

II.3.1. Протагонисти: Марко Кралевити, либе Катерина, конят Шарко, робите...

II.3.2. Деветрагонисти: кметовете, старият игумен...

II.3.3. Антагонисти: турците, Емза бег...

II.4. Хронотоп (време и пространство):

II.4.1. Време: три месеца...

II.4.2. Пространство: девет околии, седемдесет бели манастира, осемдесет църкви, равни пътища, поле широко, гора зелена, Софийско поле, бели Дунав...

II.5. Сюжет: В самото начало на народната песен „Марко Кралевити освобождава три синджира роби” са изброени подвизите и битките на Марко Кралевити с турците поробители. Разкрити са желанието и стремежът на героя да спре мъките на народа и да го избави от игото.

Марко Кралевити търси упование в Господ. До него в борбата е либето Катерина, която трябва да му приготви всичко необходимо за дългия път.

Либето – въпреки специалните заръки на Крали Марко – поставя сабя в дисагите му. До Марко в трудното начинание е и верният кон Шарко.

Пътят отвежда героя до „бели Дунав”, където той чува риданията на робите... Картина, която предизвиква гнева на Марко Кралевити, са три

синджира роби: на първия синджир са „млади невести”, на втория – „млади момчета”, а на третия – „млади девойки”. Всички те са боси, гладни и жадни...

Марко Кралевити отправя молба към „Емза бег” да пусне робите, но чува категоричния отказ на турчина. Конят Шарко казва на Марко, че Катерина е скрила сабя в дисагите. Марко Кралевити изважда сабята и погубва поробителите, разсича трите синджира, освобождава робите, като им дава по-голямата част от богатството, отнето от турците. Марко Кралевити желае да се разчует, че той е избавителят на пленниците.

Когато пристига в църквата в София, Марко Кралевити не обръща внимание на подигравките на „софийските кметове”. Той е ръководен единствено от мисълта да се изповяда и покае за греховете си. В своята изповед Марко Кралевити разказва на „игумен Славе” за всички премеждия, свързани с освобождаването на робите.

Последната част от парите, отнети от турците, оставя на църквата в знак на почит и разкаяние. Накрая получава прошка за греховете и признание за юначеството си – както от страна на църквата, така и от страна на управниците на София...

II.6. Особенности на художествения стил (алитерация, асонанс, хипербола, метафора, сравнение):

II.6.1. Алитерация: „та погубих три църни арапе”/ „та отъгнах робъе от арапе”...

II.6.2. Асонанс: „та караа три синджира робъе” / „един синджир си млади невести”...

II.6.3. Хипербола: „като махна сабя дамаския, троицата отеднък паднали.”...

II.6.4. Метафора: „нему се сърце зарадува”...

II.6.5. Сравнение: „Ка я търгна Марко Кралевике, та изтечи като бърза вода.”...

III. МЕТОД. Фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 22-23.

VII – 4713-8 – 2447 „Марко Кралевити освобождава три синджира роби” (народна приказка) (литературоведско изследване с аргументативни техники)

ПРИКАЗНИ МОТИВИ В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„КРАЛИ МАРКО ИЗГУБВА СИЛАТА СИ”
(Културно-антропологичен модел)

Медиха Шейх

I. ОБЕКТ: Народната песен „Крали Марко изгубва силата си” [1].

II. ПРЕДМЕТ: сюжетна реконструкция на юнашки песенен фолклорен наратив, създаване на културно-антропологична теза...

II. 1. Сюжетна реконструкция в *praesens historicum* [2] на юнашки песенен фолклорен наратив: Прилепчанецът Марко Кралевике [3] стои пред тежките порти на крепостта и хвърля високомерен поглед наоколо. Засуква черните си мустаци, поглежда с черни соколови очи наоколо и разиграва коня си. Копитата на коня Шарца [4] са искрометни, той лети като хала по пътя. Двата „побратими” – конят Шарца и юнакът Марко Кралевике – изчезват в пращан облак...

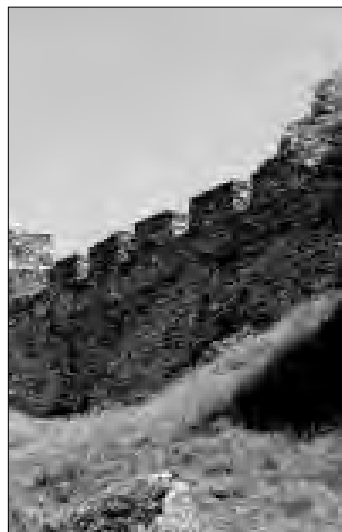
Марко препуска, а погледът му се „мята” навсякъде. Гледа към небето, там съзира една звездичка – това е Вечерница. Тя ласкаво се усмихва на юнака, радва му се. Марко е горд и уверен в себе си, затова иска да разбере от звездичката, която грее отвисоко и гледа надалеко, дали е виждала по-голям юнак от него...

Вечерницата му отговаря:

– Ой те тебе, Марко Кралевике,
неп’ ме питаши, право ќе ти кажа:
яз си грея горе от високо
и си гледам земя надалеко –
като тебе юнак не си видох,
не е било, нито пак ќе бидит.

Юнакът се чувства равнопоставен със звездите, дори с най-ярката от тях. Той е непримирим в предизвикателството, че може да се пребори дори със самия Господ:

Слушай мене, звездо Вечернице!
да ми слезит Господ от небеси,
и со него на мегдан излегвам!

Като чува тези самохвални думи, Вечерницата от срам се скрива зад облаците. Звездицата плаче за юнака. Няколко сълзи се отронват от очите ѝ и като бисерна роса започват да блестят върху билките в планината. Където падат горещите и горчиви сълзи на звездичката, всичко изгарят. Но юнакът не забелязва това, защото самохвалството и гордостта му толкова са го ослепили, че не вижда появянето на цветята. Марко Кралевике потегля с коня Шарца, като го удря с ярост с боздугана си по челото. Струва му се, че може да надвие целия свят, ако го предизвика на борба.

Гръмовният глас на Марко Кралевике се разнася надалече. Земята се тресе под копитата на коня, който не харесва самохвалството на своя побратим, но не го изоставя. Така препуска напред, че планините се разлюлюват, ветровете започват да фучат, а реките зашумяват в коритата си. На един кръстопът пред юнака се изпречва някакъв беден старец. Марко спира коня си пред него и с високомерие го поздравява.

Юнакът го пита каква нужда го кара да ходи по това време с тази малка торба на гърба си. Ако причината за това е да събира милостиня, по-добре е да отиде в Прилеп. Там добре ще го нагостят и ще го облекат прилично. Може да остане при слугите, та да не се скита немил-недраг пред людските порти.

Възрастният човек въздъхва тежко, обяснява му, че е стар и никой не го иска, а и за работа вече не става. Торбичката му е малка, но е тежка за него. Нищо няма в нея, но не може да я носи... Старецът моли юнака да слезе от коня си и да му помогне. Марко приема поканата на стареца със съчувствие, но и с насмешка. С пренебрежителна самоувереност посяга с върха на копието си към торбичката, но тя не помръдва. Хаща копието с двете си ръце, но тя отново не помръдва. Шарца е потънал до колене в земята...

Накрая юнакът грабва торбата с две ръце, но резултатът е същият. Напъва се. Все пак успява да повдигне сиромашката торбичка на две педи от земята. Крали Марко така се изморява, че дори и дума не може да продума:

*Кървав пот му капит от лицето,
пусти очи му се изпулиле
ке м' изпръснат очи от глобови,
от що е зъби притиснало,
уста му се с кърви напълнила,
тогава одвай торба помърднало.*

Марко Кралевике се вири в стареца. Старецът, който всъщност е самият Господ, го убеждава, че се познават – той е човекът, при когото е пораснал. Отгледал го е в своята сиромашка къща, но го е изгонил оттам поради самохвалството му. Марко се опитва да целуне ръка на стареца, но той не му позволява... Когато докосва с копието торбичката, юнакът изгубва една част от силата си, защото Господ е напъхал в нея всичката неволя на хората. Опитвайки се да вдигне торбичката с кутре, изгубва втората част от силата си. Когато страбчва торбата, губи всичката си сила... Но Господ не го оставя без юнашка сила, защото все пак много добрини е направил за народа. Марко Кралевике пак ще бъде личен юнак, но той вече ще знае, че на земята има и по-големи юнаци от него. Юнакът пак ще надвива своите врагове, но не само с юнашка сила, а и с хитрост...

Тъмен облак се спуска от небето и разделя юнака от стареца. Когато облакът се вдига, старецът изчезва. Възседнал коня Шарца, Марко тръгва с наведена глава кротко и бавно по белия път. Той вече не търси с кого да се бие...

Създава семейство в Прилеп, продължава да се бори с враговете, но вече разчита не само на силата, а и на хитростта си:

*Та се врати во Прилепа града,
тамо се е младо оженило,
останало кралство да си държит,
да си вардит земя по краина.
Оттогава Марко Кралевике
со хитрина фати да се борит.*

II. 2. Културно-антропологична теза: Сюжетният модел в този юнашки песенен фолклорен наратив разкрива стремеж към търсене и намиране на универсален нравствен модел за социално поведение. Антиномните на личността влизат в конфликт с извънмерното, непреодолимото,

съдбовното, необяснимото. Тук не само отношението към природата, но към християнската вяра са подложени на своеобразна преоценка...

Бог дал, Бог взел [5]...

Гордостта няма стойност, когато е породена от нарцисизъм и самохвалство.

Двубоят с нетленното и възвишеното се оказва двубой с личностното. Силата на юнака е дарена от Бога, но този дар – за да е олицетворение на висок православен морал – трябва да служи на народа.

Единствено християнското смирение е пътят към народната обич и личното щастие...

III. МЕТОД: Дефрагментарен културно-антропологичен модел.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 24-26.

2. *Praesens historicum* – букв. от лат.: сегашно историческо време.

3. Марко Кралевике – диал. форма (Пиринска Македония: Благоевград, Сандански, Разлог, Петрич...) на името *Крали Марко*. Този герой може да бъде открит в епичното наследство и на други балкански народи, но под друго име: *Марко Кралевич/и* (при сърбите, черногорците и хърватите) или *Маркош паша* (при румънците)...

4. Конят Шарца – диал. форма на името Конят Шарколия. Отнася се към същата диалектна група, посочена в Бел. 3.

5. Поговорката „Бог дал, Бог взел” е контекстов синоним на други народни поговорки и бягащи изречения, бичуващи самохвалството, напр.: „Взел-дал”, „Взел съм клечка да бия мечка”, „Дал Кольо, взел Кольо”, „Като че съм взел с тапия света”...

VIII – 4713-9 – 2211 „Крали Марко изгубва силата си” (народна песен – космична – юнашка) (културно-антропологичен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В КОСМИЧНАТА ЛЕГЕНДАРНА НАРОДНА ПЕСЕН
„ИНДЖЕ ВОЙВОДА”
(Информационна картина)**

Биляна Григорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен;

I.2. Заглавие – „Индже Войвода” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение (текст на народна песен);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, лирически герон, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – надеждата за национално спасение;

IV.1.2. Лирически сюжет: Това е *разговор* между гората и Индже войвода. Пролетта е пукнала, войводата чува гласа на байрактаря, олицетворен от образа „на дървeto вършето./ на вършето листето”, а това означава, че е време за борба с поробителя. Цялата природа плаче за Индже и неговата дружина...

IV.1.3. Герои – Индже, гората, Кольо байрактар...;

IV.1.4. Образи – дървета, листата, петстотин млади юнаци...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (: след 1826 г., когато султан Махмуд II разформира еничарския корпус):

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: Балкана);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, олицетворение, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „Де да е Индже, да дойде/ с петстотин млади юнаци,/ дето ги куришум не фата,/ гората да развеселят!“ ...;

IV.1.6.2. Епитети – „млади“, „дебела“ ...;

IV.1.6.3. Олицетворение – „Разплакала се гората,/ гората и планината,/ и на гората дървето,/ и на дървето вършето,/ и на вършето листето“ ...;

IV.1.6.4. Звукописни техники (синтактичен паралелизъм, анафора, епинафора, асонанс, алитерация):

IV.1.6.4.1. Синтактичен паралелизъм: „и на гората дървето,/ и на дървето вършето,/ и на вършето листето“ ...;

IV.1.6.4.2. Анафора: „гората да развеселим,/ гората и планината“ ...;

IV.1.6.4.3. Епинафора: „Разплакала се гората,/ гората и планината“ ...;

IV.1.6.4.4. Асонанс: „заради Индже войвода:/ „Де да е Индже, да дойде“ ...;

IV.1.6.4.5. Алитерация: „Разплакада се гората,/ гората и планината“ ...

IV. Дефрагментация: Гората е тъжна, защото пролетта е настъпила, а юнаците още се бавят. Скръбта на гората и полето е всъщност мъката на народа. Плачът на цялата българска природа е и плачът на народа.

Два пъти е нарисувана с едни и същи думи тази природна картина, но колко различно е внушението, което тя носи.

Във въведението се долавя болка и тъга, зов за милост и помощ, а във втората част тържествува радостта.

Индже войвода е дочул тъжния плач на гората и веднага се отзовава, бърза да събере вярна дружина от 500 млади юнаци...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 27.

IX – 4713-10 – 3363 „Индже войвода“ (космична легендарна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „МАНУШ ВОЙВОДА”
(Информационна картина)**

Евелина Кръстева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „*Мануш Войвода*” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – семейството;

IV.1.2. Сюжет: В песента авторът призовава войводата да прибере *байряка*, защото вече настъпва есента. Хайдутите трябва да прекратят разхождането, яденето и пиенето на вино и ракия, трябва да оставят оръжията. Лирическият говорител ги призовава да побързат, защото техните бащи, майки, сестри и деца вече питат за тях и ги чакат;

IV.1. 3. Мотиви – есен, слана, байряк, зелена гора, тлъсти агънца, червено вино, ракия, острите саби...;

IV.1. 4. Герои – войводата, бащите, майките, сестрите и децата;

IV.1. 5. Образи – сланата, листата, байряка, гората, виното, ракията, тънките пушки, саби френгии, пищови, къщи, седенки, селото...

IV.1. 6. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.6.1. Време – протяжно;

IV.1.6.2. Пространство – протяжно.

IV.1.7. Особенности на художествения стил (епитети, асонанс, алитерации, анафори, метафори, епифори, мезофори, епифори, епанафори, етимологични фигури):

IV.1.7.1. Епитети – „зелена“, „тлъсти“, „тънки“, „остри“, „френгии“...;

IV.1.7.2. Асонанс – „Есе~~н~~ ми доде, сла~~на~~та падна, / сла~~на~~та падна, листе попар~~и~~, / я свивай бай~~р~~ак ти, Мануш войво~~д~~о!“...;

IV.1.7.3. Алитерации – „Наши~~те~~ бащи из гора ходя~~т~~, / из гора ходя~~т~~, се за нас пита~~т~~, / я свивай бай~~р~~ак ти, Мануш войво~~д~~о!“...;

IV.1.7.4. Анафора – „Листе попар~~и~~ на гора зелена, / листе окапа на гора зелена, / Стига ходихме из гора зелена, / стига ходихме, разхождахме се.“...;

IV.1.7.5. Мезофора – „Стига ходихме из гора зелена, стига ходихме, разхождахме се.“...;

IV.1.7.6. Епифора – „Листе попар~~и~~ на гора зелена, листе окапа на гора зелена.“;

IV.1.7.7. Епанафора – „Тлъсти агънца, вино червено, / вино червено, върла ракия; Наши~~те~~ бащи из гора ходят, из гора ходят, се за нас питат“; Наши~~те~~ сестри на седемки ходят, / на седемки ходят, се за нас питат“...;

IV.1.7.8. Етимологични фигури – „ходихме, разхождахме“...

IV.2. Дефрагментация: В основата на универсалния модел на човешкото поведение в космичната песен „Мануш войвода“ е семейството.

Тук народният певец се стреми да внуши, че и грижата за семейството е въпрос на чест, на човешко достойнство и родолюбие...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 28.

X – 4713-11 – 4043 „Мануш Войвода“ (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Космични (приказни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „СТАНАВ ПИЛЕ ШАРЕНО”
(Информационна картина)**

Десислава Томчева

I. ОБЕКТ – (автор, заглавие, литературен род, литературен вид)

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Станав пиле шарено” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация).

IV.1. ФРАГМЕНТАЦИЯ (тема, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема: копнеж по любов;

IV.1.3. Герои – девойка, юнак, природа...;

IV.1.4. Образи – гората, сеното, снежната грудка...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. **Време** – протяжно (*през различни сезони, но през деня*);

IV.1.5.2. **Пространство** – протяжно (*в гората*).

IV. 1.6. Особенности на художествения стил (реторическо обръщение, сравнения, метафори, олицетворение, инверсия, звукозаписни техники):

IV. 1.6.1. **Реторическо обръщение** – „*Копней , сено косено, копней , снежна грудко*”...;

IV. 1.6.3. **Сравнения** – „*како копнит млад юнак, как копней девойка*”...;

IV. 1.6.4. **Метафори** – „*пиле шарено*”...;

IV. 1.6.5. **Олицетворение** – „*копни грудко, копни, сено*”...;

IV. 1.6.6. **Инверсия** – „*гора зелена*”, „*пиле шарено*”, „*сено косено*”...;

IV. 1.6.7. **Звукописни техники (асонанс, алитерация, синтактичен паралелизъм):**

IV. 1.6.7.1. **Асонанс** – „*пойдов в гора зелена*”...;

IV. 1.6.7.2. **Алитерация** – „*найдов грудка снегоа*”...;

IV. 1.6.7.3. **Синтактичен паралелизъм** – „*станав пиле шарено, пойдов в гора зелена*”...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в космичната (приказна) народна песен „*Станав пиле шарено*” е изграден върху основата на емоционалната връзка на девойката с времето и пространството.

Синхронът между копнежите на девойката и природата засилват художествената изразителност на песента.

В „*Станав пиле шарено*” е използвана голяма палитра от стилистични фигури, които подчертават мъдростта на посланието, скрито в нея.

Над всичко е поставен *мотивът за силната връзка между човека и природата...*

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 29.

XI – 4713-12 – 4044 „Станав пиле шарено” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„ДВА СА БОРА РЕД ПОРЕДОМ РАСЛИ”
(Информационна картина)**

Бранимира Серафимова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Два са бора ред поредом расли” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – хармонията между братя и сестри;

IV.1.2. Сюжет: Песента „Два са бора ред поредом расли” възхвалява братската обич и привързаност.

Ценностната патриархална система задължава двамата братя, описани като „двата бора”, да бдят и пазят своята сестра („ела тънковита”).

Описаната в началото зимна картина създава представата за стихийност.

Двамата братя пазят своята сестра от „зли бури, от студени ветри” – без тях тя не би могла да устои на разрушителните природни сили. Както двата бора пазят крехката ела от бури, така и двамата братя с всеотдайна преданост се грижат за своята „сестрица елица”...;

IV.1.3. Герои: двама братя („два бора”) и една сестра („ела тънковита”);

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*ретроспективно*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*родната къща, гората...*).

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, скрити сравнения, епитети в инверсия, олицетворения, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори: „ослания ела тънковита”, „ветри върше не пребият”, „бури клони не поломят”, „хули име не похулят”...;

IV.1.5.2. Скрити сравнения – „не са били два бора високи, най са били два брата рождени”;

IV.1.5.3. Епитети в инверсия: „ела тънковита”, „два бора високи”...;

IV.1.5.4. Олицетворения: „два бора”, „ела тънковита”...

IV.1.5.5. Звукописни техники (асонанси, анафори):

IV.1.5.5.1. Асонанси: „да ѝ хули име не похулят”, два са бора ред поредом расли”...;

IV.1.5.5.2. Анафори: „да ѝ ветри – да ѝ бури”, „да ѝ хули – да ѝ речи”...

IV.2. Дефрагментация: В тази народна песен е използвана ретроспективна художествена техника, която връща *читателя/слушателя* във времето, за да внуши конкретна представа за вкоренени семейни традиции, в които любовта между децата би трябвало да е изначална.

Грижата на братята за *сестрата/сестрите* са част от българската представа за родова чест и човешко достойнство.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 30.

XII – 4713-13 – 4045 „Два са бора ред поредом расли” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „МОМА ЗМЕЙОВИЦА”
(Информационна картина)**

Стефани Салтирова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Мома змейовица” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – Структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – срещата на бъдещата невеста със свекървата;

IV.1.2. Сюжет: Лирическият разказ е структуриран в две части. В първата част младежът отива в гората „да лови дребна лова” и намира под корените „малка мома змейовица”.

Във втората част младежът я хваща за ръка, за да я

заведе при майка си...;

IV.1.3. Образи – горица, дребна лова, яребици, преперици, вита ела, тънка пушка, кован пояс, червен чумбер...;

IV.1.4. Герои – „лудо-младо”, „мома змейовица”, майката...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (през *пролетта*);

IV.1.5.1. Пространство – протяжно (в *гората*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „*като ходи, вятър вее*”, „*като седи, слънце грее*”, „*като дума, бисер* *ниже*”...;

IV.1.6.2. Епитети – „*зелена*”, „*дребна*”, „*вита*”, „*тънка*”, „*малка*”, „*бели*”, „*червен*”, „*черни*”...

IV.1.6.5. Звукописни техники (асонанс, анафора, мезофора, епифора, етимологични фигури):

IV.1.6.5.1. Асонанс – „*не е нашло дребна лова, най е нашло вита ела*”...;

IV.1.6.5.2. Анафора – „*като ходи, вятър вее, като седи, слънце грее, като дума, бисер *ниже**”, „*превържи ми бели ръце*”, „*превържи ми черни очи*”...;

IV.1.6.5.3. Мезофора – „*не е нашло дребна лова, най е нашло вита ела*”...;

IV.1.6.5.4. Епанафора – „*Тръгнало е лудо-младо низ горица, / низ зелена, да си лови дребна лова, / дребна лова яребици и по-дребна – преперици*”, „*най е нашло вита ела, / вита ела съковита*”...;

IV.1.6.5.5. Етимологични фигури – „*превържи-развържи*”...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в космичната (приказна) народна песен „Мома змейовица” се гради върху искането на „мома змейовица” да не попадне в традиционните оценки на майката:

„*Наметнице, натурнице, сама си се наметнала, наметнала, натурила*”.

В песента са използвани голям брой стилистични фигури, за да може ясно да се изрази копнежът на „мома змейовица” – да бъде одобрена от майката.

На практика тук се лансира мотивът за първата среща между снахата и свекървата...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 31.

XIII – 4713-14 – 4046 „Мома змейовица” (народна песен) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В КОСМИЧНАТА ПРИКАЗНА НАРОДНА ПЕСЕН
„ПОХВАЛИ СЕ МАЛКА МОМА”
(Информационна картина)

Василка Гагова

1. I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (автентичен словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Похвали се малка мома” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – нарцисизмът;

IV.1.2. Сюжет: Една мома се впечатлява от собствената си красота до такава степен, че се самообявява за по-красива от Слънцето и „брат му” (Луната).

Побратимите дочуват хвалбата ѝ. Слънцето решава да подложи на проверка твърдението на момата. То ѝ предлага облог – в един и същи ден да проверят кой е по-хубав:

„Нека сторим вера, клетва,/ да се личим, да се красим/ от изтока до захода”.

Момата се облича с най-красивите си дрехи и излиза на двора, за да демонстрира хубостта си.

Слънцето оценява красотата ѝ, но я моли да се прибере вкъщи, за да не създава напрежение между хората:

„Мари моме, малка моме,/ я влезни си ти във къщи,/ да не греем до две слънца,/ изгоряха жътварите,/ жътварите на

полето,/ косачите в ливадите,/ орачите в угарите,/ овчарите под сенките”...;

IV.1.3. Герои – малка мома, Слънцето;

IV.1.4. Образи – Слънцето, Луната, дворът, косачите, орачите, жетварите...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*летен ден*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в двора на къщата*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метонимии, сравнения, епитети, олицетворение):

IV.1.6.1.1. Метафори – „*да не греем до две слънца/ изгоряха жътварите*”...;

IV.1.6.1.2. Метонимии – „*копринено,/ сандалено*”...;

IV.1.6.1.3. Сравнения – „*по-хубава от слънцето,/ по-гиздава от месеца*”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „*копринено*”, „*сандалено*”, „*по-гиздава*”...;

IV.1.6.1.5. Олицетворение – „*Мари моме, малка моме,/ я влезни си ти във къщи,/ да не греем до две слънца,/ изгоряха жътварите,/ жътварите на полето,/ косачите в ливадите,/ орачите в угарите,/ овчарите под сенките*”...;

IV.1.6.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, анафора, епанафора, алитерация):

IV.1.6.2.1. Синтактичен паралелизъм: „*Похвали се малка мома,/ че е мома по-хубава,/ по-хубава от слънцето,/ по-гиздава от брата му*”...;

IV.1.6.2.2. Анафора – „*по-хубава/ по-гиздава*”...;

IV.1.6.2.3. Епанафора – „*изгоряха жътварите,/ жътварите на полето*”...;

IV.1.6.2.4. Алитерация – „*Мари моме, малка моме...*”...;

IV.1.6.2.5. Асонанс – „*Похвали се малка мома,/ че е мома по-хубава*”...

IV.2. Дефрагментация: Женската красота винаги е била популярна тема в българското песенно народно творчество и често е пораждала красиви сравнения, олицетворения и хиперболизации.

Обикновено обектът на възхищение е млада неомъжена жена – *мома, девойка*, – която е сравнявана с красиви предмети, лица или явления.

В песента „*Похвали се малка мома*” [2] лирическата героиня – *малката мома* – се самоописва с такива суперлативи, че се сравнява дори със Слънцето и Месечината.

Това крайно и, очевидно, нескромно твърдение достига до *ушите* на Слънцето.

Нарцисизмът ѝ засяга самочувствието му, но въпреки това то се обръща към *самозванката* с предложение за облог: „*да застанат лик до лик*”, за да видят „*кой от тях е по-красив*”.

Когато момата излиза на двора, нагиздена с най-красивите си одежди, Слънцето е впечатлено от красотата ѝ, но не признава да е равна на неговата. То ѝ предлага паритет: „*я влезни си ти във къщи,/ да не греем до две слънца*”...

Слънцето не допуска проява на превъзходство, пък било то и жена.

То не признава, че моминската хубост го е затъмнила.

Слага край на съперничеството, но – като хуманен акт и проява на загриженост към другите човешки същества – добавя: „*изгоряха жътварите на полето,/ косачите в ливадите,/ орачите в угарите,/ овчарите под сенките*”...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на народна песен.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 32.

2. „*Похвали се Малка мома*” е включена в сборника на Димитър и Константин Миладинови „Български народни песни” (1861).

XIV – 4427 „Похвали се Малка мома” (космична приказна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „РАДКА СЕ ОТЪРВА ОТ ЗМЕЙ”
(Информационна картина)**

Здравка Манчова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Радка се отърва от змей” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герон, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – невъзможната любов;

IV.1.2. Сюжет: Това е разказ за девойката Радка, която не желае да се омъжи за змея: „Жениш ме мамо, годиш ме,/ ала ме не питаш, че женя ли се или не:/ Мене ме мамо, змей либи,/ змей либи, змей ще ме вземе”...

Тя търси начин да оцелее: „Радка бе хитра, разумна, че си сеното запали, че със змея се раздели”...;

IV.1.3. Герои – Радка, змеят;

IV.1.4. Образи – змейове, коне хранени, гората, огънят, сеното...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*вечерта*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в къщата на Радка и в гората*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „змейове с коне хранени“, „змеици в златни кочици“, „змейчета в кола писани“...;

IV.1.6.4. Епитети – „зелена“, „широко“, „хубава“, „млади“, „хитра“, „разумна“...

IV.1.6.5. Звукописни техники (асонанс, анафора, епанафора, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.5.1. Асонанси – „Жениш ме мамо, годиш ме, ала ме мамо не питаш“, „Мене ме, мамо, змей либи“, „змей либи, змей ще ме земе“;

IV.1.6.5.2. Анафора – „че си сеното запали,/ че се със змея раздели.“...;

IV.1.6.5.3. Епанафора – „мене ме, мамо, змей либи./ змей либи, змей ще ме земе.“...;

IV.1.6.5.4. Синтактичен паралелизъм – „змейове – с коне хранени,/ змеици – в златни кочици,/ змейчета – в кола писани.“...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в космичната народна песен „Радка се отърва от змей“ е изграден върху художествената представа за отношенията между човека и свръхестествените същества – змеят, които иска да се ожени за хубавата Радка.

Но ако образът на змея се възприеме като пряко олицетворение на личността, която прекрива патриархалните норми на поведение, *интимната връзка* между Радка и змея би трябвало да се тълкува и като синоним на *невъзможната любов*.

Радка пази традициите, тя е своеобразна консервативна алтернатива на нетрадиционните социални взаимоотношения...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 33.

XV – 4713-15 – 4048 „Радка се отърва от змей“ (народна песен) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В КОСМИЧНАТА
ПРИКАЗНА НАРОДНА ПЕСЕН „НЕРАЗДЕЛНИ”
(Информационна картина)

Венче Бързакова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Неразделни” [1];

I.3. Литературен род – лироепос;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотип, лирически герои, образи, особености на художествен стил):

IV.1.1. Тема – невъзможната любов;

IV.1.2. Сюжет: Народната песен „Неразделни” [2] разкрива безграничната любов между двама млади, които имат нещастieto да не получат одобрението на своите родители. Това води до голяма трагедия в семействата им. Момъкът е изпратен в гората, където дърво го премазва, а момата е ухапана от змия. На местата, където са погребани, израстват *ела* и *явор*.

Клоните на дърветата се превиват и преплитат. Славей проклина лошотията на родителите, които запалват голям огън, за да изгорят *елата* и *явора*, но самите те попадат в него...

IV.1.3. Герои – влюбените, *мала мома* и *юнак момък*, бащата на момата и майката на момъка;

IV.1.4. Символи – огънят, вятърът, змията, дървото;

IV.1.5. Хронотип (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно („Любили се до две млади глупави,/ любили се тъкмо девет години”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*„Падна дърво, преби момка над село,/ скокна змия, секна мома под село –/ закопах добър юнак над село,/ закопах мала мома под село.“*);

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи, фигури):

IV.1.6.1. Тропи (разгърната метафора, епитети, олицетворение):

IV.1.6.1.1. Разгърната метафора – *„Израсла е тънка ела под село,/ израсъл е зелен явор над село,/ превиха се двата върха сред село,/ на върховете славей пиле идеше,/ сутрин рано, вечер късно пееше.“*;

IV.1.6.1.2. Епитети – *„млади глупави“, „млади влюбени“, „мала“ / „добър“ / „ситно сено зелено“ / „тънка“, „буен“, „силен“, „момкова“ ...;*

IV.1.6.1.3. Олицетворение – *„Като пее славей, пиле говори:/ „Пукни, тресни, ти момкова майчице!/ Пукни, тресни и ти момин бащице!/ Събраха се до два млади влюбени,/ ще живеят, ще векуват наедно.“ ...;*

IV.1.6.2. Фигури (инверсии, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, анафори, епифора, алитерация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Инверсии – *„сено зелено“, „на момъка майка му“, „на момата баща ѝ“, „сутрин рано“, „вечер късно“ ...;*

IV.1.6.2.2. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – *„Дошло време да се вземат два млади,/ не бе каил на момата баща ѝ/ да се вземат до два млади любовни,/ да се водят, да поминат наедно“, „Закани се на момата баща ѝ,/ та отсече тънка ела под село;/ закани се на момъка майка му;/ та отсече зелен явор над село.“*;

IV.1.6.2.3. Анафори – *„Любили се до две млади глупави,/ любили се тъкмо девет години“, „закопах добър юнак над село,/ закопах мала мома под село“ / „Пукни, тресни, ти момкова майчице!/ Пукни, тресни и ти момин бащице!“ ...;*

IV.1.6.2.4. Епифора – *„Падна дърво, преби момка над село,/ скокна змия, секна мома под село/ закопах добър юнак над село,/ закопах мала мома под село/ Израсла е тънка ела под село,/ израсъл е зелен явор над село/ превиха се двата върха сред село“*;

IV.1.6.2.5. Алитерация – *„падна дърво, преби момка над село“ ...;*

IV.1.6.2.6. Асонанс – *„да се вземат до два млади любовни“, „да се водят, да поминат наедно“ ...*

IV.2. Дефрагментация: Фантастичният сюжет на песента е израз на дълбоки човешки чувства.

Съдбата на влюбените зависи от волята на родителите им, които не са съгласни с тяхната връзка. Така се случва, че „мала мома“ и „добър юнак“ загиват. Но те не са мъртви. Разказът на славей (*„Като пее славей, пиле говори:/ „Пукни, тресни, ти момкова майчице!/ Пукни, тресни и ти момин бащице!/ Събраха се до два млади влюбени,/ ще живеят, ще векуват наедно.“ ...*) е метафоричен пренос към образите на две безсмъртни души – на местата, където са погребани, израстват ела и явор, клоните на дърветата се превиват и преплитат. Несъгласието на родителите се превръща в семейна вендета – майката и бащата запалват голям огън, за да изгорят елата и явора, но самите те попадат в него.

Смразяващ е този финал. Тук е проектиран универсален модел на поведение, според който няма ненаказано зло:

*Запалиха буен огън край село,
да изгорят ела, явор, и двама,
че се дигна буен огън под село
и повеял силен вятър над село,
та изгори момковата майчица
и изгори на момата баща ѝ.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 34.

2. Народната песен „Неразделни“ е първичният литературен сюжет на поемата „Неразделни“ от Пенчо П. Славейков.

XVI – 4511 „Неразделни“ (космична приказна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ В НАРОДНАТА ПЕСЕН „СЛЪНЦЕ И ГРОЗАНКА” (Информационна картина)

Десислава Петкова

I. ОБЕКТ – народната песен „Слънце и Грозанка” [1].

II. ПРЕДМЕТ: фрагментация, дефрагментация...

II.1. Фрагментация (микроструктура, макроструктура)...

II.1.1. Микроструктура (метафори, звукопис)...

II.1.1.1. Метафори: „Грозанка с слънце венчали”, „Грозанка”, „долна земя”, „Слънце е тъжно и жално”, „слънце зачуло”, „майка слънчова”...

II.1.1.2. Звукопис (алтерация, асонанс, анафори)...

II.1.1.2.1. Алитерация – „Расда Грозанка, порасла” ...

II.1.1.2.2. Асонанс – „голяма мома израсла”...

II.1.1.2.3. Анафори – „девет си години сукала,/ девет месеца да говейши”, „Грозанка ще е кумица,/ Грозанка да ги венчае”...

II.1.2. Макроструктура (тема, герои, образи, мотиви, хронотоп, лирически сюжет):

II.1.2.1. Тема – силата на любовта...

II.1.2.2. Герои – Грозанка, Слънцето, майката на Грозанка, майката на Слънцето...

II.1.2.3. Образи – бащиният двор на Грозанка, златните

люлки...

П.1.2.4. Мотиви – красотата, любовта, добротата, съпътното подчинение, изневяратата, възмездиято...

П.1.2.5. Хронотоп (време, пространство)...

П.1.2.5.1. Време – протяжно (*митично*)...

П.1.2.5.2. Пространство – протяжно (*митично*)...

П.1.2.6. Лирически сюжет: Живяла някога една много красива мома на име Грозанка.

Името ѝ е *грозно*, за да не бъде никога урочасвана.

Един слънчев ден Грозанка излиза на двора.

Като я вижда, Слънчо веднага се влюбва в нея.

Разказва всичко на майка си.

Майката на Слънчо решава да ожени сина си за непознатата красавица.

Пускат от небето „златни люлки“, за да привлечат вниманието на момите от селото и най-вече на Грозанка. Грозанка се качва на една от люлките.

Майчината заръка на Грозанка преди да тръгне е девет месеца да мълчи („*да говее*“) пред свекървата.

Грозанка е вече в Слънчови дворове и наистина започва „*да говее*“, но не девет месеца, а девет години, защото така е разбрала думите на майка си.

Дългото мълчание на Грозанка отблъсква Слънчо от нея. В един момент той решава да се ожени за друга красавица, но кани Грозанка за кумица.

Точно преди сватбата обаче тя проговаря.

Най-накрая Слънчо разбира, че Грозанка „*не е немича*“ и иска отново да се ожени за нея...

П.2. Дефрагментация: Песента спада към митичните народни песни, в които сюжетният източник е свързан със стар славянски култ към Слънцето.

В народните вярвания Слънцето се е явявало или като предмет (*пита, теспия*), или като живо същество с човешки черти и навици. Слънцето дори има свое семейство. Слънцето е най-изящното олицетворение на живота.

За мен Грозанка е привилегирована с това, че тъкмо Слънцето се влюбва в нея, макар че това ѝ носи много разочарования...

В „*Слънце и Грозанка*“ се срещат следи и от български фолклорни обичаи.

Един от тях е свързан с продължителното мълчание пред свекър и свекърва, което безспорно е знак на уважение. Да, но прекаленото мълчание понякога води да разочарования.

Щастливата развръзка реабилитира надеждите на Грозанка – тя все пак се жени за Слънчо, вместо да претърпи унижението да стане негова кумица. Тук говоренето, проговарянето след дълго мълчание е симптоматично. Разчупена е представата за дисциплиниращия, но и обезличаващия патриархален бит. Силата на любовта е не просто някаква нравствена предопределеност и задължение, а преди всичко морален тласък, поведенчески акт, който разкрива високите, безграничните хоризонти на свободната личност...

III. МЕТОД: аналитичен информационен дискурс с фрагментация и дефрагментация...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав, послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. 2018, с. 35-36.

XVII – 4713-16 – 2689 „Слънце и Грозанка“ (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Религиозни (Новозаветни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РЕЛИГИОЗНАТА (НОВОЗАВЕТНА) НАРОДНА ПЕСЕН
„ЦАР ИВАН ШИШМАН НА СОФИЙСКО ПОЛЕ”
(Информационна картина)**

Весела Василева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Цар Иван Шишман на Софийско поле” [1];

I.3. Литературен род – лироепичен;

I.4. Литературен вид – балада (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои,
мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – подготовка за битка;

IV.1.2. Сюжет: Денят започва, на зороряване е.

Цар Иван Шишман предвожда войската към бойното поле.
Войниците са на конете и с оръжията си. Царят отправя
молитва към Бога за сила и смелост в предстоящото сражение.
Битката ще е в името и за прославата на християнската вяра...;

IV.1.3. Герои – Иван Шишман, юнаците...;

IV.1.4. Образи – Софийското поле, конници...

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*преди падането на
България под турско робство, около средата на XIV в.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*някъде из
Софийското поле*).

IV.1.5.3. Мотиви – зора, кон до коня...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (символи, епитети, звукозаписни техники, оксиморони, олицетворения, алегории...):

IV.1.6.2. Символи – огън, Боже създателю, Боже силни...;

IV.1.6.3. Епитети – „ясно“, „зелена“, „силни“, „мила“, „християнска“...;

IV.1.6.4. Метонимии – „Боже силни, мила моя майко ле, Боже създателю“...;

IV.1.6.5. Звукозаписни техники (алитерации, асонанси, анафори, мезофори, епифори, епинанафори, етимологични фигури, синтактичен паралелизъм...):

IV.1.6.5.1. Асонанси – „Откак се е, мила моя майко ле, зора зазорило“;

IV.1.6.5.2. Алитерация – „кон до коня, мила моя майко ле, юнак до юнака“;

IV.1.6.5.3. Анафори – „Откак се е, мила моя майко ле, зора зазорило, / оттогаз е, мила моя майко ле, войска провървяло“;

IV.1.6.5.4. Мезофора – „Откак се е, мила моя майко ле, зора зазорило, / оттогаз е, мила моя майко ле, войска провървяло, / кон до коня, мила моя майко ле, юнак до юнака...“;

IV.1.6.5.5. Епифори – „войвода им, мила моя майко ле, сам цар Иван Шишман / Отговаря, мила моя майко ле, сам цар Иван Шишман“;

IV.1.6.5.6. Инверсия – „бой щем да се бием...“...

IV.2. Дефрагментация: Война е. Търпимостта на духа е изчерпана. Войската поема по тежкия си път.

Бойците знаят цената на саможертвата.

Това е разменната монета за заветната цел.

Природата е описана в хармоничната си подреденост.

Всички са решени да се изправят гордо и смело пред ужасяващата заплаха от поробване.

Готовността за саможертва и чувството за изпълнен висш патриотичен дълг са поставени над всичко.

Молитвата на цар Иван Шишман преакцентира представата за величието и могъществото на войската.

Молитвата към Бога подсказва, че смелите му войни притежават всички земни сили, но истинска помощ и закрила могат да получат само свише:

*Боже силни, мила моя майко ле, Боже създателю,
помогни ми, мила моя майко ле, сила и юначество
бой щем да се бием, мила моя майко ле, на Софийско поле,
кръв ще леем, мила моя майко ле, за Христово име,
ще прославим, мила моя майко ле, християнска вяра. [2]*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на народна песен.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 37.

2. Песента е публикувана за първи път от хаджи Найденович в „Месецослов или календар за лето 1848“ (с. 38-42).

Изданието се съхранява в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

XVIII – 4713-17 – 4049 „Цар Иван Шишман на Софийско поле“ (Новозаветна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РЕЛИГИОЗНАТА (НОВОЗАВЕТНА) НАРОДНА ПЕСЕН
„ХРИСТОВО ВОСКРЕСЕНИЕ”
(Информационна картина)**

Василена Ключанска

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Христово Воскресение” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен с патрологични и агиографски мотиви) [2].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – съдбата на Св. Иисус Христос;

IV.1.2. Сюжет: Св. Никола, Св. Илия и Св. Мария са седнали на райските софри. Гледат към планината. Светата Дева плаче. Св. Никола я утешава: ще вземат Христос, ще го учат да допусне грешниците...
Първата грешна душа взема чуждо дете, втората

смесва брашно с пепел, третата смесва солта с пясък...;

IV.1.3. Герои – Св. Никола, Св. Илия, сестра Мария, Св. Иисус Христос;

IV.1.4. Образи – планина, рудина, софри, капче, облака, душа, дете, брашно, пепел, пясък...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*денем*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*райските софри*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, метонимии, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „*злато капче*”, „*страшни мосте 'и*”, „*грешните души*” ...;

IV.1.6.2. Символи – *планина, родина, софри, капче, облака, мосте 'и, душа, дете...*;

IV.1.6.3. Епитети – „*убо 'о*”, „*високана*”, „*рамна*”, „*райски*”, „*злато*”, „*страшни*”, „*грешни*”, „*прегрешна*”, „*чуждо*” ...;

IV.1.6.4. Звукописни техники (асонанси, алитерации, анафори, синтактичен паралелизъм, епанафора):

IV.1.6.4.1. Асонанси – „*со злато капче на гла'а*”, „*пак тебе не го да'аме*”, „*на^азем брашно земала*”, „*ко^а го на^азот, вра^ащала*” ...;

IV.1.6.4.2. Алитерации – „*и 'о^аа рамна руди^аца*”, „*кре^аде ми Ристоса*” ...;

IV.1.6.4.3. Анафори – „*со Риста Бога на ръ^аце, / со злато капче на гла'а*”, „*да пра'ит страшни мосте 'и, / да варвет грешните души*” ...;

IV.1.6.4.4. Синтактичен паралелизъм – „*со Риста Бога на ръ^аце, со злато капче на гла'а*” ...;

IV.1.6.4.5. Епанафора – „*пак тебе не го да'аме / ке го да'име на занат*” ...

IV.2. Дефрагментация: Това е *църковна (Новозаветна)* народна песен. Посветена е на знанието за добро и лошо. Разкрита е християнската представа за същността на греха.

Мария е тъжна, защото ще вземат детето ѝ. Но ще го научат да си проправя път сред грешниците...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на художествени когнитивни величини.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия** на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 38.

2. Песента е записана през 1859 г. Може да се открие в архива на Измаил Срезневски, който съхранява оригиналния препис на Константин Миладинов...

Вж по-подробно в: <<http://bulgarianheritage.bulgariana.eu/jspui/handle/pub/22>>. – 21.09.2022. – 1 с.

XIX – 4713-18 – 4050 „Христово Воскресение” (Новозаветна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Социални (мегдански) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „У НЕДИНИ СЛЪНЦЕ ГРЕЕ”
(Информационна картина)**

Биляна Георгиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие: „У Недини Слънце греє” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен) [2].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – силата и красотата на младостта;

IV.1.2. Сюжет: Събират се моми и момци у Недини двори, берат жълти цветя, а Неда им споделя радостта си от природата.

Неда блести, тя свети в двора като слънце...;

IV.1.3. Герои – Неда, момите, момците...;

IV.1.4. Образи – върбата, слънцето, къщата, красотата;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (през деня);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в двора на Неда*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори в инверсия, символи, епитети, скрити сравнения, реторични обръщения, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори в инверсия – „ръце засукани”, „очи еленови”, „зъби бисерови”, „клепки босилкови”...;

IV.1.6.2. Символи – слънцето, върбата, къщата...;

IV.1.6.3. Епитети – „сама”, „ясно”, „черни”, „дълги”, „бели”, „самодивска”, „тънка”, „малки”, „жълто”, „чужда”, „равни”, „засукани”, „навъсено”, „нажалени”...;

IV.1.6.4. Скрити сравнения – „с черни очи еленови,/ с дълги клепки босилкови,/ с бели зъби бисерови,/ с тънка снага самодивска”...;

IV.1.6.5. Реторични обръщения – „Ей ви вазе, малки моми,/ погрейте са на слънчице,/ дорде не е прегоряло,/ дорде не е подухнала/върла зима в чужда къща!”;

IV.1.7. Звукописни техники (асонанси, алитерации, анафори, мезофори, синтактичен паралелизъм, реторично обръщение, скрити сравнения):

IV.1.7.1. Асонанси – „тя не била тънка върба,/ най е била сама Неда”...;

IV.1.7.2. Алитерации – „погрейте са на слънчице,/ дорде це е прегоряло”...;

IV.1.7.3. Анафори – „дорде върба мъзга пуца,/ дорде листе зеленеят,/ дорде Неда хубост има!”, „дорде не е прегоряло,/ дорде не е подухнала”...;

IV.1.7.4. Мезофора – „тя не била тънка върба,/ най е била сама Неда”...;

IV.1.7.5. Синтактичен паралелизъм – „дорде върба мъзга пуца,/ дорде листе зеленеят,/ дорде Неда хубост има!”, „с бели ръце засукани,/ с жълто чело навъсено,/ с черни очи нажалени”...

IV.2. Дефрагментация: Песента е олицетворение на сплотеността на хората от Възражденската епоха.

Традиция е момите да се събират на мегдана, а ергените – да избират своята изгора.

Неда вече е избрана за невеста, но по-напред трябва да се сбогува с дружките си.

Малките моми берат жълти цветя в двора.

Описана е красотата на бъдещата невеста, но се долавя и тъгата ѝ по бащината къща, която тя трябва да напусне...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на художествени когнитивни величини.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 39.

2. В момента песента се изпълнява от народната певица Маргарита Димитрова.

XX – 4713-19 – 4051 „У Недина Слънце грее” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Социални (трудови) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЩО МИ Е МИЛО И ДРАГО”
(Информационна картина)**

Марио Ангелов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие: „Що ми е мило и драго” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи,
хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – възраждането на природата;

IV.1.2. Сюжет: Пролетта е дошла, растенията цъфтят, а
добитъкът излиза на паша. Орач оре в полето.
Всички се молят на Бог:

*„Я дай ни, Боже, я дай ни, тая година най-добра: на
сички здраве и живот, орачу добър берекет!”...;*

IV.1.3. Герои – орачът...;

IV.1.4. Образи – пролетта, говедата, конете, овцете,
козите, стоката, воловете, ралото, босилекът, Бог...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*в началото на пролетта*);

IV.1.5.2. Пространство: протяжно (*на нивата*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „Сичка е стока весела”, „два му волове ангели”, „стратурково му ралото”, „босилкови му жеглите”...;

IV.1.6.2. Символи – пролетта, стоката, ралото, жеглите;

IV.1.6.3. Епитети – „мило”, „драго”, „сиви”, „врани”...;

IV.1.6.4. Звукописни техники (асонанси, алитерации, анафори):

IV.1.6.4.1. Асонанси – „и стока, маре, и мака”, „врани коньове в полето”, „два му волове ангели”, „сичките живи животни”, „тая година най-добра”...;

IV.1.6.4.2. Алитерации – „полските рамни рудини”, „стратурково му ралото”, „орачу добър берекет”...;

IV.1.6.4.3. Анафори – „Сичка е стока весела./ сичко е живо станало./ сичко е живо и здраво./ сичко на паша тръгнало...” „полските рамни рудини/ – полските цали цалини”, „босилкови му жеглите!/ Босилък много мерише”...;

IV.1.6.4.4. Синтактичен паралелизъм – „Сичка е стока весела, сичко е живо станало, сичко е живо и здраво, сичко на паша тръгнало...”...

IV.2. Дефрагментация: Това е хайдушка народна песен, посветена на началото на пролетта.

Всичко живо се пробужда, хората са изпълнени с оптимизъм.

Различните растения и животни също посрещат пролетта.

Орачът започва полската си работа и се моли на Бог за здраве, живот и берекет...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на художествени когнитивни (ценности) величини.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 40.

XXI – 4713-20 – 4052 „Що ми е мило и драго” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„ЗАПЛАКАЛА МИ ГОЛЕМА НИВА”
(Информационна картина)**

Евелин Казакова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор: неизвестен (народна песен);

I.2. Заглавие: „Заплакала ми голема нива” [1].

II. ПРЕДМЕТ: създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ: структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, метафори, сравнения, епитети, символи, звукописни техники):

IV.1.1. Тема: трудът и християнското благоденствие;

IV.1.2. Мотиви: нивата, планината, юнак, трудът, хамбарите (афереза: „амбари”-те);

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време: протяжно (от края на м. юли до средата на м. август – по време на т.нар. „горецници”, когато „най-добър юнак” оре и сее...);

IV.1.3.2. Пространство: протяжно (*нива в планината, България*).

IV.1.4. Особенности на художествения стил (метафорично олицетворение, епитети, сингуляризирана метонимия, звукописни техники):

IV.1.4.1. Метафорично олицетворение: „заплакала ми голема нива”;

IV.1.4.2. Епитети: „голема”, „мили”, „най-добър”, „църнокласица”;

IV.1.4.3. Сингуляризирана метонимия: „най-добър юнак”;

IV.1.4.4. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, мезофори):

IV.1.4.4.1. Алитерации: „бела пченица църнокласица”...;

IV.1.4.4.2. Асонанси: „и му напълна девет амбари”...;

IV.1.4.4.3. Анафори: „и си ожена девет сино’и,/ и си омъжи девет девойки,”;

IV.1.4.4.4. Мезофори: „и си ожена **девет** сино’и,/ и си омъжи **девет** девойки”...

V. Дефрагментация: Зад обобщения образ на сингуляризираната метонимия „най-добър юнак” е скрит безапелационният стремеж на българина към труд и благоденствието, възпитано в лоното на християнската молитва за съпричастие („Оф, леле, Боже, оф, мили Боже!”; „и си покърсте девет мнучина.”).

Но – да имаш щастливо семейство и потомство („...девет сино’и,/ ...девет девойки,/ и... девет мнучина.”) – е преди всичко човешко изпитание в борбата за оцеляване.

Обратното поражда усещане за беззабег и безпомощност, граничеща със страдание и безплодни молитви („Оф, леле, Боже, оф, мили Боже!! Как не се найде най-добър юнак/ да ме изорат, да ме посеит/ бела пченица църнокласица!”).

В тази народна песен трудът е превърнат в универсален екзистенциален модел на човешко поведение, който няма алтернатива...

V. МЕТОД: аналитико-синтетичен анализ на художествен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014, с. 41.

XXII – 4713-21 – 3800 „Заплакала ми голема нива” (народна песен – социална – трудова – жътварска) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Социални (хайдутски) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СОЦИАЛНАТА (ТРУДОВА) НАРОДНА ПЕСЕН
„ХАЙДУТИН И БЕСИЛО”
(Информационна картина)**

Елена Митова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие: „Хайдутин и бесило” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, черти, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – нежеланата любов;

IV.1.2. Сюжет: Това е социална народна песен, която описва залавянето на млад мъж, който е избягал от жена си. Намерил е утеха в гората, където всичко му е мило и драго.

Тя е вече неговата избранница и любима, а зелените буки – „тънките конопе”, „орлите”, „гарвани”, „свраките” – са неговото семейство.

Да, сеймените го залавят и връщат обратно...;

IV.1.3. Герои – Стоян, сеймени...;

IV.1.4. Образи – гора, слънце, вода, орли, гарвани, свраки...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.5.2. Пространство: протяжно (*Тетевенския балкан*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, скрити сравнения, реторично обръщение, звукописни техники):

IV.1.6.1. Символи – байрак, гората...;

IV.1.6.2. Епитети – „зелена”, „вакло”, „червено”, „ален”, „вакли”, „млада”, „тънки”...;

IV.1.6.3. Скрити сравнения – „*конопе кумове*”, „*орли сватове*”, „*свахи са свраките*”...;

IV.1.6.4. Реторично обръщение: – „*Слушай ма, горо зелена,/ що съм по тебе походил,/ ален съм байрак повеял...*”;

IV.1.6.5. Инверсия – „*Дириха Стоян, найдоха/ под една бука зелена,/ да пече вакло агънце/ и пие вино червено...*”...

IV.1.6.6. Звукописни техники (синтактичен паралелизъм, асонанси, алитерации):

IV.1.6.6.1. Синтактичен паралелизъм – „*слънцето ти съм окършил*”, „*водата ти съм пресушил*”...;

IV.1.6.6.2. Асонанси – „*че ма заводат сеймене*”...;

IV.1.6.6.3. Алитерации – „*за една млада младица*”...

IV.2. Дефрагментация: Основният мотив в песента е свободната воля на човека, която не винаги е възможна.

Лирическият герой е принуден да приеме чуждо решение, което е в разрез със свободния му дух.

Усеща се носталгия, произтичаща от невъзможността героят да направи своя желан избор.

Сюжетният изход – *свобода в плен* – се преплита с представата за красивата и величествена природа, която винаги е била олицетворение на свободата на духа...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на художествени когнитивни (ценностни) величини.

Цитирана литература

1. Златна христотатия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 42.

XXIII – 4713-22 – 4053 „Хайдутин и бесило” (народна песен) (информационна картина)

МОТИВЪТ ЗА НАРОДНОТО ОТМЪЩЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ПУШКА ПУКНА”
(Изследване с аргументативни техники)

Александър Борисов

Повторението на различни морфологични, синтактични и фонетични конструкции – на цели пасажки, отделни изрази, думи (*анафори, епифори, мезофори...*) или просто на отделни звукове (*алитерации, асонанси...*) – е един от най-разпространените стилистични похвати в българските народни песни.

Чрез повторението се цели читателят, който се докосва в книга до дадено произведение, да проникне спонтанно в музикалния еквивалент на творбата.

Тук партитура липсва, но е налице ефектът на т.нар. *пеене* или *неосъзнато скандиране* при четене, което би трябвало да имитира ритмиката на фрагмент от българския автентичен песенен фолклор.

Само в едно лирическо изречение (4 стиха) от 15 думи (3 от тях се повтарят два пъти – „*море, пиле Стано*”, – което редуцира цифрата до 12) в народната песен „*Пушка пукна*”, е постигнат асонанс посредством редуването на 23 отворени гласни (*а-а-о-е-е-а-о/ о-а-е-е-а/ а-а-о-е-е-а-о/ а-о-а-а*), подредени в приблизително един и същ силаботоничен порядък (*двустъпен хорей: /–*), но в кръстосан ред (*през стих*), заради *епифората* („*пиле Стано*”), разгърната в цялата песен:

*Пушка пукна море, пиле Стано,
из гора зелена,
та удари море, пиле Стано,
най-добрия юнак. [1]*

Допълнителен звукописен ефект е моделиран и чрез *алитерация* – натрапчива употреба на думи със сонорните [л^о] („*пиле*” [2 пъти], [м^о] („*море*” [2 пъти]), [н^о] („*зелена*”, „*Стано”* [2 пъти], „*най-добрия*”, „*юнак*”) „*зедена*”) и [р^о] („*море”* [2 пъти], „*гора”*, „*удари*”, „*най-добрия*”).

На морфологично ниво прави впечатление

съществителното нарицателно име „байрак“, което трябва да екстериоризира лирическият герой в конкретен хронотоп.

Байракът е символ на свободата – ако се вее гордо в „гора“-та, юнакът е свободен, а споменът за него ще продължава да живее в песента:

*Кон да цвили море, пиле Стано,
байрак да се вее;
цвет да цъфти море, пиле Стано,
гроб да хубавее! [2]*

В „Пушка пукна“ често се използва *олицетворението* като стилистичен похват, за да се предаде по-голяма зависимост между човека и природата. Сякаш юнакът и гората пеят една и съща песен:

*Юнак викна море, пиле Стано,
та гората екна. [3]*

Най-интересното е, че лирическият герой препоръчва къде и как да бъдат положени неговите тленни останки, защото той винаги е знаел каква ще бъде съдбата му:

*– Носете ме, море, пиле Стано,
до път до кръстопът.
Там де падна, море, пиле Стано,
там ме ѝ заровете. [4]*

Лирическият герой иска най-верните му приятели в битка – „байракът“ и „коня“ – да го съпроводят в последните мигове от живота му.

Гробът на юнака се слива с обобщената представа за подвига на нетленния юнак, който желае да загине в битка с поробителя, но в името на свободата.

*на крака ми, море, пиле Стано,
байрак забодете,
за байрака, море, пиле Стано,
коня ми вържете!
Кон да цвили, море, пиле, Стано,
байрак да се вее. [5, 6]*

Цитирана литература

1. **Златна** христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 43.

2. *Пак там.*

3. *Пак там.*

4. *Пак там.*

5. *Пак там.*

6. **Диневков**, Петър. Между фолклора и литературата : [Статии]. – С., 1978. – 504 с.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Социални (юнашки) народни песни

**АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЮНАК И ГОРА”
(Информационна картина)**

Павлин Каменов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Юнак и гора” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*битова народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – връзката между човека и природата;

IV.1.2. Сюжет: Разговарят юнакът и гората.

Юнакът изразява своята благодарност към гората за благата, с които го е дарила (*да пие от водата ѝ, да газии тревата ѝ*).

Гората отговаря на юнака, че водата и тревата пак ще поникнат, но не може да остане равнодушна към факта, че юнаците кършат клони от дърветата, за да си направят „хурки”, с които да ходят по „седенки” и да ги подаряват на момите...;

IV.1.3. Образи – Рила, вода, трева, ели, хурки, седянки, моми, юнаци...;

IV.1.4. Герои – юнакът, гората;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*XVIII-XIX в.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*някъде в Рила*);

IV.1.6. Особености на художествения стил

(алитерации, инверсии, олицетворения, анафори, епифори, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.1. Алитерация: „гора говори“; „гдето ти трева тъпкахме“;

IV.1.6.2. Инверсия: „Рила планино“; „ели къриехте“; „вода пиехме“; „трева тъпкахме“
„хурки правехте“; „седенки ходехте“; „моми давахте“;

IV.1.6.3. Олицетворение: „Гора юнаку говори:/ – Иди си с 'богом, юначе“;

IV.1.6.4. Анафора: „гдето ти вода пиехме,/ гдето ти трева тъпкахме“;

IV.1.6.5. Епифора: „тревата, още водата –/ водата тече пак вода“;

IV.1.6.6. Синтактичен паралелизъм: „гдето ми ели къриехте,/ че ги на хурки правехте/ и по седенки ходехте,/ че ги на моми давахте“...

V. Дефрагментация: „Юнак и гора“ е народна песен, в която се разкрива зависимостта и връзката между човека (юнака) и природата (гората).

Анонимният автор е придал човешки образ на гората, чрез което се подчертава, че тя е жива, и също като хората, има чувства, страдания и болки.

Гората е закрилница, тя предлага гостоприемство на юнаците, но възкликва: „халал ви струвам всичкото“.

Думата „халал“ означава да подариш нещо от сърце, без да преследваш користни цели.

В началните стихове се усеща благодарността на юнака за богатата, с които го е дарила „гората“.

Обръщението на героя говори за уважението, с което той се отнася към нея и иска прошка, характерно за взаимоотношения между майка и син.

оставай с 'богом, прощавай,

горо ле, Рила планино!

Халал ни струвай горо ле...

Всичко в природата се възстановява, в нея тече кръговрат: „водата тече пак вода, тревата расте пак трева“.

Но дърветата са живи и когато някой ги осакатява за собствено удоволствие, гората страда.

Спокойствието, с което е пресъздаден разговорът между гората и юнака, говори за едно всеобщо уважение, пораждащо чувство на хармония и нравствено единение.

Ето един фрагмент, който доказва, че тази народна песен е повече социална, битова, отколкото юнашка – тук думата „юнак“, употребена в заглавието, би трябвало да е синоним на „момък“, а не на хайдутин или борец за национално освобождение...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на народна песен.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 44.

XXV – 4713-24 – 2957 „Юнак и гора“ (битова народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Битови (семейни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „СТРУНА НЕВЯСТА”
(Информационна картина)**

Яна Асенова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Струна невяста” [1];

I.3. Литературен род – лироепичен;

I.4. Литературен вид – балада (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – изборът между чувствата и дълга;

IV.1.2. Сюжет: Разказ за трима братя, които строят къща, която все се руши. Те се наговарят, следвайки народното поверие, да вградят в строежа невестата, която първа пристигне.

Всеки от тях предупреждава своята изгора, само единият брат не може да пристъпи думата си. Той все пак се опитва да забави *Струна невяста*, но тя пристига първа. Разбира каква ще е съдбата ѝ, има една-единствена молба – иска, докато я вграждат в темелите, да не зазичдат едната ѝ гърда, за да нахрани рожбата си преди да умре...;

IV.1.3. Герои – Струна невяста, троица братя, жените им, малкото дете на Струна невяста...;

IV.1.4. Образи – Бялаго града...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (цялото денонощие: „нощя

се сипе по месечина”, „Струна невяста рано подрани”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*Бялаго града*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, оксиморони, епитети):

IV.1.6.1. Метафора – „нощя се сипе по месечина”;

IV.1.6.2. Метонимия – „Троица братя града градяха”;

IV.1.6.3. Епитети – „ясно”, „ранна”, „бялото”, „Бял/Бялага”, „малкото”, „същи”, „Струнини”, „прясно”...;

IV.1.6.4. Звукописни техники (асонанс, алитернация, анафора, мезофора, епифора, епанафора, етимологични фигури):

IV.1.6.7.1. Асонанси – „Всяко си либе на либе каза”, „Оти ми, либе, никум уникна, никум уникна”...;

IV.1.6.7.2. Алитернация – „Троица братя града градяха”, „утре ми, либе, рано подрани”, троица братя сговор сториха”...;

IV.1.6.7.3. Анафори – „Троица братя града градяха.../ Троица братя сговор сториха...”, „па си го повий и нахрани го,/ и нахрани го, и приси си го,/ па ми изпечи ранни хлебове, и опери си бялото пране,/ па си ми сготви ранна прогимка”...;

IV.1.6.7.4. Мезофора – „па си наготви ранна прогимка, и сготвила я, и отнела я”, „троица братя града градяха, „деня го градят по ясно слънце”...;

IV.1.6.7.5. Епифора – „Всяко си либе на либе каза, Струнино либе сал не и каза”...;

IV.1.6.7.6. Епанафора – „па си го повий и нахрани го, и нахрани го, и приси си го”, „нейното либе никум уникна, никум уникна, сълзи зарони”, „изпуснал съм си сребърен пръстен, сребърен пръстен със червен камък”, „изградете ме от дясна страна, от дясна страна на Бяла града”, та да си храня малкото дете, малкото дете със прясно мяко”...;

IV.1.6.7.7. Етимологични фигури – „Струна невяста рано подрани”...

IV.2. Дефрагментация: Народната песен „Струна невяста” разгръща фолклорния мотив за вграждането на млада невеста в нова постройка.

Според поверието, за да бъде строежът издръжлив и никога да не се разруши, трябва да се зазида човек в темелите.

Една изключителна човешка жестокост търси *оправдание* в семейната чест, колективното добро и искрената любов...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на народна песен.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 19.

XXVI – 4713-25 – 4054 „Струна невяста” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Битови (любовни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „СИТЕН ДЪЖД ВАЛИ КАТО МАРГАРИТ”
(Информационна картина)**

Антония Василева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Ситен дъжд вали като маргарит” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. ФРАГМЕНТАЦИЯ (тема, сюжет, герои,
образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – избор между любовта и парите;

IV.1.2. Сюжет: Дъжд вали, а момък оседлава коня си.
Готви се за път. Изгората му го моли да остане и тая година.
Обяснява му, че пари се изкарват, но младостта не се връща...;

IV.1.3. Герои – момък („Азе”), мома („либе”);

IV.1.4. Образи – дъжд, маргарит, кон, Каравлашко, зима, пари, младост, свят, роса, заран, ден...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през есента*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*между Карпатите и р. Дунав*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, метонимии, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „*Ситен дъжд вали като маргарит*”, „*младост минава като росица*”...;

IV.1.6.2. Символи – пари, младост...;

IV.1.6.3. Епитети – „*ситен*”...;

IV.1.6.4. Метонимии – „*дъжд маргарит*”, „*младост росица*”...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (асонанс, алитерации, анафори, мезофора, епифора, епанафора, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.5.1. Асонанси – „*моето либе коня седлае, на кяр да иде на Каравлашко*”...;

IV.1.6.5.2. Алитерация – „*Азе му думам и му се моля*”, „*младост минава като росица*”
„*заран я има, дени я няма!*”...;

IV.1.6.5.3. Анафори – „*младост е, либе, еднъж на света, / младост минава като росица*”...;

IV.1.6.5.4. Мезофора – „*пари се, либе, сявга печелят, / младост е, либе, еднъж на света*”...;

IV.1.6.5.5. Епанафора – „*Поседи, либе, тая година, / тая година и тая зима*”...

IV.2. Дефрагментация: Това е любовна песен, която ни разказва за избора на един млад момък. Той решава да остави либето си, за да спечели от гурбетчийство.

Поставен е пред трудностите на живота и нуждата да осигури по-добро бъдеще на своето семейство. Той не получава одобрение от своето либе.

За нея любовта и младостта са смисълът на живота. Тя се обръща с молба към него да не тръгва.

Нейното желание е те да бъдат заедно и ръка за ръка да се справят с предизвикателствата, които им предстоят.

Богатствата и парите не могат да заменят изгубената младост...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на художествени когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 46.

XXVII – 4713-26 – 4055 „Ситен дъжд вали като маргарит” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
ЛЮБОВНАТА НАРОДНА ПЕСЕН „СИНКО СТОЯНЕ”
(Информационна картина)**

Александра Попова

I. ОБЕКТ (автор заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен;

I.2. Заглавие – „Синко Стояне” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – народна песен (*автентичен словесен фолклор*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта;

IV.1.2. Герои – момъкът, майката;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*XVII-XIX в.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (България);

IV.1.4. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.4.1. Тропи (метафори, символи, епитети, антитези, скрито сравнение):

IV.1.4.1.1. Метафори – „чернооки босилек”;

IV.1.4.1.2. Символи – „червен трендафил”;

IV.1.4.1.3. Епитети – „бел”, „червен”, „чернооки”, „хубаво”, „младо”, „глупаво” ...;

IV.1.4.1.4. Антитези – „Дали ти некой дооди, или си одиш nekъде?” „ не уме дума да дума, камо ли либе да либи!”;

IV.1.4.1.5. Скрито сравнение – „що е по-благо от бел мед, що е по-бързо от коня?”;

IV.1.4.2. Фигури (инверсия, алитерация, асонанс, анафори, епифора, епанафора, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, етимологична фигура):

IV.1.4.2.1. Инверсии – „цвеке ронено”;

IV.1.4.2.2. Алитерация – „и бел и червен трендафил”;

IV.1.4.2.3. Асонанс – „свекакво цвеке ронено”;

IV.1.4.2.4. Анафори – „и бел, и червен трендафил, / и чернооки босилек!” „нити си ходя некъде, / нити ми некой дооди”;

IV.1.4.2.5. Епифора – „залибих либе хубаво, / доста е, мале, хубаво”;

IV.1.4.2.6. Епанафора – „Либи го, синко, либи го / – либи го – не оставяй го”;

IV.1.4.2.7. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „що е по-мило от майка, / що е по-благо от бел мед, / що е по-бързо от коня?”;

IV.1.4.2.8. Етимологична фигура – „хитра хитриня”...

IV.2. Дефрагментация: Битовите народни песни, както е в „Синко Стояне” [2], често възхождат към верността и предаността в любовните връзки. Те подчертават, че истинската любов изисква не само готовност и отдаване, но и любопитство.

Предварителният разговор между майка и син е задължителен: „залибих либе хубаво, / доста е, мале, хубаво”.

Съветът е категоричен: „Либи го, синко, либи го / – либи го – не оставяй го”.

Красивите човешки взаимоотношения и природата се сливат, за да изразят красотата на чувствата – „и бел, и червен трендафил, / и чернооки босилек!”, „нити си ходя некъде, / нити ми некой дооди” или „що е по-мило от майка, / що е по-благо от бел мед, / що е по-бързо от коня?”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 47.

2. Българската народна песен „Синко Стояне” е включена в сборника на Димитър Осинин и Иван Бурин „Горо ле, майко хайдука” (1953).

XXVIII – 4429 „Синко Стояне” (битова народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В КОСМИЧНАТА (ЛЕГЕНДАРНА) НАРОДНА ПЕСЕН
„ДЕВОЙЧЕ, ЖИВА РАЗДЕЛО”
(Информационна картина)**

Марио Георгиев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Девоиче, жива раздело” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовната раздяла;

IV.1.4. Образи – девоичето, две могили, две звезди, слънцето...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно;

IV.1.5.2. Пространство – протяжно.

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии):

IV.1.6.1. Метафора – „на сърце си ми легнало“, „тихият ветрец“, „моглите ще се разбегат“...;

IV.1.6.2. Метонимия – „ще дойде жива раздела“, „моглите ще се разбегат“...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в битовата (любовна) народна песен „*Девойче, жива раздела*“ поражда тъжни чувства, тъй като *лирическият говорител/лирическият герой* се сбогува със своята любима.

Той все още изпитва чувства към нея, но разбира, че всичко ще приключи, защото така е решила природата.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на народна песен.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 19.

XXIX – 4713-27 – 4057 „Девойче, жива раздела“ (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ГЪЛЪБ МИ ГУКА В УСОИ”
(Информационна картина)**

Алексия Олегова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен автор (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Гълъб ми гука в усои” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*)

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовната тъга;

IV.1.2. Сюжет: Разговорът между гълъба и момата, която му се оплаква, е своеобразен урок за нея. Тя не е доволна от съдбата си, защото все още не е срещнала желаната любов...;

IV.1.3. Герои – момата и гълъбът;

IV.1.4. Образи – гълъбът, момата, мъжа на момата, свежървата, синът й...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в двора*).

IV.1.6. Особености на художествения стил (**метафори, символи, епитети, метонимии, звукописни техники**):

IV.1.6.1. **Метафори** – „*таман е глава пияна*“, „*черно чернило на сърце*“, „*живи желяза на ръце*“...;

IV.1.6.2. **Символи** – гълъбът;

IV.1.6.3. **Епитети** – млада, хубава, суро, пусти, стара, мъжко, широм-широк...

IV.1.6.5. **Звукописни техники (асонанси, алитерации, анафори)**:

IV.1.6.5.1. **Асонанси** – „*гълъб ми гука в усои, от моя пусти стопанин, от моя стара свекърва, от мое мъжко детенце*“...;

IV.1.6.5.2. **Алитерации** – „*черно чернило на сърце*“, „*живи желяза на ръце!*“...;

IV.1.6.5.3. **Анафори** – „*Що ти е глава пияна, що ти е черно на сърце, що ти ѝ желязо на ръце?*“;

IV.1.6.5.6. **Епанафора** – „*кога бях млада при майка, / при майка още при татка*“;

IV.1.6.5.7. **Етимологична фигура**: „*черно чернило*“...

IV.2. **Дефрагментация**: Основният мотив в тази народна песен е любовната тъга. Някога лирическата героиня е имала любим човек, но очакванията ѝ са се оказали нереални. Гълъбът я утешава, *отваря* очите ѝ за женски мечти и нова реалност.

V. **Метод** – създаване на информационна картина на художествени когнитивни (ценностни) величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 49.

XXX – 4713-28 – 4058 „Гълъб ми гука в усои“ (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„ДЕВОЙКО, ДЕВОЙКО, ЦЪРВЕНО ЯБОЛКО”
(Информационна картина)

Виктория Цветкова

I. ОБЕКТ (заглавие, автор):

I.1. Заглавие: „Девојко, девојко, цървено ябълко” [1].

I.2. Автор – неизвестен, автентичен словесен фолклор...

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина на художествен текст.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (герои, сюжет, мотиви, метафори, епитети, сравнения, сингуларизация, хронотоп...):

IV.1.1. Герои: юнака, девойката...

IV.1.2. Сюжет: Следвайки диалогичната форма на общуване, народната песен „Девојко, девојко, цървено ябълко” разкрива любовна колизия.

Юнакът иска да спечели девойката, убеждавайки я колко много я иска.

Девойката му отговаря, че родителите ѝ не разрешават да е с него, защото няма къща с високи балкони и шарени стаи.

Юнакът я увещава да не гледа къщата, а да гледа него, защото той ще наеме 200 майстори, които ще построят къщата и ще направят това, което тя пожелае.

IV.1.3. Мотиви: девойката, ябълката, водата, босилек, турчин, юнак, гора, татко, майка...

IV.1.4. Метафори: „Девојко, девојко, цървено ябълко”...

IV.1.5. Епитети: цървено, лудо, високи, шарени...

IV.1.6. Сравнения: „Изгореф за тебе, како лен за вода/ босильок за сенка...”...

IV.1.7. Сингуларизация: „Турчин за кокошка...”...

IV.1.8. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.8.1. Време – проятжно (началото на XIX в.)...

IV.1.8.2. Пространство – протяжно (по всяка вероятност става дума за район, който днес отнасяме към Пиринска Македония)...

IV.2. Дефрагментация: Народната песен „Девојко, девојко, црвено яболок” разкрива битов сюжет, който проследява фрагмент от силна, но забранена любов.

Юнакът ще направи всичко по силите си, за да бъде със своята изгора:

„(...) Изгореф за тебе како лен за вода, босильок за сенка (...) юнак за девојка.”.

Но връзката им е забранена от родителите на девојката:

„Татко не ме даат, майка не остаат, оти куки немаш, високи чардаци, шарени одаи (...)”.

Юнакът е готов да извърши нечувани подвизи само за да бъде с любовта на живота си.

„Девојко, девојко, ки кука не гледай (...), тук гледай юнака. Је ке си откупам до двесте майстори та ке си напраам високи чардаци(...)”.

Обичта и забраната, породени в условията на един конзервативен патриархален бит, търсят своя естествен апофеоз в сюжетната интрига на народната песен:

„Девојко, девојко, црвено яболок”:

Юнакът иска да спечели девојката.

Девојката му отговаря, че баща ѝ и майка ѝ не разрешават да е с него, защото няма кџа с високи балкони и шарени стаи.

Юнакът я увещава да не гледа кџата, а да гледа него, защото той ще наеме 200 майстори, които ще построят кџата и ще направят, каквато тя пожелает...

IV. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на художествен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 50.

XXXI – 4713-29 – 3801 „Девојко, девојко, црвено яболок” (народна песен – битова – любовна)
(информациона картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ЛЮБОВНА НАРОДНА ПЕСЕН „АКО УМРАМ, ДА НЕ ЖАЛЯШ”
(Информационна картина)

Албена Христова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (автентичен словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Ако умрам, да не желяш” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп):

IV.1.1. Тема – любовта като нравствена мярка;

IV.1.2. Сюжет: Абстрактна изповед, която разкрива желани колизии след смъртта („Ако умра“): ако *той* умре, *тя* да не го жали, а да го хвърли в морето, където *той* ще се преобрази в *риба*; така рибарите ще го уловят в мрежите си и ще го продадат на пазара; *тя* да купи *рибата* и да я опече; когато стори всичко това, *той* ще се превърне в *пепел*, която *тя* трябва да събере в забрадката си и да разпръсне в градината; от пепелта ще израсне *бял босилек*, който девойките ще носят в пазвите си, а юнаците – под фесовите...;

IV.1.3. Герои – момъкът;

IV.1.4. Образи – „бело цвекче”, „гемия” [2], „морето”, „риба”, „шамия” [3]... ”;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно („Ако умрам... ”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („да ме зе’ши во скуте’и,/ да м’однесиш на гемия,/ да ме фърлиш по морето.”...);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафора, символи, епитети);

IV.1.6.1.1. **Метафора:** „*Ке излезам рамн' босилък, / що го носет девойките, / девойките в пазу' ите; / ке излезам бело цвеке, / що го носет юнаците, / юнаците пот фесо'и*”;

IV.1.6.1.2. **Епитети** – „морска”, „рамн”, „бело”;

IV.1.6.1.3. **Символи** – море, риба, босилек;

IV.1.6.2. **Фигури (анафора, епанафора, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, асонанс, алитерация):**

IV.1.6.2.1. **Анафора**– „*Ке се сторам морска риба, / ке ме фатет влакарите,*”;

IV.1.6.2.2. **Епанафора** – „*Ако умрам, да не жалиш / да не жалиш, да не плачеш*”, „*ке ме фатет влакарите, / влакарите, рибарите*”...;

IV.1.6.2.3. **Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект** – „*да ме зе'иши во скуте'и, / да м' однеси на семия, / да ме фърлиш по морето.*”...;

IV.1.6.2.4. **Асонанс** – „*да ме зе'иши воскуте'и*”, „*дам'однесеш на семия*”, „*да ме вариш, да ме печеш*”...;

IV.1.6.2.5. **Алитерация** – „*ако умрам, да не жалиш да не жалиш, да не плачеш*”, „*влакарите, рибарите*”...

IV.2. Дефрагментация: Основната колизия в тази любовна народнопесенна изповед е изградена върху преход от условно (напр.: „Ако умрам, да не жалиш, да не плачеш”) към повелително наклонение („да не жалиш, да не плачеш” или „да ме вариш, да ме печеш, / ке се сторам праф и пепел, / да ме збереш в алиямия, / та да пойдеш во градина, / тамо да ме испосеиш”).

Онова, което трябва да се случи след предполагаемата смърт, заслужава специално внимание – ако умре, **тя** трябва да го хвърли в морето, където **той** ще се превърне в **риба** [4]; **рибата** трябва да бъде **изгорена**, а прахът ѝ да се разпръсне в градина, защото от него ще поникне **босилек** [5].

Народната песен „Ако умрам, да не жалиш” е семантичен продукт, който чрез сложна аглутинация смесва универсални християнски символи с езически обред („да ме вариш, да ме печеш, / ке се сторам праф и пепел”).

Любовта между двамата не е егоцентрична, тя е чиста и свята, прилича на **нравствена мярка**, която трябва да се всели в **сърцата на девойките и юнаците**:

*Ке излезам рамн' босилък,
що го носет девойките,
девойките в пазу' ите;
ке излезам бело цвеке,
що го носет юнаците,
юнаците пот фесо'и.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на битова тъжна любовна народна песен.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 51.

2. **Гемия** („да м' однесиш на **семия**”) – неголям кораб с платна.

3. **Шамия** („да ме збереш в **алиамия**”) – забрадка, женска кърпа за глава.

4. **Рибата** е един от най-ранните символи на християнски вяра. В самата дума, но написана на гръцки език – **ΙΧΘΥΣ** – е скрит акроним, който в богословската литература се тълкува по следния начин: **Ι** → **Ιησοῦς** (букв. **Иисус**); **Χ** → **Χριστός** (букв. **Христос** → **Помазникът**); **Θ** → **Θεοῦ** (букв. **Божий**); **Υ** → **Υἱός** (букв. **Син**); **Σ** → **Σωτήρ** → (букв. **Спасител**).

5. **Босилекът** (от гр. βασιλικός – букв. царски) се смята за свещена билка, защото е **поникнала** от кръвта на Христос. В православните храмове **ръсенето с китка босилек** е задължително при молебени, заупокойни молитви и различни канонични ритуали.

XXXII – 4512 „Ако умрам, да не жалиш” (битова любовна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Битови (обредни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В БИТОВАТА
ОБРЕДНА НАРОДНА ПЕСЕН
„ЛУДО ХОДЕ СОС ДРУЖИНА”
(Информационна картина)**

Красимира Танева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I. 2. Заглавие – „*Лудо ходе сос дружина*” [1];

I. 3. Литературен род – лирика;

I. 4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – желаната любов;

IV.1.2. Сюжет: Един млад момък обикаля с дружината си; решава да попита приятелите си защо все сънува една *малка мома* – през деня я вижда, а вечер му се присънва: насън тя идва близодо него, ляга на ръката му, но – като се събуди, момата вече я няма...;

IV.1.3. Герой – лудо младо;

IV.1.4. Образи – малка мома, дружина, ръка, ръкав...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5. 1. Време – протяжно (*през деня, през нощта...*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*в гората, на мегдана...*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метонимии, епитети):

IV.1.6.1.1. Метонимии (сингуларизация, плурализация):

IV.1.6.1.1.1. Сингуларизация – „ей дружина (...)”;

IV.1.6.1.1.2. Плурализация – „(...) мили брате”;

IV.1.6.1.2. Епитети – „лудо”, „мили”, „малка”...;

IV.1.6.2. Фигури (анафора, мезофора, епифора, епанафора, асонанс, алитерация, етимологична фигура):

IV.1.6.2.1. Анафора – „Денъе гледам малка мома/ дънье гледам, в ноке всонвам”;

IV.1.6.2.2. Мезофора – „Денъе гледам малка мома/ денъе гледам, в ноке всонвам”;

IV.1.6.2.3. Епанафора – „нокем' иде близо, близо/ близо, близо дур до мене”;

IV.1.6.2.4. Алитерация – „на ръкатаа, на ръкавот”, „право сакам да ми кажии”...;

IV.1.6.2.5. Асонанс – „лудо ходи сос дружина”, „на дружина говореше”, „дънье гледам малка мома”...

IV.2. Дефрагментация: Това е любовна изповед, която търси *социално съпричастие*, външна показност; прилича на *задявка*, макар че обектът на любовното желание на практика отсъства; образът на „*малка мома*” е съновидение; в сюжетната интрига *тя* е недосегаема, недокосната, крехка, неопетнена; желанието за близост е само мечта, копнеж, надежда, *нега* (*доволство, блаженство, нежност...*):

*нокем' иде близо, близо,
близо, близо дур до мене,
ми легнува на ръката,
на ръкатаа, на ръкавот;*

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 52.

XXXIII – 4513 „Лудо ходи сос дружина” (битова обредна – лазарска народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН
„РАНИЛА МОМА БИЛЪБИЛЯ”
(Информационна картина)**

Ерик Николов

I. ОБЕКТ (заглавие, автор):

I.1. Заглавие: „Ранила мома билъбия” [1];

I.2. Автор: неизвестен (*автентична народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ– създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (*фрагментация, дефрагментация*):

IV.1. Фрагментация (*тема, мотиви, хронотоп, метафори, сравнения, епитети, символи, звукописни техники*):

IV.1.1. Тема – радостта от предстоящата сватба на невестата...

IV.1.2. Мотиви – утро, вечер, невеста, черешово дърво, дворове, свекър, кафтан...

IV.1.3. Хронотоп (*време, пространство*);

IV.1.3.1. Време – протяжно...

IV.1.3.2. Пространство – момината къща;

IV.1.4. Метафори: „бильбилют ми се налютил”...

IV.1.5. Звукописни техники (алитерация, асонанси, анафори, мезофори, епифори, епианафори);

IV.1.5.1. Алитерации: „свекърва вода донесла, ятърви ручек зготвие, золвити дворье пометле”;

IV.1.5.2. Асонанси: „утро и вечер со шекер, а на пладнина со сълdzi”;

IV.1.5.3. Анафори: „бильбилю не му казала”, „бильбилют ми се налютил”;

IV.1.5.4. Мезофори: „мошне ми лепо попеал”, „Невесто, лепа невесто”;

IV.1.5.5. Епифори: „мошне ми лепо попеал”, „Невесто, лепа невесто”;

IV.1.5.6. Епианафори – „Невесто, лепа невесто”;

IV.1.5.7. Синтактичен паралелизъм: „свекърва вода донесла, ятърви ручек зготвие, золвити дворье пометле, свекорти кафтанти кроил, деверити го соише.”...

IV.2. Дефрагментация: Тази сватбарска народна песен представя тъгата на девойката, на която ѝ предстои да напусне бащината къща, за да започне нов живот след сватбата. Тя трябва да остави своя славей, за когото се е грижила толкова дълго време – това предизвиква чувство на тъга у лирическата героиня.

Всички – свекърва, етърви, зетьове, девери... – се приготвят да я посрещнат в новия дом. Песента внушава чувство на тъга и надежда едновременно...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична интерпретация на народна песен.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 53.

XXXIV – 4713-30 – 3802 „Ранила мома бильбиля” (народна песен – битова – обредна – сватбарска) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
НАРОДНАТА ПЕСЕН „ПЛЕТИТ МОМА МРЕЖА КОПРИНЕНА”
(Информационна картина)**

Атанаска Цветанова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Плетит мома мрежа копринена” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение (текст на народна песен).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – подготовка за сватбен ритуал;

IV.1.2. Лирически сюжет: Песента разкрива най-добрите качества, които трябва да притежава момата, която решава да се омъжи – тя следва да умее да плете, но толкова изкусно, че дори да изработва копринени мрежи, с които да хваща най-вкусната риба.

Бъдещата невеста трябва да може да приготвя и храна,

достойна за бъдещите сватбари...

IV.1.3. Герои – момата, кумът, кумата, зетят...;

IV.1.4. Образи – копринена мрежа, златокрили риби, р. Дунав, салтар, ножче...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*край реката и край църквата...*).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, инверсия, епанафора, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „риба златокрила”, „фършиконо ноже”, „стребрена скара”, „жълтион салтар”, „мрежа копринена”, „бела Дунава”...;

IV.1.6.2. Алитерация – „ми изло’а риба златокрила”...;

IV.1.6.3. Епитети – „копринена”, „бела”, „жълтион”, „фършикано”, „стребрена”, „чеснего”...;

IV.1.6.4. Епанафора – „кум я изваде прет чеснана кума / кума я изваде прет чеснего зета, / зет я изваде прет чесна невеста”...;

IV.1.6.5. Инверсия – „Плетит мома мрежа копринена”, „я доплете мрежа копринена”...;

IV.1.6.6. Асонанс – „Плетит мома мрежа копринена”...;

IV.1.6.7. Синтактичен паралелизъм – „я доплете мрежа копринена, я повлечи по бела Дунава”, „я изгуши со фършиконо ноже, я испече на стребрена скара”...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният модел за човешко поведение в обредната народна песен „Плетит мома мрежа копринена” е изградена върху основата на стари народни традиции. Акцентираща се върху подготовка на сватбен ритуал.

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 54.

XXXV – 4713-31 – 4060 „Плетит мома мрежа копринена” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Битови (жаловни) народни песни

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЯНА ЖАЛИ ДЕВЕТ БРАТЯ ЖЕТВАРИ”
(Информационна картина)**

Ивелина Кръстева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Яна жали девет братя жетвари” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – носталгия по роден край и погубените братя;

IV.1.2. Сюжет: В творбата е заложена тъгата на две моми, принудени да изоставят родния край.

Мома Яна изплаква мъката и страховете си от среща с майка си.

Тежки ще бъдат въпросите на майката, признанието, че е загубила своите девет сина, все Янини братя...;

IV.1.3. Герои – Яна, майка ѝ;

IV.1.4. Образи – селото (Загора), Романия, планината, снахите;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*XVIII в.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*Балканският полуостров*)...

IV.1.6. Особености на художествения стил

(метафори, символи, епитети, звукописни техники – алитерации, асонанси, анафора, мезофора, епифора, епанафора, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.1. Метафори – „та не ми са били два рога ковани – току ми са били две моми загорки”...;

IV.1.6.2. Символи – „рог”, „черни кърпи”, „черни пера”...;

IV.1.6.3. Епитети – „обично”, „хлебородно”, „пуста”...;

IV.1.6.4. Алитерации – „Загоро, Загоро, мидо наше село,/ лично, та обично, яко хлебородно,/ по дважд в годината жнеме и вършеме,/ жнеме и вършеме, косиме, береме”...;

IV.1.6.5. Асонанси – „– Яно, море Яно! Засвирици ми са два рога ковани и два нековани”, „Загоро, Загоро, мило наше село, лично, та обично, яко хлебородно...”, „А ти, Романия, пуста останала, пуста останала, равна се сравнила!”...;

IV.1.6.6. Анафори – „(...) по трижд в годината бял трендафил цъфти, по трижд в годината пчелите се роят.” „Как ще дома д’ида, как ще майци кажа! Как ли ще ми рече: „Яно, мила щерко, (...)”, (...) дадоха ми, мале, девет черни кърпи, и дадоха ми, мале, девет черни пера”...;

IV.1.6.7. Мезофори – „(...) та не ми са били два рога ковани – току ми са били две моми загорки”, „Как ли ще ми рече: „Яно, мила щерко (...)”, „Тя ще да ми рече: „Яно, мила щерко”, „Па аз ще ѝ река: „Мале, мила мале (...)”, „Та па ще ѝ река: „Мале, мила мале”, „дадоха ми, мале, девет черни кърпи,/ и дадоха ми, мале, девет черни пера”...;

IV.1.6.8. Епифори – „Как ли ще ми рече: „Яно, мила щерко”, „Тя ще да ми рече: „Яно, мила щерко”, „Па аз ще ѝ река: „Мале, мила мале”, „Та па ще ѝ река: „Мале, мила мале”...;

IV.1.6.9. Епанафори – „(...) по дважд в годината жнеме и вършеме,/ жнеме и вършеме, косиме, береме”, „А ти, Романия, пуста останала,/ пуста останала, равна се сравнила!”...;

IV.1.6.10. Синтактичен паралелизъм – „Как ще дома д’ида, как ще майци кажа! Как ли ще ми рече”...

IV.2. Дефрагментация: В песента ясно прозира болката по изгубените дни, изпълнени с топлина и благодарност към природата.

Тъгата по бащин дом и плодородната земя преминава в гняв към чуждата Романия.

Стремежът към свобода се заплаща с най-тежка дан.

Смъртта търси своето олицетворение във венчавката със земята (девет черни кърпи, девет черни пера...), за чиято свобода се борят...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 55.

XXXVI – 4713-32 – 4061 „Яна жали девет братя жетвари” (народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ В
БИТОВАТА ЖАЛОВНА НАРОДНА ПЕСЕН
„ПРОЩАВАЙ, МАМО, ПРОЩАВАЙ”
(Иформационна картина)**

Милена Спирова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – неизвестен;

I. 2. Заглавие – „Прощавай, мамо, прощавай” [1];

I. 3. Литературен род – лирика;

I. 4. Литературен вид – народна песен (автентичен словесен фолклор).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герон, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта към майката;

IV.1.2. Сюжет: Дъщеря напуска бащиния дом, защото се омъжва. Домашният уют на родната къща ще остане в миналото. Скръбта към майката е неутешима...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XVIII-XIX в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (родният дом);

IV.1.4. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.4.1. Тропи (метафори, разгърната метафора с метонимичен ефект, епитети):

IV.1.4.1.1. Метафори – „Досега бяхме наедно,/ Отсега – жива раздяла. ”

IV.1.4.1.2. Разгърната метафора с метонимичен ефект – „Прощавай, мамо, прощавай,/ цветето да ми

поливаш/ заран със ситна росица,/ я на пладнина – с водица,/ я вечер, мамо – със сълзи.”

IV.1.4.1.3. Епитети – „по-стари”, „жива”, „ситна”;

IV.1.4.2. Фигури (асонанси, алитерация, анафора, повторение с мезофора, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, етимологична фигура):

IV.1.4.2.1. Асонанс – „Прощавай, мамо, прощавай!”, „Обяда ще да обядам”;

IV.1.4.2.2. Алитерация – „зара^н със ситна росица”, „я вечер, мамо – със сълзи”;

IV.1.4.2.3. Анафора – „я на пладнина – с водица,/ я вечер, мамо – със сълзи”;

IV.1.4.2.4. Повторение с мезофора – „Прощавай, мамо, прощавай! (...)„Прощавай, мамо, прощавай!”;

IV.1.4.2.5. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „с^{ъс} свек^ър и с^{ъс} свек^ърва,/ с^{ъс} з^ълви и с^{ъс} д^евери/ и с^{ъс} по-стари ет^ърви.”;

IV.1.4.2.6. Етимологична фигура – „Обяда ще да обядам”...

IV.2. Дефрагментация: Майчината любов е най-красивото и най-силното чувство, това е огромна сила, която може да направи чудеса – да съживи живота, да те спаси.

Майката се радва, когато си щастлив, подава ръка, когато ти е трудно...

Затрогваща е тази разгърната метафора, която разкрива *тайната* си с метонимичен ефект – любимото цвете на дъщерята ще замества представата на майката за нея:

„Прощавай, мамо, прощавай,/ цветето да ми поливаш/ заран със ситна росица,/ я на пладнина – с водица,/ я вечер, мамо – със сълзи.” ...

Любовта на дъщерята към майката е сравнена с цвете, което *желае* безкористна грижа и безкрайна преданост...

V. МЕТОД – аналитична обработка на народна песен.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 56.

XXXVII – 4432 „Прощавай, мамо, прощавай” (битова жаловна народна песен) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ГРОБЪТ НА БОНА”
(Информационна картина)**

Йоана Радунчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие).

I.1. Автор: неизвестен (автентична битова народна песен);

I.2. Заглавие: „Гробът на Бона” [1].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация на художествен текст)

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, метафори, сравнения, епитети, символи, звукописни техники):

IV.1.1. Тема – неизживяната младост.

IV.1.2. Мотиви – юнак, болест, чума, Бог, курбан, Гергьовден, слънце, китка...

IV.1.3. Хронотоп (*време, пространство*)

IV.1.3.1. Време – протяжно...

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*патриархален бит*)...

IV.1.4. Метафори: „черната чума”, „юначка болест”...

IV.1.5. Епитети: „юначка”, „черната”, „милна”, „сиви”, „младо”, „бяла”, „свилни”, „мътна”...

IV.1.6. Символи: чумата, гълъбите, слънцето, водата, цветето...

IV.1.7. Звукописни техники (*алитерации, асонанси,*

анафори, мезофори, епифори, епианафори):

IV.1.7.1. Алитерации: „Поболи се Бона”, „Боне, мома Боне”, „Боже, мили Боже”

IV.1.7.2. Асонанси: „Поболи се Бона,/ Боне, мома Боне,/ от юначка болест,/ от черната чума./ Над Бона стоеше,/ леле, милна майка,/ та Бога молеше”...

IV.1.7.3. Анафори: „от юначна болест/ от черна чума”...

IV.1.7.4. Мезофори: „китка да си вием/ на вода да идем”...

IV.1.7.5. Епифори: „Боже, мили Боже/ привдигне ми, Боже”...

IV.1.8. Синтактичен паралелизъм: „Га ти Бона умре,/ да ми викаш, мале,/ младот отерзийче/ да ми реже, мале,/ бялата покривка,/ да му речеш, мале,/ крѣпо да яреже,/ да са гледат, мале,/ Бона свилни поли”...

IV.1.9. Етимологични фигури: „Моето цвете/ рано прецѣфтяло”...

IV.1.10. Реторично обръщение: „А я же им рекъ:/ „Дружки, мили дружки,/ идете си, дружки,/ цвете си берете,/ та си китки виите,/ на вода идете./ Моето е цвете/ рано прецѣфтяло,/ моята е вода/ се мътна дотекла”...

IV.2. Дефрагментация: Битовите народни песни отразяват патриархалните взаимоотношения в българското семейство.

„Гробът на Бона” е една силно въздействаща жалейна песен.

Покосена от „юначка болест”, Бона не е опитала от сладостите на живота, лежи на смъртно легло. Смъртта е близо.

Майката на Бона стои над нея и отправя молитва към Бог („Боже, мили Боже/ привдигне ми, Боже”).

„Милната майка” е решена курбан да стори, но на голям празник.

Богатата обредност на Гергьовден цели да осигури здраве на хората и плодородие през годината. Курбанът ще се сготви от два „сиви гълъба”, които, в случая, са символ на свободата.

Болното момиче се е примирило със съдбата си.

Бона е убедена, че Господ не е милостив, затова курбанът не е нужен.

Смелата девойка не изпитва страх и не се гневи за погубената си младост, тя иска да успокои клетата си майка („Га ти Бона умре,/ да ми викаш, мале,/ младото терзийче/ да ми реже, мале,/ бялата покривка./ Да му речеш, мале,/ крѣпо да я реже,/ да са гледат, мале,/ Бона свилни поли.”).

Бона иска от майка си да доведе трима майстори, които да съградят гроб със стени, а на трите ъгъла да има три прозореца: през първия да усеща топлината на слънцето („слънце да ми грее”), през втория да усеща росата („роса да ми роси”), а на третия прозорец да идват приятелките ѝ („дружки да доодат,/ та Бона да викат:/ Боне, мома Боне,/ стани, стани, Боне,/ цвете да си берем,/ китки да си вием,/ на вода да идем.”)...

Очевидно Бона не желае да прекъсне връзката си с живота.

Свободният ѝ дух поражда неумъртвима вяра във великите тайнства на природата, където се крият нравствени висоти...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на художествен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 57.

XXXVIII – 4713-33 – 3803 „Гробът на Бона” (народна песен – битова – жаловна) (информационна картина)

**АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „БУЛКА И ГОРА”
(Информационна картина)**

Светлана Накова-Рачева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор – неизвестен (автентичен словесен фолклор);

I.2. Заглавие – „Булка и гора” [1]

I.3. Литературен род: лирика;

I.2. Литературен вид: стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човекът и природата;

IV.1.2. Сюжет: Песента ни разкрива интимния свят на една млада невеста („булка”), която е потънала в дълбоко страдание. Тя върви през гората, споделяйки преживяванията си с всичко наоколо – майка ѝ я омъжва („омъжила”) насила за „лудо-младо либе”, макар че вече си е имала „първо либе”. Съпругът ѝ се оказва разбойник – носи като „армаган” „кръвави ризи” и „търговски главе”. Булката съпоставя своята лична драма с попарените листа на дърветата. Есен е – навсякъде се стели меланхолия, тъга и безпомощност, нищо не е в състояние да задържи *зеленото на гората*. Песента завършва с надежда, че гората пак ще се разлисти, но *булката* никога няма да успее да върне младостта си...;

IV.1.3. Герои – булката, първото либе, майката, гора-сестра...;

IV.1.4. Образи – „гора зелена”, „широко поле”, „дълбоки доли”, „армаган”, „кръвави дрехи”, „търговски главе”, „слана”, „листа”, „младост” ...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. **Време** – протяжно (XVIII-XIX в.);

IV.1.5.2. **Пространство** – протяжно („през гора” ...);

IV.1.6. **Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети, рефрен, алитерации, мезофори, епанафори, образни паралелизми, инверсии, олицетворения, възходяща градация, антитеза, етимологични фигури):**

IV.1.6.1. **Метафори** – „слана осланила”, „търговски главе” ...;

IV.1.6.2. **Символи** – „гора зелена” ...;

IV.1.6.3. **Епитети** – „зелена”, „жално-милно”, „лудо-младо”, „широко”, „дълбоки”, „кървави”, „търговски” ...;

IV.1.6.4. **Рефрен** – „Черней, горо, черней, сестро, двама да чернейме./ ти за твоите листи, горо, аз за първо либе./ ... Черней, горо, черней, сестро, двама да чернейме –/ ти за твоите листи, горо, аз за първо либе ” ...;

IV.1.6.5. **Алитерации** – „Черней, горо, черней, сестро, двама да чернейме” ...;

IV.1.6.6. **Мезофори** – „Тебе те е, горо ле сестро, слана осланила,/ мене ме е, горо ле сестро, мама оженила,/ мама оженила, горо ле сестро, за лудо младо либе .../ Ноця ходи, горо ле сестро, по широко поле,/ деня ходи, горо ле сестро, из дълбоки доли./ Вечер иде, горо ле сестро, армаган ми носи,/ армаган ми носи, горо ле сестро, все кървави дрехи,/ все кървави дрехи, горо ле сестро, все търговски глави./... Твоите листи, горо ле сестро, пак щат да покарат,/ мойта младост, горо ле сестро, не ще се повърне” ...;

IV.1.6.7. **Епанафори** – „като върви, като върви, жално-милно плаче,/ жално-милно плаче, джанам, плаче и нарежда”, „Вечер иде, горо ле сестро, армаган ми носи,/ армаган ми носи, горо ле сестро, все кървави дрехи,/ все кървави дрехи, горо ле сестро, все търговски глави.” ...;

IV.1.6.8. **Образни паралелизми** – „Булка и гора”, „ти за твоите листи, горо, аз за първо либе”, „Тебе те е, горо ле сестро, слана осланила,/ мене ме е, горо ле сестро, мама оженила” ...;

IV.1.6.9. **Инверсии** – „гора зелена”, „слана осланила” ...;

IV.1.6.10. **Олицетворения** – „Черней горо, черней, сестро”, „горо ле сестро” ...;

IV.1.6.11. **Възходяща градация** – „плаче и нарежда” ...;

IV.1.6.12. **Антитеза** – „Твоите листи, горо ле сестро, пак щат да покарат,/ мойта младост, горо ле сестро, не ще се повърне.”;

IV.1.6.13. **Етимологична фигура** – „слана осланила” ...

IV.2. Дефрагментация: Страданието е емоционален фон на целия текст. Песента звучи жаловито, плачевно. Чувствата на лирическата героиня са вилетени в мотива за вечното движение в природата. Но контрастното изображение във финала, според което листата на гората „пак щат да покарат”, а младостта не може да се повтори, търси друго обобщение. Синтезирана е низходяща градация за вечното и преходното, за вечния кръговрат, но и за тленността на човека. Финалът на „Булка и гора” внушава силен песимизъм, който би трябвало не само да наскърбява, но и да поучава:

*Твоите листи, горо ле сестро, пак щат да покарат,
мойта младост, горо ле сестро, не ще се повърне.*

Основната разлика между *природата* и *човека* е в това, че тези две страни на *мирозданието* не проектират едни и същи *нравствени послания*: не съществува неморална природа, но има неморални хора, които са способни да унищожат най-естествените закони, които формират поведението на личността. В „Булка и гора” е нарушено правото на личен избор...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 58.

XXXIX – 4713-34 – 2951 „Булка и гора” (народна песен – битова, жаловна) (информационна картина)

АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ В
НАРОДНАТА ПЕСЕН „ЯНИЧАРИН ТЪГУВА ЗА ДОМА СИ”
(Информационна картина)

Снежана Ненчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Яничарин тъгува за дома си” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация).

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – тъгата по родния дом;

IV.1.2. Сюжет: Разкрити са *две сюжетни линии*: в първата лирическият говорител ни представя войска (*турска*), „кондисала” [2] някъде с царя си (*в см. с военачалника си*), за да отдъхне: еничарите „разтънали чадъри/бели и червени, сини и зелени”, седнали, яли, пили, свирили на кавали, борили се и хвърляли „бял камък”. Само едно младо „еничарче” не участвало във веселбата, а се молело на царя да го изпрати у дома. Във втората сюжетна линия роднините на еничарчето тъгуват за него: майка му *девет години* черна кърпа е носела; сестрите му *девет години* „бяло цвете” са садили, но не го носели; братята му *девет години* кавали са правили, но не са свирили на тях – всички близки хора на това младо „еничарче” жив го жалеели...;

IV.1.3. Герои – еничарче, цар, майка, баща, сестри, братя...;

IV.1.4. Образи – снегове, ледове, дъждове, чадъри, бял камък, черни кърпи, бяло цвете, кавали...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*XVIII-XIX в., но не по-късно от 1826 г., когато е сложен край на еничарските корпуси в Османската империя*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („отвъд през бял Дунав”);

IV.1.6. Особености на художествения стил
(метафори, символи, епитети, сравнения, звукописни

техники, синтактичен паралелизъм, реторични въпроси, реторични възклициания):

IV.1.6.1. Метафори – „що ми се белее, белее, люлее“; „да бяха снегове, стопили се бяха“; / да бяха дъждове, оттекли се бяха“; „разпънал чадъри“, „бял камък мятат“, „изпиши ми книга“...;

IV.1.6.2. Символи – „черни кърпи носи“, „бяло цвете“...;

IV.1.6.3. Епитети – „голяма“, „младо“, „зелено“...;

IV.1.6.4. Сравнения – „Дали са лебед, или са снегове“ / дали са снегове, или са дъждове? / Не бяха лебед, не бяха снегове, / не бяха ледове, не бяха дъждове, / най ми цар кондисал“...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (анафори, епифори, епанафори, асонанс, алитерация, етимологична фигура, реторични въпроси, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.5.1. Анафори – „да бяха снегове, стопили се бяха; / да бяха дъждове, оттекли се бяха“, „Дали са лебед, или са снегове, / дали са снегове, или са дъждове?“...;

IV.1.6.5.2. Епифори – „тя я не опира, мене жив жалее; / че моите сестри сега девет годин / (...) / ала го не носят, мене жив жалеят; / дали са снегове, или са дъждове?“...;

IV.1.6.5.3. Епанафори – „Що ми се белее, белее, люлее, / белее, люлее“... „Та седат, та ядат, та ядат, та пият, / та ядат, та пият и с кавали свирят“... „че моята майка сега девет години, / сега девет годин“... „кърпа си додира, пият, свирят на кавали, борят се и хвърлят, бял камък“; „бяло цвете сеят, ала го не носят, / ала го не носят, мене жив жалеят“; „се кавали правят, ала с тях не свирят, / ала с тях не свирят, мене жив жалеят!“...;

IV.1.6.5.4. Асонанс – „белее, белее, люлее, / белее, люлее“, „лебед“, „снегове“, „дъждове“...;

IV.1.6.5.5. Алитерация „Та седат, та ядат, та ядат, та пият, / та ядат, та пият и с кавали свирят,“

IV.1.6.5.6. Етимологична фигура – „борба бори“...;

IV.1.6.6. Реторични въпроси – „Дали са лебед, или са снегове, / дали са снегове, или са дъждове?“...;

IV.1.6.7. Синтактичен паралелизъм – „да бяха снегове, стопили се бяха; / да бяха дъждове, оттекли се бяха“...;

IV.2. Дефрагментация: В народната песен „Яничарин тъгува за дома си“ лирическият говорител разкрива носталгията по родния дома на „едно еничарче, младо и зелено“, което „не яде, не пие, не се борба бори, / ни бял камък мятат“... Душевното състояние на това „еничарче“ е в противовес с пъстротата на веселието предсто: всички ядат, пият, свирят на кавали, борят се и хвърлят, бял камък“, само то стои настрана и мечтае да се завърне в бащината къща, където знае, че го очакват майка, братя и сестри... Мъката на еничарчето е преакцентирана посредством огледално изображение на тъгата в родния дом. Там жив го оплакват, сякаш е загинал: майка му девет години черна кърпа носи; сестрите му девет години „бяло цвете“ сядат, но не го късат; братята му девет години кавали правят, но не свирят на тях...

Би могло да се предположи, че текстът на песента е сложно кодиран чрез универсалния смисъл на обобщаващи цифри – всичко е по 9 (девет години) и се повтаря 3 пъти в един и същ синтактичен ред: по веднъж за майката, сестрите и братята (синтактичен паралелизъм). Тъгата по родния дом е поделена тъга, която търси закрила не в личен, а в общен план. Засегната е целостта на семейството. Еничарчето е дисциплинирано, не иска да избяга от войската, подчинява се на строгите воински закони и знае, че само царят може да реши проблема му. Затова молбата е отправена към него: „изпиши ми книга, дома да си ида“. Обобщеният образ на семейството (майка, сестри, братя) би трябвало да символизира обобщената представа за минало (9-годишно еничарство), настояще (силна носталгия по дома, но и силна любов на близките към еничарчето) и бъдеще, което ще повтори същата сюжетна интрига в омагьосан кръг: еничарчето отново трябва да отдаде заслужено уважение на царя и на всички от семейството, за да оживее представата му не само за домашно огнище, но и за всеобща семейна болка...

Когато в българските народни песни се появява образът на еничарите (еничарството), обикновено художественото внушение се реализира посредством две сюжетни линии: или експониране на съпя, кървава жестокост без реабилитации („Дава ли, даваши, балканджи Йово“), или силна носталгия по родната стряха. Зад социалната реабилитация в „Яничарин тъгува за дома си“ личат следи от философията на справедливостта в българския автентичен словесен фолклор...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 59.

2. Кондисала – букв. спряла.

XL – 4713-35 – 2952 „Яничарин тъгува за дома си“ (народна песен – битова – жаловна) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**АВТЕНТИЧНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПЕСЕН „ХАЙДУШКА ГЛАВА”
(Информационна картина)**

Гинка Кичева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I.2. Заглавие – „Хайдушка глава” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение (*текст на народна песен*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – героизмът на борците за национална свобода;

IV.1.2. Сюжет: Сеймени [2] разнасят „хайдушка глава” из селата, но никой не я разпознава.

Най-накрая в едно село някаква „бабичка” познава своя син Иванчо.

През сълзи старата майка изплаква мъката си с тежки думи: „Иванчо, синко Иванчо,/ като та ѝ мама роди/ като та ѝ мама кърмила,/ тъй ли е мама мисляла?”.

Сеймените обясняват на опечалената майка, че е отгледала храбър и силен хайдутин...;

IV.1.3. Герои – сеймени, баба (*майка на хайдутин*)...;

IV.1.4. Образи – глава на хайдутин, девет планини, вързани ръце, билкокбашия [3]...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*XVIII-XIX в., но не по-*

късно от 1826 г., когато е сложен край на еничарските корпуси в Османската империя);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (селски мегдан);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафора, епитети, сравнение, реторичен въпрос, хипербола, плурализация, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафора – „глава юнашка“;

IV.1.6.2. Епитети – „юнашка“, „хайдушка“, „кръвнишка“...;

IV.1.6.3. Сравнение (чрез двойно отрицание): „Не ми е глава хайдушка,/ хайдушка глава, кръвнишка,/ я най е глава юнашка.“...;

IV.1.6.4. Реторичен въпрос: „Иванчо, синко Иванчо,/ като та ѝ мама родила,/ като та ѝ мама кърмила,/ тъй ли е мама мисляла?“...;

IV.1.6.5. Хипербола – „Дорде сина ти уловим/ – девет планини минахме;/ дорде му ръце вържем/ до шейсе души пазнахме;/ доде му глава земеме – / сам бюлокбаши загина“;

IV.1.6.6. Плурализация – „Сеймени думат бабички“;

IV.1.6.7. Звукописни техники (анафори, мезофори, епанафори, алитернация, асонанс):

IV.1.6.7. 1. Анафори: Доде сина ти уловим / (..) доде му ръце вържем / (..) доде му глава земеме“...;

IV.1.6.7. 2. Мезофори: „като та ѝ мама родила,/ като та ѝ мама кърмила,/ тъй ли е мама мисляла?“...;

IV.1.6.7. 3. Епанафори: „Отдолу идат сеймени,/ сеймени бюлокбаши“, „Не ми е глава хайдушка,/ хайдушка глава, кръвнишка“...;

IV.1.6.7. 4. Алитернация: „Вървяло ѝ мало ѝ голямо,/ главата сеур да струват“...;

IV.1.6.7. 5. Асонанс: „щом си главата видяла,/ викнала, та заплакала“...

IV.2. Дефрагментация: Народната песен „Хайдушка глава“ крие автентични белези на българска народнопесенна художествена структура, съотнесими както със съдържанието, така и със формата на творбата.

На практика това е *диалог между двама*: от едната страна е *майката на хайдутина*, чиято глава *сеймените* разнасят по селата, от другата – някакъв *сеймен*, представен посредством плурализираната метонимия „*сеймените*“.

Отношенията между тях са без алтернатива. Те са пожизнени врагове!

Но посредством сравнение, реализирано чрез двойно отрицание – „Не ми е глава хайдушка,/ хайдушка глава, кръвнишка,/ я най е глава юнашка.“ – е постигната съпоставка, която не разграничава, а обединява антитезните изображения.

Движението е скокообразно, но безапелационно, то търси и открива единство там, където единение не може да съществува: майката оплаква сина си Иванчо, а *сеймените*, които са го заловили и са отрязали главата му, се възхищават на неговата храброст.

Финалните два стиха – „Аферим, бабо, машала/ – *йощ един такъз отхрани!*“ – пораждат повече възторг и по-малко съчувствие, тъга и скръб.

Образува се някакво допълнително смислово и структурно единение, което преформулира единичното (*майката*) и общото (*сеймените* и *ония*, които трябва „да си *главата* познаят“), за да ги постави на съвсем различна семантична плоскост: всеобщо преклонение (*на близките и на враговете*) пред героизма на борците за национална свобода...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 60.
2. **Сеймени (секбани)** – букв. полицаи, жандарми, членове на еничарски корпус.
3. **Бюлокбаши (бюлокбашия)** – началник на еничарския корпус.

XLI – 4713-36 – 2953 „Хайдушка глава“ (народна песен – битова, жаловна) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

**ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ НА ПРЕДСТАВАТА
ЗА СМЪРТТА В „ПРЕДСМЪРТНА МОЛИТВА”
НА СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ
(Фрагментарен анализ)**

Мартин Методиев

I. ОБЕКТ: „Предсмъртна молитва” [1] на **Св. Константин-Кирил Философ**.

II. ПРЕДМЕТ: тема, сюжет, образи, мотиви, внушения, чувства и вълнения...

II. 1. Тема: Нравствената сила на християнската вяра в Божието милосърдие след смъртта.

II. 2. Сюжет: Св. Константин-Кирил Философ се моли на Бог преди края на земния си път. Възхвалява делата Му. Прекланя се пред Божието милосърдие. Моли за спасение на народа.

Показва, че е осъзнал ролята и отговорността си за просвещението и Вярата на българите. Осъжда неверниците и триезичната ерес. Моли Бог да покаже на всеки нуждата от себеотдаване за изграждането на единна и Православна вяра, защото вярващите ще имат Божието слово и закрила, за да живеят благословени.

Пред смъртта светецът проповядва, че смисълът на живота е в общото благоденствие, породено от вярата в нравствената сила на всеки човек.

II. 3. Образи: Св. Константин-Кирил Философ, Бог Отец, душата на праведния светец, българският народ, враговете на народа и неверниците, Църквата...

II. 4. Мотиви: липсата на вяра и разединението на съвременниците; упованието в Бог; вярата и отговорността на учителя; християнската добродетел; изграждането на единна и православна християнска общност...

II. 5. Внушения: Св. Константин-Кирил Философ внушава на читателя/слушателя необходимостта от Вярата и страхопочитанието към Бога, борбата с неправдите и езичниците, отстояването и защитата на християнските ценности, както и важната роля на Словото за един благополучен и стойностен живот преди смъртта.

Праведният смъртник завещава своя народ на Бога и се моли за изкупление и опрощение. Изповедта на смъртния одър е най-важният момент в житейския път на християнина, защото това е молитва за благополучието на вярващите.

Смъртта е съдник за делата на човека, но и доближаване до Бога.

II. 6. Чувства и външения: Огромният принос на Св. Константин-Кирил Философ за създаването и утвърждаването на славянската писменост, както и за творбите, с които тази писменост се свързва, поражда свято преклонение пред неговата личност.

Делото му добива не само славянско, но и общочовешко значение, защото то е свързано с идеята за свобода и равенство на всички народи.

Образът, който авторът рисува, е портретът на гениален духовен водач, който е готов на всичко за доброто на човечеството.

В „*Предсмъртна молитва*” Св. Константин-Кирил Философ представя модела на християнската представа за смъртта, когато човек обикновено прави равностметка на преживените земни дни.

Молитвата към Бог е зов за опрощаване на греховете и за спасение на душата.

Авторът не отразява злободневни теми.

За него най-голямото богатство на света са Православната вяра и духовното благочестие.

Св. Константин-Кирил Философ не мисли за земно величие, а за отвъдното, където отиват душите.

Неговите слова са пророчески, защото той предсказва своето безсмъртие.

Душата на човек, който е живял като праведен мирянин – почтено, милосърдно и съпричастно, със страх от Бога – винаги ще намери спасение и вечна памет...

III. МЕТОД: Фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 63.

XLII – 4713-37 – 2224 „Предсмъртна молитва” / Св. Константин-Кирил Философ (фрагментарен анализ)

**ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗХВАЛАТА НА ЛИЧНОСТТА
В „КАНОН В ЧЕСТ НА ДИМИТЪР СОЛУНСКИ”
НА СВЕТИ АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ
(Философска картина)**

Росица Дешева

I. ОБЕКТ: „Канон в чест на Димитър Солунски” от Св. архиепископ Методий [1].

II. ПРЕДМЕТ: тема, мотиви, сюжет, особености на художествения стил, чувства и вълнения.

II. 1. Тема: Християнската любов.

II. 2. Мотиви: възхвала на Християнско учение за Триединния християнски Бог; възхвала на делото на Св. Димитър Солунски; Божиите закони; смисълът на Вярата в Православието...

II. 3. Сюжет: Авторът се обръща с призив към християнския светец („Чуй сега, славни Димитре, твоите бедни раби и се смили над тях”), за да погледне милостиво към неговите душевни страдания, предизвикани от копнежа му да възвеличи нравствените устои на Светата църква („сърцата ни горят и дълбоко копнеем да се поклоним един ден на твоята църква с твоите молитви”).

II. 4. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, епитети...):

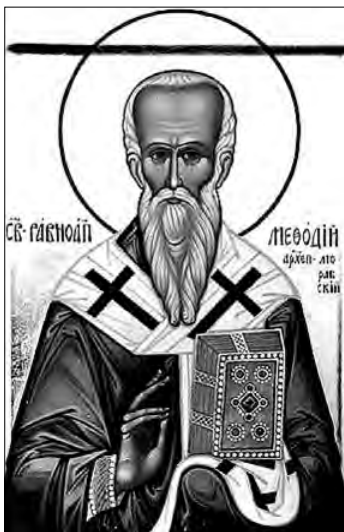
II. 4. 1. Метафори: „предстоиш светло”, „сърцата ни горят”, „дълбоко копнеем”, „суровите войници”;

II. 4. 2. Метонимии: „Божия престол”, „отлъчили далеч от твоя светъл храм”, „поклоним един ден на твоята църква”;

II. 4. 3. Епитети: „велики дела”, „славни Димитре”, „бедни раби”;

II. 5. Чувства и вълнения: Важна особеност на каноничната поезия е, че целта на автора не е да информира за живота на праведника Св. Димитър Солунски, а да създаде чувствено, религиозно усещане за свързаност с духовния свят.

Поставен е акцент върху небесното състояние на светеца чрез маркиране на битийни елементи от земния му живот. Авторите възхвали фокусират вниманието към

прехода от земните дела („сързваме днес твоите велики дела“) към небесната награда („О, мъдри Димитре, като предстоиш светло пред Божия престол“).

Времето и пространството в „Канон в чест на Димитър Солунски“ са нравствен хоризонт, ориентиран между „отминалото“ и „настоящото“ блажено състояние („твоя светъл храм“).

Много специфично звучат авторовите слова, в които има личен апел, молба, дори ридание за страдащия, за търсещия съпричастие („Чуй сега, славни Димитре, твоите бедни раби и се смили над тях“).

Поставен е акцент върху молитвеното преживяване на *слушателя/читателя*...

В старобългарската служба темата за любовта към Бога е сърцевината на Християнското богословие и е свързана с най-съществената промяна в човешкото мислене – възплъщението в Бог и апостолската проповед („сме лишени от твоята красота и от любов към Създателя“).

Св. архиепископ Методий се осланя на християнската любов, на която светецът подчинява живота си и застъпничеството за страданията на своите „братя“ („бродим из чужди страни и градове и да страдаме от суровите войници на езичниците и еретиците“).

Надежда е, че никой праведник няма да бъде лишен от всеотдайното присъствие в Христовата любов, което всъщност регистрира блажено състояние на светеца както приживе, така и след смъртта („копнеем да се поклоним един ден на твоята църква с твоите молитви“).

III. МЕТОД: Когнитологичен фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия** на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 64.

2. **Димитър Солунски Чудотворец**, Св. великомъченик. // <<http://www.cross.bg/dimitrii-solyn-sveti-1436878.html>>. – 2.11.2017. – 12 с.

Вж: **Каравълчев**, Венцислав. Св. Димитър Солунски или Сирмиумски (Сремски) Чудотворец и неговият слуга св. Луп от Нове (Свищов). // <https://dveri.bg/component/com_content/Itemid,100521/catid,280/id,22967/view,article/>. – 1.11.2017. – 7 с.

Вж и: **Савова**, Венета. Химничната прослава на Св. Алексей Човек Божи сред православните славяни. // <https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/content/.../1/.../Avtoreferat_V.Savova.pdf>. – 1.11.2017. – 27 с.

XLIII – 4713-38 – 2281 „Канон в чест на Димитър Солунски“ / Св. архиепископ Методий (философска картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

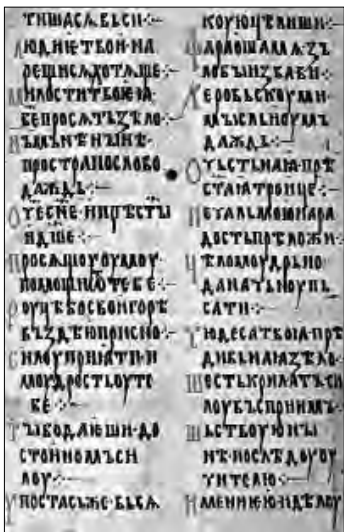
УНИВЕРСАЛЕН ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ ЗА ВЪЗХВАЛА НА ДЕЛОТО
НА СВ. СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ
И АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ
В „АЗБУЧНА МОЛИТВА” НА ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ
(Културно-антропологичен модел)

Мария Ламбова

I. ОБЕКТ – „Азбучна молитва” [1] от епископ Константин Преславски.

II. ПРЕДМЕТ (автор, тема, лирически герой, особености на художествения стил):

II. I. Автор – Викарен епископ Константин Преславски (IX-X в.) е един от Кирило-Методиевите ученици, които са продадени във Венеция и после се озовават в Цариград, а оттам – в България. Той е представител на Преславската книжовна школа. Информацията за неговия живот е твърде оскъдна. Най-значителният му книжовен труд е „Учително евангелие”, създаден около 893-894 г. Текстът е открит през 40-те г. на XIX в. и е познат в три преписа: Синодален (XII в.), Дечански (XIII в.) и Хилендарски (XV в.). Приема се, че Синодалният препис възпроизвежда най-добре съдържанието на оригинала: *Пролог о Христа*, съдържащ „Азбучна молитва” и *Предисловие*; 51 беседи; *Сказание* (...); *Историки*. „Азбучна молитва” („Пролог о Христа”) е поетичен предговор към целия сборник. Предисловието съдържа данни за появата на сборника. Централно място в евангелието заемат беседите, подредени по черковния календар, който в случая започва от Великден и свършва с Цветница. Състоят се от встъпление, изложение и заключение. Встъплението и заключението са дело на викарен епископ Константин Преславски, а изложението е превод от проповедите на Св. Йоан Златоуст, представени в съкратен вид, и от Св. архиепископ Кирил Александрийски. Беседите са съобразени с културното, просветното и религиозното равнище на българските читатели-слушатели. Отличават се с простота и достъпност. „Учително евангелие” е първият систематичен проповеднически сборник в славянските литератури. Предназначен е да бъде настолна книга на българските свещенослужители. Викарен епископ Константин Преславски превежда от гръцки „Четири слова против арианите” от Атанасий Александрийски (297-373 г.). Преводът е направен по нареждане на българския цар Симеон I Велики през 906 г. и е преписан от Тудор Доксов през 907 г. Словата са цялостен догматичен трактат, в който с богата богословска аргументация се опровергава арианството и се излага православно християнско учение за единсътността на Троицния християнски Бог.

С тях се поставя началото на антиеретичната литература в България. Преводачът създава сполучлива богословска терминология, с която обогатява българския книжовен език. „Проглас към евангелието” и „Азбучна молитва” имат обща връзка. И двете произведения се включват в един семантичен кръг, съдържат едни и същи мисли и настроения. Те са апел към славяните да слушат писменото евангелско слово на роден език, защото то е сила, чрез която се печели победата над врага. Викарен епископ Константин Преславски е един от основоположниците на българската химническа поезия. Обогатява старобългарския книжовен език, създава нови изрази за абстрактни понятия („безславие”, „изобретение”, „наместник”, „приемник”, „самовластие”, „твар”, „образ”, „творец”, „Божия сила”, „Божия премъдрост”...[2]) [3].

„Азбучна молитва” е поетичен предговор към целия сборник, в който е изразена радостта на автора, че един „нов народ” има възможност да твори книжнина и да извършва богослужение на родния си език [4].

Най-продуктивният период на българската средновековна литература се нарича „Златен век” [5]. Тогава всеки нов модел на мислене се е приемал особено активно в духовния живот.

В България адаптацията на християнството и славянизирването на духовния живот са почти едновременно явления. Ориентацията към евангелското слово започва десетилетие преди да бъде признат славянският език за официален. Към Кирило-Методиевите преводи се прибавя всичко необходимо за богослужението. На Източната християнска традиция се противопоставя авторитетът на славянските първоучители, дарили на славяните благословените букви и книги. С помощта на българския владетел цар Симеон I Велики учениците на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий, към които спада и викарен епископ Константин Преславски, както се подчерта, успяват да продължат святото дело на великите Солунски братя – първоучители. Всички те са духовни лица, което им помага да създават сложни богословски понятия. Книжовниците правят преводи на редица гръцки богослужебни книги, съставят жития, написват похвални и поучителни слова, хронографии, философски и исторически творби [6].

II. 3. Тема – молитва за възхвала и защита на славянската писменост.

II. 4. **Лирически герой** – „Азбучна молитва” е изпоеден текст, в който лирическият герой отправя гореща молитва към Бога: „*Аз Богу се моля с това слово (...)*”. Бог трябва да му помогне в святото дело, с което се е захванал авторът, за да той може мъдро да опише Божиите дела. Героят отхвърля значението на чуждия език в просветното дело и издига на най-високо равнище значението на родната реч в развитието на културата: „*Вярва сега по дитите на Учителя, следвайки неговото име и дело. Ще направя явно евангелското слово....*”.

II.5. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

II.5.1. **Метафори:** „*фараонска злоба*”; „*херувимска мисъл*”; „*светилник на живота*”; „*светлина в пътеките*”; „*изобилно слово*”...

II.5.2. **Епитети:** „*дивни*”, „*херувимска*”, „*изобилно*”...

III. **ТЕЗА:** Викариен епископ Константин Преславски отхвърля чуждия език в просветното дело и издига на най-високо равнище значението на родната реч в развитието на културата. Той, заедно със Св. епископ Климент Охридски и Йоан Екзарх [7], полага основите на българската проповедническа традиция. „*Азбучна молитва*” отразява един много важен период за народа ни – християнизирването на българите и утвърждаването на това дело чрез писменото слово. Поетът се моли на Бога да получи вдъхновение, за да опише правилно Божиите „*дивни чудеса*”. Словото е Божий дар, заради което само с Божествена сила може да бъде прославено. Чрез него се разпръсква мрака на невежеството и човек може да прогледне. Проповедникът не се моли само за себе си, а за хората: „*Ще направя явно евангелското слово, като въздам хвала на Троицата в Божеството, Която възпява всяка възраст, млад и стар, по свое разбиране – един нов народ, въздавайки винаги хвала на Отца и Сина, и Светия Дух, комуто подобава чест, сила и слава от всяка твар и живо същество през всички векове и навек!*”.

Целта е да се направи така, евангелското слово да бъде достъпно за всички хора, а това може да стане само с новата славянска азбука. „*Азбучна молитва*” е химн на буквите, на писмеността. Авторът вярва, че Божият закон е светилник в пътеките на този, който търси евангелските слова и се моли да получи Божиите дарове. Чрез своята молитва проси милост, достойнство, радост, сила и мъдрост, за да може всеки, който вярва в Бог, да се докосне до Него чрез словата, изписани с българските букви.

IV. МЕТОД – Културно-антропологичен дискурс.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев. А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 65.
2. *Вж по-подробно: Златна христоматия на България* : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 43.
3. *Цит. по: Речник на българската литература*: Том 2. Е–О . БАН Институт за литература. – С., 1976, с. 238, 239.
4. *Цит. по: Пак там.*
5. В съвременната историография изразът „Златен век” се приема като метафора, тъй като царуването на цар Симеон I Велики трае точно 34 години (893-927).
6. *Цит. по: Златен век – Увод.* // <http://macedonia.kroraina.com/zv/zy_uvod.html>. – 23.04.19. – 25 с.
7. Думата „Екзарх”, която сме свикнали да добавяме към името на Йоан, е произвице, прякор, а не епископско звание.

**ВЪЗХВАЛА НА ХРИСТИЯНСКОТО УЧЕНИЕ
ЗА ТРИЕДИННИЯ БОГ
(БОГ – ОТЕЦ, БОГ – СИН, БОГ – СВ. ДУХ)
В „ПРОГЛАС КЪМ ЕВАНГЕЛИЕТО”
НА ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ
(Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)**

Нели Николова

1. ОБЕКТ: „Проглас към Евангелието” [1] от епископ Константин Преславски [2].

2. ПРЕДМЕТ: Тема, мотиви, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил...

2.1. Тема: Желанието на човека да открие „гласа” на християнската вяра в Триединния Бог и да получи своето „просвещение”.

2.2. Мотиви: Защита и възхвала на писменото слово; експониране на аргументи, които са в подкрепа на славянската писменост; пряк диалог с новопокръстените славяни; християнски призив, отправен към целия славянски род...

2.3. Хронотоп: Фиксирани са агнографски схващания от края на IX в. (893-894), което е времето на т.нар. „Златен век...”; по всяка вероятност текстът следва да се отнесе към стилистиката на Преславската книжовна школа...

2.4. Сюжет: „Проглас към Евангелието” утвърждава словото като най-добрия път към опознаването на Триединния християнски Бог. „Проглас”-ът е замислен и осъществен като своеобразно пророчество, възвестяващо и осмислящо Словото на Иисус Христос на български език. Заглавието на творбата пряко насочва към изповедната същност на произведението. Но това не е обикновена молитва, предназначена за изпълнение в храм, а универсално откровение за всеобщо духовно преуспяване на целия славянски род.

2.5. Художествени особености:

2.5.1. Оксिमорони: „Слепите ще прогледнат”, „глухите ще чуят”...

2.5.2. Епитети: „Божия”, „духовния”...

2.5.3. Сравнения: „Както без светлина не ще има радост за омото, което вижда цялото Божие творение, но всичко не е ни

хубаво, ни видимо, така и всяка безжизнена душа не вижда добре Божия закон”;

2.5.4. Реторични обръщения: „А как ноздрите, които не миришат цвета, ще разберат Божието чудо?”; „А устата, която не чувства сладкото, прави човека като камък.”...

3. МЕТОД: Дефрагментиран литературен анализ...

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: „Проглас към Евангелието” е старобългарска творба, прогласила чрез слово светлия глас на Бога, звучащ в духа и мисълта на българина. „Проглас към Евангелието” е творба, която е близка по съдържание и композиция до „Азбучната молитва”. Тук „се отхвърля преклонението пред чуждия език и се ратува за издигане на родната реч като най-значително средство за развитието на българската култура” [3]. Всички ние вярваме във вечно съществуващия, единствен Бог, Който е Триединен: Бог – Отец, Бог – Син и Бог – Св. Дух. Вярваме, че Той е Творецът на всичко, вярваме в Неговия промисъл, суверенност и благодат, в Неговото изкупление и в Последния съд. В творбата „Проглас към Евангелието” е отразено желанието на Твореца да открие „гласа” на Християнската вяра, която е спасение за духа на човешкия род и е вградена в Новия Завет.

В „Проглас към Евангелието” човекът търси „гласа” на Бога, както „пророците са предrekli, Христос иде да събере народите, защото Той е светлина на целия тоя свят.”

„Гласът” на Божествената истина в „Проглас към Евангелието” е ново знание за човека. Той открива светлина и в дълбините на своя дух. Това е ново духовно познание, откриващо пътя към Рая и Ада, които са в човека, както и „гласът” на Бога е в него и в неговото слово...

„Проглас към Евангелието” е път към човешкото знание, мъдрост и сила. То „прогласява” Библейската истина за единните „гласове” на човешкото и Божественото в изящния свят на Словото, Което звучи във финалните стихове: „Голи са без книги всички народи”...

Използвана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 66-67.

„Проглас към Евангелието” е сравнително обемиста (108 стиха) творба, открита в 1858 г. от А. Ф. Гилфердинг. Позната е в 4 преписа (три сръбски и един руски). Най-старият препис е от XIII в. и се пази в сбирката на Хилендарския манастир (*Четвероевангелие на дякон Бунило*). Относно авторството на „Прогласа” са изказани две мнения. Редица учени считат, че той е дело на Св. Константин-Кирил Философ и че е бил написан като встъпление към превода на *Изборното евангелие* (И. Франко, И. Срезневски, Е. Георгиев, Р. Якобсон, В. Топоров, Кр. Станчев, Д. Петканова). Не по-малко аргументи откриват други учени, които предполагат, че „Проглас”-ът е дело на епископ Константин Преславски (А. Соболевский, А. Вайан, П. Диневков, Ив. Добрев).

Творбата е образец на поетично майсторство и е апофеоз на осмислената християнска вяра. Ключовите цитати от Посланието на апостол Павел до коринтяните и реминисценцията на евангелската притча за сеяча насочват към опозициите „*голи : осъдени : мъртви : безжизни*”. Творбата е силно динамична, често е употребата на лични глаголни и безлични форми (причастия), композираните синтактично паралелни конструкции. Авторското присъствие е ясно изразено чрез непосредствени обръщения към славяните...

Изд.: Соболевский, А. Материалы и исследования в области славянской филологии и археологии. – СПб., 1910, с. 19-21; Георгиев, Е. Две произведения на Св. Кирила. – С., 1938; Nachtigal, R. Rekonstrukcija treh starocerkvenoslovanskih pesnitev. – Ljubljana, 1942, p. 45-75; Vaillant, A. Une poesie vieux-slave : La Preface de l’Evangile. // *Revue des etudes slaves* (Paris). – 33, 1956, NN 1-4, p. 7-25.

Лит.: Соболевский, А. Церковно-славянские стихотворения от IX-X в. и их значение за изучаването на черковнославянския език : Сб. народни умотворения. – С., 1900, с. 314-320; Jakobson, R. St. Constantines Prologue to the Gospels. St. Vladimir’s Seminary Quarterly. – New York, 1954, summe, p. 10-23; Vaillant, A. La Preface de l’Evangile en vieux-slave. // *Revue des etudes slaves* (Paris). – 24, 1948, NN 1-4, p. 5-20; Топоров, В. „Проглас” Константин Философ как образец старославянской поэзии. // *Славянское и балканское языкознание*. – М., 1979, с. 25-44; Петканова, Д. Литературното дело на Константин-Кирил. // *Изследвания по Кирилометодиевистика*. – С., 1985, с. 110-115.

2. Епископ Константин Преславски (IX-X в.) е старобългарски писател и църковен деец, представител на Преславската книжовна школа. Той е една от най-значителните фигури в историята на старобългарската духовна култура. Явява се непосредствен ученик на славянския първоучител Св. архиепископ Методий. Биографичните данни за него са твърде оскъдни. Знае се, че след смъртта на Св. архиепископ Методий, заедно с други негови ученици, е бил подложен на преследване, продаден е от немските духовници във Венеция, но успява да се прехвърли в Цариград, а оттам – в България. Починал е в началото на X в. „Азбучна молитва” и „Учително евангелие” на епископ Константин Преславски са известни по руски препис от XII в., който се съхранява в Московския държавен исторически музей. Най-значимото негово произведение е проповедническият сборник „Учителното евангелие”.

3. *Цит. по:* **Златна христоматия на България** : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 111.

XLV – 4713-41 – 1889 „Проглас към Евангелието” / епископ Константин Преславски (агиографски текст) (дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ ЗА ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ПАМЕТА В
„ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА
СВЕТИТЕ АРХАНГЕЛИ МИХАИЛ И ГАВРАИЛ”
НА СВЕТИ АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Философска картина)**

Мария Караджова

I. ОБЕКТ: „Похвално слово за Светите архангели Михаил и Гавраил” [1] на Св. архиепископ Климент Охридски.

II. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, сюжет, особености на художествения стил, чувства и въннения):

II. 1. Тема: Архангелите като пазители на Небесното царство.

II. 2. Мотиви: християнският канон; християнският морал; безсмъртието...

II. 3. Сюжет: В „Похвално слово за Светите архангели Михаил и Гавраил” Св. архиепископ Климент Охридски възхвалява архангел Михаил и архангел Гавраил.

В текста са описани техните сили и способности.

Архангелите са хранители на Божиите творения, те пазят света от злото и изкушенията...

II. 4. Особености на художествения стил (метафори, епитети, анафори):

II. 4. 1. Метафори: „небесният кръг се напълни с чудеса”, „правоверието процъфтя”...

II. 4. 2. Епитети: „пресветло”, „светло”, „бесовските”, „идолската”...

II. 4. 3. Анафори: „радвай се”, „чрез...”

II. 5. Чувства и въннения: Произведенията на Св. архиепископ Климент Охридски се отличават с богатство на езика и разнообразие на изразните средства. Той пише на разбираем за обикновения човек език, с което е спомагал за приобщаването на българския народ към християнската цивилизация...

Творбата е посветена на архангелите Михаил и Гавраил, които принадлежат към безплътните сили в Небесната

йерархия. Архангелите са най-близките посредници между Бог и хората. Архангел Михаил е главният пазител на Небесното царство. Той е и главният архистратиг на Небесните бранители (*„Радвай се, архистратеже Михаиле, началниче и пръв войвода на безплътните сили!...“*).

Архангел Гавраил е преди всичко вестител, той открива посланията на Бога (*„...Радвай се архистратеже Гаврииле, първи благовестителю на всички радости!...“*).

Произведението е написано в края на IX в. Когато го покръстват, Светият княз Борис приема името Михаил, а името Гавраил носят брат му и вторият му син. Архангел Михаил се смята за покровител на владетелите и митологически изразител на идеята за Божественото наказание.” [2].

Похвалното слово служи за възвеличаване на качествата на героите.

Тържествеността на словото допринася за емоционалното въздействие на творбата. Тя е изградена върху религиозни символи, които са заимствани от Библията. Набляга се на най-важните качества и деяния на архангелите, като се подчертават техните достойнства.

Възхвалата се разделя на две части, като всяка от тях е структурирана посредством анафорични реторични обръщения (*„радвай се“*, *„чрез...“*):

„Радвай се, архистратеже Михаиле, началниче и пръв войвода на безплътните сили! Радвай се архистратеже Гаврииле, първи благовестителю на всички радости! Радвай се, архистратеже Михаиле, първи скиптроносецо на единосъщната и неразделна Троица! Чрез двамата архистратези ебесният кръз се напълни с чудеса и пресветло се украси земята. Чрез тях небесните войнства стоят трепетно на местата си, пазейки заповедите. Чрез тях четирите края на земята се пазят неподвижни. Чрез тях по Божия повеля морската ширина не напуса пределите си/ и не залива земята въвн от определеното място. Чрез тях човешката природа остава невреждима от каквито и да е било страсти...“.

Смята се, че старобългарските религиозни текстове са нормативни, „ограничени“ в рамките на неизменна художествена форма.

Твърдата структура се изразява в това, че отделните части на художествената творба се свързват с определени значения и се спазват строги правила при тяхното съчетаване.

Св. архиепископ Климент Охридски набляга на най-важните качества на обектите, които възхвалява.

През Средновековието светлината се приема като понятие за Божественост (*„пресветло се украси земята“*, *„светло украсените“*, *„Божествен отблясък“*, *„пресветлото Божество“*, *„трибездначалната светлина“* ...).

Светлината е и синоним на Бог, на красотата.

Красотата се смята за отражението на нетленното съвършенство на Бог и тленността на земната битност.

В похвалното слово е показан стремежът на средновековния човек към по-радостен, по-съвършен и по-справедлив живот, изпълтен в представата за „царство Божие” [3].

III. МЕТОД: Когнитологичен фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. П. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 68.
2. *Вж по-подробно в: Христоматия по стара българска литература* / Състав. Христо Трендафилов. – Пловдив, 1998, с. 131.
3. *Вж по-подробно в: Стоянова, Кристиана. Старобългарска литература* : обзор, анализи, разработки. – Варна, 1991, с. 85.

XLVI – 4713-42 – 2284 „Похвално слово за Светите архангели Михаил и Гавраил” / Св. архиепископ Климент Охридски (философска картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ ЗА ОТНОШЕНИЕТО КЪМ ПАМЕТА В
„ПОХВАЛА ЗА ЦАР СИМЕОН” НА АНОНИМЕН АВТОР
(Информационна картина)**

Ивелина Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

1.1.1. Биография – Йоан Екзарх се счита за автор на творбата.

Той е български писател и духовник от края на IX – X в., и е свързан с управлението на цар Симеон Велики.

Йоан Екзарх Български е един от водещите представители на Преславската книжовна школа.

Екзарх Йоан е познат със своите богословски и философски трактати. Той е сред интелектуалния елит на средновековна България, съчетавайки дълбока вяра с научни познания и желание за просвещение на българския народ.

1.1.2. Съчинения – „Шестоднев” (периода между 893-927), *Похвалните слова за Цар Симеон* (X в.)...;

1.1.3. Интериоризация: отнася до вътрешния свят, идеи, и ценности, които намират отражение в неговото творчество и философия...;

1.1.4. Екстериоризация – творчеството на Йоан Екзарх е насочено към просвещаването на българския народ и укрепването на християнската вяра.

Авторът изразява своите мисли чрез сложни символи и реторични фигури, които служат за възхвала на Божественото и на владетелите като носители на тази Божествена светлина....;

I. 2. Заглавие – „Похвала за Цар Симеон”;

I. 3. Литературен род – ораторска проза;

I. 4. Литературен вид – похвално слово.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ: фрагментация и дефрагментация:

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Основната тема на творбата е възхвалата на цар Симеон като мъдър и образован владетел.

IV.1.2. Сюжет: В този сегмент от „Похвала за цар Симеон” Йоан Екзарх възхвалява цар Симеон Велики за неговата мъдрост и желание да задълбочи познанията си от духовните книги. Цар Симеон се стреми да разкрие скритите им смисли и поръчва на автора да преработи речта, като запази точността на идеите ѝ. Сравняван с Птолемей, цар Симеон събира всички свещени текстове в своя дворец, за да просвети своите боляри. Той е представен като мъдър владетел, чиито усилия за духовно обогатяване ще бъдат възнаградени с вечен спомен и Божествен венец в Отвъдното.

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (IX-X в.)...;

IV.1.3.2. Пространство – протяжно.

IV.1.4. Герои – цар Симеон Велики, Птолемей...;

IV.1.5 Мотиви – просвещение, вяра, културно наследство, духовно знание.

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи, фигури...):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, сравнения, олицетворения, метафори, метонимии, символи...):

IV.1.6.1.1. Епитети: „велемъдрото”, „сладък”, „пречестни”...;

IV.1.6.1.2. Сравнения: „като в някоя кошерна пита”...;

IV.1.6.1.3. Олицетворения: „мисли... той събра във велемъдрото си сърце”...;

IV.1.6.1.4. Метафори: „излива като сладък мед”...;

IV.1.6.1.5. Метонимии: „сърце”...;

IV.1.6.1.6. Символи: „кошерна пита”...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерации, анафори...):

IV.1.6.2.1. Алитерации – „велемъдрото си сърце”...;

IV.1.6.2.3. Анафори – „Облажавам твоите...”...

IV.2. Дефрагментация: Този текст е с възхвала на просветител, представен като апостол на славянския народ, който разпространява знанието и прави възможно духовното спасение чрез писменост и църковни текстове.

V. ЧУВСТВА И ВЪЛНЕНИЯ: Текстът изразява дълбоко уважение и възхищение към личността и делото на цар Симеон.

Авторът чувства благодарност и признателност към мъдрия владетел и неговите усилия за духовно и културно просвещение. Той го сравнява със светлина, която разпръсква мрака на невежеството, и го описва като инструмент на Божията воля, чрез Който славяните намират пътя към Спасението.

Възхищението е видно в честите похвални епитети и метафори, които подчертават важността на делото на цар Симеон.

VI. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 69.

XLVII – 5005 „Похвала на цар Симеон” / Анонимен автор (похвално слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

**УНИВЕРСАЛНИ ПАТРИОТИЧНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „МОЛИТВА КЪМ СВ. ИВАН РИЛСКИ”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационен дискурс)**

Ася Благоева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Св. Патриарх Евтимий Търновски е роден около 1320-1330 г. Вероятно произхожда от знатния род Цамблаковци. Възпитаник е на търновски манастири. Има монашески чин. Основател е на манастира „Света Троица” във Велико Търново, където са поставени и основите на Търновската книжовна школа. Наследник е на българския патриарх Йоаникий II. Привърженик е на исихазма. Канонизиран е за светец.

Съч.: „Житие на Иван Рилски”, „Житие на Иларион Мъгленски”, „Житие на Филотея Тъмнишка” (Филотея Търновска); „Житие на Петка Търновска”, „Похвално слово за Михаил Войн”, „Похвално слово за Йоан Поливотски”, „Похвално слово за Света Неделя”, „Похвално слово за Св. Св. Константин и Елена”, „Послание до Св. Киприан”, „Послание до митрополит Арсений”, „Послание до тисменския монах Никодим”...

I.1.2. Интериоризация: С написването на житието Св. Патриарх Евтимий си поставя определени назидателни и патриотични цели. За да постигне родолюбива насоченост на творбата, той използва фрагмент от *народното житие на Св. Иван Рилски*, като обръща особено внимание върху отношенията между митичния отшелник и цар Петър. За Св. Патриарх Евтимий е характерна свободната промяна на етикетното поведение на героя, което се намира в пряка зависимост с фабулната интрига. Той съставя послание, изпълнено с патриаршеско достойнство. По този препис проф. Йордан Иванов обнародва три пъти текста на житието.

I.1.3. Екстериоризация: Творбата е разпространена в ръкописната традиция на България, Сърбия, Молдова и Влашко. Най-старият известен засега препис се намира в т.нар. *Зографски сборник*, за който може да се предполага, че е създаден от Евтимиеви съратници.

I.2. Заглавие – „Молитва към Св. Иван Рилски” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска възхвала на светец (молитва).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационен дискурс.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта към родината;

IV.1.2. Сюжет: В творбата силно и категорично е изразена безкомпромисната социална позиция на Св. Патриарх Евтимий към държавната власт. Търновският архипастир е бил против прокарвания в България цезаропапизъм и е противодействал на всички опити за подчиняване на църквата от държавата. С верен усет за църковната мисия, неразделно свързана с историческия път на народа, житиеписецът осъзнава, че повече от всякога конкретният исторически момент налага да се съчетаят религиозната задача с общественият дълг. Св. Патриарх Евтимий напълно реалистично оценява съществуващата опасност от османско нахлуване по нашите земи...

IV.1.3. Мотиви – църквата, държавата, народът, враговете, Вярата, застъпничество, възпитанието, защитата; съвестта;

IV.1.4. Герои – Св. Иван Рилски, цар Иван Шишман, Света Троица, Владиката, люде (*стари, млади, безумни, вдовици, сиромаси, младежи...*);

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (80-те год. на XIV в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*някъде в България*);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, символи, оксиморони, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, сравнения, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „сиянието на единосъщната Троица”, „херувимски като пееш”, „вярата непорочна”...

IV.1.6.2. Символи – Словоото, престол, обиталище, единосъщната Троица, Денят на Страшния съд;

IV.1.6.3. Оксиморони – „вразуми безумните”;

IV.1.6.4. Епитети – „пречестна”, „непостижима”, „единосъщната”, „херувимски”, „всемилютивия”, „единородния”, „непорочна”, „благословените”;

IV.1.6.5. Алюзии – „в Деня на Страшния съд избави ни от лявата си страна и с молитвите си ни сподоби заедно с овцете от дясната си страна”;

IV.1.6.6. Инверсии – „херувимски като пееш”, „Запази вярата непорочна”, „молитвите си ни сподоби”;

IV.1.6.7. Олицетворения – „сподоби заедно с овцете от дясната си страна”;

IV.1.6.8. Сравнения – „херувимски като пееш с ангелите”;

IV.1.6.9. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафорични ефекти):

IV.1.6.9.1. Алитерации – обиталище на Светителя и на Отца, Като стоиш пред престола, ангелите Трисветата песен...;

IV.1.6.9.2. Асонанси: О, пречестна и изпълнена с благодатта на Светия Дух, славо, Иване, обиталище на Светителя и на Отца...;

IV.1.6.9.3. Анафорични ефекти – Като стоиш пред престола на царя на всичките, като се наслаждаваш направо на сиянието на единосъщната Троица, херувимски като пееш заедно с ангелите Трисветата песен и като имаш голяма и непостижима смелост, моли се на всемилютивия си Владика да спаси сънародниците ти, единородния ти български народ...

IV.2. Дефрагментация: Св. Патриарх Евтимий обогатява идейните и художествените принципи на изобразението, като подтиква читателя към вътрешно озарение, свързано с познанието на християнското учение за Тринитинния Бог. Оповайвайки се на емоционална оценка, целяща да разкрие вътрешния стремеж на Светеца към Бога, авторът си поставя определени назидателни и патриотични задачи, насочени към постигане на народностно благополучие...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 73.

XLVIII – 4713-43 – 3804 „Молитва към Св. Иван Рилски” / Св. Патриарх Евтимий Търновски (молитва) (информационен дискурс)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „МОЛИТВА НА СВЕТА ПЕТКА
СЛЕД ЗАВРЪЩАНЕТО Й ОТ ПУСТИНЯТА”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационна картина)**

Недялко Янков

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. Патриарх Евтимий Търновски е роден във Велико Търново (ок. 1325-1330). Произхожда от богато семейство. Става монах през 1350 г. в родния си град. Той е един от най-ревностните ученици на Св. Теодосий Търновски, който основава Килифаревския манастир. Заминава за Цариград, след това се отправя за Света гора, където остава до 1371 г.

Завръща се в България и се установява в манастира „Св. Троица”, където полага основите на Търновската книжовна школа. През 1375 г. е избран за Български патриарх.

Последните години от живота си пребивава в Бачковския манастир (ок. 1401-1412).

Съч.: „Житие на Св. Иван Рилски”; „Житие на Св. Филотея Темнишка (Търновска)”; „Житие на Св. Петка Търновска”; „Похвално слово за Михаил Воин”; „Похвално слово за Йоан Поливотски”; „Похвално слово за Св. Неделя”; „Похвално слово за Св. Св. Константин и Елена”; „Послание до Св. Киприан”; „Послание до митрополит Арсений”; „Послание до тисменския монах Никодим” ...;

I.2. Заглавие – „Молитва на Света Петка след завръщането ѝ от пустинята” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – молитва (химническа християнска възхвала, съчетана с агиографски сюжетни колизии).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – единението с Триединния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух) и Пресветата Богородица;

IV.1.2. Сюжет: *пътят* на праведния християнин, който постига *единение с Бога*, е тежък, защото преминава в лишения и трудности.

Физическото изтощение трябва да пречисти душата.

Поставен е специален акцент върху кулминационната точка на *този път*, а после – посредством своеобразна *ретроспекция*, – е проследена предисторията на *сливането с Бога*.

Разказът за сълзите и песента на Светицата допълнително засилват емоционалното присъствие на автора. Заставайки пред иконата на Богородица, Св. Петка заявява, че се е отказала от всичко светско.

Единствената *награда*, която желае, е да получи закрила и напътствия „от Владетелката на света”...;

IV.1.3. Образи – „иконата” (на Богородица), „единороден Син”, „душа”...;

IV.1.4. Герои – Света Петка;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*Епиват, Божии гроб, Велико Търново...*);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

IV.1.6.1. Метафори: „възложих целия си живот”, „ти познаваш озлоблението на моята душа”, „тебе имах за помощница”...;

IV.1.6.2. Епитети: „честната”, „на Тебе”, „убогата”, „немоцта”, „женската природа”, „моята душа”, „наставницата”, „застъпницата”, „пустинята”, „пазителката”...

IV.2. Дефрагментация: В основата на Християнството е заложено безкористното себеотрицание, сторено в името на духовното възвисяване.

Като се подлага на физически лишения, Св. Петка иска да докаже, че е *достойна за единение с Бога*.

Прекосявайки пустинята с Вяра в Триединния християнски Бог (*Св. Отец, Св. Син, Св. Дух*) и Пресветата Богородица („*Владетелката на света*”), тя се надява да изчисти всички свои земни грехове.

Само душа, пречистена от „*озлобление и поквара*”, може да жадува за хармония и душевен простор.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на молитва.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 74.

XLIX – 4713-44 – 2926 „Молитва на Света Петка след завръщането ѝ от пустинята” / Св. Патриарх Евтимий Търновски (молитва) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ
ВЪВ „ВЪЗХВАЛА НА СВЕТА ПЕТКА”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационна картина)**

Антония Антонова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. Патриарх Евтимий Търновски (ок. 1320/1330 – 1402) е виден български църковен и обществен деец, писател, Търновски патриарх (1375-1393). Предполага се, че произхожда от знатния болярски род Цамблаковци. Става монах към 1350 г. Той е един от първите и най-последователните ученици и сподвижници на исихаста Св. Теодосий Търновски (ок. 1300-1363) [1]. Пребивавал е във Великата лавра „Св. Атанасий”.

В Атон се запознава с езиковата традиция на т.нар. Светогорска преводаческа школа (*Йоан, Йосиф, Методий...*), където би следвало да търсим и корените на неговата *правосна реформа* [2].

Света гора влиза в конфликт с император Йоан V Палеолог, който го заточва на о-в Лемнос в Егейско море. Завръща се в България едва след смъртта на цар Иван-Александър (след 1371 г.).

Около 1375 г. е избран за Патриарх. По отношение на политическата власт Св. Патриарх Евтимий Търновски следва линията на своите предшественици и избягва конфликтите с нея. По време на обсадата на Търново, както свидетелстват агиографските източници, се проявява като истински народен пастир.

Умира в Бачковския манастир (ок. 1402).

I.2. Заглавие – „Възхвала на Св. Петка” [3];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – пространна агиографска животопис (фрагмент) [4].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – възвеличаване на Св. Петка Търновска;

IV.1.2. Сюжет: Св. Патриарх Евтимий Търновски възхвалява името и светия живот на *Христовата невеста Св. Петка*:

„Ти си слава на жените, красота на девиците, пример на апостолски живот, ободрение на пустинниците, застъпница на младите, пазителка на задомените, на всекиго подателка на всичко, от което се нуждае!“; *„За българите ти си красота, застъпница и пазителка!“*;

IV.1.3. Герои – Св. Петка...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (1375-1393 г.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (Велико Търново);

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

IV.1.5.1. Метафори – *„Ти си крин, намерен сред тръне...“*; *„Твоята църква лекува недъзите“*...;

IV.1.5.2. Метонимии – *„нашият град става як и нанася светла победа...“*; *„Твоят ковчег разлива благотворни струи и прогонва бесовските пълчища!...“*; *„и да заличат всяка следа от него, където лежи всечестното ти тяло!...“*;

IV.1.5.3. Сравнения – *„съзерцавам като скъпоценно съкровище и на тебе като на жива от сърце“*; *„Ти си застъпница на тези, които са в неволи, и пристанище на тези, които са изложени на бури!“*;

IV.1.5.4. Епитети – *„по-велика“*, *„хубава“*, *„чиста“*, *„позлатена“*, *„храбър“*, *„девствено“*;

IV.1.5.5. Анафорични ефекти – *„Ти си честна невеста на истинския жених!// Ти си крин, намерен сред тръне! Тебе облажават човешките родове, понеже си последвала своя жених!// Ти си застъпница на тези, които са в неволи, и пристанище на тези, които са изложени на бури!“*; *„Облажавам и твоите честни членове!// Облажавам твоя благозвучен език, защото не престана да славя Бога!// Облажавам твоите очи, защото не дремнах от сън, който води към смърт!// Облажавам ти ръцете, които се подвизаваха в труд...!“*; *„Чрез твоего застъпничество ние отблъскваме всички, които воюват срещу нас!// Чрез тебе нашият град става як и нанася светла победа!“*; *„Ти си слава на жените, красота на девиците, пример на апостолски живот, ободрение на пустинниците, застъпница на младите, пазителка на задомените, на всекиго подателка на всичко, от което се нуждае!// Ти имаш способността да вършиш чудеса, ти даваши обилно и без завист потребното на всички!“*...

IV.2. Дефрагментация: Това е фрагмент от *Пространното житие на Св. Петка Търновска*, който на практика е *панегирик*.

Тази част от агиографския наратив задължително се *чете/пее* на *неподвижните* тържествени църковни празници.

В определен смисъл откъсът разкрива Новозаветна търновска традиция, чийто автор е Св. Патриарх Евтимий Търновски (напр.: *Житие на Иларион Мъгленски* или *Житие на Иван Рилски*).

Включвайки определени звукописни техники, каквито в случая са употребени (напр.: анафорични ефекти – *„Ти си честна невеста на истинския жених!// Ти си крин, намерен сред тръне! Тебе облажават човешките родове, понеже си последвала своя жених!// Ти си застъпница на тези, които са в неволи, и пристанище на тези, които са изложени на бури!“*), текстът следва да се запаметява бързо и несложно.

Когато чества на 14 октомври Св. Петка Търновска, църквата *лекува* недъзите, *дава* зрение на слепите, *очиства* прокажените, защото тя е *„слава на жените, красота на девиците, пример на апостолски живот, ободрение на пустинниците, застъпница на младите, пазителка на задомените, на всекиго подателка на всичко, от което се нуждае!// Ти имаш способността да вършиш чудеса, ти даваши обилно и без завист потребното на всички!“*...

V. МЕТОД – аналитична обработка на агиографски текст.

Цитирана литература и бележки

1. **Св. Теодосий Търновски** е ученик на **Св. Григорий Синаит** (1255-1346), който е основоположник на **исихазма** на Балканите.

Предполага се, че срещата между двамата велики богослови е станала след 1335 г. в т.нар. „Парорийски Св. обител“ или *Парорийски подземен манастир*, който се е намирал в Странджа (*областта Парория*). Археологически разкопки доказват, че аскетичната християнска обител е била построена до с. Воден, община Болярово.

След смъртта на Св. Григорий братството кани Св. Теодосий да стане игумен на манастира, но той отказва. С материалната подкрепа на цар Иван-Александър той основава през 1350 г. прочутия манастир „Рождество Богородично“ в Килифаревската планина.

2. Всички свидетелства, свързани с *правописната реформа на Св. Патриарх Евтимий Търновски*, са косвени, а не преки, затова се търсят както в неговото исторически и филологически установено книжовно наследство (напр.: *Житие на Иван Рилски*, *Житие на Иларион Мъгленски*, *Житие на Петка Търновски*, *Житие на Филотея...*), така и в творчеството на негови преки или непреки ученици – напр.: Св. Патриарх Киприан Цамблак (1336-1406), митрополит Григорий Цамблак (ок. 1365-1420), Константин Костенечки (1380-1431), Йосиф Бдински (XIV в.) и др.

Онова, което със сигурност може да се каже, е, че писменият вариант на въпросната *правописна реформа* е установим само и единствено в труда на Константин Костенечки „*Разяснено изложение за буквите*“ (до 1418).

К. Костенечки не е ученик на Св. Патриарх Евтимий Търновски, както се смяташе доскоро, а негов пряк следовник.

Тяхната среща в Бачковския манастир не се е състояла, тъй като, когато К. Костенечки пристига в Светата обител, Патриархът вече не е бил сред живите.

Онова, което е искал да изучи, го е научил от местни монаси, сподвижници на Патриарха.

Не са известни имената им. Следвайки филологическите и Богословските принципи на Търновската книжовна школа, чийто безспорен основател и пропагандатор е Св. Патриарх Евтимий Търновски, К. Костенечки създава т.нар. *раишкибезосов правопис*, който става основа на сръбската граматика.

Граматическите пристрастия следват две основни цели – запазване на всички буквени означения, наследени от Кирило-методиевската епоха, от една страна, и, от друга, приближаване на славянското писмо до външния вид на гръцкото писмо чрез последователна и системна употреба на надредни и интерпунктуационни знаци.

Езикът на Св. Патриарх Евтимий има синтетичен характер, фразите са дълги и усложнени с нелични глаголни образувания (най-често *сегашно деятелно причастие*, *деепричастие*, *минало свършено деятелно причастие...*), които усилват патетичността.

Руският медиевист Дмитрий Лихачов забеляза, че важно място в този стил заема *символната синонимия*, която поднася *думите в четирите им символични смисъла: буквален (т.е. исторически) и три спиритуалистични – атегоричен, тропологичен (т.е. морален) и анагогически (т.е. мистичен)*. За първи път някой започва да съзерцава коронния смисъл на Словото.

Думата се децентрира до нейното морфемно ниво, а след това се реструктурира отново. Изразите се превръщат в изобразително средство, в сечиво на живописец. Защото смисълът на думата, според това учение, се крие в същността на посланието: NOMEN EST OMEN (*ИМЕТО Е СМИСЪЛЪТ*).

Това, което българските исихасти наричат „*даване по навик на име*“, означава, че наименованието далеч не следва да се дава по пълна обща прилика с обекта.

Тъкмо в творчеството на Св. Патриарх Евтимий Търновски, чийто идеи са доразвити от К. Костенечки, семантиката на думата и нейното осмисляне в театъра на синтагмите се налага като формообразуващ, зографисващ елемент на писаната реч. Важно е *какво казваши*, но е още по-важно – *как го казваши*.

Тук мисълта има само един *тиранин* – *изящното слово*.

То така следва да естетизира текста, че да стои наравно с живописната орнаментика на ръкописа. Основното в писателския похват на Св. Патриарх Евтимий Търновски се крие в *словното преплитане (плетение словес)*, а след него – и в допълнителното словно орнаментиране на изречения и изреченски части.

Този похват – и заради търсенето на нарочна интерморфологична ритмичност – става изключително популярен през вековете.

След Св. Патриарх Евтимий Търновски – както при Св. Кирил – писането с кирилски букви на български език се превръща в *свещенодействие*.

3. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 75.

4. **Панегирик** – от гр. букв. празничен, в руската традиция се нарича *торжественник*.

Смята се, че първите панегириси, заедно с апракосите, са преводи от Кирило-Методиевия книжовен кръг.

Цитираният фрагмент принадлежи към т.нар. *минейни новозаветни търновски панегириси*.

L – 5006 „Възхваля на Света Петка“ / Св. Патриарх Евтимий Търновски (агиографска живопис) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ В МОЛИТВАТА
„ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ СВЕТА ПЕТКА”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационна картина)**

Весела Георгиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. Патриарх Евтимий Търновски е роден във Велико Търново (ок. 1325-1330). Произхожда от богато семейство. Става монах през 1350 г. в родния си град. Той е един от най-ревностните ученици на Св. Теодосий Търновски, който основава Килифаревския манастир. Заминава за Цариград, след това се отправя за Света гора, където остава до 1371 г. Завръща се в България и се установява в манастира „Св. Троица”, където полага основите на Търновската книжовна школа.

През 1375 г. е избран за Български патриарх.
Последните години от живота си пребивава в Бачковския манастир (ок. 1401-1412).

Съч.: „Житие на Свети Иван Рилски”; „Житие на Света Филотея Темнишка (Търновска)”; „Житие на Света Петка Търновска”; „Похвално слово за Михаил Воин”; „Похвално слово за Йоан Поливотски”; „Похвално слово за Света Неделя”; „Похвално слово за Свети Свети Консантин и Елена”; „Послание до Свети Киприан”; „Послание до митрополит Арсений”; „Послание до тисменския монах Никодим”...;

I.2. Заглавие – „Обръщение към Света Петка” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – молитва (химнична християнска възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация)

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – християнската любов;

IV.1.2. Сюжет: Текстът не съдържа строга фабулна интрига, а е по-скоро химнично молитвено обръщение към Св. Петка, чийто житейски път се окачествява като *пътека на преподобните* към „небесата“. Ако извървиш пътеката ѝ (т.е. *житейския път на Св. Петка*), ще бъдеш осветен от светлината на нейната бяла *коприна*, ще почувстваш „*неизказаната радост*“, изживяна „*в мира нетленен (...) на праведните*“.

За да бъде благочестив на земята, човекът трябва да се наслаждава на Триединния християнски Бог, следван от „*пророческите и апостолските хорове*“ и „*съсловието на преподобните*“...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Епиват, Божии гроб, Велико Търново...*);

IV.1.4. Особености на художествения стил (метафори, сравнение, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „*небесните шатри*“, „*небесен чертог*“, „*небесни жилища*“, „*вечното селение*“, „*плътски език*“, „*върха на вярата*“;

IV.1.4.2. Сравнение – „*бузи като гургулици*“;

IV.1.4.3. Епитети – „*сладък*“, „*красив*“, „*светъл*“, „*необхватен*“, „*невидим*“, „*неизказан*“, „*вечен*“, „*щедър*“, „*милостив*“, „*неизчислим*“, „*човеколюбив*“, „*незлобив*“, „*благоутробен*“, „*плътски*“, „*бащин*“, „*хубава*“, „*уязвена*“...

IV.2. Дефрагментация: Това молитвено обръщение на Св. Патриарх Евтимий Търновски към Св. Петка ни отвежда към силата на духовността. Молитвата е предназначена за хора, чиито добри дела на земята ще бъдат възнаградени в Божията обител.

Християнските истини се крият „*във вечното селение*“, там е насладата от „*словата, красотата, съпребиванието, сиянието от светлостта и радостта на онази, за която любовта към християнския Бог е сладка, красива, светла, необхватна, невидима, неизказана, вечна, щедра, милостива, неизчислима, човеколюбива, незлобива и благоутробна*“...

Всеки християнин следва да приеме благата, приготвени при сътворението на света, но не само заради себе си и собственото си благочестие, а и заради онези, които по-късно ще живеят благочестиво.

Св. Петка е чула думите:

„*Чуй и виж, и наклони твоето ухо към онова, що око не видя и ухо не чу, и не се възкачи човеку на сърцето; що Бог приготвя за онези, които го обичат! И забрави своя народ, плътските помисли, бащиния си дом и тленното си и създадено от пръст тяло!*“.

След като изречем тези думи, следва да повторим *Соломоновите призиви*:

„*Поради това царят силно пожела твоята красота; царят те въведе в своята стая; ще тържествуваме и ще се радваме за тебе. Колко се разхубавиха твоите бузи като гургулици! Ето, ти си хубава, мила моя; ето, ти си хубава и петно няма на тебе!*“.

Истинският християнин говори преди всичко с делата си и „*по-ясно от тръба*“ извиква онова, което е написано в псалмите:

„*Под сянката Му пожелах да седя и седнах; плодът Му е сладък за моето гърло; защото съм уязвена аз от любов; лявата Му ръка е на главата ми, а дясната Му ме прегръща*“...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 77.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „МОЛИТВА КЪМ СВЕТА ПЕТКА”
НА СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационна картина)**

Цветана Йовчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. Патриарх Евтимий Търновски е роден във Велико Търново (ок. 1325-1330). Произхожда от богато семейство. Става монах през 1350 г. в родния си град. Той е един от най-ревностните ученици на Св. Теодосий Търновски, който основава Килифаревския манастир. Заминава за Цариград, след това се отправя за Света гора, където остава до 1371 г. Завръща се в България и се установява в манастира „Св.Троица”, където полага основите на Търновската книжовна школа.

През 1375 г. е избран за Български патриарх. Последните години от живота си пребивава в Бачковския манастир (ок. 1401-1412).

Съч.: „Житие на Св. Иван Рилски”; „Житие на Св. Филотея Темнишка (Търновска)”; „Житие на Св. Петка Търновска”; „Похвално слово за Михаил Воин”; „Похвално слово за Йоан Поливотски”; „Похвално слово за Св. Неделя”; „Похвално слово за Св. Св. Константин и Елена”; „Послание до Св. Киприан”; „Послание до митрополит Арсений”; „Послание до тисменския монах Никодим”...;

I.2. Заглавие – „Молитва към Св. Петка” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – молитва (химнична християнска възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – предпазване от съблазън;

IV.1.2. Сюжет: Молитвата към Св. Петка започва с думите „*майко*” и „*прекрасна*” и молбата да наглежда милостиво всички грешни земни хора.

Знаейки, че – благодарение на своя праведен живот и саможертва – Св. Петка неминуемо *седи редом с Бога* и има възможността *да говори с Него*, Св. Патриарх Евтимий Търновски отправя молитвено обръщение за застъпничество не заради собственото си здраве и благополучие, а заради опазването от бед и нещастия на благочестивия български цар (*Иван Шишман*), който му е подсказал да напише тези слова за Св. Петка.

Това, за което моли авторът, е закрила на българския народ от враговете, мирни дни и дълголетно царуване.

Молитвата завършва с последната и най-лична молба към Св. Петка – да предпази от съблазън всички ония, които водят народа, защото християните вървят натам, накъдето ги водят пастирите им;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*XIV в.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Епиват, Божии гроб, Велико Търново...*);

IV.1.4. Особенности на художественият стил (епитети, символи):

IV.1.4.1. Епитети – „*преподобна*”, „*прекрасна*”, „*благочестив*”, „*милостива*”...;

IV.1.4.2. Символи: „*огледало*”, „*лице срещу лице*”, „*стадото Му*”...

IV.2. Дефрагментация: „*Молитвата към Света Петка*” на Св. патриарх Евтимий Търновски илюстрира не само силно преклонение и обич към светицата, но и явна загриженост за съдбата на българския народ.

Като започва с обръщението „*прекрасна Параскева*”, Св. Патриарх Евтимий изгражда образа на Светица, която внушава увереност в християнската святост.

Св. Петка *седи до Бога* и *може да помогне* на народа да се спаси от всичко лошо, което го заплашва.

Авторът споделя грижите и болките на благочестивия български цар (*Иван Шишман*).

За да е сигурен, че ще бъде добре чут (*разбран*), той посочва какво точно трябва да каже Св. Петка на Бога.

Кратко и ясно, молитвеното обръщение изразява безпокойството и загрижеността на духовния пастир за съдбата на България.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на молитва.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 78.

ЛП – 4713-46 – 2917 „Молитва към Света Петка” / Св. Патриарх Евтимий Търновски (молитва) (информационна картина)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В ПРЕДРЕНЕСАНСОВАТА „МОЛИТВА НА СВЕТА БОГОРОДИЦА”
НА ДИМИТЪР КАНТАКУЗИН
(Академичен коментар)**

Франческа Маринова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Димитър Кантакузин е български книжовник от втората половина на XV в., смятан е за късен представител на Търновската книжовна школа, тъй като българската литература от XV в. е неин пряк наследник.

Заема висока служба в Османската империя.

Покровителства развитието на книжовната дейност, пребивавал е в Рилския манастир (1469-1479). Поддържа връзки с видния книжовник Владислав Граматик, на когото поръчва написването на „Загребския сборник” (1469).

Пише на български и гръцки език.

Стилът му се определя като емоционален и лиричен.

По произход Димитър Кантакузин е свързан с династията на Кантакузините и е родственик на Ирина Кантакузина – втората съпруга на Георги Банкович.

Ирина е потомка на българския царски род Асеневци.

Още на млади години Кантакузин става свидетел на жестокостта, проявена от османците към християнското население – факт, който оставя трайна следа в неговото творчество.

I.2. Заглавие – „Молитва на Света Богородица” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение
(молитвена възхвала)

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – грехове и молбата за прошка;

IV.1.2. Сюжет: В началото на творбата авторът се обръща към Светата Дева:

„Блага майко на царя и Бога на всички, майко на Създателя на всички ...”.

В последствие разбираме, че е страдал от многото грехове.

Изпитвайки тази голяма тежест, в началото той търси и намира трудности в изповедта:

„Отде да почна да се моля, блага майко?” Чувства се виновен за съдбата, достигнала неговите братя. Едни от най-големите грехове, описани в Библията, са жадуваният грях, прелюбодейното, блудстването, клетвопрестъпничеството.... Душата му плаче, а единствената му надежда е прошката и изповедта: „Ти, владичице, си моя надежда, ти си моя вяра и прибежище...”.

Тъкмо Светата Дева е причината за неговото стоене между добрите и православните, където намира единственото спасение.

Той мечтае за бъдещ живот:

„чрез теб ще получа и бъдещ живот, чрез теб дано се насладя от райската храна!”.

Той е предал всичко свое, оставил се е в нейните ръце, защото очаква нейната милост и прошка. Надява се на втори шанс...

IV.1.3. Герои – лирическият говорител, Пресветата Богородица (*„Блага майко на царя и Бога на всички, майко на Създателя на всички”*);

IV.1.4. Образи – Каин, Исак, Анания и Сапфира, Бог...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно;

IV.1.5.2. Пространство – протяжно;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „погубил душата”, „жадувам греха”, „в плен на греха”...;

IV.1.6.2. Епитети – „нечист и невъздържан”, „окаяният”, „омърсен”...

IV.2. Дефрагментация: Дори когато нищо друго не ти е останало, всеки крие малко надежда и вяра.

В творбата на Димитър Кантакузин можем да видим именно това. Останалата надежда и молбата към Светата Дева:

„Отде да почна плача си, о, дево? Отде да почна да се моля, блага майко?”; „сълзи, въздишки и стонове, и само с твоята надежда”.

Можем да усетим истинската болка на автора, породена от окаяние, сълзи и въздишки:

„Цял съм омърсен и нечист, окаяният аз! Цял смраден и потънал съм в грехове, уви!”; „сълзи и смирена съвест, сълзи, въздишки и стонове”...

И макар извършил немислимото, той заявява:

„Заприличах на Каин, погубил душата на малкия си брат”; „като всички стари грешници жадувам греха”...

Единствена вяра, която го крепи и му дава надежда да е сред добрите хора, остава Пресветата Богородица:

„Ти, владичице, си моя надежда, ти си моя вяра и прибежище”; „Чрез теб аз стоя и до днес между добрите, чрез теб живея още между православните”.

Но най-силна е вярата, че душата ще опростена, защото това е единственият път към Райските селения:

„чрез теб ще получа и бъдещ живот, чрез теб дано се насладя от райската храна!”...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 79.

LPI – 4713-47 – 3379 „Молитва към Света Богородица” / Димитър Кантакузин (молитва) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)

**УНИВЕРСАЛНИ ПАТРИОТИЧНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „ГОРСКИ ПЪТНИК” ОТ ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ
(Информационна картина)**

Мая Ангелова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Георги С. Раковски [1] е роден в Котел през 1821 г. Завършва местното килийно училище, после учи в Карлово. През 1837 г. постъпва в най-елитното гръцко училище (семинария) в Османската империя, известно още като „Великата народна школа” (Истанбул). Става гръцки поданик. През 1841 г. пътува до Атина, където вече е създадено тайно Македонско дружество, чиято цел е да организира общо Балканско въстание срещу поробителя. Отива в Румъния (Браила), за да се присъедини към организаторите на въстанието, но турските власти го арестуват. Осъден е на 7 години строг тъмничен затвор. След като изтърпява присъдата, работи в Цариград като адвокат и търговец, участва в черковната борба. От този период датират и първите му литературни опити.

По време на Кримската война (1853-1856) постъпва като преводач в турската главна квартира в Шумен.

Създава свое тайно общество, чиято цел е да събира и изпраща военни сведения на руското командване, но шпионската му дейност е разкрита, арестуван е и е изпратен в Истанбул. Успява да избяга от затвора.

Организира чета от 12 души, с която през 1854 г. прехвърля Стара планина – целта на дружината е да повдигне духа на българското население. Поради оттеглянето на руските войски обаче, разпуска четата и четири месеца се укрива в Котел, където замисля поемата „Горски пътник”.

В началото на 1855 г. напуска Котел, отсяда в Свищов и пише първото си стихотворение „Постъп българский”. Отива в Букурещ, а после – в Нови Сад. Там издава в. „Българска дневница” (1857). Именно тук замисля и пробния брой на в. „Дунавски лебед”.

В Нови Сад тиражира „Предвестник горското пътника”. По същото време започва да печата началото на поемата „Горски пътник...”. Тук замисля и създаването на Българско книжовно дружество (дн. БАН).

Турското правителство настоява пред австрийските

власти да бъде арестуван и съден, но – поради гръцкото си поданство – успява да избяга и се установява за известно време в Румъния (*Галац*). Прехвърля се в Русия (*Одеса*) и става възпитател в местна семинария. Руската цензура не му разрешава да печата вестници.

През 1860 г. отива в Белград, където довършва печатането на „*Горски пътник...*“. Тук започва издаването на в. „*Дунавски лебед*“ (1960-1961), който от 16 бр. се тиражира и на френски език – целта е да запознае европейската общественост със съдбата и борбите на българите. Съставя „*Статут за едно Привременно българско началство в Белград*“. Организира *Първа българска легия* (1862).

На 3 юни 1862 г. избухва очаквания сблъсък между сърби и турци – легията веднага се намесва на страната на сърбите. Скоро след това обаче е принуден да разпусне легионерите. Вдъхновен е от нова идея – създаване на *Съюз на балканските християнски народи срещу Турция*.

През 1863 г. посещава последователно Атина, Цетина и Букурещ. Издава в. „*Бъдущност*“ (1864), който се списва на български и румънски език. Издава и в. „*Бранител*“, който е подпомагал преминаването на хайдушките чети в България.

Продължава книжовните си занимания.

Проектира първа книжка на сп. „*Българска старина*“ и пише подробна автобиография. Умира на 12 октомври 1867 г. от туберкулоза в околностите на Букурещ.

Съч.: „*Горски пътник*“ (1857), „*Постъп български*“ (1855), „*Отлъчье от България едного разпаленаго родолюбца българина*“ (1853), „*Спомен месторождения*“ (1856), *Пиришество на турски велможи*“ (1856)...

I.2. Заглавие – „*Горски пътник*“ [2] (*откъс*) [3];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – борбата на българския народ за национално освобождение;

IV.1.2. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.2.1. Време – протяжно (1853-1857);

IV.1.2.2. Пространство – протяжно (*Черно море, Босфора, Стара планина...*);

IV.1.3. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

IV.1.3.1. Метафори: „*българско слънце*“, „*стара ни слава*“, „*сияйни успехи*“...;

IV.1.3.2. Епитети: „*вярна*“, „*сговорна*“, „*мила*“, „*храбри*“, „*старо*“, „*народно*“, „*лично*“, „*пресветло*“, „*ясно*“, „*златни*“, „*зелен*“, „*сияйни*“, „*мили*“...

IV.2. Дефрагментация: Поемата „*Горски пътник. Повествователен спев: Ума царува, ум робува*“ притежава многопосочна генеративна идея, която търси своите човешки основания както във филигранна (*микроструктурата*), така и в мащабните директни и индиректни надредни послания, поднесени посредством заглавието, мотото, сюжета и съдбата на героите (*макροструктурата*).

Всичко влиза в употреба, за да се отключат приливът на самочувствие и гордостта в народното самосъзнание...

Екстериорните природни изображения са поднесени посредством *силна амплификация* (*букв. увеличаване, усиляване*): огромно натрупване на епитети и метафори, организирани в безконечни художествени апликации, които имат една-единствена цел – безапелационната демонстрация на природните красоти на България, които са най-естественият декор на безпределната смелост на борците за национална свобода...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от поема.

Цитирана литература и бележки

1. Рожденото име на автора на „Горски пътник“ е СЪБИ СТОЙКОВ ПОПОВИЧ.

Погледнато от антропониимна гледна точка, името **Георги С. (Стойков/Сава) Раковски** се оказва **алоним**.

Собственото име **Георги** е взимствано от името на вуйчо му – капитан **Георги Мамарчев**, участник във Велчовата завера (1835) и Руско-турската война от 1828-1829 г., а фамилиятото име – от името на сливенското село **Раково**, където е роден баща му **Стойко Попович**.

Спорадично появяващото се в историографията несъкратено бащино име **Съби** или **Сава** – вместо **Стойков**, както би следвало да бъде – може да се обясни чрез името на дядо му по бащина линия, който се е казвал **Съби/Сава**, както всъщност е и кръщелното собствено име на революционера: **Съби** (≡ **Сава**) **Стойков Попович**.

2. Пълното заглавие на поемата заедно с апострофа е: „Горски пътник. Повестителен спев: Ума царува, ум робува“.

Тъй като заглавието не е декодирано в текста, словосъчетанието „Горски пътник“ допуска по-фриволно обяснение.

Би могло да се предполага, че става дума за транзитивен метафоричен пренос към израза „**търговски пътник**“ – в см. **човек, чиято професия е да пътува, за да рекламира мостри на определена стока/стоки, а след това – да ги продава**.

Тъй като **Георги С. Раковски** е работил като търговец, подобна аналогия експонира неразчленимостта между **език и мислене, език и биография** в комуникативните функции на поемата и *строи* въобразяемата структура на скрита, но напълно възможна предметафора: **ТЪРГОВЕЦ** → **ТЪРГОВСКИ ПЪТНИК** → **ПРОДАВАЧ НА СТОКА/СТОКИ** → **ПРОДАВАЧ НА СВОБОДА/СВОБОДИ** → **ГОРСКИ ПЪТНИК...**

3. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: **Н. Василев, А. Куманова**. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 83.

LIV – 4713-48 – 2919 „Горски пътник“ / **Георги С. Раковски** (поема) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА СТРЕМЕЖА КЪМ
ПОСТИГАНЕ НА ИДЕЯТА ЗА НАЦИОНАЛНО СПАСЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „КЪДЕ СИ, ВЯРНА ТИ ЛЮБОВ НАРОДНА”
НА ДОБРИ ЧИНТУЛОВ
(Лингвистичен и историографски информационен модел)

Александър Хубенов

I. ОБЕКТ: „Къде си, вярна ти любов народна” [1] от Добри Чинтулов [2].

II. ПРЕДМЕТ (морфологична структура, звукописни техники, семантичен дискурс):

II.1. Морфологична структура (съществителни имена, прилагателни имена, числителни имена, местоимения, глаголи, съюзи, предлози, частици, междуметия):

II.1.1. Съществителни имена – напр.: любов, искра, пояс (Общо: 30 на брой – така: и подолу).

II.1.2. Прилагателни имена – напр.: народна, гореща, тънки (Общо: 14).

II.1.4. Местоимения – напр.: нас, ти, нашата (Общо: 19).

II.1.5. Глаголи – напр.: запасете, настъпим, изгоним (Общо: 24).

II.1.6. Съюзи – напр.: та, и (Общо: 5).

II.1.7. Предлози – напр.: на, в, за (Общо: 23).

II.1.8. Частици – напр.: си, да (Общо: 6).

II.1.9. Междуметия – напр.: о (Общо: 1).

II.2. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

II.2.1. Алитерации – напр.: „на младите в сърцата,
да тръгнат по гората” (Общо: 30).

II.2.2. Асонанси – напр.: „Къде си, вярна ти любов
народна?” (Общо: 58).

II.2.3. Анафори – напр.: „Къде си, вярна ти любов
народна?/ Къде блестиш ти, искра любовородна?” (Общо: 5).

II.3. Семантичен дискурс (тема, лирически сюжет, лирически герон, образи, метафори, епитети, хронотон):

II.3.1. Тема – представата на българите през епохата на късното Възраждане за национално освобождение;

II.3.2. Лирически сюжет – в стихотворението огънят и светлината символизират енергията, предвещаваща революция. Свободата се свързва с планината и гората (Балкана). Безкористната жертвоготовност „да си пролеем
вси кръвта” е мотивирана с призива за „за нашата свобода

и държава". Любовта и саможертвата са нужни за велико дело, но само с постоянство и борба могат да се преодолеят всички трудности по пътя към национално освобождение.

П.3.3. Лирически герой – текстът и изповеден, призивен, което би следвало да означава, че лирическият герой и лирическият говорител са тъждествени. Те са част от плурализираната метафора на всеобщото „ние“, което побира в себе си *целия български народ*.

П.3.4. Образи – напр.: *любов, тирани, Бога, пламък, сърцата...*

П.3.5. Метафори – напр.: „Пламни, пламни ти в нас, *любов горещ*!“

П.3.6. Епитети – напр.: „народна“, „любородна“

П.3.7. Сингуляризиран метафор – напр.: „Пламни, пламни ти в нас, *любов горещ*“ (Общо: 6).

П.3.8. Плурализации – напр.: „противу *турици* да стоим *настреща*!“ (Общо: 6).

П.3.9. Реторично обръщение – напр.: „(...) *голямо, мало, ставай, оръжие запасвай!*“ (Общо: 4).

П.3.10. Реторично въпроси – напр.: „*Къде си, вярна ти любов народна? / Къде блестящи ти, искра любородна?*“ (Общо: 2).

П.3.11. Градации – напр.: „*Я силен пламък ти пламни, / та буен огън разпали / на младите в сърцата, / да тръгнат по гората*“.

П.3.12. Хронотоп (време, пространство):

П.3.12. 1. Време – средата на XIX в.

П.3.12. 2. Пространство – фиксирани граници: „*Да се възвишат знамена / на българските рамена / от върха на Дунав / в Тесалия* [3] *до края*“.

III. ТЕЗА: Стихотворението на Добри Чинтулов е създадено във време (1849), когато революционната буря назрява, но все още не е избухнала. Основният мотив на творбата е да призове народа на бунт. Бунтовният дух има нужда от пробуда. Робската участ е тежка и непоносима. Борбата за свобода е необходима, тъй като народът не заслужава да бъде потъпкван по този начин. Само чрез борба българите ще запазят достойнството си. Образите, които експонира авторът, са свързани с обобщените представи на Българското национално възраждане за териториална цялост и национално самосъзнание. Посланията са директни и разбираеми. България е готова да се пребори сама срещу поробителите. Патриотичните призови показват, че единственият път към свобода е революцията. Всеки българин е поставен пред дилемата или да остане роб, или: „*За нашето отечество и слава, / за нашата свобода и държава / да си пролеем вси кръвта, / да си добием волността / от нашите тирани / неверни мюсюлмани!*“. Посредством употребата на думи, семантично обвързани с образа на огъня (*искра, буен пламък...*), Д. Чинтулов мотивира смисъла на безкомпромисната борба с турците: „*Кога свободата си ний доставим, / кога си имената ний прославим, / да видим всички мир тогас, / и ний да викнем всички с глас, / живеете православно, / в България държавно*“.

IV. МЕТОД – когнитивен сравнителен анализ на лингвистичен и историографски информационен модел.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послание: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 84.

2. **Добри Чинтулов** е роден през 1822 г. в Сливен в семейството на занаятчия. Първите си шестнадесет години прекарва в родния си град, посещавайки гръцко училище. Чинтулов успява да получи стипендия и за три години завършва в Одеса килийното училище. След това постъпва в семинарията, която завършва за шест години и през 1850 г. се връща в България. От 1850 до 1858 г. учителства в Сливен, след което заминава за Ямбол, където става главен учител. През 1961 г. се връща в Сливен – отново е назначен за учител. Макар и полусляп и болен, той е един от хората, които посрещат руските войски в родния си град на 5 януари 1878 г. Изнася пламенна реч на руски език. Умира на 27 март 1886 г. в Сливен. Поетичното наследство на Д. Чинтулов не е голямо, а и историографски доста неуточнено. Доказано е авторството му на около 20 стихотворения, сред които е и „*Къде си, вярна ти любов народна*“. Приживе е публикувал само три свои творби във в. „*Цариградски вестник*“ през 1849 г.: „*Стара майка се прощава със сина си*“, „*Китка от Балкана*“, „*Изпроводяк на одного българина из Одеса*“.

3. **Тесалия** е историческа и географска област в Гърция. Главен град на областта е Лариса. Тесалия граничи с Македония на север, с Епир на запад, с централна Гърция на юг и Егейско море на изток. Споменаването на името на въпросната географска област в стихотворението „*Къде си, вярна ти любов народна*“ доказва, че представата на Д. Чинтулов за бъдеща българска държава съвпада с автокефалните ексархийски южни граници на българското православно землище, очертано с фермана на султан Абдул Азис на 28 февруари 1870 г. Същата географска карта ще опетизира, но години по-късно, и Петко Рачов Славейков в стихотворението „*Татковина*“ (1883), включвайки в обобщения образ на родината и р. Вардар: „(...) *дето Дунав, Вардар, Струма / и Марица си текат*“. На практика и двамата поети възпяват едно и също нещо: границите на Санстефанска България, която е въобразяема (*при Д. Чинтулов !*), сбъдната (*при П. Р. Славейков!*), но и разпиляна във времето и пространството мечта на Българското национално възраждане...

LV – 4713-50 – 2832 „*Къде си, вярна ти любов народна*“ / Добри Чинтулов (стихотворение) (лингвистичен и историографски информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „СТОЯН И РАДА”
ОТ НАЙДЕН ГЕРОВ
(Информационна картина)**

Лидия Димова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Найден Геров Хаджидобрович е роден на 23 февруари 1823 г. в Копривница.

Учи в родния си град, а по-късно – в Пловдив, където става възпитаник на гръцко училище (1834-1837).

Завършва Ришельовския лицей в Одеса (1841-1845).

Завръща се в България и учителства последователно в Копривница (1846-1850) и Пловдив (1851-1853).

Издава учебни помагала, сътрудничи на в. „Цариградски вестник” и в. „Македония”.

По време на Кримската война Найден Геров живее в Русия.

През 1857 г. е назначен за руски вицеконсул в Пловдив.

След Освобождението е губернатор на Свищов (1879).

Той е дописен член на Българското книжовно дружество (дн. БАН).

Умира на 9 октомври 1900 г. в Пловдив.

Съч.: „Стоян и Рада” (1845), „Речник на българский язык...” (1895) [1]...;

I.2. Заглавие – „Стоян и Рада” (откъс) [2];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет,

особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта;

IV.1.2. Герои: Стоян и Рада;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XIX в. – епохата на Българското национално възраждане);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (българското село);

IV.1.4. Сюжет: Откъсът от поемата „Стоян и Рада” играе ролята на своеобразна интродукция в протяжен песенен наратив.

Лирическият герой (*Стоян*) изразява своите силни чувства към любимата (*Рада*), залагайки на думи, които трябва да изградят нейния „трон” в душата му.

Той е убеден, че Рада ще отвърне на чувствата му....;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (образи, метафори, епитети):

IV.1.5.1. Образи: китка, цвете, дар, сърце, трон, очи...;

IV.1.5.2. Метафори: „вляза у сърцето”, „любов аз жива”, „в душа си вдигна тебе трон”, „метни ти мене очи ясни”, „сърце обърни”...;

IV.1.5.3. Епитети: „жива”, „жална”, „ясни”, „красни”, „честити”...

IV.2. Дефрагментация: В първите три строфи от поемата „Стоян и Рада” авторът изгражда образа на лирически герой, отдаден на любовното чувство.

Поетът търси семиотичен еквивалент на любовта не в света наоколо (напр: *китка цвете*), а в морфологията и синтактичния градеж на думите.

Найден Геров е приди всичко лексиколог и етимолог, затова въздейства на читателя посредством образци от автентичния словесен фолклор.

Метафорите му са непосредни, но и дълбинни, защото са народностни, първични: „вляза у сърцето”, „любов аз жива”, „в душа си вдигна тебе трон”, „метни ти мене очи ясни”, „сърце обърни”...

Подобни думи и словосъчетания гарантират изворността на народнопесенната традиция в българската литература (Георги С. Раковски, Христо Ботев, Петко Р. Славейков, Иван Вазов, Пенчо Славейков...).

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от поема.

Цитирана литература и бележки

1. Пълното име на речника е „*Речник на българския език с тълкувание речити на български и на руски. Събрал, наредил и на свят изважда Найден Геров*”.

Първите три тома Найден Геров успява да издаде приживе (1905, 1897, 1899).

Четвъртият и петият том излизат след смъртта му (1901, 1904).

Делото на Найден Геров е продължено от Тодор Панчев – негов племенник, който през 1908 г. публикува шестия том, наречен:

„*Допълнение на българския речник от Н. Геров. Събрал, наредил и изтълкувал Тодор Панчев*”.

Изчислено е, че речникът съдържа около 80 000 български думи.

За да обясни значенията им, Н. Геров използва 26 400 синтактични конструкции от народната реч, приблизително 5 000 откъса от народни песни, над 4 000 фразеологични и идиоматични словосъчетания, 15 500 пословици, поговорки, гатанки и клетви...

2. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 85.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „ЧЕРЕН АРАП И ХАЙДУТ СИДЕР”
ОТ НИКОЛА КОЗЛЕВ
(Информационна картина)**

Цветелина Борисова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Никола Козлев е роден през 1824 г. в Лясковец.

Учи в Кишиневската духовна семинария (1848-1851), където се запознава с руската литература. В България се отдава на просветителска дейност. Учителства в Лясковец и Стражица.

Бил е сподвижник на Васил Левски, участва активно в създаването на революционни комитети в страната, заради което е преследван от турската власт.

Умира в Лясковец през 1902 г.

Съч.: „Бивол Голе и мечка стръвница” (1866), „Черен арап и хайдут Сидер” (1866), „История на хайдут Сидеря и неговът бивол Голя” (1866);

I.2. Заглавие – „Черен арап и хайдут Сидер” [1];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, герои, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – борбата на българския народ за национално освобождение;

IV.1.2. Образи: хайдути, турци, биволи, бял кон, села, градове, запустяло равно поле...;

IV.1.3. Герои: хайдутинът Сидер и Черен арап;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XVIII-XIX в.*).

IV.1.3.4.2. Пространство – протяжно (*някъде из българските земи*);

IV.1.5. Сюжет: Повествователният поток разкрива конфликта между поробителите и подтиснатия български народ.

Метонимичните олицетворения (*сингуларизация*) са търсени в образа на *юнака* (*хайдут Сидер*), който притежава свободолюбив дух и е закрилник на народа, от една страна, и, от друга, *поборителя* (Черен арап), който безчинства и тормози със злодеянията си поробения и онеправдан български народ.

В двубоя между двамата побеждава хайдут Сидер...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Сравнения: „развъртя се като хала“; „ехти, фучи кат ураган“;

IV.1.6.2. Метафори: „двеста села почернели“, „девет града погрознели“, „мишки пеят“, „седенки се в пелин власли“, „ечат гори“, „сабя фучи“; „въздух пищи“, „поле ечи“; „робува ми равно поле“; „лют звер“, „черни мъки“...;

IV.1.6.3. Епитети: „грозен“, „черни“, „огнен“, „пъклен“...

IV.2. Дефрагментация: Поемата е сюжетно захранена от автентичния български словесен фолклор.

Ако пресемантизираме сюжетните колизии, свързани с поведението на главните герои на творбата, ще видим символни изображения на вечната борба между *доброто* (хайдут Сидер) и *злото* (Черен арап).

На практика това са преки метонимични олицетворения (*сингуларизация*) на борбата на българския народ срещу поробителя.

Жертвоготовността и смелостта на хайдут Сидер показват силата на националния дух, непримиримостта и отдадеността на борците за свобода.

Звукописните техники и особено надредните послания в някои изворни лексикални конструкции (*напр.: биволи, бял кон, запусляло равно поле...*) поставят поемата „*Черен арап и хайдут Сидер*“ в регистъра на народнопесенните традиции на българската литература от епохата на Българското национално възраждане (Георги С. Раковски, Добри Чинтулов, Христо Ботев, Петко Р. Славейков, Иван Вазов...).

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поема.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 86-88.

LVII – 4713-52 – 2947 „Черен арап и хайдут Сидер“ / Никола Козлев (поема) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ПАТРИОТИЧНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ХУБАВА СИ, ТАТКОВИНО!”
ОТ ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ
(Информационен дискурс)**

Вилиана Герова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Петко Рачов Славейков е роден на 17 ноември 1827 г. в Търново в дома на Рачо Казанджията.

Баща му е слабо образован, но поддържа сина си да учи последователно в Търново, Дряново, Трявна и Преображенския манастир.

Петко Славейков усилено се самообразова.

Голяма роля в творческото му израстване изиграва „История славяноболгарская” на Св. о. Паисий Хилендарски.

Честите смени на училища из Северна България му помагат да събере до 1847 г. над 2263 песни, пословици, поговорки и гатанки.

Петко Славейков се смята за един от строителите на съвременния български книжовен език.

I.1.2. Съч.: „Смесена китка” (1852), „Песнопойка” (1852), „Басненик” (1852), „Изворът на Белоногата” (1873) и „Български притчи или пословици и характерни думи” (1897);

I.1.3. Интериоризация – Петко Р. Славейков е един от първите български етнолози, събирачи и създатели на гатанки, прави теренни записвания на народни песни...

I.1.4. Екстериоризация – неговото творчество е превеждано на руски език и английски език;

I.2. Заглавие – „Хубава си, татковино!” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационен дискурс.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. **Тема** – любовта към родината;

IV.1.2. **Сюжет**: Стихотворението е лирически монолог, който възхвалява любовта към родината.

Структурата на творбата следва темпоритъма на една непрестанно нарастваща очертанята си хиперболична картина.

Родината е представена като нещо Божествено, отъждествена е със „*земя рай*”.

„*Татковина*”-та е сюжетна опора. Скрытата етимологизация (*татко* → *татковина*) издига образа на бащата в символ на живота.

Поетът мечтае за една велика България, чиито граници се определят от четири реки: Дунав, Вардар, Струма и Марица.

Стихотворението звучи и като своеобразна клетва за вечна обич и вяност към родината и народа: „*ще обичам аз от сърце/ таз земя и тоз народ*”;

IV.1.3. **Мотиви** – *татковина, земя, рай, планина*;

IV.1.4. **Образи** – *Дунав, Вардар, Струма, Марица, равнини, плуг, планини, земя, небе и слънце*;

IV.1.5. **Хронотоп (време, пространство)**:

IV.1.5.1. **Време** – протяжно (*XIX-XX в.*);

IV.1.5.2. **Пространство** – протяжно (*в границите на Санстефанска България*);

IV.1.6. **Особености на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, скрито сравнение, антитези, алегории, оксиморони, градации, литота, реторичен въпрос, контраст, звукописни техники)**:

IV.1.6.1. **Метафори** – „*име сладко*”, „*земя рай*”, „*сърце младо*”, „*На уста ми сладка дума*”;

IV.1.6.2. **Синекдоха** – „*сърце младо и невинно*”;

IV.1.6.3. **Символи** – *река, север, юг, слънце, земя, рай*;

IV.1.6.4. **Епитети** – *млад, невинно, драги, хубаво, сладко, набраздени*;

IV.1.6.5. **Инверсии** – „*име сладко*”;

IV.1.6.6. **Скрито сравнение** – *име сладко, земя рай*;

IV.1.6.7. **Градации** – „*Мили са ми планините/ и на север, и на юг/ драги са ми равнините/ набраздени с наший плуг*.”;

IV.1.6.8. **Реторично възклицание** – „*На уста ми сладка дума (...) и Марица си текат!*”;

IV.1.6.9. **Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори)**:

IV.1.6.9.1. **Алитерации** – „*драги са ми равнините/ набраздени с наший плуг*”;

IV.1.6.9.2. **Асонанси** – „*Хубава си, татковино, / име сладко, земя рай*”;

IV.1.6.9.3. **Анафори** – „*Дор на небо ясно слънце, дор на очи свят, живот*”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 89.

LVIII – 4713-53 – 3805 „Хубава си, татковино!” / Петко Р. Славейков (стихотворение) (информационен дискурс)

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „БИСЕРА”
ОТ КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВ
(Информационна картина)**

Нели Любомирова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Константин Миладинов е роден през 1830 г. в Струга – град, разположен на северния бряг на Охридското езеро. Негов брат е *Димитър Миладинов* [1], с когото развива завидна за времето си просветителска и патриотична дейност. Учи последователно в Струга, Охрид и Кукуш, а по-късно (1847-1849) – в гръцката гимназия в Янина [2]. Учителства известно време в с. Търново (Битолско). През 1852 г. завършва гръцка филология в Атинския университет, след което заминава за Зографския манастир. През 1856 г. слуша лекции в Московския университет. Умира от тиф, заедно с брат си Димитър, в турски затвор през 1862 г.

Съч: „Желание”, „Бисера” и „Галаче” (1858), „Тъга за юг” (1860), „Български народни песни” (1861) [3];

I.2. Заглавие – „Бисера” [4];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, герои, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – безкористната любов;

IV.1.2. Образи: огърлица от бисери, дарове, мома...;

IV.1.3. Герои: мома Бисера и лирическият говорител (лирическият герой);

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (XIX в.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (българско село);

IV.1.5. Сюжет: Стихотворението съдържа три строфи, всяка от които е изградена от по пет стиха.

В цялата творба е експониран един и същ мотив, представен посредством своеобразна градация на желанието на лирическия герой (*лирическият говорител*) да целуне момата.

В *първата строфа* той убеждава мома Бисера, че е по-хубава от бисерната огърлица, която е сложила на шията си.

Във *втората строфа* ѝ разкрива намерението си да я целуне.

В *третата строфа* заявява императивно, че иска нея, а не огърлицата ѝ...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (реторичен въпрос, реторични обръщения, епитети, рефрен, хипербола, звукописни техники):

IV.1.6.1. Реторичен въпрос: „Бисеро, моме Бисеро, що носиш бисер на гърло?“...; „Бисеро, моме Бисеро, / защо со бисер покривиш / твоето гърло хубаво?“...;

IV.1.6.2. Реторични обръщения: „Я дарош бисер нех сака, / тук сака мома Бисера.“...;

IV.1.6.3. Епитети: „хубаво“, „дребнаго“, „по-бело“...;

IV.1.6.4. Рефрен: „Бисеро, моме Бисеро, (...) / Бисеро, моме Бисеро, (...) / Бисеро, моме Бисеро, (...)“...;

IV.1.6.4. Хипербола: „Твоето гърло хубаво / и от дребнаго бисера / хиляди пъти по-бело.“...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (етимологична фигура, алитерация, асонанс):

IV.1.6.5.1. Етимологична фигура: „Бисеро, моме Бисеро, що носиш бисер на гърло?“...;

IV.1.6.5.2. Алитерация: „Бисеро, моме Бисеро, / що носиш бисер на гърло?“...;

IV.1.6.5.3. Асонанс: „Я дарош бисер не сака, / тук сака мома Бисера.“...;

IV.2. Дефрагментация: Любовта между Бисера и този, който иска да я целуне, е чиста, непорочна. Влюбеният момък не желае даровете ѝ (*зестрата*), нито огърлицата ѝ, иска само нея.

Бисера е по-красива от бисерите. Той трябва да я целуне по шията – отказвайки се от даровете и скъпите наниз, момъкът доказва, че има сериозни намерения.

Една истина, поднесена посредством открита демонстрация на природна красота и материалния свят, *среща* своята алтернатива – безкористната любов.

Подобна сюжетна колизия търси нравствени послания.

Стихотворението „Бисера“ е повече правоучително, отколкото интимно.

Хедонистичната възхвала на любовта е заменена от етична норма:

„Я даро и бисер не сака, / тук сака мома Бисера.“...;

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. В популярната историография *Константин Миладинов* (1830-1862) и *Димитър Миладинов* (1810-1862) се артикулират като *Братя Миладинови*.

В семейството на Султана (1785-1860) и Христо (1783-1830) Миладинови се раждат осем деца (шест момчета и две момичета). С просветителска дейност се занимават Константин, Димитър, но и Наум Миладинов (1817-1894), който е богослов по образование, свирел е и на цигулка. Със сигурност се знае, че е участвал и в издирваческата дейност на своите братя. Наум доживява Освобождението. Умира в София.

2. *Янина* се намира в северозападна Гърция. Днес градът е административен център на Епир.

3. Пълното заглавие на фундаменталния труд на Братя Миладинови (Димитър и Константин) „Български народни песни“ е:

„Български народни песни собрани одъ братья Миладиновци Димитрія и Константина и издани одъ Константина. Въ Загребъ въ книгопечатница-та на А. Якича. 1861“.

Сборникът съдържа общо 665 български народни песни.

4. *Златна хрестоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 90.

LIX – 4713-54 – 2948 „Бисера“ / Константин Миладинов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „ВОЙВОДАТА”
ОТ ГРИГОР ПЪРЛИЧЕВ
(Информационна картина)

Емануела Петрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Григор Ставрев **Пърличев** е роден на 18 януари 1830 г. в Охрид в занаятчийско семейство. Учи в родния си град, след това – при Д. Миладинов.

Две години учителства в Тирана (*днес*: столицата на Албания).

Постъпва в медицинския факултет в Атина през 1849 г., но поради липса на средства напуска университета.

Учителства последователно в с. Белица (*Охридско*), Прилеп и Охрид.

От 1859 г. отново е студент в Атина.

През 1860 г. участва в ежегодния поетически конкурс в гръцката столица с поемата „**Ἀρματολός**” (арматолос, сердар – букв.: **войвода**) и спечелва първа награда и лавровия венец, но така и не получава предвидената парична премия.

Гръцката културна общественост го нарича „*Втори Омир*”. Предлагат му да замине с кралска стипендия в Оксфорд или в Берлинския университет, но той отказва.

По това време (1862) умират в турски затвор братята Димитър и Константин Миладинови. Той решава да се върне в родния край, за да продължи делото им.

Учителства в Охрид, Струга, Габрово, Битоля, Солун. Прави няколко неуспешни опита да въведе българския богослужебен език в църквите от своя регион. Наклеветен от гръцки свещеници, Пърличев е арестуван от турските власти, но е освободен – благодарение на застъпничеството на българи от Охрид. За кратко работи като чиновник в София.

Умира в Охрид през 1893 г.

Съч.: „*Войводата*” (1860), „*Скендербей*” (1967), „*1762 лѣто*” (1870), „*Автобиографията*” (1894)...;

I.2. Заглавие – „*Войводата*” (откъс) [1];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – борбата на българите от Егейска Македония за национална свобода;

IV.1.2. Герои: Кузман, Неда, арнаути...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*пролетна вечер*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*над Галичник* [2]);

IV.1.4. Сюжет: Някъде около с. Галичник загива в бой с арнаути [3] войводата (сердарят) Кузман. Враговете отнасят тялото му в селото, където един от албанците разказва за героичните му подвизи. Оплакват го всички: майка му, годеницата, жителите на селото, но и разбойниците...;

IV.1.5. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети, образи):

IV.1.5.1. Сравнения: „*сякаш Борей бързокрил*”, „*от гръм сякаш треснат*”, „*повяхваше тя като цвят*”, „*закриляше като зеница*”, „*подобно менада*”, „*подобно на лъстовици*”, „*като риби*”, „*както рой лешояди*”, „*сякаш божури червени*”...;

IV.1.5.2. Метафори: „*данъка кървав*”, „*албанецът лют*”, „*люти палачи*”, „*лакти могъщи*”, „*снага амазонка*”, „*огнени сили*”, „*домът се поруги и стана той гробница тиха*”, „*грижите черни*”, „*разлютени пчели*”, „*крило за дома*”, „*люти харпиш-албанци*”, „*Ей пламък се вие език се издига червен*”, „*лют пот*”, „*гърба на земята*”, „*глас еква в миг - лют рик на лъвица*”, „*прегръща снагата студена, нежният гъвкав бръшлян*”, „*могъщия ствол*”, „*Герой беше, лъв!*”...;

IV.1.5.3. Епитети: „*жалостно*”, „*жигородни*”, „*кървава*”, „*зли*”, „*кървав*”, „*млад*”, „*прочут*”, „*сенчести*”, „*лют*”, „*наскърбен*”, „*люти*”, „*ужасен*”, „*бързокрил*”, „*съседни*”, „*велика*”, „*страшен*”, „*беден*”, „*зяпнал*”, „*уплашен*”, „*пролетна*”, „*тежки*”, „*печална*”, „*средни*”, „*силните*”, „*тежката*”, „*красиво*”, „*героично*”, „*достоеен*”, „*почетен*”, „*горда*”, „*сочна*”, „*млада*”, „*огнени*”, „*клетата*”, „*достойната*”, „*тежък*”, „*лош*”, „*нерадостен*”, „*тежките*”, „*вити*”, „*непокрити*”, „*внезапен*”...;

IV.1.5.4. Образи: полета, планини, гръм, мрак, прагове, сълбоове, гробница...;

IV.1.5.5. Символи (езически, християнски):

IV.1.5.5.1. Езически: Деметра, Борей, Амазонка, Арес...;

IV.1.5.5.1. Християнски: Бог...

IV.2. Дефрагментация: Кузман е историческа личност, бил е *сердар* [4], възпят е в народните песни. Той е християнин, защитник на българското население от Дебърско [5], убит е от арнаутски разбойници, които – след битката – отнасят тялото му в селото, което е защитавал.

Всички са впечатлени от разказа на враговете. Те го представят като ненадминат юнак. Оплакват го майка му и неговата годеница. Населението е помръкнало от събитието. Някаква бабичка пее успокояващи псалми...

„*Войводата*” е образец за литературно майсторство от епохата на Българското национално възраждане (*втората половина на XIX в.*).

Усеща се силното влияние на „*Горски пътник*” (Георги С. Раковски) и някои художествени похвати, характерни най-вече за творчеството на Найденов („*Стоян и Рада*”...) и Димитър Миладинов („*Желание*”, „*Бисера*”, „*Голапче*”, „*Тъга за юг*”...).

Строгата архитектоника, употребата на анжамбманови конструкции, внушаващи непосредност в общуването със съдбата на лирическия герой, силното натрупване на епитети, орнаментирани с великолепни сравнения и метафори, демонстрират завидни умения, пред които са се прекланяли не само българи, но и гърци.

Към етнографските рисунки са прибавени и колоритни психоаналитични штрихи от Омиров тип (напр.: „Те потни положиха тежкия труп пред вратата,/ сред всички събрани. За миг/ във тяло едно се събраха на всички телата,/ викът им – в един общи вик!“).

Като съчетава образи от старогръцки митове и легенди (*Деметра, Арес, амазонките ...*), внушенията на Григор Пърличев се движат в две генеративни посоки: **мъртвият враг не е враг** (Софокъл: „*Антигона*“), от една страна, и, от друга, **врагът почита врага** (Омир: „*Илиада*“), когато той се е сражавал юначно на бойното поле.

Патриотичната възхвала на подвига на سردаря Кузман е апотеозна, бравурна.

Мъжката сила, храбростта и саможертвата са издигнати до нивото на нравствени категории.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поема.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 91-96.

2. *Галичник* – в момента това село е архитектурен резерват и се намира в западните предели на днешна Северна Македония (община Маврово и Ростуша).

3. *Арнаути* – това е общото название на албанците в Османската империя.

Населението от тази част на Балканите, която е включвала територии от днешна Северна Македония, цяла Албания и Косово, е било използвано от турските власти за потушаване на християнски бунтове.

Селата на арнаутите са били със специален статут, наричали са се още *войнушки села (войнугански санджак)*.

Многочислени арнаутски отряди са участвали в потушаването на Априлското въстание от 1876 г.

По време на Руско-турската освободителна за България война (1877-1878) жители на селища с подобен статут (*Коприщица, Панагюрище, Котел, Жеравна, Градец, Ямбол, Сливен, Цепина, Белово, Мало Конаре...*) формират българското опълчение.

4. Задачата на سردарите в Османската империя е била да отбраняват от разбойнически набези местното християнско население.

Разрешено им е било да носят оръжие и да формират паравоенни отряди.

5. *Дебърско* – днес областта се намира в западните части на Северна Македония.

LX – 4713-55 – 2949 „Войводата“ / Григор Пърличев (поема) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НАЗДРАВИЦА”
ОТ РАЙКО ЖИНЗИФОВ
(Информационна картина)**

Любка Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Райко (Ксенофонт [1]) Жинзифов е роден на 15 февруари 1839 г. във Велес.

През 1858 г. заминава за Русия.

Публикува своите произведения в сп. „Братски труд”.

През лятото на 1866 г. за кратко е в Македония, след което отново се връща в Москва, където приема руско гражданство и остава там до края на живота си.

Носталгията към дома е ясно изразена в неговото творчество.

Умира на 17 декември 1878 г. в Москва.

Съч.: „Гуслар в собор” (1862), „Наздравница” (1863),
„До българската майка” (1868), „Кървава кошуля” (1870) ...;

I.2. Заглавие – „Наздравница” [2];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – панславизмът;

IV.1.2. Образи: трите чаши;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (втората половина на

XIX в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (някъде по славянските земи: Русия, Сърбия, Чехия, Полша, Черна гора, Босна, Херцеговина, България...);

IV.1.4. Сюжет: Лирическият герой в стихотворението „Наздравица” мечтае за обединението на всички славяни, които трябва да постигнат своята заветна цел – освободението на България от турско робство.

За да се *постигне* това, трябва да се изпият *три чаши*: *първата* ще призове за обединението на всички славяни.

Втората е за всеобща борба за освободението на България и за налагането на българския език, в *третата* се крие силата на българския дух...;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.5.1. Сравнения: „като майчина утроба”, „чисти като жертва”, „как що капат тие капки, так да капнат врази наши”...;

IV.1.5.2. Метафори: „руйно вино”, „твърда клетва”, „живо слово”, „дума свободна, народна”...;

IV.1.5.3. Епитети: „руйно”, „чисти”, „свободна”, „народна”...;

IV.1.5.4. Символи: „руйно вино домородно”, „трите чаши”, „братството”, „клетвата”...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „Наздравица” е пропито от носталгия по родното и вяра в славянското единство („славяне, как московци, сърби, чехи и поляци, черногорци, ерцеговци и хървати и бушянци”).

Чрез образа на *трите чаши*, в чийто брой виждаме Библейските символ на Триединния християнски Бог (*Св. Отец, Св. Син, Св. Дух*), поетът чертае пътя, който трябва да се измине за постигането на заветната цел.

Всяка чаша има свое предназначение.

На практика това са *три тоста*, които олицетворяват модерната за онова време *панславянска идея: обединение на всички славяни под Христовия Кръст*.

Изпиването на трите чаши би могло да се тълкува и като *клетва*, положена в името на всеобщото бъдеще на славяните в Европа и света...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. **Ксенофонт** е рожденото име на Райко Жинзифов.

Името е променено по настояване на Георги С. Раковски и Д. Миладинов.

2. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 97.

LXI – 4713-56 – 2950 „Наздравица” / Райко Жинзифов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ПАТРИОТИЧНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ХУБАВА СИ, МОЯ ГОРО!“
ОТ ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ
(Информационна картина)**

Тодор Тошев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Любен Стойчев Каравелов е роден на 7 ноември 1837 г. [1] в Копривщица.

Учи в родния си град, а след това – в Пловдив (1850). Четири години по-късно се завръща в Копривщица, за да помага на баща си в *джелепъка* [2].

Занимавайки се с търговия, обикаля Османската империя и прави първите си етнографски и фолклорни проучвания.

Има неуспешни опити да се запише както в турско, така и в руско военно училище. Не постъпва в университет. Бил е свободен слушател в различни висши учебни заведения в Москва.

Сътрудничи на руския периодичен печат (*„Наше время“*, *„Московские ведомости“*, *„Русская речь“*...).

Установява се последователно в Белград и Нови Сад (1867-1868), където създава „Български комитет“, с който си поставя за задача да организира българските емигранти в Сърбия.

Свързва се с либералните кръгове около движението „Омладина“.

В началото на 1869 г. пристига в Букурещ, където редактира в. *„Отечество“* (1869), *„Свобода“* (1869-1873) и *„Независимост“* (1873-1874).

Поддържа тесни контакти с Христо Ботев и Васил Левски.

През 1872 г. е избран за председател на Българския революционен централен комитет (БРЦК).

Възторжено посреща идеята за създаване на Българско книжовно дружество (*дн. Българска академия на науките*).

След трагичната гибел на Васил Левски се оттегля от БРЦК.

По време на Руско-турската освободителна за България

война (1877-1878) се поставя в услуга на руската армия. Бил е в свитата на граф Николай Павлович Игнатиев при подписването на Санстефанския мирен договор.

Умира в Русе през 1879 г.

Съч.: „Богатият сиромас“ (1873), „Хубава си, моя горо“ (1875), „Българи от старо време“ (1867), „Било е време“ (1878), „До моята майка“ (1878)...

I.2. Заглавие – „Хубава си, моя горо!“ [3];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение (елегия).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, внушения, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта към родината;

IV.1.2. Образи: гора, агнета, дървета (*дъбове, буки*), реки, божур, тревина...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*втората половина на XIX в.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Копривица*);

IV.1.4. Особености на художествения стил (реторично обръщение, рефрен, метафори, синтактичен паралелизъм, анжамбман, епитети, звукописни техники):

IV.1.4.1. Реторично обръщение – „Хубава си, моя горо“ ...;

IV.1.4.2. Рефрен – „Хубава си, моя горо,/ миришеш на младост,/ но вселяваш в сърцата ни/ само скръб и жалост.“ (...) „Хубава си, моя горо,/ миришеш на младост,/ но вселяваш в сърцата ни/ само скръб и жалост.“;

IV.1.4.3. Антитеза – „миришеш на младост“ : „само скръб и жалост“ ...;

IV.1.4.4. Метафори – „миришеш на младост“, „но вселяваш в сърцата ни/ само скръб и жалост“, „кога види как пролетта/ старостта изпраца“...; „на сърцето, което е/ всякогаши готово/ да поплаче, кога види/ в природата ново“ ...;

IV.1.4.5. Синтактичен паралелизъм – „твоите шуми гъсти,/ и цветята и водите,/ агнетата тлъсти,/ и божурът, и тревите/ и твойта прохлада,“ ...;

IV.1.4.6. Анжамбман – „всичко, казвам, поякогаши/ като куриум пада/ на сърцето, което е/ всякогаши готово/ да поплаче, кога види/ в природата ново“ ...;

IV.1.4.7. Епитети – „хубава“, „гъсти“, „тлъсти“, „ново“ ...;

IV.1.4.8. Звукописни техники (асонанс, алитерация, анафора):

IV.1.4.8.1. Асонанс – „Хубава си, моя горо,/ миришеш на младост“ ...;

IV.1.4.8.2. Алитерация – „и божурът, и тревите/ и твойта прохлада,/ всичко, казвам, поякогаши/ като куриум пада“ ...;

IV.1.4.8.3. Анафора – „Твоите буки и дъбове,/ твоите шуми гъсти“ ...

IV.2. Дефрагментация: „Хубава си, моя горо!“ е патриотично стихотворение, чрез което поетът изразява своята *елегична* носталгия по родината.

Следвайки природните картини, би трябвало да твърдим, че първичният лирически сюжет е пряко обвързан с Копривица.

Елегията не се смята за върхово литературно постижение от епохата на Българското национално възраждане, но е факт, че се знае от всички българи.

Написана е в навечерието на Априлското въстание – през 1875 г.

В началото на XX в. композиторът Георги Горанов [4] добавя мелодия към текста и превръща „Хубава си, моя горо!“ в една от най-популярните възрожденски песни.

Безапелационната антитеза в рефрена („Хубава си, моя горо./ миришеш на младост./ но вселяваш в сърцата ни/ само скръб и жалост.”) е своеобразен химн на българската емиграция от всички последвали години...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Историографите не са единомисленици, когато говорят за рождената година на Любен Каравелов.

Има три различни версии.

Тук се присъединяваме към мнението на проф. Венче Попова: 1834 г., 1835 г. и 1837 г.

Вж по-подробно в: Попова, Венче. Любен Каравелов. // Строители и ревнителите на българския език. – С., 1982, с. 236.

2. Желепък – букв. отвеждам, откарвам добитък (*най-често стада от овце и кози*).

На практика железите са били едри скотовъдци, които през XVIII в. натрупват огромни богатства.

Били са уважавани от османската власт.

Този занаят се е развил най-много в Копревница, Панагюрище, Котел, Самоков, Враца, Дряново, Тулча и Габрово.

3. **Златна** христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 98.

4. **Георги Горанов** (1882-1905) е един от първите български професионални композитори.

Бил е ученик на Карел Махан.

Друга негова популярна творба е небезизвестната в близкото минало „Дружна песен”, написана по текст на Георги Кирков („Песен на труда”).

LXII – 4713-57 – 2925 „Хубава си, моя горо!” / Любен Каравелов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА БЕЗСМЪРТИЕТО НА БОРЕЦА ЗА СВОБОДА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ХАДЖИ ДИМИТЪР”
НА ХРИСТО БОТЕВ
(Дефрагментирана литературна интерпретация
с аргументативни техники)**

Биляна Гучева

1. ОБЕКТ: „Хаджи Димитър” [1] на Христо Ботев [2].

2. ПРЕДМЕТ: Тема, мотиви, образи, лирически герой, лирически говорител, хронотоп, внушение, особености на художествения стил, чувства...

2.1. Тема: безсмъртие на бореца за свобода...

2.2. Мотиви: физическото страдание на ранения в битка юнак; страданието на народа; отговорността на героя за съдбата на дружината; преклонението на природата пред подвига; самодивите; грижата за зверовете; жътвата; песента...

2.3. Образи: робините, робската земя, слънцето, самодивите, Балкана, орлицата, соколът, вълкът, жътварките...

2.4. Лирически герой: Хаджи Димитър – борецът за свобода, отдал живота си за свободата на българския народ...

2.5. Лирически говорител: личност, която осъзнава подвига и героизма, страдайки по загубата на юнака...

2.6. Хронотоп: Времето е циклично, повтарящо се. Това внушава мисълта за безкрайност на страданието, но и изпитание пред устойчивостта на героя.

В природния цикъл е фиксиран сезонът на жътвата, която в художествения план на творбата би следвало да символизира *смъртта*.

Балкана е мястото на героичното, границата между реалното човешко съществуване и небето – символ на *безсмъртието*.

Това е мястото на зверовете и самодивите; човекът е обграден от тях – създадено е усещането за необикновеност на пространството.

Ако *горе* е Балкана, небето, *долу* е полето, където е мястото на робското живеене...

2.7. Внушение: Посветилият се на борбата за свобода човек остава безсмъртен.

Последните мигове от неговия живот показват изпитанието пред юнака и разкриват силата и устойчивостта на човешкия дух.

Преклонението на природата пред подвига на юнака е доказателство за неимоверните мащаби на неговия героизъм.

Повтаремостта на времето внушава идеята за невъзможната физическа смърт, докато не е изпълнен дългът на героя пред дружината.

Обезсмъртяването на героя е внушено чрез баладичните елементи и директните заявления на признателността.

2.8. Особености на художествения стил:

2.8.1. Анафора: „юнак (...) / юнак (...)” ...;

2.8.2. Синегдоха: „уста”, „сърце” ...;

2.8.3. Императиви: „Млъкни”, „грей” ...;

2.8.4. Метафори: „жътва”, „очи тъмнеят”, „робска земя” ...;

2.8.5. Апоσιопеза: „настане вечер...” ...;

2.8.6. Анжамбман: „Пейте робини, / тез тъжни песни!” ...;

2.8.7. Епитети: „чудни”, „прекрасни” ...;

2.9. Чувства: Състрадание към болката на умиращия герой; приемане на смъртта като реалност в борбата; възторг от героичната смърт; преклонение пред величието на подвига...

3. МЕТОД: Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники.

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Баладата „Хаджи Димитър” е създадена във връзка с конкретно историческо лице и изразява Ботевата представа за юнашката смърт на легендарния воевода.

Това произведение съчетава личностното с историческото, вписвайки ги сред универсалните знаци и символи на смъртта до космичност.

Борецът за свобода върви уверено по пътя на безсмъртието с ясното съзнание за предстоящата му смърт.

Чрез своя талант Ботев превръща необичайния факт във величествен химн на героизма и саможертвата, а с впечатляващото си художествено майсторство авторът противопоставя смъртта като физическо страдание на безсмъртието като състояние на духа.

Христо Ботев създава български универсален етногенетичен философски възглед за света, който не просто строи, а и надстроява както следствието, така и причината за пораждаването на българския литературен език.

Баладата „Хаджи Димитър” е философски и естетически скок във времето и пространството, отчиташ както миналото и настоящето, така и фантазираното бъдеще...

Размитите синтетични представи на обобщеното българско фолклорно въображение за род, език и родина през XVIII-XIX в. при Христо Ботев добиват аналитични измерения.

Песните му са за свободата...

Но тези песни са и песни, които изграждат единната представа за национално самосъзнание – и като причина, отразена в лирически сюжети, и като следствие, породено от мечта за личностно и национално себеосъществяване едновременно.

Христо Ботев създава своята балада в отговор на слуховите, че сливеният войвода е жив и броди с четата си из Балкана.

Хаджи Димитър е мъртъв, мъртъв е и Караджата.

Но Ботев е категоричен:

„Тоз, който падне в бой за свобода, / той не умира”...

Баладата „Хаджи Димитър” не е просто културен феномен.

Баладата е манифест, който олицетворява и, в определен смисъл, разклаща устоите на вкопания български бит през Възраждането.

„Хаджи Димитър“ е философска межда (клин, художествен синор), безвъзвратно разделяща вярващите от невярващите.

Баладата възвеличава образа на героя, патриота и революционер, направил своя избор – да се бори за свобода и да умре за родината си...

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. **Василев**, А. **Куманова**. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 101.

2. Христо Ботев Петков е роден на 6 януари 1848 г. в Калофер. Завършва трикласно училище в родния си град.

През 1863 г. заминава за Одеса, където постъпва във Втора гимназия като „волнослушател“.

През 1867 г. във в. „Гайда“ за пръв път е публикувано негово стихотворение „Майце си“.

През 1867 г. Ботев заминава за Гюргево, където се свързва с българските хъшове – сред тях са Хаджи Димитър и участници в организираните чети на П. Хитов и Ф. Тотю.

През февруари 1869 г. е назначен за учител по български език в Александрия. Със съдействието на Д. Паничков той започва да издава в. „Дума на българските емигранти“.

През 1872 г. работи като коректор на в. „Свобода“, а през 1873 г. – ръководи издаването на в. „Будилник“.

Ботев публикува във в. „Независимост“ някои от най-известните си стихотворения, сред които и „Хаджи Димитър“.

През 1874 г. поетът става учител в българското училище в Букурещ. Там той се запознава с бъдещата си съпруга Венета Везирева.

През 1874 г. Ботев се включва в работата на Българския революционен централен комитет (БРЦК).

Организира в Кишинев група, която следва да се включи в бъдещото въстание.

На 30 септември с.г. напуска БРЦК.

Единствената му издадена приживе стихосбирка е „Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова“.

На 16 май 1876 г. Ботев се качва, заедно с четата си, на австро-унгарския кораб „Радечки“.

На 17 май той принуждава капитана Д. Енглендер да спре на десния бряг край с. Козлодуй, където четниците слизат от кораба.

От Козлодуй четата се отправя към Враца.

Въстаниците влизат в престрелки с местни черкези.

Ботевата чета се насочва към вътрешността на Стара планина.

Към полунощ срещу 20 май четата достига местността Вола, където се установява.

Открита е от черкези и башибозук, започва сражение, към което по-късно се присъединява и редовна османска войска с две оръдия.

Привечер на 20 май 1876 г., когато сражението е затихнало, куршум пронизва Ботев и той умира на място.

Съч.: *Песни и стихотворения от Ботйова и Стамболова*. Книжка първа. – 1875;

Календар за година 1875 (със стихотв. „Хаджи Димитър“);

Календар за 1876 г. (със стихотв. „Обесване на В. Левски“);

Съчинения. Стихотворения. Политически статии. Подлистници / Под ред. на З. Стоянов. – 1888;

Съчинения : Нова и пълна редакция от Ив. Хр. Ботйова-Христова и Ив. Г. Клинчаров. – 1907;

Христо Ботев. Съчинения. Пълно събрание / Под ред. и забележки от Ив. Клинчаров.

Т. I. Поезия, хумор, сатира. 1924;

Христо Ботев. Съчинения / Под ред. на Д. П. Койчев и Ал. Филипов. – 1925 (2 изд. – 1929);

Христо Ботев. Съчинения. Пълно събрание / Под ред. и със забележки от Ив. Г. Клинчаров. – 1927;

Христо Ботев. Съчинения / Под ред. и с предг. на Ас. Златаров. – 1937 (2 изд. – 1939);

Христо Ботев. Съчинения. Увод, уредба и бел. от Г. Константинов : Т. I-III. – 1940;

Христо Ботев. Съчинения. Пълно събрание / Под ред. Ал. Бурмов. 1940;

Христо Ботев. Пълно събрание на съчиненията / Под ред. на М. Димитров. Т. I-III. – 1940 (2 изд. – 1945, 3 изд. – 1950);

Христо Ботев. Съчинения / Ред. и комент. от Ал. Бурмов. Т. I. – 1948;

Христо Ботев. Съчинения. Автентично издание с крит. бел. от д-р К. Кръстев. – 1919;

Христо Ботев. Известни произведения / Увод, статия и бел. от М. Димитрова. – 1924.

Лит.: Благоев, Д. Христо Ботев. – 1887;

Стоянов, З. Христо Ботйова. Опит за биография. – 1888;

Страшимиров, Т. Христо Ботев като поет и журналист. Крит. опит. – 1897;

- Максимов, Ст. Христо Ботев и руската литература. – 1906;
 Мирлобов, В. [д-р К. Кръстев]. Млади и стари. – 1907;
 Клиначаров, Ив. Христо Ботев. Биография. – 1910;
 Волков, Евг. Христо Ботев. – 1929;
 Певев, Б. Христо Ботев. – 1931;
 Бакалов, Г. 1. Христо Ботев. – 1934; 2. Христо Ботев като преводач. – 1937; 3. Христо Ботев критик. – 1937;
 4. Руските приятели на Христо Ботев. – 1937; 5. В защита на Христо Ботев. – 1937; 6. Христо Ботев. Живот, идеи, съчинения. – 1938;
 Хаджов, Ив. Стихотворенията на Ботева. – 1947;
 Т. I. Поправки и преработки. – 1947;
 Заимов, Ст. Христо Ботев. Опит за биография от ... // *СбНУ*, 1899, кн. I;
 Благоев, Д. 1. Христо Ботев пред съда на естетичните. // *Ден*, 1891, бр. 9 и 10; 2. Христо Ботев, неговата съдба в нашия живот и литература. // *Пак там*;
 Страшимиров, Т. Критическият опит : за Хр. Ботев. // *Ново време*, 1897, кн. 8;
 Певев, Б. Христо Ботев. // *Златорог*, 1926, кн. 5-6.

Библиогр. указател: Христо Ботев. 1848-1876 : био-библиогр. указ. и опис на арх. док. Т. 2, Литература за Христо Ботев в България / Състав. Мария Кожухарова [и др.] ; Науч. ред., [предг.] Илия Тодоров ; Библиогр. ред. Евелина Василева. – С. : Нар. библ. „Кирил и Методий“, 1994. – 824 с. – Други състав.: А. Куманова, Д. Сърнадска, Р. Трендафилова, Е. Василева. – Именен показалец, геогр. показалец / Състав. А. Куманова. – Съдържа и: Литература за Христо Ботев : 1930-1938 г. / Състав. А. Куманова : с. 175-283.

Библиогр. информ. за последн. цит. библиогр. изд.:

1. Ковачев, А. Творци на българската биография: Биобиблиогр. – В. Търново, 2004, с. 49.
2. Тодоров, И. (Илия ТодоровИлиев) (31.05.1941, с. Лом-Черковна, Разградска област – 12.12.1990, София. // Институт за литература при БАН : Интернет бюлетин, 8 декември 2012.
3. Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“. // <<https://www.nationallibrary.bg>>. – 15.02.2012. – 1 с.
4. Централна библиотека на БАН. // <<http://www.cl.bas.bg>>. – 17.05.2017. – 1 с.
5. Централна библиотека на БАН New Catalog. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
6. БАН. Институт за литература. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
7. Софийски университет – Университетска библиотека. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
8. „Ivan Vazov“ Public Library – Plovdiv. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
9. Регионална библиотека – Благоевград КНИГИ. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
10. Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново. // <<http://primo.nalis.bg/>>. – 27.11.2017. – 1 с.
11. COBIS.BG на НБКМ. // <<http://www.bg.cobiss.net/>>. – 27.11.2017. – 1 с.

LXIII – 4713-58 – 1901 „Хаджи Димитър“ / Христо Ботев (балада) (дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА СИЛАТА НА ПАТРИОТИЗМА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ДЕ Е БЪЛГАРИЯ?“
НА ИВАН ВАЗОВ
(Фрагментарен културно-антропологичен модел)**

Десислава Семерджиева-Паскова

I. ОБЕКТ: „Де е България?“ от Иван Вазов [1].

II. ПРЕДМЕТ (тема, образи, лирически герой, особености на художествения стил, чувства и външения):

II. 1. Тема: Любовта към родината.

II. 2. Образи: „земля пълна с добрини“, „весели поляни“, Стара планина, р. Марица...

II. 3. Лирически герой. Реторичният въпрос „Де е България?“ онагледява своеобразния монолог на автора, който търси универсални отговори в историческата памет, в представата за величието на родината, както и в неугасващия копнеж за нейното освобождение.

Лирическият герой изпитва гордост и обич към родината, прекланя се пред красотата ѝ.

Накъдето и да погледне, той вижда богатството на природата, героичното минало и чувства национална гордост.

Родолубието е източник на самочувствие.

Онова, което все още не дава мира на неспокойния дух, е, че не е постигната така жадваната свобода...

II. 4. Особености на художествения стил (метафори, анафори): Описателен, с употреба на метафори, олицетворения и сравнения.

II. 4. 1. Метафори: „Марица тихо шава“, „Земля, що си ме кърмила“...

II. 4. 2. Анафори: „де се бели Дунав лей“, „де от изток Черно море“, „де Марица тихо шава“, „твоите весели поляни“, „твоите мъки и страдания“, „твоята славна старина“.

II. 5. Чувства и външения: Красотата на България е обект на естетическата наслада на поета.

Тази красота е Божие творение, което подхранва благодарността към създателя ѝ.
Тя събужда у него чувства на синовна обич, гордост и възторг.
Повод за национално самочувствие е също славното историческо минало – някогашните
завоевания и величие на България.
Но мисълта, че това величие е отминало, че в момента „зла неволя“ притиска родината и
народът страда, причинява на автора болка, но и борбен дух.
Неговите думи са призив за национално пробуждане!
Любовта на автора към родината е неподвластна на времето и пространството, тя е дълбоко
вкоренена в сърцето му....

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 102.

LXIV – 4713-60 – 2314 „Де е България?“ / Иван Вазов (стихотворение) (фрагментарен културно-антропологичен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВЕНЕЦИЯ”
ОТ КОНСТАНТИН ВЕЛИЧКОВ
(Информационен дискурс)**

Иван Посталков

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Константин Величков Петков е роден на 1 януари 1855 г. в Татар Пазарджик.

Там получава и първоначалното си образование.

Завършва Цариградския лицей (1874), където създава първите си творби.

Заедно с Георги Николов превежда и издава през 1872 г. „*Лукреция Борджия*” на Виктор Юго.

Работи като учител по български и френски език, история и география в родния си град.

Автор е на драми, повести и разкази, стихове, статии и др.

Константин Величков взема активно участие в подготовката на Априлското въстание (1876).

След Съединението на България (1885) се увлича от политиката, оставяйки на заден план литературната си дейност.

Завършва земния си път на 3 ноември 1907 г. в Гренобъл, Франция.

Съч.: „*Невянка и Светослав*” (1874), „*Винченцо и Анджелина*” (1882), „*Таласъмът*” (1893), „*Писма от Рим*” (1895), „*В тъмницата*” (1899), „*Цариградски сонети*” (1899), „*В решителния момент*” (1901), „*Тъги и радости*” (1900), „*Добре дошли*” (1902)...;

I.2. Заглавие – „*Венеция*” [1];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационен дискурс.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (тема, сюжет, мотиви, образи и герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1. Тема – носталгия по Венеция;

IV.2. Сюжет: Стихотворението „Венеция” разкрива едновременно възхищението, но и тъгата на поета от това, в което се е превърнал градът.

Осъзнавайки, че е безсилен пред съдбата, променила необратимо архитектурата на вечния град, авторът насочва вниманието към красотата на спомените...

IV.3. Мотиви – дворците, славата, зарите, спомените, вълните, далеч, съдбата;

IV.4. Образи и герои – градът, морето, Свети Марко, Крит, Кипър;

IV.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.5.1. Време – протяжно (XIX-XX в.);

IV.5.2. Пространство – Венеция;

IV.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, синекдоха, символи, епитети, алюзии, инверсии, сравнения, литота, звукописни техники):

IV.6.1. Метафори – „покрит със плесни, потопен в зари”, „когато с слава е гърмял навред”, „С морето дожи днес не се венчават”;

IV.6.2. Метонимии – „Не мога да оплакувам съдбата, която диадемата ти сне”;

IV.6.3. Синекдоха – „владей мъртвило в техните дворци”, „не праца шумнозла далечен край”;

IV.6.4. Символи – „гондоли”, „лагуни”, „кораби”, „Свети Марко”;

IV.6.5. Епитети – „чудесни”, „блясък”, „красота”, „тъга”, „тесни”, „красна”, „пищните”, „дълбока”;

IV.6.6. Алюзии – „пред „Свети Марко”, „кой в злато сияй”;

IV.6.7. Инверсии – „лагуните му тесни”, „от страни далечни”, „вълни безпечни”, „спомените сливат”;

IV.6.8. Сравнения – „засмяна кат в щастливите си дни”;

IV.6.9. Литота – „и само чичерони ги смущават с безделни, равнодушни чужденци”;

IV.6.10. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

IV.6.10.1. Алитерации – „от Крит, от Кипър, от страни далечни”, „Ти красна, горда си и развенчана, царица по сърце си и сега”;

IV.6.10.2. Асонанси – „Но все, о Венецио благата, таз слава минала в мен скръб зове”;

IV.6.10.3. Анафори – „Виждах Венеция, градът чудесни, с гондолите му, с пишните дворци./ Виждах го сред лагуните му тесни, покрит със плесни, потопен в зари”, „Пак весел смях се лее от гърдите и носи се по сините вълни,/ пак срещаш и изпращаш ти зарите, засмяна кат в щастливите си дни”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 103.

LXV – 4713-61 – 3806 „Венеция” / Константин Величков (стихотворение) (информационен дискурс)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ И ВЪЗХВАЛА НА ЗНАНИЕТО
ВЪВ ВСЕУЧИЛИЩНИЯ ХИМН „КИРИЛ И МЕТОДИЙ”
ОТ СТОЯН МИХАЙЛОВСКИ
(Информационна картина)

Георгия Велева

I. ОБЕКТ – всеучилищният химн „Кирил и Методий” [1] от Стоян Михайловски.

II. ПРЕДМЕТ: фрагментация, дефрагментация:

II.1. ФРАГМЕНТАЦИЯ (микроструктура, макроструктура):

II.1.1. Микроструктура (метафори, епитети, хиперболи, инверсия, олицетворения, сингуларизация, звукопис...):

II.1.1.1. Метафори: „светла бъднина”, „науката е слънце”...;

II.1.1.2. Епитети: „възродени”, „нова”, „неизменно”, „световните”, „моцната”...;

II.1.1.3. Хипербола: „Върви, народе възродени, / към светла бъднина върви, / с книжовността, таз сила нова, / събдините си ти поднови!”...;

II.1.1.4. Инверсия: „Таз сила нова”...;

II.1.1.5. Сингуларизация: „Балканский храбър син”...;

II.1.1.6. Звукопис (алитерация, асонанс, анжамбман, анафора):

II.1.1.6.1. Алитерация: „Върви, народе възродеци”...;

II.1.1.6.2. Асонанс: „Напред! Народността не пада”...;

II.1.1.6.3. Анжамбман: „Напред! Народността не пада / там, дето знанъето живей!”...;

II.1.1.6.4. Анафора: „Напред! Науката е слънце,(...) / „Напред! Народността не пада”...;

II.1.2. Макроструктура (тема, образи, мотиви):

II.1.2.1. Тема – възхвалява на делото на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий...;

II.1.2.2. Образи – народът, просветата, Триединният християнски Бог, мечът, Солунските братя, България, робското време, храбрият син, слънцето...

II.1.2.3. Мотиви – делото на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий, любовта към книжовността, съдбата на българите, ученето, науката, народността, родината, писмеността...

II.2. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Въвеждащо иносказателно, сантиментално обяснение е може би най-краткият път към тълкуването на тази творба, която вече 123 години се изпълнява като всеучилищен химн [2]:

във Вселената има безброй слънца (звезди), които топлят с усмивките си своите планети, отдават им цялата си обич и грижи; с лъчите си те искат да събудят живота, който да разцъфне в цветовете на дъгата; ние виждаме тези слънца като звездички, които закачливо ни намигат и ни показват, че някъде там, в далечния космос, някой се опитва да създаде вълишебството, което преди милиарди години е зародило живота на Земята...

Като че ли най-великото откритие е животът...

Но най-великите открития в живота на човека се постигат чрез науката...

Ето го вдъхновяващият семантичен сегмент, който би могъл да се представи и като предметафора на творбата.

Още от дълбока древност знанието е насочвало мисълта и е помагало на хората в тяхното развитие.

То е пламъчето, което мамн човека към светлината на науката.

Знанието може да се сравни с необятния океан на космоса.

Не можеш да го прекосиш, трудно можеш да се гмурнеш в дълбините му, за да откриеш своето място във вселената, но можеш поне да изучиш законите на „плуването“...

В днешно време, за съжаление, все по-малко хора избират да тръгнат по слънчевия път на науката.

Има и хора, които никога не успяват да разберат значението на думите:

„Напред! Науката е слънце...”.

Една азиатска пословица гласи:

„Вселената се осветява от слънцето, човека – от знанието”.

ЗНАНИЕТО Е СЛЪНЦЕ ЗА ЧОВЕКА...

III. МЕТОД: аналитичен информационен дискурс с фрагментация и дефрагментация...

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия** на България : Кн. II. Антология / Състав, послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 10.

2. Песента „*Кирил и Методий*” („*Върви, народе възродени*”) е изпълнена за пръв път в Ловеч като празничен химн за възхвалява на делото на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий и на българската просвета.

Музиката е дело на **Панайот Пипков**.

През 1902 г. за Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост песента се подема и масово запява, пее се и днес във всички училища и университети в страната.

LXVI – 4713-63 – 2711 „Кирил и Методий” / Стоян Михайловски (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
БАЛАДАТА „НЕРАЗДЕЛНИ”
НА ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ
(Информационна картина)**

Иванеса Вучова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род):

I.1. Автор: Пенчо Петков Славейков (1886-1912) е роден в Трявна. Учи в Стара Загора и Пловдив.

Следва философия в Лайпциг, където пише дисертация на тема „Хайне и Русия”.

Син е на Петко Рачов Славейков.

Бил е заместник-директор (1901-1909) и директор (1909-1911) на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (дн. Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”) и Народния театър (1908-1909).

Пенчо П. Славейков е централна фигура в интелектуалния кръг „Мисъл” (д-р К. Кръстев, П. Ю. Тодоров и П. Яворов).

Той е смятан за един от радетелите на западноевропейския модернизъм от началото на миналия век.

Съч.: „Момини сълзи” (1888), „Епически песни” (1896, 1902, 1907), „Блянове” (1898), „Сън за щастие” (1906), „На Острова на блажените” (1910), „Кървава песен” (1911, 1913), „Немски поети” (1911), „Книга на песните” (1917) и др.

I.2. Заглавие: „Неразделни” [1];

I.3. Литературен род: лирика;

I.4. Литературен вид: балада.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герон, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта;

IV.1.2. Сюжет: Повествованието се води от името на разказвача, който се отбива да почине под сянката на две *усамотени* дървета – *кичест явор* и *стройна калина*.
С *шепот плах*, *сладък* и *тъжовен* храстът (*калина*) му разказва своята история (*разказ в разказа*).
Тя (*Калина*) се влюбва в Иво.
Любовта им е взаимна, но родителите им са против тази връзка.
От мъка Иво се самоубива в двора на църквата.
Същото прави и Калина, когато вижда безжизненото тяло на своята *изгора*.
Обществото не приема самоубийството им. Двамата влюбени са погребани извън селото, покрай реката, където тя, Калина, се *превръща в стройна калина*, а той, Иво, в *кичест явор*...

IV.1.3. Герои: разказвачът, Калина (*калина*) и Иво (*явор*), обществото...;

IV.1.4. Образи: брегът на реката, слънцето, дърветата (*кичест явор*, *стройна калина*), черковният двор, усамотен бряг...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*привечер*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („брегът *усамотени*“);

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, скрито сравнение, олицетворение, епитети, синекдоха, оксиморон):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Думите му бяха *сладки* – бяха *мъките горчиви*“, „През навалищата *виком* *полетях* и се *промъкнах*“, ...“;

IV.1.6.1.2. Скрито сравнение – „Грееше ме *драголюбно* *ясно* *слънце* *от* *небето*,/ *ах*, *но* *друго* *слънце* *мене* *вече* *грееше* *в* *сърцето*!/ *И* *не* *грееше* *туй* *слънце* *от* *високо*, *от* *далеко* –/ *грееше* *ме*, *гледаше* *ме* *от* *съседски* *двор* *напреко*“;

IV.1.6.1.3. Олицетворение – *Уморен*, *под* *тях* *на* *сянка* *аз* *отбих* *се* *да* *почина*,/ *и* *така* *ми* *тайната* *си* *повери* *сама* *Калина* – *с* *шепота* *на* *плахи* *листи*, *шепот* *сладък* *и* *тъжовен*:/ „Някога *си* *бях* *девойка* *аз* *на* *тоя* *свят* *лъжовен*. (...)“;

IV.1.6.1.4. Епитети – „*стройна* (*Калина*)“, „*плахи* (*вейки*)“, „*ясно* (*слънце*)“, „*кичест* (*Явор*)“;

IV.1.6.1.5. Синекдоха – „*За* *сърцата*, *що* *се* *любят*, *и* *смъртта* *не* *е* *раздяла*.“;

IV.1.6.1.6. Реторичен въпрос – „*Верни* *думи*, *верна* *обич*, *има* *ли* *за* *тях* *развала*?“;

IV.1.6.1.7. Оксиморон – „*мъртви* *ние* *пак* *се* *любим* *и* *смъртта* *за* *нас* *е* *сладка*!“;

IV.1.6.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, инверсии, анафора, епифора, анжамбман, алитернация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Синтактичен паралелизъм – *Стройна* *Калина* *вие* *над* *брегът* *усамотени*, *кичест* *Явор* *клони* *слита* *в* *нейни* *вейчици* *зелени*.

IV.1.6.2.2. Инверсии – „*брегът* *усамотени*“, „*вейчици* *зелени*“, „*шепот* *сладък* *и* *тъжовен*“, „*свят* *лъжовен*“...“;

IV.1.6.2.3. Анафора – „*Той* *израстна* *кичест* *Явор*, *а* *до* *него* *аз* *Калина*; –/ *той* *ме* *е* *прегърнал* *с* *клони*, *аз* *съм* *в* *него* *вейки* *свряла*,“;

IV.1.6.2.4. Епифора – „*остро* *ножче* *из* *сърце* *му* *и* *в* *сърцето* *си* *забих* *го*,/ *върху* *Ива* *мъртва* *паднах* *и* *в* *прегърдки* *си* *обвих* *го*“;

IV.1.6.2.5. Анжамбман – „*видях* *Ива*, *видях* *кърви*... *и* *не* *сетих* *как* *измъкнах*/ *остро* *ножче* *из* *сърце* *му* *и* *в* *сърцето* *си* *забих* *го*“;

IV.1.6.2.6. Алитернация – „*Той* *ме* *е* *прегърнал* *с* *клони*, *аз* *съм* *в* *него* *вейки* *свряла*“;

IV.1.6.2.7. Асонанс – „*Първ* *либе*, *първа* *севдо*, *не* *копней*, *недей* *се* *вайка*,/ *че* *каил* *за* *нас* *не* *стават* *моя* *татко*, *твойта* *майка*.“...

IV.2. Дефрагментация: Баладата „*Неразделни*” [2] е една от най-вълнуващите творби на Пенчо Славейков.

Сюжестът не е оригинален, заимстван е от автентичния словесен фолклор.

В народнопесенния вариант [3] самоубийството отсъства. Двамата влюбени стават неволни жертви на случайни инциденти, но затова пък *пожар* изпепелява несъгласните (*майката на момчето и бащата на момичето*).

В песента „*Неразделни*” поникват *тънка ела* и *явор*, в баладата – *кичеста калина* и *строен явор*.

В песента двамата са погребани на различни места (*тя – в края, а той – в началото на селото*).

Онова, което привнеса Славейков, носи Шекспиров драматизъм (Ромео, Жулиета...). Иво пробжда сърцето си с нож в двора на черквата, а Калина отнема живота си със същия нож и на същото място.

Обществото не приема самоубийството им, затова телата им са погребани извън селото, до реката.

Липсва *отмъщението на стихийното бедствие (пожар)*, но е добавено *възмездието* на влюбените – далеч от хорските очи те *отново – във вечността* са заедно – живи и още по-влюбени, и по-красиви:

„*Стройна се Калина вие над брегът усамотени,/ кичест Явор клони сплита в нейни вейчици зелени*”.

Стихът „*За сърцата, що се любят, и смъртта не е раздяла*” се повтаря два пъти в баладата – той е и поанта, и стилистична фигура (*рефрен*), но и стиховезна композиционна рамка, която обобщава мелодраматичната представа на поета за изпепеляващата безсмъртна любов...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на историко-летописно съчинение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 105-106.

2. Баладата „*Неразделни*” е написана през 1895 г.

Първият ѝ вариант носи заглавието „*Калина*”, но в „*Епически песни*” (1896) заглавието е променено – „*Неразделни*”.

3. Народната песен „*Неразделни*” може да бъде намерена в антологичния масив на цитираната по-горе христоматия.

Вж: *цит. съч.*, с. 34.

LXVII – 4713-64 – 4433 „*Неразделни*” / Пенчо Славейков (балада) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „САЗЪТ МИ”
ОТ ЦАНКО ЦЕРКОВСКИ
(Информационен дискурс)**

Даниел Павлов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид, интериоризация, екстериоризация):

I.1. Автор – Цанко Церковски е псевдоним на Цанко Генев Бакалов.

Роден е на 28.10.1869 г. в с. Бяла черква, Великотърновска област. Починал е на 2 май 1926 г. в София. Творчеството му е жанрово разнообразно. Пише поезия за деца и възрастни, пиеси, разкази, романи, статии.

Първото му отпечатано стихотворение („Молесаний”) е публикувано в сп. „Ден” (1891).

I.2. Заглавие – „Сазът ми” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

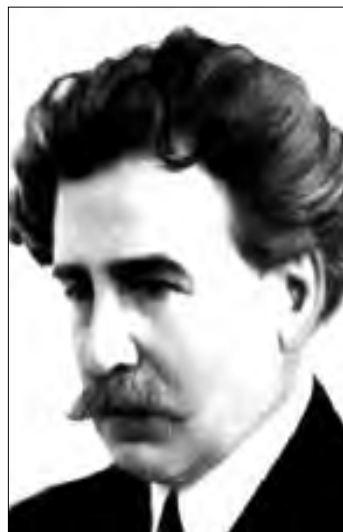
III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, герои, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовна страст;

IV.1.2. Образи: сазът (музикален инструмент),

клетникът, ветрецът, родният край, любимата;

IV.1.3. Герои: влюбеният момък, сазът...

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*поля, ниви ...*);

IV.1.5. Сюжет: В цялата творба е експониран един и същ мотив, представен с нарастващата грация на желанието на лирическия герой сазът му да прокълкне и да възпее любовните копнежи и простодушните страдания на едно влюбено сърце.

Първият и последният куплет се повтарят и са превърнати в своеобразен апотеоз на чистата и страстна любов, която влюбеният изпитва към своята любима.

Лирическата изповед е споделена с ветреца, с полята и нивите на родния край... – природата е съпричастна с тъгите и страданията по несподелената любов...

IV.1.6. Особенности на художествения стил (реторични обръщения, епитети, рефрен, инверсия, грация, звукописни техники):

IV.1.6.1. Реторични обръщения: „мой яворов саз, о, кажи” ...;

IV.1.6.2. Епитети: „родний”, „любим”, „скъп”, „яворов”, „ангелско”, „лек”, „изтуплен” ...;

IV.1.6.3. Рефрен: „О, кажи”, „О, звънти, о, кълти” ...;

IV.1.6.4. Инверсия: „ти предай как страдай клетник тук един как ми тя шепти...” ...;

IV.1.6.5. Грация: „Как във скръб живот скъп трови и пилей;/ как сърце за лице ангелско милей,/ как душа за душа искрена трепти;/ за любов – живот нов как ми тя шепти...” ...;

IV.1.6.6. Звукописни техники (алитерация, асонанс):

IV.1.6.6.1. Алитерация: „как душа за душа искрена трепти” ...;

IV.1.6.6.2. Асонанс: „Ветрец лек нек далек”, „как сърце за лице ангелско милей” ...

IV.2. Дефрагментация: Цанко Церковски е самобитен творец.

Сполучливо използва народната песен.

Художественият му интерес е съсредоточен в личното му битие, в субективното изживяване.

Лирически откровения разкриват копнежите на влюбеното сърце.

В българската литература от края на XIX и началото на XX в. Цанко Церковски се откроява като поет с темпераментно перо, верен усет към поетиката на народната песен...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на литературен текст.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 107.

LXVIII – 4713-65 – 3807 „Сазът ми”/ Цанко Церковски (стихотворение) (информационен дискурс)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „БЪЛГАРСКАТА РЕЧ“
НА КИРИЛ ХРИСТОВ
(Информационна картина)**

Виктория Цветкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Кирил Генчев Христов е роден на 23 юни 1875 г. в Стара Загора.

Учи последователно в родния си град, в Самоков, Велико Търново и София.

Бил е учител в Шумен, преместен е в София и командирован в библиотеката на Висшето училище (дн. Софийски университет „Св. Климент Охридски“).

Редактира сп. „*Наш живот*“.

За пръв път публикува стихотворение през 1895г. в сп. „*Дело*“.

Сътрудничи на всички литературни периодични

издания. Свързва се с представители на кръга „Мисъл“.

Умира на 7 ноември 1944 г.

Съч.: *Песни и въздишки*. 1896; *Тренети*.

Стихотворения. 1897: *Вечерни сенки*. *Стихотворения*.

1899; *На кръстопът*. *Стихотворения*. 1901: *Избрани*

стихотворения / С предг. от Ив. Вазов. 1903; *Самодивска*

китка. 1905; *Слънпотворение (Богоборци): Трагедия в*

стихове. 1905; *Приближени хоризонти*. *Стихотворения*:

Прев. от руски, немски, италиански и френски от 1911;

Слънчогледи. *Самодивска китка*. *Intermezzo*. *Царски сонети*.

Втори сборник стихотворения. 1911 (1939); *Химни на*

зората. *Тихи песни и легенди за живота и смъртта*. *Първи*

сборник стихотворения. 1911 (1939); *Към Цариград*. *Песни*,

Кн. 1. 1912; *На нож! Нови песни и стихотворения*. 1913;

Боян Магесникът: Историческа трагедия в стихове. 1914;

Старият воин: Пиеца. 1914; *Бурни години*. 1913-1916; *Избрани*

статии. 1916; *Победни песни*. 1913-1916, 1916 (1933, 1940);

Огнен път. *Военни разкази*. 1913-1917, 1917; *Ръченица: Пиеца*.

1917; *Охридска девойка: Драма*. 1918; *Три дни с миноносец*

Дръзки. 1918; *Разкази*. 1919; *Иван Вазов: Кратък животопис*.

1920; *Гъмни зори: Роман*. 1920 (1991); *Празник в пламъци*:

Драм. поема. 1921; Антология. 1922 (2. доп. изд., 1944); Мечтатели: Роман на една лятна нощ. 1925; Чеда на Балкана: Епическа поема, 1928; Майстор и дявол: Сцени из живота на българите в началото на Х столетие. 1933; Вълнолом: Стихотворения. 1937; Кротки и буйни луди: Разкази. 1937; Гюргя. Либрето. 1939; Слънчогледи. 1939; Кой проваля българската драма?. 1939; Простори. 1940; Игра над бездни: Стихотворения. 1941; Затрупана София: Спомени. 1944; Последни пожари: Стихотворения. 1944; Избрани произведения / С предг. от В. Йосифов. 1953; Избрани стихотворения. 1968 (Библ. за ученика – 4 изд.); Българска реч: Избр. стихове. 1974; Избрани творби. 1975; Съчинения. В 5 т. / С предг. от Кр. Куюмджиев. 1966-68; Стихотворения. 1980; Старият бивак (Д. Дебелянов, К. Христов и др.). 1981; Светулка: Стихотворения за деца и юноши. 1983; Трепети / С предг. от Д. Аврамов. 1987 [1].

I.2. Заглавие – „Българската реч” [2].

I.3. Литературен род – лирика.

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – българският език;

IV.1.2. Мотиви – българската реч, сплотеността, задръжността, родната ни земя...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*след „неравните борби”*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*България*);

IV.1.4. Особености на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники)

IV.1.4.1. Метафори: „милувка тиха”, „сладка си като молитва”, „ранни гробове”, „ти песен бе”, „юнашка твърда реч”, „твърда реч като елмаз”;

IV.1.4.2. Епитети: „робиня унижена”, „безпаметни майки”, „единствена охрана”, „скъпа, светла, свята”...;

IV.1.4.3. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори...):

IV.1.4.3.1. Алитерации: „във храма встъпват те... О, скъпа родна реч!”;

IV.1.4.3.2. Асонанси: „До вчера беше ти робиня унижена” (I), „И сладка сц като молцтва в късен час” (II), „на теб славяните позва той в своя храм!” (III);

IV.1.4.3.3. Анафори: „Ти – като на дете усмивката лъчиста! Ти – като майчина милувка тиха, чиста!” (II)...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „Българската реч” е своеобразно реторично обръщение към българския език. Сблъскват се възхвалата и полемиката.

Формата и съдържанието на творбата са подчинени на обща идея за красотата на българската реч („принцеса в сватбена премена”, „като на дете усмивката лъчиста”, „като майчина милувка тиха, чиста”, „звездата на славянските народи”, „гордост”, „песен”...)...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на литературен текст.

Цитирана литература

1. Цит. no: <<http://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=233>>. – 10.11.2019. – 2 с.

2. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 108.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КОКИЧЕТА”
ОТ ДИМИТЪР ПОЛЯНОВ
(Информационен план)**

Димитринка Цонева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид, интериоризация...):

I.1. Автор – Димитър Полянов е псевдоним от Димитър Иванов Попов.

Роден е през 1876 г. в Карнобат в будното и родолюбиво семейство на Рада и Иван Попдимитрови.

Израства с идеите за социална справедливост.

Средно образование получава в Сливен (1894).

Учи медицина в Нанси (1894-1902).

Завършва школа за запасни офицери в Княжево.

Работи като учител, чиновник, участва в Балканската,

Междусъюзническата и Първата световна война.

След 9 септември 1944 г. посещава СССР, а през 1952 г. –
Китай и Корея.

Умира на 25 септември 1953 г. в София.

Съч.: „Морски капки” (1907), „От Изток на Запад”
(1907), „Железни стихове” (1921), „Избрани стихотворения”
(1945), „Белият гълъб” (1951);

I.2. Заглавие – „Кокичета” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение.

I.5. Интериоризация – Димитър Полянов е смятан за
един от първите социалистически поети в България.

Много добре е приетан от обществото.

След смъртта му името на родния му град е променено
на Поляновград...

**II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна
картина.**

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – оптимизмът на социалната революция;

IV.1.2. Образи: младежи, „кокичета“;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XX в., пролет*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*градината*);

IV.1.5. Сюжет: Стихотворението съдържа *шест строфи*, всяка от които е изградена от по два стиха.

В цялата творба е експониран един и същ мотив, представен посредством своеобразна градация на *убеждението* за бъдещите подвизи на младите „ковачи“.

В *първите четири строфи* лирическият говорител описва появата на нови, различни, несъвършени, но очарователни *кокичета*.

Навсякъде лирическият говорител изразява искреното си убеждение, че именно *новите цветя* („кокичета“) са предвестници на *новия обществен ред*.

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, анафора, епитети, алегория, хипербола, алузия, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори: „*предвестници на пролетта*“, „*огнени полети*“, „*пищният букет на мая*“...;

IV.1.6.2. Анафора: „*И вас, другари, с огнени полети/ и вас, младежи, тъй ви аз ценя*“...;

IV.1.6.3. Епитети: „*скромни*“, „*мънички*“, „*нищожен*“...;

IV.1.6.4. Алегория: „*кокичета*“...;

IV.1.6.5. Хипербола: „*Не, всички на света градини с рози,/ с най-ярките бои и аромат/ за мен не струват повече от този/ нищожен, ала пръв поникнал цвят.*“...;

IV.1.6.6. Алузия: „*на новият свят най-първите певци!*“...;

IV.1.6.7. Звукописни техники (етимологична фигура, алитерация, асонанс):

IV.1.6.7.1. Алитерация: „*Аз знам ще дойдат майстори артисти,/ но вашата горда слава е, че вий сте*“...;

IV.1.6.7.2. Асонанс: „*В градината, в разкалената леха/ две три кокичета се забелеха.*“...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението е образно олицетворение на началото на пролетарската литература в България.

Алегоричният образ на кокичетата е призван да подчертае историческата роля на „*новият свят най-първите певци*“.

Кокичетата са „*тъй скромни, тъй мънички, без цвят*“, но са предвестници на пролетта и в това е тяхното обаяние.

Лирическият говорител открито и пламенно изразява вярата си във „*всички млади ковачи*“.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 90.

LXX – 4713-67 – 3809 „Кокичета“ / Димитър Полянов (стихотворение) (информационен план)

ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА СВОБОДАТА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ХАЙДУШКИ ПЕСНИ”
НА ПЕЙО ЯВОРОВ

(Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Илия Стоянов

1. ОБЕКТ: „Хайдушки песни” [1] на Пейо Яворов [2].

2. ПРЕДМЕТ: Тема, мотиви, образи, лирически герои, хронотоп, внушение, особености на художествения стил...

2.1. **Тема:** пътят на бореца за свобода...

2.2. **Мотиви:** антиномите в човешкото поведение, страстната любов към народ и свобода...

2.3. **Образи:** мама, Пирин, цариградско вино, братец, сестра, пушка огнебойка, солунска девойка, либе, хранена коня, турци, Лазо чифлигар, гроба...

2.4. **Лирически герой:** стихотворението е посветено на Гоце Делчев, но не той е лирическият герой в творбата. Текстът носи интимен характер и е по-скоро лирическа изповед, която регистрира екзистенциалната драма на човек, търсещ смисъла на живота в борбата за свободата на своите поробени братя.

2.5. **Внушения:** „Хайдушки песни” внушава идеята както за своеобразния хедонизъм от една осъществена мечта, така и за трагизма на свободния човек, окрилен от идеята да бъде защитник на народа си.

Уверен в правотата на своя избор, хайдутинът е готов да се посвети на свещен идеал – да се отрече от личното щастие, да изтърпи всички човешки несгоди, но да се бори за свободата на българите в Македония...

2.6. **Особености на художествения стил:**

2.6.1. **Анафора:** *Да бяха, либе, да бяха/ да бяха* злато ковано” ...

2.6.2. **Етимологични фигури:** „*Ден денувам* – пътица потайни./ *нощ нощнувам*” – пътица незнайни; *С враг врагувам – мяра според мяра./ с благ благувам – вяра според вяра*”...;

2.6.3. **Апосиопеза:** „мама да ридае...”, „а сестра да жали...”, „и да ме оплаква...”;

2.6.4. **Епитети:** „солунска”, „люта”, „одринска”...;

3. **МЕТОД:** Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники...

4. **ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ:** „Хайдушки песни” е отражение на живота на бунтовниците.

Творбата е посветена на Гоце Делчев, който е един от

водачите в Илинденско-Преображенското въстание.

Разкрит е идейният свят на хайдутина, както това се случва в народните песни. Забелязва се типично по Ботевски самоотричане, сторено в името на дълга и всеотдайността към народното дело. Изразени са полносни чувства на любов и омраза чрез тавтологични фигури – с образите на сирака и самотника започва и завършва поемата. Както в тази Яворова песен, така и в други негови произведения се забелязват всички стилистични и езикови особености на фолклорната поезика – постоянни епитети, народна лексика, стилологични фигури...

Яворов опоектизира образа на хайдутина – борец срещу османското робство и чорбаджийските неправди. Приел дълбоко поетиката на юнашките народни песни, поетът прославя революционния подвиг като най-висша нравствена мярка. Маниерът на изображение напомня словесния фолклор – обобщен едър рисунок, безпределна преданост към революционното дело. Този начин на *типизиране* създава *художествена монолитност на изповедта*. В *монологична форма*, която внушава *интимност*, авторът разкрива бунтовната, но волна душа на хайдутина. Бездомен и безпътен, той намира жизнени опорни точки в борбата за българския род. С опростени изящни шрихи поетът изобразява романтиката на хайдушки живот:

*Ден денувам – кътица потайни,
нощ ношувам – пътица незнани (...)*

Неспокойният скиталчески дух, който го е насочил към хайдушките гори, му носи съдбата на скитник. Но той е далеч от тъгата и песимистичните настроения, макар че е лишен от близък човек до себе си: „... нямам тато, нито мама ...”, „... нямам братец, ни сестрица ...”, „Нямам либе, първа обич ...”.

Следвайки духа на народната песен по линията на контрастно противопоставяне, Яворов разкрива извора на един *себесакрализирац се оптимизъм*, който търси и открива следите на родното, близкото в природата – Ирин-Пирин планина е майка закрилица, която дарява с живота. Ясни и несложни, но силни и дълбоки признания се таят в изповедта. Отношението на поета към врага и приятеля са ясно и несложно определени:

С враг врагувам – мяра според мяра, / с благ благувам – вяра зарад вяра ...
Хайдутинът е без колебания, съмнения, страх от някого или от нещо, защото:
Бог богува – нека си богува, / цар царува – веке ли царува?

Постоянни епитети от фолклора се преплитат с характерни възгласи от народните песни.

Стихотворението е построено на принципа на своеобразен синтактичен паралелизъм. Всяка строфа започва с интересна етимологична фигура. Така творбата получава строга симетрия, а стихът се излиза докрай с *афористична лаконичност*, озвучен от *вътрешни и външни женски ритми*, които създават мека песенна мелодия. „Хайдушки песни” завършва с припев в духа на македонския песен фолклор.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 110.

2. Пејо Тотов Крачолов, по-известен като Пејо Яворов, е български поет-символист и революционер, войвода на Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО), смятан за един от най-големите български поети на XX в. Използва псевдоними като Джемо, И. Крачев, Отело, Пејчо. Роден е в град Чирпан на 13 ян. (1 ян. стар стил) 1878 г. Завършва пети гимназиален клас в Пловдив. От 1897 до 1901 г. работи като телеграфопосенец, сменяйки различни селища – Чирпан, Стара Загора, Сливен, Стралджа, Анхиало, София. По това време той симпатизира на Българската работническа социалдемократическа партия. След 1897 г. влиза в контакти с ВМОРО. От 1901 до 1902 г. редактира нейния легален орган в. „Дело”. За пръв път влиза в Македония като четник на Михаил Чаков през 1902 г. Пленен е скоро след това от върховистка чета и се завръща в България. Първоначално той е редактор на различни издания, свързани с ВМОРО – „Дело”, „Свобода или смърт”, „Автономия”, „Илинден”. Първата му публикувана творба е стихотворението „Напред”, отпечатано във в. „Глас македонски”. Четник е на Яне Сандански и става един от най-дейните сподвижници на Гоце Делчев. Яворов е неговият пръв биограф – „Гоце Делчев” (1904).

Съкрушен от съдебен процес и от мълвата, която го обвинява в убийството на съпругата си Лора Каравелова, на 29 окт. 1914 г. поетът взема голяма доза отрова и се застрелва.

Съч: Гоце Делчев. 1904 (1917, 1942, 1972); *Спомени от Македония*. 1902-1903 (Солун. 1909; 1917, 1942, 1977); *Отбрани стихотворения*. 1910 (1941, 1942, 1966, 1972); *Поезията на П. К. Яворов: Статия от Н. Вранчев и прил. / Отбрани стихотворения*. 1923 (1926, 1933, 1941, 1946); *Стихотворения*. 16 окт. 1914-1924; *Избрани творения* / Под ред. на П. Динев. 1948 (1950); *Избрани стихотворения*. 1959 (Библи. за ученика – 14. изд.); *Избрани съчинения*. В 2 т. 1968;

Лит.: Кръстев, К. Стихотворенията на П. К. Яворов. 1905; Добринов, В. Трагедията на П. К. Яворов. 1915; Арнаудов, М. Към психологията на П. К. Яворов. 1916; Яворов споменик. 1877-1914. 1919; Николов, М. Лириката на Яворов. 1921; Арнаудов, М. Из живота на П. К. Яворов. Нови приноси към биографията и характеристиката на поета. 1934; Найденов, Н. П. К. Яворов. Последни дни. Спомени. 1934; Недялков, Хр. Пејо Кр. Яворов. Нови приноси към живота и творчеството на поета. 1939.

LXXI – 4713-68 – 1905 „Хайдушки песни” / Пејо Яворов (стихотворение) (дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ПАТРИОТИЧНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МАРСИЛИЯ!”
ОТ ДИМИТЪР БОЯДЖИЕВ
(Информационен курс)**

Евелина Спасова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения):

I.1.1. Биография – Димитър Иванов Бояджиев е роден на 18 май 1880 г. в Пазарджик.

След внезапната смърт на баща му през 1893 г. се налага той да напусне училище, за да може да издържа многочленното си семейство.

Започва да се самообразова – пише стихове в социален дух и участва активно в обществено-политическия живот на родния си град.

Публикува преводи, дописки и рецензии в левия печат от 1895 г., а първите му стихове („Уморен низ беззрачна и зловеща тъмнина се скитам...”, „Край пътя бор стърчи усамотен...”) излизат през януари 1901 г. в сп. „Общо дело”.

Димитър Бояджиев е сред първомайсторите на елегията в българската литература („Писмо”, „Елегия”, „Сподавен вик”, „Марсилия!”...).

Поезията му е изповедна, наподобява интимен дневник.

Съч.: „Лицето ти плахо бледнее...” (1901), „Уморен” (1900), „Ще дойде ден” (1901), „Копнеж” (1901), „Силует” (1901), „Аз често пъти...” (1901), „До вчера” (1901), „Октави” (1901), „В самотия” (1901), „Весело се слънцето усмихва” (1901), „Поздрав до Беатриче” (1901), „Покой” (1902), „Забрава” (1902), „Бяла нощ” (1902), „Пантера” (1902), „Целувки” (1902), „Трепет” (1902), „Посърнал цветец” (1902), „Едничка радост” (1902), „Смут непонятен” (1902), „Раздяла” (1902), „Сонет” (1902), „Пурпурният запад угасна” (1902), „Прошка” (1902), „Испанка (Habanera)” (1909), „Нощем” (1909), „Боязън” (1909), „Измяна” (1909), „Темпi passati”, „Нощен блян” (1911), „Край брега” (1910),

„Самотност“ (1910), „Елегия“ (1910), „Сподавен вик“ (1911), „Вечерен трепет“ (1911), „С дълбока нежност...“ (1914), „Писмо“ (1914), „Утеха“ (1922), „Марсилия!“ (1911).

I.2. Заглавие – „Марсилия!“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационен дискурс.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – отчуждението;

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението „Марсилия!“ разкрива драмата и вътрешните терзания, които обземат душата на поета, докато обикаля улиците на Марсилия.

Лирическият говорител се чувства „безсилен“ и „отчаян“ пред пороците на „тоя страшен град“.

Той е огорчен от грозната действителност, която пази спомена за „мъка и разврат“.

Животът на града *кипи* по неприятен за него начин.

Но той е преживял дни, за които жадува и в момента, спомня си устните на своята любима.

Прегръща тези мисли с радост, те му дават сили и топлина в студеното пространство...

IV.1.3. Мотиви – отчаянието, страшният град, порокът, жестокостта, грехът, безсилието, скръбта, мъката, развратът, лудостта, умората...

IV.1.4. Образи – градът, любимата...

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (около 1907-1909, когато Бояджиев е секретар на Българското генерално консулство в Марсилия...);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (Франция – Марсилия).

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети, инверсии, олицетворения, сравнения, оксиморони, низходяща градация, реторично възклицание, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „звездна лента“, „песен зла“, „нахални светлини“, „звущи медни“, „сърца свирепи“, „гневни мисли“;

IV.1.6.2. Символи – град, песен, мъгла, любов, карамфил, нощ, светлини, жени, звущи, роб, господар, живот, улици, брат, очи, ден, поглед;

IV.1.6.3. Епитети – „безрадостно“, „страшен“, „продажени“, „зла“, „весели“, „тъпи“, „бледни“, „любовно“, „жестоки“, „гневни“, „мрачни“, „притворни“, „висок“, „милиите“, „росен“, „уни“, „морен“;

IV.1.6.4. Инверсии – „голтащи мрачни“, „веселия притворни“, „блан висок“, „жалби луди“, „поглед уморен“, „росен карамфил“, „нелепо безполезна“;

IV.1.6.5. Олицетворения – „улиците тъжни“;

IV.1.6.6. Сравнения – „като вълна нахлуваше“, „като звездна лента“, „като в бездна“, „почти като порок“;

IV.1.6.7. Оксиморони – „направи захарта на моя млад живот солена“, „жертвата понякога е по-свободна от палача“, „назад ще тръгна и напред ще се развивам“, „да разговарям с тишината“, „благословено гробище“...;

IV.1.6.8. Низходяща градация – „И подобно на кошмар, жестоки, гневни мисли върху мене върхлетяха:“;

IV.1.6.9. Реторично възклицание – „...*А скъп ми е живота мене!*”.

IV.1.6.10. Звукописни техники (алитерация анафори):

IV.1.6.10.1. Алитерация – „...*в смеха ридаящ на продажните жени*”;

IV.1.6.10.2. Анафори – „*Аз бях преситен тоя ден на всички суети./ Аз мислех всички скърби и веселия притворни*” ...

IV.2. Дефрагментация: Стилът на поета Димитър Христов можем да определим като експресивен. Той успешно успява да предаде усещането за тягостност и безнадеждност. Градът го задушава.

Поетът описва Марсилия като живо същество.

Тук той се чувства безсилен, отчаян, безпомощен.

Лирическият герой е вгълбен в своята самота, която е приела *очертанията на остров*.

Животът кипи около него, навсякъде се шири разврат, жестокост и лицемерие.

В първите три строфи може да се усети грацията на емоциите – в началото са скръбта и тъгата, после са отчаянието, жестокостта.

Гневът е бавно потушен от спомена за любимата...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 111-112.

LXXII – 4713-70 – 3810 „Марсилия” / Димитър Иванов Бояджиев (стихотворение) (информационен дискурс)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НА МОЯ СИН”
НА ДИМИТЪР ПОДВЪРЗАЧОВ
(Информационна картина)

Йоана Борисова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор – Димитър Димитров Подвързачов е роден на 6 октомври 1881 г. в Стара Загора.

Завършва гимназията в родния си град.

След това работи като чиновник – отначало в Шумен, после в София.

Първите му творби се появяват в старозагорското сп. „Надежда” (1900).

В периода 1909-1910 г. редактира хумористичното сп. „Оса”, а през 1911-1912 г. – заедно с Ал. Божинов – хумористичното сп. „Смях”. Участва е в редактирането на сп. „Звено”, сп. „Отечество”

и в „Военни известия”. За кратко време става драматург на Народния театър (1921). Публикува фейлетони под псевдонима „Хамлет, принц Датски”.

От 1923 г. до края на живота си работи в различни вестници.

Превежда главно от руски език.

Умира на 13 ноември 1937 г. в София.

Съч.: „Как дяволът чете евангелието” (1933), „Крачун и Малчо” (1933), „Война в джунглите” (1937), „Басни” (1938), „Зиме”, „Родина”, „Българска антология” (1910)...

I.2. Заглавие – Стихотворението „На моя син” [1] е отпечатано в сборника „Родни слова”, който излиза през 1942 г.

В антологията са поместени и творби на други знаменити български автори (Христо Ботев, Иван Вазов, Пейо Яворов, Елин Пелин...).

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – бащиното послание към сина...;

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението започва с думите на лирическия говорител – бащата, който се обръща към сина си Здравко. Бащата изказва своите предсмъртни желания: синът му да „склопи очите му” и, „тихо просълзен”, да му заговори. Това, което бащата иска да чуе, е Здравко да му обещае, че ще живее с България в душата си и няма да забрави своя род...;

IV.1.3. Мотиви – бащата, мечтите, България, любовта, жестокостта, Бог, бъдещето, предсмъртното желание...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно;

IV.1.4.2. Пространство – протяжно;

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори епитети, оксиморони, инверсии, алюзии, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори – „а аз ще дишам и пламтя”;

IV.1.5.2. Епитети – „бедния”, „просълзен”, „несбъдната”, „хубавата”, „безверен”, „недостигнати”, „сетен”, „тежки”, „траурни”, „стария”, „възроден”, „безплътни”, „бъдний”;

IV.1.5.3. Оксиморони – „С каква любов я ненавиждаше”; „с каква жестокост я любя”, „Ти беше чужденец в родината”;

IV.1.5.4. Инверсии – „векът безверен”, „правдата света”;

IV.1.5.5. Алюзии – „възкръснала като Христа”;

IV.1.5.6. Звукописни техники (алитерации и асонанси, анафори, речитатив):

IV.1.5.6.1. Алитерации – „Ще дойде, Здравко, ден – последния”, „Зер твойта участ – претовари я/ Бог с тежки траурни цветя”;

IV.1.5.6.2. Асонанс – „Ще дойде, Здравко, ден – последния/ на твоя татко земен ден”.

IV.1.5.6.3. Анафори – „С каква любов я ненавиждаше,с каква жестокост я любя!”, „И аз ще слушам с умиление,и(...)И в безплътните селения”;

IV.1.5.6.4. Речитатив – „България!”...

IV.2. Дефрагментация: Димитър Подвързачов е роден в края на XIX в. и твори по време на важен период от развитието на българската култура.

Изглежда той се е впечатлил от нехайството на младото поколение, което на практика е конкретният повод за написването на „На моя син”.

Творбата разглежда проблема за *завета*, който бащата оставя на своя син. Той желае делото му да бъде продължено и неговата „несбъдната мечта” да бъде осъществена – България да бъде достойна за уважение и отново да стане „земя на правдата света”.

Бащата иска от Здравко да му обещае, че ще бъде до него на смъртния му одър.

Тук е опоетизиран мотивът за *неприемането на бягството на младите хора от родината...*

Вярата в България е сравнена с *Вярата в Бога*.

Бащата е виждал България, „възкръснала като Христа”....

Той може да завещае на сина си само своя *идиличен блян*:

и всичко що ми завеща:

една несбъдната мечта –

България!

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 113.

LXXIII – 4713-71 – 3811 „На моя син” / Димитър Подвързачов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КЪМ МАЙКА СИ”
ОТ ТЕОДОР ТРАЯНОВ
(Информационна картина)**

Тони Симеонов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид, интериоризация, екстериоризация):

I.1. Автор – Теодор Василев Траянов е роден на 30 януари 1882 г. в Пазарджик в семейството на съдия и учителка.

Завършва Първа мъжка гимназия в София (1899). Следва във Физико-математическия факултет на Софийския университет (1899-1900) и във Висшето техническо училище във Виена (1901-1908).

Дипломира се като архитект. Участва като доброволец в двете Балкански войни през (1912-1913). Включва се в четата на Христо Чернопеев. През 1923 г. се завръща в родината и се отдава на литературна дейност.

Учителства в Първа мъжка гимназия в София (1926-1933).

Той е сред учредителите на Македонския научен институт. За пръв път печата стихове през 1899 г. в сп. „Смях”.

Съч.: „*Regina mortua: Стихотворения*” (1909); „*Химни и балади: Избрани стихотворения. 1902-1909*” (1912); „*Български балади. 1921*” (1995); „*Песен на песните*” (1923); „*Романтични песни*” (1926); „*Освободеният човек. 1905-1911*” (1929); „*Пълно събрание на съчиненията*”: Т. 1-3: Т. 3 (1929); „*Декламаториум. Най-популярни песни и поеми*” (1932); „*Пешо чорлавият. Истории за непослушни деца*” / Нагодил на бълг. ез. ... (1933); „*Пантеон*” (1934); „*Най-хубавите басни за деца*” / Нагодил на бълг. ез. ... (1934); „*Едно, две, три...*” (1941); „*Избрани стихотворения*” (1966); „*Избрани творби*” (1981); „*Венчани духовно: Дневник и стихотворения*”: Писма от ... (2000).

I.2. Заглавие – „Към майка си” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

I.5. Интериоризация – цялото творчество на Теодор Траянов е подчинено на стройна философска и естетическа концепция – постигане на универсални нравствени критерии чрез пълно изживяване на индивидуализма и превъплъщаване на българския дух, отразен в историческата съдба и националната митология...

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – болката и желанието за мърт;

IV.1.2. Образи: син, майка, родина, дете...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XIX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*българско село*);

IV.1.5. Сюжет: Стихотворението съдържа четири *строфи*, всяка от които е изградена от по осем стиха.

В цялата творба е експониран един и същ мотив, представен посредством своеобразна градация на желанието на лирически герой (*лирически говорител*) да сподели мъката и тъгата, която тежи на сърцето му...

IV.1.6. Особености на художествения стил (реторичен въпрос, епитети, хипербола):

IV.1.6.1. Реторичен въпрос: „И горестно се питам, не съм ли аз избраний сред звездочело племе...”;

IV.1.6.2. Епитети: „лъжовна”, „черна” ...;

IV.1.6.4. Хипербола: „О, майко черноземна .../душата ми кристална” ...;

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 114.

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ЛУНАТА ВИСНЕ КАТО ПЛОД...”
ОТ НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ
(Информационна картина)**

Петя Дочева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Николай Лилиев (псевдоним на Николай Михайлов Попиванов) е роден на 26 май 1885 г. в Стара Загора. Той е виден български поет и драматург. Роден е в семейство на потомствени учители и свещеници. Основното си образование получава в родния си град, а после завършва търговска гимназия в Свищов (1903). Следва три семестра литература в Лозана (1905-1906), а през есента на 1909 г. спечелва конкурс и заминава за Париж, където учи търговски науки със стипендия от Министерството на търговията. Учителства в Пловдив (1912-1913) и в Свищов (1913-1915). През 1920 г. става съредактор на сп. „Златорог”.

Асистира на библиографа-енциклопедист акад. Никола Михов последователно в големите библиотеки на Виена и Мюнхен (1921-1924) за създаването на *екстериорната библиография на България – Булгарика* (Михов, Н. *Населението на Турция и България през XVIII и XIX в. : Библиогр.-статист. изследвания* = *La population de la Turquie et de la Bulgarie au XVIII-e et XIX-e s.: recherches bibliographico-statistiques*: [Т. 1]-4 (София : БАН, 1915-1935);

I.1.2. Съчинения: „Птици в нощта” (1919), „Лунни петна” (1922)...;

I.1.3. Интериоризация: Официалното становище на българската литературна критика е, че с това стихотворение се поставя край на рецепцията на западноевропейския символизъм в България;

I.1.4. Екстериоризация: Поезията на Лилиев е преведена на основните европейски езици (*френски, немски, английски...*). Името му неизменно присъства в световните литературни речници и енциклопедии;

I.2. Заглавие – Стихотворението „Луната висне като плод...“ [1] е публикувано в стихосбирката „Лунни петна“ (1922);

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – споменът за една любов;

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението „Луната висне като плод...“ разкрива една фина и деликатна човешка сетивност, която се лута между спомена и мечтата. Лирическият герой вижда „светлия възход“ на „първата любов изгряла“. За него тя едновременно е „надежда за живот“ и „печал преди раздяла“...

IV.1.3. Мотиви – любовта, жената, животът, страданието, луната;

IV.1.4. Лирически герой – за разлика от поетичния свят на Яворов, където любовта може да бъде и страст, и грехопадение, лирическият герой в стихотворението „Луната висне като плод...“ е свенлив, деликатен и стеснителен.

В хищното време, в което живее, Лилив търси духовна опора в любовта, но като спасение, като блян и милувка. Неговият поетичен герой протяга ръце, за да стопли „мразното сърце“, замечтан е по две замислени очи, но има ясно то съзнание, че и тази любов „като звук ще го отминне“;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (20-те години на XX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (някъде в България);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, символи, инверсия, олицетворения, сравнения, антитези, низходяща градация):

IV.1.6.1. Метафори – „...плод, забравен в есенни градини“, „буди сънния живот“, „Аз виждам светлия възход на първата любов изгряла“, „и в шеметна забрава гасна“;

IV.1.6.2. Метонимии – „и две протегнати ръце, които искат и не могат да стоплят мразното сърце“ (синекдоха), „по две замислени очи окъпани в златисто вино“ (синекдоха);

IV.1.6.3. Символи – луната, есенни градини;

IV.1.6.4. Епитети – „есенни“, „сънния“, „светлия“, „изгряла (любов)“, „протегнати“, „мразното“, „низвъргнати“, „гордите“, „безгласна“, „шеметна“, „замислени“, „златисто“;

IV.1.6.5. Инверсия – „на своята душа безгласна“;

IV.1.6.6. Сравнения – „Луната висне като плод“, „като надежда за живот“, „като печал преди раздяла“, „като звук ще ме отминне“;

IV.1.6.7. Антитези – „буди сънния живот/ на туй, което в сън ще мине“;

IV.1.6.9. 1. Низходяща градация – „Аз чувам гордите слова на своята душа безгласна, но пак безпамятно зова и в шеметна забрава гасна“...

IV.2. Дефрагментация: В днешното време на разколебани нравствени ценности среща с поезията на Николай Лилив е наистина духовен празник. Неговият поетичен свят е необятна духовна вселена, в която се преплитат най-съкровените човешки емоции, които са далеч от фалша и лицемерието на ежедневието. Тук човечността и хармонията са превърнати в морален коректив.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 115.

LXXV – 4713-73 – 3813 „Луната висне като плод...“ / Николай Лилив (стихотворение) (информационен дискурс)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ
НА ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЛАУРА”
ОТ ЕМАНУИЛ ПОПДИМИТРОВ
(Информационна картина)**

Калина Събева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Емануил Попдимитров Попзахариев е роден на 4 ноември 1885 г. в с. Груинци, Босилеградско (намира се в днешна Сърбия).

Завършва педагогическото училище в Кюстендил (1904). Следва философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1906-1907) и във Фрибург, Швейцария (1912).

Участва в Първата световна война на южния фронт като преводач.

Първата му стихосбирка „Сънят на любовта” го представя като индивидуалист и неоромантик.

Малко преди войната създава цикъла „Женски портрети” („Лаура”, „Ема”, „Клара”, „Ефросина”...).

Лириката на Попдимитров е дълбоко човечна, интимна. Неин главен обект на изображение са личните преживявания, нежните чувства към любимата жена и природата.

Умира на 23 май 1943 г. в София.

Съч.: „Юношески стихотворения” (1911), „Маска” (1912), „Смъртта на скулптора” (1912), „Сънят на любовта” (1912), „Дневникът на самотния” (1914), „Песни” (1914), „Плачуци върби” (1914), „Драматични поеми” (1923), „Естетиката на Бергсон” (1923), „Ибсен и ибсенизмът в литературата” (1924), „Френски символизъм” (1924), „Вселена” (1924), „Воденичарката” (1926), „Той не умира” (1933), „Есенни пламъци” (1935), „Цар Самуил” (1937), „Росни капки” (1911, 1938), „Кочо Чистеменски” (1938), „Цар Януари” (1938), „Ботев като поет” (1941), „Изследване върху строежа на българския стих с оглед към българската поезия” (1942)...;

I.2. Заглавие – „Лаура” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта;

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението „Лаура“ разкрива интимния свят на поета.

Нежните му чувства към любимата жена са съпоставени с природна картина.

Стихотворението е експресивно, внушенията са индиректни.

Лирическият герой е съзерцателен, но и устремен към постигане на висша хармония в интимната любов;

IV.1.3. Образи – „кремова роза“, „виелици снежни“, „снежната буря“, „кристалните дъвери“, „воал“, „виола Кремонска“, „вихъра снежен“, „дъвери“, „цветята“, „клонът“...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно („зимните нощи“);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно („под светлите дъвери“ на Лаура);

IV.1.5. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.5.1. Сравнения: „твоя глас е виола кремонска“, „пъпка от кремова роза“;

IV.1.5.2. Метафори: „цветята цъфтят по стъклата“, „клонът безлистен трепери“, „глуха виола“, „небесна невесто“;

IV.1.5.3. Епитети: „кремова“, „зимните“, „снежни“, „безлистен“, „кристалните“, „небесна“, „глуха“, „кремонска“, „светлите“, „безмълвна“...

IV.2. Дефрагментация: „Лаура“ на Емануил Попдимитров започва със сравнението на любимата жена с „пъпка от кремова роза“, за да внуши усещането за красота и непорочност.

Тук може да се направи аналогия с Франческо Петрарка и неговите „Сонети за живота и смъртта на мадона Лаура“, макар че подобна съпоставка се оказва доста опосредствена.

„Лаура“ декодира символичните изображения на зимните нощи, които би трябвало да олицетворяват колизините на една споделена/несподелена, но студена любов.

Стиховете „Аз леко преддъвери докоснах... Ти леко подигна воала и каза:/ – Как дълго те чаках!..“ пресемантизират връзката между далечното и близкото, между интимността и отчуждението.

През „кристалните дъвери“ всичко се вижда, но същите тези „...дъвери“ са и надредна метафора на алиениращото пространство, където „клонът безлистен трепери...“ безчувствено. Епитетите „кремова“ и „небесна“ са зрима проекция на реалността, на земното, а метафората „глуха виола“ – на мълчанието и безсетивността.

Творбата звучи минорно, монотонно, тъжно, меланхолично дори, но не и трагично, защото Лаура всъщност не е мъртва.

Тя просто е заспала и трябва да се събуди, за да *увенчае с победа любовта* [2]:

„Събуди се, небесна невесто заспала!“...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 116.

2. Името **Лаура** означава „увенчана с победа“.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОТИВИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЦЕЛИНА”
ОТ ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ
(Информационна картина)**

Деница Славова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Георги Стоянов Златарев, по-известен в литературната история с псевдонима си **Людмил Стоянов**, е български белетрист, поет, преводач и литературен критик.
Роден е на 6 февруари 1886 г. в с. Ковачевица (дн.: Благоевградска област).
Баща му е учител.
През 1905 г. се установява в София, където дебютира като символист.
Участва в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война.

През 20-те и 30-те г. на XX в. развива активна публицитична и литературна дейност.

Бил е председател на Съюза на българските писатели (1946-1949).

През 1946 г. е избран за академик (БАН), а през 1948 г. – за член на Световния съвет на мира.

Десет години е директор на Института за литература към БАН (1949-1959).

Умира на 11 април 1973 г. в София [1];

Съч: „Васил Левски” (1930), „Холера” (1935), „Мехмед Синап” (1936), „Съвременна Европа” (1936), „Моите среци” (1938), „Сребърната сватба на полковник Матов” (1947)...;

I.2. Заглавие – „Целина” [2];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, внушения, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – смисълът на **човешкия живот**;

IV.1.2. Образи: целина, зърно, крин, плодове, брегове, птици, ниви, житен клас, жътварка, чучулига, дом, нощ, гост, мост;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – **протяжно** (един човешки живот);

IV.1.3.2. Пространство – **протяжно** (целина – *букв.*: девствена, необработена почва);

IV.1.4. Внушения (чувства, въздействия):

IV.1.4.1. Чувства – смисълът на живот, който е прекрасен и хармоничен, тъй като е осъществена връзка между личността и природата. Лирическият герой величае плодородната българска земя. Откриваме природни картини, които ни въздействат със своята безхитроствена чистота и неподправеност;

IV.1.4.2. Въздействия – хедонистична възхвала на живота: песен на чучулиги, аромат на бялото библиейското цвете крин, лазурна далечина на запад и пурпурен цвят на океана на изток... – всичко това би трябвало да олицетворява представата за една девствена, необработена човешка природа (контекстов синоним на човешка „целина“), която събужда у читателя стремеж към труд и осмисляне на постигнатото;

IV.1.5. Особености на художествения стил (сравнение, метафори, епитети, символи):

IV.1.5.1. Сравнение: „*като птици ще проблеснат*“;

IV.1.5.2. Метафори: „*отровни язви*“, „*вихрен март кънти*“, „*грейват първите поляни*“, „*ще се свеждат, зов дочули пъстроцветни брегове*“, „*нивите люлеят мрежи*“...;

IV.1.5.3. Епитети: „*тягостна*“, „*древна*“, „*утринна*“, „*отровни*“, „*благодатното*“, „*пресните*“, „*пъстроцветни*“, „*вихрен*“, „*пролетен*“, „*слънчев*“, „*пътър*“, „*лекокрила*“, „*ранния*“, „*чистия*“, „*пустинна*“, „*късен*“, „*вечния*“, „*заветен*“...;

IV.1.5.4. Символи: сънят, домът, нощта, гостът, мостът...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „Целина“ поражда позитивни, оптимистични чувства. Всеки човек жадува да открие своята целина (*необработена плодородна земя*), своето неопитомено пространство, където да поклъне зрънцето на надеждата, на плодоносните и реализираните мечти.

В творбата се долавя копнеж по красотата и дълбоката вяра в онова светло, ново бъдеще, което очаква човека.

Утрото и изгревът са символи на очакваното щастие, към което всеки се стреми.

Но когато дойде време да се тръгне по заветния мост към залеза, животът трябва да е изживян пълноценно, истински, щастливо.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. **Пирински край** : Енциклопедия : Т. 2. – Благоевград, 1999, с. 293.

2. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 117.

LXXVII – 4713-75 – 2914 „Целина“ / Людмил Стоянов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

РЕЦЕПЦИЯ НА ФОЛКЛОРНИ МОТИВИ В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ДА СЕ ЗАВЪРНЕШ В БАЩИНАТА КЪЩА”
НА ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ
(Фрагментарен културно-антропологичен модел)

Мартин Лалошев

I. ОБЕКТ: „Да се завърнеш в бащината къща...” [1] от Димчо Дебелянов.

II. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, образи, лирически герой, особености на художествения стил, чувства и въздействия):

II. 1. Тема: Любовта към родното.

II. 2. Мотиви: бащината къща; майката; отчуждението; скръбта; самотата...

II. 3. Образи: майката, бащината къща, тихата нощ, иконата, прагът, стаята...

II. 4. Лирически герой: Лирическият герой в „Да се завърнеш в бащината къща” мислено си представя своето завръщане в родния дом.

Това е неговото бягство от суровата действителност.

Завръщането е представено като невъзможно.

Лирическият герой е печален странник, за когото всичко вече е изгубено, той се завръща в бащината къща, защото е извървял своя път.

Завръщането е мечта, чрез която поетът търси нравствена хармония.

Майката, бащината къща, прагът, познатата стая, иконата... – това са не просто образи, а символи на топлината, на семейството, на истински стойностното...

Лирическото **мироздание** е „бащината къща”, която крие началото и края на човешките мечти...

II. 5. Особености на художествения стил (метафори, символи, асонанс):

II. 5. 1. Метафори:

когато вечерта смирено гасне

и тихи пазви тиха нощ разгръща

(...)

ицо безутешни дни ти завеждаха –

ти с плахи стъпки да събудиш в двора...

II. 5. 2. Символи: „стаята позната“, „пристан“, „заслон“, „безсилно рамо“...

II. 5. 3. Асонанс: „и тихи пазви тиха нощ“, „ти с плахи стъпки“, „радост плаха“, „на прага“, „блага“.

II. 6. Чувства и външения: Бащината къща е свещено място.

Тя е пространството, където израстваш и се чувстваш сигурен и защитен.

Но рано или късно всеки потегля по своя път и идва време да напусне домашното огнище и сам да се справя с живота.

Тогава настъпва и усещането за несигурност, което поражда желанието „да се завърнеш в бащината къща“...

Поетът е „печален странник“, за когото всичко вече е изгубено. Единственото, което може да му донесе спокойствие и радост, е само завръщането в родния дом.

Елегията на Димчо Дебелянов започва с желанието „да се завърнеш в бащината къща“.

Неслучайно завръщането е описано, „когато вечерта смирено гасне“.

Вълнува се, че ще срещне майка си.

*„Да те присрецне старата на прага
и сложил чело на безсилно рамо,
да чезнеш в нейната усмивка блага
и дълго да повтаряш: мамо, мамо...“*

Последните два стиха на творбата връщат героя към действителността:

*„О, скрити вопли на печален странник,
напразно спомнил майка и родина!“*

Той осъзнава, че завръщането в бащината къща е само негова мечта и че реалността е друга – тя е сурова, нежелана, неидеална.

Лирическият герой изживява във въображението си спомена и бляна на своя житейски път.

Спомените за детските години са романтични и непостижими.

Те са свят на покой и душевна чистота, а връщането към него често ни навява тъга и носталгия.

Неслучайно завръщането е описано, „когато вечерта смирено гасне“.

Сякаш с отминаването на деня всички проблеми отминават и се забравят.

Вечерта е време за отмора, почивка. Тя приласкава в „тихи пазви“.

Родният дом, който се свързва с началото на живота, тук е символ и на края му.

Рецепцията на този небезизвестен фолклорен мотив е източник на елегизма в „Да се завърнеш в бащината къща...“,

*„когато вечерта смирено гасне
и тихи пазви тиха нощ разгръща
да приласкае скръбни и нещастни.“*

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 118.

LXXVIII – 4713-76 – 2320 „Да се завърнеш в бащината къща“ / Димчо Дебелянов (стихотворение)
(фрагментарен културно-антропологичен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „РИЦАРСКИ ЗАМЪК”
ОТ ХРИСТО ЯСЕНОВ
(Информационна картина)**

Симона Костова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Христо Ясенов е роден през 1889 г. в Етрополе като Христо Павлов Туджаров.

Получава основно образование в родния си град, след това учи в Копривщенската гимназия и в Търговската гимназия в Свищов.

В края на 1909 г. се запознава с Антон Страшимиров, който му дава псевдонима Ясенов и го привлича за сътрудник на сп. „*Наш живот*”.

През м. април 1925 е обявен е за безследно изчезнал.

I.2. Съч.: „*Рицарски замък*” (1921), „*Петроград*” (1920), „*Избрани произведения*” (1960), „*Съчинения*” (1965);

I.3. Заглавие – „*Рицарски замък*” [1];

I.4. Литературен род – лирико-епос;

I.5. Литературен вид (жанр) – поема;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – страданието на личността;

IV.1.2. Сюжет: Поемата „*Рицарски замък*” притежава изключително голяма палитра от символика.

Авторът решава, че ще изрази своята личност посредством съчетаването на мотиви, свързани с романтика и реализъм, с песимизъм и оптимизъм.

Творбата е облъхната от чувство на болка, както и от прикрит копнеж по духовната свободата. Лирическият герой се чувства затворен в себе си, но въпреки това искрата на надеждата го държи.

Той запазва своята позитивна нагласа и придобита мъдрост, която *долита* като музика до неговия надоблачен трон и го пленява със своите *странни*, но привлекателни *тонове*.

IV.1.3. Герои – лирическият говорител и лирическият герой са идентични (изповеден текст);

IV.1.4. Образи – скали, монарх, страж, богове, вятър, кораби, лодки, мъгли, принцеси, пажове, море, буря, замък, гробница, села, градове, земя;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (: XX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: замък).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „зрач припада“, „звезден дъжд“, „златни стрели“, „звездна любов“, „стих звъни и свети“, „живи огньове“, „жива рана“, „земната музика“...;

IV.1.6.2. Сравнения – „като камък“, „като лед“, „кат метал“, „кат кристал“, „като лунен лъч“, „като жива рана“, „кат музика“...;

IV.1.6.3. Символи – „орли“, „светла вера“, „черни води“, „белия покой“, „чучулига“, „хиляден хор“...;

IV.1.6.4. Епитети – „рицарска“, „непрестъпни“, „древен“, „царствен“, „гранитен“, „загадъчен“, „водна“, „северен“, „безгрижен“, „бодър“, „пътни“, „спасителен“, „тежки“, „гъсти“, „ранени“, „морни“, „златни“, „загадъчен“, „неземни“...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (анафора, алитерация, асонанс):

IV.1.6.7. Алитерация: „без болка, без любов, без горести и вопли“;

IV.1.6.8. Асонанс: „аз съм зачарован да страдам и да чезна“...

IV.2. Дефрагментация: В поемата „*Рицарски замък*“ авторът ни представя как *лирическият герой/лирическият говорител* се самоизолира от околния свят в своя рицарски замък.

Той го е издигнал, за да затвори мъката си в него.

Замъкът е като убежище за неговите чувства.

Тук той преживява своето безнадеждно отчуждение от света.

В края на поемата замъкът е запален и всички емоции, които е държал в себе си, излизат наяве. СреЩаме и присъствието на безразличие и безпомощност.

В третата част на творбата е представено страданието под формата на спокойствие.

Докато за нас то е спасение, героят го свързва със своята самота и мъка.

Тук личността не се страхува от смъртта. За нея са непознати радостта и тъгата.

Човекът е изстинал, студен е към всичко.

Изразен е силен, ясен контраст между човешкото в човека и външния свят.

В последните две строфи чувствата на героя се сливат с тези на природата под формата на песен...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 119-122.

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЦВЕТАРКА” НА ХРИСТО СМИРНЕНСКИ (Информационна картина)

Яна Димитрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – Христо Димитров Измирлиев Смирненски е роден на 17 септември 1898 г. в град Кукуш, Гърция (Егейска Македония), където получава началното си образование. По време на Междусъюзническата война (1913 г.) жителите на града са принудени да го напуснат. Христо Смирненски и семейството му идват да живеят в София, където се записва в Техническото училище. С братята и сестра си помагат за издръжката на семейството, като продават вестници. През 1915 г. започва да сътрудничи на хумористични издания. Първият му псевдоним е *Ведбал*. През 1917 г. се подписва с псевдонима *Смирненски*, с който остава в класиката на българската литература. През същата година е принуден да постъпи във Военното училище, но, въпреки това, не спира да пише. Умира в София на 18 юни 1923 г.

I. 2. Заглавие – „Цветарка” [1];

I. 3. Литературен род – лирика;

I. 4. Литературен вид – стихотворение [2].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, лирически героин, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – женска красота;

IV.1.2. Сюжет: Вечерта е загадъчна и нежна, прилича на теменужен остров. Градът е грамаден и задъхан, скрил е в пазвата си душите на хората и под светещата луна разказва за маскарада, който се разиграва всекидневно. По шумната и осветена от гирлянди улица бърза малката цветарка „от локал в локал”, където „оркестрите разливат плавни звукове ритмични/и от тях се рони сякаш скрита мъка и печал”. Погледи с нечисти мисли обгръщат момичето. Да, „цветята се купуват”, но „и тя е чуден цвет”. Оркестрът продължава да свири – ту притихва, ту отново гръмва. Малката светлокоса, нежна и смутена от мъжките погледи цветарка продължава да продава своите хризантеми, а градът е толкова студен...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (есента на 1921 г., късен следобед);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*София*);

IV.1.4. Лирически герои – градът, малката цветарка...;

IV.1.5. Мотиви – „Тази вечер Витоша е тъй загадъчна и нежна”, „вседневен маскарад”, „малката цветарка бърза от локал в локал”, „скрита мъка и печал”, „златожълти хризантеми в кошничка кокетно малка”, „като черни пипала се плъзгат погледи отворед”, „че цветята се купуват, а и тя е чуден цвет”, „каменния град”...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метонимии, метафорични сравнения, епитети, градации, символи, олицетворения, разгърнати метафори, скрити сравнения, литота, хипербола...):

IV.1.6.1.1. Метафори: „гранитната си пазва...”, „рубинени уста”, „студената си пазва...”, „души разбити”, „младостта и цветна”, „плачуци акорди”...;

IV.1.6.1.2. Метонимии (синекдохи, сингуларизации...):

IV.1.6.1.2.1. Синекдохи: „С погледа смутен и влажен”, „и усмивката смирена по рубинени уста”, „и в усмивки иронични блика мисъл неприетна”, „светлокосата девойка с поглед смътен и нерад”...;

IV.1.6.1.2.2. Сингуларизации: „и оркестърът въздъхва, стихват плачуци акорди”...;

IV.1.6.1.3. Метафорични сравнения: „като теменужен остров”, „като черни пипала се плъзгат погледи отворед”, „плавно като мек приятен сняг”...;

IV.1.6.1.4. Епитети: „загадъчна и нежна”, „смутен и влажен”, „кокетно малка”, „волнокрили, смели, горди”, „смътен и нерад”...;

IV.1.6.1.5. Градации – „И грамаден и задъхан...”, „понесат се нависоко волнокрили, смели, горди и се спуснат бавно, плавно като мек приятен сняг.”;

IV.1.6.1.6. Символи – „звезди”, „русалка”, „златожълти хризантеми”, „рубинени”;

IV.1.6.1.7. Олицетворения – „Тази вечер Витоша е тъй загадъчна и нежна – като теменужен остров в лунносребърни води.” „И грамаден и задъхан, скрил в гранитната си пазва хиляди души разбити – глъхне празничния град.” „и под лунно наметало с шепот странен той разказва”, „де оркестрите разливат плавни звукове ритмични и от тях се рони сякаш скрита мъка и печал”, „И оркестърът въздъхва, стихват плачуци акорди”, „хиляди души разбити – дебне каменния град”...;

IV.1.6.1.8. Разгърнати метафори – „повестите безутежни на вседневен маскарад”, „и се спуснат бавно, плавно като мек приятен сняг”...;

IV.1.6.1.9. Скрити сравнения – „и от тях се рони сякаш скрита мъка и печал”, „с погледа смутен и влажен на прокудена русалка”, „че цветята се купуват, а и тя е чуден цвет”...;

IV.1.6.1.10. Литота – „в кошничка кокетно малка”...;

IV.1.6.1.11. Хипербола – „хиляди души разбити – дебне каменния град”...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерации, асонанси, инверсия):

IV.1.6.2.1. Алитерации – „и грамаден и задъхан”, „гирлянди електрични”...;

IV.1.6.2.2. Асонанси – „сякаш в болка безнадеждна”, „хризантеми в кошничка кокетно малка”, „от маса къмто маса”...;

IV.1.6.2.3. Инверсия – „а из улицата шумна под гирлянди електрични”...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „Цветарка” е истински лирически шедевър. То е своеобразна кулинария в поезията на Христо Смирненски. Образът на *цветарката* е еманация на силата на несполделената любов. По шумната и осветена от гирлянди улица бърза малката цветарка „от локал в локал”, където „оркестрите разливат плавни звукове ритмични/и от тях се рони сякаш скрита мъка и печал”. Мъжки погледи обгръщат малкото момиче с нечисти мисли. Да, „цветята се купуват”, но „и тя е чуден цвет”. Градът е в дисхармония с лирическия разказ. Постигнат е силен контраст между красотата на *малката русалка* и лицето на „призрачния град”. Никой досега не е разгадал първичния сюжет на творбата. Ясно е само едно – текстът се появява винаги някак неочаквано в литературната памет на българина, за да връхлети душата му с нежност и ранима чувствителност...

IV. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 123.

2. Стихотворението е част от цикъла „Децата на града” (1921).

LXXX – 4713-78 – 4151 „Цветарка” / Христо Смирненски (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПОЧАКАЙ, СЛЪНЦЕ”
НА ДОРА ГАБЕ
(Информационна картина)

Диана Минчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Дора Габе (1886-1983) – псевд. на Изидора Пейсах Габе – е българска писателка и преводачка. Родена е в с. Хармантък (дн. Дъбовник), Добричко. Завършва гимназия във Варна, записва естествени науки в Софийския университет, следва френска филология в Женева и Гренобъл. Била е учителка по френски език в Добрич.

Дора Габе разгръща дарованието си и най-вече в областта на детската литература. Превежда от полски, чешки, руски, френски и гръцки език (Адам Мицкевич, Мария Конопницка, Станислав Виспянски, Кажимеж Тетмайер, Юлиуш Словацки, Владислав Реймонт, Ян Каспрович, Хенрик Сенкевич, В. Лидер, А.

Дигасински, Леополд Стаф, Антони Слонимски, Иржи Волкер, Витезслав Незвал, Карел Чапек, Ярослав Сайферт, Арнолд Слуцки, Владислав Броневски, Самуил Маршак, Е. Камберос, Менаос Лудемис, Янис Рицос...).

Дора Габе е сред учредителите на Българо-полския комитет (1922) и Българския ПЕН-клуб (1927), на който е дългогодишна председателка.

Съч.: „Теменуги” (1927), „Мъглични герои” (1931), „Майка Паршикева” (1971), „Малкят добруджанец” (1927), „Ние, малките” (1946)...

I.2. Заглавие – „Почакай, слънце” [1].

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина;

III. Цел – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герой, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – възхвала на живота;

IV.1.2. Сюжет: Реторично обръщение към слънцето олицетворява началото и края на земния човешки път;

иносказателният *разговор/изповед* разкрива философията на универсални житейски истини („Току-що се научих да говоря/ със камъните и дърветата/ и още не запълних своя ден/ със мъдростта им”), свързани с мечтите, разочарованията и ненаситната жажда за живот („Почакай, дай ми време/ да разбера как може да се спи/ във тоя разтревожен свят,/ когато е безсънието съвест,/ а съвестта е ден?/ Почакай, слънце!”)...

IV.1.3. Герой – лирическата героиня/лирически говорител;

IV.1.4. Образи – слънце, Витоша, селца...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно („Аз не съм готова/ за следващата нощ –/ денят ми не е свършен още!”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („с огреяните върхове на Витоша,/ със подновените от багрите на залеза селца”);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, олицетворение, оксиморон, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Току-що се научих да говоря/ със камъните и дърветата/ и още не запълних своя ден/ със мъдростта им,/ а ти ме караи да си лягам/ и си отиваи тъй спокойно/ и тържествено/ с огреяните върхове на Витоша,/ със подновените от багрите на залеза селца,/ с илюзии за утрешния ден!”;

IV.1.6.1.2. Олицетворение – „Почакай, слънце”;

IV.1.6.1.3. Оксиморон – „когато е безсънието съвест,/ а съвестта е ден?”;

IV.1.6.1.4. Епитети – „огреяните”, „разтревожен”, „спокойно”, „тържествено”...;

IV.1.6.2. Фигури (реторично обръщение, реторичен въпрос, анжамбман, анафора, епанафора, алитерация, асонанс, рефрен):

IV.1.6.2.1. Реторично обръщение – „Почакай, слънце!”...;

IV.1.6.2.2. Реторичен въпрос – „Почакай, (...) / когато е безсънието съвест,/ а съвестта е ден?”...;

IV.1.6.2.3. Анжамбман – „Аз не съм готова/ за следващата нощ”...;

IV.1.6.2.4. Анафора – „с огреяните върхове на Витоша,/ със подновените от багрите на залеза селца,/ с илюзии за утрешния ден!”...;

IV.1.6.2.5. Епанафора – „когато безсънието е съвест,/ а съвестта е ден”...;

IV.1.6.2.6. Алитерация – „във тоя разтревожен свят”...;

IV.1.6.2.7. Асонанс – „Аз не съм готова/ за следващата нощ –/ денят ми не е свършен още!”...;

IV.1.6.2.8. Рефрен – „Почакай, слънце, (...) / Почакай, слънце!”...

IV.2. Дефрагментация: това стихотворение е иносказателна параболична изповед пред небесното светило, която разкрива универсалната човешка жажда за живот. Изповедта е истинска, неподправена, но алегорична, напомня естетиката на *притчата*. Поантата звучи като *рефрен* и образува стихотворната рамка на творбата. Всички човешки антиномии – успехи, неуспехи, мечти, терзания, стремежи... – са сведени в първия и в последния стих до *кратко афористично обръщение*:

Почакай, слънце,

(...)

Почакай, дай ми време

да разбера как може да се спи

във тоя разтревожен свят,

когато е безсънието съвест,

а съвестта е ден?

Почакай, слънце!

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 124.

LXXXI – 4514 „Почакай, Слънце” (стихотворение) (информационна картина)

ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА „КОСМОСА, ОБЛЕЧЕН В КОЖА” [1]
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПОТОМКА”
НА ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА
(Фрагментарен анализ)

Иван Ангелов

I. ОБЕКТ. Стихотворението „Потомка” [2] на Елисавета Багряна.

II. Предмет (тема, лирически герой, мотиви, чувства и вълнения):

II.1. Тема: универсалният модел на родовата памет.

II.2. Лирически герой: Стихотворението е изповедно, което би трябвало да означава, че тук лирическият герой/лирическата героиня и лирическият говорител/лирическата говорителка са едно и също лице и търсят „единение” в личността на автора, чиито размисли и тревоги откриват универсалния смисъл на историчността в бунта на модерния човек срещу патриархалния бит:

*Няма прародителски портрети,
ни фамилна книга в моя род
и не знам аз техните завети,
техните лица, души, живот.*

„Единение”-то открива молитвена съпричастност в силата на родовата кръв...

В „Потомка” Елисавета Багряна е приобщена към всемирна, космическа територия на хуманизиращия дух.

Конкретните ценности на рода са заменени от също толкова конкретни, но универсални човешки дадености.

Поетесата общува с целия свят, а не с някакви обвързани от времето и пространството личности, събития или явления. За нея са важни нещата, които обединяват, а не разединяват хората.

По-важно е да се знае, че всичко на този свят е създадено в лоното на греховната любов. Всички сме грешни, всички сме деца на греха. Затова сме „древни”, „непокорни”, „гневни”.

Пак затова редът и морализиращите принципи на патриархалния бит са илюзорни, неясни, измамни, тъй като и те – в своята „среднощ дълбока” – са били греховни:

*Може би прабаба тъмноока,
в свилени шалвари и тюрбан,
е избягала в среднощ дълбока
с някой чуждестранен, светъл хан.*

В посланията на Елисавета Багряна откриваме не наизидание, а универсално признание. Истинско, изповедно признание, което не е въздишка по патриархалното – нито пък е негово отрицание, – а е нормална реакция на млада жена, ревниво погледнала към своята етническа традиция...

II.3. Мотиви: издръжливостта на рода; родовата памет; историчността; съхранението на потомството; антиномите на личността; бунтът на свободния човек, който еманципира жената...

II.4. Чувства и възприятия: Стихотворението на Елисавета Багряна „Потомка“ (1925) е включено в първата стихосбирка на поетесата „Вечната и святата“ – книга, с която тя заявява едно ново присъствие в българската литература.

Изящната орнаменталност и художествена пластика на поетичното слово и лирическите образи създават свободния полет на мисъл и въображение.

Земните страсти на родовото минало възкръсват като поетичен спомен в душата на героинята.

Лирическият размисъл следва импулсите на потомствения дух, оживял не само в кръвта, но и в съзнанието.

Поведението на тази нова за времето си личност напомня капризната атмосфера на римските календи и сатурналии.

Това е вярно.

Вярно е също, че подобна капризна атмосфера внушава волност, скитничество, непокорност, разрешено богохулство.

Но не е ли вярно и това, че тъкмо тази „потомка“ на Елисавета Багряна не желае да бъде нарушен природосъобразния ред на нещата, че иска да защити техния естествен колорит, че се страхува от посегателство над него?

*Затова аз може би обичам
необхватните с око поля,
конски бяг под пляска на бича,
волен глас, по вятъра разлян.*

Има и още нещо.

Защо лирическата героиня на Елисавета Багряна се обявява за кръвна наследница на майката-земя?

Това не е ли израз на отчуждение, на бягство от рода и родовите ценности.

Не се ли нарушава тук природата на естеството, на преклонението пред майка, баща и родина?

Ето го скритото послание в стихотворението „Потомка“: за да си максимално приближен към рода и родовите ценности, трябва да си максимално отдалечен от тях; само така можеш да прозреш обобщения смисъл на своето присъствие в човешката вселена...

Тук любовта не е грях, защото всичко е заченато от любов...

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература и бележки

1. Звуковият комплекс „космосът, облян в кожа“ съдържа компилативна метафора, в която се съчетават думите „космос“ (в см.: всеобхватност, всеобемност, изначалност, непредказуемост...) и „кожа“.

Втората дума е употребена в шеговит контекст от бразилския поет Рубейро Който, която сравнява поезията на Елисавета Багряна с „руска кожа“. Оказва, че „Руска кожа“ е името на популярен навремето руски парфюм.

Вж по-подробно във: **Василев, Н.** Критически диалози. – С., 1990, с. 67-68.

2. **Златна** христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. **Василев**, А. **Куманова**. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 125.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)

**ЧОВЕКЪТ БЕЗ ЛИЦЕ И ИМЕ
В ПОЕМАТА „СЕПТЕМВРИ”
НА ГЕО МИЛЕВ**

(Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)

Биляна Драгиева

1. ОБЕКТ. Поемата „Септември” [1] от Гео Милев.

2. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, образи, лирически герой, хронотоп, особености на художествения стил):

2.1. Тема: гневът на народа...

2.2. Мотиви: творбата е написана в контекста на събитията от септември 1923 г. и проблематизира основните граждански мотиви, характерни за периода: мизерия, гняв, въстание...

2.3. Образи: тълпа, народ, кръв, устрем, вяра, свобода, Бог, поп Андрей, рай...

2.4. Лирически герой: в поемата „Септември”

лирическият герой е скрит зад аморфния обобщен образ на разгневена тълпа. Персонализиран е само образът на поп Андрей.

2.5. Хронотоп: Времето и мястото са едновременно съвременни, исторически, конкретни, но и символични, митологични...

2.6. Особености на художествения стил:

2.6.1. Метафори: „Ноцта ражда из мъртва утроба”, „Зората от сън се/ Пробуди”, „народ... из мрака тревожен/ на своя живот/ – и писа със своите кърви:/ СВОБОДЕН!”, „И яростно лаят/ картечници...”, „Затрепераха/ градове/ и села.”, „Под грозния звук на ирапнелите”...;

2.6.2. Епитет: „грубите черни ръце”...;

2.6.3. Анафори: „из всички балкани/ из дебри пустинни/ из гладни поля/ из кални паланки”, „през глухи усои/ през есенни жълти гори/ през камънаци”...;

2.6.4. Сравнения: „се спуснаха всички отвед/ – като отприщено стадо”, „Топове/ като зинали слонове/ зареваха...”/ „споен като гранит”...;

2.6.5. Градации: „неудържими/ страхотни/ велики:/ НАРОД!”, „хиляди/ маса: народ”/ „велик/ сполимел/

непостижим!“...;

6.6.6. Олицетворение: „Слънчогледите! погледнаха слънцето!“, „Бесилки разпериха черни ръце! (привидения в мъртва мъгла).“...;

2.6.7. Оксиморон: „...ражда из мъртва утроба“...

3. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ НА КУЛТУРНО-АНТРОПОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ: Поемата „Септември“ представя по един високохудожествен и образен начин събитията, случили се в България през м. септември 1923 г.

В произведението авторът рисува ярки картини на насилие, страх, неудържимост и непримиримост.

Гео Милев поставя под въпрос изконна ценност, утаена в народната психология, каквато е българската представа за *отечество* („*Прекрасно: / но – що е отечество?*“)...

Поемата следва репортажната логика на братоубийствен конфликт...

В първите шест части авторът аргументира справедливостта на свещения народен гняв, представяйки едновременно страданията на безименната *тъла*, но и нейното величие в момента, когато тя осъзнава, че е *народ*.

Картините в текста са с апокалиптични – те са както исторически базирани, т.е. истинни, така и нелогични, митологични.

Преди да напише поемата Гео Милев посещава всички места на въстанието.

Затова ще бъде вярно, ако кажем, че поемата „Септември“ е и лирическа схема на едно културно и антропологично изследване на хора, попаднали в екстремна ситуация на историческото време.

Ужасът от братоубийството („*И яростно лаят / картечници...*“) и страхът („*Започва трагедията!*“) изтласкват нравствената оценка на поета за важността и възвишеността на каузата, в чието име саможертвата се оказва оправдана и необходима:

„Септември ще бъде май. /
Човешкия живот /
ще бъде един безконечен възход“...

Фрагментарността на текста, безглаголните изречения, метафорите, анафоричните конструкции, оксимороните и градациите засилват динамиката на картините, които авторът структурира.

В края на творбата *вярата* в един бъдещ, по-справедлив и свободен свят не е изгубена, защото животът може да бъде и по-справедлив, той „*ще бъде рай*“...

В тази *народна вяра*, постигната в лицето на смъртта, Гео Милев фиксира своето разбиране за черти от българския национален характер.

В поемата „Септември“ Гео Милев не само разгада, но и нарисува генетичния код, скрит в грандиозното тяло на най-миниатюрната сюжетна литота в цялата история на българския народ: *личността на човека без глас, лице и име, който създава гласове, лица и имена в българската история* [2].

4. МЕТОД: дефрагментиран литературен анализ на културно-антропологични аспекти.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 129-135.

2. *Вж по-подробно в:* **Златна христоматия на България** : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018. – 282 с.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НОСТАЛГИЯ”
НА СЕРГЕЙ РУМЯНЦЕВ
(Информационна картина)**

Изабел Йорданова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, лителатурен вид):

I.1. Автор – Сергей Румянцев (псевдоним на Димитър Дилов Митовски) е български поет и деец на Българския земеделски съюз.

Роден е на 5 септември 1896 г. в с. Блъсничево (дн. Румянцево), Луковитско.

Успява да завърши Плевенската гимназия като храненик в 17. пехотен доростолски полк.

Участва като доброволец в Балканската война.

Завършва Школата за запасни офицери в Княжево.

По време на Първата световна война се сражава на Доиранския фронт и е командир на рота.

Раняван е три пъти в сражения с французите.

Работи като учител в с. Златна Панега и с. Блъсничево, бори се за откриване на гимназия. Преподава български и френски език. Пише стихове и епиграми.

Уволнен е за участие в първомайската манифестация.

При разследването дава показания в стихове, заради което тогавашният министър на просветата Стоян Омарчевски не само не го наказва, но го назначава на работа в Народния театър като надзирател по чистотата.

После работи като коректор и репортер във в. „Земеделско знаме”, публикува стихове в земеделските периодични издания.

Сергей Румянцев е редактор на сп. „Див дядо”.

Учи право в Свободния университет.

Става член на БЗНС, сближава се с Александър Стамболийски. След деветоюнския преврат от 1923 г. е арестуван и обвинен за участие в Търновските събития. Въдворен е в Плевенския затвор и интерниран в родното си село.

Литературната си дейност започва непосредствено след Първата световна война. Лириката му е с политическа насоченост, използва остра ирония и пародия. Приживе издава

само една стихосбирка („Селски бодили“), която е конфискувана от властите.

Най-значителната му творба е „Гърмиш и жигосваши“.

Съч.: „Селски бодили“ (Библ. „Народна защита“) (1924), „Избрани стихотворения“ (1945), „Стихотворения“ (1946), „Избрани стихотворения“ (1955), „Избрани произведения“ (1964).

I.2. Заглавие – „Носталгия“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация).

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – носталгията по родното;

IV.1.2. Сюжет: Отрицателните повелителни форми изразяват болезненото чувство от срещата с отминалата нереална красота.

Макар и само да е спомен, картината на желаното го изпълва за миг с усещането за щастие и душевна удовлетвореност. Лишена от несъвършенства, тази картина е способна да върне нарушената ни човешка хармония, отразявайки духовния ни образ като в огледало...;

IV.1.3. Мотиви – „родното“, „син на селския живот“, „тъга“, „умора от живота“, „самота“, „бездомност на душата“, „опозицията град-село“, „отношението родители-деца, майка-син“, „мотивът за блудния син“, „домът-последен пристан“, „пътят“, „изповед“, „бедност-страдание“, „раздяла с родното“, „сънят“, „звън-мълчание-тишина“, „образът на майката-зачатие-люлка-детство“, „мотивът за смъртта, покоя“...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – времето може да се разглежда като мигът-вечност, спомен, мечта, безкрайното завръщане, залезът на живота, безвремието...

IV.1.4.2. Пространство – основните топоси в творбата са свързани с родното място, любимото родно село като опозиция на студения и бездушен град, желаният, но невъзможен уют на родния дом, вечният път, кръговратът на живота, домът като последен пристан...

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори: „на грижата несретен беден син“, „в пазвата на тъжната разлъка“, „о, родно село“, „заченати поля“, „волна младост“, „златен звън“, „глъхналия вир“, „загледано в небесния ефир“, „душата ми бездомна“, „в студените прегръдки на града“, „стопли ме ти в твоите обятия“, „слънцето, коси над теб разплело“, „златна нива златен клас налива“...;

IV.1.5.2. Епитети: „несретен“, „беден“, „родно“, „тъжната“, „морен и самин“, „заченати“, „волна“, „златни“, „златена“, „златен“, „свещено-мълчалив“, „свещена“, „глъхнали“, „вечна“, „небесния“, „синкав“, „смълчано“, „нерадостни“, „бездомна“, „омръкнал“, „студените“, „отлетяли“, „нерадостна“, „несретен и самин“, „бедна“, „бедния“...;

IV.1.5.3. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

IV.1.5.3.1. Алитерации: „и в пазвата на тъжната разлъка“, „люлки ме люля“, „златна нива златен клас налива“, „златен звън“, „бедна майка бедения си син“...;

IV.1.5.3.2. Асонанси: „загледано в небесния ефир“, „стопли ме ти в своите обятия“...;

IV.1.5.3.3. Анафори: „Тъгувам аз сред болка и нерадост“, „Тъгувам аз по твойта равнина“, „И все така ...“, „И слънцето...“, „И ти ...“, „И все ...“, „И в дни ...“, „И винаги...“, „И искам“, „И цял живот...“, „И своята...“, „И аз...“.

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 136.

LXXXIV – 4713-82 – 3814 „Носталгия“ / Сергей Румянцев (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „УДАВНИЦИ”
НА АСЕН РАЗЦВЕТНИКОВ
(Информационна картина)**

Зорница Вутева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор – Асен Разцветников (псевдоним на Асен Петков Коларов) е роден на 2 ноември 1897 г. в с. Драганово, Великотърновски окръг. Следва славянска филология в Софийския университет, но завършва право в същото висше учебно заведение. От 1919 г. сътрудничи на антифашисткия печат, като пише за сп. „*Нов път*” и в. „*Наши дни*”.

Разцветников е един от най-талантливите септемврийски поети. Неговата лирика възпява подвига, оплаква жертвите, заклеиява палачите, предсказва бъдещата революция. След преминаването му в кръга на сп. „*Златорог*” се откъсва от антифашисткото революционно движение. Поезията му придобива интимен характер и става дълбоко песимистична. През трийсетте години се утвърждава като един от най-талантливите детски писатели и по този начин постига нови върхове на художествено майсторство. Има и големи постижения и в художествения превод („*Тартюф*” от Молиер, „*Херман и Доротея*” от Й. В. фон Гьоте...).

Умира на 30 юли 1951 г. в Москва.

Съч.: „*Жертвени клади*” (1924), „*Двойник*” (1927), „*От нищо нещо*” (1932), „*Деветият брат*” (1934), „*Планински вечери*” (1934).

I.2. Заглавие – „Удавници” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – балада.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина;

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар;

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – В баладата обстойно се разглеждат две теми, които са тясно свързани с проблематиката на сюжета на творбата: **темата за никога неумиращия идеал**, който осмисля саможертвата на всички социални революционери, борещи се за една висша цел; дори когато вече се намират на мътното дъно на реката, удавниците не са забравени, те продължават да носят духа на антифашистката борба; **темата**

за борбата, която описва нестихващата съвест на социално онеправданите...

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението се състои от **три** самостоятелни композиционни **части**: **реалността и въображаемостта се сблъскват**, за да създадат подходяща атмосфера за въвеждането на образа на удавниците и това, което те виждат в последните си часове; **изобразяване на погребението на удавниците** и последствията от такава жестоко събитие.

Майките, чакащи на брега, представят тежката реалност, а митологичните същества, които обитават дълбините на Дунава, са символ на фантастичното. По този начин опоектизираните мъка и страдание са издигнати на пиедестал и излагат на преден план смисъла на красотата, която – дори умираща – си остава същата, не е опорочена.; **въстаниците разказват за своите преживявания** и баладично описват бъдещите си надежди и копнежи за свобода, за слънце и простор...

IV.1.3. Мотиви – шлеп, ковчег, река, бряг, нощ, звезда, майки, русалките, свещици, венци, кораби, копия, разгром, риби, луна, рибари, песни, слънце, простор, свобода...

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (действието се развива непосредствено след събитията от Септемврийското въстание от 1923 г.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (случаящото се има за фон гр. Лом, който се намира на брега на река Дунав...).

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафора, епитети, оксिमорони, олицетворение, сравнения, символи, анжамбман, метонимия, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори – „умира златен ден“; „своя нежнорозов цвят/ утрото ратваря“; „милващи вълни“...;

IV.1.5.2. Епитети – „тъмните“; „черен лепкав клей“; „чер“; „тихата“; „цветна“; „плаха“; „нежнорозов“; „таен“; „жежките“; „грамадни“; „стари“; „гнили“; „призрачни“; „бели“; „ледни“; „кървав“; „страшен“; „ранените“; „бисерни“; „хищни“; „дива“; „засмяна“; „безценни“; „странни“; „смугли“; „ясна“...;

IV.1.5.3. Оксिमорони – „светла бездна“; „безнадеждния пламък“...;

IV.1.5.4. Олицетворение – „тихата река разтваря цветна длан“...;

IV.1.5.5. Сравнения – „ранен и изтезан/ кат падаща звезда“; „и както ранените миди“...;

IV.1.5.6. Символи – „русалките“; „луната“; „звезда“...;

IV.1.5.7. Анжамбман – „О, сякаш чер ковчег над тъмните води/ за сетен упокой приспивно ни люлей!“; „Със вързани ръце и тая вечер пак/ ний гледаме в копнеж към светналия бряг“; о, кой ли тая нощ, ранен и изтезан, кат падаща звезда натам ще полети?“; „и грамадни ковчег/ вдън земя зариха“...;

IV.1.5.8. Метонимия – „невидими уста не ще ни позват“...;

IV.1.5.9. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, мезофори, епифори, епанафори):

IV.1.5.9.1. Алитерации – „гърмеж подир гърмеж заглъхва уморен“; „със вързани ръце и тая вечер пак“; „спрете, майки своя бяг“...;

IV.1.5.9.2. Асонанси – „и звездния звънар за мирен сън звъни“...;

IV.1.5.9.3. Анафори – „Ний помним люлакова утрин и песни и смелост/ (...) / ний помним последната схватка зад някакво село“; „и ридаха тихо- / и грамадни ковчег“; „И мълком по речното дъно във дълги редици/ (...) /и в нашите ледни и мътнозелени зеници“...

IV.2. Дефрагментация: Асен Разцветников заема видна позиция на сцената на българската литература от двайсетте години на миналия век. Неговото поетично майсторство му отрежда специално място в пантеона на т.нар. **септемврийска литература**.

Баладата „Удавници“ е едно доказателство за неговото художествено съвършенство и за силата на словото, чиято главна задача е да съхрани и предаде истината за едно важно историческо събитие. Творецът знае, че е негов дълг да претвори случилото се през призмата на лириката и да даде отзвук на социално ангажираната си литературна позиция.

Светоусещането на Разцветников е в процес на търсене на нови естетически измерения. Именно Септемврийското въстание оформя творческия облик на поета и му помага да изгради едно своеобразно художествено триединство – оплакване на жертвите, преклонение пред делото им и надеждата за нова борба.

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 137-138.

LXXXV – 4713-83 – 3815 „Удавници“ / Асен Разцветников (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПРОЗОРЕЦ”
НА ЛАМАР
(Информациона картина)**

Анита Стаменова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Лалю Маринов (Ламар) е една от най-колоритните фигури в българската поезия. Роден е на 1 януари 1898 г. в с. Калейца в Троянския балкан.

Ламар е един от обновителите на българската поезия през 20-те години на миналия век заедно с Атанас Далчев.

Ранните му стихове са повлияни от естетиката на модния по онова време символизъм...

I.2. Заглавие – „Прозорец” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, лирически герой, образи, хронотоп):

IV.1.1. Тема – алиенацията;

IV.1.2. Лирически сюжет: В стихотворението се засяга въпросът за смисъла на съществуването, изразено чрез отчуждението на човека, неговата тленност и трайността на материалния свят, вярата в любовта и бъдещето.

Липсват драматични жестове и героични изяви заради примиренчеството, но струи някаква плаха надежда за приятелска любов и добро бъдеще....

IV.1.3. Лирически герой: Той е дистанциран от реалния свят, потънал е в размисли, за да осмисли битието си.

Сякаш не се съпротивлява, не се бунтува, не спира никого в своя свят.

В тишината на съществуването му само някакъв невесел спомен се появява и тихата тъга в душата му се стабилизира.

Във втората част на творбата се очертава друга картина.

Невеселият спомен за грешки раздвижва жизнени сили.

Той очаква добри вести, които да раздвижат застоя в душата и мислите, да се появи светла алтернатива за бъдещето.

IV.1.4. Образи – прозорец, завеси, светлина, тишина, невесел спомен, градината под планината, приятели добри, радости в душата, мъката, жар, любовта, бъдещето съкровено и далечно...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (: първата половина на XX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: някъде в България)...

IV.2. Дефрагментация: Лирическият герой е дистанциран от света, дори светлината, която влиза през прозореца, не може да помогне на тъмнината в сърцето му.

Случка от миналото го затваря като в емоционален затвор.

Светлината не може да го спаси.

Има надежда, че добри приятели могат да му помогнат да се отърве от спомените.

Един прозорец без завеси, откъдето може да влезе външният свят свободно, както влиза дневната светлина, няма да повлияе на тъжния човек.

Той е потънал в тишината на бездействието и смъртни спомени го карат да направи плаха равностойка за евентуални грешки.

Животът за по-чувствителните характери изглежда хаотичен и без изход.

Но все още едно въгленче тлее и може да се разгори, за да освети бъдещето...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 139.

LXXXVI – 4713-84 – 3393 „Прозорец“ / Ламар (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВЪВ ВЛАКА”
НА НИКОЛАЙ МАРАНГОЗОВ
(Информационна картина)**

Мария-Магдалена Тодорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие):

I.1. Автор – Николай Марангозов (псевдоним на Николай Цанев Нейков) е роден на 2 януари 1900 г. в с. Късовци (дн. квартал на гр. Плачковци, Габровско). Завършва Априловската гимназия през 1920 г., а от 1921 до 1923 г. е учител в Садово. След като завършва архитектура през 1932 г., работи последователно като архитект на свободна практика и архитект във „Въздушни войски” (1942-1943) и „Балкантурист” (1946-1947). По негови проекти са построени аерогарата в София, първите хотели в курорта „Св. Константин” край Варна и др.

Активно публикува в сп. „Златорос”. Автор е на стихотворения и поеми в класически и свободен стих. Лирическата поема „На повратки в село” (1940) предизвиква широк обществен отзвук. Най-значимата книга на Марангозов е антологията „Годишни кръгове. Стихотворения и поеми. 1919-1943”.

Умира на 3 ноември 1967 в София.

Съч.: „Под разцъфналите липи: Стихотворения” (с псевд. Любокрас, в състав. с Ванимил, псевд. на Димо Димитров) (1918), „Нула: Хулигански елгии” (с псевд. Н. Янтар) (1923), „На повратки в село: Лирич. поема” (1940), „Ковачница на мира: Стихотворения. 1944-1947”, „Повест за бялата кооперация Поема” (1947), „Жива легенда: Стихове” (1950), „Приказен град: Стихове” (1960), „От Ярлово до Воронеж: Пътеписна поема” (1951) (1955), „Чехословашка рапсодия: Стихотворения и поеми”, „2 юли: Лирич. репортаж” (1953), „На отечествен пост: Стихотворения” (1955), „Рилското море: Поема” (1957), „Паметен ден: Приказка в стихове” (1958), „Къщата с червеното мушкато: Разказ за Г. Димитров” (1962) и др.

I.2. Заглавие – „Във влака” [1].

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – животът като пътуване;

IV.1.2. Сюжет: Лирическият говорител се обръща към своя пасажер, който му напомня за юношеските години. Описва пътуването и пейзажа, който се вижда от прозореца на влака...;

IV.1.3. Мотиви – луната, прозорецът, влакът, пътуването, зимното небе, монотонният напев, приспивната песен, далечното детство, хоризонтът, гарата, небесният лазур...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (една зимна вечер);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (в третокласно купе на влак)

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, епитети, сравнения, оксиморон, синтактичен паралелизъм, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори: „Месечина сънно люлее“, „на вагона приспивната песен“, „твоя образ гори вдъхновен“, „златния юноша“, „блудна загубена ластовица“, „картини що безумно се гонят навън“, „Хоризонти, които се вият и люлеят в стихийна игра“, „Преминават кантони и гари, нарисувани с чуден молив“, „златна зора“, „събудената долина“...;

IV.1.5.2. Епитети: „сънно“, „сребърна“, „бледолик“, „зеленото“, „третокласно“, „монотонен“, „приспивната“, „златния“, „изповедна“, „старото“, „далечно“, „сменен“, „лунен“ ...;

IV.1.5.3. Сравнения: „като блудна загубена ластовица“...;

IV.1.5.4. Оксиморон: „будно мълчание“...;

IV.1.5.5. Синтактичен паралелизъм: „без начало, без край и без бряг“, „Ето селото, ето Балкана, пременени от новия сняг – ето малката гара засмяна пред полезлия гостенин – влак.“;

IV.1.5.6. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, мезофори, епифори, епинанафори):

IV.1.5.6.1. Алитерации: „Само ти още бдиш в полуздрача/ на това третокласно купе/ и все гледаш навънка вторачен/ към зеленото зимно небе“...;

IV.1.5.6.2. Асонанси: „Месечина сънно люлее/ на прозореца своя фенер/ и озрява със сребърна грейка/ тебе, мой бледолик пасажер.“...;

IV.1.5.6.3. Анафори: „ту се сплитат на възли и змиц./ ту разгъват безкрайни хора“...

IV.2. Дефрагментация: Лирическият говорител описва едно пътуване с влак, но колкото повече се зачиташ в стихотворението, осъзнаваш, че влакът не е влак – всъщност това е животът. Прозорецът, през който гледа, е мирогледът.

Пасажерът, към когото се обръща, е самият той. Гледа сам себе си. Спомня си своите младини, докато отива към крайната точка.

Животът е едно пътуване. През цялото си съществуване, пътувайки към една гара, на която ще спрем завинаги, преминаваме през много други, но не спираме да търсим нови места. Цял живот се опитваме да намерим идеалния пейзаж извън нас, но накрая осъзнаваме, че той е вътре в нас.

Накрая влакът стига крайната цел, която е добре позната на лирическия говорител, защото това е неговият дом.

Пътуваме цял живот, но накрая, уморени от път, искаме повече от всичко да се приберем къщи, където е край на пътуването...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 140-141.

LXXXVII – 4713-85 – 3816 – 4147 „Във влака“ / Николай Марангозов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МОМИНА ПЕСЕН”
НА МАГДА ПЕТКАНОВА
(Информационна картина)**

Виолина Нечева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Магда Драгова Петканова е българска писателка, родена на 16 август 1900 г. в с. Хан Аспарухово, Старозагорско.

Завършва средно образование в София през 1918 г.

Следва математика в Софийския университет (1918-1921).

Работи като статистик в Министерството на железниците (1927-1929) и като коректор в Държавната печатница (1929-1932).

Активно подпомага македонското революционно движение. Заминава със съпруга си във Виена, където работи в българското посолство. Там специализира театрално изкуство, но се разболява от туберкулоза и се връща в България.

За пръв път печата свои стихове през 1923 г. във в. „Неделно утро”. Редовно сътрудничи на „Вестник на жената”, „Демократически преглед”, „Изкуство и критика”, сп. „Хиперион”.

Умира на 16 септември 1970 г. в София.

Съч.: „Свеци ти запалих пред трона небесен” (1919) и „Момина песен” (1920), „Македонски песни” (1927), „Изгубен камък” (стихове, 1933), „Кавали свирят” (стихове, 1939), „Стихотворения” (1939), „Стихотворения” (1958), „Една от нас” (стихове и песни, 1970).

Сценарист на филма „Шибил” (1968, съвместно със Захари Жандов).

Либретист на операта „Ивайло” на Марин Големинов, както и на „Левски”, „Към пропаст” и „Сеяч на дните, дете идват”.

Драматургия: „Царица Теодора” (1946), „Буна за земя” (1956), „Бунт за хляб и народна правда” (1961), „Една от нас” (1961), „Самуил” (1961), „Апостолът на свободата”

(пиеса в 3 действия в стихове, 1966), „Една от нас. Стихотворения и пиеси“ (1970), „Левски“ (повест, 1957) и биографичния очерк „Райна княгиня“ (1962).

Превежда от полски, чешки и сърбохърватски либретата на оперите „Сватбата на Фигаро“ от Моцарт (1943), „Русалка“ от Дворжак (1951), „Роман в пералнята“ от Е. Фишер (1951) [1];

1.2. Заглавие – „Момина песен“ (Първоначално стихотворението е било озаглавено „Ако зажалиш някой ден“) [2];

1.3. Литературен род – лирика;

1.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – паметта за домашния бит;

IV.1.2. Сюжет: В стихотворението „Момина песен“ Магда Петканова изгражда посредством метафори, епитети и други стилистични фигури представата за един уютен дом, в който можеш да седнеш и да споделиш тревогите си.

Докато споделяш какво ти тежи, ще бъдеш нагостен с „одринско вино“ и „драмска ракия“. Образите на „одринско вино“ и „драмска ракия“ внушават усещането за една задушевна и спокойна домашна атмосфера, но са и своеобразна алюзия, насочена към „Хайдушки копнения“ на Пейо Яворов...;

IV.1.3. Мотиви – „драмска ракия“, „татко“, „одринско вино“, „гости“...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (първата половина на XX в. ...);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (някъде в Гърция, Драма...);

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори: „момини устни ще те опият“...;

IV.1.5.2. Епитети: „люта ракия“, „момини устни“, „кротко“, „мирно“, „одринско вино“, „драмска ракия“...;

IV.1.5.3. Звукописни техники (анафори):

IV.1.5.3.1. Анафори: „Ако зажалиш някой ден“...

IV.2. Дефрагментация: Магда Петканова е виден представител на своето време.

В началото на кариерата си тя пише за битовите неволи и проблеми в живота на хората.

С подобни мотиви се свързва и стихотворението ѝ „Момина песен“.

Тук Магда Петканова изгражда, посредством метафори, епитети и други стилистични фигури, представата за един уютен дом, където можеш да седнеш и да споделиш тревогите си.

Междувременно – докато споделяш какво ти тежи – ще бъдеш нагостен с „одринско вино“ и „драмска ракия“.

Словосъчетанието „драмска ракия“ ни подсказва, че действието се развива някъде в пределите на Гърция, което е своеобразна алюзия към „Хайдушки копнения“ на Пейо Яворов.

Образите на „одринското вино“ и „драмската ракия“ внушават усещането за спокойствие и уравновесеност...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на литературен текст.

Цитирана литература

1. Цит. no: <<https://literaturesviat.com/?p=83824>>. – 18.11.2019. – 14 с.
2. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 142.

LXXXVIII – 4713-86 – 3817 „Момина песен“ / Магда Петканова (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МУЗИКА”
НА ДИМИТЪР ПАНТАЛЕЕВ
(Информационна картина)**

Никол Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, лиритураген род, лиритураген вид):

I.1. Автор: Димитър Панталеев Менкаджиев е български поет и преводач, роден на 16 ноември 1901 г. в София.

Завършва Трета мъжка гимназия „Уилям Гладстон” в София.

Печата за пръв път стихове във в. „К’во да е” (1918) и сп. „Голгота” (1919), после сътрудничи на сп. „Хиацинти” (Пазарджик), „Лебед” (Ямбол) и др.

Носител е на наградата „Витезслав Незвал” (1985).

Негови творби са преведени на полски и молдовски език.

Умира на 16 април 1993 г.

Съч.: „Стрелец” (1924), „Дървар” (1928, 1942), „Косачът се връща от коситба” (1959), „Есенен грозд” (1962), „Лирика” (1963), „Тракийски видения” (1968), „Жива пепел” (1969).

I.2. Заглавие: „Музика” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение [1].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – чистата хармония между природата и музиката;

IV.1.2. Сюжет: В стихотворението „Музика” на Д. Панталеев музиката звучи в душата на автора.

В един топъл пролетен ден се заглежда в Марица.

Вижда как реката бавно влачи отражения на птици, хора, облаци и мостове.

В този миг на тишина и блаженство лирическият герой чува арфи, цигулки и виоли, тимпани и тромбони, които звънят в ръжта...

Душата му *запява* от радост.

Забравя за път, дом и бреме в този самотен край.

Но музиката отзвучава и всичко си е както преди – небето си е небе, а земята е пак земя...

IV.1.3. Мотиви – пролетта, стъклото, Марица, мостове, облаци, птици, музиката...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*реката, родината*).

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафора, епитети и звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори: „*полита музика*”, „*проплакват арфи в стройните тополи*”, „*гърмят тимпани и ечат тромбони*”...;

IV.1.5.2. Епитети: *самотен, топъл, попътен, унесен*...;

IV.1.5.3. Звукописни техники (асонанси, анафори):

IV.1.5.4.1. Асонанси: „*небето е небе, земя – земята...*”;

IV.1.5.4.2. Анафори: „*а после като лек попътен вятър, / а после като луд планински вихър*”...

IV.2. Дефрагментация: Лирическият герой в стихотворението „Музика” на Димитър Панталеев е ситуиран някъде в природата.

Музиката е нещото, което го изтръгва от реалността, откъсвайки го от пътя, дома и бремето. Музиката надмогва тишината „*като лек попътен вятър*” и „*луд планински вихър*”.

Помога му за миг да се откъсне от реалността и да се озове в зала, където „*небето е небе, земя – земята, / а пролетният вятър – само вятър*”.

Тук той продължава своя път, унесен в музиката, която „*ни чужденец, ни враг*” не чува.

Пътуването *чрез музиката* не може да се ограничи в представите ни за конкретно пространство, поривите на мисълта нямат реален хронотоп.

Очите *се затварят*, но съзнанието се отваря и се пренася в тази „зала”, която ни зарежда с енергия и ни дава сили да се борим с антиномиите на реалността...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на художествен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 143.

LXXXIX – 4713-87 – 3818 „Музика” / Димитър Панталеев (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ТРАГИЗМЪТ В СЪДБАТА НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КОННИЦИ“
НА НИКОЛА ФУРНАДЖИЕВ
(Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)

Ваня Костадинова

1. ОБЕКТ: „Конници” [1] от Никола Фурнаджиев [2].

2. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, образи, лирически герой, хронотоп, особености на художествения стил, чувства):

2.1. Темата: гневът на народа...

2.2. Мотиви: последствията от Септемврийското въстание от 1923 г.

2.3. Образи: родина, конници, земята, смъртта, полето, селата, бесилки, вятърът, копие, слънце, кръв, прозорци, свод...

2.4. Лирически герой: стихотворението е изповедно, липсват персонификации...

2.5. Хронотоп: 1923 г. – времето и мястото (български градове и села) на потушаването на Септемврийското въстание...

2.6. Особености на художествения стил:

2.6.1. Метафори: „Острото копие, хвърлено дръзко в просторите”, „земята бунтовница”, „неят бесилките”, „вятърът стене”, „плаче земята родилката”, „сякаш че плаче и пее, и иде смъртта”, „сводът отгоре ни гледа със стръв”, „умира просторното равно поле”...;

2.6.2. Епитети: „кървави”, „печално”, „пустите”, „острото”, „червени”, „просторното равно”...;

2.6.3. Звукопис:

2.6.3.1. Алитерация: „Конници, конници, конници, кървави конници”...;

2.6.3.2. Асонанс: „моя родино и пламнало мое небе”, „де сме, о, мое печално и равно поле”...;

2.6.4. Инверсии: „бедни надвесени”, „земята бунтовница”, „земята родилката”...;

2.7. Чувства: стихотворението „Конници” вселява усещането за кървава физическа разправа и жестокост. Долавяйки усещането на народа за безнадежност и отчаяние, в душата на читателя се поражда чувство на скръб и болка от страданието...

3. МЕТОД: Дефрагментиран литературен анализ на културно-антропологични аспекти.

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ НА КУЛТУРНО-АНТРОПОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ:

Политическата обстановка в България в началото на XX в. е сложна. Страната участва в три войни за периода от 1912 г. до 1918 г., което води до още по-голямо обедняване на населението.

Тежният социален и икономически живот води до редица бунтове в страната, които са жестоко потушени. Задълбочава се политическото разделение и борбата за надмощие във властта с цената на всичко. Министър-председатели, министри, поети и писатели стават жертва на политически убийства. Всеки опит за промяна от страна на народа е безмилостно смазан и участниците са намерили смъртта си.

Антон Страшимиров не може да премълчи гнева си и се провиква с цялата се натрупала в него болка: **„Клаха народа, както и турчин не го е клал“**.

Сред поетите, дръзнали да увековечат мрачните събития през този период, е и Никола Фурнаджиев.

Стихотворението *„Конници“* е включено в неговата стихосбирка *„Пролетен вятър“*, която отразява септемврийските събития не пряко, а косвено – като наситена и ярка импресия, която разкрива емоционалната реакция от случилото се. Авторът не конкретизира мястото на действие, а обръща внимание на човешките чувства и преживявания. Размита е границата между действителност и въображение.

Стихотворението *„Конници“* отразява резултата от жестокия социален катаклизъм, който води до нравствен катаклизъм и физическо насилие. Разрушеното равновесие кара българина да остави всичко мило и драго – семейство, дом, деца, нива – и да грабне пушката.

Българинът винаги е готов на саможертва в името на по-справедлив свят.

Пред всеки един народ и пред всеки човек стои проблемът за оцеляването.

В крайни екзистенциални моменти, когато се прави изборът на поведение за съществуване и оцеляване, точно този избор се определя от морала и нравствените ценности.

Болката на поета идва не само от жестокостта при физическата саморазправа с бунтовниците, но и от това, че се изправят българи срещу българи, извършва се една братоубийствена безнравствена жестокост. Това идва от различните цели, интереси и идеали, които участниците в събитията защитават. Ако едните са готови да дадат живота си за по-справедлив свят, то другите са готови да убият братя си, за да запазят своето съществуване...

Страхът е човешки недостатък, който може да причини много страдание. Братоубийството не е ли форма на предателство? Братоубиецът ще оцелее с цената на всичко, ще запази живота си, но няма да запази душата си...

Никола Фурнаджиев изразява всичко това съвсем точно и ясно само с един стих: *„Конници, конници – братя над бездна надвесени“*.

И те заглушават съвестта си с успокоението, че предадените са тръгнали *„царицината да развалят“* [3].

Националната историческа памет пази спомена за извисени личности, които са съхранили България за идните поколения с цената на живота си...

За тях не се отнася поговорката **„Преклонена главица сабя не сече“**.

И точно защото са платили с живота си, те са запазили изконните морални ценности, които предопределят бъдещето на нашия народ [4].

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 144.
2. Никола Фурнаджиев е представител на Септемврийска поезия. Роден е на 27 май 1903 г. в Пазарджик. Починал е на 26 януари 1968 г.
3. *Вж по-подробно в:* **Вълканов**, Велко. Съжителство или робство? Вещност имало е и съжителство, и робство. // <<http://www.bas-bg.org/new/sajitelstvo.html>>. – 15.12.2016. – 2 с.
4. *Вж по-подробно в:* **Златна христоматия на България** : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018. – 282 с.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „В ГОРАТА ЗАШУМЯ ДЪЖДЪТ И ТИ...”
НА ХРИСТО РАДЕВСКИ
(Информационна картина)**

Божидара Русинова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Христо Василев Радевски (1903-1996) е роден в с. Белиш, Ловешка област.

Учи в Троян, завършва гимназия в Ловеч, следва романска филология в Софийския университет.

За пръв път публикува през 1924 в сп. „Звънар”.

Христо Радевски създава творби в различни жанрове – поезия, публицистика, хумор, сатира, мемоаристика, стихове за деца.

Той е преводач и съставител на „Антология на съвременната руска поезия” (1938).

Съч.: „Към партията” (1932), „Ние сме правова страна” (1933), „Пулс” (1936), „Извоювана родина” (1961), „Небето е близко” (1963), „Разоковена страна” (1966), „Не е верно ли?” (1966), „Весела книжка” (1967), „Дванадесетте братя” (1968), „Оттука почва обичта” (1970), „Одумки” (1975), „Въдичари” (1975), „Сбъднат сън” (1976);

I.2. Заглавие – „В гората зашумя дъждът и ти...”;

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет,

хронотоп, лирически герой, образи, особености на художествен стил):

IV.1.1. Тема – любовната игра;

IV.1.2. Сюжет: Това е лирически разказ за една любовна среща: *те са в гората*, късен следобед е („*Тъмнееше – настъпваше нощта*”), завалява дъжд („*В гората зашумя дъждът*”), но *тя* няма къде се скрие; тогава се случва най-неочакваното: „*под мойта дреха, дете ни събра/ дъждовната и сляпата игра/ и в моите прегръдки те запрати*”...

IV.1.3. Герои – лирическият говорител/лирическият герой, дъждът;

IV.1.4. Образи – гората, дъждът, листата, клонакът...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно („*Тъмнееше – настъпваше нощта*”);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („*В гората зашумя дъждът*”);

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, сравнение, епитети, олицетворение, оксиморон...):

IV.1.6.1.1. Метафори – „*По листите безспир барабаняха/ юмручетата ситни на дъжда*.”, „*под мойта дреха, дете ни събра/ дъждовната и сляпата игра/ и в моите прегръдки те запрати*”;

IV.1.6.1.2. Сравнение – „*разнежена и като птица плаха*”...;

IV.1.6.1.3. Олицетворение – „*мокър вятър сплиташе клонака*”, „*О, благороден дъжд, благодаря ти!*”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „*разнежена*”, „*плаха*”, „*ситни*”, „*мокър*”, „*дъждовна*”, „*сляпа*”, „*благороден*”...;

IV.1.6.1.5. Оксиморон – „*беше светло в мрака*”...;

IV.1.6.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, анжамбман, асонанси, алитернация):

IV.1.6.2.1. Синтактичен паралелизъм – „*беше топло, беше светло в мрака*”...;

IV.1.6.2.2. Анжамбман – „*В гората зашумя дъждът и ти/ под моето палто се приюти*”;

IV.1.6.2.3. Асонанс – „*под моето палто се приюти*...”, „*разнежена и като птица плаха*”, „*По листите безспир барабаняха*”...;

IV.1.6.2.4. Алитернация – „*и мокър вятър сплиташе клонака*”...

IV.2. Дефрагментация: В стихотворението „*В гората зашумя дъждът и ти...*” природната стихия поражда внезапна близост.

Кратко, ясно и непретенциозно.

Някакъв псевдоморализаторски стил, в който личи стилистиката на афоризма, търси универсално обяснение за любовната игра.

Нещо като оправдание!

В поантата дъждът е виновен за прегръдката, а не той:

Но беше топло, беше светло в мрака

под мойта дреха, дете ни събра

дъждовната и сляпата игра

и в моите прегръдки те запрати...

О, благороден дъжд, благодаря ти!

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 145.

ХСІ – 4713-90 – 4515 „В гората зашумя дъждът и ти...!” / Христо Радевски (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ТЪРСЕНЕ НА УНИВЕРСАЛНИ И ПРАВСТВЕНИ ПРЕДСТАВИ
ЗА ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „СТАЯТА”
НА АТАНАС ДАЛЧЕВ
(Информационна картина)**

Станислава Моллова

I. ОБЕКТ – стихотворението „Стаята” [1] от Атанас Далчев (1904–1978).

II. ПРЕДМЕТ: фрагментация, дефрагментация...

II.1. Микроструктура (метафори, епитети, сравнения, символи, звукопис, олицетворения, реторичен въпрос, инверсия):

II.1.1. Метафори: „и вехне есенното слънце”, „светят жълти зимни дюли”, „стената заспаля тежко върху пода/ сънува в здрача тишината”, „часовникът е вече млъкнал/ и в неговия чер ковчег/ лежат умрели часовете /и неподвижно сти махалото”, „и цялата печална стая/ залязва бавно с вечерта”...;

II.1.2. Епитети: „жълти”, „есенно”, „тежко”, „печална”...;

II.1.3. Сравнения: „като голяма броеница от кехлибарени зърна.”, „То сякаш е един прозорец”...;

II.1.4. Символи: „миризмата на вехто”, „огледало”, „часовник”, „броеница от кехлибар”...;

II.1.5. Звукопис (алитерации, асонанси, анафора):

II.1.5.1. Алитерации: „Би казал, че във тази стая”, „като голяма броеница/ от кехлибарени зърна.”...;

II.1.5.2. Асонанси: „тук бавно времето превръща/ във прах безжизнен сякаш всичко.”...;

II.1.5.3. Анафора: „Тук има миризма на вехто/ и прах по всичките неща/ тук бавно времето превръща”...;

II.1.6. Олицетворения: „Часовникът е вече млъкнал”, „заспаля тежко върху пода/ сънува в здрача тъмнината”...;

II.1.7. Реторичен въпрос: „Какви лица ли отразило/ ревниво пази огледалото”...;

II.1.8. Инверсия: „прах безжизнен”...;

II.1.9. Анжамбман: „Би казал, че във тая стая/ не е

живял отдавна никой”...

П.2. Макроструктура (жанр, тема, образи, лирически герой, хронотоп, мотиви):

П.2.1. Жанр – стихотворение...

П.2.2. Тема – предметният свят на човека...

П.2.3. Образи: стаята, вратата, слънцето, дюлите, комодът, огледалото, часовникът, махалото, портретите, стената, тишината, вечерта...

П.2.4. Лирически герой – На практика живо олицетворение на лирическия герой отсъства; ролята на субект в творбата играе *стаята* и по-точно предметите в нея, които са своеобразни синоними на въображаема сингуларизация, търсеща своята битност в отдавна недокосвани от никакви хора предмети: врата, дюли, комод (скрин, шкаф), огледало, часовник, портрети...; единственото „живо същество“, което реабилитира отсъствието на лирически герой, е „стената, заспала тежко върху пода”...

П.2.5. Хронотоп (време, пространство):

П.2.5.1. Време: есен; времето е спряло, погребано в „чер ковчег”;

П.2.5.2. Пространство: стая, която е събирателен образ на сакрализирани предмети от света на човека; предметите са превърнати в протяжни отражения на липсващ персонаж;

П.2.6. Мотиви: спомените, смъртта, сънят, тишината, старостта, залезът, есента, тишината...

П. Дефрагментация: Атанас Далчев е представител на т.нар. „предметна поезия” в българската литература.

Образи на това направление могат да бъдат открити в творчеството на Валери Петров (1920-2014), Иван Динков (1932-2005) и Михаил Берберов (1934-1989).

Съживяването и сакрализирането на неживото, предметното, незначителното и миниатюрното създават алегорично лирическо пространство без приказни мотиви. Търси се ефектът на документалния дискурс в отразения свят на предметите, а не инфантилният сказ. Орнамента на скритата фотографска фактура на оригинална, неповторима динамика в застинала пространство.

В стихотворението „*Стаята*” вратата, дюлите, комодът, огледалото, часовникът и портретите по стените се сингуларизират и плурализират едновременно, тъй като олицетворяват както *отсъствието/присъствието* на отделната личност, така и обобщената универсална представа за *отсъствието/присъствието* на човешкото като цяло.

Метафорите (напр.: „и вежне есенното слънце”, „светят жълти зимни дюли”, „стената заспа тежко върху пода/ сънува в здрача тишината”, „часовникът е вече мълкнал/ и в неговия чер ковчег/ лежат умрели часовете / и неподвижно спи махалото”, „и цялата печална стая/ залязва бавно с вечерта”) са превърнати във фотографирани универсални антропологични символи на съвременната цивилизация. Единственото живо същество, което реабилитира отсъствието на лирически герой, е „стената”. Тъкмо този иносказателен образ би трябвало да отделя човека от човека. На практика само „стената, заспала тежко върху пода” може да бъде „мислещият” наблюдател и изследовател на човешките следи върху светещите „жълти зимни дюли/ наредени върху комода” [2]...

Така онтологичната безжизненост на предметите се превръща в също толкова онтологична жизненост на връзката ни с тях. Стената е фотографиран, но и анимиран, анимиращ (*спящ*, следователно *жив*, *дишащ*) символ на наблюдаваната алиенация...

III. МЕТОД: аналитичен информационен дискурс с фрагментация и дефрагментация...

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 146.

2. Думата „комод” (скрин, шкаф) образува фалшива паронимна двойка с термина „комодификация” (алиенация, отчуждение). Ако приемем тази игра с коренните морфеми на двете чуждици, която превръща „комод” и „комодификация” в напълно възможна етимологична фигура, можем да приемем, че „комод” е кодифицираният философски ключ на стихотворението „*Стаята*”.

ХСП – 4713-91 – 2731 „Стаята” / Атанас Далчев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ТЪРСЕНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН НАЦИОНАЛЕН ИДЕАЛ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВИСОКИ, СИНИ ПЛАНИНИ”
НА МЛАДЕН ИСАЕВ
(Когнитивен лингвосемантичен дискурс)**

Деян Аврамов

I. ОБЕКТ: „Високи, сини планини” [1] от Младен Исаев.

II. ПРЕДМЕТ (морфологични свойства и особености на художествения стил):

II.1. Морфологични свойства (съществителни имена, прилагателни имена, числителни имена, местоимения, глаголи, предлози, съюзи, частици, междуметия);

II.1.1. Съществителни имена: „планини”, „реки”, „равнини”... (общо: 10 на брой – и по-надолу: така);

II.1.2. Прилагателни имена: „високи”, „златни”, „голяма”... (общо: 12);

II.1.3. Местоимения: „моята”, „ни”, „аз”... (общо: 4);

II.1.4. Глаголи (лични и нелични глаголни форми: „Обичам те”, „Гледам”, „Слушам”.... (общо: 16);

II.1.5. Предлози: „от”, „по”, „в”.... (общо: 3);

II.1.5. Съюзи: „и”... (общо: 6);

II.1.6. Частици: „да”... (общо: 1);

II.2. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети, литота, звукописни техники):

II.2.1. Сравнения: „*тъй както си обичам мама*“, „*небе по-нежно от коприна*“... (общо: 2);

II.2.2. Метафори: „*златни равнини*“, „*небе по-нежно от коприна*“... (общо: 3);

II.2.4. Епитети: „*земя голяма*“, „*Високи сини планини*“... (общо: 4);

II.2.5. Литоти: „*всяка мъничка тревица*“ (общо: 1);

II.2.6. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

II.2.6.1. Алитерации: „*реки и здатци равници*“, „що слушам по поля и друми“...;

II.2.5.2. Асонанси: „*Високи, сини планинци/реки и златни равнинци“...;*

II.2.5.3. Анафори: „*Обичам те, земя голяма, (...) Обичам българските думи*“... (общо: 1).

III. КОГНИТИВНА КАРТИНА: Стихотворението „*Високи, сини планини*“ притежава следната морфологична и лингвосомиотична структура: **съществителни имена** (10), **прилагателни имена** (12), **местоимения** (4), **глаголни форми** (16), **наречия** (3), **предлози** (3), **съюзи** (6), **частици** (1), **сравнения** (2), **метафори** (3), **епитети** (4), **литоти** (1), **анафори** (1).

„*Високи, сини планини*“ прилича на детска песен.

Лесно се запаметява, съставено е предимно от отривисти, възторжени бравурни изречения, които постигат апотеоз на представата за родината.

Звукописните техники, както и употребените тропи, създават усещането за безапелационна одичност.

Младен Исаев възпроизвежда химничните представи за изконните ценности на Българското национално възраждане: **ЕЗИК, РОД, РОДИНА**... (Св. отец Паисий Хилендарски).

В историята на българската литература „Високи, сини планини“ е инкрустиран фрагмент от класическия химничен възпев, който традиционно свързваме с творчеството на Петко Р. Славейков („Хубава си, татковино!“) и Иван Вазов („Де е България?“)...

IV. МЕТОД: Когнитивен лингвосемантичен дискурс.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 147.

ХСПИ – 4713-92 – 2818 „Високи, сини планини“ / Младен Исаев (стихотворение) (когнитивен лингвосемантичен дискурс)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

СЪВРЕМЕННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1942-1956 г.)

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ ЗА ВЯРАТА В ЧОВЕКА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВЯРА”
НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ**
(Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)

Моника Павлова

1. ОБЕКТ: Стихотворението „Вяра” [1] от Никола Вапцаров [2].

2. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, образи, лирически герой, хронотоп, особености на художествения стил, чувства):

2.1. Тема: Човекът и вярата...

2.2. Мотиви: Ежедневният битов живот; поезията като израз на духовността; любовта към живота; изпитанието; готовността да се живее; ненакърнимата вяра в живота; Библейският мотив за зърното на Вярата...

2.3. Образи: Човекът, животът, вярата, другите, въжето, „пробна машина”, „взривна ракета”, „бронебойни патрони”...

2.4. Лирически герой: Обикновеният човек, който приема живота като борба, но заявява категорично своята любов към него и вярата си, че един ден светът ще бъде по-добро място и животът ще е „по-хубав”.

Единственото, което е индивидуално различимо за този човек, са *стиховете, които пише*.

Без вяра човекът се възприема като „нищо”.

Предизвикателно е заявена увереността, че „утре живота ще бъде по-мъдър”...

2.5. Хронотоп: избрана е ситуация на избор, кратък миг, в който се събира цялата воля за живот в едно контрастно време и пространство, което е и ограничено, и необятно едновременно...

2.6. Особености на художествения стил:

2.6.1. Метафори: „с живота сме в разпра”, „грубите лапи челични”, „С живота под вежди се гледаме строго”, „тишеничено зърно, / от моята вера”, „Тя е бронирана! здраво в гърдите! и бронебойни патрони! за нея! няма открити!! Няма открити!”...;

2.6.2. Сравнение: „бих ревял от болка като ранена в сърцето пантера”...;

2.6.3. Повторения: „Напротив, напротив!”...

2.6.4. Синтактичен паралелизъм: „...аз пак ще обичам!/ Аз пак ще обичам!“...;

2.6.5. Анафори: „...че още живея/че още ще бъда.“, „бих ревнол тогава/бих ревнол от болка“...;

2.6.6. Инверсии: „дните честити“, „живота по-хубав“...;

2.6.7. Градация: „Свалете!/ Свалете“...;

2.6.8. Литота: „пшеничено зърно от моята вяра“...;

2.6.9. Анжамбман: „бих влязъл във взривна/ракета, самичък/ бих търсил/ в простора/
далечна/ планета“...;

2.6.10. Реторичен въпрос: „Може би искате/ да я сразите/ моята вяра/ във дните
честити...?“...;

2.7. Чувства: любов и вяра; радост от живота; гняв и болка от посегателството над вярата...

3. МЕТОД: Дефрагментиран литературен анализ на културно-антропологични аспекти.

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ НА КУЛТУРНО-АНТРОПОЛОГИЧНИ АСПЕКТИ:

Стихотворението още от самото си заглавие поставя акцент върху човешката вяра.

Текстът проблематизира най-изконната човешка ценност, залегнала в народната психология...

Какъв би бил човешкият живот без вярата в живота?

Спокойният тон в началото на поетичния разказ е рязко сменен с вик, с крясък, когато е очертана картината на риск за живота.

Въжето – като знак за близката насилствена смърт – е сигнал за борба за живота. Изборът, който човек би направил, е израз на неговата свободна личност и на волята му – да осъществи промяната в света.

Внушена е мисълта за ролята на личността в хода на човешката история... Сравнението с ранената пантера налага представата за болката на човека, когато се посяга на негова съкровена същност.

Стихотворението се осмисля в контекста на конкретен исторически момент, свързан с участието на България във Втората световна война...

Текстът на Никола Вапцаров, който използва огромен арсенал от художествени средства – метафори, сравнения, синтактичен паралелизъм, литоти, хиперболи, инверсии, – не звучи сложно, неясно, аморфно...

Стихотворението „Вяра“ е изтъкано от яснота, простота на изказа, стигаща до разговорната реч, и достъпност на философските инвенции.

Вътрешните рими и повторения в една иначе свободна поетична архитектура придават на творбата допълнителна ритмичност и очарование.

Лирическият герой на Никола Вапцаров живее, за да не умира никога...

Никола Вапцаров откри своите универсални, вечни, необорими, абсолютни лирически аргументи за безсмъртието на човека, кодирано в неговата Вяра в Живота [3].

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 151-152.

2. Никола Йонков Вапцаров е български поет, чието творчество е предимно със социална и хуманна тематика. Единствената издадена приживе стихосбирка на Вапцаров („Моторни песни“) излиза през 1940 г.

Прежеждана е на много езици. Вапцаров сътрудничи на нелегалната тогава Българска комунистическа партия (БКП) и е активен антифашист. В резултат на политиката на Коминтерна и директивите на БКП е повлиян от идеите на македонизма.

През 1942 г. е арестуван и осъден на смърт по силата на Закона за защита на държавата за организиране на подривна дейност срещу установения държавен ред по време на война.

Посмъртно е амнистиран след 1944 г.

3. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018. – 282 с.

XCIV – 4713-93 – 2014 „Вяра“ / Никола Вапцаров (стихотворение) (дефрагментация на културно-антропологични аспекти)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВЪЛНОЛОМ”
НА ИВАН ПЕЙЧЕВ
(Информационна картина)**

Полина Петрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Петров Пейчев (1916-1976) е български поет и драматург.

Роден е в Шумен.

Бил е библиотекар в Калофер.

Сътрудничи на в. „Отечествен фронт”, „Работническо дело” и „Стършел”...

Съч.: „Стихотворения” (1948), „В минути пред атака” (1955), „Начало на деня” (1955), „Далечно плаване” (1962), „Лирика” (1964), „Лаконично небе” (1967), „Стихотворения” (1967), „Есен на брега” (1968), „Знамената са гневни” (1973) и др.

I.2. Заглавие – „Вълнолом” [1];

I.3. Литературен вид – лирика;

I.4 Литературен род – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ– създаване на информационна картина.

III. Цел – структуриране на фрагментиран научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, образи, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – сбогуването;

IV.1.2. Сюжет: Безсюжетна лирическа изповед, в която той се сбогува с нея и търси интрига в пристанищния екстериор: морската бездна („Мълчи морето-спомен/и

бездната на нашето крушение/ с нито една вълна не ще нахлуи/ оттатък вълнолома”), корабите („оттатък вълнолома,/ където корабите насмолени/ люлеят своите черни отражения.”), вълните („и бездната на нашето крушение/ с нито една вълна не ще нахлуи”), хоризонта („Тъмнее хоризонта съкрушен/ сред есенното пладне/ и ние сред мълчанието строго/ спокойно можем да си кажем „сбогом”)...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („Тъмнее хоризонта съкрушен/ сред есенното пладне”);

III.1.3.2. Пространство – протяжно („Морето дебне между нас/ с дълбокото пристанище”);

IV.1.4. Герои – лирическият герой/лирическият говорител;

IV.1.5. Образи – морето, пристанището, хоризонтът...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метоними, сравнения, олицетворения, символи, оксиморони, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Тъмнее хоризонта съкрушен/ сред есенното пладне/разписано край бреговете голи/със зидовете, срутени отколе.”; „Мълчи морето-спомен/и бездната на нашето крушение/ с нито една вълна не ще нахлуи...”...;

IV.1.6.1.2. Метоними – „дълбокото пристанище”...;

IV.1.6.1.4. Олицетворения – „Морето няма да ни чуи”...;

IV.1.6.1.6. Епитети – „есенното”, „синьото”, „дълбокото”...;

IV.1.6.2. Фигури (рефрен, синтактичен паралелизъм, анафора, алитернация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Рефрен – „спокойно можем да си кажем „сбогом”...;

IV.1.6.2.2. Синтактичен паралелизъм – „Морето дебне между нас / с дълбокото пристанище, / с тържествената меланхолия”...;

IV.1.6.2.3. Анафора – „с дълбокото пристанище / с тържествената меланхолия...”...;

IV.1.6.2.4. Алитернация – „Морето няма да ни спре”...;

IV.1.6.2.5. Асонанс – „Тъмнее хоризонта съкрушен/ сред есенното пладне”...

IV.2. Дефрагментация: Разгърнати метафори и олицетворения търсят нарочни символни изображения, които да бъдат в унисон с рефрена („спокойно можем да си кажем „сбогом”): „Тъмнее хоризонта съкрушен/ сред есенното пладне/разписано край бреговете голи/със зидовете, срутени отколе.”; „Мълчи морето-спомен / и бездната на нашето крушение/ с нито една вълна не ще нахлуи...”...

Метонимията „дълбокото пристанище” обобщава представа за спомен от интимна близост, която търси универсални нравствени критерии в пристанищния екстериор:

Морето няма да ни чуи.

Мълчи морето-спомен

и бездната на нашето крушение

с нито една вълна не ще нахлуи

оттатък вълнолома,

където корабите насмолени

люлеят своите черни отражения.

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 153.

ХСV – 4527 „Вълнолом” / Иван Пейчев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПОСВЕЩЕНИЕ”
НА ВЕСЕЛИН ХАНЧЕВ
(Информационна картина)**

Виктория Цветкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Веселин Симеонов Ханчев е роден на 4 април 1919 г. в Стара Загора, в една от най-известните и уважавани лекарски фамилии в града.

Завършва гимназия в родния си град, а през 1941 г. се дипломира в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

В периода 1944-1945 г. участва като кореспондент в заключителния етап на Втората световна война на страната на антихитлеристката коалиция.

Професионалните и творческите му ангажименти го определят като литературен уредник във в. „*Литературен глас*” (1938-1943), началник-отдел за литература и изкуство в Радио София (1945), драматург на Народната опера в София (1949-1951), на Сатиричния театър в София, редактор в сп. „*Пламък*” (1958) и в Българска кинематография.

Бил е съветник по културните въпроси в българските посолства във Варшава (1963-1964) и Париж (1965-1966).

За първи път, едва 15-годишен, Веселин Ханчев печата свои стихове през 1934 г.

Класическата изява на Ханчев като поет е регистрирана в края на 40-те и началото на 50-те г. на XX в.

Член е на Съюза на българските писатели, носител е на орден „Кирил и Методий” и две Димитровски награди (1959, 1962).

Удостоен е със званията „Почетен гражданин на Стара Загора” (1962) и „Заслужил деятел на културата” (1963).

Умира в София на 4 ноември 1966 г.

Съч.: „*Испания на кръст*” (стихове) (1937), „*Избрани стихове*” (1948), „*Знаме на дружбата*” (стихотворения за

пионери) (1952), „Луиджи“ (поема) (1953), „Стихове в паласките“ (1957, 1960), „Смешен пантеон“ (1957), „Лирика“ (1960), „Машината на времето“ (1960), „Роза на ветровете“ (стихотворения) (1960), „Чудната врата“ (стихове за деца) (1960), „Лирика“ (1961), „Стихотворения“ (1962), „Гъстро ято“ (стихове за юноши) (1963), „За да останеш“ (избрана лирика) (1965), „Свирепият славей“ (сатирични стихотворения) (1965), „Стихотворения“ (1966), „Стихотворения“ (1966), „Малки пиеси за големи съзвучия“ (едноактен театър) (1967), „Избрани произведения“ (под ред. и с предг. Емил Петров) (1969), „Избрани творби“ (1980, 1986), „Жив съм“ (стихове) (1987), „Десетте лица на щастието“ (стихове) (2000);

Лит.: Симеон Правчанов. Веселин Ханчев. С., 1971; Веселин Ханчев 1919-1966: Био-библиогр. указ. / съст. Стоян Стаев, Християна Илиева, Елена Фурнаджиева. С., 1989;

I.2. Заглавие – „Посвещение“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и литературнокритически дискурс):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотоп, тропи, фигури):

IV.1.1. Тема – завещание на поколенията;

IV.1.2. Лирически сюжет: Авторът търси вдъхновение извън рамките на битието и утвърждава вечното в човешкия дух, стремящ се да проникне през незримото, през времето и болката. Одухотворяването на художествените образи (*лоза, дърво, пчела, земя*) се постига чрез вплитане на олицетворенията в сравнения.

Молбата на автора, отправена към читателя, е приживе да преоткрие и пресътвори всяка вещ и всеки образ, за да остане и да бъде потребен дори и след смъртта...;

IV.1.3. Хронотоп – време и пространство:

IV.1.3.1. Време: протяжно (*XX в.*);

IV.1.3.2. Пространство: протяжно (*България*)...

IV.1.4. Тропи (метафори, метонимии, символи, епитети, сравнения):

IV.1.4.1. Метафори: „блясък непознат“, „горещи багри“, „дирене сурово“, „кротък залез“, „другарска реч“, „мамеци звезди“...;

IV.1.4.2. Метонимии: „за да те има и след теб дори“, „лозата, / затворила пространството в зърна“, „пчелата, / създала мед от пръст и светлина“, „земята, връщаща богато / и облаци, и птици, и листа“...;

IV.1.4.3. Символи: „лозата“, „дървото“, „пчелата“, „вещ“, „образ“...;

IV.1.4.4. Епитети: „потребен“, „стенеца“, „непознат“, „зараснал“, „стократно оплодено“, „горещи“, „космичен“, „чугунна“, „сурово“, „кротък“, „другарска“...;

IV.1.4.5. Сравнения: „като лозата“, „като дървото“, „като пчелата“, „като жената“, „като земята“, „като зараснал белег“...;

IV.1.5. Фигури (анафори, алитерации, асонанси, епанафори):

IV.1.5.1. Анафори:

„За да останеш, за да си потребен,
за да те има“...;

„и кротък залез, и другарска реч,
и падане, и ставане отново,
и тръгване отново надалеч,
и ласка по косата, и засада,
и хоризонти с мамеци звезди?“...;

IV.1.5.2. Алитерации:

*„Пресътвори ги ти като лозата,
затворила пространството в зърна”,
„О, трябва всяка вещь да се изстрада”...;*

IV.1.5.3. Асонанси:

*„Как то ще стане дирене сурово / и кротък залез, и другарска реч, / и падане, и ставане
отново, / и тръгване отново надалеч, / и ласка по косата, и засада”...;*

IV.1.5.4. Епанафори:

*„...открий отново и пресътвори.
Пресътвори ги ти като лозата...”...;*

IV.2. Литературнокритически дискурс: В стиховете на Веселин Ханчев прозира мъдра, светла и благородна душа. Откровеност, спонтанност, нежност, самоотверженост съставляват характерологията на лирическия му субект.

Екзистенциалната призма особено приляга за четенето на този поет (но не в паролите на литературното направление *екзистенциализъм*).

Той успява да интимизира и очовечи и най-страшната екзистенциална ситуация. Силното въздействие на стихосбирката *„Стихове в паласките”* (1953) има връзка с непосредственото (а не задочното!) преживяване на войната, с изповедния тон и най-вече с отсъствието на патетични героични жестове.

В цикъла *„Жив съм”* [2] лирическият му герой отново е изправен пред смъртта. Цикълът е истински триумф на живота над смъртта, илюзиите, лъжите, фалша.

Ханчев е обичан и рецитиран поет, според критиката неговите творби са със *заразяваща поетичност*.

В стихотворението *„Посвещение”* идеята за пресътворението и всепобеждаващото духовно стремление преминава като свързваща нишка. Тя е изразена експлицитно чрез ключовите думи *земя* и *небе*.

В творбата тези думи се включват в антитезни семантични полета, свързани с пространственото измерение *горе, долу*: от една страна са *„пръст”, „листа”, „земя”, „дърво”, „лоза”,* а от друга – *„пространство”, „светлина”, „облаци”, „птици”*.

Очертани са двете начала, които се намират в диалектическо единство.

Земя и *небе* се сливат в едно битие, представлящо кръговрата на непрестанното обновление в природния организъм на планетата.

Усещането се подкрепя от сегашното деятелно причастие *„връщаща”,* което определя съществителното *„земя”*: „... като земята, връщаща богато / и облаци, и птици, и листа”, както и от кръговата композиция на самата творба.

Интересен е подборът на глаголи със синонимна семантична стойност: *„открий”, „дири”*.

През целия си живот Веселин Ханчев е търсил пътя към истината. Да отдава малко по малко себе си на другите, за да поклъне в душата му светлина – това е безспорно великото страдание на твореца, обърнал взор към неизмеримото и вечното...

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 154.

2. Лирическият цикъл *„Жив съм”* е публикуван за първи път в кн. 11 на сп. *„Пламък”* от 1960 г.

XCVI – 4713-94 – 4142 *„Посвещение”* / Веселин Ханчев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ГЪЛЪБИ”
НА АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ
(Информационна картина)**

Йоана Борисова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Александър Цветков Геров е български поет и белетрист.

Роден е на 15 май 1919 г. в гр. София.

Работил е като машинописец при адвокат, надничар във военновъздушните войски, работник в пътно строителство, в Захарната фабрика в Горна Оряховица.

Завършва гимназия в София и право в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1942).

Арестуван е като войник за нелегална антифашистка дейност след провала на войнишка ремсова група. От началото на 1944 г. до началото на м. септември 1944 г. лежи в затвора.

Участва в бригадирското движение, редактор е в Радио София (1944-1953), в сп. „Киноизкуство” (1953-1955), в. „Кооперативно село” (1963), в Българска кинематография (1965), в издателство „Български писател” (1965-1971).

Пише от 8-годишен, а на 11 години публикува за пръв път в сливенски вестник.

Като ученик се включва в редакционната колегия на сп. „Ученически подем”.

Сътрудничи на в. „Хоровод”, „Заря”, „Литературен глас”, „Светлоструй”, сп. „Звън”, „Българска реч”, „Изкуство и критика”, „Златорог”.

Негови творби са публикувани в сборниците „Звън”, „Праг” и „Жажда”.

Член е на БКП (от 1944) и СБП.

Заслужил деятел на културата (1971). Лауреат на Димитровска награда (1980), на наградата „Никола Вапцаров” (1984), награда на СБП за поезия (1987) и на наградата „Пеньо Пенев” (1992), носител е на много ордени и медали за

литературна, обществена и антифашистка дейност.

Умира след продължително боледуване на 22 декември 1997 г. [1].

Съч.: „Ние хората“ (стихове) (1942), „Два милиарда“ (стихове) (1947), „Стихотворения“ (1949), „Бригада „Млада гвардия“ (1949), „Нашата сила“ (стихотворения и поеми) (1953), „Стихотворения“ (1956), „Най-хубавото“ (стихотворения) (1958, 1970, 1974, 1979, 1982), „Дете на прозореца“ (стихотворения за деца и юноши) (1959), „Усмивка под мустак“ (хумористични разкази) (1960), „Стихотворения“ (1961) и др.

Лит.: Бакрачева, Албена, в сп. *Liter.net*, 1997. <<https://liter.net.bg/publish/alba/zalozhbi/agerov.htm>>; Кунчев, Божидар. // *Liter.net*, 2009; <https://liter.net.bg/publish4/bkunchev/shte_go.htm>; Тодорова, Марияна. // *Liter.net*, 2019. <<https://liter.net.bg/publish31/mariana-todorova/aleksandyr-gerov.htm>>; Янев, Владимир. // *Liter.net*, 2009. <https://liter.net.bg/publish13/v_ianev/pogledi/a_gerov.htm>; Мочуров, Ат. Александър Геров. 1970; Делчев, Б. Към приобщаване с хората. // *Заря*, N 6454, 1943. (Вж и: Родени между две войни. 1963); Кюляков, Кр. Между бреговете: Статия за поезията на А. Геров. // *Изкуство и политика*, 1947; Петров, Ем. Дезориентирана поезия. // *Раб. дело*, 1948, N 79; Наумович, М. Александър Геров. Стихотворения. // *Септември*, 1950, кн. 8; Божилков, Б.: 1. Отражението на Втората световна империалистическа война и някои лирически творби. // *Лит. мисъл*, 1958, кн. 2; 2. Поезия на етичното начало. // *Пак там*, 1959, кн. 1; Каранфилов, Ефр. Най-хубавото. // *Пламък*, 1959, кн. 1; Станишев, Кр. Александър Геров. // *Родна реч*, 1960, кн. 9; Делчев, Б. Оптимизъм и трагика. // *Творци и книги*. 1960; Нонев, Б. Човекът, който ненавижда мрака. // *Отеч. фронт*, N 5158, 30 март 1961; Ликова, Р. Социалистическият реализъм в поезията през 30-те години. // *За някои особености на българската поезия*. 1962; Й. Василев. Съвременни задачи и стари истини. // *Септември*, 1963, кн. 8; М. Василев. Благодаря ти, моя малка вечност („Приятели“). // *Лит. фронт*, N 20, 12 юни 1966; Василев, Й. Хармонията и загубеното равновесие („Фантастични новели“). // *Пламък*, 1966, кн. 7; Константинова, Е. Тесни са традиционните рамки на жанра. // *Септември*, 1966, кн. 11; Лазовски, Ат. Свободният стих на Ал. Геров. // *Лит. фронт*, бр. 17, 18 апр. 1968; Мочуров, Ат. Младият Геров. *Лит. очерк*. // *Септември*, 1968, кн. 7; Ив. Пауновски. Александър Геров. // *Нар. култура*, бр. 20, 17 май 1969; Божилков, Б. Вечно младият Александър Геров. // *Лит. фронт*, бр. 20, 15 юни 1969; Георгиев, Л. Щастливата поетична звезда на Александър Геров. // *Септември*, 1969, кн. 5. [2].

I.2. Заглавие – „Гълъби“ [3];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментарен научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и литературнокритически дискурс):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотоп, тропи и фигури):

IV.1.1. Тема – любовта и тягата след смъртта;

IV.1.2. Лирически сюжет: Умира най-хубавата гълъбница, като изоставя спътника в живота си – мъжкия гълъб.

Мъжкият гълъб тъгува дълбоко, лети високо и свободно, за да не стои на земята, където е тя, но отново се връща, за да повика с тъжно гукане своята мъртва гълъбница.

Лирическият говорител разбира гълъба и инстинктите, които го водят, защото те са същите като при хората и съжалява, че хората нямат крила, за да отлетят.;

IV.1.3. Хронотоп – време и пространство:

IV.1.3.1. Време: протяжно (през зимата);

IV.1.3.2. Пространство: протяжно (небето и земята);

IV.1.4. Тропи (метафори, символи, епитети, скрито сравнение):

IV.1.4.1. Метафори: „и силно свиреха крилата му, окъпани от утринта“...;

IV.1.4.2. Символи: облаци, крила, смърт...;

IV.1.4.3. Епитети: „най-хубавата“, „мъничката“, „студената“...;

IV.1.4.4. Скрито сравнение: „И с нас се случва туй – и ние/ оставаме така сами,/ но нямаме крила да литнем/ и много дълго ни боли...“...;

IV.1.5. Фигури (анафори, алитерации, асонанси, анжамбмани):

IV.1.5.1. Анафори: „инстинкт всевластен за живот / инстинкт за ласки и възторзи...”...;

IV.1.5.2. Алитерации: „инстинкт всевластен за живот / инстинкт за ласки и възторзи...”;
„След туй се скри в една продука”...;

IV.1.5.3. Асонанси: „Най-хубавата гълъбца”; „и силно свиреха крилата му”...;

IV.1.5.4. Анжамбман: „Аз го разбирам. Туй е онзи / инстинкт всевластен за живот”, „И с нас се случва туй – и ние / оставаме така сами”...;

IV.1.5.5. Синтактичен паралелизъм – „инстинкт за ласки и възторзи./ за цястие, за мир, за плод”...;

IV.2. Литературнокритически дискурс: Какво остава след смъртта? Отговор на този екзистенциален въпрос търси Александър Геров в стихотворението си „Гълъби”.

След смъртта всяко същество се дематериализира и се превръща в спомен, който живее в умовете на близките му. Този спомен предизвиква едновременно любов, която напомня за всички мили и скъпи моменти от дружбата с преминалия отвъд приживе, за всички безценни споделени мигове на радост, взаимна обич, уважение, приятелство и съжителство. Ала и носят нотка на тъга, която вече е неизменна част от спомена, защото това драго същество вече не съществува, то е само видение в спомените и някакво чувство в сърцето... Тъгата надделява над любовта с горчив вкус и никога не ще си отиде – всичко е така, както е в „Гълъби” – мъжият гълъб скърби за своята гълъбца и бива „обзет от своята тъга” за „цяла седмица”. И ние, хората, „оставаме така сами” и „много дълго ни боли” от загубата на близък човек. Само дето ние, хората, нямаме крила, за да отлетим от болката...

Поетът Александър Геров не разчита на блестящата форма, а на дълбочината на изживяването, на силата на внушението и поетичната страст.

Характерна черта на неговото сложно, противоречиво писане е дълбоката изповедност и свръхчувствителност. Където е искрен и изповеден, Геров постига драматизъм на поетичните си откровения, жесток лаконизъм на формата, неумолима съдбовност на акцентите [2].

Това се вижда и в творбата „Гълъби”, в която неговият изразен инструмент е смъртта. Той показва чрез нея многопластови аспекти от лирическия сюжет – привързаността на гълъбите един към друг и това, колко трагична за тях е смъртта.

Използвайки скритото сравнение между гълъбите и хората, Геров прави смъртта универсална за всички живи същества и показва последствията от нея. Чрез символите „облаци”, „крила” и „смърт” Геров експонира хронотопа, както и основната тема на творбата, чрез действие, което започва от мъртвата гълъбца на земята, тръгва нагоре в пространството с излитания гълъб, летящ с крилете си в облаците и после – спускащ се обратно към нивото на хората, които нямат криле и не могат да полетят. Там, на земята, лежи положената на студената пръст мъртва гълъбца...

Александър Геров борови с анжамбманова ритмична конструкция, за да създаде допълнителна динамика, имитирайки обикновена човешка реч: *Аз го разбирам. Туй е онзи / инстинкт всевластен за живот.*

Динамиката е допълнително озвучена с асонанси и алитерации (напр.: „инстинкт всевластен за живот / инстинкт за ласки и възторзи...”, „След туй се скри в една продука” или „Най-хубавата гълъбца”; „и силно свиреха крилата му”).

Боравейки с житието и със светските полюсни чувства – любов и тъга, смърт и живот, – Александър Геров построява мост между човека и гълъба, между човечеството и светът на птиците. Гълъбът тъгува за своята партньорка, а човекът – и за липсата на крила, с които да отлети от земята. Рисувайки лирическото видение отдолу, а после нагоре и обратно (земя : небе : земя), Александър Геров всъщност рисува цикъла на живота и човешката душа.

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Вж по-подробно в: Литературен свят. // <<https://literaturesviat.com/?p=44402>>. – 21.03.2023. – 12 с.
2. Вж по-подробно в: Речник на българската литература : В 3 т. Т. 1: А-Д. – С., 1976, с. 264-265.
3. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 155.

XCVII – 4713-95 – 4143 „Гълъби” / Александър Геров (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО НА БОГОМИЛ РАЙНОВ
„КАКВО ЛИ ИСКАХ ОТ ЖИВОТА...”
(Информационна картина)**

Димана Владимирова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Богомил Николаев Райнов (1919-2007) е роден в София. Завършва философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1943). Той е от поетите, които израстват между двете световни войни. През 1944-1946 г. работи във в. „Работническо дело“, радио „София“. Сътрудничи на вестници („Вестник на жената“, „Ученически подем“, „Светлоструй“, „Литературен живот“, „Литературен критик“) и списания („Изкуство“ и „Септември“...). Има научни публикации в областта на естетиката, изкуствознанието и културологията. Автор е на много

научни изследвания за изобразителното изкуство и история на теософията. Голяма част от неговите романи са екранизирани. Творчеството на Богомил Райнов е представено с над 80 негови издания, преведени на английски, италиански, испански, немски, френски и други езици.

Носител е на наградите „Народен деятел на културата“ (1971), „Димитровска награда“ (1952, 1969), „Св. Паисий Хилендарски“ и др.

Съч.: „Стихове“ (1940), „Стихотворения“ (1941), „Любовен календар: Лирична поема“ (1942), „Инспекторът и нощта“ (1963), „Няма нищо по-хубаво от лошото време“ (1971), „Господин Никой“ (1967), „Ерос и Танатос“ (1971), „Голямата скука“ (1971), „Един наивник на средна възраст“ (1975), „Реквием за една мръсница“ (1975), „Тайфуни с нежни имена“ (1977), „Умирай само в краен случай“ (1978), „Тихият кът“ (1999), „Ченге втора употреба“ (2000), „Тайното учение“ (2003), „Цветове на болката“ (2004), „Магичен фенер“ (2005)...

I.2. Заглавие: „Какво ли исках от живота...“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, образи,

хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – самотата и тъгата в човешкия живот;

IV.1.2. Сюжет: „Какво ли исках от живота...” разкрива тъжната картина на отчаянието, на безсмислението от преживяното. Страданието на *лирическия герой/лирическият говорител* е своеобразна изповед, която не намира изход от човешкото безсилие да разбере докрай антиномните на живота...;

IV.1.3. Мотиви – самота, тъга, отчаяние, спомени...;

IV.1.4. Лирическият герой – лирическият говорител;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през нощта*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*София*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, епитети, реторичен въпрос, символи, сравнения, скрити метафорични сравнения, бягащо изречение):

IV.1.6.1.1. Метафори – „*денят мечтите обузда*”/ „*изстудено е сърцето ми*”, „*сърбта за мен е омъжена*”...;

IV.1.6.1.2. Епитети – „*лош*”, „*горд*”, „*мършави*”, „*хамалска*”, „*изстудено*”, „*безполезен*”...;

IV.1.6.1.3. Реторичен въпрос – „*Какво ли исках от живота, щом нямаш нищо да му дам?*”...;

IV.1.6.1.4. Символи – „*гальотаджийските камшици*” [2], „*роман*” [3], „*белот*”...;

IV.1.6.1.5. Сравнения – „*десницата разперена като звезда*”/ „*а здрачът сякаш поражение*”/ „*и губех своите приятели като парите на белот*”...;

IV.1.6.1.6. Скрити метафорични сравнения: „*А здрачът, сякаш поражение, / задушаваше ме всяка нощ*”, „*С гальотаджийските си камшици / денят мечтите обузда. / Отпадна сред молби десницата / разперена като звезда.*”...;

IV.1.6.1.7. Бягащо изречение – „*а ритането срещу ръжена*”...;

IV.1.6.2. Фигури (инверсия, асонанс, алитерация, анафора):

IV.1.6.2.1. Инверсия – „*че с нищо се не чувствам горд*”...;

IV.1.6.2.3. Асонанс – „*Какво ли исках от живота, / щом нямаш нищо да му дам?*”...;

IV.1.6.2.4. Алитерация – „*Отпадна сред молби десницата, / разперена като звезда. / А здрачът, сякаш поражение / задушаваше ме всяка нощ*”...;

IV.1.6.2.5. Анафора – „*че е сърбта за мен омъжена, / че с нищо се не чувствам горд*”...;

IV.2. Дефрагментация: Поезията на Богомил Райнов е слабо изследвана. Безспорното тук е, че и ранните, и по-късните му лирически изповеди са силно повлияни от поетиката на Никола Вапцаров – същото усещане за един несекващ плеоназъм, който непрестанно *обяснява, пояснява, дообяснява* антиномните на живота, същият песимизъм, но и неумъртвима вяра в живота, същото *цинично* просторечие, взето сякаш от случайни разговори, дотук на улицата. Богомил Райнов е по-устойчив в преценките, въпреки непрестанния поток от метафори или скрити метафорични сравнения в поантата, както е в случая:

*А здрачът, сякаш поражение,
задушаваше ме всяка нощ
и виждах аз, че изстудено е
сърцето ми от вятър лош,
че е сърбта за мен омъжена,
че с нищо се не чувствам горд,
а ритането срещу ръжена
е само безполезен спорт.*

Поетичните видения на Богомил Райнов постигат и сатирични внушения, някакъв саркастичен присмех търси нови нравствени парадигми в отрицанието. Да, отричам безсмисленото *ритане срещу ръжена*, но какъв е смисълът на моето отрицание, след като не знам защо *сърцето ми от вятър лош е изстудено*?...

V. МЕТОД – аналитико-синтетичен анализ на художествен текст.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 156.

2. Гальотаджийски – прилагателно име от *гальота* (същ. име, ж. р., ед. ч.): товарна двуколка с високи колелета, с която на времето са се правели различни хамалски услуги.

3. Роман – в смисъл любовна връзка.

ХСVIII – 4713-96 – 4437 „Какво ли исках от живота...” / Богомил Райнов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „СКИТНИКЪТ И ВРАНИТЕ”
НА АЛЕКСАНДЪР ВУТИМСКИ
(Информационна картина)**

Зорница Вутева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Александър Вутимски е псевдоним на Александър Коцев Вутов.

Роден е в гр. Своге на 19 юли 1919 г.

Животът на цялото му семейство е трагично белязан от жълтата гостенка, която го оставя без родители още в ранна детска възраст.

Премествайки се в София, Вутимски завършва Първа мъжка гимназия и дори започва да следва класическа филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Прекъсва обучението си поради заболяване от туберкулоза и започва лечение в различни санаториуми.

През 1935 г. публикува първото си стихотворението „Пак там” във в. „Весела дружина”.

След това редица негови лирически творби се появяват на страниците на различни ученически и леви издания.

Едва на 20 г. вече сътрудничи на сп. „Златороз”, редактирано от литературния критик Владимир Василев, който дава псевдонима на младия поет.

Александър Вутимски умира през 1943 г. в Сурдулица, Сърбия, където до последно се бори с коварната болест.

Съч.: „Стихотворения” (1960); „Избрани произведения” (1970); „Мартеници” (1971); „Не съм затворен кръг: Стихотворения и поеми” (1983); „Сияния над града” (1989); „Сатурнов пръстен: Избрани стихотворения” (1994); „Синьото момче разказва: Художествена проза” (2002); „Скитникът и враните” (2005); „Опушена спирка” (2009); „Непознатият: разкази и есета” (2019);

Лит.: Нонев, Б. Александър Вутимски. // Златороз, 1943, кн. 8; Петров, Здравко. Драмата на един поет. // Септември, 1956, кн. 2; Каролев, Ст. Преображения на вулгаризаторството. // Пламък, 1957, кн. 3; Петров, Здр. Последният от прокълнатите.

// Септември, 1961, кн. 8; Свиленов, Атанас. Между копнежа и примирението (20 есени без Александър Вутимски). // Студентска трибуна, 1963, бр. 8; Тодоров, А. Септемврийският стих на Саша Вутимски. // Пламък, 1969, кн. 12; Петрунов, А. Синьото момче разказва. – София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2002; Кунчев, Божидар. Александър Вутимски представен от Божидар Кунчев. – София: Просвета, 2008; Сугарев, Еовин. Поезията на Александър Вутимски: паралелни прочити. – София: Алтера, 2009;

I.2. Заглавие – „Скитникът и враните” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментарен научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и литературнокритически дискурс):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотоп, тропи, фигури, литературнокритически дискурс):

IV.1.1. Тема – смисълът на живота;

IV.1.2. Лирически сюжет: В стихотворението се разгръща лирически разказ за безнадеждната участ на скитника, лутащ се из неприветливите улици на града. Враните са единствените спътници на лирическия герой, който също като тях е без подслон, премръзнал е и чака тежкото мълчание на зловещата зима.

Меланхоличната обстановка засилва емоционалното въздействие на черните ята, които продължават да грачат и да летят, предизвестявайки трудни времена...;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*през есента*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*градски улици*);

IV.1.4. Тропи (метафори, метонимии, символи, епитети, сравнения):

IV.1.4.2. Метафори – „леден глас”, „тревожно сърце”, „тежко мълчание на суровата зима”, „до сълзи ми тежи есента”, „измръзнали улици” ...;

IV.1.4.3. Олицетворение – „и зловещото/ тежко/ мълчание на суровата зима.”...;

IV.1.4.4. Символи – враните, суровата зима, улиците, черни ята...;

IV.1.4.5. Епитети – „разпилен”, „обрулени”, „пуста́та”, „бледо”, „ледено”, „бездомни”; „настръхнали”, „сиви”, „неспокойни/ прегракнали”, „вледенени”, „тревожно”, „зловещо”, „сурова”, „жестоко”, „осланена”...;

IV.5. Фигури (анафори, синтактичен паралелизъм, алитерации, асонанси, апосиопеза, градация, анжамбман):

IV.1.5.1. Анафори – „Над къция/ над градини (...) / над дървета”, „Като вас/ в тоя час (...) / Като вас/ с леден глас”...;

IV.1.5.2. Синтактичен паралелизъм – „те летят/ и летят/ и летят”, „все летят/ и летят, и летят”...;

IV.1.5.3. Алитерации – „Врани – / понесеци/ с крясъци/ черни ята”; „...Вятърът брули/ жестоко,/ до бодка/ очите ми.”...;

IV.1.5.4. Асонанси – „Над тях/ небето/ е бледо/ и ледено”, „И те мръзнат/ бездомни,/ настръхнали, сиви...”...;

IV.1.5.5. Аposиопеза – „И те мръзнат – / бездомни,/ настръхнали,/ сиви...” „...Вятърът брули/ жестоко”...;

IV.1.5.6. Градация – „...Вятърът брули/ жестоко,/ до болка/ очите ми.”...;

IV.1.5.7. Анжамбман – „Врани – / понесени/ с крясъци/ черни ята”; „Над тях/ небето/ е бледо/ и ледено”...;

IV.2. Литературнокритически дискурс: Дори когато коварната болест твърде рано белязва безвъзвратно живота на Александър Вутимски, той продължава да пише, да твори и да разчупва традиционните литературни традиции напук на трагичната си участ.

Всяко едно стихотворение, есе и повест, излезли изпод перото на автора, е отражение не само

на неговата креативна същност, но е и продукт на сложен исторически преход, който силно влияе върху културния двигател на тогавашната общественост. Вутимски използва лириката, за да изследва проблематиката на всичко онова, което е извън обсега на приемливото, на „нормалното“.

Той слага на литературната сцена маргинализираните индивиди, бродещи из мръсните и тъмни градски улици, излага на преден план проблема за смисъла на живота, който неминуемо свършва със смъртта.

Стихотворението „Скитникът и враните“ изобразява една на пръв поглед безнадеждна и тъжна картина, в която падналите есенни листа са единственото, което читателят асоциира с красивото, докато за лирическият герой те са предвестник на трудни времена.

Образът на враните, прелитащи над сивия пейзаж е директна препратка към неизбежната смърт. Тези пернати вестители са единствената компания на премръзналия скитник, който сам се оприличава на черните птици и както те продължават да летят, така и той *ще полети* към просторите на отвъдното.

Изреждането на епитети като „бездомни,/настръхнали,/сиви“ успяват да внушат на читателя дълбоко сетивно възприятие на описаната картина. Метафорични изрази като „тревожно сърце“ и „измръзнали улици“ засилват усещането за *физическата и душевната изгубеност* на скитника в пределите на сивия град.

Най-съществената част от това стихотворение е неговият хронотоп, който е свързан с главната тема за смисъла на живота – есента представлява не само трансформация на природните дадености, тя е олицетворение на преходното в човешкото битие и вътрешните екзистенциални терзания. Сезонната премяна е видима не само повърхностно, тя напомня за края на нещо приятно и красиво, следвано от пагубния студ.

Точно това е квинтесенцията на живота – смъртта не може да бъде избегната, рано или късно тя слага край на земните дни не само на самотния и низвергнат скитник, а на всички живи същества.

Не трябва да се забравя, че нищо не изчезва напълно – то се трансформира, видоизменя, за да живее и в други пространства:

*...Вятърът брули
жестоко,
до болка
очите ми.
До сълзи ми тежи есента.
Измръзнали улици.
Разпиляни
листа.
На черни ята
врани
в осланената есен
със крясъци
все летят
и летят, и летят.*

Поезията на Александър Вутимски е продукт на неговата трудна съдба. За краткия си престой на този свят той се сблъсква с немалко трудности, но успява да положи основите на своята творческа личност. Всяко едно словосъчетание, написано от него, е резултат не само от поетично видение, но и от житейски опит. Пишейки пред лицето на смъртта, Александър Вутимски всъщност осъществява своя творчески подвиг, давайки гласност на негативните състояния на човешкия дух, на самотата и безизходицата, които са единственото сигурно нещо в едно непредвидимо ежедневие.

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 157-158.

XCIX – 4713-97 – 4145 „Скитникът и враните“ / Александър Вутимски (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ПРОСТИТЕ НЕЩА”
НА ВАЛЕРИ ПЕТРОВ
(Информационна картина)

Вера Самуилова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Валери Петров (1920-2014) е роден в София. Завършва медицина.

Работил е в радио „София”.

Участва във втората фаза на Втората световна война като военен кореспондент.

Бил е главен редактор на в. „Стършел”.

Работи в българската легация в Рим като аташе по печата.

Редактор е в Студия за игрални филми „Бояна”.

Валери Петров е народен представител в Седмото велико народно събрание (1990-1991).

Съч.: „Народен съд” (1944), „Стари неща малко по новому” (1945), „Стихотворения” (1949), „Там на запад” (1954), „Книга за Китай” (1958), „В меката есен” (1961), „Поеми” (1962), „Африкански бележник” (1965), „Когато розите танцуват” (1965), „Дъжд вали” (1967), „Като погледнеш назад” (1969), „На смях” (1970), „Бяла приказка” (1977), „Палечко” (1981), „Дъжд вали – слънце грее” (1982), „Пук!” (1983), „Пет приказки” (1986), „Сатирични поеми” (1988), „Живот в стихове” (1996), „Прозирност” (2001), „Стихове” (2007), „Стихове” (2008)...

I.2. Заглавие – „Простите неща” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, хронотоп,

особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – антиномите в човешката природа;

IV.1.2. Сюжет: Лирическа изповед, която чрез миниатюрни метафорични сюжети градира видимите несъответствия между естествения стремеж на човека винаги да разкрива многогранно и сложно „чувствата прости“ и неумението му да изрича онова, което „казва сърцето“:

*В тези дни ново чувство ме сгрива,
нова мисъл ми идва такава. –
Да! Добре е, щом хрумне идея,
но не е ли по-умно без нея
и не е ли по-просто и честно
с мисъл стара и чувство известно
да си казваш ей тъй, непредвзето,
тъй което ти казва сърцето...*

Сякаш не сложността, а простотата на изказа за „чувствата прости“ най-сетне ще разгадае тайната на „глука“, който „се прави на умен“...

IV.1.3. Герои – лирическият говорител;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно;

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (София);

IV.1.5. Мотиви – спомените, помъдряването, интимността, свързаността между хората;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, епитети, инверсии, анжамбман, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „А вас – мислите, чувствата прости,/ вас – неидващи само на гости,/ а извиращи в мен постоянно,/ и умиращи в мен непрестанно –/ като „храня се“, „дишам“, „пия“, / вас – съставлящи мене самия,/ вас съм смятал за дребни и скромни,/ недостойни човек да ви помни.“...;

IV.1.6.1. Метонимии – „лъх на спирт от полирана маса“, „дълъг път във вагон втора класа“, „нежна радост от туй, че сме двама“, „вкус на ябълка, слънце във двора“...;

IV.1.6.2. Епитети – „умна“, „богато“, „прости“, „дребни и скромни“, „скрито“, „умен“, „човешки“, „нежна“, „несъзнавана“, „великите“, „честно“, „стара“, „известно“...;

IV.1.6.3. Инверсии – „само умна щом имал съм мисъл,/ а щом нямал съм, само когато/ поне чувство съм имал богато.“, „Сега тача блесенето скрито,/ сега виждам как вие, които/ безразсъдно във времето прежно/ настрани съм отхвърлял небрежно/ сте се бутали тайно със лакът –/ „Как се прави на умен глупакът...“...;

IV.1.6.4. Анжамбман – „Сега тача блесенето скрито,/ сега виждам как вие, които/ безразсъдно във времето прежно/ настрани съм отхвърлял небрежно/ сте се бутали тайно със лакът –/ „Как се прави на умен глупакът...“...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (асонанси, анафори, мезофори):

IV.1.6.5.1. Асонанси – „Колко глупав съм бил, че съм писал“, „само умна щом имал съм мисъл“, „а щом нямал съм само когато“, „поне чувство съм имал богато“, „извиращи в мен постоянно“, „умиращи в мен непрестанно“, „храня се, дишам, пия“...;

IV.1.6.5.2. Анафори – „вас – съставлящи мене самия,/ вас съм смятал за дребни и скромни“, „Сега тача блесенето скрито,/ сега виждам как вие, които“...;

IV.1.6.5.3. Мезофори – „Колко глупав съм бил, че съм писал/ само умна щом имал съм мисъл,/ а щом нямал съм, само когато/ поне чувство съм имал богато.“...;

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „Простите неща“ е своеобразен ключ към поетиката на Валери Петров: изобилие от миниатюрни лирически сюжети без конкретна фабулна интрига; външна несложност на поетичния синтаксис, който чрез несекващи инверсии и анжамбманови конструкции внушава усещането за непосредност, автентичност и простота на изказа; удивително преплитане на метафорични видения с безапелационни, изчистени от многословие поанти; търсене на нравствени алтернативи, които напомнят естетиката на поговорката, притчата, баснята,

кратката приказка или бягащото изречение:

*И така е – човек да избира
сред това, дето в него извира,
туй което би умно звучало –
та това е лъжа поначало.
И простете ми старите грешки,
мисли прости и чувства човешки –*

*лъх на спирт от полирана маса,
дълъг път във вагон втора класа,
нежна радост от туй, че сме двама
несъзнавана обич към мама,
вкус на ябълка, слънце във двора,
мисли, чувства на всичките хора.*

*В тези дни ново чувство ме сгрява,
нова мисъл ми идва такава. –
Да! Добре е, щом хрумне идея,
но не е ли по-умно без нея
и не е ли по-просто и честно
с мисъл стара и чувство известно
да си казваш ей тъй, непредвзето,
туй което ти казва сърцето...*

Всичко тук е *просто и честно*, но повече прилича на театрална завеса, която непрестанно скрива и показва изкусната игра на виртуозен актьор, който най-сетне е разбрал „*това, дето в него извира*”...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 159.

С – 5008 „Простите неща” / Валери Петров (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „БУЙНИЯТ ВЯТЪР”
НА ДОБРИ ЖОТЕВ
(Информационна картина)**

Анелия Тодорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Добри Александров Димитров Жотев (1921-1997) е роден в с. Радуй, Пернишка област. Завършва основно образование в родното си село през 1929 г. Учи като гимназист в София и Перник. През тези години се запалва от социалистическите идеи и се включва в гимназиалната организация на РМС (Работнически младежки съюз).

След събитията от 9 септември 1944 г. е активист на Съюза на народната младеж, участва в бригадирското движение, работи като литературен консултант на в. „Народна младеж”. От 1954 до 1968 г. е редактор в издателство „Народна младеж”, а от 1968 до 1976 г. – във в. „Стършел”.

Добри Жотев е автор на любовна лирика, сатирични поеми, разкази, произведения за деца и три пиеси.

Съч.: „Жажда” (1951), „Буйният вятър” (1958), „На гости у дявола” (1962), „Обич моя!” (1964), „Викове” (1966), „От Дявола до Кибернета” (1968), „Влюбени слънца” (1973), „През извървяното” (1981), „Делфийският оракул” (1983), „Пробягва вихърът на времето” (1987), „Слънчев сплит” (1988), „Начало за евангелие” (1991), „Светове на сумрака” (1995), „Вихърът на времето” (1996), „Превъзможване” (2015), „Аз ида като истина” (2021) и др.

I.2. Заглавие – „Буйният вятър” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – лирическа поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – вярата в живота;

IV.1.2. Сюжет: Лирическият герой/лирическият говорител разкрива вярата си в живота. Желанието му е да не тъжат и да не го погребват след смъртта му в земята, а да го изгорят и да разпилеят праха му срещу буйния вятър, за да може да продължи вечния си път на шир по красивия свят;

IV.1.3. Мотиви – живота, смъртта, вечността,

свободата, другарите, безсмъртната душа...;

IV.1.4. Герои – лирическият герой/лирическият говорител, другарите...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*през пролетта*);

IV.1.5.2. Пространство: протяжно (*„вън посред вятъра“*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (разгърната метафора, метафорични олицетворения, метонимии, олицетворения, сравнения, символи, епитети):

IV.1.6.1.1. Разгърната метафора: „В кратката ведрa безмълвност да слушам как нейде/ пеят моми и нивя като в сън ромолят/ там зад поля, зад поля, сред гори необгледни./ в чистата вис как тръби пионерски тръбят./ в шеметна вис как сребро-самолети се реят./ как разговарят в усяя листа”...;

IV.1.6.1.2. Метафорични олицетворения – „Буйният вятър гърми – с вечността разговаря!”, „разговарят в усяя листа”, „тича земята”, „облаци бягат”...;

IV.1.6.1.3. Метонимия – „Нека захвърли горящата лой!”...;

IV.1.6.1.4. Скрито сравнение – „сребро-самолети”...;

IV.1.6.1.5. Символи – вятърът, огънят, небесата, земята...;

IV.1.6.1.6. Епитети – „буйният”, „южният”, „пламтящото”, „безстрашни”...;

IV.1.6.2. Фигури (анафора, мезофора, епифора, асонанс, алитерация, етимологична фигура, анжамбман, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.2.1. Анафора – „Тъжен е тоя обичай – другари, недейте, / тъжен е тоя обичай, помнете това!”, „вън посред вятъра, там до един в надпревара, / вън посред ясния, пролетен полет и звън.”...;

IV.1.6.2.2. Мезофора – „все ще звучи, как не ще в света да изтлеем./ сеицам как няма, как няма за живия смърт”...;

IV.1.6.2.3. Епифора – „Жив ще съм аз и край мене събрани, недейте / в скръб да държите надгробни слова! / Тъжен е тоя обичай – другари, недейте”...;

IV.1.6.2.4. Асонанс – „живата реч, на живота безсмъртен речта!”, „буйният вятър над буйните ниви буиува, буйният южният вятър бучи...”...;

IV.1.6.2.5. Алитерация – „(...) живият, пид красотата в живота, жаден жадува по нея... и жив ще съм аз!”...;

IV.1.6.2.6. Етимологични фигури – „жаден жадува”, „жар нажежен”, „Тоя живот заживях с душа неспокойна”...;

IV.1.6.2.7. Анжамбман – „В кратката ведрa безмълвност да слушам как нейде/ пеят моми и нивя като в сън ромолят/ там зад поля, зад поля, сред гори необгледни...”...;

IV.1.6.2.8. Синтактичен паралелизъм – „Буйният вятър над буйните ниви буиува./ буйният, южният вятър бучи –/ тътнат дълбоки гори, небеса се издуват./ свирят опънати жици, земята ечи.”...

IV.2. Дефрагментация: Това стихотворение регистрира поетична гледна точка на човек, който не се страхува от смъртта. В образа на буйния вятър е търсено олицетворение на вечния кръговрат на живота. Всичко живо се променя. Хората се раждат и умират, но красотата, огънят и човешката душа са вечни, неспирни, свободни. Когато настъпи и неговият час, поетът иска да бъде изгорен, пречистен чрез огъня, а прахът му – да бъде хвърлен срещу буйния вятър. Без усещането за вечния кръговрат на живота не могат да бъдат осъзнати целите, мечтите и стремежите на дръзките хора:

*Жив ще съм аз и край мене събрани, недейте
в скръб да държите надгробни слова!*

Тъжен е тоя обичай – другари, недейте,

тъжен е тоя обичай, помнете това! ...

Вместо надгробни слова по-добре замълчете,

дума не думайте – само за миг:

в кратката бистра безмълвност да слушам морето,

буйния вятър, на урвите дръзкия вик.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна хрестоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 160-161.

СИ – 4438 „Буйният вятър” / Добри Жотев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ГАРА”
НА НИКОЛАЙ ЗИДАРОВ
(Информационна картина)**

Виктория Василева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Николай Иванов Зидаров (1921-2007) е роден в с. Въбел, днес квартал на Търговище. Пише предимно за деца. Завършва Държавната политехника в София (1948).
Бил е редактор (1947-1956) и главен редактор на в. „Септемвриче” (1956-1989).

Съч.: „Пътица и срещи” (1950), „Кремълска звезда” (1953), „Пионерско сърце” (1955), „Букетче за партизаните” (1966), „Весело барабанче” (1956), „Сърце под червената връзка” (1957), „Винаги готови” (1958), „Мунка малката маймунка” (1959, 1973), „Незабравки” (1962), „Поемка за радостта” (1962), „Татко на конгрес” (1962), „Героична Куба” (1963), „Една шепа светулки” (1963), „Слънчев кът” (1964), „И Радецки пак заплува” (1966), „Игликите са подранили” (1967), „Детски небеса” (1967), „Звезда октомврийска” (1967), „Ленин слънце е за нас” (1967), „„Легенди от бръшлян” (1968), „На кого се усмихват звездите” (1968), „Девети септември, здравей!” (1969), „Любопитната маймунка” (1969), „Палета за Ленин” (1970), „Новите папила на Мунка, малката маймунка” (1972)...;

I.2. Заглавие – „Гара” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – пътуване във времето;

IV.1.2. Сюжет: „Гара” е безсюжетна лирическа изповед, която търси изкуствени фабулни интриги в спомените за *отдалечени дни*.

Но мечтаното пътуване във времето винаги е обвързано с алиенация, *тръгнала тук от една „безименна световна гара”, която „няма ни ключ, ни праг”*:

*Една безименна световна гара
е мойта стая –
няма ключ, ни праг, –
като перон навън е тротоара,
а релсите трамвайни –
линии на влак.*

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*XX в.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*стая*);

IV.1.4. Мотиви – спомените, интимността, обречеността, свързаността, самоопределението...;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, метафорични сравнения, епитети, изкуствен дестрофизъм, композиционна рамка, звукописни техники):

IV.1.5.1. Метафори – „*Луната нощем,/ слънцето пък денем/ часовник гаров сякаш са за мен./ Не спират моя влак/ мъгли студени,/ ни бариери,/ ни сигнал червен.*”...;

IV.1.5.2. Метафорични сравнения – „*Една безименна световна гара/ е мойта стая –/ няма ключ, ни праг, –/ като перон навън е тротоара,/ а релсите трамвайни –/ линии на влак.*”...;

IV.1.5.3. Епитети – „*самотни*”, „*мълчаливи*”, „*сиви*”...;

IV.1.5.4. Изкуствен дестрофизъм – „*Понякога застават пред гишето/ → ту светла радост,/ ту внезапна скръб,/ → но аз затварям/ пред врага сърцето/ → и го отварям/ пред приятел скъл.*”...;

IV.1.5.5. Повторение (композиционна рамка) – „*Една безименна световна гара/ е мойта стая –/ няма ключ, ни праг, –/ като перон навън е тротоара,/ а релсите трамвайни –/ линии на влак. (...)* *Една безименна световна гара/ е мойта стая –/ няма ключ, ни праг, –/ като перон навън е тротоара,/ а релсите трамвайни –/ линии на влак*”...;

IV.1.5.6. Звукописни техники (анафора, асонанс, алитерация, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект):

IV.1.5.6.1. Анафора – „*Понякога застават пред гишето/ ту светла радост,/ ту внезапна скръб,/ но аз затварям/ пред врага сърцето/ и го отварям/ пред приятел скъл.*”...;

IV.1.5.6.2. Асонанс – „*Сменяват често своите разписания/ пристигналите/ отдалече дни:/ те без билет/ минават разстояния,/ гостуват на посоки/ и страни.*”...;

IV.1.5.6.3. Алитерация – „*Луната нощем,/ слънцето пък денем/ часовник гаров сякаш са за мен./ Не спират моя влак/ мъгли студени,/ ни бариери,/ ни сигнал червен.*”...;

IV.1.5.6.4. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „*ще те тревожат дневните трамваи,/ ще те събуждат нощем ветрове.*”...

IV.2. Дефрагментация: В това стихотворение Николай Зидаров демонстрира отлични версификаторски умения, свързани със съдържанието на формата.

Силно впечатление прави изкуствения дестрофизъм, който имитира стилистиката на т.нар. „*свободен стих*”.

Музикалната орнаментика в края на стиховете присъства, но на практика е умишлено *скрита* в протяжни, спъващи анжамбанови конструкции. Например:

*О, стаята,
която буди жажда
да стигна хоризонта непознат,
която
сънища*

и мисли
ражда,
която прави моя път богат...
Посочваха ми
по-спокойни стаи,
коряха ме
далечни гласове:
ще те тревожат дневните трамваи,
ще те събуждат нощем ветрове.

Ако преподредим стиховете, ще получим две класически строфи с великолепни кръстосани рими:

*О, стаята, която буди жажда
да стигна хоризонта непознат,
която сънища и мисли ражда,
която прави моя път богат...*

*Посочваха ми по-спокойни стаи,
коряха ме далечни гласове:
ще те тревожат дневните трамваи,
ще те събуждат нощем ветрове.*

Излиза, че зад посланието „Една безименна световна гара/ е мойта стая (...)”, което създава композиционната рамка на лирическия монолог, се крие и още нещо, без което поезията на Николай Зидаров не може да бъде разбрана докрай.

Той е сред строителите и ревнителите на класическия български стих.

Затова „Гара” е и своеобразна закачка, спомен от стар литературен спор с безобидно намигване за чистота на мерената реч.

Вече никой не пристига на тази безименна световна гара.

Но все още личат релсите на трамвая:

*Една безименна световна гара
е мойта стая –
няма ключ, ни праг, –
като перон навън е тротоара,
а релсите трамвайни –
линии на влак.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2015, с. 162.

СП – 5009 „Гара” / Николай Зидаров (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПРЕГРЪДКА”
ОТ БЛАГА ДИМИТРОВА
(Информационен модел)**

Явор Кирин

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род литературен вид):

I. 1. Автор – Блага Николова Димитрова (1922-2003) е родена в Бяла Слатина. Завършва славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1945). Защищава дисертация в Литературния институт „Максим Горки” в Москва (1951). Била е редактор в сп. „Септември”. Носител е на международната награда „Готфрид фон Хердер” (1992). През 1988 г. Блага Димитрова е сред основателите на неправителствената организация *Комитет за екологична защита на Русе*. През 1991 г. става народен представител. Избрана е за вицепрезидент на България (1992), но на следващата година напуска поста...

Съч.: „Позна ли ме?” (1957), „Мигове” (1961), „Обратно време” (1965), „Осъдени на любов” (1967), „Как” (1970), „Равновесие” (1974), „Гонг” (1976), „Копнежи” (1977), „Отклонение” (1979), „Нощен дневник” (1980), „Пространства” (1982), „Гневно слънце” (1986), „Урания” (1990), „Само” (1991), „Смисъл” (1996), „Отвъд” (1998), „Отклонение” (1967), „Нощен дневник” (1975), „Лавина” (1971), „Пътуване към себе си” (1972), „Глухарчето” (1976), „Памет” (1982), „Лице” (1981), „Отрова” (1993), „Възможната Аня” (1995), „Поп Богомил и свършенството на страха” (1998), „Младостта на литературата” (1983), „Страшния съд на читателя” (1992), „Градецът зад границата” (1993), „Бяла приказка” (1996), „В лунната стая” (1978), „Дневникът на една жена” (1983)...;

I.2 Заглавие – „Прегръдка”;

I.3 Литературен род – лирика;

I.4 Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, мотиви, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1 Тема – любовта;

IV.1.2. Лирически сюжет: Безсюжетна лирическа изповед, която търси източниците на вдъхновение не в конкретното съзрение, породено в мига на преживяното, а в безкрайността на света:

*Далечината вдишвах на огромна глътка.
Притисках хребет, облаци, звезди до мойта гръд.
И в този тесен обръч на една прегръдка
обхвапах цялата безкрайност на светът.*

IV.1.3. Мотиви – любовната прегръдка, „сърцебиенето лудо на звездите”, „клоните, разтворили обятия в нощта”...;

IV.1.4. Образи – хребети, облаци, звезди, нощ...;

IV.1.5. Хронотоп – (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XX в., през нощта);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (България);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, синтактичен паралелизъм, метонимии, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „Аз чувах сърцебиенето лудо на звездите./ Пресрещах вятър запъхтян, наметнат със листа./ Поемах идеите силуети на горите/ и клоните, разтворили обятия в нощта”;

IV.1.6.2. Метонимии – „Аз виждах надалеч през твойто рамо тъмен връх”, *Притисках хребет, облаци, звезди до мойта гръд.*”...;

IV.1.6.3. Епитети – „изгубен”, „жадна”, „безпльтен”, „огромна”...;

IV.1.6.4. Звукописни техники (алитерации, асонанси, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.4.1. Алитерация – „Тъй близо бе до мен, че аз не можех да те видя.”...;

IV.1.6.4.2. Асонанси – „Тя беше като корен без земя”, „Тя беше като дъжд без жадна гръд”...;

IV.1.6.4.3. Синтактичен паралелизъм – „Сърце в сърце. И дъх във дъх.”...

IV.2. Дефрагментация: Затрогваща лирическа изповед, която издига в апотеоз не конкретното, а желано, мечтано изживяване.

Присъствието на обилни метафорични видения превръщат „Прегръдка” в силен емоционален разказ, който разчита повече на свободната игра с цветовете на лирическите пристрастия и видения, отколкото с философията на мига:

*Сърце в сърце. И дъх във дъх.
Тъй близо бе до мен, че аз не можех да те видя.
Аз виждах надалеч през твойто рамо тъмен връх.
Бях устремена сякаш отвъд тебе да отида.*

*Аз чувах сърцебиенето лудо на звездите.
Пресрещах вятър запъхтян, наметнат със листа.
Поемах идеите силуети на горите
и клоните, разтворили обятия в нощта.*

*Далечината вдишвах на огромна глътка.
Притисках хребет, облаци, звезди до мойта гръд.
И в този тесен обръч на една прегръдка
обхвапах цялата безкрайност на светът.*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018., с.

СПП – 5052 „Прегръдка” / Блага Димитрова (стихотворение) (информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ХАЙДЕ, ИЗЛЪЖИ МЕ! РАЗКАЖИ МИ...”
НА ВЛАДИМИР ГОЛЕВ
(Информационна картина)**

Ивана Вълова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Владимир Иванов Голев (1922-2011) е български поет, драматург и белетрист. Роден е в Банско. Завършва славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Работил е в Радио София, бил е редактор във в. „*Студентска трибуна*” и главен редактор на сп. „*Септември*”.

Носител е на Голямата награда в конкурса за криминален разказ „Атанас Мандаджиев”.

Съч.: „*Стихотворения*” (1972), „*С дъха на ветровете*” (1972), „*Невероятните приключения на Иван Прасето и Кирчо Сламака*” (1979), „*Спомени за старата къща*” (1980), „*Мълчи или умри. Капан за наивници*” (1989), „*Малка криминална история*” (1988) и др.

I.2. Заглавие – „*Хайде, излъжи ме! Разкажи ми...*” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовна негя;

IV.1.2. Сюжет: Творбата е кратък лирически монолог,

в който се търсят психологически и философски паралели между жената на сцената и жената в живота. Липсва фабула, няма сюжетна интрига. Любовното чувство *разказва за себе си* чрез сравнения и многословни паралели между случайни и не чак толкова случайни житейски съответствия...

IV.1.3. Герои – *лирическият говорител/лирическият герой*;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – *протяжно (зрача)*;

IV.1.4.2. Пространство – *протяжно (някъде след спектакъла)*;

IV.1.5. Мотиви – сцена, лъжа, обич, истина, коварство, ревност, грубост;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафора с апосиопеза, символи, скрито метафорично сравнение, сравнение):

IV.1.6.1.1. Метафора с апосиопеза – „*Аз ще съм щастлив, че не сънувам,/ и ще се опитвам да не плача*...”...;

IV.1.6.1.2. Символ – Жулиета;

IV.1.6.1.3. Скрито метафорично сравнение – „*Хайде, излъжи! Какво ти струва?/ Изиграй ми Жулиета в зрача*.”...;

IV.1.6.1.4. Сравнение – „*още като мъничко момиче*”...;

IV.1.6.1.5. Епитети – „*красиво*”, „*човешки*”, „*щастлив*”...;

IV.1.6.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, плеоназъм, реторичен въпрос, анафора, алитернация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Синтактичен паралелизъм – „*Хайде, излъжи ме! Разкажи ми,/ че тъжиши за мен,/ че ме обичаи,/ че си ме очаквала от толкова години,/ още като мъничко момиче*.”...;

IV.1.6.2.2. Плеоназъм – „*Ти на сцената превъплътяваш/ истини,/ лъжи,/ коварства/ и измами,/ и чрез теб на нея оживяват/ толкова човешки драми!*”...;

IV.1.6.2.3. Реторичен въпрос – „*Какво ти струва?*”...;

IV.1.6.2.3. Повелително реторично възклицание – „*Хайде, излъжи ме! Разкажи ми*”;

IV.1.6.2.3. Анафори – „*че тъжиши за мен, че ме обичаи, че си ме очаквала от толкова години,*”, „*и измами,/ и чрез теб на нея оживяват*”...;

IV.1.6.2.4. Алитернация – „*Всичко е без ревност и без грубост*”...;

IV.1.6.2.5. Асонанс – „*Можеш да се влюбваш и разлюбваш,/ с тебе могат да си поиграт*.”...

IV.2. Дефрагментация: Очевидно е, че безалтернативният монолог в това стихотворение разчита и на диалогичност. Реторичните въпроси и повелителните реторични възклицания в началото и в края на творбата са най-важният аргумент за това („*Хайде, излъжи ме! Разкажи ми,/ (...) Хайде, излъжи! Какво ти струва?*”).

Има въпроси, има и повелителни възклицания, но няма отговори. Въпросите – скрити зад естетиката на някакъв неудържим плеоназъм – търсят точни отговори, а повелителното наклонение в „*Хайде, излъжи!*” трябва да принуди въображаемата събеседничка да стигне до алтернатива.

Отговор няма и не може да има.

Защото няма колизия, която да слобди сюжетна интрига. Просто е експонирано едно много силно любовно преживяване и копнеж, някакво необузвано желание и мъжка страст по жена, която той, някой, някога я е харесвал. Тя няма биография в личния му живот, но той иска тя да е Жулиета.

И той няма биография в нейния личен живот, но и той иска да е Ромео... – истинска любовна негá: красива, драматична, тъжовна и някак комична...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна хрестоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 164.

CIV – 4442 „Хайде, излъжи ме! Разкажи ми...” / Владимир Голев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МЕЖДУ НЕБЕТО И ЗЕМЯТА”
ОТ ДИМИТЪР МЕТОДИЕВ
(Информационна картина)**

Красимир Ангелов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Димитър Методиев Христов (1939-1988) е български поет публицист. Като ученик е активен член на РМС (Работнически младежки съюз). Следва агрономство в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1941-1944). Участва в съпротивителното движение през Втората световна война. Завършва Института за световна литература „Максим Горки” в Москва (1950-1953). Бил е редактор в сп. „Наша родина” (1953-1958) и в „Работническо дело” (1961-1966), зам.-главен редактор на сп. „Септември” (1958-1960)...

Съч.: „На шурм!” (1945), „Димитровско племе” (1951, 1955, 1964, 1970), „Страна на мечтите” (1956), „Шумят тополите” (1958), „За времето и за себе си” (1963), „Не съм от пръст” (1965), „Затваряне на кръга” (1967), „Песен за Русия” (1967), „Великото преселение” (1970), „И всичко пак ще се повтаря” (1975), „В часа на есенната яснота” (1977, 1980), „Монолози по пътя” (1979), „И мирис сладък” (1980), „Душата ми е пълна с теб” (1984), „Лиричен дневник” (1988) и др.

I.2. Заглавие – „Между небето и земята” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотоп, лирически герои, образи, особености на художествен стил):

IV.1.1. Тема – любовта и природните стихии;

IV.1.2. Лирически сюжет: Небето наблюдава със своите хиляди очи двама влюбени, които са усетили магията на интимната близост; земята е тиха и загадъчна, тя тайнствено мълчи; просторът сякаш ги призовава да полетят, но земята им напомня, че са хора, подвластни за природните закони – всичко е предопределено; затова мигът неповторим прилича на умиращ

метеор, летящ между небето и земята;

IV.1.3. Герои – лирическият говорител/лирическият герой;

IV.1.4. Образи – небето, земята, метеорът, луната;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно („Среднощен час. Среднощен път./Над нас – луната бледа.”)...

IV.1.5.2. Пространство – протяжно („И с огнени очи градът/ из бездната ни гледа.”)...

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафора, епитети, олицетворение, хипербола);

IV.1.6.1.1. Метафора – „Земята тайнствено мълчи:/ тя чака твоето име –/ да гръмне хиляди врати/ и с хиляди уста да заговори.../ Небето вика: – Полети! –/ Земята ни напомня, че сме хора./ Небе – Земя./ Всевечен спор.”...;

IV.1.6.1.2. Олицетворение – „Небето с хиляди очи/ ни гледа”...;

IV.1.6.1.3. Епитети – „тайнствено”, „кратка”, „умиращ”, „бледа”, „огнени”, „неповторим”...;

IV.1.6.1.4. Хипербола – „да гръмне хиляди врати/ и с хиляди уста да заговори...”...;

IV.1.6.2. Фигури (реторично възклицание, реторични въпроси с апосиопеза, анжамбман, синтактичен паралелизъм, анафора, епанафора, асонанс, алитерация);

IV.1.6.2.1. Реторично възклицание – „Целуни ме! (...)/ Полети!”...;

IV.1.6.2.2. Реторични въпроси с апосиопеза – „И ний ли тъй ще полетим,/ напусна ли небето?/ Защо мълчим?/ Защо стоим/ и гледаме в нозете?...”...;

IV.1.6.2.3. Анжамбман – „И ний – преди да изгорим –/ на края на скалата/ стоим в мига неповторим/ между Небето/ и Земята”...;

IV.1.6.2.4. Синтактичен паралелизъм – „Среднощен час. Среднощен път.”...;

IV.1.6.2.5. Анафора – „Защо мълчим?/ Защо стоим”...;

IV.1.6.2.6. Епанафора – „да гръмне хиляди врати/ и с хиляди уста да заговори...”...;

IV.1.6.2.7. Асонанс – „накрая на скалата/ стоим в мига неповторим/ между Небето/ и Земята...”...;

IV.1.6.2.8. Алитерация – „И кратка е борбата:/ дети умиращ метеор”...

IV.2. Дефрагментация: „Между небето и земята” е своеобразен лирически отговор на екзистенциален въпрос, свързан с това, какъв е смисълът на човешкия живот.

Дори тогава, когато изживяваме най-трепетните мигове на своята битност, следва да знаем, че не ние, а земята и небето са вечни.

Затова – ако „Небето вика: Полети!”, земята винаги ще ни „напомня, че сме хора”.

Силни контрастни изображения търсят рисуват изгарящата стихия на любовта:

Защо мълчим?

Защо стоим

и гледаме в нозете?...

Среднощен час. Среднощен път.

Над нас – луната бледа.

И с огнени очи градът

из бездната ни гледа.

И ний – преди да изгорим –

накрая на скалата

стоим в мига неповторим

между Небето

и Земята...

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 165.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ДАЛИ ЗАЩОТО СИ БЕЗКРАЙНО МЛАДА...”
ОТ БОЖИДАР БОЖИЛОВ
(Информационна картина)**

Соня Генчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Божидар Борисов Божилев (1923-2006) е роден във Варна. Завършва гимназия в родния си град и право в Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Бил е главен редактор на сп. „Пламък” (1966-1970), в. „Литературен фронт” (1972-1973), в. „Пулс” (1980-1984), директор на издателство „Народна култура” (1973-1980), зам.-председател на Съюза на българските преводачи (1979-1989), главен редактор на сп. „Факел” (1984-1996) и др.

Съч.: „Трета класа” (1939), „Извън времето” (1942), „Любов и омраза” (1951), „Ямбически новели” (1955), „С ракета „LZ” на луната” (1956), „Суворовец и нахимовец” (1956), „Лирика” (1957), „Добри и весели другари” (1958), „Южни стихове” (1959), „Войнишка кръв” (1959), „Исторически поеми” (1960), „Варненски въздух” (1961), „Четвъртото измерение” (1961), „И дъх на бензин” (1962), „Стихове” (1962), „Каталог на чувствата” (1963), „Мъжествен ритъм” (1964), „Пробният брак на Ани” (1964), „Посещение в миналото” (1964), „Пролетна поезия” (1965), „Празник” (1966), „Бреговете на любовта” (1966), „Доктор Донкин” (1964), „Горди оди” – лирика (1969), „Звънете ми на телефон...” (1970), „Море” (1970), „Лесни песни” (1973), „Американска тетрадка на Божидар Божилев” (1976), „Поети отблизо” (1976) и др.

I.2. Заглавие – „Дали защото си безкрайно млада”.

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, хронотоп, лирически герои, образи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – прераждащата сила на любовта;

IV.1.2. Лирически сюжет: В мига на любовното щастие, *тя* – защото е *безкрайно млада* – връща спомените на лирическия герой за времето, когато „*сребриста нежност грее и звучи*“, а цветята „*имат сини личица*“; някакъв *ненаситен любовен порив* създава *цветна магия* в екстериора: *хиляди слънца* огряват „*дълбоката призмедна синева*“...;

IV.1.3. Герои – лирическият герой/лирически говорител;

IV.1.4. Образи – цветя, слънца, сини личица, звездна нощ;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*вечерта*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*полето*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, хипербола, скрито сравнение, олицетворения, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори: „*Топи се в мене всяка скръб и болка, / сребриста нежност грее и звучи*.“, „*И някаква магия ме издига / в дълбоката призмедна синева*“...;

IV.1.6.1.2. Хипербола – „*Огрян от много, хиляди слънца*.“...;

IV.1.6.1.3. Скрито сравнение – „*Аз съм дете. И всичко в мене пее*“...;

IV.1.6.1.4. Олицетворение – „*Цветята имат сини личица*“...;

IV.1.6.1.5. Епитети – „*хиляди*“, „*сини*“, „*дълбоката*“, „*ненаситен*“...;

IV.1.6.2. Фигури (анафора, реторичен въпрос с апосиопеза, реторични възклицания, синтактичен паралелизъм, анжамбман, асонанс, алитерация):

IV.1.6.2.1. Анафора – „*Така е леко, светло на гърдите! / Така е топла, тиха вечерта*“...;

IV.1.6.2.2. Реторичен въпрос с апосиопеза – „*Дали защото си безкрайно млада, ти ми възвърна младостта? ...*“...;

IV.1.6.2.3. Реторични възклицания – „*Така е леко, светло на гърдите! (...)/ Сега ме гледат. И това ми стига! / Гласа ти слушам. Стига митова!*“...;

IV.1.6.2.4. Синтактичен паралелизъм – „*Така е леко, светло на гърдите! / Така е топла, тиха вечерта*“...;

IV.1.6.2.5. Анжамбман – „*Аз съм щастлив. И аз не мисля колко / ще бъдат с мене твоите очи*.“...;

IV.1.6.2.6. Асонанс – „*Над мен отново лятна вечер. / Вървя в полето и бера цветя*.“...;

IV.1.6.2.7. Алитерация – „*Дали защото си безкрайно млада, / ти ми възвърна младостта? ...*“

IV.2. Дефрагментация: Това е *цветна* лирическа магия, която сякаш без посоки търси метонимични съответствия на обобщената представа за любовта; нейната *безкрайна младост* променя не само *него* („*Топи се в мене всяка скръб и болка, / сребриста нежност грее и звучи*“), но и *света* наоколо („*Над мен отново лятна вечер. / Вървя в полето и бера цветя. / Аз съм дете. И всичко в мене пее. / Цветята имат сини личица*.“).

Чрез инверсията „*порив ненаситен*“ Божидар Божилов изгражда своя философска алтернатива на *скръбта, отчуждението и болката*:

*Така е топла, тиха вечерта,
че аз я дишам с порив ненаситен,
завинаги задържам я в кръвта...
Топи се в мене всяка скръб и болка,
Сребриста нежност грее и звучи.
Аз съм щастлив. И аз не мисля колко
ще бъдат с мене твоите очи.
Сега ме гледат. И това ми стига!
Гласа ти слушам. Стига ми това!
И някаква магия ме издига
в дълбоката призмедна синева.*

V. Метод – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 166.

CVI – 4520 „Дали защото си безкрайна млада“ / Божидар Божилов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „СОЗОПОЛ”
НА РАДОЙ РАЛИН
(Информационна картина)**

Радолуб Петров

I. Обект (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Радой Ралин (истинско име Димитър Стефанов Стоянов) е един от най-известните български сатирици, поети и писатели от XX в. Роден е на 23 април 1923 г. в град Сливен, а умира на 21 юли 2004 г. в София.

Творчеството му включва поезия, сатира, епиграми, фейлетони, пътеписи. За пръв път печата стихотворение през 1931 в детския в. „Изгрев” (Сливен). Сътрудничи на в. „Завой”, „Заря”, „Литературен глас”, „Световна илюстрация”, „Фронтovac”, „Стършел”, „Литературен фронт” и др., на сп. „Българска реч”, „Изкуство”, „Септември”, „Пламък”, „Съвременник” и др. Твори с успех в литературните жанрове, главно в областта на хумора и сатирата.

Р. Ралев е автор на сатиричните спектакли: „Дяволското огледало” (1957 – съвм. с Б. Априлов) и „Импровизация” (1962 – съвм. с В. Петров), пиесата „Конферанс” (1973), сценариите на игрални филми: „Лаура” (1957), „Невероятна история” (1962), „Ще дойде детето” (1966), документалните филми: „Н. Й. Вапцаров” (1953), „Атанас Далчев” (1967), „Редник Пеньо Пенев” (1970), киносатирите: „Лакпром” (1965), „Борба за икономисти” (1965), „Въздесъщият” (1965), „Инцидент” (1966), „Новогодишен подарък” (1966), научно-популярните филми: „Корените на дърветата” (1970), „Червените календари” (1971), „Устойчивост” (1972), „Кървава картотека” (1973), „Само смъртта ще ме спре” (1973), мултфилмите: „Човек и шише” (1966), „Голям епос” (1973).

Той е разпознаваем със своята сатирична поезия и с прозата си, насочена към социалните неправди и политическите проблеми в България. Често критикува тоталитарния режим и бюрокрацията. Тази критика му носи проблеми с властите и води до конфликти с

цензурата. Най-известното му сатирично произведение е сборникът с епиграми „*Люти чушки*“, издаден през 1968 г., който става повод за неговото преследване от режима.

След публикуването на сборника книгата е изгорена, а Р. Ралин и художникът Борис Димовски (илюстраторът на сборника) са подложени на тежка цензура и ограничения.

Основните мотиви и теми в творчеството на Р. Ралин са социалната критика, свободата и индивидуализмът и симпатията към обикновените хора;

I.2. Заглавие – „*Созопол*“;

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. Предмет – създаване на информационна решетка.

III. Цел – структуриране на научен коментар.

IV. Задачи (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, време, пространство, герои, мотиви, особености на художествен стил):

IV.1.1. Тема: Основната тема на стихотворението е спокойствието, хармонията и магията на Созопол като място, което носи усещане за бягство от ежедневието, свързано с вечната красота на природата и с културата. В същото време стихотворението представя и темата за преходността на живота, контрастираща с непреходната атмосфера на мястото.

IV.1.2. Сюжет: Авторът описва град Созопол, където хората живеят в хармония с природата и историята. Пътните врати остават отворени и лампите светят през цялата нощ, символизирайки гостоприемството и спокойствието на жителите. Улиците на града са уникални и неповторими, като се чувства духът на мястото, което не се нуждае от поети, защото самата обстановка говори достатъчно красноречиво.

В тишината на нощта шурците „шият“ обувки за съня, а морето се успокоява и „изтрива“ следите от деня. Рибарите простират мрежите си под лунния въздух, а никой в града не носи оръжие, защото звездите ни пазят.

В това спокойно място хората се освобождават от ежедневните грижи и търсят утеха в самотата и мимолетните удоволствия, като всяко впечатление е уникално и никой не завършва стихотворението си. Преживяното остава завинаги в спомените, неподвластно на времето.

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – Действието се развива в нощта, когато градът е спокоен и хората са в състояние на покой, а природата изглежда по-жива и близка. Това подчертава темата за временното спокойствие и преходността на миговете.

IV.1.3.2. Пространство – градът Созопол – старинен морски град, който съчетава природни и културни елементи. Градът се явява централна фигура в текста, с акцент върху уличките, морето и небето.

IV.1.4. Герои – Наблюдателят (лирическият Аз) – основният герой е лирическият говорител, който наблюдава и размишлява върху живота и атмосферата в Созопол. Той е внимателен наблюдател на спокойния живот в града и неговите жители. **Жителите на Созопол** – непреки герои, които символизират хармонията между човека и природата, те живеят без оръжие, под звездите, и се отдават на простите удоволствия на живота.

IV.1.5. Мотиви – Мотивът за спокойствието – нощта и тишината в града символизират умиротворение и хармония, далеч от суетата на деня.

Мотивът за времето – в стихотворението се усеща напрежение между преходността на човешкия живот и непреходността на преживяното и природата.

Мотивът за природата – морето, шурците, звездите и луната играят важна роля в създаването на атмосферата на текста.

Мотивът за бягството от ежедневието – жителите на града оставят зад гърба си „мимолетните измами“ и „ежедневните робства“, търсейки утеха в съзерцание и покой.

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи, фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, метафори, сравнение, метафори, символи):

IV.1.6.1.1. Епитети – „*сладки часове*“, „*златни обувки на съня*“, „*лунен въздух*“...;

IV.1.6.1.2. Сравнения – „*Щурците шият златните обувки на съня*“, „*Морето чак до миглите достига*“, „*Звездите горе всичко наблюдават*“...;

IV.1.6.1.3. Олицетворения – „*Щурците шият*“, „*Морето чак до миглите достига*“, „*Примирило своите схватки, изтрива земната пушилка на деня*“...;

IV.1.6.1.4. Метафори – „*Златните обувки на съня*“, „*Земната пушилка на деня*“, „*Звездите горе всичко наблюдават*“...;

IV.1.6.1.5. Символи – „*Пътните врати, които не се затварят*“, „*Улиците, които никога не се повтарят*“...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерации, асонанси, анафори):

IV.1.6.2.1. Алитерации – „*сладки*“ – „*схватки*“; „*свети*“ – „*поети*“...;

IV.1.6.2.2. Асонанси – „*щурците шият златните обувки на съня*“, „*дръжбе не носи никой тук, понеже звездите горе всичко наблюдават*“...;

IV.1.6.2.3. Анафори – „*тук*“...

IV.2. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Радой Ралин използва Созопол като идеализирано пространство, което олицетворява най-съкровения човешки мечти – за спокойствие, сигурност и освобождение от грижите. Тук „*пътните врати не се затварят*“, което символизира неограничената свобода и доверие, което хората имат помежду си.

Врата, която винаги е отворена, е метафора за живота без бариери и страхове – живот, в който липсват заплахи и враждебност.

Светлината, която гори през нощта, подчертава топлината и защитата, които това място предлага. Тя е символ на вечния стремеж на човека към светлина, както в буквален, така и в духовен смисъл.

Созополската нощ илюстрира предположението на хората към почивка и спокоен сън.

Един от най-силните елементи в стихотворението е връзката между хората и природата. Ралин майсторски изгражда тази симбиоза, използвайки олицетворения като „*щурците шият златните обувки на съня*“ и „*морето чак до миглите достига*“.

Тези образи показват как природата активно участва в живота на човека, като носи утеха и спокойствие.

В стихотворението ясно личи и философската визия на автора за времето.

В Созопол времето сякаш е застинало. Тук Радой Ралин внушава, че именно *преживяното* е това, което остава след нас и то е непреходно.

Стихотворението „*Созопол*“ на Радой Ралин не е просто описание на морския град, а философска размисъл за живота, времето и връзката ни с природата. То представя идеята за един свят, в който хората могат да намерят покой и да преоткрият себе си.

Създавайки образ на идилично място, където всичко е в хармония, Ралин ни приканва да преосмислим ценностите на живота и да се насладим на красотата на всеки момент.

В този контекст Созопол се явява не само физическо място, но и метафора за душевен мир и бягство от забързаното ежедневие.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 167.

CVII – 4970 „Созопол“ / Радой Ралин (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЛЮБОВ – МАГИЧЕСКА РЕАЛНОСТ”
НА ПАВЕЛ МАТЕВ
(Информационна картина)**

Гергана Христова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Павел Христов Матев (1924-2006) е роден в с. Оризово, Старозагорска област. Завършва гимназия в Чирпан (1938) и славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1949).

Бил е редактор в сценарийната комисия на Комитета за кинематография (1951-1956), зам.-главен редактор на сп. „Пламък” (1956-1958; 1964-1965), гл. редактор на сп. „Септември” (1964-1966), председател на Комитета за наука, изкуство и култура (1966-1975) и др.

Първите му публикации са в старозагорския в. „Литературен подем” (1946).

Носител е на орден „Стара планина”, I степен...

Съч.: „В строя” (1951), „Дълг” (1955), „Време, родина, любов” (1962), „Родословие” (1963), „Прозрения. Избрана лирика” (1965), „Чайките почиват на вълните” (1965, 1967), „Стихотворения” (1966), „100 стихотворения” (1970), „Натрупани мълчания” (1973, 1974, 1981), „Строго лято” (1974), „Внезапни паузи” (1976, 1980), „Рани и слънца” (1978), „Когато птиците летят по-бавно” (1979), „Предсказания” (1984), „Сърдечни затихия” (1985), „Ти съм ли си” (1989) и др.

I.2. Заглавие – „Любов – магическа реалност” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

**II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.**

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

**IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп,
лирически герой, особености на художествения стил):**

IV.1.1. Тема – антиномиите на любовта.

IV.1.2. Сюжет: Лирическа изповед, която проследява противоречията, които поражда любовта, наречена „магическа реалност“ – съвсем внезапно „очакван смях“ се смесва с „неочакван плач“, „честни обяснения“ са последвани от „сълзи“, някаква „накипяла правда“ още вярва на сълзи...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („и в синкавия полуздрав“);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („неоскърбени светове“, „А в странен климат/ по полето/ цъфтят заветни цветове“...);

IV.1.4. Лирически герой – лирически герой/лирически говорител;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи, фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафори, синекдоха, олицетворение, оксиморон, епитети):

IV.1.5.1.1. Метафори – „любов-магическа реалност“; „сърцето-чудо“; „синкавия полуздрав“; „тръпните дървета“; „нехайни, неми ветрове“; „заветни цветове“; „дъжд люляков“; „накипяла правда“...;

IV.1.5.1.2. Синекдоха – „сърцето-чудо“...;

IV.1.5.1.3. Олицетворение – „нехайни, неми ветрове“...;

IV.1.5.1.4. Оксиморони – „магическа реалност“...;

IV.1.5.1.5. Епитети – „магическа“; „неоскърбени“, „синкавия“...;

IV.1.5.2. Фигури (анафора, алитерация, асонанс, синтактичен паралелизъм):

IV.1.5.2.1. Анафора – „или отчаян ще заминеш, /или ще вършиш чудеса“...;

IV.1.5.2.2. Синтактичен паралелизъм – „И накипяла правда има / във жеста, в трепета, в гласа: / или отчаян ще заминеш, / или ще вършиш чудеса.“...;

IV.1.5.2.3. Градация – „във жеста, в трепета, в гласа“...;

IV.1.5.2.4. Анжамбман – „А в странен климат/ по полето/ цъфтят заветни цветове.“...;

IV.1.5.2.5. Асонанс – „Любов – магическа реалност, /неоскърбени светове –/ в които жадно и нормално“...;

IV.1.5.2.5. Алитерация – „И веят в тръпните дървета/ нехайни, неми ветрове.“...

IV.2. Дефрагментация: Една външно несложна поетична форма експонира върху вътрешния екран на петте строфи мелодичното устройство на напева. Делнични думи и словосъчетания разгадават, търсят логически обяснения в оксиморона „магическа реалност“ – да, истинската любов е радост, когато се появи „дъжд люляков“, но тя е и тъга, и сълзи, които търсят „честни обяснения“. В жеста, в трепета, в гласа са открити допълнителни нравствени значения; някаква нежелана, но и желана илюзорна, иронична дисперсия на светлината струи от тези „неоскърбени светове“:

*Най-често във предсънно време
дъжд люляков ще зароси.
Там чуваш честни обяснения
и още вярваш на сълзи.*

*И накипяла правда има
във жеста, в трепета, в гласа:
или отчаян ще заминеш,
или ще вършиш чудеса.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 168.

CVIII – 4522 „Любов – магическа реалност“ / Павел Матев (стихотворение) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „БЪЛГАРИЯ“ НА ГЕОРГИ ДЖАГАРОВ
(Информационна картина)

Милена Илчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Георги Георгиев Джагаров (1925-1995) е роден в с. Бяла, Сливенски окр. Основно и гимназиално образование получава в Сливен. За участие в антифашистката борба е осъден и лежи в затвора. Печата за пръв път през 1914 г. в сп. „Българска реч“. Завършва Лит. ин-т „М. Горки“ в Москва. Работи като ред. в „Литературен фронт“ и като драматург на Народния театър за младежта, член е на ред. колегията на сп. „Пламък“ и „Родна реч“, партийен секретар на Съюза на българските писатели – СБП, председател на СБП (1966-1972). Член на ЦК на БКП от 1966 г. и зам.-председател на Държавния съвет от 1971 г.

Съч.: „Моите песни“ (1954. – 2 изд. 1955); „Лирика“ (1956); „В минути на мълчание: Стихове“ (1958); „Вратите се затварят: Пиеса“ (1961); „И утре е ден: Пиеса в 8 картини“ (1963); „Прокурорът: Пиеса“ (1965. – 2 изд. 1969); „Проблемите на живота – проблеми на литературата“ (1970);

I.2. Заглавие – „България“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина;

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил, тропи):

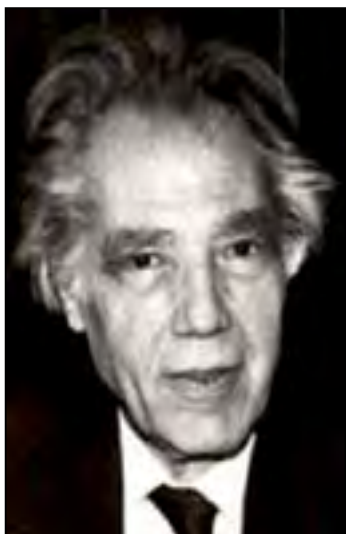
IV.1.1. Тема – България като една човешка длан;

IV.1.2. Сюжет: Обръщение към родината, за трудностите, през които е преминала и пределствата, но силната ѝ земя, попита с кръв;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XX в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (България);

IV.1.4. Герои – вълци, чакали, търговци на тютюн и кръв човешка;

IV.1.5. Мотиви – Любовта и близостта към родината;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, метафори, сравнение):

IV.1.6.1.1. Епитети – „човеишка“, „южна“, „стар“, „добри“, „добра“, „сурова“, „византийската“, „кървавия“, „пречупен“, „чардаклии“, „могъщи“, „радостен“, „малка“, „тежка“, „ласкавите“...;

IV.1.6.1.2. Метафора – „но чути се във тази длан сурова стакана с византийска отрова и кървавия турски ятаган“, „търговци на тютюн и кръв човеишка продаваха на дребно твойта пръст“, „но паднаха под теб с пречупен кръст“, „усмихнаха се чардаклии къщи“, „заплюцияха знамена могъщи“, „път се широка – радостен и прав“, „Сега цъфтиши“, „Дъхти на здравец твоето лице“, „черноземна почва“...;

IV.1.6.1.3. Сравнение – „Земя като една човеишка длан“;

IV.1.6.1.4. Символи – „земя“, „длан“, „Балкан“, „вълци и чакали“, „ятаган“, „пръст“, „пречупен кръст“, „знамена“, „път“, „черноземя“, „ръце“, „лице“, „песен“, „разстояние“...;

IV.1.6.2. Фигури (асонанси, алитерация, анафора, мезофора, епифора, градация):

IV.1.6.2.1. Асонанси – „длан-Балкан“, „нужна-южна“, „чакали-пожали“, „гори-добри“, „длан-ятаган“, „сурова-отрова“, „човеишка-тежка“, „пръст-кръст“, „поправ-прав“, „къщи-могъщи“, „черноземя-подема“, „ръце-лице“, „длан-пиян“, „мироздание-разстояние“...;

IV.1.6.2.2. Алитерация – „длан-Балкан“, „нужна-южна“, „чакали-пожали“, „гори-добри“, „длан-ятаган“, „сурова-отрова“, „човеишка-тежка“, „пръст-кръст“, „поправ-прав“, „къщи-могъщи“, „черноземя-подема“, „ръце-лице“, „длан-пиян“, „мироздание-разстояние“...;

IV.1.6.2.3. Анафора – „човеишка длан“...;

IV.1.6.2.4. Мезофора – „поправ-прав“, „добри-добра“, „кръв-кървавия“...;

IV.1.6.2.5. Епифора – „длан-Балкан“, „нужна-южна“, „чакали-пожали“, „гори-добри“, „длан-ятаган“, „сурова-отрова“, „човеишка-тежка“, „пръст-кръст“, „поправ-прав“, „къщи-могъщи“, „черноземя-подема“, „ръце-лице“, „длан-пиян“, „мироздание-разстояние“...;

IV.1.6.2.6. Градация – „беше малка ти, но беше тежка-ти за мен си цяло мироздание, че аз те мера не на разстояние“, „продаваха на дребно твойта пръст-набъбва черноземя“...;

IV.4. Дефрагментация: Стихотворението „България“ е дълбоко емоционално и философски наситено произведение, което разглежда националната идентичност, историческите изпитания и възраждането на народа ни. С повторенията „Земя като една човеишка длан“ се подчертава нейната близост и значимост. Човешката длан е символ за нещо малко, но познато на притежателя ѝ. В хиромантията дланта е показател за характера и съдбата с нейните идентифициращи линии и форми.

В произведението се говори за трудностите и страданията, преживени от страната ни.

Историческите трудности на България са представени във втората строфа чрез силни символи: *византийската отрова* и *турският ятаган*. Тези образи илюстрират гнетът и страданията, на които страната е била подложена. Търговията с „тютюн и кръв човеишка“ символизира експлоатацията и унижението, на които българският народ е бил подложен по време на османска власт. През тези моменти, земята е била тежка и трудна, но винаги – издръжлива.

В последната строфа Джагаров обръща поглед към личната си връзка с България. Страната ни не е просто физическа територия, а „цяло мироздание“, което се мери не само в географски, но и емоционален смисъл. България е част от неговото същество и любов, от която е „пиян“. Това е личен и интимен поглед към страната, който подчертава дълбоката емоционална връзка и обич. Георги Джагаров успява да комбинира историческите факти с личното чувство, създавайки произведение, което е както национално значимо, така и емоционално въздействащо.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 169.

CIX – 4971 „България“ / Георги Джагаров (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МЕЧЕШКА КОЖА” НА ИВАН РАДОВЕВ
(Информационна картина)**

Илия Михайлов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Дашев Радовев (1927-1994) е български поети и драматург. Роден е в гр. Пордим, Плевенско. Учи гимназия в Плевен. Следва право (1947-1949) и българска филология (1949-1951) в Софийския университет. Бил е редактор във в. „Стършел”, сп. „Български воин”, драматург на Народната опера (1963-1968), главен редактор на Българската национална телевизия, драматург на софийските театри „Сълза и смях” (1970-1972), „София” (1972-1986) и др.

Съч.: „Шумят знамената” (1951), „Пролетно разсъмване: Стихотворения” (1953), „Стихотворения” (1958), „Баладична поема” (1960), „Един бял лист” (1975), „Стихотворения и поеми” (1978), „Грейни сънища” (1987), „Бяло потъване. Децими. Феникс” (1992), „Да бъде любов” (1993), „Ракия за Бога” (1994) и др.

I.3. Литературен род – лироепос;

I.4. Литературен вид – поема;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – щастието;

IV.1.2. Сюжет: Студена зимна вечер; вятърът е зъл и свиреп; една лампа осветява площад; някакви хора отиват на театър; в този момент тя е далече отгук и върви с „девайсет сини тетрадки,/ скрити нейде под стария шал”; той я пита дали е „щастлива”, дали следва „мечтите” си, дали изпитва „страх” от това, че животът е „див” и „бързотечен”; тя му отговаря, че се страхува, но изпитвала щастие, когато малката Халиде ѝ донесла „мечешка кожа”; подаръкът е направен от бащата на детето, стария Рамзи – от този спомен тя усеща как в нея „прелива топла кръв”...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („Аз не зная защо си припомних/ в тази нощ януарска за теб”);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („В тоя миг сред самия площад/ гледам лампата сребърномлечна/ и народ от големия град,/ който бърза навън за театър”; „В тоя миг надалече отгук/ теб те среща родопския вятър/ и макар че

надолу е юг –/ гледаш как като бяла загадка”);

IV.1.4. Лирически герои – лирическият говорител, учителката, Халиде, Рамзи;

IV.1.5. Ретардация (ретроспекция) – „Ти ме питаши дали ми е тежко... Тежко е. Ти ме питаши дали не ме е страх? Страх ме е. Ти ме питаши имам ли любов? Нямам. Питаши ме дали съм щастлива? Снощи при мене дойде малката Халиде и ми донесе една мечешка кожа. Преди две години старият Рамзи – бащата на Халиде, би своята дъщеря от училището до дома си, защото не ѝ даваше да учи. Снощи той изпрати Халиде при мене и ѝ заръча: „Занеси тази кожа на учителката и ѝ кажи да си ушише кожух, че при нас е студено!”;

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, сравнения, литота, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – „В тоя миг надалече оттук/ теб те среща родопския вятър/ и макар че надолу е юг – / гледаш как като бяла загадка/ тежък сняг по билата е спрял/ и вървиш с двацет сини тетрадки,/ скрити нейде под стария шал./ Ти си проста като зимата бяла,/ нямаш накит – прост е твоят вървеж,/ само там, дето дишаши на шала,/ е разцъфнало кичурче скреж.”; „Гледам мечата кожа сега,/ гледам вятъра във как навива/ на огромни кълбета снега,/ сякаш бели магьосници чукаш/ по прозореца чер и студен,/ и си мисля за тебе оттука/ ти дали си щастлив като мен.”...;

IV.1.6.1.3. Сравнения – „гледаш как като бяла загадка”; „Ти си проста като зимата бяла”, „Като миг младостта си отива/ на живота по краткия път.”...;

IV.1.6.1.4. Литота – „Ти видял ли си малка сърничка как / плаче, без да може да каже защо”...;

IV.1.6.1.6. Епитети – „сребърномлечна”, „бяла”, „тежък”, „студентските”, „бяла”, „разцъфнало”, „бързотечен”...;

IV.1.6.1.7. Фигури (алитерация, асонанс, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект):

IV.1.6.1.7.1. Алитерация – „Гледам мечата кожа сега,/ гледам вятъра във как навива/ на огромни кълбета снега”...;

IV.1.6.1.7.2. Асонанс – „Ти ме питаши дали съм щастлива?/ Аз не знам, ала в снощния час/ в мене прелива/ топла кръв. И заплаках на глас”...;

IV.1.6.1.7.4. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „Ти ме пита дали ми е тежко... Тежко е. Ти ме питаши дали не ме е страх? Страх ме е. Ти ме питаши имам ли любов? Нямам.”...

IV.2. Дефрагментация: Тази лирическа поема постига силни драматургични ефекти посредством три ретардации [2]. **Първата ретардация** е решена като спомен („В тоя миг надалече оттук/ теб те среща родопския вятър/ и макар че надолу е юг –/ гледаш как като бяла загадка/ тежък сняг по билата е спрял/ и вървиш с двацет сини тетрадки,/ скрити нейде под стария шал.”).

Другите две ретардации са монолози, поднесени в диалогична форма (**втората ретардация** е неговият монолог: „Наша мила, добра и далечна!/ Тъй самотна – не те ли е страх,/ че животът е див, бързотечен,/ и мечтите ще рухнат във прах?/ Като миг младостта си отива/ на живота по краткия път./ А кога ти ще бъдеш щастлива?/ А кога твоите дни ще цъфтят?”; **третата ретардация** е нейният монолог, поднесен в немерена реч: „Ти ме питаши дали ми е тежко... Тежко е. Ти ме питаши дали не ме е страх? Страх ме е. Ти ме питаши имам ли любов? Нямам. Питаши ме дали съм щастлива? Снощи при мене дойде малката Халиде и ми донесе една мечешка кожа. Преди две години старият Рамзи – бащата на Халиде, би своята дъщеря от училището до дома си, защото не ѝ даваше да учи. Снощи той изпрати Халиде при мене и ѝ заръча: „Занеси тази кожа на учителката и ѝ кажи да си ушише кожух, че при нас е студено!”)...

Въображаемият разговор между двамата поражда въпроси, които търсят своите универсални нравствени послания за споделеното и несподеленото човешко щастие:

Ти ме питаши дали съм щастлива!

Гледам мечата кожа сега,
гледам вятъра във как навива
на огромни кълбета снега,
сякаш бели магьосници чукаш
по прозореца чер и студен,
и си мисля за тебе оттука
ти дали си щастлив като мен.

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 170.

2. **Ретардацията** е композиционен похват, постигнат посредством извънсюжетни компоненти (спомена, сънища, описания на природни картини...), чиято цел е да задържат естествената последователност на събитието в повествователни и драматични произведения...

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ВНЕЗАПНО ЧУВСТВО”
НА НАЙДЕН ВЪЛЧЕВ
(Информационна картина)

Светлана Маринова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Найден Станев Вълчев е роден на 30 август 1927 г. в гр. Брестница, Ловешка област.

Завършва Софийския държавен университет „Св. Климент Охридски”.

Работи като редактор в сп. „Съвременник” и сп. „Септември”.

Бил е председател на Съюза на българските писатели (1989-1991)...

Съч.: „Малка повест” (1954), „Пъстра палитра” (1960), „Северна светлина” (1965), „Лунапарк” (1970), „Синьо цвете, влак, жена” (1975), „Златен август” (1977), „Написано на кленов лист” (1984), „Гигантски слалом” (1986), „Избрани произведения в два тома” (1987), „Младата луна и старата луна” (2001), „Рай за греешни” (2003)...

I.2. Заглавие – „Внезапно чувство” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧА (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, мотиви, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – състраданието;

IV.1.2. Сюжет: *Лирическият герой/лирическият говорител пристига в далечен град и късно вечерта се връща в хотелската си стая.*

Той е изтощен от пътя, единственото му желание е веднага да заспи, но не успява да намери покой.

Лежи в леглото, усеща как тъмнината на стаята го обгръща, когато от съседната стая чува плач на дете.

Детето страда, а той не може да му помогне.

Чува песента на майката:

*как пееше със алт приятен
сред таз хотелска тишина
и как в езика непонятен
понятието беше „нани-на”...;*

IV.1.3. Герои – лирическият говорител, плаещото дете, майката...;

IV.1.4. Мотиви – самотата, отчуждението, далечният град, състраданието...;

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно;

IV.1.5.2. Пространство – хотел, хотелска стая.

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, сравнения, контрастни изображения, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „Угасна лампичката бледна,/ започна мракът да расте”; „и като чест аптечен гост/ да искам стрепто-, пени-, био-/ или незнаен чудо-цин,/ но болката като в магия/ да отлети във мрака син.”...;

IV.1.6.2. Епитети – „музейна”, „бледна”, „детски”, „сладкия”, „тревожен”, „трескав”, „делови”, „нощната”, „аптечен”, „чуждоземен”, „хотелска”, „непонятен”, „успокоеното”...;

IV.1.6.3. Сравнения – „като хора на пръсти да минават”, „като чест аптечен гост”, „като на Орлов мост”...;

IV.1.6.4. Контрастни изображения – „В далечен град, в хотелска стая/ се върнах късно вечерта/ убит от път и от замая,/ и от музейна пѣстрота,/ че във леглото исках мигом/ да падна и като спасен/ да спя, да спя – да ми не стигне/ за сън и следващия ден.” ↔ „И аз си спомних други нощи/ и друг далечен детски плач,/ и просто недокоснал още/ съня и сладкия му здрач,/ аз станах, бързо се облякох/ тревожен, трескав, делови/ и чаках там, като че чаках/ да каже лекарят: – Върви!”...;

IV.1.6.5. Звукописни техники (анафора, алитерация, асонанс, синтактичен паралелизъм, етимологична фигура):

IV.1.6.5.1. Анафора – „да падна и като спасен/ да спя, да спя – да ми не стигне”...;

IV.1.6.5.2. Алитерация – „В далечен град, в хотелска стая/ се върнах късно вечерта/ убит от път и от замая,/ и от музейна пѣстрота”...;

IV.1.6.5.3. Асонанс – „Угасна лампичката бледна./ Започна мракът да расте,/ ала във стаята съседна/ аз чух как плачеше дете.”...;

IV.1.6.5.4. Синтактичен паралелизъм – „В далечен град, в хотелска стая/ се върнах късно вечерта/ убит от път и от замая,/ и от музейна пѣстрота”...;

IV.1.6.5.5. Етимологична фигура – „Ала дете детето беше”...

IV.2. Дефрагментация: Лирическите герои във „Внезапно чувство” сякаш преосмислят щрихи от някаква забравена християнска притча: тук е радостта от живота, но тук е и страдащият младенец, тук е и майка, чиято приспивна песен се е превърнала в *нравствено понятие*.

Но тук е и оня, който трябва да внуши състрадание към човешката болка.

Има утеха, но и няма утеха, реалността е предсказуема и непредсказуема едновременно.

Случайността поражда друга случайност и нови желания, идващи от състраданието и непреодолимата любов към човешкото същество:

*И ми се искаше да литна
през шест, през седем стъпала,
по тази стълба монолитна
да прелетя като стрела,*

*да търся нощната аптека
(като на моя Орлов мост),
да я намеря недалеко
и като чест аптечен гост*

*да искам стрепто-, пени-, био-
или незнаен чудо-цин,
но болката като в магия
да отлети във мрака син.*

*Съвсем не зная колко време
така облечен съм стоял –
дочувах само чуждоземен
език със майчина печал*

*как пееше със алт приятен
сред таз хотелска тишина
и как в езика непонятен
понятието беше „нани-на”.*

*Разсъмваше. Протрака глухо
и мина първият трамвай.
След миг тролейте нахлуха
и се занизаха безкрай,*

*а аз им шепнех – като хора
на пръсти да минават те,
че вече бе заспало горе
успоеното дете.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 171.

CXI – 5010 „Внезапно чувство” / Найден Вълчев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА НРАВСТВЕНАТА КРАСОТА НА ЖЕНАТА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НАЙ-ВАЖНОТО Е ДА БЪДЕШ ЦВЕТЕН”
НА ЛИЛЯНА СТЕФАНОВА**
(Структуриране на библиографски модел на литературоведски коментар)

Искра Видинова

I. ОБЕКТ: „Най-важното е да бъдеш цветен” [1] от **Лиляна Стефанова** (1929–2021)

II. ПРЕДМЕТ: тема, мотиви, лирически герой, хронотоп (време и пространство), особености на художествения стил, теза, хронологично-азбучно подредени подбрани книги от Лиляна Стефанова, преглед на информацията по стуктурите на библиографията...

II. 1. Тема. Силата да отстояваш себе си.

II. 2. Мотиви: социалният избор; миналото; нравствената болка; капризите на младостта; човешките антиномии; лесната слава; властта...

II. 3. Лирически герой: лирическият герой и лирическият говорител са едно и също лице, което насочва вниманието към изповедността на текста; лирическият герой представя своята гледна точка към антиномиите на съвременния свят...

II. 4. Хронотоп (време и пространство):

II. 4. 1. Време: протяжно време:

II. 4. 2. Пространство: не става ясно къде точно се изповядва лирическият герой...

II. 5. Особености на художествения стил (метофори, сравнения, епитети...):

II. 5. 1. Метофори: „да бъдеш цветен”, „смела четка”, „да превъзмогнеш разстояние под времето на своя цвят”...;

II. 5. 2. Сравнения: „като изровена от багер”...;

II. 5. 3. Епитети: „щедър избор”, „цветен взрив”, „студеносива”...;

II. 6. Теза: Страхът винаги е бил движещата сила в човешкото поведение – чрез него са се управлявали народи, водили са се войни.

Тъкмо страхът е смятан за катализатор на

революциите...

Привилегия е да си различен, но това е и тежест.

Другостта в стихотворението на Лиляна Стефанова елиминира страха и поражда смелост, сила, индивидуализъм.

Истинската личност следва да отстоява мнението си, трябва да се стреми към безапелационни нравствени позиции:

*Най-важно е да бъдеш цветен.
Сред щедър избор от бои
характерът на смела четка
с достойнство да се открие.*

Силната личност отказва да живее по „формулата“ на конформизма:

*По формула добре позната
е най-удобно да мълчиш,
безпътен,
в сладката прозрачност
на въздуха да се стопиш.*

Хората обикновено пренебрегват общото благо, защото смятат, че над всичко стои личната полза...

Лирическата героиня на Лиляна Стефанова е като цвят сред плевели и отказва да „повехне“ в „тънък прах от слънцето на лесна слава“.

Единственото спасение в този „робски сън“ е да срещнеш „цветни“ личности с характер.

Поантата, експонирана в края на творбата, разкрива универсално нравствено послание:

„Приятели, да бъдем цветни в двубой със всяка сивота!“

II.7. Хронологично-азбучно подредени подбрани книги на Лиляна Стефанова:

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. В Москва : Стихотворения. – С. : Нар. младеж, 1952. – 84 с.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Когато сме на двацет години : Стихотворения. – С. : Бълг. писател, 1956. – 128 с.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Света, който обичам : Стихове. – С. : Бълг. писател, 1958. – 80 с.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Не си отивай, ден! : Стихове. – С. : Бълг. писател, 1965. – 104 с.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Слънцето ме целуна : [Стихотворения]. – [С.] : Бълг. писател, 1970. – 192 с., 1 л. : портр.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Южен бряг : Стихове / Ил. Станьо Желев. – С. : Нар. младеж, 1972. – 211 с. : с ил., 1 л. портр. – (Поредица Поколение)

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Магнитно поле : Стихотворения / Худож. Христо Градечлиев. – С. : Бълг. писател, 1978. – 120 с. : с ил.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Шепот и вик : Стихове / Худож. Иван Богданов. – С. : Бълг. писател, 1984. – 87 с., 4 л. : цв. ил.

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Бях – за да бъда : Избрани стихове и поеми. – С. : Захарий Стоянов, 2003. – 416 с. – (Съвр. бълг. поезия).

II.7.1. Стефанова, Лиляна Димитрова. Още и още : Стихове / [Ил. Румен Скорчев, Христо Жабленски]. – С. : Бълг. писател, 2009. – 148 с. : с ил.

II.8. Информационен модел на списъка:

II.8.1. По документалната структура на библиографията представеният списък съдържа книги на Лиляна Стефанова, намерени в електронния каталог на Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

II.8.2. По адресната структура на информацията този списък е предназначен за студенти, литературоведи и ценители на българското изящо слово.

II.8.3. По същностно-библиографската структура на информацията пред нас е библиографски списък на литературата.

II.8.4. По библиографоведската структура този списък е препоръчителна библиография по темата.

II.8.5. По функционалната структура на информацията настоящият библиографски списък е предназначен за по-задълбочени познания в областта на българската литература.

II.8.6. По съдържателната структура списъкът на библиографираните книги е с хуманитарно-философска насоченост.

II.8.7. По организационната структура на информацията препоръчаните книги на Лиляна Стефанова са подредени по хронологично-азбучен ред.

III. МЕТОДИ: фрагментарен анализ; библиографско моделиране.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 172.

СХП – 4713-99 – 2482 „Най-важното е да бъдеш цветен“ / Лиляна Стефанова (стихотворение) (фрагментарен анализ; структуриране на библиографски модел на литературоведски коментар)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВНЕЗАПНО” НА СТАНКА ПЕНЧЕВА
(Информационна картина)**

Христина Николова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Станка Михайлова Пенчева (1929-2014) е родена в Сливен. Завършва гимназия в родния си град и руска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Работи като редактор в Българското национално радио, издателство „Народна младеж”. Дълги години е редактор в сп. „Септември” и „Отечество”.

Автор е на стихотворения, очерци, есета, мемоари и повести за деца. Първите ѝ стихове са публикувани във в. „Литературен фронт” (1947). В творчеството си Станка Пенчева разкрива живота в неговата пълнота. Нейните лирически изповеди са преведени на английски, арабски, испански, руски, сръбски и френски език...

Съч.: „Пълнолетие” (1952), „Опъната струна” (1957), „Кладенецът на птиците” (1960), „Вселена” (1964), „Земя на огньовете” (1965), „Горчива билка” (1966), „Ябълковата градина” (1967), „Есенно сияние” (1968), „Моята власт” (1970), „Пясъчна лилия” (1972), „Хляб и сол” (1973), „Планета за двама” (1977), „Без свидетели” (1982), „Недовъриен свят” (1982), „Разкопки” (1984), „Сезонът на загубите” (1986), „Опит за бягство” (1992), „Къща от думи” (1995), „Старомодни стихове” (2002), „Преддверие” (2006) и др.

I.2. Заглавие – „Внезапно” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – житейската равностетка;

IV.1.2. Сюжет: „Внезапно” е безсюжетна лирическа изповед, някаква равностетка, която преоценява миналите неща от живота.

В своеобразен кинематографичен ритъм се връщат спомените за приятелството, книгите и светлите отшелници,

които винаги са били *грешници на младини*. Равносметката не е оптимистична. Желанието за *мъст* е безусловно („*ей сега ще блесна, ще се стоваря, / справедлива като меч, / над този мръсен свят!*“)...

IV.1.3. Мотиви – споменът, природата, приятелството, книгите, телефонът, телевизорът...;

IV.1.4. Лирически герои – *лирическият говорител/лирическият герой*;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – *протяжно („когато почнат да ме дават словеса“...);*

IV.1.5.2. Пространство – *протяжно („В спомена. / В природата. / (...) В книгите.“);*

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (разгърнатата метафора, символи, епитети, плеоназъм с анафоричен ефект и апопсиопеза, низходяща грация):

IV.1.6.1.2. Разгърнатата метафора – „*Спасявам си душата. / На края на града. / На края на живота. / И само сутрин, / между съня и будността, / внезапно / усещам тялото си младо, / духа – непримирим и горд, / и ми се струва – / ей сега ще блесна, ще се стоваря, / справедлива като меч, / над този мръсен свят!*“...;

IV.1.6.1.3. Символи – „*душата*“, „*природата*“, „*книгите*“...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „*кътнящо кухи*“ (словеса), „*пещерна*“ (омраза), „*човешка*“ (кръв) ...;

IV.1.6.1.5. Плеоназъм с анафоричен ефект и апопсиопеза – „*когато блъвне във лицето ми / човешка кръв и пещерна омраза, / когато почнат да ме дават словеса / кътнящо кухи, / самовлюбени, / лъжливи, / когато чуя как води и лесовете, / зверчета и деца, дори и риби, / пицата до небесата*“...;

IV.1.6.1.6. Низходяща грация – „*Използвах за алиби старостта / и се оттеглих – / В спомена. / В природата. / В приятелството. / В книгите.*“...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерации, асонанси, синтактичен паралелизъм, рефрен):

IV.1.6.2.1. Алитерация – „*когато блъвне във лицето ми / човешка кръв и пещерна омраза*“...;

IV.1.6.2.2. Асонанс – „*когато почнат да ме дават словеса*“...;

IV.1.6.2.3. Синтактичен паралелизъм – „*Изключвам телефона. / Изключвам телевизора*“;

IV.1.6.2.4. Рефрен – „*Спасявам си душата.*“...

IV.2. Дефрагментация: Стихотворението „*Внезапно*“ от Станка Пенчева търси вечния конфликт между старостта и младостта, между оттеглянето от живота и социалната активност.

Един вътрешен монолог обръща гръб на външния свят, защото *иска* да спаси *душата* – символичен акт, който събужда чувството за справедливост. Духовната битка открива възмездие в истинската свобода. Там никой не чува гласовете на суетата, безсмислието, лицемерието и глупостта, които *пицата до небесата*:

*Спасявам си душата.
На края на града.
На края на живота.
И само сутрин,
между съня и будността,
внезапно
усещам тялото си младо,
духа – непримирим и горд,
и ми се струва –
ей сега ще блесна, ще се стоваря,
справедлива като меч,
над този мръсен свят!*

Но има илюзорна надежда за оптимизъм – пътувайки назад към младостта, можеш да видиш *оня свят, току що сътворен, който ще ти се усмихне...*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 173.

СХП – 4449 „Внезапно“ / Станка Пенчева (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956–... г.)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „ДНИ НА ПРОВЕРКА”
ОТ ПЕНЬО ПЕНЕВ
(Академичен коментар)**

Мария Михайлова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Пеньо Митев Пенев е роден на 7 май 1930 г. в село Добромирка (област Габрово).

Произхожда от многочислено бедно семейство.

Образованието си получава в гимназия „Цвятко Танев” в Севлиево.

Светът на думите го пленява още като ученик, започва да пише в трети клас.

Изпитва благоговение пред Владимир Маяковски, чието влияние се забелязва в творбите му през годините.

Веднага след завършването на образованието си се включва като бригадир в строежа на железопътната линия между Ловеч и Троян.

Работи в Димитровград като строител (1949-1959).

Междувременно е журналист във в. „Димитровградска правда” и редактор във в. „Стършел”.

Сам отнема живота си на 27 юли 1959 г.

Погребан е в Димитровград.

Неиздадената част от творчеството му бива отпечатана посмъртно.

След смъртта си е удостоен и с „Димитровска награда”.

Съч.: „Добро утро, хора!: Стихотворения” (1956), „Стихотворения” (1963), „Избрани стихотворения” (1980)...

I.2. Заглавие – „Дни на проверка” [1].

I.3. Литературен род – лирико-епика;

I.4. Литературен вид (жанр) – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – равносметката;

IV.1.2. Лирически сюжет: Разкрити са проникновени изводи и интимни чувства, породени от натрупан житейски опит.

Усеца се разкаяние за допуснатите прегрешения и готовност да се поправи.

В размислите на поета проличават както острата самокритичност, така и новопридобита бистрота в погледа, с който се разглеждат антиномите на обкръжаващия свят...

IV.1.3. Лирически герой: Сеизмичната емоционална мощ на изповедта на лирическия герой сякаш размива границите между него и поета, двамата се сливат.

Лирическият герой е човек, посветил живота си на изграждането на светлото бъдеще. Но този път се оказва самотен.

Лесно раним е емоционалният подтик, чрез който се свързва с хората. Тежат му техните предателства и злободневни прозаични външения. Крайно дуалистични са вътрешните преживявания на героя, както когато съди случващото се извън него, така и когато остро се вглежда навътре в себе си.

Проницателно изкарва на показ личните си прегрешения.

Чувства се бездомен между минало и настояще.

Въпреки безпощадните равносметки, до последния стих прозира вярата в смисъла на битието...

IV.1.4. Образи – залез, изгрев, небе, земя...

IV.1.5. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (: 50-те г. на XX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: България);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „небето на надеждата”, „свечерената самотност”, „на времето завоите опасни”, „разплаква моето сърце”, „тъжен залеза дъждовен”, „дните ми внезапно обедняха”, „неспастрените дни”, „сърцето ми отрудено”, „военен облак”, „на сърцето си по точния компас”, „един брутален век над мен се срути”, „безконечното въже на трудните минути”, „възели на сто въпроса”, „слепоочията се замерват със светкавици”, „моя мозък осветкавичен гори”, „денят умира”, „бездната на съвестта”, „воюващият ни стремеж”, „пазар на суетата”, „валяка грамаден на епохата желязна”, „на деня по острия чакъл”, „човешкото сърце крещи”, „плода на радостта”, „потта солена на усилни дни”, „лихвите на моите мечти”, „маршовата стъпка на родината”, „на разума в хладилника”, „залъка на дните”...;

IV.1.6.2. Символи – кръчмата, домът, вчерашния ден, векът, небето...;

IV.1.6.3. Епитети – „тиха”, „нежни”, „укорни”, „мръсните”, „тежка”, „студен”, „печелившия”, „високите”, „ранен”, „домашна”, „острия”...;

IV.1.6.4. Сравнения – „И плакал бих, като вихрушка ледна в сухи храсти...”, „И днес тъгувам за неспастрените дни./ Като куриуми, неизстреляни в целта,/ отидоха те някъде встрани...”, „Оттече време... Като бинт ме то превързва...”, „Отново, черен като гарван, градоносен облак...”...;

IV.1.6.5. Аналогии – „Не е ли днеска празна пещера човекът,/ където лозунгите хвърлени отекват с екот...”, „Нали сте виждали как майка търси брод и газил/ в ръце с детето си през придошла река?/ По бързея на времето, през мътните талази/ мен партията ме пренесе ей така!...”...;

IV.1.6.6. Метонимия – „изпита чашата”...;

IV.1.6.7. Градация – „...клокочи буря, адска буря в дън душата ври...”...;

IV.1.6.8. Хипербола – „За цял свят аз приготвих некролога.”...;

IV.1.6.9. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, мезофори, епифори, епанафори, етимологични фигури):

IV.1.6.9.1. Алитерации – „...и не от вчера в зной и мраз/ сивей на моя гръб работната

рубашка...”/ „Но гръмотевицата на въпросите –/ най-силно в моето сърце трепера!”...;

IV.1.6.9.2. Асонанси – „Аз знам какво е вяра и съмнение!/ Аз знам какво е полет и падение!”, „Написана е моята съдба – поема/ във по-свободни, бели стихове...”...;

IV.1.6.9.3. Анафори – „Блазе на вас, неплодни! – без дечица мили./ Блазе на вас, утроби неродици!/ Блазе на вас, нехърмили гърди!”/ „Наистина ли пак за твоите очи съм драгост/ наистина ли през отлъката не ме забрави...”...;

IV.1.6.9.4. Епифори – „На път!/ Човекът е човек тогава,/ когато е на път!”...;

IV.1.6.9.6. Епанафори – „През огън минал, връщам се – стомана!/ Стоманата и тя омеква при закалка!”, „...излязъл от редицата за малко – аз посоката сверих./ Свехих я на сърцето си по точния компас...”...;

IV.1.6.9.7. Етимологични фигури – „...каквото в мен боля – изболедувах!”, „...смехът – изсмян.”...;

IV.1.6.9.8. Анжамбан – „Дойдох на тоя свят/ да видя слънцето,/ в ръка да взема/ плода на радостта, наливал сладост много векове.”...

IV.2. Дефрагментация: Пеню Пенев е поет на „светозарната” искреност.

Поемата „Дни на проверка” обрисова прецизна и необходима дисекция на интензивния му вътрешен свят.

На пръв поглед поемата дава вид на грубо пришити едно за друго взаимоизключващи се парчета.

Но ако човек се осмели да задържи поглед само за миг по-дълго, пред него *се разлистват* всички онези основни теми, които въздигат и разяждат автора в процеса на цялото му творчество.

Не е дошъл напразно Пеню Пенев сред нас!

За нас, четящите го днес, възторгът от промените, които величае, звучат далечно, архаично, чуждо. Но те винаги са изречени с любов.

Затова е толкова лабилен неговият порив за промяна.

Този, който притежава крепка вяра, предоставя случай за съмнение.

До последния си нерв оголен поетът се хвърля в своята епоха. Тя обаче се оказва по-различна от онова, което Пеню Пенев е очаквал.

Колкото повече се задействат механичните колела на коварната и лицемерна машина на новия строй, толкова по-трудно става за писателя да задържи между пръстите си химерата, че има място и за него в *новото общество*.

Душата му, която с безумен стремеж преследва идеята за колектив и разбирателство между хората, изглежда твърде крехка и недостатъчно подготвена за такъв развой на събитията.

Затягат се суровите възли на разочарованията и те започват да душат поета с равностетки.

Едно обаче остава непокътнато – лоялността към собствения идеал.

Уит във всеизвестната си ватенка, той тръгва безприютен по своята пътека, запазвайки човека в себе си...

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни (постоянни) когнитивни (ценностни) величини.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 177-183.

СХIV – 4713-100 – 3407 „Дни на проверка” / Пеню Пенев (поема) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „РОКЛЯ”
НА ПЪРВАН СТЕФАНОВ
(Информационна картина)**

Сашка Габерова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Първан Стефанов Рангелов (1931-2012) е български поет, драматург и преводач. Роден е в с. Чепърлянци, Софийско.

Завършва гимназия в Годеч (1948 г.) и славянска филология в Софийския университет „Св.

Климент Охридски” (1952).

Учителства в Мездра.

Бил е редактор във в. „Народна младеж”, сп. „Младеж”, издателство „Български писател” и др.

Преводач е от руски, немски, полски и сръбски език (Валерий Брюсов, Александър Блок, Сергей Есенин, Михаил Светлов, Константин Галчински, Карол Войтила, Тадеуш Ружевич, Десанка Максимович, Душко Трифунович, Инна Лиснянская и др.)...

Съч.: „Соколови пера” (1956), „Насрецино време” (1966), „Циганско лято” (1968), „Стихове” (1969), „Ковано слънце” (1971), „Арматура за барабани” (1973), „Малки нашествия” (1978), „На глас и на ум” (1981), „Диагноза” (1982), „Премълчана любов” (1984), „Лирика” (1986), „Насрецино време и други стихотворения” (2005) и др.

I.2. Заглавие – „Рокля” [1];

I.3. Литературен род – лироепос;

I.4. Литературен вид – лирическа поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.2. Тема – съдбата на майката;

IV.1.3. Сюжет: Разказ за *историята* на една жена, чийто живот е белязан от лишения и несбъднати мечти. Бистрият селски кладенец, в който тя се оглежда, е свидетел на нейно *съзряване* („Просто се огледа във герана/ и разбра, че вече е мома./ И сънува рокля с пеперуди...”), *житейски път* („Колко пъти църкелите горе,/ на комина свиваха гнезда...”) и *несгоди* („В плитките ѝ пламна есента./ А в сърцето все една и съща/ лееше моминската мечта./ Но тогава трябваше да вземе/ за сина тетрадка и молив.”)...

Най-сетне мечта ѝ е сбъдната – синът ѝ подарява *рокля* от града, но онова, което вижда в огледалото, я ужасява: „И за първи път пред огледало/ се изправи с целия си ръст./ Взря се в потъмнялото си чело./ В шията. В дълбоките бразди./ В она бистър кладенец край село/ тях ли беше виждала преди?/ Кожа, почерняла като угар.../ И по нея роклята цъфти/ с тъжни, закъснели теменуги...”

IV.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.4.1. Време – протяжно („А наскоро/ с рокля я зарадва от града”);

IV.4.1. Пространство – протяжно („И за първи път пред огледало/ се изправи с целия си ръст.”);

IV.5. Лирически герой – майката, синът ѝ...;

IV.6. Мотиви – мома, рокля, пеперуди, сын, детето, девойка, младостта, мечта;

IV.7. Особености на художествения стил (тропи, фигури):

IV.7.1. Тропи (метафори, сравнения, олицетворения, епитети):

IV.7.1.1. Метафори – „След години влезе в чужда къща./ В плитките ѝ пламна есента./ А в сърцето все една и съща/ тлееше моминската мечта.”, „младостта проплака”, „белите пари”, „хукналия бързей”, „с вадички лицето”, „неживяна младост”, „кипналата жал”, „тиха радост”...;

IV.7.1.2. Сравнения – „кожа почерняла като угар”, „младостта проплака като ручей”...;

IV.7.1.3. Олицетворение – „младостта проплака/ и опали босите нозе”...;

IV.7.1.4. Епитети – „босите”, „чужда”, „моминската”, „белите”, „потъмнялото”, „дълбоките”, „бистър”, „тъжни”, „тиха”...;

IV.7.2. Фигури (етимологична фигура, синтактичен паралелизъм с апосиопеза, алитерация, асонанс):

IV.7.2.1. Етимологична фигура – „Колко пъти върза и развърза/ възелчето с белите пари!”;

IV.7.2.2. Синтактичен паралелизъм с апосиопеза – „Колко пъти върза и развърза/ възелчето с белите пари!/ (...) / Колко пъти църкелите горе/ на комина свиваха гнезда...”...;

IV.7.2.3. Алитерация – „Цяда от упдаха отмаляда,/ тя понеци да направи кръст./ И за първи път пред огледало/ се изправи с целия си ръст.”...;

IV.7.2.4. Асонанс – „Божже, колко скъпо я плати!/ Нецо я удари безпощадно./ Образът се люшна и разби./ Сякаш в кладенеца беше паднал”...

V. Дефрагментация: Кладенецът следва, но не коментира житейската съдба на лирическата героиня, нито я променя, както би трябвало да се очаква – видимата част от неговия водоносен хоризонт е само свидетел, регистратор на събития от истинската *история* на една отрудена, грижовна селска жена...

Безхитрозната сюжетна интрига в „Рокля” [2] сменя обобщени фрагменти от житейския ѝ път: *съзряване* („Просто се огледа във герана [3]/ и разбра, че вече е мома./ И сънува рокля с пеперуди...”...), *женитба*, *семеини гризис* и *несгоди* („Младостта проплака като ручей/ и опали босите нозе.../ След години влезе в чужда къща./ В плитките ѝ пламна есента./ А в сърцето все една и съща/ лееше моминската мечта./ Но тогава трябваше да вземе/ за сина тетрадка и молив.”...).

Тя е имала една моминска мечта – *рокля* на пеперуди...

Мечтата ѝ се сбъдва – синът ѝ подарява *рокля* на теменуги...

Тъкмо тази свособразна еволюция на мечтата превръща отразения ѝ образ в огледалото

във видение, което става носител на универсални нравствени послания, свързани с **майчинството, семейството, себеотдаването и безвъзвратно отлетялото време:**

*Взря се в потъмнялото си чело.
В ишията. В дълбоките бразди.
В она бистър кладенец край село
тях ли беше виждала преди?
Кожа, почерняла като угар...
И по нея роклята цъфти
с тъжни, закъснели теменуги...
Боже, колко скъпо я плати!
Нещо я удари безпощадно.
Образът се люшна и разби.
Сякаш в кладенеца беше паднал
лист от разлюляните върби.
И си спомни неживяна младост.
И разбра през кипналата жал,
че денят на тая тиха радост
страшно много беше закъснял.*

VI. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 184.
2. Лирическата поема „Рокля” е публикувана за първи път в „Литературен вестник” през 1943 г.
3. **Геран** – кладенец.

CXV – 4525 „Рокля” / Първан Стефанов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ПОЧАКАЙТЕ ДО ЗАЛЕЗА” НА НИКОЛАЙ ХРИСТОЗОВ
(Информационна картина)**

Теменужка Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Николай **Димитров Христозов** (1931-2015) е роден в с. Раковски (дн.

Димитровград). Той е български писател, поет, публицист и преводач. Завършва гимназия в Хасково (1948) и българска филология в Софийския университет (1952).

Бил е учител по литература, зам.-главен редактор на сп. „Септември” (от 1972), главен редактор на сп. „Обзор”, зам.-председател на Съюза на българските писатели, председател на Координационния съвет „13 века България”. За пръв път печата стихове в хасковския вестник „Родопска борба” (1947).

Съч.: „Първи песни” (1958), „Знамената не тежат” (1965), „Деветнайсет песни за Цветан Зангов и една за нас” (1966), „Дългът да живееш” (1967, 1981), „Бдение” (1969), „Третата планета” (1971), „По дирята на безследно изчезналите” (1972, 1973, 1977, 1978), „Ранено мълчание” (1975), „Битка за мигове” (1976), „Сняг в гнездото” (1981), „Гарнизонното стрелбище” (1983), „Земя без въздух” (1989), „В сянката на планината” (2000) и др.

I.2. Заглавие – „Почакайте до залеза” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човекът и градът;

IV.1.2. Сюжет: В дневния хаос на ежедневието той, кварталният „воин”, се движи под балконите с техните „водопати от чаршафи, смачкани от съница” и следва такта

на „тупалките“, които „яростно бумтят“ по „удавници-килими“ – едва след залеза, когато неговият поглед става, *внимателно-печален*“, се появява чудото на тишината, което ражда *прозрението* за деня...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („Тъй както бягат от пожар, тъй тичах аз през утрото“ → „До вечерта почакайте, до озарението на деня./ За да ме видите поне в *зализващата светлина*“);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („прозорци пламнали, стени, готови да се срутят,/ балкони с водопади от чаршафи, смачкани от сънища,/ удавници-килими, по които яростно бумтят/ като по тъпани тупалките на собственици знойни“);

IV.1.4. Герой – лирическият говорител/лирическият герой;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафори, литота, сравнения, епитети):

IV.1.5.1.1. **Метафори** – „По-бързо, по-далеч от хаоса, прелял над къщите:/ прозорци пламнали, стени, готови да се срутят,/ балкони с водопади от чаршафи, смачкани от сънища,/ удавници-килими, по които яростно бумтят/ като по тъпани тупалките на собственици знойни,/ и още, осъзнаването, че подтичвам в такт/ със марша на тупалките – един квартален воин.“, „и милостта ми ще узнаете към всички земни същества,/ прозрачни в залезното опрощение, добри и нежни,/ с очи спокойни на безсмъртни божества.“...;

IV.1.5.1.2. **Литота** – „че всеки лист, тревица, шепот и мълчание“...;

IV.1.5.1.3. **Сравнение** – „като по тъпани тупалките на собственици знойни“...;

IV.1.5.1.4. **Епитети** – „внимателно-печален“, „спокойни“, „избистрена“, „прозрачни“...;

IV.1.5.2. **Фигури (анафора, алитернация, асонанс)**: „че нося доброта, под миглите избистрена,/ че всеки лист, тревица, шепот и мълчание“...;

IV.1.5.2.1. **Алитернация** – „че нося доброта, под миглите избистрена,/ че всеки лист, тревица, шепот и мълчание“...;

IV.1.5.2.2. **Асонанс** – „По-бързо, по-далеч от хаоса, прелял над къщите:/ прозорци пламнали, стени, готови да се срутят“...;

IV.2. **Дефрагментация**: Контрастни изображения рисуват в градското ежедневие на човека: най-напред са балконите с техните „водопади от чаршафи, смачкани от сънища“, после идва мъдростта на „зализващата светлина“...

Един своеобразен анафоричен рефрен с инверсия („Почакайте до вечерта“, но и „До вечерта почакайте“) търси в поантата универсално нравствено равновесие между хаоса на делника и „зализващата светлина“, която превръща хората в спокойни, мъдри, нежни и добри божества:

*Почакайте до вечерта – при залез всичко става истинско.
Тогави ще узнаете, че погледът ми е внимателно-печален,
че нося доброта, под миглите избистрена,
че всеки лист, тревица, шепот и мълчание
за мен са чудо, пред което маяна се навеждам:
и милостта ми ще узнаете към всички земни същества,
прозрачни в залезното опрощение, добри и нежни,
с очи спокойни на безсмъртни божества.
До вечерта почакайте, до озарението на деня.
За да ме видите поне в зализващата светлина.*

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 185.

CXVI – 4526 „Почакайте до залеза“ / Николай Христов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА СМИСЪЛА
НА ТВОРЧЕСТВОТО В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ТВОРЧЕСТВО”
НА ПЕТЪР КАРААНГОВ**
(Литературна интерпретация,
хронологично-азбучно подредени книги на автора,
преглед на информацията по структурите на библиографията)

Десислава Иванова

I. ОБЕКТ: „Творчество” от Петър Караангов (1931-2020).

II. ПРЕДМЕТ: тема, теза, хронологично-азбучно подредени подобрени книги от Петър Караангов, преглед на информацията по структурите на библиографията...

II. 1. Тема: Вярата в силата на живота.

II. 2. Теза. Стихотворението „Творчество” на Петър Караангов е посветено на Тадеуш

Ружевиц – една от най-ярките и значими фигури в следвоенната полска литература. Той е поет, белетрист, есеист, драматург с внушително по обем и по идеи творчество. Драматизмът в поезията на Ружевиц е инспириран от личната му драма през Втората световна война.

На Тадеуш Ружевиц

*Тоя свят е подробно описан,
вече нищо не може да ни учуди –
в него бисерът изразява бисер,
пеперудата – пеперуда.
Пеперудата лети изкусно
в своята лятна зала.*

Тази кратка увертюра за човека, вдъхновил стихотворението „Творчество” на Петър Караангов, има за цел да спомогне по-пълното разбиране за „бисерът” и „пеперудата”, отразяващи сложната динамика на един богат вътрешен свят.

„Катедралата”, която олицетворява „състоянието” на лирически герой, извисява силата на духа:

Но защо раковината пуста

стене като ограбена катедрала,
през която времето преминава,
влачейки пушеци и сезони?...
Само аз, на брега изправен,
не преставам ветровете да гоня.
И се мъча да реставрирам
катедралата в мен самия.

„Катедралата” е светая светих, в нея са молитвите, благодарностите, болката, Разпятieto.
„Катедралата” е вярата, която утвърждава силата на живота.
Тук лирическият герой е задължен да признае реалностите в света...

II. 3. Хронологично-азбучно подредени подбрани книги на Петър Караангов:

1. **Караангов, Петър.** Внезапно лято : Стихове. – С. : Бълг. писател, 1970. – 72 с.
2. **Караангов, Петър.** Приближаващи снегове : Стихове. – Пловдив : Хр. Г. Данов, 1971. – 116 с.
3. **Караангов, Петър.** Както музиката вечер : Стихове. – С. : Бълг. писател, 1973. – 68 с.
4. **Караангов, Петър.** Стихотворения / Худож. Петър Рашков. – С. : Нар. младеж, 1974. – 164 с.
: с ил. – (Поредица Поколение)
5. **Караангов, Петър.** Дъждът преди да стане сняг : Стихове / Худож. Иван Богданов. – С. : Бълг. писател, 1976. – 80 с. : с ил.
6. **Караангов, Петър.** Континент : Стихове. – С. : Бълг. писател, 1980. – 56 с.
7. **Караангов, Петър.** В средата на сезона : Избрани стихотворения. – С. : Бълг. писател, 1981. – 272 с. : с портр.
8. **Караангов, Петър.** Биография с молив : Поеми. – Варна : Г. Бакалов, 1981. – 72 с.
9. **Караангов, Петър.** Аз отивам на училище : [Поема за деца] / Худож. Иван Йовчев. – С. : Отечество, 1983. – 32 с. : с цв. ил.
10. **Караангов, Петър.** Зимни недели : Стихотворения. – Пловдив : Хр. Г. Данов, 1984. – 176 с.

II. 4. Информационен модел на списъка

II. 4. 1. По документалната структура на библиографията представеният списък съдържа 10 книги на Петър Караангов, подбрани от електронния каталог на Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”.

II. 4. 2. По адресната структура на информацията този списък е предназначен за преподаватели, студенти, деца, литературоведи и ценители на българското изаячно слово.

II. 4. 3. По същностно-библиографската структура на информацията пред нас е библиографски списък на литература.

II. 4. 4. По библиографоведската структура този списък е препоръчителна библиография по темата.

II. 4. 5. По функционалната структура на информацията настоящият библиографски списък е предназначен за по-задълбочени познания в областта на българската поезия и литература.

II. 4. 6. По съдържателната структура списъкът на библиографираните книги е литературоведски.

II. 4. 7. По организационната структура на информацията препоръчаните книги на Петър Караангов са подредени в хронологично-азбучен ред.

III. МЕТОДИ: фрагментарен анализ; библиографско моделиране.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 186.

СХVII – 4713-102 – 2303 „Творчество” / Петър Караангов (стихотворение) (фрагментарен анализ; хронологично-азбучно подредени книги на автора; преглед на информацията по структурите на библиографията)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „РОДОПЧАНКИ”
НА ИВАН ТЕОФИЛОВ
(Информационна картина)**

Марисла Маринова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Николов Теофилов е роден на 24.03.1931 г. в Пловдив.

Завършва гимназия в родния си град през 1949 г. и ВИТИЗ през 1955 г.

През 1955-61 г. е драматург и режисьор в театрите в Силистра, Сливен, Русе, Бургас.

През 1959 г. специализира в Чехословакия.

От 1962 до 1978 г. е драматург в Централния куклен театър.

През 1978-91 г. е редактор на библиотека „Поетичен глобус” в изд. „Народна култура”.

Едновременно е и редактор (1984-91) в отдел „Поезия” на сп. „Пламък”.

Автор е на стихосбирките „Небето и всички звезди” (1963), „Амфитеатър” (1968, 2001), „Град върху градове” (1976, 2001), „Богатството от време: Избрани стихотворения” (1981), „Споделено битие: Стихове” (1984), „Да” (1994), „Геометрия на духа: Избрани стихотворения” (1996), „Монологи” (2001), „Сън или надмощие” (2004) и множество пиеси за възрастни и за деца.

Теофилов активно се занимава и с преводаческа дейност.

Негови драматургични и поетически произведения са преведжани на английски, испански, полски, сърбохърватски и други езици.

Секретар е на Сдружението на българските писатели (1994-1995) и негов председател (1998-2000).

Псевдоним: Иван Свежин.

I.2. Заглавие – „Родопчанките” [1].

I.3. Литературен род – лирика.

I.4. Литературен вид – стихотворение.

ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет,хронотоп, герои, мотиви, особености, тропи, епитети, метафора, сравна):

IV.1.1. Тема – любовта към родината;

IV.1.2. Сюжет: Стихотворението е обяснение в опияняваща любов към Балкана, земята;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XX в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (България);

IV.1.4. Герои – лирически говорител;

IV.1.5. Мотиви – обичта към Българите от лир. говорител.

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, метафори, сравнение): „Стъпват тъй, сякаш ходят по жица”, „и приличат на малки царици”...;

IV.1.6.1.1. Епитети – „бяла пътека”, „светли”, „леки”...;

IV.1.6.1.2. Метафора – „ребрата каменни”...;

IV.1.6.1.3. Сравнение – „и приличат на малки царици”, „Стъпват тъй, сякаш ходят по жица”, „пламнали като мила внезапна дъга”...;

IV.1.6.2. Фигури (епитети, метафори, сравнение):

IV.1.6.2.1. Асонанси – „тъмносията планина”, „синята планина”...;

IV.1.6.2.2. Мезофора – „свойта”, „строй”, „стъпват”, „светли”, „сякаш”...;

IV.1.6.2.3. Епифора – „свойта”, „строй”, „стъпват”, „светли”, „сякаш”...;

IV.1.6.2.9. Градация –

„Преминават ребрата каменни...

Вкупом спират и в хор се засмиват...

И жива става синята планина”...

IV.4. Дефрагментация: Стихотворението ни пренася в един слънчев ден, в който лирическият герой – авторът се любовува на природата и на балканския си народ.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 187.

СХVІІІ – 4973 „Родопчанки” / Иван Теофилов (стихотворение) (информационна картина)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА ЧОВЕШКИТЕ АНТИНОМИИ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПЕЙЗАЖ”
НА ИВАН ДИНКОВ**

(Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Марина Петрова

1. ОБЕКТ: „Пейзаж” [1] от **Иван Динков** (1932-2005) [2].

2. ПРЕДМЕТ: Тема, мотиви, образи, лирически герой, хронотоп, внушения, особености на художествения стил, чувства...

2.1. Тема: тъгата по отминалото време...

2.2. Мотиви: късата историческа памет на народа, забравил велики времена и лица; търсене на скрит смисъл в спомени от миналото, случайно „съхранени” в паметта на съвременното модерно време...

2.3. Образи: градски лампи, локви, ями, слама, ресторант, кестени, чиновници, пияници...

2.4. Лирически герой: В „Пейзаж” лирическият герой е регистратор, олицетворяващ поведението на интелектуалец, който понякога решава да наблюдава и да търси смисъл в безсмисленото ежедневиe на модерния човек...

2.5. Хронотоп: днешните времена; скучно, еднообразно, безизразно затворено пространство, задимено от тютюнев дим...

2.6. Особености на художествения стил:

2.6.1. Метафори: „хранителна вата”; „пътници – с път през косата”; „с няколко устни в устата”...

2.6.2. Епитети: „тъжно”; „мухлясала”; „мрачен”...

3. МЕТОД. Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники.

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Иван Динков е един от ония поети в българската литература, които трудно могат да бъдат събрани с някого. Голямата му дарба на творец е извън всякакво съмнение.

Общуването с изкуството му обаче изисква известни усилия...

Иван Динков пише във време, когато обществената промяна е била осезаема. Това е време, когато постепенно са заменяли съдържанието на редица понятия, върху които се е градила българската национална идентичност – патриотизъм, отечество, национална гордост.

Споменът за оная общовалидна национална метафора за подредена родина – „*Бяла спретната къщурка/с две липи отпред*” [3] – окончателно е „загубила” последната си битка...

Иван Динков е поет, който пише всяка своя следваща книга като дебютна.

Стихосбирките му са все някак последни и различни, и в същото време – еднакви.

Още с първите си книги той се противопостави на насилието върху човека.

Неговите лирически герои са обикновено мъчениците. А палачите, насилниците и мъчителите са омразно безлики...

Стихотворението „*Пейзаж*” остава впечатлението, че авторът на моменти е бил дори жесток, дори тираничен „господар” на диалога с читателя.

Иван Динков е безкомпромисна личност, той не допуска несъгласие.

Поетът обича да игнорира лирическия герой и да заема неговото място.

Затова би трябвало да твърдим, че изповедността стои в основата на неговата поезика:

Десет е.

Малко без десет.

На есен е:

тъжно – над локви и ями,

градските лампи – през клони на кестени,

ръсят мухлясала слама.

В ъгъла на ресторанта съм.

Мрачен съм.

Иван Динков е неоспорим майстор на психологическия обрат.

Тези обрати постоянно те държат под напрежение, подтикваат те към размисли, тревожат и смушават съвестта ти.

Поетичните обрати на Иван Динков се получават само с една или две думи, а целта им – понякога е постигане на сатирични, дори саркастични нотки...

Особено силни са сравненията в „*Пейзаж*”, където поетът припомня великите браилски Ботеви вестници, а после като някакъв вездесъщ прорицател призовава великаните на българския дух:

Хорица.

Разни чиновници.

Чинни са!

Пътници – с път през косата.

Чакат си хлябеца, чакат чиниите:

чакат хранителна вата.

Смешно е!

Страшно е!

Бирена пяница

кипне,

напомни за злоба.

Мои далечни, велики пияници,

плащам,

излезте от гроба!

Иван Динков живя и твори в тревожно време.

И днес времето е тревожно.

В „*Пейзаж*” поетът ни пита знаем ли защо живеем, защо сме привикнали със страха и нещастieto.

В стандартните отговори на тези въпроси е скрито злото.

А то е непоправимо, когато е издигнато до закон.

Келнерът лази в очите ми:
 Пържено?
 Печено? –
 целият светлост и святост.
 Без да настръхвам,
 излайвам гърлено:
 Дайте ми порция патос!“
 Гледа ме някак гримирано глуаво.
 Другите,
 тоест
 тълпата,
 дъвчат си халебца, сърбат си супата –
 с няколко устни в устата.

„Светът да стане по-добър!“ – това може да е мотото на цялата поезия на Иван Динков.

Поетът нагледно доказва, че голямата поезия се създава с големи идеи, които идват от аналитични наблюдения върху сюжети от реалния живот.

Творчеството му е изцяло вплетена вътре в съдбата на хората.

Но то не е фотографско копие на истинския живот, защото пренарежда и опоектизира ключови моменти от българската национална съдба...

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 188.

2. Динков, Иван Иванов (1932-2005). Роден в с. Смилец, Пазарджишки окръг.

Гимназиално образование получава в с. Стрелча (дн. град).

Завършва право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1954).

От 1958 г. е редактор в издателството на Българската комунистическа партия (БКП).

За пръв път печата във в. „Народна младеж“ (1955).

Член е на БКП, на Съюза на българските писатели (СБП).

Характерни за Динков са дълбокото преживяване, тревожната напрегнатост и драматичният конфликт, върху които са изградени най-добрите му стихотворения.

В стихосбирката „Епопея на незабравимите“ той утвърждава безбройните личностни превъплъщения на загиналите за комунистическия идеал.

Документалната художествена проза на Динков се родее с поезията му по своята лаконичност, емоционалност и пределна искреност.

Поетът умира в София.

Съч.: „Лична карта: Стихове“ (1960); „Епопея на незабравимите“ (1963; 2 прераб. и доп. изд. 1969);

„Атанас Манчев: Биогр. очерк“. 1967; „Няколко пролога към един епизод (Биогр. очерк за Стоян Мураданларски)“ (1968).

Лит.: Жотев, Д. Със сърце, открито за хората и красотата. // Нар. младеж, бр. 254, 1955; Върбанов-Козаров, Г. Лиричният паспорт на един поет. // Нар. младеж, бр. 256, 1960; Геров, Ал. Образност и мисъл. // Лит. новини, бр. 4, 1961; Делчев, Б. Разговор от първите стихосбирки. // Пламък, 1961, кн. 1; Пиндиков, Ал. Поетът се легитимира. // Септември, 1961, кн. 3; Давидов, Н. „Епопея на незабравимите“. // Нар. култура, бр. 17, 26 апр. 1969.

3. Това са първите два стиха от популярното стихотворение „Родна стряха“ на Ран Босилек.

CXIX – 4713-103 – 1931 „Пейзаж“ / Иван Динков (стихотворение) (дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Златна хрестоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „МОМЧЕ”
ОТ СЛАВ ХР. КАРАСЛАВОВ
(Информационна картина)**

Димитринка Боянова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Слав Христов Караславов (1932-2002) е български поет и белетрист. Роден е в с. Дебър (дн. квартал на Първомай). Завършва гимназия през 1951 г. Бил е редактор във в. „Народна младеж”, сп. „Септемвриче”, Радио „София” и изд. „Народна младеж, главен секретар на Съюза на българските писатели, директор на изд. „Отечествен фронт”. Негови произведения са превеждани на беларуски, испански, италиански, немски, полски, румънски, руски, словашки, украински, френски и чешки език...

Съч.: „Ехо от кавалите” (1959), „На бял камък” (1961), „Корава пръст” (1962), „Насаме със сина” (1965), „Приемете ме и такъв” (1967), „Приятел със смъртта” (1967), „Хроники за Хаджи Димитър” (1968), „И никога да не си отивам...” (1970), „И се възвисиха Асеневици” (1970), „Предсказания” (1972), „Поеми” (1973), „Детрониране на величията” (1984), „Гост на себе си” (1974), „Оръжие за живите” (1974), „Ракетен век” (1974), „Априлски пространства” (1976), „Солунските братя” (1978), „Безводни реки” (1979) и др.

I.2. Заглавие – „Момче” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

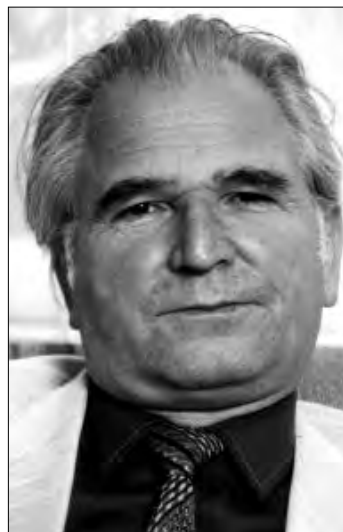
IV. Задачи (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – продължаването на рода;

IV.1.2. Сюжет: Лирическа изповед, която разкрива онова, което се случва в семейството след раждането на син: „във къщата се лее вино”, „сърцата като птици пеят”, „във къщи радост е голяма”, „звънят препълнените кани”...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

- IV.1.3.1. Време** – протяжно („*Когато се роди момче*”);
IV.1.3.2. Пространство – протяжно („*във къщата се лее вино*”);
IV.1.4. Герои – лирическият говорител, майката, бащата, бабата, дядото...;

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафорични сравнения, епитети):

IV.1.5.1.1. Метафорични сравнения – „*сладко като мед*”, „*сърцата като птици пеят*”, „*здрав като Балкана*”...;

IV.1.5.1.2. Епитети – „*сладко*”, „*бойния*”, „*белия*”, „*витите*”...;

IV.1.5.2. Фигури (синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, рефрен, анафора, алитерация, асонанс):

IV.1.5.2.1. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „*Когато се роди момче,/ във къщата се лее вино*” (...)/ „*Когато се роди момче,/ сърцата като птици пеят*” (...)/ „*Когато се роди момче,/ във къщи радост е голяма*” (...)/ „*Когато се роди момче,/ звънят препълнените кани*”...;

IV.1.5.2.2. Рефрен – „*Когато се роди момче*”...;

IV.1.5.2.3. Анафора – „*да бъде сладко като мед,/ да помни бойния завет*”...;

IV.1.5.2.4. Алитерация – „*Да бъде здрав като Балкана, /да се задява със моми, /да мине хиляди земи*”...;

IV.1.5.2.5. Асонанс – „*Когато се роди момче,/ звънят препълнените кани*”...

IV.2. Дефрагментация: Макар безсюжетна, тази лирическа изповед изгражда във възходящ ред своеобразна емоционална парадигма на семейното щастие, чийто универсални етични послания имитират фабулата на параболичен фолклорен обред:

Усмихнат, дядото рече:

– *Да бъде живо до амина,
да бъде сладко като мед,
да помни бойния завет
на Караджата и Дойчина.
(...)*

С усмивка бабата рече:

– *Със песни нека да живее,
къщовник нека да е той
и като белия повой
от мъдрости да побелее.
(...)*

Щастлива майката рече:

– *Ой ти, юначето на мама,
Утеха ще ми бъдеш ти
и тук – през витите врати –
на мен ще доведеш отмяна.
(...)*

и гордо таткото рече:

– *Да бъде здрав като Балкана,
да се задява със моми,
да мине хиляди земи
и българин да си остане.*

V. Метод – аналитична обработка на стихотворението.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 189.

CXX – 4529 „Момче” / Слав Хр. Караславов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПРИКАЗКА ЗА ОДЪРА”
НА АНДРЕЙ ГЕРМАНОВ
(Информационна картина)**

Венцислава Цветанова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Андрей Димитров **Германов** (1932-1981) е роден в с. Цонево, Варненска област. През 1955 г. завършва руска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Бил е учител по руски език в Дългопол, редактор в издателствата „Народна младеж” и „Български писател”, както и главен редактор на сп. „Пламък”.

През 1951-1952 г. публикува първите си стихотворения.

Превежда стихове от руски, украински и беларуски поети (*Александър Пушкин, Михаил Лермонтов, Николай Некрасов, Семьон Надсов, Максим Танк...*)...

Негови стихотворения са преведени на английски, арменски, беларуски, грузински, литовски, немски, руски, словенски, украински, френски, чешки и други езици.

Съч: „Работнически влак” (1962), „Родов герб” (1964), „Равноденствие” (1965), „Да ме запомниш” (1967), „Преображения” (1970), „Като въздишка” (1970), „Мост” (1970), „Четиристичия” (1974), „Самоубийствено живеем” (1979), „Шаячни момчета” (1981)...

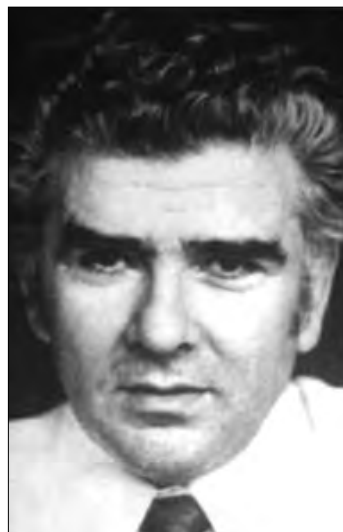
I.2. Заглавие – „Приказка за одъра” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – лирическа поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – кръговратът на живота;

IV.1.2. Сюжет: Своеобразен сбор от несиметрични лирически видения *разкриват* началото и края на *нещата от живота*.

В началото „Той я грабна като вълк от бродо,/ стори я жена, а на сутринта/ сам скова от груби талпи одър”.

Повествованието е притчово и, в определен смисъл, иносказателно – „одър”-ът расте, както расте и броят на *гургулиците*.

Накрая *меката постеля* остава пуста, защото „всяка есен някое дете/ от гнездото *нейде отлетява*”...;

IV.1.3. Герои – той, тя и седем гургулици...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно („Беше то веднъж през пролетта.”...);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно („одърът”, „седем гургулици на възторг/ пуснала е в синевата”...);

IV.1.5. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафора, метонимия, епитети, скрито метафорично сравнение):

IV.1.5.1.1. Метафора – „И остана одърът широк/ празен като шепата, която/ седем гургулици на възторг/ пуснала е в синевата!”...;

IV.1.5.1.2. Метонимия – „седем гургулици на възторг”, „някое дете от гнездото *нейде отлетява*”, „Одърът започна да расте”...;

IV.1.5.1.3. Епитети – „внезапен”, „тънък”, „силна”, „младата”, „ръбатата”, „меко”...;

IV.1.5.1.4. Скрито метафорично сравнение – „как веднъж внезапен тънък плач/ проеца над златната му слама”...;

IV.1.5.2. Фигури (асонанс, алитернация, анафора, анжамбман):

IV.1.5.2.1. Асонанс – „Всяка пролет писваше дете,/ искаше да му направят място.”...;

IV.1.5.2.2. Алитернация – „Одърът започна да расте –/ силна беше младата невеста.”...;

IV.1.5.2.3. Анафора – „как си лягаха с любов голяма,/ как веднъж внезапен тънък плач”...;

IV.1.5.2.4. Анжамбман – „Всичко помни одърът – по здрач/ как си лягаха с любов голяма”...

IV.2. Дефрагментация: „Приказка за одъра” е миниатюрна лирическа притча, която поставя в центъра на повествованието смисъла на семейната връзка.

В началото е „одър”-ът, той *всичко помни*... – там е любовта („Беше то веднъж през пролетта./ Той я грабна като вълк от бродо,/ стори я жена, а на сутринта/ сам скова от груби талпи одър.”), но там е и краят („И остана одърът широк/ празен като шепата, която/ седем гургулици на възторг/ пуснала е в синевата!”).

Скрити метафорични сравнения разкриват нравствения императив на най-простото, но и най-древното човешко познание – за да си потребен на света, трябва да се възпроизведеш.

Другото са подробности, видения, заблуди...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 190.

CXXI – 4454 „Приказка за одъра” / Андрей Германов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ЛИРИЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА СТРАХА В СТИХОТВОРЕНИЕТО „СПОМЕН ЗА СТРАХА” НА КОНСТАНТИН ПАВЛОВ

(Литературна интерпретация, хронологично-азбучно подредени книги на автора, преглед на информацията по структурите на библиографията)

Евгения Йоцова

1. ОБЕКТ: „Спомен за страха” от Константин Павлов (1933-2008).

2. ПРЕДМЕТ: Литературна интерпретация, хронологично-азбучно подредени подобрени книги от Константин Павлов, преглед на информацията по структурите на библиографията...

2.1. Литературна интерпретация: През пролетта на 1998 г. плевенското издателство „ЕА” отпечата книга на К. Павлов под заглавие „Спомен за страха” (1963).

Изданието се превръща в едно от най-коментираните културни събития – представя за първи път неиздаден, потулен и забравен през годините ръкопис от може би най-преследвания от комунистическата власт между 60-те и 80-те години български поет.

В стихотворението „Спомен за страха” на Константин Павлов главната идея е преодоляване на вътрешния страх, който сковава човешката душа. Когато страхът бъде осъзнат и победен, човек се чувства „непокорен, безстрашен и радостен” – свободен да осъзнае и използва предназначението си. Ако обаче страхът победи, ако смразяващ жилите страх превземе цялото му същество, последиците са страшни. Тогава, мразейки себе си и другите, личността загубва човешкия си облик, достойнството си, става обект на съжаление и подигравки.

Чрез вътрешни терзания и душевни дирения личността трябва да намери себе си и да победи вътрешните страхове.

Затова не бива да подминаваме очевидното – редица стихове в стихосбирката „Спомен за страха” [1] се четат като директно символизиране на променящото се съзнание:

*Тия, дето изтърпяха
болките на всяко размразяване,
са комунистически светци.
(„Бялата смърт”).*

Интересни са стиховете, посветени на подмяната на истината и подновената битка за нея:
*С кръв ще плащам
всеки сантиметър
от космическия път към истината.*
(„Декларация”).

*Или:
Метастазите на истината
бързо и неотвратимо
всяко кътче на плътта ми завладяват.*
(„Финал”).

Темата за преодоляването на страха е укрепена в поемата, дала заглавието на ръкописа:
*Товага друга истина научихме –
че не безстрашните,
а истински страхливите
внушават истинския страх у другите.*
(„Спомен за страха”).

2.2. Хронологично-азбучно подредени подбрани книги на Константин Павлов:

1. Павлов, Константин Мирчев. Сатири. – С. : Бълг. писател, **1960**.
2. Павлов, Константин Мирчев. Стари неща : избр. стихове и киносценарии. – С. : Бълг. писател, **1983**.
3. Павлов, Константин Мирчев. Появяване : Стихове. – С. : Профиздат, **1989**.
4. Павлов, Константин Мирчев. Агония сладка : Стихотворения. – С. : Факел, **1991**.
5. Павлов, Константин Мирчев. Елегичен оптимизъм : Избр. – С. : Факел, **1993**.
6. Павлов, Константин Мирчев. Фьони мъти тъжни камъни : тъжна приказка. – Враца : Будилник, **1993**.
7. Павлов, Константин Мирчев. Репетиция за гала танц : поезия. – С. : Лит. форум, **1995**.
8. Павлов, Константин Мирчев. Отдавна... : поезия. – Пловдив : Жанет 45, **1998**.
9. Павлов, Константин Мирчев. Записки 1970-1993. – Пловдив : Жанет 45, **2000**.
10. Павлов, Константин Мирчев. Надпяване : Пасквил. – С. : Анубис, **2001**.

2.3. Преглед на информацията по структурите на библиографията:

1. По документалната структура на библиографията представеният списък съдържа книги на К. Павлов, намерени в електронния каталог на Столична библиотека.
2. По адресната структура на информацията този списък е предназначен за студенти, литературоведи и ценители на българското изящно слово.
3. По съществено-библиографската структура на информацията пред нас е библиографски списък на литература.
4. По библиографоведската структура този списък е препоръчителна библиография по темата.
5. По функционалната структура на информацията настоящият библиографски списък е предназначен за по-задълбочени познания в областта на българската история и литература.
6. По съдържателната структура списъкът на библиографираните книги е с хуманитарно-философска насоченост.
7. По организационната структура на информацията препоръчаните книги на К. Павлов са подредени по хронологично-азбучен ред.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 191-193.

СХХП – 4713-104 – 1980 „Спомен за страха” / Константин Павлов (поема) (литературна интерпретация; хронологично-азбучно подредени книги на автора; преглед на информацията по структурите на библиографията)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА ПАТРИОТИЗМА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПАИСИЙ ОБИКАЛЯ ОЩЕ”
НА ЕВТИМ ЕВТИМОВ
(Фрагментарен анализ с аргументативни техники)**

Павлета Тодорова

I. ОБЕКТ: „Паисий обикаля още” [1] от **Евтим Евтимов** (1933-2016).

II. ПРЕДМЕТ: тема, мотиви, образи, внушения, особености на художествения стил, чувства и въздействия...

II. 1. Тема: Възхваляване на любовта към родината и българския народ.

II. 2. Мотиви: съхранение на българското; чуждопоклонничеството; отдалечаването от родното; отчуждението...

II. 3. Образи: България, българският народ, възрожденската мисия на Св. о. Паисий Хилендарски...

II. 4. Внушения. В стихотворението на Евтим Евтимов откриваме психологическа ситуация, която е актуална за днешното време – поведението на някои българи води до отнемане на българското в душевността на народа.

Само споменът и следите, които са оставили „незабравимите”, могат да ни върнат в лоното на универсалната истина. Възрожденската мисия на Св. о. Паисий е да ни ги припомни.

Евтим Евтимов възхвалява любовта към родината. Думите му звучат като пророчество и заклинание едновременно:

*Родили сме се българи и няма
на други да отстъпим своя кръст!*

„Паисий обикаля още” възражда българския дух.

Призовава българите да събудят националното си чувство. Това произведение е зов, който свързва минало и настояще, за да отправи взор към бъдещето. Авторът се чувства задължен да събужда и възвеличава чувството за историческа памет...

II. 5. Особенности на художествения стил (реторичен въпрос с апосиопеза, метафора, анафоричен полисиндетон, перифраза):

II. 5. 1. Реторичен въпрос с апосиопеза:

*... Залючени зад черните решетки
на своите карирани палта,
коя от ризите ви ще затрепка
и родно знаме ще ни спомня тя?*

II. 5. 2. Метафора:

*Отец Паисий обикаля още
и проверява българската кръв!*

II. 5. 3. Анафоричен полисиндетон:

*Винете ни,
Винете ни, винете –
макар да нямаме вина...*

II. 5. 4. Перифраза:

*Поклонници на чужди етикети,
на чужди гербове и имена!*

II. 6. Чувства и външения: Стихотворението поражда чувство на тъга, че българското е на път да се забрави.

Над всичко е извисен гневът срещу чуждопоклонничеството...

Стихотворението „Паисий обикаля още” от Евтим Евтимов е призив за пробуждане на патриотизма, който единствен може да осъществи националния идеал.

Възпламенени от патриотизма и от идеята за свобода, българите са доказали във времето и пространството, че са способни да водят достойни битки.

Но народът ни отново има нужда от някой, който да повдигне националния му дух.

Поетът – цитирайки в апострофа думите на Св. о. Паисий Хилендарски, написани в „История славяноболгарская...” – гневно упреква онези, които предпочитат „чуждото” и задължително забравят „своето”:

*О, неразумний и юроде, поради что се
срамиш да се наречеш болгарин...*

Евтим Евтимов внушава – паралелно с изграждането на чувството на гордост и привързаност към собствения род, език и земя, – че българите не трябва да се срамуват от своята история, защото тя е славна и неповторима...

III. МЕТОД: Фрагментарен анализ с аргументативни техники.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 194.

CXXXIII – 4713-105 – 2265 „Паисий обикаля още” / Евтим Евтимов (стихотворение) (фрагментарен анализ с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЩЕ ТЕ НАМЕРЯ – АКО ТЕ ПОТЪРСЯ...”
НА МИХАИЛ БЕРБЕРОВ
(Информационна картина)**

Елена Захариева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Михаил Ангелов Берберов (1934-1989) е роден в Стара Загора.

Завършва гимназия в родния си град и българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Бил е редактор в Радио София, сп. „Обзор”, заместник-главен редактор на издателство „Народна култура” и главен редактор на издателство „Български писател”.

Превежда Никифорос Вретаκος („Портокалите на Спарта”, 1974) и Одисеас Елитис („Ориентации”, 1980) и др.

Съч: „Внук на кавалджии” (1958), „Часове на възмъжаване” (1962), „И се сляха с изгрева” (1964), „Госпожа Бомба” (1965), „Отдалечен, ще бъдеш близо” (1972), „Реквием в червено” (1977), „Псалми на любовта” (1990) и др.

I.2. Заглавие – „Ще те намеря – ако те потърся...” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герой, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта;

IV.1.2. Сюжет: Изключително кратка лирическа

изповед, която разкрива в някаква въображаема *последователност* раждането на любовното чувство – късна пролет е; черешите са узрели (тя има „очи-череша“); ако я *намери* в себе си, ще я назове („Остава само думата, която/ ще се роди – и аз ще те наричам...“).

IV.1.3. Лирически герой – лирическият герой/лирически говорител;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно („И тревата никне/ от мойта *пролет*“);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно („Дъждът вали *във мене*“);

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафори, метонимии, скрито сравнение, символи, епитети):

IV.1.5.1.1. Метафори – „Ще те *намеря* – ако те *потърся* –/ във себе си. Дъждът вали *във мене*/ с червени капки. И тревата *никне*/ от мойта *пролет* – в мене – като *чувство*.“;

IV.1.5.1.2. Метонимия – „Дъждът вали *във мене*“, „тревата *никне*“, „остава *само думата*“...;

IV.1.5.1.3. Скрито сравнение – „смах на *кафява пръст* и на *очи-череша*.“...;

IV.1.5.1.4. Символи – дъжд, червени капки, пролет, очи...;

IV.1.5.1.5. Епитети: „червени“, „кафява“, „зелени“, „оранжеви“, „сини“...;

IV.1.5.2. Фигури (анжамбман, алитерация, асонанс):

IV.1.5.2.1. Анжамбман – „Дъждът вали *във мене*/ с червени капки. И тревата *никне*/ от *мойта пролет* – в мене (...)“, „Остава *само думата, която/ ще се роди* – аз ще те наричам...“;

IV.1.5.2.2. Алитерация – „Оранжеви и сини, и *зелени*/ са *облаците в мен*. (...)“...;

IV.1.5.2.3. Асонанс – „И тревата *никне*/ от *мойта пролет* – в мене – *като чувство*.“...

IV.2. Дефрагментация: Една въвеждаща импликация („ако те *потърся*“) е проектирана върху екрана на бъдещето („Ще те *намеря* – ако те *потърся* (...) Остава *само думата, която/ ще се роди* – и аз ще те наричам...“).

Желанието за близост и истински диалог е орнаментирано с разкошни разгърнати метафори и разговорни синтактични конструкции (*анжамбман*).

Чувството е неназовано, прилича на *оранжеви, сини и зелени облаци*, на *кафява пръст*, а пролетният дъжд *вали с червени капки*.

Михаил Берберов търси точната дума, някаква поанта, която да определи смисъла на скритото сравнение „*очи-череша*“.

Любовта вече съществува, тя е като природната стихия, но думата, която трябва да я назове, отсъства – тя „*ще се роди*“...

Апосиопезата във финала („*ще се роди* – аз ще те наричам...“) надгражда любовното терзание с *очакване за истинност, взаимност и необратимост*...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 195.

CXXIV – 4456 „Ще те намеря, ако те потърся...“ / Михаил Берберов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ ЗА ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КОЛКО СИ ХУБАВА!...”**

ОТ ХРИСТО ФОТЕВ
(Информационна картина)

Любослава Георгиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Христо Константинов Фотев е роден е на 25 март 1934 г. в Истанбул.

През 1940 г. семейството му се премества в Бургас.

Началното си образование получава в местното училище, а след това постъпва в заводско училище в Сливен, което завършва през 1951 г.

Кандидатства в Художествената академия, но не успява да издържи изпитите.

Прекарва осем месеца като моряк на риболовен кораб.

От 1957 г. е художник в ателието на дом „Украса” в

Ямбол.

Две години по-късно става редактор на многотиражката на мина „*Черно море*”.

Първата си стихосбирка („*Баладично пътуване*”) издава през 1961 г.

Дебютната му книга получава признание и на следващата година става член на Съюза на българските писатели.

Година след публикуването на „*Баладично пътуване*” е назначен за драматург на бургаския театър „Адриана Будевска”.

От 1964 г. Христо Фотев е творчески секретар на Дружеството на българските писатели в Бургас.

След близо десетгодишно мълчание през 1978 г. поетът издава „*Обещание за поезия*”.

През 1981 г. са тиражирани две негови стихосбирки: „*Литургия за делфините*” и „*Спомен за един жив*”.

Три години по-късно събира своите избрани стихове в „*Словесен пейзаж*”.

През 1989 г. излиза сборникът му с поеми

„Венецианска нощ”.

От 1990 г. е главен редактор на бургаския алманах „Море”.

На тази длъжност е до края на 1992 г.

През 1994 г. Фотев става повторно драматург на бургаския театър „Адриана Будевска”.

Умира на 27 юли 2002 г.

Съч.: „Тембъри, прогонени от рая: Стихове, текстове, интервюта” (1997), „Пейзаж от думи: Лирика” (1997), „Възхвала на думите: Стихове” (1999), „Море: Поезия” (2000)...;

I.1.2. Интериоризация: В поезията на Христо Фотев погледът е обърнат към простите, делничните неща, без да се отчуждава от тревогите на деня. Актуални в неговите лирически изповеди са темите за любовта и морето...;

I.1.3. Екстериоризация – негови произведения са преведени на английски, арабски, сръбски език...;

I.2. Заглавие – „Колко си хубава!...” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – признанията на един влюбен мъж;

IV.1.2. Сюжет: В стихотворението се разкрива магията на любовта.

Замъгленият от любов поглед на лирическият герой вижда само и единствено своята любима.

Неговата молба към нея е да не разрушават красотата си с ревност, а просто да му вярва, за да бъдат заедно завинаги.

IV.1.3. Мотиви – любов, вяра, красота, желанието на един мъж да бъде с любимата завинаги;

IV.1.4. Лирически герои – лирическият говорител (лирическият герой) и жената, в която е влюбен...

IV.1.5. Хронотоп – (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XX век);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (България).

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, антитези, инверсия, възходяща градация, контраст, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „И гребенът потъва във косите ти”, „Косите ти са пълни с електричество – докосна ли ги, ще засветя в тъмното”...;

IV.1.6.2. Метонимии – „Отново да се уверя в ръцете ти,/ в нозете ти, в очите ти...” „Колко си ти пясъчна...”...;

IV.1.6.3. Символи – „косите”, „очите”, „нозете”...;

IV.1.6.4. Епитети – „истинска”, „ревниви”, „внезапни”, „детинско”...;

IV.1.6.5. Антитези – „Появявай ми завинаги – и никога”, „Не ме изгубвай никога – откривай ме”, „Не се измъчвай повече – обичай ме!/ Не се щади – обичай ме!”...;

IV.1.6.6. Инверсия – „не казвай ми”...;

IV.1.6.7. Възходяща градация: „Колко са хубави ръцете ти./ И нозете ти колко са хубави./ И очите ти колко са хубави./ И косите ти колко са хубави./ Колко си хубава!/ Господи,/ колко си истинска.”...;

IV.1.6.8. Контраст – „Не се измъчвай повече – обичай ме! Не се щади – обичай ме!”, „Със дрехи и без дрехи...” „Не ме изгубвай никога – откривай ме”...;

IV.1.6.9. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, епифори, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.9.1. Алитерации – „Със дрехи и без дрехи, непрекъснато...” „Не разрушавай бързо

красотата си"...;

IV.1.6.9.2. Асонанс – „Със дрехи и без дрехи, непрекъснато“, „в нозете ти, в очите ти... Обичай ме!“...;

IV.1.6.9.3. Анафори – „Колко си хубава!/ Господи,/ колко си хубава!“...;

IV.1.6.9.4. Епифори – „И нозете ти колко са хубави./ И очите ти колко са хубави./ И косите ти колко са хубави“...;

IV.1.6.9.5. Синтактичен паралелизъм – „И нозете ти колко са хубави./ И очите ти колко са хубави./ И косите ти колко са хубави.“, *Не се измъчвай повече – обичай ме! Не се щади – обичай ме!“*...

IV.2. Дефрагментация: Това стихотворение на Христо Фотев може да проникне дори и в най-коравото сърце и да го накара да мечтае.

В творбата му са изразени блянове, надежди, вълнения и искреност, присъщи най-вече за първата любов.

Христо Фотев разкрива чертите на една много красива, изящна жена, която е завоювала сърцето му.

Той не спира да повтаря: „Обичам те“.

Поетът не иска да променя нищо от любимата. Обича я такава, каквата е. Не вижда грешки в нея, освен ревността ѝ („Не се измъчвай повече, обичай ме“).

Ревността може да разруши женската красота.

Някои звукописни техники – особено силната употреба на анафори и епифори във финала на творбата, – много напомнят стилистиката на Св. Патриарх Евтимий Търновски („плетение словес“), което е откровен зов за търсене на християнска прошка и смирение...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 196-197.

CXXV – 4713-106 – 3799 „Колко си хубава!...“ / Христо Фотев (стихотворение) (информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА МОТИВА ЗА ЛЮБОВТА В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „НА ЖЕНА МИ”
НА ДАМЯН ДАМЯНОВ
(Фрагментарен анализ)**

Ирина Стойнева

I. ОБЕКТ: „На жена ми” [1] от **Дамян Дамянов** (1935-1999).

II. ПРЕДМЕТ: тема, мотиви, внушения, особености на художествения стил, чувства и вълнения.

II. 1. Тема: Семейната любов...

II. 2. Мотиви: любовта към съпругата; изневяратата; страхът от смъртта; сънят...

II. 3. Внушения: Стихотворението е изповедно.

Поетът посвещава творбата на жена си.

Това би трябвало да означава, че „На жена ми” е и една „молба” за обич, при която лирическият говорител и лирическият герой са едно и също „лице”.

Не само звукописните ефекти, но и великолепните крастишни рими създават усещането за надредна ритмичност, песенност, чиста хармония, която трябва да се запагети бързо и лесно...

Една висока нравственост облъхва цялата творба.

Антитезните образи – *животът* и *смъртта* – експонират лирически хоризонт, зад който единствено видими са верността, предаността и неизбежните екзистенциални прагове на общуването в семейството...

II. 4. Особености на художествения стил (звукопис, инверсия, метонимия, плеоназъм, сравнение, реторично обръщение, анжамбман, хронотоп...):

II. 4. 1. Звукопис (асонанс с апопсиопеза, алитерация с апопсиопеза):

II. 4. 1. 1. Асонанс с апопсиопеза:

*Нима към глухия безкрай
се готвиш сам да отпътуваш*

*така – без с никоя от нас
на тръгване да се сбогуваш?
... И тъй – една подир една
минават и ръка подават.*

II. 4. 1. 2. Алитерация с апосиопеза:

*А другата – блести, звъни.
Зла, стара, грозна... Но не пита...
И е от всичките жени
най-страшната.*

II. 4. 2. Епитети: смътни, глухия, зла, стара, грозна...

II. 4. 3. Инверсия: сенки смътни, ръка подават...

II. 4. 4. Метонимия:

*и на главата, и в ръката
си носи по една коса...*

II. 4. 5. Плеоназъм:

*От нея с право
ревнувай ме. И в сън нелеп
тя срещне ли ме, знай, тогава
завинаги ще те оставя...*

II. 4. 6. Сравнение:

Минават като сенки смътни

II. 4. 8. Реторично обръщение:

От спомени не ме ревнувай!

II. 4. 9. Анжамбман:

*Нима от глухия безкрай
се готвиш сам да отпътуваш
така – без с никоя от нас
на тръгване да се сбогуваш.*

II. 5. 10. Хронотоп: Семейството „битува“ между представите за любовта и смъртта, „затворени“ в протяжното време и пространство на дома...

III. МЕТОД: Фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 198.

CXXVI – 4713-107 – 2268 „На жена ми“ / Дамян Дамянов (стихотворение) (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА ПРЕДСТАВАТА НА БЪЛГАРИНА
ЗА СЪВРЕМЕННОСТ В „ИНТЕЛИГЕНТСКА ПОЕМА”
НА ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ**
(Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Даниел Павлов

1. ОБЕКТ: „Интелигентска поема” [1] на Любомир Левчев (1935-2019) [2].

2. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, образи, лирически герой, хронотоп, внушения, особености на художествения стил):

2.1. Тема: Несъгласие с обществената система.

2.2. Мотиви: Несъгласието с циничното вмешателство в личния живот на власт на писателите и налагане на партийната повеля за социалистическия реализъм в отразяването на живота.

2.3. Образи: младият поет; обобщените образи на хора, неприемащи партийните решения; комунистическите величия; бригадирите; „пощалонът „История”, „Сашо”...

2.4. Лирически герой: Младият бунтар...

2.5. Хронотоп (време и пространство): България в средата на XX в., някъде в страната...

2.6. Внушения: Чувство за непримиримост; протест срещу рамката на времето; обезличаването на личността, примирението;

2.7. Особености на художествения стил – свободен стих...

2.7.1. Епитети – зловна усмивка, сянка първородна, велико единство...;

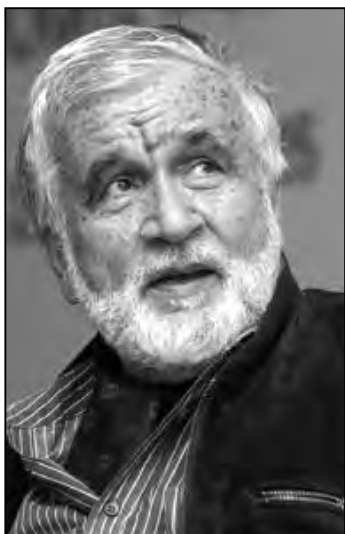
2.7.2. Метафори – гори изсъхналото време, обхваща ме светлинния потоп, огромни чукове от светлина, изковават сърцето ми...;

2.7.3. Противопоставяния: „Ще те опазя ли любов?/ Защо те мразят всички/ други чувства” [3].

4. ИНТЕРПРЕТАЦИЯ: В една своя изповед Любомир Левчев казва:

„Реших, че трябва да си намеря сам съдба и тя да ме съчини. Бих желал поезията да си остане поезия, защото това би означавало, че човекът ще си остане човек” [4].

Поетът Любомир Левчев – дългогодишен председател

на Съюза на българските писатели – е имал бурна биография.

През 50-те и 60-те години на миналия век е скандализирил литературната общественост с поезията си. През 1963 г. публикува в списание „Септември“ своята „Интелигентска поема“ – текстът е написан в нова за онова време форма. Поетът е обвиняван за това, че „предава“ класическия стих и е станал проводник на буржоазната идеология. Каузата за личното устройване и плътното придържане към партийната линия винаги е била водеща за огромна част от официално признатите писатели по онова време. Бунтарят от „априлското поколение“ написва своята поема като израз на неприемане на циничното вмесителство на властимащите в литературата.

Цинизмът, лъжата, манипулацията завладяват обществото:

*Гори!
Гори изсърхналото време!
Ний стоим в средата на двайсети век
като в средата на горски пожар.
Осветени са всички посоки.
Осветени са всички проблеми.
Осветени са от умове...
И от прожектори на танкове...*

С умения подбор на думи, организирани в разгърнати метафори, поетът надига глас срещу партийния „светлинен поток“, осветяващ и указващ посоките все напред и все нагоре по пътя към комунизма. Всичко това е обезличавало до такава степен хората, че те са губели същността си и са се превръщат в: „дълги сенки –/ различни,/ нетипични... ”...

Манталитетът на покорството, на бездушието и на безсмислието завладяват обществото:

*Да пазим великото единство!
Огромни чукове от светлина.
Издигат се
и падат.
Изковават
сърцето ми.
Разчупват го на сенки.
Отхвъркват моите образи навсякъде.
И сякаш се разбягвам сам от себе си...*

Любомир Левчев издига глас в защита на човечността. Не приема обезличаването, безропотността, примиренчеството, безсмисленото прахосване на младостта.

Със страст заявява своята позиция.

Той е воден от своя възторг, ентузиазъм, любов, дълг и вяра да изяви себе си, да избере и потегли по своя път, съпроводен от хора, споделящи неговите чувства и идеи.

Пътищата на хората не трябва да са предварително предначертани и задължително трасирани: „Вървя./ О, този страшен път./ Но хора няма! Безветрие./ Безверие. Безкрайност... ”.

Бунтарят с негодувание отхвърля безропотното съляпо следване на партийната воля за светло и сияйно комунистическо бъдеще, водещо до обезличаване, унифициране, загуба на мечти, стремежи, достоен живот.

Вярата на човека в себе си, в човека до себе си ще даде сили и възможност за разрушаване на статуквото и създаване на една нова „Безкрайност“, в която хората ще могат да се гледат в очите и да се усмихват един на друг. Любомир Левчев възпява „великото единство“:

*„Но то започва от самите нас./ Във себе си единство да намерим –/ това е трудността!!
„Сенките не смеят/ да се катерят много нависоко.“*

Нависоко се катерят истинските, оригиналните, работещите и за себе си, но и за всички хора:

*Всички пишем своите писма.
Пощальонът –
История –
ще изхвърли фалишивите.
Пощальонът –*

*История –
ще изхвърли кресливите.
Ще остане единичко
писмото на оня,
който е обичал
повече от всички...
Но ние пишем своите писма.*

*Пишем и обичаме себе си със своите успехи и грешки, обичаме другите около нас с техните
правилни и неверни избори, обичаме живота с неговата строгост и закономерност.*

Пишем своите истински писма до Пощальона История и така пишем и създаваме Историята на
Новата Безкрайност:

„А пък по въпроса за единството –/ работата му е майката...”

В поемата на Любомир Левчев чувството е градирано.

Поетът крещи от обич, крещи от нежност, крещи от радост и от скръб, крещи емоционално и
„интелектуално”, изразявайки едновременно своя протест и безмерната си обич към хората и вярата си в тях...

3. МЕТОД: дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 199-203.

2. Роден е на 29 април 1935 г. в Троян.

Завършва гимназия в София и висше образование в Софийския университет „[Св.] Климент Охридски” – специалност „Библиография и библиотекознание” към Философско-историческия факултет.

Първата му книга „*Звездите са мои*” е издадена през 1957 г., а общо 58 негови книги са преведени в 36 страни.

Автор е на три романа и на сценарии за филмите „*Мълчаливите пътеки*”, „*Гибелта на Александър Велики*” и „*Сладко и горчиво*”.

Работи в Радио „София” и вестник „*Литературен фронт*”.

Председател е на Съюза на българските писатели от 1979 до 1988 г.

Левчев е участник в близкото лично обкръжение на диктатора Тодор Живков, известно като „ловната дружинка” и действало като неформален съветнически щаб.

От 1991 г. е собственик на издателска къща „Орфей”, издаваща стихосбирки и едноименно списание.

Съч.: „*Звездите са мои: Стихотворения*” (1957); „*Завинаги: Стихотворения*” (1960); „*Позиция: Стихотворения*” (1962); „*Но преди да остаря: Стихотворения*” (1964); „*Пристрастия: Стихотворения*” (1966); „*Обсерватория: Стихотворения*” (1967); „*Рецинал: Стихотворения*” (1968); „*Стрелбище: Стихотворения*” (1971, 1974); „*Дневник за изгаряне: Стихотворения*” (1973, 1975); „*Звездопът: Поеми*” (1973); „*Свобода: Стихове*” (1974); „*Самосъд: Стихотворения из десет книги*” (1975); „*Изход: Стихове*” (1976); „*Поздрав към огъня: Стихове*” (1976, 1978); „*Откъс: Стихове*” (1980); „*Заклинания: Стихотворения*” (1981); „*Пък: Стихотворения*” (1983); „*Самосъд '83: Стихотворения из четиринадесет книги*”; „*Работническа кръв: Стихотворения*” (1984); „*Бавен марш и други: Стихотворения*” (1984); „*Метроном: Стихове*” (1986); „*Седмата смърт: Стихове*” (1989); „*Отвъд: Стихотворения*” (1994); „*Небесен срив: Стихотворения*” (1996); „*Пръстен от пръст*” (1999); „*Селена*” (2001); „*Вечерен акт*” (2003); „*Пепел от светлина*” (2005); „*Окончания*” (2006); „*Кон със зелени крила*” (2009); „*Капризната игра на времната*” (2010); „*Седемдесет и седем стихотворения*” (2012); „*В невидимата кула: Любова лирика*” (2014)...

3. *Цит съч.*, с. 201.

4. **Тодорова, Евелина, Иван Матанов.** Любомир Левчев : Свободата е самотно занимание. // *Българският интернет*. 23 април 2015 <http://m.standartnews.com/mneniya/intervyuta/lyubomirlevchev_svobodata_e_samotno_zanimanie-281914.html>. – 10.12.2016. – 17 с.

CXXXVII – 4713-108 – 1937 „Интелигентска поема” / Любомир Левчев (стихотворение) (дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА ПРЕДСТАВАТА НА БЪЛГАРИНА
ЗА СЪВРЕМЕННОСТ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „РАЗМИСЪЛ”
НА ВЛАДИМИР БАШЕВ**

(Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Стойчо Русанов

1. ОБЕКТ: „Размисъл” [1] от Владимир Башев [2].

2. ПРЕДМЕТ (тема, образи, лирически герой, хронотоп, особености на художествения стил):

2.1. Тема: завещанието на едно поколение.

2.2. Образи: гении, поколение, майстор, слънца, крила, Кольо Фичето, Майстор Манол...

2.3. Лирически герой: „Размисъл” осмисля поведението на лирическия герой като реален продукт на ново време, в което се ражда ново поколение, чиято задача е да съчетае големите задачи пред света с дръзновението на младостта и миналото на народа...

2.4. Хронотоп: „Размисъл” свързва в здрав възел минало. Времето и пространството маркират границите на българската духовност, която има бъдеще, защото е уникална, отличава го от останалите народи. Почти безапелационен е призивът новото поколение да съчетае своето лично време и пространство с времето и пространството на глобалния свят...

2.5. Особености на художествения стил:

2.5.1. Метафори: „мълчаливия камък”...;

2.5.2. Епитети: „майстор чудесен”, „незнайна женица”, „могъщи криле”, „зъл суховец”, „дръзки мечти”...;

2.5.3. Сравнения: „две могъщи крила, като тия на майстор Манола”; „една сърчна ръка като Кольо Фичето”...;

2.5.4. Анафори: „Нека станем лесът срещу зъл суховец!// Нека бъдем дъждът на пиенците гъсти!// Нека мъртвият болен да оживеи!...”;

3. МЕТОД: Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники...

4. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: В нашия динамичен век все по-рядко посягаме към поезията.

Трупаме информация, състезаваме се на полето на информатиката, „замеряме” се с информация.

И все по-рядко се вслушваме в синкопите на емоциите.

А те, емоциите, срамежливо преживяват в поезията.

Владимир Башев не пита, а заповядва в стихотворението „Размисъл“:

Ако няма какво да дадем на света, за какво сме родени!

Поетът е поставил не въпросителен, а удивителен пунктуационен знак в края.

Това не е питане, а своеобразна повеля, но повеля към всички и към всекиго.

Тук се утвърждава смисълът на съществуването като „даване“ – даряване, себераждане.

Това „даване“ е акт на духовна себеизява в името на другите, на околните – близките.

Такъв акт на „даване“ е и нежността на незнайната женица, въткала прелестта на българската земя в една шевица...

Такъв акт на „даване“ е оживелият явор под пръстите на незнаен чудесен майстор във великолепието на дърворезбата...

„Даване“-то е и сръчните ръце на Майстор Кольо Фичето, накарал реката да продължава да пее под изящните каменни сводове на изградените от него мост...

Изведнъж поетът сменя тона и избира анафоричния императив „нека“, за да очертае полето за изява на своите връстници в един вече модернизиращ се век:

Нека станем

лесът срещу зъл суховеи!

Нека бъдем

дъждът на пшениците гъсти!

Нека мъртвият болен да оживей

изпод нашите пръсти!

Нека страшните атоми се укротят

Във ръцете ни

като житни зрънца,

да поникнат и ни дадат

милиарди слънца!

Всяко поколение има нужда от една дръзка мечта, изпълнена в творение...

Стихът на Башев е разчупен, с по-кратък втори стих, което допринася за призивния му характер.

Словото се лее леко с умело намерени рими – без насилие над думите. Точно намерените метафори („мълчаливия камък“) и епитети („майстор чудесен“, „незнайна женица“, „могъщи криле“, „зъл суховеи“, „дръзки мечти“) впечатляват и придават на стихотворението песенност, правят го лесно за запаметяване.

„Размисъл“ на Владимир Башев е рожба на своето време. Стихотворението е заредено с философски размисъл и оптимизъм. Тук поетът осмисля традиции, творчество и мечти, които придават смисъл на битието:

Нека само една дръзка мечта

въплътим във творение,

за да имаме право да легнем в пръстта,

дето спят толкова гени...

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 204.

2. Владимир Башев е роден на 28.VII.1935 г. в София. Гимназия завършва в столицата и Българска филология – в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1958). За пръв път печата като ученик през 1950 г. във в. „Самоковска трибуна“. Работи като редактор във в. „Народна младеж“ и в. „Работническо дело“, заместник-главен редактор е на в. „Литературен фронт“.

Член е на Управителния съвет на Съюза на българските писатели. Загива при злополука през 1967 г.

Съч.: „Тревोजни антени: Стихове“ (1957); „Преодоляване на гравитацията: Стихове“ (1960); „Желязно време: Стихове“ (1962); „Нецелунати момичета: Стихове“ (1963); „Магазин за часовници: Стихове“ (1964); „Възраст: Стихове“ (1966); „Ателие: Стихове“ (1967); „Избрани стихотворения“ (1968).

Лит.: Давидов, Н. По страниците на сборниците „Смяна“. // Нар. младеж, бр. 141, 1954; Делчев, Б. Неколцина от последния набор. // С любов и ненавист, 1958; Каранфилов, Ефр. Мисли за поезията през 1957. // Пламък, 1958, кн. 8; Петров, Ем. За живото и мъртвото в една стихосбирка. // Лит. фронт, бр. 26, 26 юни 1958.

СХХVІІІ – 4713-109 – 1938 „Размисъл“ / Владимир Башев (стихотворение) (дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПОЕЗИЯ ЗА СОЗОПОЛ”
НА НИКОЛА ИНДЖОВ
(Информационна картина)**

Елиза Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Никола Иванов Инджов (1935-2020) е български поет, публицист, есеист, преводач на поезия от испански, португалски, руски и сръбски език.

Роден е в Бургас. Следва във Висшия институт за народно стопанство във Варна, учи испански език в Куба. Бил е редактор в сп. „Младеж”, „Български воин”, „Родолубие” и „Картинна галерия”, главен редактор на в. „Литературен фронт”, директор на в. „Тракия” и др. Никола Инджов е носител на множество български и чуждестранни литературни награди.

Съч.: „Предчувствие” (1959), „Кубамар”, „Сантиментален марш”, „По следите на норвежеца”, „Възречени от Манастир” (2001), „Преписки към времето”, „Българокръвни, българогласни, българоглави” (2007), „Душа на друг човек” (2015) и др.

I.2. Заглавие – „Поезия за Созопол” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, образи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – родният град;

IV.1.2. Сюжет: Една несложна ретроспекция връща картини от детството – уличките на Созопол, светлината на залива, сградите, фенерите и мрежите.

Красотата на родното място предизвиква носталгия.

Градът е стар, но красив. Тук е споменът за майката и първата любов. Тук се ражда и желанието му някой да спаси всичко това, Созопол – от старост и забвение...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XX в.);

IV.1.3.2. Пространство – Созопол;

IV.1.4. Герои – лирически говорител/лирически герой;

IV.1.5. Образи – градът;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, епитети, сравнения):

IV.1.6.1.1. Метафори – „градът да шества из века”, „във музика го разпилейте”, „Една славянка с вик на гларус/ роди ме тука през нощта –/ да се задъхвам от сонати,/ от акварели да трептя./ И да сверявам знамената/ по цветовете на кръвта.”...;

IV.1.6.1.2. Епитети – „въдъхновена”, „ведър”, „многозвучен”...;

IV.1.6.1.3. Сравнения – „и плесента зелена беше. Като стареещо море...” „и нека ведър многозвучен да затупти като сърце”...;

IV.1.6.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, анафора, епифора, епанафора, алитерация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Синтактичен паралелизъм – „за черен хляб, за къшей хляб”...;

IV.1.6.2.2. Анафора – „Умираше градът от старост./ Умираше от красота.”...;

IV.1.6.2.3. Епифора – „със стрехите на моя град!/ (...) със името на моя град!”...;

IV.1.6.2.4. Епанафора – „да бъда сам една страна,/ една земя със свои гари”...;

IV.1.6.2.5. Алитерация – „Една славянка с вик на гларус/ роди ме тука през нощта”...;

IV.1.6.2.6. Асонанс – „И плесента зелена беше./ Като стареещо море”...

IV.2. Дефрагментация: В стихотворението е пресъздадена атмосферата, която витае в старинния град.

Можем да почувстваме дълбока връзка между поета и Созопол, който прилича на лале, което можеш да понесеш на любим човек.

Образите на криволичещите улички, заливани от зелената светлина на морето, изграждат в кинематографичен ред представите за майката и любимата, за художниците и музикантите, за покривите, рибарските мрежи и фаровете, които моделират представата за родно място.

Това своеобразно пътешествие в миналото ражда силния граждански патос на надеждата в „Поезия за Созопол”:

*Спасете моя град от старост
и от музейни красоти!*

*Пуснете с вдъхновена ярост
над него спътник да лети!*

*Строете градовете нови
със стрехите на моя град!*

*Кръщавайте звездите нови
със името на моя град!*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 205-206.

CXXIX – 4457 „Поезия за Созопол” / Никола Инджов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ХЪЛМЪТ”
НА ЛЪЧЕЗАР ЕЛЕНКОВ
(Информационна картина)**

Яна Димитрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – Лъчезар Еленков Георгиев (1939-2020) е български поет и публицист. Роден е в с. Горни Лом, Видинско. Завършва Московския нефтен институт и българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Бил е директор на Българския културно-информационен център в Москва, секретар и главен секретар на Съюза на българските писатели, главен редактор на в. „Славянски вестник”, „Български писател”, „Жарава” и др. Носител е на орден „Стара планина”, I степен.

Съч.: „Гранитово” (1975), „Континентални кратери” (1979), „В литературния делник” (1982), „Безкрайни мостове” (1982), „Септемврийска поема” (1984), „Здравей, вещице, здравей, мила” (1996), „Дневен фенер” (2005), „Часовникът” (2006), „Русото глухарче” (2007), „Поетът, лунната усмивка и чудовищата” (2010) и др.

I. 2. Заглавие – „Хълмът” [1];

I. 3. Литературен род – лирика;

I. 4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотп, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – отчуждението;

IV.1.2. Сюжет: Безсюжетна лирически изповед, в която той наблюдава детайли от градския пейзаж: зима е („И времето смени набързо/ ласкавите си сезони./ Изпраща лед за тебе/ въздухът озонен”); трамваят тръгва по своя маршрут („Затвориха се всичките врати.”, „Трамваят – жълтото чудовище, –/ пълзи към твоя хълм висок –/ квартала на лозите/ и кръта на/ виното изпито”), само луната търси неговата близост („Единствено луната те разбира./ В стъклото на motрисата/ се люшва

нейното чело./ На спирката последна/ помахай ѝ за сбогом.”)...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („И времето смени набързо/ ласкавите си сезони./ Изпраца лед за тебе/ въздухът озонен.”);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („Трамваят – жълтото чудовище, –/ пълзи към твоя хълм висок);

IV.1.4. Лирически герои – лирически говорител/лирически герой.

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафори, олицетворения, символи, епитети):

IV.1.5.1.1. Метафори: „ласкавите си сезони”, „мисленето да взривии”, „Единствено луната те разбира./ В стъклото на моторисата/ се люшва нейното чело./ На спирката последна./ помахай ѝ за сбогом./ Трамваят – жълтото чудовище, –/ пълзи към твоя хълм висок –/ квартала на лозите/ и кръвта на/ виното изпито.”;

IV.1.5.1.2. Олицетворения – „Изпраца лед за тебе/ въздухът озонен.” „Единствено луната те разбира./ В стъклото на моторисата/ се люшва нейното чело./ На спирката последна/ помахай ѝ за сбогом.”...;

IV.1.5.1.3. Сравнения – „и странният ти профил заприличва на глава антична”, „трамваят – жълтото чудовище” ...;

IV.1.5.1.4. Символи: „От Бога”, „глава антична”, „луната”, „лозите и кръвта на виното изпито”;

IV.1.5.1.5. Епитети: „ласкавите”, „озонен”, „антична”, „жълтото”...;

IV.1.5.2. Фигури (анжамбман, инверсия, алитерация, асонанс):

IV.1.5.2.1. Анжамбман – „И времето смени набързо / ласкавите си сезони.”;

IV.1.5.2.3. Инверсия – „изпраца лед за тебе въздухът озонен”;

IV.1.5.2.4. Алитерация – „И времето смени набързо”;

IV.1.5.2.5. Асонанс – „Изпраца лед за тебе/ въздухът озонен.”...

IV.2. Дефрагментация: Силна метафорична експресия, която търси универсални нравствени разстояние между отчуждението и вечните християнски представи за приобщеност към символите на всемира:

Затвориха се всичките врати.

И времето смени набързо

ласкавите си сезони.

Изпраца лед за тебе

Въздухът озонен.

От Бога си белязан

мисленето да взривии.

И странният ти профил

заприличва

на глава антична.

Единствено луната те разбира.

В стъклото на моторисата

се люшва нейното чело.

На спирката последна

помахай ѝ за сбогом.

Трамваят – жълтото чудовище, –

пълзи към твоя хълм висок –

квартала на лозите

и кръвта на

виното изпито.

V. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 207.

CXXX – 4534 „Хълмът” / Лъчезар Еленков (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „НИЙ МОЖЕ ДА ИМАМЕ МНОГО ЖЕНИ...”
НА СТЕФАН ЦАНЕВ
(Информационна картина)**

Донка Симеонова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Стефан Неделчев Цанев е роден през 1936 г. в с. Червена вода, Русенски окръг. През 1959 г. завършва журналистика в Софийския университет „Св. Климент Охридски” и драматургия в Московския киноинститут (ВГИК).

Бил е редактор в Студията за игрални филми (1965-1967), драматург в Сатиричния театър „Алеко Константинов” (1967-1970), театър „София” (от 1973)...

Поезията на Стефан Цанев се характеризира с полемичен патос и нравствен максимализъм.

Действителността е проблематизирана,

противопоставени са различни аспекти на материалното и духовното начало.

Поезът търси етичния еквивалент на всяко социално явление.

Принципът на образния контрапункт е характерен белег на поетиката му...

Стефан Цанев е автор на стихове, драми с историческа тематика, публицистика и есета, проза, романи и сценарии.

Стиховете му са преведени на руски, украински, белоруски, сърбохърватски, унгарски, чешки, полски, испански, монголски, френски и италиански език...

Съч.: „Часове” (1960), „Композиции” (1963), „Хроники” (1965), „Перигей или най-голямото приближаване до земята” (1967), „Процесът против богомилите” (1969), „Аз питам!” (1975), „Анини приказки” (1976), „Мравки и богове” (2000), „Български хроники” (2003-2009)...;

I.2. Заглавие – „Ний може да имаме много жени...” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – сребролюбието;

IV.1.2. Сюжет: Миниатюрна лирическа изповед, която в един безкраен, но безалтернативен нравствен порядък търси отговор на въпроса за това, коя е истинската партньорка в живота на един мъж. Сребролюбие то („парите“) се оказва най-големият враг на любовта...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („отначало/ до края ни“);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно;

IV.1.4. Герои – лирическият говорител/лирическият герой);

IV.1.5. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафори, епитети):

IV.1.5.1.1. Метафори – „(...) ще бди над живота ни“, „(...) ако клекнем, когато се целят в челото ни“, „(...) щом превърнем в пари мечтите си“...;

IV.1.5.1.2. Епитети – „замаяни“, „чужда“, „истински“...;

IV.1.5.2. Фигури (рефрен с анафоричен ефект, синтактичен паралелизъм с анжамбман, реторично повелително възклицание, асонанс, алитерация):

IV.1.5.2.1. Рефрен с анафоричен ефект – „Ний може да имаме много жени./ (...) Ний може да имаме много жени./ (...) Ний може да имаме много жени“...;

IV.1.5.2.2. Синтактичен паралелизъм с анжамбман – „(...) но една ще бъде отначало/ до края ни:/ (...) но една ще бди/ над живота ни:/ (...) но една ще ни обича/ истински“...;

IV.1.5.2.3. Реторично повелително възклицание – „Стани!“...;

IV.1.5.2.4. Асонанс – „Ний може да имаме много жени./ но една ще бъде отначало/ до края ни“...;

IV.1.5.2.5. Алитерация – „щом превърнем в пари мечтите си“...

IV.2. Дефрагментация: Тази лирическа миниатюра открива универсален нравствен модел на поведение.

Звучи като изначален и безкраен, монотонен и някак скучен мелодраматичен речитатив.

Всичко се повтаря като поетичен рефрен.

Всичко се озвучава чрез *мелодията* в едни и същи звуци.

Но когато търсиш безалтернативната истина, свързана с такава висша духовна ценност, каквото е любовта, тогава „*пари*“-те определят нравствените граници на човешкото поведение:

*Ний може да имаме много жени,
но една ще ни обича
истински:
тази, която ни измени,
щом превърнем в пари мечтите си.*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна хрестоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 208.

CXXXI – 4459 „Ний може да имаме много жени...“ / Стефан Цанев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ПОВЕДЕНИЕ В СТИХОТВОРЕНИЕТО
„КАДЪР ОТ ФИЛМ – ПРОЛЕТ 1945”
НА ДРАГОМИР ШОПОВ
(Информационна картина)

Василка Манева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Драгомир Георгиев Шопов (1938-2022) е български поет и публицист. Роден е в София. Завършил е българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Бил е отговорен редактор в Българското национално радио, зам.-главен редактор и главен редактор на в. „Земеделско знаме” и др.

Негови творби са преведени на полски, руски, румънски, френски, английски и сръбски език. Носител е на многобройни национални отличия за литература.

Съч.: „В една капка дъждовна” (1970), „Ветровете нямат възраст” (1974), „Трева и сняг” (1979), „Какво запомниш от деня” (1979), „Летопис за началото” (1982), „Преди да се завърна” (1984), „Непослушен влак” (1986), „Въздух за песен” (1987), „Да не лъжем живота” (1987), „Задълго тук” (1988), „Малкия художник” (1989), „Стъпки във времето” (1998), „Котка в килера” (1999), „Сричка от небесно слово” (2001), „Вечните букви на живота” (2002), „През прозореца на времето” (2006), „В кръга на залеза” (2007), „Небе и корен” (2008), „Запази ни, любов!” (2009), „Храбростта и мъката на България” (2010), „И безсмъртно остава сърцето” (2010) и др.

I.2. Заглавие – „Кадър от филм – Пролет 1945”.

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

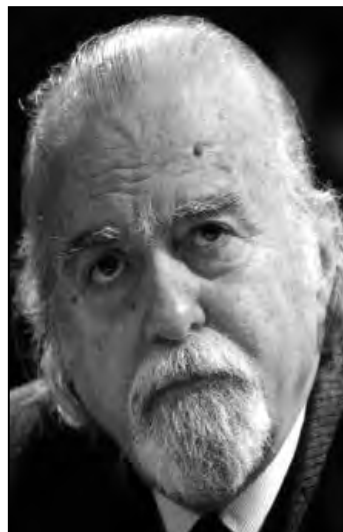
III. ЦЕЛ – структуриране на фрагментиран научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – войната;

IV.1.2. Сюжет: Сантиментална лирическа изповед,

която следва фабулата на фрагмент от неуточнена кинематографична творба, отразяваща събитие от Втората световна война: самолети, трева, гробове и едно дете, което „с изтръпнали ръчици разравя греди и тухли, рухнали стени”, за да намери своите родители...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („А сълзите му взе ги пролетта” – 1945 г.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („И босите крачка вървят полека –/ отвъд гората и отвъд смъртта.”);

IV.1.4. Лирически герои – лирически говорител, дете...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи, фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, литота, оксиморон, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Железни птици от гнезда железни/ под купола на моя век летят./

Расте тревата върху гроб и бездна,/ а мините чертаят смъртен път./ И босите крачка вървят полека –/ отвъд гората и отвъд смъртта./ Върви дете по черната пътека/ и после бавно спира в пепелта.”...;

IV.1.6.1.2. Литота – „С изтръпнали ръчици то разравя/ греди и тухли, рухнали стени.”...;

IV.1.6.1.3. Оксиморон – „и дълго ще го виждам. В тишината/ се блъсват онемелите очи.”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „железни”, „черната”, „изтръпнали”, „рухнали”, „разтреперени”, „онемелите”, „посечено”...;

IV.1.6.2. Фигури (реторично обръщение, синтактичен паралелизъм, анафора, алитерация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Реторично обръщение – „Но татко си не може да изправи/ дори да моли: „Татенце, стани!”;

IV.1.6.2.2. Синтактичен паралелизъм – „отвъд гората и отвъд смъртта”.

IV.1.6.2.3. Анафора – „И то върви. А виждам го така/ и дълго ще го виждам. В тишината”...;

IV.1.6.2.4. Алитерация – „Железни птици от гнезда железни/ под купола на моя век летят./ Расте тревата върху гроб и бездна”...;

IV.1.6.2.5. Асонанс – „Върви дете по черната пътека/ и после бавно спира в пепелта.”...

IV.2. Дефрагментация: Етично послание срещу войната, постигнато чрез сложен метафоричен пренос към неуточнена кинематографична творба, която разкрива съдбата на невинна жертва.

Оксиморонът „В тишината/ се блъсват онемелите очи.” търси нравствено съпричастие с онова, което се случва на скрана:

Там майка му простираше прането.
Козлето там развяваше звънче...
Сега ги няма. Има гроб и бездна.
Детето с разтреперани крака
от този ад самичко ще излезе.
И то върви. А виждам го така
и дълго ще го виждам. В тишината
се блъсват онемелите очи.
И то върви, върви сега нататък –
там утрото посечено мълчи.
Върви детето. Вече нищо няма.
А сълзите му взе ги пролетта,
за да измие всяка черна рана.

VI. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 209.

CXXXII – 4531 „Кадър от филм – Пролет 1945” / Драгомир Шопов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПРИПОМНЯНЕ”
НА ПЕТКО БРАТИНОВ
(Информационен модел)**

Малена Милева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Петко Христов Братинов (1939-2019) е роден в с. Горна Росица, Габровска област. Завършва българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Дългогодишен директор на издателство „Български писател”. Работил е във в. „Народна младеж”, „Пулс”, „Литературен фронт” и сп. „Български воин”.

Негови стихотворения са превеждани на руски, френски, английски, испански, арабски, унгарски, полски, чешки и монголски език.

Носител е на престижни литературни награди, между които „Пеньо Пенев” и „Иван Нивянин”.

Съч.: „Движение” (1966), „Полюси” (1971), „Траектория” (1974), „Предимство” (1977), „Привлечен от свеицта” (1982), „До следващия здрач” (2012)...

I.2. Заглавие – „Припомняне” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема: красивата жена;

IV.1.2. Сюжет: „Припомняне” е своеобразно реторично обръщение, някакъв метафоричен разговор с хора, които възприемат женската красота като синоним на висока нравственост.

Истината е съвсем друга – красивата жена е като *мрак* в илюзиите или илюзия на мрака: „Жената е една внезапна нощ./ Или нощта е истинска жена.”... Женската красота заслепява. Но тя има и *егоистичен нрав*, който не поражда

взаимност – красивата жена понякога е просто „плът непроменима./ омръзвала на всекиго от нас.“... Стихотворението регистрира и безпомощност на лирически герой пред загадката на женската красота...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („Жената е една внезапна нощ.“);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („във въздуха изгряват/ червените криле на Афродита.“);

IV.1.4. Герои – лирически герой/лирически говорител;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, епитети, сингуларизация, скрити метафорични сравнения, символи, митологема):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Няма смисъл/ да слушаш как/ във въздуха изгряват/ червените криле на Афродита“, „Жената е една внезапна нощ./ Или нощта е истинска жена./ Но винаги/ и в двете се потъва/ с едно и също чувство за обреченост.“;

IV.1.6.1.2. Епитети: „червените“, „внезапна“, „истинска“, „непроменима“...;

IV.1.6.1.3. Сингуларизация – „Отново за жената“, „Тя можеше да слезе/ срещу тебе.“, „А другото е плът непроменима“...;

IV.1.6.1.4. Скрити метафорични сравнения – „Жената е една внезапна нощ./ Или нощта е истинска жена.“...;

IV.1.6.1.5. Символи: нощ, червените криле на Афродита...;

IV.1.6.1.6. Митологема: Афродита;

IV.1.6.2. Фигури (анжамбман, асонанс, алитерация):

IV.1.6.2.1. Анжамбман – „Отново за жената... Няма смисъл/ да слушаш как/ във въздуха изгряват/ червените криле на Афродита.“;

IV.1.6.2.2. Асонанс – „А другото е плът непроменима./ омръзвала на всекиго от нас.“...;

IV.1.6.2.3. Алитерация – „във въздуха изгряват/ червените криле на Афродита.“...;

IV.2. Дефрагментация: Това стихотворение на Петко Братинов открива нравствените очертания на определена физическа даденост – женската красота. Най-важният аргумент за това е алюзията с гръцката богинята на любовта.

Красивата жена е като *родената от пияната*.

Афродита е символ на неотразимата природна стихия („във въздуха изгряват/ червените криле на Афродита“), но пак тя, *Афродита*, е и синоним на нетрайната семейна връзка. *Родената от пияната* е женена за *Хефес*, но тя му изневерява с *Арес*, *Адонис*, *Хермес*...

Красивите жени са като „една внезапна нощ“, а може би самата нощ е „истинска жена“?!

Многооточното след сингуларизираната метонимия в първото изречение от първия стих („Отново за жената...“) премълчава обобщаващата истина (*апосиопезност*) за жените...

„Припомняне“ търси своите нравствени основания за отрицание във фалшивата обреченост:

Жената е една внезапна нощ.

Или нощта е истинска жена.

Но винаги

и в двете се потъва

с едно и също чувство за обреченост.

А другото е плът непроменима,

омръзвала на всекиго от нас.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 210.

СХХХІІІ – 4461 „Припомняне“ / Петко Братинов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИРИЧЕСКИ МОДЕЛ НА ПРЕКЛОНЕНИЕТО ПРЕД ЖЕНСКАТА КРАСОТА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЛЮБОВ НЕОБЯСНИМА”
НА НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ**

(Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Марияна Матова

1. ОБЕКТ: „Любов необяснима” [1] от Недялко Йорданов [2]...

2. ПРЕДМЕТ (тема, лирически сюжет, мотиви, внушения, особености на художествения стил, чувства):

2. 1. Тема: Антиномиите на любовта...

2. 2. Лирически сюжет: Лирическият сюжет разкрива в изповеден план социалните и психологическите аспекти на любовта, съотносими към смисъла на живота...

2. 3. Мотиви: Любовта е най-голямата мотивация за човешко общуване – единствено тя поражда възможността за безапелационно въздействие върху човека.

Любовта е извор на сила и благородство – тя може да носи голямо щастие, но и голямо страдание...

2. 4. Внушения: Любовта е силно чувство, което не можеш да разбереш, ако не го изживееш...

Дали обаче любовта, до която си се докоснал, е онази, истинската!?

Знанието за смисъла на любовта е винаги относително, защото сюжетите, които го „изясняват”, почти винаги са фантастични, неясни...

Любовта е чиста, натурална и много нелогична.

Любовта е не просто привличане, харесване, тя е близост, нежност, подкрепа, болка, странно дишане, породено от любимия човек.

Когато го погледнеш, виждаш целия свят в очите му и нищо друго няма значение.

Без любимия човек усещаш празнота, мрак.

Любовта е необяснима и обяснима, зрима и незрима едновременно:

„Любов необяснима, любов невероятна,/ не пухкава и

зрима, не топла и приятна,/ не лека и минутна, от щастие обзета/ край печката уютна до плюшени пердета./ Любов необяснима, рискована и тайна”.

Любовта е отдаденост и, ако наистина обичаш някого, ти би направил всичко за него, дори да рискуваш собственото си щастие.

Любовта е всичко и нищо на този свят, тя е болка и радост, мъка и щастие, тя може да те направи безумно щастлив, да те изпрати на „седмото небе”, но може и да те накара да страдаш, да плачеш ден и нощ, да не усещаш вкуса на живота.

Защо тогава ни е нужна любовта, щом ни наранява (?!):

*Любов необяснима, най-истинска и свята,
прониквай във главите, навлизай във сърцата,
когато те обстрелват със бомби и куриуми,
когато те замерват със камъни и думи.*

А може би ни се случва всичко това, за да се научим да обичаме истински и да бъдем силни, за да бъдем по-щастливи...

А дали всъщност е така?

2. 5. Особенности на художествения стил:

2. 5. 1. Метафори: „замерват с камъни и думи”, „прониквай във главите, навлизай във сърцата”...;

2. 5. 2. Епитет в инверсия: „любов необяснима”...;

2. 5. 3. Сравнения: „любов като тайна и риск”, „любов като щастие”...;

2. 5. 4. Асонанс и алитерация:

*любов необяснима, до болка всеотдайна,
без никакви облаци, и ордени, и сметки,
изгаряна на клада, затваряна в решетки.*

3. Чувства: Любовта е най-възвишеното човешко чувство.

Тя живее в мислите и сърцата на хората, прави ги щастливи, показва им красотата на живота, помага им да забравят ежедневните проблеми.

Тя ни обзема за миг и не може да се управлява от разума.

Не може да бъде описана, защото всеки я преживява по различен начин.

Несподелената любов причинява огорчения и страдания, заслепява и не позволява да се види истината.

Истинската любов е прекрасна и красива.

Любовта означава да изпитваш наслада от човека, когото усещаш с всичките си сетива...

Обичта в семейството е много важна, защото сплотява мъжа и жената и ги дарява с най-скъпия дар на живота – детето.

Тя им помага да изживеят живота си пълноценно.

Любовта е най-сложното и противоречиво човешко чувство.

Ако е истинска, любовта никога не може да бъде забравена...

4. МЕТОД: фрагментиран литературен анализ с аргументативни техники.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 194.

2. Недялко Асенов Йорданов е роден на 18 януари 1940 г. в Бургас.
Гимназиално образование получава в родния си град.

Завършва българска филология в Софийския университет „[Св.] Климент Охридски“ (1962-63).
 От 1963 г. е драматург на Бургаския театър „Адриана Будевска“.
 За пръв път печата през 1954 г. в местния в. „Черноморски флот“.
 Сътрудничи на в. „Литературен фронт“, „Народна култура“, „Работническо дело“, „Стършел“, „Народна младеж“, сп. „Пламък“, „Септември“, „Родна реч“, „Младеж“ и др.
 Член е на БКП и на Съюза на българските писатели.
 Стиховете му се отличават с младежка непосредственост, свежа лиричност, изповедност и жизнелюбност.
 Нерядко поетът се достига до вълнуващ философски размисъл върху проблемите на съвременността и мястото на обикновения човек в осъществяването на големи дела на епохата.
 По своето той търси нравствените измерения на събитията, осмисля духовния портрет на своето поколение, открива интимните страни в живота на младия човек в неговото всекидневие.
 Драмите му, някои от които се поставят с успех в България и в чужбина, разглеждат в лиричен план въпроси на съвременния човек.
 Превежда поезия от руски и турски език.
 Отделни негови произведения са преведени на руски, полски, немски и унгарски език.

Съч.: „Всичко ще изпитаме: Стихове“ (1963); „Едно дете говори с баща си: Поема“ (1964); „Когато ставаме бащи: Стихове“ (1965); „Ние не вярваме на църкели: Пиеца в 2 ч.“ (1968); „И все пак любов: Стихотворения“ (1968); „Аз се казвам Красимир: Поема за деца“ (1972); „Въпрос на принцип: Пиеца в две части и епилог“ (// Театър, 1972, кн. 7); „Лирика“ (1973); „Мотопедът: Лирична комедия в 2 ч.“ (1973).

Лит.: Бенчев, М. Дебютът и истинското начало. // *Септември*, 1963, кн. 10; Сарандев, Ив. Едно поколение – в две посоки. // *Пламък*, 1963, кн. 7; Свиленов, Ат. Поезия на юношеската възторженост. // *Септември*, 1963, кн. 7; Йосифов, В. „Всичко ще изпитаме“. // *Лит. фронт*, бр. 3, 1964; Сарандев, Ив. Разговор с отнетото детство. // *Раб. дело*, бр. 222, 1964; Боздуганов, Н. Да бъде силна реабилитацията. // *Нар. младеж*, бр. 295, 1965; Нанович, М. „Когато ставаме бащи“. // *Пламък*, 1965, кн. 11; Гълъбова, Сн. „Ние не вярваме в църкели“. // *Пулс*, бр. 13, 1966; Каракашев, Вл. Противоречиви впечатления. // *Нар. култура*, бр. 26, 1966; Минкова, Кр. Замисли и реализация. // *Театър*, 1966, кн. 8; Свиленов, Ат. Утвърждават се нови творци. // *Лит. фронт*, бр. 25, 1967; Коларов, Ст. Да откриеш, че имат пак смисъл. // *Пламък*, 1968, кн. 22; Мутафов, Е. Тръгвам да те търся. // *Лит. фронт*, бр. 32, 1968; Недков, З. Инициативата е в словото. // *Нар. култура*, бр. 40, 1968; Тенев, Л. Драматургията на „всекидневното“. // *Театър*, 1968, кн. 5; Добрев, Ч.: 1. „Ние сме на 25“. // *Нар. култура*, бр. 15, 1969. 2. Изкуство на младостта. // *Черноморски фронт*, бр. 6826, 1969; Неделчев, М. Аз не съм чужденец. // *Септември*, 1969, кн. 1; Стоименов, Ал. Младите поемат отговорността. // *Лит. фронт*, бр. 25, 1969; Константинова, Ел. В света на малките. // *Септември*, 1973, кн. 7; Боздуганов, Н. Поет на младостта и оптимизма. // *Хоризонт*, 1974, кн. 4; Витанова, К. За очарованието на лиричната простота. // *Лит. фронт*, бр. 39, 26 септ. 1974; Кунчев, Б. Отново от позицията на нравствен максимализъм. // *Септември*, 1974, кн. 3; Свиленов, Ат. Трайна поетическа ярност. // *Хоризонт*, 1974, кн. 2; Узунова, Р. И момче по сърце. // *Пулс*, бр. 1, 1 ян. 1974...

СХХХIV – 4713-110 – 2093 „Любов необяснима“ / Недялко Йорданов (стихотворение) (дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ИГРА”
НА КИРИЛ ГОНЧЕВ
(Информационна картина)**

Живка Найденова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. АВТОР – Кирил Христов Гончев (1940-2016) е роден в с. Дриново, Русенско.

Завършва българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Работил е като редактор в сп. „Български воин”, в. „Литературен фронт” и издателство „Народна младеж”. Бил е главен редактор на издателство „Български писател”.

Стиховете му са превеждани на руски, полски, турски и украински език.

Съч.: „Пътуват макове” (1966), „Горчиво пространство” (1979), „Пера от Пегас. Пародии” (1987), „Усмехнат до стената” (1990), „Под самия Балкан на дуиата ми” (1995), „Майната ми” (2000)...

I.2. Заглавие – „Игра” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, образи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – първата любов;

IV.1.2. Сюжет: Това е някакво *видение*, което разкрива следи в паметта, свързани с *първия любовен миг*: нейният вик е силен, а дърветата стоят страшно неми; и двама *желаят взаимност*, но се плашат от забранената игра („*Какво ще кажат нашите?/ Какво ще кажат вашите?/ Какво ще си помисли старата гора!*”); те са млади – гората е стара, а те

желаят да станат големи; когато гората ги *заравя* в тишина си, той *дарява* на първата си *пленница* *нежни имена*; неусетно и двамата стават големи; порасналото момче си спомня мига на първата *игра* – имал е *безброй* пленници, но никога не се е повторил *нейният вик* от *нямата гора*...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („*То беше първият ни миг*”);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („*Гората ни зарови в тишина*”);

IV.1.4. Герои – лирически герой/лирически говорител, първата „пленница”, старата гора...;

IV.1.5. Образи – дървета, гора, „*малкото детинско чело*”...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, синекдоха, епитети, литота):

IV.1.6.1.1. Метафори: „*Дърветата стояха страшно неми*”, „*Гората ни зарови в тишина*”, „*В играта вече всичко,/ всичко може – дори да се играе без сърца*”...;

IV.1.6.1.2. Синекдоха: „*В играта вече всичко,/ всичко може – дори да се играе/ без сърца*”...;

IV.1.6.1.3. Епитети: „*силен*”, „*старата*”, „*забранен*”, „*детинско*”, „*най-нежни*”, „*безбройно много*”...;

IV.1.6.1.4. Литота: „*Или зад малкото детинско чело/ се раждаха ония имена*”...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерация, асонанс, реторични въпроси и възкличания, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект):

IV.1.6.2.1. Алитерация – „*забра~~не~~ната за възрастни игра*”...;

IV.1.6.2.2. Асонанс: „*Какво ще кажат нашите?/ Какво ще кажат вашите?/ Какво ще си помисли старата гора!*”...;

IV.1.6.2.3. Реторични въпроси и възкличания – „*Не помниш ли?*”, „*Какво ще кажат нашите?*”, „*Какво ще кажат вашите?*”, „*Какво ще си помисли старата гора!*”, „*Къде ги беше чуло?*”, „*Беше ли ги чело/ във някой също забранен роман?*”...;

IV.1.6.2.4. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „*Какво ще кажат нашите?/ Какво ще кажат вашите?/ Какво ще си помисли старата гора!*”...

IV.2. Дефрагментация: Това стихотворение е лирическа изповед за *невъзможното* връщане във времето на първата любов. Банална ретроспекция съживява спомена за *тихата гора*, когато дърветата „*стояха страшно неми*”, а те – тя, пленницата, и той, момчето с „*малкото детинско чело*” – вкусаха от плода на „*забранената/ за възрастни игра*”.

Порой от метафорични обрати, реторични въпроси и възкличания търси нравствено послание в хронотопа на пулсиращото *видението* – „*То беше първият ни миг*” (време) и „*Гората ни зарови в тишина*” (пространство).

Възможно ли е да се случи *невъзможното*, но днес и сега? Възможно ли *тя* и *той* пак да влязат в *забранената гора*? Отговорът, който откриваме в поантата, звучи като оксиморон:

*В играта вече всичко,
всичко може –
дори да се играе
без сърца.
И само туй остана невъзможно –
от възрастни
да станем на деца.*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 212.

CXXV – 4713-111 – 4462 „Игра” / Кирил Гончев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА СИЛАТА НА ЖЕНАТА
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „СИРИУС”
НА ВАНЯ ПЕТКОВА**
(Дефрагментирана литературоведска интерпретация
с аргументативни техники и библиографски описания)

Пенка Караиванова

I. ОБЕКТ: Стихотворението „Сириус” [1] на Ваня Петкова (1944-2009) [2].

II. ПРЕДМЕТ: тема, лирически
сюжет, внушение, лирически герой, мотиви,
художествени особености, чувства...

II.1. Тема: Вярата в любовта...

II.2. Лирически сюжет: Следвайки „съдбата” на планетата Сириус, най-ярката видима звезда на небосклона, лирическият сюжет разкрива представата за „предметните” граници на неподвластната сила на еманципираната жена...

II.3. Внушение: „Сириус” ни внушава очарованието на безкрайната, вечната женска любов, която поражда самотата и отдадеността, радостта, но и светлина в човешката природа.

Тук признателността, но и болка, породена от „лудост и безумие” [3] „за най-простата в света любов” [4], са универсални нравствени категории. Женската красота е космична, сравнима е само и единствено с непостижимата прелест на звездите.

II.4. Лирически герой: Аз-ова лирическа конструкция, която наподобява изповед.

Образът на лирическият герой съвпада с личността на поетесата, която интерпретира обобщената представа за жената като: „самотна и далечна” [5], „осъдена да бъде вечна” [6], която страда от „лудост и безумие” [7] в своята любов.

II.5. Мотиви: Като най-вероятен мотив за написването на творбата би трябвало да приемем желанието на поетесата да разкрие универсални черти в поведението на жената: любов, привързаност, непреклонност, диалогичност, но и самотата,

очакване на неочакваното...

II.6. Художествени особености:

II.6.1. Метафори:

върху устните на безсърдечен мавър
и във тайните луни на любовта. ” [8].

(...)

Истината ИСТИНА е само,
щом излъжеш слънцето изгасва. ” [9].

II.7. Чувства: Чувствата, които поражда това стихотворение, провокират представите ни за предметената любов, която поражда радостта, но и самота...

III. МЕТОД: дефрагментирана литературоведска интерпретация на стихотворение с аргументативни техники и библиографски описания.

IV. ИЗВОДИ: Обобщеният образ на жената в стихотворението „Сириус” на Ваня Петкова има космични измерения.

Планетата Сириус, най-ярката звезда на небосклона, е олицетворение на безкрайната, вечната любов, пораждаща светлина, но и на самота.

Истинската любов е винаги самотна.

Лекотата, с която поетесата „плете” своята изповед, не оставя нито един човек равнодушен.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 213.

2. **Ваня Петкова** е родена е на 10 юли 1944 г. в София.

Литературният ѝ дебют е през 1959 г., когато публикува есе и стихотворение във в. „Средношколско знаме”.

През 1967 г. тя завършва специалност славянска филология в Софийския университет.

През 1974–75 г. младата тогава поетеса специализира испански език в Института за чужди езици „Хосе Марти” в Хавана.

Между 1966 и 1968 г. тя работи като редактор в сп. „Славейче”, а от 1970 до 1973 г. – е редактор във външния отдел на в. „Литературен фронт”.

Преводач е в българското посолство в Хартум (Судан) през 1969–70 г.

През 1968 г. под нейно съставителство излиза антологията „Съвременни арабски поети”.

Прави множество поетични рецитали в България и чужбина.

Поетесата умира на 26 април 2009 г. в Първомай.

Съч.: **Петкова, В.** Детство в кошница : Разказ за деца / Худож. Любен Диманов. – С. : Нар. младеж, 1966. – 60 с. : с ил. (За начална и средна училищна възраст); **Петкова, В.** Черната гълъбца : Стихотворения. – С. : Бълг. писател, 1972. – 83 с.; **Петкова, В.** Обет за мълчание : Стихотворения. – С. : Нар. младеж, 1979. – 152 с.; **Петкова, В.** Към смъртта : [Стихотворение]. // *Словото днес*. – XV, 16, 30 апр. 2009, с. 4.; **Петкова, В.** Арменска песен : [на Армения и арменския народ!] / [Худож. Юсеф Ал-Ахмед]. – С. : Демакс, 2010. – 80 с. : с цв. ил., портр.

Лит.: **Петкова-Йотова, Ваня.** Прозрение : лирика / [Рис. Георги Йорданов **Йотов**, Виктория Георгиева **Йотова**]. – Плевен : [ЕА], 2015. – 82 с. : с ил.

3. **Златна христоматия ...** : – Цит. изд., с. 213.

4. *Пак там.*

5. *Пак там.*

6. *Пак там.*

7. *Пак там.*

8. *Пак там.*

9. *Пак там.*

CXXXVI – 4713-112 – 1677 „Сириус” / Ваня Петкова (дефрагментирана литературоведска интерпретация с аргументативни техники и библиографски описания)

**СОЦИАЛНИ МОТИВИ В СТИХОТВОРЕНИЕТО „КАКТУС”
НА ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ**
(Дефрагментирана литературоведска интерпретация
с аргументативни техники и библиографски описания)

Илияна Камбурова

I. ОБЕКТ: Стихотворението „*Кактус*” на Георги Константинов [1].

II. ПРЕДМЕТ (тема, лирически сюжет, внушение, лирически герой, мотиви, художествени особености, чувства):

II.1. Тема: Постижимата вяра в живота на различните...

II.2. Лирически сюжет: Следвайки своеобразната логика на буквалното олицетворение, поетът рисува с прецизността на изключителен познавач на цветята образа на един кактус, в чиято „съдба” открива човешки черти и взаимоотношения...

II.3. Внушение: Г. Константинов насочва вниманието на читателя към скритата нравствена красота на личността, към невидимите импулси на природата и нейното непосредно очарование.

Внушението е индиректно:

*Появявайте –
и кактусът е цвете!
И той цъфти!* [2].

II.4. Лирически герой: Аз-ова лирическа конструкция, която наподобява изповед.

Образът на лирическия герой съвпада с личността на поета, влюбен в нравствената сила на изконната женска красота.

II.5. Мотиви: Като най-вероятен мотив за написването на творбата би трябвало да приемем желанието на поета да изгради своеобразен универсален модел на поведение към другостта.

Съприкосновението до другия, различния много често е и източник на вдъхновение:

*Появявайте – и кактусът е цвете!
Любима, само ти... Поне сега си протегни ръцете!
Когато кактусът цъфти* [3].

II.6. Художествени особености на творбата:

II.6.1. Олицетворение: Разкривайки шрихи от „живота” на кактуса и съдбата на „любима”-та, цялата творба разчита на съпоставки в природата, в която са експонирани

универсални модели за човешко поведение:

Жесток човек сърдечно се усмихва.

И женомразец плаче от любов. [4].

II.6.2. Реторични възклицания:

Повярвайте – и кактусът е цвете! [5].

II.6.3. Библейски мотиви:

Или пък нейде в нещо е повярвал неверникът Тома... [6].

II.7. Чувства: Стихотворението поражда чувства, които приобщават, а не отчуждават личността към антиномите в живота и природата, породени от срещата с различния, макар че „може би сега куриумът парва едно сърце в студената тъма” [7].

III. МЕТОД: дефрагментирана литературоведска интерпретация на стихотворение с аргументативни техники и библиографски описания.

IV. ИЗВОДИ: Стихотворението „Кактус” от Георги Константинов е разгърната метафора, която търси адекватни художествени съответствия между различните хора и необикновената същност на кактуса.

Обикновеното сравнение между различните в обществото и кактуса би трябвало да се възприема като пряко съответствие между оптимистичната природа на човека и чудатостите на околния свят. Съпоставките са многозначни, полифонични. Така образът на кактуса, който „цъфти” – но само „веднъж”, поражда усещането за фаталната необратимост на надредна нравственост, скрита в поведението на личността:

Жесток човек сърдечно се усмихва.

И женомразец плаче от любов.

А може би сега куриумът парва едно сърце в студената тъма.

Или пък нейде в нещо е повярвал неверникът Тома...

Повярвайте – и кактусът е цвете!

Любима, само ти... Поне сега си протегни ръцете!

Когато кактусът цъфти! [8].

Цитирана литература и бележки

1. Георги Константинов (пълното име на автора е Георги Константинов Христов) е роден на 23 декември 1943 г. в Плевен. Завършва Софийския университет със специалност българска филология през 1967 г. Работи като редактор в Българската телевизия (1967-1971), заместник-главен редактор на в. „Народна младеж” (1972-1973), главен редактор на сп. „Родна реч” (1973-1983), „Пламък” (от 1983).

Народен представител е в Седмото Велико Народно събрание (1990-1991). Заместник-министър на културата през 1995 г. Главен секретар на Съюза на българските писатели (1997). Член е на българския ПЕН-център от 1996 г. и негов председател от 2000 до 2014 г. Участвал е в международни поетически форуми в Белград, Стокхолм, Солун, Мексико Сити, Москва, Охрид, Стружките вечери на поезията и др.

Стиховете си печата за пръв път във в. „Народна младеж”, „Септемврийска победа” и в сп. „Родна реч”.

Съч.: **Константинов, Г.** Човек за споделяне. Кн. 2. – Пловдив : ИК Хермес, 2015 (Хасково : Полиграф юг). – 160 с.; **Константинов, Г.** Човек за споделяне. [Кн. 1], Необикновени случки в моя обикновен живот. – Пловдив : ИК Хермес, 2013 (Хасково : Полиграф юг). – 192 с.; **Константинов, Г.** Обичам те дотук : стихотворения. – [С.] : Хайни, [2013]. – 112 с.; **Константинов, Г.** Въпроси в зоопарка : весели стихове за деца : [оформл. на кн. за момчета] / картинките нарисува Ивайло Нинов. – [С.] : Хайни, [2013]. – 32 с. : с ил.; **Константинов, Г.** Избрани творби в четири тома. Т. 4. Есеистика и публицистика ; Поетически бележник. – С. : Захарий Стоянов, 2012 (Унив. изд. „Св. Климент Охридски”). – 463 с.

Лит. : Андонов, И. С тревогите на нашето време. // *Младеж*, 1967, кн. 10; **Благоев.** Ат. Под студените лъчи на луната. // *Пулс*, бр. 23, 1967.

2. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: **Н. Василев, А. Куманова.** – С., 2014, с. 214.

3. *Пак там.*

4. *Пак там.*

5. *Пак там.*

6. *Пак там.*

7. *Пак там.*

8. *Пак там.*

CXXXVII – 4713-114 – 1678 „Кактус” / Георги Константинов (дефрагментирана литературоведска интерпретация с аргументативни техники и библиографски описания)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „МЕСТОЖИТЕЛСТВО”
НА ПЕТЪР ВЕЛЧЕВ
(Информационна картина)**

Николай Кирилов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Петър Велчев Велчев е български литературовед, публицист, преводач и поет. Роден е през 1944 г. в с. Искрец, Софийско.

Завършил е испанска филология, българска филология и философия в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Защищава докторска степен по филология. Той е старши научен сътрудник в Института за литература при БАН.

Бил е член на редакционния съвет на сп. „Литературна мисъл”, зам.-главен редактор на в.

„Словото днес” (2006-2008). Публикувал е студии, очерци и статии в областта на литературната история, критиката, поетическия превод, сравнителното литературознание и др. Автор е на изследвания за П. К. Яворов, Димчо Дебелянов, Асен Разцветников, Никола Вапцаров и Гео Милев. Превежда поезия от испански, руски, немски, френски и латиноамерикански автори.

Съч.: „Диалектика и научно познание” (1978), „100 шедеври на сонета” (1978), „Ангелът на здрача” (1982), „Гео Милев: Нови изследвания и материали” (1989), „Заклучено време” (1993), „99 стихотворения” (2006), „Руски поети: Антология” (2010), „Рискът да си жив” (2012), „И смехът е утеха” (2014), „Страст и старост на поезията” (2017), „Един живот като другите и не съвсем” (2000) и др.

I.2. Заглавие – „Местожителство” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – родината.

IV.1.2. Сюжет: Безсюжетна лирическа представа за родината: *тя е там, където „лошо спя, но хубаво се смея./ И не броя пари, защото нямам”, тя е стаята, в която има „книги,/ портрет на Левски, карта на Европа./ И чаша ром, ако ми стане тъжно.”*, но тя може да бъде и мястото, където *„пиша и чета, и мисля/ това, което няма да ви кажа.../ А няма го и в сутрешния вестник.”*...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно;

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*„България за мене е страната,/ където имам стая. В нея – книги,/ портрет на Левски, карта на Европа./ И чаша ром, ако ми стане тъжно.”*);

IV.1.4. Герои – лирически говорител/лирически герой;

IV.1.5. Мотиви – родината, поезията, ежедневието...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, сравнения, олицетворения, символи, оксиморони, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – *„А може би и там, когато ида,/ отпатък географските предели,/ отново ще е същото... България./ И стихове. И смях. И скръб. И вечност.”*...;

IV.1.6.1.1. Синекдохи – *„(...)където имам стая. В нея – книги,/ портрет на Левски, карта на Европа./ И чаша ром, ако ми стане тъжно”*...;

IV.1.6.1.4. Сравнение – *„че дишат като мен и други хора”*...;

IV.1.6.1.8. Епитети – *„сутрешния”, „самотен”*...;

IV.2. Фигури (рефрен, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, етимологична фигура, анжамбман, алитерация, асонанс):

IV.2.3. Рефрен – *„България за мене е страната”*...;

IV.2.4. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – *„И стихове. И смях. И скръб. И вечност.”*...;

IV.2.5. Етимологична фигура – *„където още дишам и усещам,/ че дишат като мен и други хора.”*...;

IV.2.6. Анжамбман – *„в която пиша и чета, и мисля/ това, което няма да ви кажа...”*...;

IV.2.7. Алитерация – *„където имам стая. В нея – книги,/ портрет на Левски, карта на Европа”*...;

IV.2.8. Асонанс – *„И лошо спя, но хубаво се смея./ И не броя пари, защото нямам”*...

V. Дефрагментация: Стихотворението е апотеозно, изградено е върху възходяща емоционална градация, която търси нравствени съответствия не в историята и географията на България, а в конкретното обкръжение на личността.

Чрез публицистични метафори и синекдохи се регистрира иронична, обобщена представа за човешка битност:

*България за мене е страната,
в която пиша и чета, и мисля
това, което няма да ви кажа...
А няма го и в сутрешния вестник.
България за мене е страната,
където още дишам и усещам,
че дишат като мен и други хора.
Поне в това не съм така самотен.
А може би и там, когато ида,
отпатък географските предели,
отново ще е същото... България.
И стихове. И смях. И скръб. И вечност.*

VI. МЕТОД – аналитична обработка на стихотворението.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 215.

CXXXVIII – 4713-115 – 4532 „Местожителство”/ Петър Велчев (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОЕМАТА „ЧЕСТЕН КРЪСТ”
НА БОРИС ХРИСТОВ
(Информационна картина)**

Яна Стоянова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

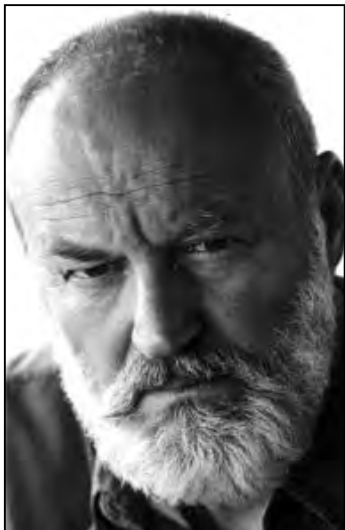
I.1. Автор – Борис Кирилов Христов е роден на 14 август 1945 г. в с. Крапец, Пернишко.

Завършва гимназия в Перник, после българска филология във Великотърновския университет (1970).

Работи като учител и журналист.

Автор е на стихове, сценарии за игрални и документални филми.

Носител е на Голямата литературна награда на Софийския университет „Св. Климент Охридски” (2000 г.), както и на ред други литературни отличия.

Съч.: „Вечерен тромпет” (1977), „Честен кръст” (1982), „Думи и графити” (1991), „Крилете на вестителя” (1991), „Смъртни петна” (1991), „Думи върху други думи” (1992), „Каменна книга” (2006), „Спомени за хора, камъни и риби” (2013), „Книга на мълчанието” (2014), „Стълп от прах” (2015), „Камък и слово” (2015) и др.

I.2. Заглавие – „Честен кръст” [1];

I.3. Литературен род – лирико-епос;

I.4. Литературен вид – поема.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – смисълът на поетичното слово;

IV.1.2. Сюжет: Поемата „Честен кръст“ разкрива драмата и вътрешните противоречия, които обземат душата на поета, заради предателство и невъзможността да бъде себе си и да изразява свободно всичко, което го терзае и вдъхновява.

Огорчен от грозната действителност, която го смачква и потъпква всичките му стремежи и идеали, той отказва да бъде „*послушко*“ и слага „*честен кръст*“ на всичко, като взима най-тежкото решение – да напусне завинаги храма на поезията.

Това е символично „затръшване“ на вратата, „зачеркване“ на болката от страха, забраните и безропотното съществуване.

Бунтът на съвестта утвърждава истината за смисъла на нормалния човешки живот...

IV.1.3. Мотиви – изкуството, поезията, животът, смъртта, жената, предателството, тълпата, жертвата, палачът, слънцето, земята, тишината, страданието, кръстът, любовта, словото, истината, познанието, съдбата;

IV.1.4. Герои – Юда, Адам, Господ, поетът, Пилат (*Понтийски*);

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*80-те години на XX в.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*някъде в България*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, сравнения, антитези, алегории, оксиморони, градации, литота, реторичен въпрос, контраст, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „Затварям ви за думите, уши – резето спускам.“, „Когато имаше какво да каже на сърцето, устата ми не криеше езика под небцето“, „...докато в разума е още светло, прибрам стълбата, с която стигах до небето“, „Каквото съм изпял дотук – ще го изтрия, ще вържа двете си ръце – устата ще зашия.“, „ще се хвърля лудо на живота по вълните“, „щом не дойде смъртта за мен да се ожени“, „да изкова от думи кръста“, „отскубнал се до корен“, „изсхва моето дърво духовно“, „Дълбоко в мен се утаи на болката вулкана.“, „обиталище на врани“, „обелих бавно раните и техните красиви люспи“, „населих с листа дървото, което беше обгорил млънията на живота“, „огън да лети от тъмните ти ноздри“, „да се удавя в думите, които съм изписал“, „да дострои високата ти сграда“, „костица в жадното ми гърло“, „с чашата на славата да се опивам“, „за да млъчи устата и писецъ да не драци“, „от сутринта над листа цях да марширувам и книжната тръба на щастие да надувам“, „устата се отдалечава от сърцето.“, „палач на словото – млъчител на молива“, „така и аз сега от бойното поле излизам и сам обличам усмирителната риза“, „духът ми се укрива в тялото натясно“, „да си разпростре така ухото, че да дочува и последното трептене на живота“, „стъпил бос в легена син на океана, да му е вечно под ръка небесната камбана“, „вратите на земята се отварят“, „ключо, с който този свят да разгадае“, „да хвърлим настрана словесната си брадва“, „и с меч заедно – да погребем перото“, „залепнали в земята с кърваво лепило“, „когато свършат релсите“, „той не бе за мен добрата дойна крава, а машицка, която крие сухата си цицка“, „да изтисквам млякото от поетическото виме“, „да звъня при удар само“, „почерняла от словесната машина“, „заязва моята звезда и в облака навлиза“...;

IV.1.6.2. Метонимии – „бойното поле“, „луната готви вече сърна“, „световните хранилища на книги“, „малкия човек“, „ковчежето на мойто детство“...;

IV.1.6.3. Символи – зми, кръст, рани, дърво, залез, икона, венец от тръни, овчица, бяло цвете, гробище, хляб, ключ, релси, река, пустина, чаша, сълзи, слънце, звезда, земя, океан...;

IV.1.6.4. Епитети – „грозни“, „красиви“, „железни“, „тъмните“, „червен“, „високата“, „среднощните“, „майчино“, „бодливия“, „оголена, подвижна“, „мръсната“, „книжната“, „срозната“, „лъвската“, „усмирителната“, „разтворени“, „изумелите“, „светеци“, „божествен“, „слепи“, „словесната“...;

IV.1.6.5. Алюзии – „напразно да се споменава името господне“, „кръста, на който да се изкача и да възкръсна“, „дванадесет приятели и седем Юди“, „помаза ме с хвалебствия, а после ме предаде“, „Гол съм Господи, не мога да изляза...“, „придворно суетене“, „гладиаторски борби“, „лирата захвърлям“, „венец от тръни“, „Пилат изми ръцете си и ги изтри в тълпата“, „между страниците съхне може би и чака“, „размисли на роб и на духовен парий“...;

IV.1.6.6. Инверсии – „да напусна на поезията храма“, „ще се хвърля лудо на живота по

вълните”, „не можех до днес да изкова от думи кръста”, „ще се заема с труд по-благодарен и достоен”, „пот ще лея над мисълта до утре как да преживея”, „изсхва моето дърво духовно”, „в мен се утаи на болката вулкана”, „носи ме, влак, на своите рамене железни”, „фонтана луд от кръви”, „праци от здраве моето тяло”, „стрела, с която разума напада”, „заради тях и аз обикнах някога у мен поета”, „стъпил бос в легена син на океана”, „главата ѝ на цираус в яська зарита”, „улитат и злодеите на вечността в затвора”, „къде е ключа, с който този свят да разгадае”, „нивата словесна на дедите”, „са казали отдавна преди нас големите поети”, „върви назад и към спасителния бряг отива”...;

IV.1.6.7. Олицетворения – „когато имаше какво да каже на сърцето, устата ми не криеше езика под небцето”, „носи ме, влак, на своите рамене железни”, „душата ми сега лентяйства и в блаженство тъне”, „палач на словото – мъчител на молива”, „облакът се излежава”, „земята се поти и стене”, „люля земята в скута си, и после ги измете”, „и никой не допусна до сърцето ѝ да стигне”, „мълчат сега световните хранилища на книги, издуват се от срам”, „лежат причините и за смъртта и за войните”, „облян в смола – усилено работи, и бавно приближава към сърцето на дървото”, „мащеха, която крие сухата си цицка, и ме отвива през нощта, а денем ме навиква...”, „спи ковчезето на моето детство”, „ударите слепи на съдбата”, „И затова, съдба – богиньо на живота, сложи сега на кръст кинжала и перото, вдигни юмрука си -наместо да го криеш, и прецени – ще галиш ли или ще биеш!”...;

IV.1.6.8. Сравнения – „И се изгуби като нож в канията на мрака”, „като бедния Адам”, „като откъсната ръка над пропасти и бездни”, „като мушицата, която пожivia и си замина”, „като жаба, зинала – с молив в устата”, „дрънча като оцърбено точило”, „прегърнал словото като удавник”, „Подобно тигър на небето, облакът се излежава, но вижда лъвската глава на слънцето и става. И хукнал към безкрая, трмаво прескача въженцето на хоризонта – и потъва в зорача. Така и аз от бойното поле излизам и сам обличам усмирителната риза (разгърнато сравнение), „лист като пустиня”, „като мравчица с разперени крилца почуква”, „объркани като писма на сватетци куриуми”, „като ракът, който в своята подводна нива върви назад и към спасителния бряг отива”, „като трюна, който стига края и се връща по своята пътека – все една и съща”...;

IV.1.6.9. Антитези – „звънях отвътре, докато отвън ме биха”, „Ала сега – движдане придворно суетене и гладиаторски борби на поетическата сцена.”, „А който продължи нагоре – Бог да му помага. Но аз потеглих вече – и към миналото бягам.”, „Заради тях и аз обикнах някога у мен поета. Но ето че сега устата се отдалечава от сърцето”, „Но ето че пристигам аз и подир миг ще мина”...;

IV.1.6.10. Алегории – „не е за моите зъби ореха да бъда гений”, „макар живота да гърми от моя път на крачка, не бих натиснал никога внезапната спирачка”...;

IV.1.6.11. Оксиморони – „напраща захарта на моя млад животен солена”, „жертвата понякога е по-свободна от палача”, „назад ще тръгна и назад ще се развивам”, „да разговарям с тишината”, „благословено гробище”...;

IV.1.6.12. Градация (низходяща градация, възходяща градация):

IV.1.6.12. 1. Низходяща градация „Дълбоко в мен се утаи на болката вулкана, клокочи и дими – зарастват спомени и рани.”...;

IV.1.6.12. 2. Възходяща градация – „Поетът е една оголена подвижна рана, поезията е страдание и вик сред океана”...;

IV.1.6.13. Литота – „Но аз не стрелях по вълка – да не убивам доброто агънце, което в него се укрива.”...;

IV.1.6.14. Реторични въпроси – „Не стигат ли на тоя свят житейските въпроси, та трябва с тяхното тегло и моето да носи...” „И кой ще ми повярва, ако продължа да крякам от бъчвата с меда, а не от жабуняка...”...;

IV.1.6.15. Контраст – „да погребем перото, с което нижем стихове приятни за ухото, но и с което драции формули и тръпни думи”...;

IV.1.6.16. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори):

IV.1.6.16.1. Алитерации – „Затварям ви за думите, уши – резето спускам./ Не искам в моя дом да се говори за изкуство”; „не искам в хленчене и мъдрословия угодни/ напразно да се споменава името господне.”; „и бързам да напусна на поезията храма,/ преди да запълзят змии по младото ми рамо.”; „Или ще тръгна бос по върхчетата на тревата/ подир виновницата за изгубения рай –

жената.”; „Ще се завърна към доброто време на „не зная”./ „не искам” и „не мога”... А накрая/ връз майчиното лоно на земята ще се срива,/ като мушицата, която поживя и си замина...”...;

IV.1.6.16.2. Асонанси – „Наместо с чашията на славата да се опивам,/ назад ще тръгна и назад ще се развивам.”; „и като жаба, зинала – с молив в устата,/ излизам на брега – да разговарям с тишината”; „от сутринта над листа щях да марширувам/ и книжната тръба на щастие да надувам.”; „не мога да се правя на овчица и страдалец,/ когато днес пращи от здраве мойто тяло,/ или пък да дрънча като оцърбено точило,/ докато вената на любовта кърви от сила...”...;

IV.1.6.16.3. Анафори „Разбирам хромия, прегърнал словото като удавник,/ разбирам и бедняка, който трябва да се храни./ Добре че е смъртта – последната човешка гара./ Добре че всеки ден вратите на земята се отварят”...

IV.2. Дефрагментация: Експресивният стил на поета Борис Христов, абстракцията и суровата категоричност на изказа, искреността и болезнената чувствителност се преплитат по неповторим начин в един словесен водовъртеж, който завихря въображението с шеметна скорост, кара те да погледнеш света през неговите очи.

В един момент осъзнаваш, че гледаме в една посока – посоката на свободния творец.

Творецът, неподвластен на пари, творецът, който прави изкуство, заради собствените си потребности, – за да изпрати някакво послание, а не за да бъде харесан на всяка цена.

Поетът, който не „лети” след думички и рими.

Поетът, който мълчи, когато няма какво да каже.

Вплитайки различни християнски символи, множество образи и литературни похвати, Борис Христов създава въображаем модел на *честния човек* – човекът, който мисли и се терзае, човекът, който предпочита да „разговаря с тишината”, който не обича утъпканите пътеки, който минава по пътя на изпитанието и страданието, съпътстван от коварство и изкушения, от лишения.

И върши всичко това в името на истината.

Защото изкуството трябва да е истинско, да бъде родено от сърцето на твореца, пък бил той неразбран или зле заплатен.

Когато поетът със своя *словесен кинжал* се чувства безпомощен и излишен, а викът му е вик в пустиня, той дава обет за мълчание.

Това мълчание, което прави равностотка, за да възроди изгубения смисъл не само на думите, но и на живота...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поема.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 216-221.

CXXXIX – 4713-116 – 2972 „Честен кръст” / Борис Христов (поема) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЛЯТО”
НА МИРЯНА БАШЕВА
(Информационна картина)**

Марина Катрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Миряна Иванова Башева (1947-2020) е родена в София.

Завършва английска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Работила е като литературен сътрудник в Българската национална телевизия. Била е редактор в сп. „Отечество”, в. „Сега” и др. Дебютира във в. „Литературен фронт” през 1972 г.

Стиховете на М. Башева представят мисленето и настроенията на младите хора от средата на 70-те години. Те са израз на дистанцирано несъгласие и ясно разграничение от действителността, в която живеят..

Творби на Миряна Башева са преведени на английски, немски, френски, полски и руски език.

Съч.: „Тежък характер” (1976), „Малка зимна музика” (1979), „Сто години суета” (1992), „Ние сме безнадежден случай” (1997);

I.2. Заглавие – „Лято” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – нещата от живота;

IV.1.2. Сюжет: „Лято” е безсюжетна лирическа изповед, която изгражда мозайка от желани, търсени и намерени илюзорни представи, които експонират една изключително пищна, неповторима природна картина: лято е; то е „топло и зелено/ като горски мъх”; тихо е „над земята”; времето спи, „на кравайче свито”; чува се „пеещото жито”; лятото е „дълго като зима/ топло като гръд/ тежко като злато, звънко като рима”...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („Да е лято, само да е лято”);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („Да е тихо, тихо над земеята”);

IV.1.4. Герои – лирически герой/лирически говорител;

IV.1.5. Образи – лятото, земята, горски мъх, некосена трева, жито, кравайче свито, зимата...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метафорични сравнения, хипербола, епитети):

IV.1.6.1.1. Метафори – „да струи тревата –/ силна, некосена”, „на кравайче свито/ времето да спи,/ да звучи в нивята/ пеещото жито”...;

IV.1.6.1.2. Метафорични сравнения – „дълго като зима,/ топло като гръд,/ тежко като злато,/ звънко като рима”...;

IV.1.6.1.3. Хипербола – „нека да е лято/ милиони дни”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „топло”, „зелено”, „горски”, „последен”, „тихо”, „свито”, „пеещото”, „дълго”, „звънко”...;

IV.1.6.2. Фигури (рефрен с анафоричен ефект, синтактичен паралелизъм, алитерация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Рефрен с анафоричен ефект – „Да е лято, само да е лято!/(...)/ Да е лято! Още да е лято – (...)/ Да е лято! Още да е лято”...;

IV.1.6.2.2. Синтактичен паралелизъм – „Да е лято! Още да е лято –/ дълго като зима,/ топло като гръд,/ тежко като злато,/ звънко като рима,/ вечно да е лято”...;

IV.1.6.2.3. Алитерация – „Топло и земено/ като горски мъх,/ да струи тревата –/ силна, некосена –/ искам да е лято/ до последен дъх.”...;

IV.1.6.2.4. Асонанс – „Да е лято! Още да е лято –/ дълго като зима,/ топло като гръд,/ тежко като злато,/ звънко като рима,/ вечно да е лято –/ за последен път.”...

IV.2. Дефрагментация: Всички реторични възклицания, които създават рефрен с анафоричен ефект, са в повелителна форма – „Да е лято, само да е лято!/(...)/ Да е лято! Още да е лято – (...)/ Да е лято! Още да е лято”. Тази констатация ни насочва към популярното твърдение, че „Лято” от Миряна Башева е на практика една безалтернативна хедонистична [2] възхвала на природата. За кой сезон става дума? За лятото, разбира се. Но обърнете внимание на поведението на спомагателния глагол съм в анафоричния ефект (е → да е → да е). Излиза, че асонанса „злато,/ звънко като рима” можем да го чуем само тогава, кога „е лято”. А какво ще чуем през дългата зима, например, или през пролетта и есента? Те също пораждат усещане за красота. Така е, но тук природната красота иска „Още да е лято”...

Очевидно е, че дълбоко в контекста на стихотворението поетесата е премоделирала изявителната форма на спомагателния глагол съм и го е поставила в условно наклонение, което всъщност взривява усещането за безалтернативен хедонизъм. По-важно е да се посочи неосъществимото, неосъществено, илюзорното, пренебрегнатото, мечтаното, опороченото битово желание за близост, топлина, уют, песен и изначална, но неподкупна красота:

Да е лято! Още да е лято –
дълго като зима,
топло като гръд,
тежко като злато,
звънко като рима,
вечно да е лято –
за последен път.

Съвсем симптоматично звучи последният стих в поантата.

Той прилича на иронично заклинание: „за последен път.”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 222.

2. Хедонистичната възхвала... – пр. име, ж.р., ед. ч.: от хедонизъм (гр. ἡδονισμός – букв. удоволствие) е школа в старогръцката етика, която издига удоволствието и насладата от живота във висша нравствена ценност (Аристип, Кирена, Епикур...).

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО „ПАРИЖ“
НА КИРИЛ КАДИЙСКИ
(Информационна картина)

Магделена Божкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Кирил Крумов Кадийски е роден през 1947 в с. Ябълково, Кюстендилска област. Завършва руска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Специализира полски език във Варшава и френски език в Париж.

Работил е в издателство „Народна култура“, бил е директор на Българския културен институт в Париж.

Кирил Кадийски е съставител и преводач на поетичните антологии „От Вийон до Вюан“

(1996), „Антология на френската любовна лирика“ (2004), „Антология на модерната френска поезия (Poésie française du XXe siècle 1951-2000)“ (2005), „Антология на руската поезия: XII-XXI век“ (2012) и др.

Негови стихове са превеждани на френски, испански, италиански, гръцки, сръбски, румънски и други езици.

Съч.: „Небесни концерти“ (1979), „Гърне с опапка“ (1982), „Пясъчно време“ (1987), „Преди да възкръснеш“ (1990), „Живее в тоя странен град поетът“ (1997), „Вечеря в Емаус“ (2000)...;

I.2. Заглавие – „Париж“ [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – вечните неща в живота;

IV.1.2. Герои – лирическият герой/лирическият говорител;

IV.1.3. Образи – Париж, Айфеловата кула, Сена...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно („Нощта измъчена
разтвори и днес пламтящото си лоно“);

IV.1.4.2. Пространство – протязно („Когато падне над Европа мрак, изгрявай ти, Париж”);

IV.1.5. Сюжет: „Париж” е безсюжетна лирическа изповед за вечния град: тук всичко е непреходно, изключително, антично, романтично; дори картичките, модните дрехи и старите безценни кътчета на града над Сена са непреходни; някакво усещане за магическа красота винаги прави така, че дори когато „падне над Европа мрак”, Париж изгрява „като разбито о земята слънце”...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метонимии, метафорични сравнения, епитети, олицетворение):

IV.1.6.1.1. Метафори – „Нощта измъчена разтвори и днес пламтящото си лоно./ за да роди най-после своето слънце незаконно/ и го подхвърли на Париж”, „каквито дъждове да заваят, едва ли/ ще съблекат и златото, и пищните парцали/ на този град от цветни картички и тайнствени места”, „Стоиш на моста. Векове разчесва той реката среброкоса./ Но времето с ръжда и сажди я къноса.”...;

IV.1.6.1.2. Метонимии (синекдоха, сингуларизация):

IV.1.6.1.2.1. Синекдоха – „виж – син жираф – проточената Айфелова кула крачи,/ към бъдещето тръгнала, и като теб, уви,/ оказала се в миналото. Всичко тъй върви.”...;

IV.1.6.1.2.2. Сингуларизация – „Не иска никой тук със старостта да се смири.”...;

IV.1.6.1.3. Метафорични сравнения – „и често сив и скучен като сбъдната мечта”, „виж – син жираф – проточената Айфелова кула крачи”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „измъчена”, „пламтящото”, „незаконно”, „праишните”, „мокрия”, „счупена”, „пищните”, „тайнствени”, „сбъдната”...;

IV.1.6.1.5. Олицетворение – „(...) син жираф – проточената Айфелова кула крачи”...;

IV.1.6.2. Фигури (реторични въпроси, алитернация, асонанс):

IV.1.6.2.1. Реторични въпроси – „Чия е тази кръв, нестихваща и в нощите дори?/ Какво предлагаш ти на чуждите? Какво тук свети,/ че хвърлят се към теб – да изгорят крилете си –/ безброй поети?”

IV.1.6.2.2. Алитернация – „за да роди най-после своето слънце незаконно/ и го подхвърли на Париж”...;

IV.1.6.2.3. Асонанс – „Стоиш на моста. Векове разчесва той реката среброкоса./ Но времето с ръжда и сажди я къноса.”...

IV.2. Дефрагментация: Тази романтична изповед търси екстазни, екстровеъртни, бравурни лирически значения на детайли от един външно статичен градски пейзаж: река Сена, Айфеловата кула, улиците на Париж...

Несекващ порой от разкошни метафори *открива* допълнителен смисъл в обикновените думи.

Метафорите са пищни, разточителни, бърбиви.

Реторичните въпроси не *разговарят* с никого, те просто *рисуват* със слънчеви цветове картината на вечния град:

Стоиш на моста. Векове разчесва той реката среброкоса.

Но времето с ръжда и сажди я къноса.

Не иска никой тук със старостта да се смири.

Чия е тази кръв, нестихваща и в нощите дори?

Какво предлагаш ти на чуждите? Какво тук свети,

че хвърлят се към теб – да изгорят крилете си –

безброй поети?

Когато падне над Европа мрак, изгрявай ти, Париж –

като разбито о земята слънце до зори гориш.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 223.

CXLI – 4465 „Париж” / Кирил Кадийски (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТИХОТВОРЕНИЕТО
„ОПИТ ЗА АВТОПОРТРЕТ”
НА МАРГАРИТА ПЕТКОВА
(Информационна картина)**

Александра Маринова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Маргарита Петкова е родена на 21 февруари 1956 г. в София.

Завършва българска филология във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий”. Била е редактор в издателствата „Христо Ботев” и „Захарий Стоянов”.

Нейни стихотворения са печатани във в. „Пулс”, „Литературен фронт”, сп. „Пламък”, „Факел” и др.

Стихотворения ѝ са превеждани на почти всички европейски езици.

Носителка е на редица национални литературни награди – напр.: „Цветан Спасов” (1984), „Христо Ботев” (1996), „Изворът на белоногата” (2002), „Димчо Дебелянов” (2007), „Златна амфора” (2009), „Евтим Евтимов” (2020) и др.

Съч.: „Дива къпина” (1983), „Ненаписани стихотворения” (1990), „Писмени показания” (1993), „Решавам аз” (1993), „Окоето на урагана” (1996), „Б.а.” (2000), „Ивановден” (2003), „Дива къпина” (2014), „Болката отляво” (2016), „Тъй рече Виктор” (2018), „Шест етажа без асансьор” (2021) и др.

I.2. Заглавие – „Опит за автопортрет” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – себепотвърждаването;

IV.1.2. Герои – лирически герой/лирически говорител;

IV.1.3. Образи – книги, най-нови обувки, студено кафе, чадър...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*през деня*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*пред огледалото*);

IV.1.5. Сюжет: В „*Опит за автопортрет*” поетесата рисува автопортрет.

Нейното поведение е различно от нормалното и общоприетото.

Тя е „сбъркана”, всичко ѝ е наопаки: купува си книги, а не мебели, не се облича във вечерни рокли, в студените зими не се навлича с шапки и шалове, не се крие с чадър от дъжда, шляпа с новите си обувки в локвите, не се крие зад чуждо име...

Да, но тъкмо това, което я прави различна от *нормалните*, я прави щастлива – не уважава точни рими, не иска топло кафе, предпочита го студено.

За нея е важно да е наясно със себе си, а не с модата и приличието.

И дори това да ѝ коства *живота*, тя пак ще е щастлива, защото тогава *не дяволите, а самите ангели* ще я *отнесат* нанякъде...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (реторично възклицание, синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект, метафорични бягащи изречения, епитети, инверсия, етимологична фигура):

IV.1.6.1. Реторично възклицание – „*Аз съм сбъркан човек, запомни го!*”...;

IV.1.6.2. Синтактичен паралелизъм с анафоричен ефект – „*Не обличам вечерни рокли./ (...) Не нося чадър и направо през локвите/ (...) Не се подпирам на чуждо име./ (...) Не съм в крак нито с модата, нито с другите.*”...;

IV.1.6.3. Метафорични бягащи изречения – „*Вятър на бяла кобила ме вее*”, „*вместо дяволите да ме вземат ангелите*”...;

IV.1.6.4. Епитети – „бяла”, „вечерни”, „най-новите”, „чуждо”, „неточни”, „студено”...;

IV.1.6.5. Етимологична фигура – „*вятър... ме вее*”...

IV.2. Дефрагментация: Сливането на лирическия говорител и лирическия герой в едно лице е пряко доказателство за това, че „*Опит за автопортрет*” на Маргарита Петкова е дълбоко изповедно стихотворение. Изображенията са контрастни.

Бунтът срещу *нормалността* се реализира посредством просторечие и огрубена лексика, която напомня естетиката на гротеската – напр.: „*Аз съм сбъркан човек, запомни го!/ Съвсем наопаки и напук живея./ Купувам вместо мебели – книги./ Вятър на бяла кобила ме вее*”.

Важно е да приличаш на себе си.

Другото е лицемерие.

Саркастичната поетична присъда е повече от категорична, когато става дума за самодостатъчност:

Не съм в крак нито с модата, нито с другите.

Със себе си, че съм в крак, е главното.

*И нищо чудно, както е тръгнало –
вместо дяволите да ме вземат ангелите.*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 224.

CXLIП – 4466 „Опит за автопортрет” / Маргарита Петкова (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ЕТО МЕ ДНЕС”
НА ПЕТЯ ДУБАРОВА
(Информационна картина)**

Кристиан Генчев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, лит род, лит вид):

I.1. Автор: Петя Дубарова – българска поетеса, родена на 25 април 1962 г. в град Бургас. Още от съвсем млада тя проявява изключителен поетичен талант и се превръща в един от символите на младостта и творческата енергия в българската литература. Петя започва да пише стихотворения още като дете, но живее сравнително кратък живот, изпълнен със силни емоции, но и с дълбоки вътрешни конфликти. На 4 декември 1979 г., на едва 17 години, тя слага край на живота си. Причините за това трагично решение остават неясни.

Петя Дубарова оставя след себе си малко на брой творби, но те продължават да вдъхновяват поколения български читатели и писатели. Нейната поезия е изключително емоционална и чиста, със силно усещане за красотата и тъгата.

Съч: „Аз и морето” (1979); „Доброта” (1977); „Посвещение” (1978); „Цветни мечти” (1978); „Самота” (1978);

I.2. Заглавието – „Ето ме днес” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1. Тема – самоосъзнаването и личната рефлексия върху съществуването в настоящия момент;

IV. 1.2. Сюжет: В стихотворението „Ето ме днес” Петя Дубарова разкрива своето вътрешно състояние и емоции в настоящия момент. Лирическата героиня се намира в миг на саморефлексия и осъзнаване. Тя стои сама и се опитва да разбере себе си и своето място в света.

IV. 1.3. Хронотоп (време и пространство):

- IV. 1.3.1. **Време** – протяжно;
 IV. 1.3.2. **Пространство** – протяжно;
 IV. 1.4. **Герои** – лирическата героиня и природата.
 IV. 1.5. **Мотиви** – „Ето ме днес“, „очите ми“;

IV. 1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV. 1.6.1. Тропи (епитети, метафори, сравнения, метонимии, символи):

IV. 1.6.1.1. **Епитети** – „Свършено разлистена“, „Тайни и истини“, „Зелени насекоми“, „Издъхващо птиче“, „Човешки науки“...;

IV. 1.6.1.2. **Метафора** – „Свършено разлистена“, „Дяволска сила“, „Тайни и истини врат като билки в магични котлета“, „Пух кръв от зелени насекоми“, „Живо месо от издъхващо птиче“, „Орисници“, „Да гребете от мене и никога да не ме изгребете докрай“...;

IV. 1.6.1.3. **Сравнения** – „врат като билки в магични котлета“...;

IV. 1.6.1.4. **Метонимии** – „Дълго пух кръв от зелени насекоми“, „Живо месо от издъхващо птиче“, „На длан гледах всекиму“, „Стига съм търсила – казах – наслуки“...;

IV. 1.6.1.5. **Символи** – „Разлистена“, „Дяволска сила“, „Тайни и истини“, „Зелени насекоми“, „Издъхващо птиче“, „Магични котлета“, „Човешки науки“, „Гребете от мене“...;

IV. 1.6.2. **Фигури (асонанс, алитерация, анафора, мезофора, епифора, епанафора, етимологични фигури):**

IV. 1.6.2.1. **Асонанси** – „Дяволска сила във жеста ми светц“, „А във очите ми тайни и истини“, „Дълго пух кръв от зелени насекоми“, „Живо месо от издъхващо птиче“, „После презрях и магии, и измислици“;

IV. 1.6.2.2. **Анафора** – „Ето ме днес“, „Дълго пух кръв от зелени насекоми“, „Живо месо от издъхващо птиче“, „После презрях и магии, и измислици“...

IV. 2. Дефрагментация: Стихотворението „Ето ме днес“ на Петя Дубарова предлага дълбок поглед във вътрешния свят на лирическата героиня, използвайки богатство от поетични средства, за да изрази сложността на нейното саморазбиране и стремеж към знание.

Стихотворението започва с увереното „Ето ме днес“ свършено разлистена, което сигнализира за пълноценното саморазкритие на героинята. Тя се представя като растение, което е разцъфнало – метафора за пълния растеж и развитие. Това самосъзнание е съпроводено от „дяволска сила“ в жеста ѝ, която подчертава интензивността и тъмната мощ на нейния вътрешен свят.

Визията на героинята е допълнена от образа на „тайни и истини“, които „врат като билки в магични котлета“. Тази метафора разкрива сложността и магията на нейния вътрешен свят, като използва образа на билки и магия, за да подчертае скритите знания и дълбоки истини, които тя носи в себе си. Произведението продължава с изображения на екзотични и болезнени преживявания: „Дълго пух кръв от зелени насекоми“ и „Живо месо от издъхващо птиче“.

Тези метафори създават усещането за трудности и страдания, през които героинята преминава, за да достигне до дълбочината на знанието.

Промяната в отношение на героинята към магията и измислиците е ясно изразена в последната част на стихотворението.

Тя заявява: „После презрях и магии, и измислици“, подчертавайки решението си да се отдръпне от фалшивите и ненадеждни опити за разбиране на света.

Тя желае да бъде източник на знания, които не могат да бъдат изчерпани, заявявайки „да гребете от мене и никога да не ме изгребете докрай“...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 225.

СХЛП – 4974 „Ето ме днес“ / Петя Дубарова (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „БЪДИ”
ОТ ЕЛЕНА АЛЕКОВА
(Информационна картина)**

Ивелина Тантикова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Елена Алекова Христова е родена на 3 април 1963 г. в с. Мугла, Смолянско. Завършила е Литературния институт „Максим Горки” в Москва, специалност белетристика.

През 1994 г. става доктор по философия и филология. Специалист е по руска и съветска литература на XX в. Работила е като редактор във в. „Български писател” (до закриването му), в издателствата „Български писател” и „Христо Ботев”. Главен редактор на в. „Тракия” и „Съвременна читалище”, както и главен експерт в Министерството на културата. Носител е на Специалната литературна награда „Николай Хайтов”, както и на националната награда за поезия „Дамян Дамянов”. Издала е редица стихосбирки, роман в стихове, автор е на сборник с литературна критика, на белетристичната книга „Отвъд думите” и сборника с публицистика „Моята България”.

Превежда от руски и белоруски.

Член е на Съюза на българските писатели, на Съюза на българските журналисти и на Съюза на учените в България [1].

Съч.: „Милена” (1998, 1999, 2021) – роман в стихове в две части, които през 2021 г. са събрани в едно книжно тяло. Първата част на книгата излиза през 1998 г., а втората – през 1999 г.; „Моята България” (2008) – сборник с публицистика; „По невидимите магистрали” (2003) – литературна критика; „Отвъд думите” (2006) – белетристика;

I.2. Заглавие – „Бъди” [2];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид (жанр) – стихотворение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, лирически герой, образи, хронотоп, особености на

художествения стил):

IV.1.1. **Тема** – хедонистична възхвала на живота;

IV.1.2. **Лирически сюжет**: Силно емоционално послание, според което личността *трябва да прави* всичко, което ѝ е приятно. Няма значение дали на хората им харесва онова, което виждат. Човек следва да се наслади на живота и да го живее, а „*смъртта няма да избяга*“...;

IV.1.3. **Лирически герой**: Поведението му е мотивирано от някакъв глас, който казва: „*Бъди!*“. Призивът принуждава да бъдем „*на пук*“ на всичко случващо се, защото животът минава ден подир ден, а трябва да живеем пълноценно. Екзистенциалният въпрос „*Наживя ли се?*“ търси своя конкретен отговор...

IV.1.4. **Образи** – хората, птицата, смъртта...;

IV.1.5. **Хронотоп (време и пространство)**:

IV.1.5.1. **Време** – протяжно (: 2011 г.);

IV.1.5.2. **Пространство** – протяжно (: България);

IV.1.6. **Особености на художествения стил (метафори, етимологична фигура, звукописни техники)**:

IV.1.6.1. **Метафори**: „*Догарят залежи, мечти, съдби*“, „*пред прага на единствената смърт*“, „*мрака запали като светулка*“, „*и в себе си светулката спаси*“...;

IV.1.6.2. **Етимологична фигура**: „*че няма победен и победител*“...;

IV.1.7. **Звукописни техники (алитерация, асонанс, анафора, мезофора)**:

IV.1.7.1. **Алитерация** – „*в себе си светулката спаси*“...;

IV.1.7.2. **Асонанс**: „*от ужаса да бъде още жива, / от ужаса, че трябва скоро да умре*“...;

IV.1.7.3. **Анафора**: „*от ужаса да бъде още жива, / от ужаса, че трябва скоро да умре*“, ... / *от ужаса, че всичко си отива*“...;

IV.1.7.4. **Мезофора**: „*човекът е обречен на живота, / тъй както е обречен на пръстта*“.

Цитирана литература и бележки;

интервю с автора

1. Направих интервюто с Елена Алекова, малко след като ми беше дадено заданието в началото на м. ноември 2020 г.

Споделих, че имам поставена задача по дисциплината „Академично писане“ – да попълня информационна решетка, свързана, с произведението „*Бъди*“, и да подготвя интервю, разбира се, ако тя е съгласна и ако в момента ѝ е удобно.

Елена Алекова беше много отзивчива и се съгласи. По-късно се свързах с нея и се разбрахме, че ще е по-добре да ѝ изпратя въпросите по e-поща. Ето го и самият текст на интервюто...

– *Къде, кога и защо създадохте стихотворението „Бъди“?*

– Стихотворението написах в един крайно труден за мен период, който започна от октомври 2003 г. и продължи няколко месеца. Бях приклепена в капана на обстоятелства, създадени от недобронамерени спрямо мен хора в Съюза на българските писатели, от които зависеше съдбата ми. За първи път се сблъсках с подобна открита бруталност и не знаех как да се справя с нея. Бих споменала и имена, но повечето от тези хора вече не са сред живите и някак не е редно. Те не се съобразяваха с нищо, нищо не ги трогваше. По-късно разбрах, че сериозни писатели са се застъпвали за мен, но са били излъгани, че всичко с мен ще бъде наред. А не беше. И в крайна сметка, новото ръководство буквално ме изхвърли на улицата. Безжалостно. Безпардонно.

Поначало съм човек жизнерадостен и настроен оптимистично. Но тогава, признавам, никак не ми беше до оптимизъм. По-точно оптимизмът ми би бил кух, без съдържание, след като безпричинно (от моя страна) загубих работата си. А не ми трябваше, напомним, неистински оптимизъм. И се отдах на „*вълната*“. И тръгнах стихове. Впрочем, както винаги. Поезията спасява поета в съдбовни, в решителни мигове. Така поне е с мен.

Стихотворението „*Бъди*“ е показателно за този период, наред със стихотворенията „*Дете на Бога*“, „*Борба*“, в които става дума за борбата на човека със самия себе си, за превъзможване на себе си, като „*Епизод*“, „*Объркани строфи*“, „*Нощта, в която...*“, „*Единство*“, „*У дома*“, „*Привечер*“, „*Безсъници*“, „*Минути на тъга и самота*“, „*Благодарност*“ и др. Всички тях ще ги намерите в стихосбирката „*Дете на Бога*“ (Стихотворения и поеми 2000-2004), която излезе през 2004 г. под знака на издателство „*Лице*“ на поета Павел Славянски. Оптимизмът, който ми липсваше в живота, въщност се прояви в поезията ми от онова време. Борбеността. И всички онези, които ми вредяха и които ме тъпчеха, разбраха, че това е моят отговор. Много добре разбраха.

С други думи, престанах да поемам ударите им фронтално. Просто се отместих с една крачка и стрелите им само прелитаха край мен, без да ме досягат. За поета поезията е крачка втръпани, когато животът стане нетърпим.

– *В интернет пише, че имате 8 поетични книги, един роман „Милена“, „Моята България“, вярно ли е?*

– Това може би е някаква стара биография. Лирическите ми книги са вече 12. „*Милена*“ не е просто роман, а

дни излезе от печат второ преработено издание на „Милена“, като двете части вече са в едно книжно тяло, а отзад са добавени и отзивите през годините за романа.

– *Ще може ли да разкажете подробности за своята биография?*

Направо ви предлагам своята биография...

Елена Алекова е родена в с. Мугла, Смолянска област. Завършва основно училище в родното си село, Политехническа гимназия „Васил Левски“ в Смолян (бившата Ксантийска държавна непълна смесена гимназия, преместена в с. Райково през 1920 г., днес: Профилирана природо-математическа гимназия „Васил Левски“) и специалност „Български и руски език и литература“ в Учительския институт „Дичо Петров“ (днес: филиал на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“). Следва две години „Българска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 1987 г. постъпва в Литературния институт „А. М. Горки“ в Москва, в семинара по проза на известния руски писател Руслан Киреев. През 1992 г. завършва като магистър по литература. Същата година постъпва в Литинститута като аспирантка и през 1994 г. защитава дисертация на тема, свързана с руската емигрантска литература през XX век (за творчеството на поета емигрант Георгий Иванов), като придобива научна степен доктор по филология (Doctor of Philosophy in Philology). Неин научен ръководител е забележителния руски литературовед проф. Владимир Смирнов.

Работи като редактор и отговорен редактор във в. „Български писател“, издателство „Български писател“, ИК „Христо Ботев“, главен редактор на в. „Тракия“ и в. „Съвременно читалище“, главен експерт в Министерството на културата и главен уредник в къща-музей „Христо Смирненски“ при Националния литературен музей. Няколко години води Литературната гостоприемница при Народно читалище „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ и е художествен ръководител на Националния литературен салон „Старинният фойтон“. През септември 2020 г. по нейна инициатива е открит Литературен център „Да бъде ден!“ при къща-музей „Христо Смирненски“.

Носител е на Специалната литературна награда „Николай Хайтов“, Национална награда за поезия „Дамян П. Дамянов“, Национална литературна награда за публицистика и есеистика „Богомил Нонев“, както и на Международната литературна награда „ЮГРА“ в номинацията „Славянска книга“ (Русия), Първа награда за поезия „Бдение на Кокинските зори“ (Македония), Литературната награда „Ергосфера“ на издателство „Флорир“ за 2018 г., Наградата „На словесата свързващата нишка“ за най-добър художествен превод за 2018 г. от руски на чужд език (Русия), Националната литературна награда „Николай Хайтов“ – по повод 100 години от рождението на писателя, и др. През 2019 г. е удостоена с най-високото отличие на Съюза на българските журналисти „Златно перо“.

Издава е 12 стихосбирки: „И не каза никой защо“ (1995), „Детство“ (1996), „Непужени стихове“ (1997), „Преди камбаните да отзвънят“ (2001), „Прозрения“ (2002), „Дете на Бога“ (2004), „Нещо повече“ (2005), „Взраждане“ (2008), „В градините на залеза“ (2009), „Сънища и скрижалки“ (2012), „Каквото...“ (2015) и „ПСАЛТИР за всеки ден“ (2017), както и романа в стихове „Милена“ в две части (ч. 1, 1998 и ч. 2, 1999; 2. прераб. изд. 2020). Автор е на сборниците с литературна критика „По невидимите магистрали“ (кн. 1, 2003, кн. 2, 2011, кн. 3, 2013), на белетристичната книга „Отвъд думите“ (2006), на сборниците с публицистика „Моята България“ (2007) и „КРУШЕНИЕТО. Към историята на СБП 1990 – 2016 г.“ (2016), „Родопа е предел“ (2019); на книгата „Сячът на безсмъртие. Думи за Николай Хайтов“ (2010), съдържаща спомени за писателя и отзиви за негови книги. Издава е и книга със стихове в проза „Гонене на вятра“ (2014).

Нейни творби са преведени на руски, беларуски, чешки, словашки, хърватски, сръбски и други езици. Има издадени две книги със стихове и пътеписи в превод на руски: „Сотворение ангела“ (Санкт-Петербург, 2014) и „Последният снег“ (Тюмен, 2016).

Превежда от руски и беларуски. Книги с нейни преводи са: Георгий Иванов („Разпад на атома“ – лирико-есеистична проза – сп. „Летописи“, кн. 7/8, 1994), Александър Яковлев („Здрач: Мемоари“ – С., 2005), Владимир Масалов („И нека есента изгара: Избр. лирика“ – С., 2008), Владимир Исаячев („Страна на доброта и светлина: Избр. лирика“ – С., 2009), Дмитрий Мизгулин („Дъждовен ден: Избр. лирика“ – Варна, 2013), Илья Виноградов („Балканският блокнот: Стихотворения“); Илья Виноградов („Балкански бележник: Стихотворения. Двеулична“ – Мурманск, 2017); Георгий Адамович („ЕДИНСТВО и други стихотворения: Кн. първа“ – С., 2019); Георгий Адамович („КОМЕНТАРИ: Кн. втора“ – С., 2019); сб. „Тропинка в снегу: Рус. и болг. поезия“, „Медан за пъртина: Рус. и болг. поезия. Двеулична“ – Санкт Петербург, 2020).

Член е на Съюза на българските писатели, Съюза на българските журналисти, Съюза на учените в България, Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт. От 2012 г. членува в Дружба „Родина“, а от 2013 г. е член на нейния Управителен съвет.

Ако ми позволите да перефразирам Сергей Есенин... Това е биографията ми, сухата статистика. Всичко останало ще откриете в моите книги.

– *Какви са бъдещите Ви литературни занимания, доколко може да споделите?*

– Предпочитам да не ги споделям.

2. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018. – с. 226.

Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018.

CXLIV – 4713-117 – 3426 „Бъди“ / Елена Алекова (информационна картина ; интервю с автора)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТИХОТВОРЕНИЕТО „ИСКАШ ЛИ ДА СТАНЕШ МИСЪЛ...”
НА ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ
(Информационна картина)**

Радостина Янева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Георги Господинов Георгиев е роден през 1968 г. в Ямбол.

Завършва българска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ).

Работи в Института за литература към Българската академия на науките.

Защитава докторска дисертация на тема: „Поезията на Вапцаров в медиакултурния контекст на 30-те и 40-те години на XX век”. Води курсове по творческо писане в СУ и Хумболтовия университет в Берлин. Бил е редактор във в. „Литературен вестник”...

Георги Господинов е носител на множество национални и международни награди за литература: „Южна пролет” (1993), „П. К. Яворов” (1997), „Рашко Сугарев” (1998), „Златно перо” (2004), „Man Booker Prize” (2023) и др.

Съч.: „Лепидариум” (1992), „Черешата на един народ” (1996), „Естествен роман” (1999), „И други истории” (2001), „Писма до Гаустин” (2003), „Балади и разпади” (2007), „Физика на тъгата” (2011), „Там, където не сме” (2016), „Времеубежище” (2020)...

I.2. Заглавие – „Искаш ли да станеш мисъл...” [1];

I.3. Литературен род – лирика;

I.4. Литературен вид – параболично стихотворение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – словото.

IV.1.2. Сюжет: Той (лирическият говорил → човекът → разказвачът) и камъкът са въвлечени в алегоричен разговор за смисъла и същността на своята битност. Диалогът

е динамичен и безалтернативен – всеки има своята позиция. В крайна сметка той заявява *каменно* на *камъка*, че е *дума*: „*Аз съм дума – казах каменно, / и потънах в него*”...

IV.1.3. Герои – лирическият говорител (*разказвачът*) и *камъкът*;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*универсално* → *притчово*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*универсално* → *параболично*);

IV.1.5. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.5.1. Тропи (метафора, символ, олицетворение, градация, епитет):

IV.1.5.1.1. Метафора – „*Искаш ли да станеш мисъл/ питах камъка./ Аз съм камък – каза камъкът/ и потъна в себе си.*”...;

IV.1.5.1.2. Символ – *камъкът*...;

IV.1.5.1.3. Олицетворение – „*Аз съм камък – каза камъкът/ и потъна в себе си./ (...) Аз съм смисъл – каза камъкът/ и потъна в себе си. (...) Искаш ли да станеш дума –/ пита камъкът.*”...;

IV.1.5.1.4. Градация – „*(...) Аз съм камък/ (...) Аз съм смисъл/ (...) Аз съм дума*”...;

IV.1.5.1.5. Епитет – „*каменно*”...;

IV.1.5.2. Фигури (синтактичен паралелизъм, етимологична фигура, алитерация, асонанс):

IV.1.5.2.1. Синтактичен паралелизъм – „*Искаш ли да станеш мисъл/ питах камъка./ Аз съм камък – каза камъкът/ и потъна в себе си./ Искаш ли да станеш смисъл/ питах камъка./ Аз съм смисъл – каза камъкът/ и потъна в себе си.*”...;

IV.1.5.2.2. Етимологична фигура – „*пита камъкът./ (...) казах каменно*”...;

IV.1.5.2.3. Анжамбман – „*Искаш ли да станеш мисъл/ питах камъка.*”...;

IV.1.5.2.4. Алитерация – „*Аз съм дума – казах каменно*”...;

IV.1.5.2.5. Асонанс – „*Искаш ли да станеш смисъл/ питах камъка.*”...

IV.2. Дефрагментация: „*Искаш ли да станеш мисъл...*” е параболично стихотворение, което изцяло е потопено в художествената естетика на иносказанието.

Много се различава на алегоричния пренос. Думите и изразите се пресемантизират.

Пунктуацията е некодифицирана, произволна.

Синтактичният паралелизъм, алитерациите и асонансите озвучават диалога.

Несекващите анжамбманови конструкции придават делничност на този своеобразен *сократовски диалог*, изпълнен в стилистиката на *бягащото изречение*:

*Искаш ли да станеш мисъл
питах камъка.*

*Аз съм камък – каза камъкът
и потъна в себе си.*

*Искаш ли да станеш смисъл
питах камъка.*

*Аз съм смисъл – каза камъкът
и потъна в себе си.*

*Искаш ли да станеш дума –
пита камъкът.*

*Аз съм дума – казах каменно,
и потънах в него.*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на стихотворение.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 227.

CXLV – 4468 „*Искаш ли да станеш мисъл...*” / Георги Господинов (стихотворение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

II. ЕПОС (1-121)

СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Народни приказки

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН НРАВСТВЕН МОТИВ ЗА СИЛАТА
НА ПАТРИАРХАЛНИЯ БИТ В НАРОДНАТА ПРИКАЗКА
„ТРИМАТА БРАТЯ И ЗЛАТНАТА ЯБЪЛКА”
(Фрагментарен анализ)**

Калоян Мирчев

I. ОБЕКТ: народната приказка „Тримата братя и златната ябълка” [1].

II. ПРЕДМЕТ (тема, герои, особености на художествения стил, сюжет, хронотоп):

II.1. Тема: нравствената сила на саможертвата в патриархалното семейство.

II.2. Герои: Гушчерчето, Бащата, Големият брат, Средният брат, Малкият брат, Плашилото, Ламията, Странникът, Златушка...

II.3. Особености на художествения стил (метафори, сравнения, епитети, олицетворения):

II.3.1. Метафори: „очите му горяха”, „сърцето ми се свиwa от болка”, „огнения съскаци език”, „облаците отминаха бързо, насметени от невидимата метла на вятъра”...

II.3.2. Сравнения: „секира, остра като бръснач”, „то подскочи като рибка”, „опашката му се влачеше като зелена змия”, „скъпоценните камъни грееха като разрината в жар пещ”, „с очи като големи паници”...

II.3.3. Епитети: „престарели”, „буреносни”, „дъждовна”, „златистозелен”, „вкаменени”...

II.3.4. Олицетворения: „сухият дол изведнъж оживя”, „слънцето подаде главата си”, „месечината, като го видя, трепна и се престори на изплашена”, „гледаха две дълбоки прозорчета”, „месечината пробягна надолу”...

II.4. Сюжет: В беден селски дом живее баща с тримата си синове.

Един ден той ги вика при себе си, за да им разкаже вълшебна история за едно гушчерче, което спасява от страшна буря в гората. От благодарност гушчерчето го отвежда при баща си цар Гушер, който е владетел на всички съкровища. Дава му съвет да не приема скъпоценни камъни, а да поиска белокоро дръвче. Цар Гушер го развежда из вълшебната пещера и първо му предлага скъпоценни камъни, а след това му подарява

белокора фиданка.

Царят казва, че дръвчето ще ражда всяка година златен плод. Бащата посажда фиданката. И наистина – всяка година в клоните на дървото се появява по една златна ябълка.

Да, но пак всяка година една ламя краде чудноватия плод.

Бащата иска от синовете си да убият крадеца. Заръчва на най-големия син да пази дървото през нощта. Той се проваля, поддавайки се на страха си.

На следващата година същото се случва и със средния брат.

Най-малкият син се оказва по-смел и успява да прониже ламята със стрела.

Докато най-малкият брат се бори с ламята, братята му отварят кръчма. Те се държат грубо с някакъв беден старец, който иска подслон при тях. Старецът прави вълшебство, за да ги накаже.

Най-малкият брат се връща от Долната земя. По-големите му братя го отвлечат, за да си припишат неговите подвизи.

Странният старец спасява момчето и любимата му и наказва братята да не могат да се върнат никога у дома.

Най-малкият син отива при баща си, който го приветства за делата му, донесли мир и благоденствие в семейството.

II.5. Хронотоп (време и пространство):

II.5.1. Време: протяжно, приказно...

II.5.2. Пространство: протяжно, приказно.

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 233-243.

1 – 4713-118 – 2744 „Тримата братя и златната ябълка” (народна приказка) (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПРИКАЗКА
„КРАЛИ МАРКО СПАСЯВА ТРИ СИНДЖИРА РОБИ”
(Информационна картина)**

Любомира Илиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – неизвестен (*автентичен словесен фолклор*);

I. 2. Заглавие – „Крaли Марко спасява три синджира роби” [1];

I. 3. Литературен род – епос;

I. 4. Литературен вид – народна приказка.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, образи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – храбростта и благородството на християнския герой, защитник на народа;

IV.1.2. Сюжет: На Петровден Крaли Марко се събужда и иска да приеме Светото Причастие. Старата му майка го съветва да не взема ножа и боздугана, за да не извърши грях. Юнакът изпълнява заръката ѝ, но младата му жена тайно скрива сабята и боздугана в гривата и опашката на коня. Тръгва Марко от Прилеп и се спира в повехнала букова гора, която му разказва за три синджира роби, преведени през нея. Втурва се геройт и настига еничарите. Те отказват да пуснат поробените. Марко вади сабята си и ги посича. Освобождава младите християни, дарява ги с по една жълтица и продължава пътя си към Светогорския манастир. Пристигайки там, юнакът се притеснява да влезе в светата обител, но старият игумен го успокоява, че е сторил добро дело и му дава три Причастия;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно [2];

IV.1.3.2. Пространство – протяжно [3];

IV.1.4. Герои – Крали Марко, неговата майка, жена му, конят Шарколия, еничарите, поробените млади християни, игумен Слави;

IV.1.5. Образи – юнашка душа, Свето Причастие, оръжие, гората, еничари, роби, сабя, свободни хора, манастир, грехове...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи, фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, сравнения, олицетворения, метафори, метонимии):

IV.1.6.1.1. Епитети – „дълбоки“, „дребен“, „белорунни“, „млади“, „горчиво“, „диво“...;

IV.1.6.1.2. Сравнения – „звъннали като звънци на подгонено стадо“, „като паднали облаци“, „като попарени от люта есенна слана клюмали надолу листата“, „те пицяха като изгорени змии“, „втурнал се като лекокрила птица“, „гореци сълзи парели като живи въглени“, „изпицяха като диво горско пиле“, „покосил ги, както косата коси“...;

IV.1.6.1.3. Олицетворения – „трепнала пробудената синя шир“, „сепнали се тихите гори“, „дръвчето, камъчето и тревичката слушат манастирската камбана и се молят“, „Гората никога не хортува, но на Марка отвърнала“, „чул го Шарколията и му рекъл“...;

IV.1.6.1.4. Метафори – „ясната камбана“, „побеляла майка“, „очи, изсъхнали от плач“, „гореци сълзи“, „пламък гореше в очите“, „закипяла юнашката кръв“...;

IV.1.6.1.5. Метонимии – „лъчите на небесната светлина“, „белорунни стада“...;

IV.1.6.2. Фигури (етимологични фигури, инверсия, реторичен въпрос):

IV.1.6.2.1. Етимологични фигури – „роса оросила“, „пожар опожари“, „дар ще ви дара“...;

IV.1.6.2.2. Инверсия – „деца ненакърмени“...;

IV.1.6.2.3. Реторичен въпрос – „Нали тая заран е затрил толкова човешки души – как ще вземе Светото Причастие?“...

IV.2. Дефрагментация: Нерадостната обстановка, в която живеят българите под османско робство, е отразена с драматични детайли и вълнуващи сюжети във фолклорните произведения. Създава се огромен масив от юнашки приказки и песни, в които, особено в ранните години на робството, главен герой е Крали Марко.

Важно е да се знае, че същият приказан герой *битува* и в автентичния словесен фолклор на сърби и румънци. Наред с действителните случки обикновено се вмъкват фантастични сюжетни линии, които представят Крали Марко като легендарен персонаж – той може с един замах на меч си да съсече враговете си, а конят му е бърз като лекокрила птица. Марко е нужен за поробените българи. Той, успоредно с физическата си сили и желязна воля, е носител и на християнски добродетели. Чрез него народът придобива утехата, че има защитник и боец, който да се противопостави на злото.

С времето образът на истинския Крали Марко се развива, но остава идеята за него. През Възраждането той се превръща в хайдутин, но делата му винаги са в помощ на християните.

Крали Марко не търпи тиранията. Дори и да извърши грях, той ще му бъде простен, ако с „греха“ си е помогнал на своите братя.

С подвизите си юнакът внушава надежда за свобода и повдига духа на поробените българи...

V. МЕТОД – аналитична обработка на народна приказка.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 244-245.

2. Действието се развива по време на османското владичество. Ако се съди по истинската личност на Марко, това трябва да се е случило някъде през XIV в.

3. Действието се развива на обширна територия – от град Прилеп до р. Вардар и Светогорския манастир (по всяка вероятност – става дума за Зографския манастир).

2 – 4713-120 – 4070 „Крали Марко спасява три синджира роби“ (народна приказка) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАРОДНАТА ПРИКАЗКА „ХИТЪР ПЕТЪР И ГОСТИЛНИЧАРЯТ”
(Информационна картина)**

София Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Ангел Иванов **Каралийчев** (1902-1972) е роден в с. Стражица, област Велико Търново. Учил е химия в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Завършва *дипломация* в Свободния университет през 1928 г.

Бил е редактор в издателствата „Народна младеж”, „Български писател” и в „*Литературен фронт*”.

Ангел Каралийчев е един от най-изявените *приказници* в българската литература.

Съч.: „*Ръж*” (1924), „*Жълтици*” (1925), „*Имане*” (1927), „*Сребърна ръкойка*” (1935), както и на 15 книги за деца и юноши: „*Приказен свят*” (1929), „*Ането*” (1938), „*Тошко Африкански*” (1940), „*Житената питка*” (1948) и др.

I.2. Заглавие: „*Хитър Петър и гостилничарят*” [1];

I.3. Литературен род: епос;

I.4. Литературен вид: авторизирана народна приказка.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (хронотоп, тема, герои, образи, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.1.1. Време – протяжно (*в средата на деня, по обяд*);

IV.1.1.2. Пространство: протяжно (*пред гостилница*);

IV.1.2. Тема – надхитряването;

IV.1.3. Сюжет: Един ден, по обяд, Хитър Петър отива

на панаир. Прегладнял е и веднага се отправя към гостилницата. Но – както винаги – няма пари и е принуден да импровизира. Вади парче сух хляб от джоба си, отива до врящата тенджера и надвесва залък сух хляб, който *трябва да поие* мириса на гозбата.

Гостилничарят тихо го наблюдава. Чака го да изяде залъка, за да му поиска пари.

Така и става – Хитър Петър изядва напоения с пара хляб, но е задължен да плати парата, която е използвал.

Хитрецът заявява, че няма да плати нищо.

Гостилничарят го заплашва, че ще *изяде десет тояги*, за да запомни, че няма безплатен обяд.

Остроумният младеж му отговаря, че ако наистина е ял от парата на гозбата, то тези *десет тояги* трябва да ги *изяде сянката му*.

Насъбралите се хора се присмиват на алчния гостилничар...;

IV.1.4. Герои – Хитър Петър, гостилничарят, хората от панаир...;

IV.1.5. Мотиви – панаир, гостилница, вкусна гозба, парче сух хляб...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (епитети, метафоричен оксиморон, символи):

IV.1.6.1. Епитети – „сух“, „засрамен“...;

IV.1.6.2. Метафоричен оксиморон – „ще изядеш десет тояги“...;

IV.1.6.3. Символи: „гостварница“, „пара“...

IV.2. Дефрагментация: Приказката „Хитър Петър и гостилничарят“ търси и намира нравствени послания във време-пространството.

Алчността е наказана, остроумието е възнаградено.

Тук не става дума за *битка* между *трудолюбие* и *мързел*, тъй като надхитреният, гостилничарят, е на практика *трудолюбив човек*, а Хитър Петър е *умен и хитър безделник*, който – както е в случая – се скита без цел по селските панаири.

Възмездие то се търси точно там, където най-малко го очакваме.

Ние обичаме да казваме, че *трудът краси човека*.

Да, но какво се случва с труд, който поражда безгранична човешка алчност.

Гостилничарят иска да печели и от въздуха, който се стели над гозбата му.

Сянката на Хитър Петър превръща *сребролюбието на трудолюбивия* в *безнравственост*.

Общественото възмездие е постигнато – пред смаяните погледи на селяните *хитрият* гостилничар е *надхитрен* от интелигентността на бедния човек...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на приказка.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 246.

3 – 4469 „Хитър Петър и гостилничарят“ / Ангел Каралийчев (приказка) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**НРАВСТВЕНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ В НАРОДНИ ПОСЛОВИЦИ,
ПОГОВОРКИ И БЯГАЩИ ИЗРЕЧЕНИЯ**
(Нравствено-етичен модел на националната вечност)

Любомира Дананлова

Пословиците и поговорките са част от устното народно творчество.

Посредством използването на специфични езикови средства – метафори, метонимии, сравнения, идиоматични конструкции, оксиморони ... – те предават жизнения опит и мъдростта на поколения българи.

Пословиците и поговорките отговарят директно на въпроси, свързани с това, какво е добро и зло, красиво и грозно, полезно и безполезно, мъдро и наивно...

Те представляват кратки правила за поведението на хората и отношенията между тях.

В поговорката „Ум царува, ум робува, ум патки пасе..." се представя значението на разумните и неразумните действия, които могат да поставят човека на различни места в обществената йерархия.

Същото се отнася и до съвета „Два пъти мери, един път режи..."

Да се вслушваме в препоръките на близките, защото те желаят само доброто на децата си, защото „Майчина поука – синова сполука..."

Има много поговорки, които препоръчват послушание и покорност – напр.:

„Да би мирно стояло, не би чудо видяло..." и „Срещу ръжен не се рита..."

Поговорката „Сговорна дружина планина повдига" образно показва силата на задружните действия.

Добротата и вежливостта могат да постигнат много повече, отколкото грубостта и арогантността – напр.: „Добра дума път пропраща..."

Има пословици и поговорки, които оповестяват човешките пороци, но и последствията от тях както за околните, така и за самите им притежатели – напр.: „Пиян човек – съдран чувал..." (критикува пиянството); „Борч къща разтуря" (вниманието е насочено към опасностите, които крие хазартното мислене); „Имаш ли хляб, кучета

много...”; „Ако си богат, всекиму си свят...” (тук са лицемерното и меркантилно приятелство); „Който завижда, не вижда...”; „Който копае гроб другиму, сам пада в него...”; „Който вади нож, от нож умира...” (последствията от завистта и злобата са еднакво пагубни не само за околните, но и за личността, която ги поражда); „Езикът кости няма, ама кости троши...”; „Стара рана заздравява – лоша дума се не забравя...” (понякога обидната дума е несравнима с болката, предизвикана от физическа травма)...

Пословиците и поговорките отразяват преди всичко социален опит.

Те са своеобразен универсален народен етичен кодекс, съхраняващ модели на поведение във времето и пространството – пословиците и поговорките възпитават у хората добрите нрави и добрия тон, но и отрицателното отношение към човешките пороци.

Тези лаконични изрази ни помагат да разберем кое е добро и кое лошо в човешките взаимоотношения...

Темата за нравствените модели на поведение в лаконичния автентичен словесен фолклор – народни пословици, поговорки и бягащи изречения – е особено актуална днес, когато ценностната система на голяма част от обществото е силно изкривена, а отчуждението между хората става все по-голямо.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2015, с. 247-250.

4 – 4713-121 – 1769 народни пословици, поговорки и бягащи изречения, интерпретация на обработен словесен фолклор (нравствено-етичен модел на националната вечност)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

Старозаветни апокрифи

Началото на света

**РЕЛИГИОЗНИ МОТИВИ ЗА ПЪРВОРОДНИЯ ГРЯХ
В СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„СЛОВО ЗА АДАМ И ЕВА ОТ НАЧАЛОТО ДО СВЪРШЕКА”
(Фрагментарен анализ)**

Пепи Котларов

I. ОБЕКТ: Старозаветен апокриф „Слово за Адам и Ева от началото до свършека” [1].

II. ПРЕДМЕТ (тема, герои, особености на художествения стил, чувства и външения):

II. 1. Тема: изкушението...

II. 2. Герои: Адам и Ева, Ева, Сит, Архангел Михаил, Каин, Авел...

II. 3. Особености на художествения стил (метафори, епитети, инверсия...):

II. 3. 1. Метафори: райските врати, горещо сърце, ангелска сила...

II. 3. 2. Епитети: славно, Божествено, Божие,

Господне, господарско, величествено...

II. 3. 3. Инверсия: болест неизлечима...

II. 4. Чувства и външения: Желанието за докосване до непознатото винаги ще поражда изкушение.

Животът ни поднася всякакви изкушения, на които човек може да устои само със силна воля и желание.

Както Ева е изкушена от „сладкия грях”, така и всеки един човек в даден момент от живота си трябва да направи своя избор – да се изправи ли, например, срещу въведените обществени приципи, или да върви по нов изкустителен път, предлагащ тайни и неизвестни неща. А хората са любопитни. Това прави изкушението желано.

Подобно на отварянето на кутията на Пандора – човешкото любопитство често води до фатални последствия. Но в някои случаи е водело и до велики открития, без които днес не можем.

От всичко това може да се направи следният извод – въпреки поуките от историята, хората няма да спрат да бъдат любопитни, каквото и да им струва това.

Силата на изкушението е в неговата потайност, а

цената на изкушението е изкуплението.

„Забранения плод” е сладко изкушение, но неговото изкупление е скъпо. Изкуплението е поемане на всички добри и лоши последствия от изкушението.

Всеки човек изкупва своите грешки и единственият начин да го направи е да поеме отговорно пътя към своето спасение.

А значението на спасението е различно за хората.

Най-разпространените универсални монотеистични религии в света предлагат на вярващите готови принципи за спасение на техните души.

В *Св. Библия* това са Десетте Божии заповеди, в *Св. Коран* са законите на Аллах...

Но значението на спасението е индивидуално, за едни то е смърт, за други – живот.

Хората, като майка Тереза, търсят своето спасение, помагайки на другите, но дали така разсъждава някой камикадзе?

Задавам този въпрос, защото те също търсят спасение, поемат отговорност...

Животът е такъв, какъвто е, но дали щеше да бъде по-различен, ако Ева не беше откъснала „забранения плод”?

Но истината е, че първороден грях има.

Разгневеният Бог прави така, че жената да ражда в мъки.

Това също би трябвало да се тълкува като грях, но – заради „мъки”-те – това би могло да се тълкува и като изкупление на греха.

Ако ги нямаше грехът и изкуплението, как ли бихме изглеждали?!?

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 333-343.

5 – 4713-123 – 2333 „Слово за Адам и Ева от началото до свършека” (Старозаветен апокриф) (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Видения из Небесата

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛНИ ПРАВСТВЕНИ МОТИВИ
В СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„ВИДЕНИЕ, КОЕТО ВИДЯ СВ. ИСАЙЯ ПРОРОК, СИН АМОСОВ”
(Информационна решетка)**

Иван Посталков

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

I.1.1. Метафори: „И славеха Отца на всички и възлюбения Син, и Светия Дух, всички пееха с една уста, но не с такъв глас...” [1]; „Когато слезе и бъде във вашия облик и князът на този свят, заради неговия син, ще простре своите ръце на него и ще го обесят на дърво и ще го убият, без да знаят кой е.”; „Видението, което видя, не бе от този век, но от онова, което е скрито за всяка плът.”...;

I.1.2. Метонимии: „Песента на всичките седем небеса не само се чуваше, но и се виждаше.”; „Достатъчно ти, Исаяе, узна от това, което не узна никой от плътските синове, нито око видя, нито ухо чу, нито влезе в човешко сърце – това, което Бог приготви на ония, които го обичат.”; „И когато чува гласа на Светия Дух, преклониха колене и възпяха Вишния Бог, който почива на Светиците и дава такава светлина на словата на света.”...;

I.1.3. Сравнения: „както и от първото небе до земята”; „пак се преобрази и бе като ангел”...;

I.1.4. Епитети: „славен ангел”; „велика битка; възлюбен негов Син”; „безчислени ангели”...;

I.2. Макроструктура (заглавие, жанр, герои, сюжет):

I.2.1. Заглавие – този Старозаветен апокриф е част от друг, по-стар апокриф, който е своеобразна компилация, известна в агиографската литература като „Възнесение Исайево”;

I.2.2. Жанр – апокрифите са считани за свещени книги, но едновременно с това са и отхвърляни от

църквата. Те са влияли върху сюжетното разнообразие на словесния фолклор на всеки народ, попадал в хронотопната рамка на християнската древност. *Книгата на пророк Исая* представлява умален модел на цялата *Св. Библия*. Парадоксалното тук е, че Старозаветните апокрифи се отнасят към апокалиптичната литература. В езическия свят понятието „апокриф“ *означава съчинение, съдържащо тайни доктрини и сведения за мистерии*.

1.2.3. Герои: Свети Исая – пророк, цар Езекия, Светия Дух, Син Божий.

1.2.4. Сюжет: По време на царуването на юдейския цар Езекия в Йерусалим идва синът Амосов на име Исая, когото очакват самият цар, йерусалимските князе, съветниците и синовете пророчески. Те научават, че Исая идва от Галгал при цар Езекия, за да извести за всички неща, които ще се сбъднат. Стоят пред него и слушат думите му, а когато чуват гласа на Светия Дух, прекланят колене, възпяват Бог и знаят, че словата са истина – виждат пред очите си Исая в миг на възвисение. Той разказва за Откровението, което получава – славен ангел подава ръка и възнася Исая из небесата, за да проумее шест видения. Шест небеса възкачва, прозира неземна светлина и ангелска слава, пожелава дори да не се завръща в познатия плътски свят. Той разказва за великата слава на Бога, Който е на седмото небе, както и за неговия любим син, за ангела на Светия Дух и великия архангел Михаил. Свети Исая рисува с думи онова, което е било отредено да види и да предаде сред плътските синове. Разказва за словата, които предвиждат смърт и Възкресение. Пратеникът завършва историята си, обръщайки се към цар Езекия, като предупреждава, че краят на света, който познават, ще настъпи в последния род. Исая заклева онези, които стоят около него, да не известяват или записват разказаното, но ги призовава и да разберат думите, да бдят за Светия Дух, но така, че в уречения ден да приемат венците на славата и да достигнат своето небесно Възнесение...

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Дори и отричани, апокрифите се превръщат в народна литература поради своята достъпност, свободолюбивост и увлекателно съдържание.

Тези характеристики ясно личат и в контекста на разглеждания откъс – още първите думи наподобяват увлекателна притча, а обстановката се изобразява широко и картинно, експонирани са любопитни подробности.

Личната фантазия на твореца на апокрифа и идеологията на средата, от която произхожда той, са от ключово значение за емоционалната връзка с читателя:

„Тогава, като ми отвърна, рече: „Когато те възведе нависоко и ти покажа видение, заради което съм изпроводен, тогава ще проумееш 6 ВИДЕНИЯ ИЗ НЕБЕСАТА, кой съм аз, а моето име не ще узнаяш, защото пак ще се възвърнеш в своето тяло. И когато те възнесе, ще видиш”...

В хода на цялата творба може да се проследи своеобразния процес на инициацията на действащото лице. Това е и един от забележителните похвати в процеса на убеждение относно дадена реалност. Личностната трансформация се осъществява в преход от едно ниво на съзнанието към друго, по-висше. Открояват се **два вида инициация – външна**, чрез ритуал или учител (*„Запитах ангела, който ме водеше : „Кому е отправена тази песен?”*) и **вътрешна**, постигната чрез личностно просветление или изживяване (*„И се възкачихме аз и той на твърдата, и видях аз там велика битка...”*).

Тук наблюдаваме двустранния стремеж за определянето на човешката история. От една страна е *Св. Библия*, а от друга – апокрифите. Стремежът е един – да се разкрие възникването и строежа на човешкия мироглед, картината, образите и съдбата на „земното” и „небесното” царство.

Основен инструмент за постигането на тази цел е тонът на повествованието, който представя картините и образите като живи възприятия, а самото описание сякаш излага факти.

Разказаните откровения са обрисувани като видения и пророчества на „боговдъхновени” люди.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 257-260.

6 – 4713-124 – 2626 „Видение, което видя Св. Исая пророк, син Амосов” (Старозаветен апокриф) (информационна решетка)

Герон

**РЕЛИГИОЗНИ МОТИВИ В СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„СЛОВО ЗА ПРОРОК ЙЕРЕМИЯ И ЗА ПОРОБВАНЕТО
НА ЙЕРУСАЛИМ”
(Фрагментарен литературен анализ с аргументативни техники)**

Кристиян Крумов

1. ОБЕКТ: „Слово за пророк Йеремиа и за поробването на Йерусалим” [1].

2. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, мотиви, особености на художествения стил, хронотоп, внушения):

2.1. Тема: Вярата в постижимото религиозно Възмездие...

2.2. Сюжет: Господ иска да погуби Йерусалим заради множеството грехове на жителите му с изключение на Йеремиа, наричан от Господ „избраниче мой”. В същото време халдейският цар иска да ги пороби и отведе във Вавилон. Господ указва на Йеремиа кога и защо да излезе от града с Варух.

След като напуска Йерусалим, Йеремиа отново се обръща към Господ с молба да се смили над Авимелех, който му е помогнал в миналото.

Тогава Господ нарежда на Йеремиа да отиде с хората във Вавилон, за да им пророчества – Авимелех да прати в селото на Агрип, където да го скрие, а Варух да остане в покрайнините на Йерусалим. Йеремиа изпраща Авимелех в Агриповото село, за да набере в една кошница малко смокини за болните.

След това избраникът на Господ се обръща към слънцето с молба да прибере ключовете от Божията църква. Халдейският цар „повлича” жителите на Йерусалим към Вавилон.

Междувременно Варух отправя молитви към Господ да върне праведните в града, след което напуска селището и заживява в ров, а Авимелех, връщайки се с набрани смокини, заспива под едно дърво за 86 години по Божие повеление. Когато се събужда, тръгва към Йерусалим. Той не знае, че е спал толкова време. Среща един старец от селото, който да му обясни какво се е случило. Щом разбира за доброто, сторено му от Господ, Авимелех започва да се моли.

В този момент при него отива един Божии ангел и го отвежда при Варух. Варух и Авимелех се молят на Господ да ги упъти как да пратят вест на Йеремиа във Вавилон. Тогава при тях идва ангел, който им казва какво да напишат в писмото до Йеремиа, а именно – израилтяните ще бъдат върнати в

Йерусалим след 127 дни, но в града ще бъдат допуснати само тези, които са се отлъчили от вавилонците.

Ангелът съобщава още, че ще дойде орел, който да отнесе това писмо. Орелът идва, Варух първо разговаря с него, а след това закачва за врата му писмото и 15 от смокините, донесени от Авимелех. Когато орелът се среща с избраника, Господ му казва да събере хората и да прочете вестта. Хората сравняват орела с Мойсей и посипват главите си с пръст. Йеремия изпраща писмо обратно до Йерусалим, в което призовава хората да се отвърнат от „всяка вавилонска смрад“.

В уречен ден Йеремия тръгва към река Йордан. Бог повелява израилтяните да изоставят вавилонските си жени и мъже, защото в противен случай няма да бъдат допуснати в Йерусалим. Някои от хората обаче, решават да не се подчинят, като заявяват, че ще се върнат във Вавилон. Вавилонците не пожелали да им отворят портите повторно. Това ги накарало да спрат и да създадат град Самария.

Удовлетворен от делата си, Йеремия отправя молитва към Господ да го просвещава докато стигне до Него, след което се пренася в жертва. Варух и Авимелех скърбят за Божия избраник и решават да го погребат, но Господ им нарежда да не го правят, тъй като душата му ще се върне. Когато това се случва, Йеремия разказва на всички как е виждал, че след 370 години с мир ще дойде Божият син Иисус Христос. Евреите му отвърщат, че тези думи вече са били изричани от Исая, Амосовия син, и решават, че ще го убият с камъни. Йеремия е убит, а Варух и Авимелех го погребват.

2.3. Мотиви: Божията сила; молитвата; силата на Словото...

2.4. Особенности на художествения стил:

2.4.1. Метафори: „тръбен глас“, „слязоха от небето“, „горчив плач“...

2.4.2. Епитети: всемогъщ, свят, Божии избраници, възлюбен, блажен, църковен, благословен, небесен, праведен, господен, йорданска (вода), богопохвални, горчив, наскърбен, разплакан, пусто, оглупели синове израилеви...

2.4.3. Сравнение: молитва като укрепена кула; сърце като смокиня; полета на орела като полета на стрелата; орелът като явление на Бога...

2.4.4. Ретроспекции: „*блажени са нашите отци Аврам, Исаак, Яков, които пленени от цар Навуходоносор. Йеремия е с тях, благовестява им и ги поучава със слово*“ (разговорът между стареца и Авимелех)...

2.5. Хронотоп: Ако следваме буквално текста – „... Божия син Иисус Христос, светлина на всички векове, неугасим светилник на живота на вярата, който ще се появи 370 години след тези днешни времена.“, – би трябвало да отнесем събитието някъде между V и IV в. пр. н.е. (370-456 г.).

В Старозаветния апокриф са упоменати няколко топоса: *Агриновото село*, където Авимелех бива изпратен от Йеремия, за да набере смокини за болните; *Йерусалим*, който бива обсаден и опустошен от халдейския цар; *Вавилон*, където народът на Йерусалим е бил пленен; *река Йордан*, откъдето народът на Йерусалим поема пътя обратно към Йерусалим; новият *град Самария*, издигнат на пусто място и населен от тези, които са изхвърлени както от Йерусалим, така и от Вавилон.

2.6. Внушения: Апокрифът внушава на читателите, че Бог е истински, всемогъщ и всемогъщ, а също така и господар. Бог разговаря със своите раби, заповядва им, но и се вслушва в тях, помага им. Бог може да прави всякакви неща, някои от тях човек дори не може и да си представи – казва им *какво ще ги сполети и какво ще се случи в бъдеще*; изпраща има небесни ангели, които да разговарят с тях от негово име, за да им носят вест; приспива Авимелех за 86 години – през това време нито спящият се състарява, нито смокините, които е набрал, увяхват („*Той откри коиницата и видя, че от смокините капеше мляко.*“); когато Варух и Авимелех имат нужда от помощ, Бог им изпраща орел, който може да говори с човешки глас; Бог извайва собственото си изображение върху камък. Хората трябва да се боят от Бог („... *Боя се обаче от Бога, защото не бива да досаждаме на по-възрастните от нас.*“), те са Негови слуги, заради което трябва да се молят и да спазват религиозните ритуали. Винаги Йеремия моли първо Бог за позволение, за да разговаря с Него. Бог е милостив господар към тези, които вярват в Него...

3. МЕТОД: фрагментарен литературен анализ с аргументативни техники.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 400.

7 – 4713-125 – 2122 „Слово за пророк Йеремия и за поробването на Йерусалим“ (Старозаветен апокриф) (фрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Авраамов цикъл

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ ОТ АВРААМОВИЯ ЦИКЪЛ
„СЛОВО ЗА СВЕТАТА ТРОИЦА”
(Информационна картина)**

Виктория Ибрахимова

I. ОБЕКТ (заглавие, автор, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*апокрифен*);

I.2. Заглавие – „Слово за Светата Троица” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – Старозаветен апокриф.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, мотиви, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – силата на Вярата;

IV.1.2. Мотиви – спасение на душата от грехове...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (от II в. пр. Хр. до II в. сл. Хр.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Авраамовия дом, Содом и Гомор, планината Изгор*)...

IV.1.4. Сюжет: Разказ за посещението на Господ [2] и архангелите Михаил и Гавраил в дома на Авраам, който има обичай да не се храни без гости.

Тримата се *преобразяват* в трима пътници, които Авраам отчаяно кани в дома си след като дяволът е препречил всички пътища на хората до Авраам, обричайки го на петдневен глад. След вечерята при Авраам Господ и архангелите Михаил и Гавраил отиват в Содом и Гомор,

за да погубят грешните хора. Когато пристигат, попадат на Лот, който се опитва да ги предпази от грешниците. Те решават да унищожат дома на Лот, но Господ изпраща Лот и дъщерите му в планината Игор.

След като Господ изпраща огън и унищожава двата града, Лот и дъщерите му погрешно разбират, че само те са останали живи и извършват грях.

Лот, след като осъзнава какво е извършил, отива при Авраам, за да се изповяда.

Авраам го изпраща до един огън край реката Ило.

Оттам Лот взима *главни*, посажда ги и след като те раждат плод, греховете на Лот са опростени, а на Авраам му се ражда дете като дар за неговата отдаденост и почит към Господ.

IV.1.5. Особенности на художественния стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети, оксиморони):

IV.1.5.1. Метафори – „люти зверове“ ...;

IV.1.5.2. Метонимии – „Творецът“, „сътвдателю на вселената“ ...;

IV.1.5.3. Сравнения – „сковано като в лед“ ...;

IV.1.5.4. Епитети – „обилни“, „огнени“, „сърдечната“ ...;

IV.1.5.5. Оксиморони – „неугасим огън“ ...

IV.2. Дефрагментация: Този апокрифен разказ е взет от литературния сборник „*Авраамов цикъл*“ (други загл.: „Откровение Авраамово“, „Слово за Авраам и Сара“, „Как Сара учеше своя мъж Авраам“, „Смъртта на Авраам“...).

Повествованието в текстовете, включени в цикъла, е неканонично.

Каноничният вариант може да бъде открит в *Св. Библия – Битие* (12-25).

Изказани са мнения, според които *т.нар. Авраамов цикъл* е народен вариант, някакъв преводно-компилативен литературен паметник, взет от *Осмокнижието*.

Отрицанието на Православната църква пада основно върху **четири** жанрови разновидности:

(1.) повествователни апокрифи (2.), апокрифна поезия (3.), апокрифни послания и (4.) апокрифни въпроси и отговори.

Основната причина за отрицанието е вмъкването на произволни и неканонични сюжетни колизии и герои, чиято основна цел е търсенето на алтернативно, но винаги чудотворно възмездие след човешкия грях.

Лот се оказва човек, който мисли само за себе си – егоцентрикът трябва да бъде наказан, но *наказанието* му е отменено по чудодееен начин...

Текстът на „Слово за Светата Троица“ съществува в руска, българска и сръбска версия.

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на старозаветен апокриф.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 266-267.

2. Тук Господ (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух) се появява в младежко лице.

8 – 4544 „Слово за Светата Троица“ (Старозаветен апокриф) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Цар Давид и цар Соломон

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„МЪДРОСТТА НА ЕВРЕЙСКИЯ ЦАР СОЛОМОН”
(Информационна картина)**

Радослав Даскалов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*апокрифен*);

I.2. Заглавие – „Мъдростта на цар Соломон ” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – летопис (*апокриф*);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация):

**IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп,
особености на художествения стил):**

IV.1.1. Тема – мъдростта и справедливостта;

IV.1.2. Сюжет: Това е разказ за трима братя, които не могат да разделят бащиното наследство; те спорят кой е роб и кой е син; разгадават завещанието на баща, който е имал шест синове и една дъщеря; разсъждават и върху проблема за женската вяност; Соломон винаги успява да разреши неразрешими проблеми в тези сюжетни колизии...;

IV.1.3. Герои – цар Соломон, Декир, Дарин;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (: 1218-1241);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (: Йерусалим, Палестина, Антиохия, Сирия, Александрия, Египет, „града Търново”, „на Понтийското море”, българските земи при цар Иван Асен II...).

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.5.1. Метафори: „неразрешими съдби”, „Смъртния плод”, „Божията заповед”, „змийски образ”...;

IV.1.5.2. Символи: „страх Божи”, „царските молби”, „царска воля”, „девица”, „царско лице”...;

IV.1.5.3. Епитети: „неразрешими”, „мъдър”, „честен”, „небесните”, „царско”, „царевия”, „прославен”...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 268-273.

9 – 4713-126 – 3301 „Мъдростта на еврейския цар Соломон, син Давидов” (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Новозаветни апокрифи

Иисус и Св. Богородица

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В СТАРОЗАВЕТЕН АПОКРИФ „ПОВЕСТ НА АРХИЕПИСКОП ЯКОВ
ЙЕРУСАЛИМСКИ ЗА РОЖДЕНИЕТО НА ПРЕСЛАВНАТА НАША
ВЛАДИЧИЦА Св. БОГОРОДИЦА И ВЕЧНОДЕВА МАРИЯ”
(Информационна картина)**

Поли Рендакова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. апостол Иаков (архиепископ Яков Йерусалимски), брат Господен – наречен е така, защото е син на Йосиф, Обручникът – съпругът на Св. Дева Мария. Той е от Седемдесетте апостоли и първи епископ на Йерусалим в продължение на 33 г. Написал е първата Света литургия. Завършва жизнения си път като мъченик на 66-годишна възраст през 63 г. [1];

I.2. Заглавие – „Повест на архиепископ Яков Йерусалимски за рождението на преславната наша Владичица Света Богородица и Вечнодева Мария” [2];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агнографска хроника.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ:

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – християнската любов;

IV.1.2. Сюжет: Йоаким е богат и поднася повече дарове на Бога. А Ана сядва, плачейки, да се моли на Господ. Тогава един ангел ѝ се явява и ѝ казва, че ще зачене и ще роди плод, който ще стане известен в цялата вселена. Ана ражда момиче, името му е Мария. Детето

навършва три години и Йоаким и Ана го завеждат в Господнята църква. Когато Мария навършва дванадесет години, Ангел Господен се явява на първосвещеника в църквата. Той събира *жезлите* [3] на всички вдовици и, когато тръгва да ги раздава, последният, на когото го дава, е Йосиф. Той прибира Мария в дома си. Но Ангелът Господен казва на Мария, че ще зачене от Божието Слово. Така и става. Мария е вече в осмия месец, когато Йосиф се прибира. Обвиняват го, че е осквернил девицата и му дават да пие от *Божията вода на изобличението* [4]. Той се връща от планината жив и здрав. Подлагат и Мария на същото изпитание – и тя се връща невредима. Мария започва да ражда, а Йосиф я въвежда в една пещера и я оставя със синовете си. Намира една възрастна жена и я завежда при родилката. Когато излиза, жената разказва на Саломия за чудото, което е видяла. Саломия отива да види детето, докосва го и оздравява. Цар Ирод изпраща гадатели от Юдея да намерят Исус. След това изпраща и войници, които да избият всички новородени младенци. Елисавета взима Младенеца и се скрива с Него в планината. Ирод отива и убива Захарий. Когато свещениците го намират, съобщават на народа. Тогава на Симеон се *възвещава* да не срещне смъртта преди да види Христос;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (1 в. пр. Хр.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Израил);

IV.1.4. Особенности на художествения стил (метафори, сравнение, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „дойде великият Господен ден”; „дойде гласът”, „разтвори земята”, „обхваната от страх”;

IV.1.4.2. Сравнение – „пребиваваше като гълъбница”;

IV.1.4.3. Епитети – „богат”, „великият”, „голям”, „царски”, „траурна”, „брачна”, „птиче”, „обидена”, „изгонена”, „плодни”, „известен”, „Господен”, „непорочни”, „охранени”, „сиротна”, „бездетна”, „опростен”, „висши”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на агиографска хроника.

Цитирана литература и бележки

1. Св. апостол Иаков е пръв от Седемдесетте апостоли, наречен е още „*брат Господен*” и „*Малкия*”.

За него споменава Св. апостол Павел в *Посланието до галатяните*, като казва: „*възлязох в Йерусалим да се видя с Петра... Друго от апостолите не видях, освен Иакова, брата Господен*” (Гал. 1: 18-19). Следвайки свидетелствата на преданието, трябва да добавим, че е избран за епископ на Йерусалим от Самия Христос по време на Неговия земен живот. Защото е проповядвал учението за Триединния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух), Св. апостол Иаков е бил хвърлен от юдеите от покрива на храма, след това го пребили с камъни и му разбили главата с тояга. Името на този апостол не трябва да се бърка със Св. Яков Алфеев, един от Дванадесетте апостоли, брат на евангелист Матей. Също трябва да го различаваме от Св. Яков Зеведеев, брат на евангелиста Св. Йоан Богослов.

2. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 274-280.

3. *Жезъл/жезли* (на гр.: σκήπτρον) – това е древен символ на властта, употребяван още от фараоните. Представлява дълга метална пръчка, която на върха има някакво символично изображение. То може да бъде орел, гълъб, но с навлизането на Християнството основно там стои Кръст. Може да е изработен от благороден метал и украсен със скъпоценни камъни. Първообразът на жезъла е пастирската тояга, пресемантизирана от църковните архиереи като знак на духовната им пастирска власт.

През Средните векове европейските монарси заменят жезъла със *скиптър*.

4. *Божията вода на изобличението* е своеобразна метафора на силата на *Божие Слово/Изворът на знанието*, което християните *жадно поглъщат/слушат*. И Йосиф, и Мария са изпратени в планината. Следва се сюжетната линия, свързана с *порочната самарянка*, която – след принудително покаяние, направено далеч от хората, но при *Кладенеца/Извора*... – възкликнала, вдъхновена от Божие Слово: „*Господине, виждам, че Ти си пророк*” (Йоан 4:19), а после завела целия град на среща с Него.

10 – 4713-127 – 4073 „Повест на архиепископ Яков Йерусалимски за рождението на преславната наша Владичица Света Богородица и Вечнодева Мария” (агиографска хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Апостолски деяния

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
СТАРОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ ЗА АПОСТОЛСКИТЕ ДЕЯНИЯ
„ЖИТИЕ НА БЛАЖЕНИЯ АПОСТОЛ СВЕТИ ПЕТЪР”
(Информационна картина)**

Ая Симеонова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен.

I.2. Заглавие – „Житие на блажения апостол Свети Петър” [1].

I.3. Литературен род – епос.

I.4. Литературен вид – Новозаветен апокриф.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрегментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – постъпките на блажения апостол.

IV.1.2. Сюжет: Св. апостол Петър прекарва последните 30 години от своя живот в пещера в планините около Дамаск, където има финикова палма и извор. Един ден на Петдесетница архангел Михаил му съобщава, че скоро ще напусне този свят. Няколко дни по-късно Св. Иисус Христос му се явява в образа на красиво дете, държащо жезъл, и го съветва да слезе към морето. На сутринта Петър стига до морето, където го очаква кораб с двама моряци и Детето Иисус. Те го приемат на борда и потеглят към Рим. По време на пътуването избухва силна буря, но след молитвите на Св. апостол Петър морето се успокоява и моряците, впечатлени от чудото, приемат Християнската вяра. Когато пристигат в Рим, Петър извършва множество чудеса. Едно от тях е свързано с риболов – с помощта на Детето Иисус

улавя 12 000 риби, за да нахрани старейшините на града. Мъж на име Аравист предлага да купи Детето за 30 жълтици, но Исус се съгласява само при условие, че 18 от тях бъдат раздадени на бедните. По-късно Аравист има видение и осъзнава, че Детето е Исус, след което той и семейството му приемат Светото Причастие, заедно с още 1400 души. Император Нерон чува за чудесата и нарежда Св. апостол Петър да бъде заловен и разпънат. Петър може да избяга, но решава да се предаде. В Рим го изпращат пред Нерон, но Детето Исус се явява, за да го защити. Един от приближените на императора, Кесанти, удря Детето, и веднага ръката му изсъхва. Преди да бъде разпънат с главата надолу, както сам е пожелал, Св. апостол Петър се моли на Господа за прошка за своите грехове. След разпятието от неговата кръв пониква маслиново дърво.

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (след Възкресението на Исус Христос);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Рим);

IV.1.4. Герои – Св. Апостол Петър, детето Исус, Св. архангел Михаил, ангели, архангели, 1400 непокръстени, моряци;

IV.1.5. Мотиви – пещера, планина;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, метафори, символи):

IV.1.6.1.1. Епитети – „дълбока“, „великият“, „бедният“...;

IV.1.6.1.2. Метафори – „небесните и земните ключове“...;

IV.1.6.1.3. Символи – 12 жълтици, 12 вѐдици, 12 000 риби”...

IV.2. Дефрагментация: *Житието на Св. апостол Петър* представлява Новозаветен апокриф, който съчетава митологично-исторически елементи с християнска символика и духовност. Творбата разказва за последните дни от живота на апостола, разкривайки различни моменти на неговото служение, чудеса и връзката му с Исус Христос. Този текст ни предоставя богата картина на Вярата и отдадеността на Св. Петър, които са символ на непрекъснатото търсене на истината и Божията воля. Централната тема в този апокриф е Вярата и служенето на блажения апостол, който, въпреки изпитанията, избира пътя на саможертвата в името на Христа. Неговото дълбоко духовно пътуване започва в пустинята и завършва с разпятието му в Рим – един символичен акт на покорство пред Божията воля. Чудесата, които извършва по време на пътуването си към Рим, и контактът му с хората са ключови моменти, които демонстрират не само силата на Вярата му, но и милосърдието и любовта му към ближните. Сюжетът проследява основните епизоди от живота на апостола през последните му години: животът му в пустинята, срещата с архангел Михаил, пътуването към Рим и чудесата, които извършва там. Мотивите за пещерата, планината и морето са символични – те представят не само физическото, но и духовното пътуване на апостола. Пещерата е мястото на уединение и молитва, планината – изпитание, а морето – пътят към ново духовно начало. Всеки един от тези мотиви отразява моменти на трансформация и духовна зрелост, през които преминава Св. Петър. Хронотопът на произведението също играе важна роля. Пространството, в което се развива действието, се простира от пустинята до Рим – два крайно различни свята, които символизират прехода от уединението към активното служене. Времето е протяжно, но и конкретно свързано с края на живота на Св. Петър – последните години след възкресението на Исус Христос. Художественият стил на апокрифа е характерен със своите богати метафори и символика. Използването на числа като 12 – 12 жълтици, 12 вѐдици, 12 000 риби – е ясно свързано с библейската символика и апостолския кръг...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на Новозаветен апокриф.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 281-285.

11 – 4975 „Житие на блажения апостол Свети Петър” / Неизвестен автор (Новозаветен апокриф) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Пътвания в задгробния мир

**РЕЛИГИОЗНИЯТ МОТИВ ЗА НАВЪСТВЕНАТА
СИЛА НА ВЪЗМЕЗДИЕТО
В НОВОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„ХОДЕНЕ НА СВЕТА БОГОРОДИЦА ПО МЪКИТЕ”
(Дефрагментирана литературна интерпретация
с аргументативни техники)**

Николай Николов

1. ОБЕКТ: „Ходене на Света Богородица по мъките” [1].

2. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, герои, образи, особености на художествения стил, чувства):

2. 1. Тема: Грехът, разкаянието и състраданието, породени от Християнската религиозна представа за живота на човека след смъртта; милосърдието...

2. 2. Сюжет: Апокрифът „Ходене на Света Богородица по мъките” е изграден върху диалог между Пресвета Дева Мария и архангел Михаил.

Чрез редуване на еднотипни въпроси и отговори е представена апокалиптичната картина на Ада. В стилистиката на средновековната литература е използвана повествователната техника на синтактичния паралелизъм, за да се създаде представа за цикличност и повтаряемост на внушението за греха и изкуплението.

„Ходене на Света Богородица по мъките” разкрива мъчещите се грешници, потопени до кръста, гърдите, шията или изцяло в огнена вода. Окаяните нещастници са разделени в четири категории, следвайки прегрешението и възмездие, което получават: мързеливите лежат, но на одъри от пламък и огън; интригантите и клокарите са закачени за зъбите и змии като зли думи постоянно ги хаят по лицата; клеветниците са закачени на железни куки за езичите; лицемерните Божии служители, свещеници и монаси, които не изпълняват своя дълг и мисия, са изцяло потопени в огнена вода.

Най-тежките прегрешения, според апокрифа, са езичество и ереста.

Състрадателната Света Дева и светците умоляват Господ да е милостив към хората, защото „те са творение на

Твоите ръце; по цялата земя прославят Твоето име, но, за разлика от Теб, те са само хора”.

В края на апокрифа – по молба на Светата Богородица – Бог дава едноседмична почивка на грешниците, защото в Християнството Бог е не само наказващ, но и милостив...

Картината на Ада и страшните мъки в него е изключително въздействаща върху читателя. Във фолклора е създаден цял цикъл от песни, които са повлияни от този апокриф.

Сюжетът е странстващ. Предполага се, че той е взаймстван от „*Божествена комедия*” на Данте Алигиери.

2. 3. Образи – Дева Мария; архангел Михаил, грешниците (*убийци, блудници, лихвари, клокари, клеветници, изпадналите в грях с кумовете си, майките и дъщерите, човекоядци, недостойни свещенослужители...*)...

2. 4. Особености на художествения стил:

2. 4. 1. Сравнения – „*лениво излежаваха се като мъртви*”, „*падаха по земята като Божии звезди*”, „*жени и мъже вряха като в котел*”, „*водата покриваше грешниците като морска вълна*”...;

2. 4. 2. Метафори – „*огнен облак*”, „*огнени столове*”, „*огнена река*”, „*речна буря*”, „*огнени вълни*”...;

2. 4. 3. Оксиморон: „*желязно дърво*”...;

2. 4. 4. Чувства: Апокрифът поражда възхищение от състрадателността на Света Богородица.

Възхищение будят и настойчивостта, смелостта и желанието на Богородица да помогне на окаяните грешници.

Добротата и човеколюбието ѝ я извисяват и внушават нравствен идеал, достоен за подражание.

Четейки текста, читателят се изпълва с чувство за справедливост и милосърдие...

3. ИНТЕРПРЕТАЦИЯ: Апокрифът „*Ходене на Света Богородица по мъките*” е познат в целия християнски свят и е едно от малкото произведения в средновековната християнска литература, които дават представа за Ада и съдбата на грешниците след смъртта.

Неговата популярност, разбира се, се дължи на това, че в официално приетите книги на *Св. Библия* темата за следсмъртните страдания е само загатната. В притчите на Исус от каноничните Евангелия те се описват само с думите „*там ще бъде плач и скърцане със зъби*”, „*вечна мъка*” и „*вътрешна тъмнина*”.

Основен образ, с който се описват мъките на грешните души и в Стария, и в Новия завет, е *огнят*, но не този, който носи светлина, а този, който унищожава: „*пещ огнена*”, „*езеро огнено и серно*”, „*мракът на вечния огън*”.

Св. Библия обаче не дава отговор на два основни въпроса: къде отиват душите на умрелите грешници и какво точно им се случва, докато чакат Страшния съд и края на света, когато всъщност би трябвало да настъпи възкресението на мъртвите.

Така „мълчанието” на *Св. Писание* води до раждането на представата за Ада като място за вечните мъки на грешните.

Може да се каже, че византийският апокриф за *Ходене на Света Богородица по мъките* в неговата славянска версия разкрива една от християнските представи, според която Адът се намира в долната част на Небето. Изложението е облекчено откъм риторика и философски разсъждения. Чрез диалогичност образно и картинно се изобразява религиозната представа за греха и Ада. Отличителен белег е, че героите непрекъснато се движат, разговарят, коментират...

Пътуването е представено като действително телесно пренасяне в друг свят или като временно отделяне на душата от тялото и преминаването ѝ в Отвъдното.

В този недостъпен за обикновения земен човек мир пътуват избраници – пророци, апостоли, Богородица, добродетелни монаси. Те виждат тайните, които съществуват, но до които не всеки човек има достъп. Възнесеният обикновено бива развеждан от ангел, който му разяснява всичко.

Детайлите от изграденото в апокрифната творба художествено пространство разкриват известна многопластовост на представата за мястото на мъките. Въздигането на Богородица от Елеонската планина и възнасянето ѝ на Небесното царство пред престола на Отца посочват, че Адът се намира между Земята и Рая.

В същото време художественото пространство е разгърнато по хоризонтала чрез многократното споменаване на четирите световни посоки. В своето пътуване из Ада Богородица поема на юг, после на север и накрая на запад.

Игнорирана е четвъртата, дясната посока – *изток*. Дясното в християнската символика

обозначава доброто и се асоциира с праведността, Вярата, светлината и новото начало. Отдясно на Бог Отец стои Божият Син Исус Христос, дясната е страната на праведниците, която ще им бъде отредена на Страшния съд. Освен това изтокът е мястото на земния Рай, на градината в Едем, която Господ Бог засадил за Адам и Ева и откъдето ги изгонил след грехопадението.

Това, че Адът не заема изток – мястото на земния Рай и страната на праведните, самата молба на Света Богородица да види „небесните и земните мъки“, повелата ѝ архангел Михаил да ѝ покаже „всички неща, които стават на земята“, – показва, че за автора на апокрифа по някакъв начин мястото на мъките е едновременно и в Отвъдното (което е *горе*), и във видимия свят (което е *долу*).

Може би неслучайно е избрано мястото, откъдето Божията майка започва своето пътуване – планината *Елеон*. Там Исус сам се е молил на Отца, оттам се възнася и в Небесата след Своето Възкресение.

Според християнските представи Елеон е планината, на която ще стане възкресението на мъртвите. Затова би трябвало да се каже, че тук е загатната представата, според която мъките и Адът са и тук на земята. Търси се съзвучие с каноническата Новозаветна идея, че страданието, вечната мъка и Царството Божие са вътре в човека...

Посланието на творбата е предупреждение, отправено към средновековния читател/слушател, че, както моментът на смъртта, така и моментът на Второто пришествие и Краят на света са неизвестни.

„Ходене на Богородица по мъките“ има силно дидактично звучене. Картините на мъченията – макар и малко статични – са реални и силно въздействащи.

Описаните мъки и обясненията на причините за човешките страдания показват какво наказание получават грешниците, но те са и поучение за това, какво не трябва да прави човек, за да се запази от вечните мъки...

В своето пътуване из Ада Богородица вижда страдания, отредени само за някои от всичките грехове, в които може да изпадне човешкото същество според Християнските норми.

В своя земен път християните имат възможност за изкупване на греховете си чрез тяхното изповядване пред свещеник и чрез изпълнение на предписаното им наказание. За греховете, които са изброени в специални списъци, наречени *номокани*, Църквата определя период на покаяние, пост, поклон и забрана за присъствие на Св. литургия или пък нейното отслужване, ако става дума за прегрешил свещеник.

Най-тежкото наказание е *анатемата*. Анатемосвани, т.е. отлъчвани от Църквата и предавани в ръцете на Бога за осъждане на Страшния съд, са *еретиците* и *неразкаялите се грешници*.

Източната Православната църква, която не познава институцията на западната инквизиция, не прилага физически мъчения над прегрешилите.

Може би единственото изключение е произнасяната над еретици присъда за смърт чрез изгаряне на клада (в редки случаи). Страдалците са измъчвани от змии, червеи, провесвани са и на железни куки. Вероятно част от описваните мъчения са били познати на средновековните читатели/слушатели като средства, прилагани от обичайното (светското) право...

Апокрифът „Ходене на Богородица по мъките“ наподобява драматургично произведение, изпълнено с най-възвишените хуманизиращи чувства – справедливостта и милосърдието.

Образът на Богородица поражда въображението на читателя с милостта и състраданието към човешките мъки, с желанието да помогне на грешниците, защото в земната си съдба тя е мъченица.

Пресветата Дева трябва да бъде издигната „на небесната висина“.

Настойчивостта и смелостта на Богородица будят възхищение...

4. МЕТОД – дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав. послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 286.

12 – 4713-131 – 2125 „Ходене на Света Богородица по мъките“ (Новозаветен апокриф) (дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Бъдещето на света

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
НОВОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ ЗА БЪДЕЩЕТО НА СВЕТА
„СКАЗАНИЕ НА СВЕТИ ЙОАН БОГОСЛОВ ЗА ПРИШЕСТВИЕТО
ГОСПОДНЕ НА ЗЕМЯТА”
(Информационна картина)**

Паулина Йорданова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род и литературен вид):

1.1. Автор – Св. апостол и евангелист **Йоан Богослов** [1] е един от Дванадесетте апостоли на Иисус Христос. Роден е в област Галилея (дн. северен Израел) около началото на I в. в семейство на рибари.

Православната църква признава само **Четвероевангелието** (тетраевангелието) на Новия завет. Три от тях – евангелията на **Матей, Марко и Лука** – се наричат още **синоптични** (гр.: *synopsis* – букв. съвместен преглед), тъй като са близки по съдържание. Предполага се, че **Евангелието на Св. апостол евангелист Йоан Богослов**, което се различава от първите три, е повлияно от учението за **Словото (Логоса)**, защото казва:

„В началото беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото./ То беше в начало у Бога./ Всичко чрез Него стана, и без Него не стана нито едно от онова, което е станало./ В Него имаше живот, и животът беше светлината на хората./ И светлината в мрака свети, и мракът я не обзе./ Имаше един човек, пратен от Бога, името му Йоан;/ той дойде за свидетелство, да свидетелствува за светлината, та всички да повярват чрез него./ Той не беше светлината, а бе пратен да свидетелствува за светлината./ Съществуваеше истинската светлина, която просветява всеки човек, идващ на света./ В света беше, и светът чрез Него стана, но светът Го не позна./ Дойде у Своите Си, и Своите Го не приеха./ А на всички ония, които Го приеха – на вярващите в Неговото име – даде възможност да станат чедо Божии;/ те не от кръв, ни от похот плътска, нито от похот мъжка, а от Бога се родиха./ И Словото стана плът, и живя между нас, пълно с благодат и истина; и ние видяхме славата Му, слава като

на Единороден от Отца.” (Йоан 1:1-14). Ето как едно силогистично религиозно умотворение, взето от „Извор на знанието...” на Св. Йоан Дамаскин, тълкува тази много древна християнска догма: „И тъй, този един и единствен Бог не е безсловесен. Имайки обаче Словото, Той ще Го има не лишено от ипостас, и नेताкова, което е имало начало на своето битие или ще има край, тъй като не е имало време, когато Бог е бил безсловесен. Но Бог винаги има своето Слово, което се ражда от Него, но винаги съществува в Него. Защото къде ще е, ако е възникнало вън от Него? Тъй като нашата природа е смъртна и лесно разрушима, затова и словото ни е неизпостасно. Бог обаче, Кой винаги е и съществува свършено, ще има свършено и ипостасно и Своето Слово, винаги съществуващо, и живо, и имащо всичко, което Родителят има. Както нашето слово, което произлиза от ума, не е нито изцяло тъждествено на ума (...), така и Словото Божие, понеже съществува само по себе си, е различно спрямо Онзи, от Който има ипостасата. Доколкото обаче Словото разкрива в себе си това, което наблюдаваме в Бога, то е тъждествено с Него по природа. Защото както в Отца се наблюдава свършенство във всичко, така ще се наблюдава то и в роденото от Него Слово.” [2]

В българската православна литература деянията на Свети апостол и евангелист Йоан Богослов са известни още от IX-X посредством т.нар. „апракоси”.

Текстове са донесени от учениците на Св. Константин-Кирил Философ (827-869) и Св. архиепископ Методий (815-885): Св. Климент (840-916), Св. Горазд (IX), Св. Наум (830-910), Св. Ангеларий (IX) и Св. Сава (IX)...

1.2. Заглавие – „Сказание на Свети Йоан Богослов за Пришествието Господне на земята” [3];

1.3. Литературен род – епос;

1.4. Литературен вид – сказание.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Апокалипсисът [4];

IV.1.2. Сюжет: Св. апостол евангелист Йоан се качва на планината *Тавор* (*възвишението се намира на 9 км югоизточно от гр. Назарет в Израел*), където моли Господ да му разкрие бъдещето на света. След седем дни молитва Св. Йоан е издигнат на Небето, където вижда отворени книги, които съдържат всички тайни на света. Господ му открива знаменията за идването на Антихриста и описва природните промени, които ще настъпят – възкресението на мъртвите, явяването на ангелите и съдбата на грешниците са основните събития, предсказани в текста...;

IV.1.3. Герои – Св. апостол евангелист Йоан Богослов и Господ Исус Христос;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*Второто пришествие на Христос и Апокалипсисът...*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*планината Тавор, небето...*);

IV.1.5. Мотиви – Второто пришествие, Страшният съд, възмездие, покаянието, спасението...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „и ще бъдат осъдени на вечен огън”, „цялата земя ще бъде недвижима”, „ще станат всички голи, но обременени (с грехове)”, „поставил си тъмнината за негов покрив”, „а грешниците ще бъдат тъмни”, „но всички ще бъдат едно стадо”...;

IV.1.6.2. Метонимии – „книги със седем печата”, „глас от рогова тръба”, „честният Кръст”, „агне с четири рога”...;

IV.1.6.3. Сравнения – „дясното му око е като звезда, а лявото като лъвско”, „пчелите не се различават една от друга, а всички имат еднакъв образ”, „но всички ще бъдат като ангели Божии”, „човешките дни са като трева, като полски цвят прецъфтяват”, „и ще се избели земята като сняг, и ще стане като хартия”, „земята ще бъде равна като трапеца и бяла като сняг”, „Господи, като девица съм пред Тебе и нямам грях!”, „праведните ще засветят като слънце”, „бедните и богатите

ще загинат като добитък”, „колкото е човешкия род, толкова са и ангелите”...;

IV.1.6.4. Епитети – „светъл”, „Божествено”, „благоуханни”, „лукав”, „вечна”, „невидими”, „небесни”, „многооки”, „украсена”...

IV.2. Дефрагментация: Универсалният християнски модел на поведение в сказанието се разкрива чрез пророчествата за настъпването на Божия съд.

Християнската нравственост се основава и на Вярата във Второто пришествие, когато праведниците ще бъдат възнаградени, а грешниците ще бъдат осъдени.

Текстът подчертава нуждата от Покаяние и праведен живот в очакване на тези събития. Представя се модел на човешкото поведение, в който водещи са смиреннието, честността, справедливостта, отговорността, самопречистването и хармонията.

Тези принципи, макар и вкоренени в религиозна перспектива, са универсални.

Те са отправна точка за личностно развитие и взаимодействие с околните в съвременния свят.

Сказанието оказва силно влияние върху апокалиптичните съчинения в Източната Православна традиция.

Сказанието е проникнало е в старобългарската книжнина през X-XI в. Най-ранният му препис е от XIII в. Текстуални паралели с *Апокалипсиса* съществуват в интерполираната редакция на *Откровение на Методий Патараски*, *Сказание Исайево* и др.

V. МЕТОД – аналитична обработка на агиографски текст.

Цитирана литература и бележки

1. За **Свети апостол и евангелист Йоан Богослов** е писано пространно. Съществуват множество варианти на неговото житие. Тук представяме създаденото от **Св. митрополит Димитрий Ростовски** (1651-1709).

Църковнославянският вариант на текста е поместен в „*Чети-минеи*”, което е доказателство за високо признание:

„Свети апостол и евангелист Йоан Богослов е бил син на Зеведей и Саломия, дъщеря на Йосиф Обручник. Той бил призван да проповядва Евангелието от рибарските мрежи. Когато нашият Господ Иисус Христос, вървейки покрай Галилейско море, си избирал апостоли между рибарите и вече бил призвал двама братя, Петър и Андрей, тогава Той видял и други двама братя – Иаков Зеведеев и Йоан, които кърпели мрежите си в лодка с баща си Зеведей и ги призовал. Като оставили веднага лодката и баща си, те тръгнали след Иисуса Христа. При самото си призоваване свети Йоан бил наречен от Господа „Син на гърма”, защото богословието му трябвало като гръм да се чуе по целия свят и да изпълни цялата земя. И той вървял след благия си Учител, поучавайки се от излизацията от устата Му премъдрост; и бил много обичан от своя Господ Христос заради съвършеното си незлобие и девствената си чистота. Но и той проявил към обичайния го Учител любов, по-голяма от любовта на останалите апостоли: понеже през време на доброволните страдания на Христа всички те, оставяйки своя Пастир, побягнали, а единичък той неотлъчно гледал всички мъчения Христови, състрадавайки Му сърдечно, плачейки и ридайки заедно с Пречистата Дева Мария, Майката на Господа, и не напуснал заедно с нея пострадалия за нас Син Божий до самия Кръст и смъртта на Спасителя. За това при Кръста той бил даден от Господа за син на Пречистата Дева Мария: висейки на Кръста, Господ, „като видя майка Си и стояция там ученик, когото обичаше, казва на майка Си: жено, ето син ти! После казва на ученика: ето майка ти! И от оня час ученикът я прибра при себе си” (Йоан 19: 26-27). И той се отнасял към нея с всяко уважение, като към своя майка и ѝ служел до честното и славното ѝ успение. А в деня на нейното успение, когато носели честното и свято тяло на Божията Майка за погребение, свети Йоан вървял пред одъра ѝ с блестящ като светлина царски скиптер, който свети архангел Гавриил донесъл на Пречистата Дева, възвестявайки ѝ пренасянето ѝ от земята на небето.”

2. Цит. по: **Св. Йоан Дамаскин**. Извор на знанието : Т. II. С., 2019, с. 47-48.

3. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 291-292.

4. **Апокалипсис** – букв. от гр. разкриване, смъкване на завесата, откровение.

13 – 5011 „Сказание за Пришествието Господне на Земята” / Св. Йоан Богослов (агиографски текст) (информационна картина)

Българско творчество в традициите на апокрифите

РЕЛИГИОЗНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОТИВИ В НОВОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ „ПОВЕСТ ЗА КРЪСТНОТО ДЪРВО” НА О. ЙЕРЕМИЯ (Дефрагментиран анализ)

Красимира Цанева

В апокрифа „Повест за Кръстното дърво” би трябвало да разпознаваме следи от два величествени сюжета в старобългарската литература – „Повест за Кръстното дърво” на **поп Йеремия** от X в. и „Слизането на Христос в Ада”. Това са два автентични апокрифа от VI в., превеждани и у нас (X-XIII в.)...

В началото на апокрифа „Повест за Кръстното дърво” Моисей отправя молба към Господ. При него идва ангел, който му носи три дървета: ела, кедръ и кипарис. А после: „Моисей ... взе трите дървета, сплете ги на плетка и я посади.” [1] В резултат на това горчивата вода става годна за пиене.

Същата постановка намираме в Стария завет: „Господ му показал дърво и той го хвърли във водата и водата стана сладка.” [2] Отново е налице сплитане на три дървета, но в апокрифа за Тивериадското езеро те са дадени от сатаната – тук обаче те са бор, кедръ и кипарис. И в двата случая се извършва и пророчество, според което от тях ще израстне дърво. На него един ден ще бъде разпънат Христос.

Очевидно е, че в историите за произхода на Кръстното дърво се преплитат мотиви от Стария и Новия завет. Самото дърво се показва като животоспасяващо, животодаряващо...

В параграф 7 на „Кръстното дърво и Соломоновият храм” четем: „Той нареди на своите слуги да отсекаят дървото и каза, че то ще прилегне в Йерусалим”. Соломон има намерение да включи дървото в градежа на храма, но това не се осъществява, защото то „...много години лежа извън църквата”.

Семантиката на акта на отсичането на дървото е не само символ на смъртта, но и знак за нов живот. Самата секира се свързва с образите на мълнията и огъня, поради което много божества, отнасяни към култа за споменатите дървета, са били изобразявани тъкмо с брадва в ръка. Преди да бъде разпънат, Иисус нарежда на една смокиня да изсъхне и пророкува идването на Царството небесно. Затова повреждането, паленето, сеченето и хвърлянето във вода на дърво има в основата си жертвоприношение за подпомагане настъпването

на ново време, на нов сезон... Присъствието на дървото пред храма говори за неговата роля като мост, който очертава ясна граница между света на профанното и света на сакралното. Връзка с този образ намираме в легендата за преминаването на Савската царица по дървения мост по пътя ѝ към цар Соломон. При самото преминаване тя претърпява метаморфоза, като се очисти от „нечовешките“ си качества, т.е. дървото има функцията на изцелител и преход между света на демоните и света на Божественото.

На няколко места в повестта четем за хора, получили изцеление при контакта си с дървото: „...ето, че една жена притича, гонена от бяс... веднага ангел господен удари жената, която пазише дървото, и така си бясът избяга от нея.“... От това се вижда, че дървото е запазило характерните си за езическото лечебни свойства – дървото е преносител, но и дом на Божествени сили, които донасят изцеление.

При славяните – както и при много други народи – на дървото се закачат всякакви предмети от бита. В произведението на поп Йеремия Исус Христос изпълнява ролята на жертва, която изкупува греха на праотеца Адам, чийто череп е под Кръста на Разпятието, докато от двете му страни – създавайки троичност – се намират разбойниците, участници в ритуала. Кръстът, издигнат на планина – в дадения случай това е хълмът Голгота, – е продължение на древния образ на Световното дърво. Наблюдавайки цялостно тази композиция, можем да кажем, че тя представлява една завършена космогонична представа за света.

Още един аспект допълва тази представа – самият ритуал на жертвоприношението има за цел да възпроизведе момента на Сътворението, т.е. победата на реда над хаоса. Смъртта е представена посредством новия живот, който ще я последва. Остава още един важен детайл от разбирането за връзката между Кръстното дърво и Световното дърво. Те изпълняват ролята и на медиатори – нещо като мост, стълба, отвеждаща към другите светове.

В Китай по Световното дърво се изкачват и слизат владетелите. В светилището на вуду има стълба, изпълняваща ролята на „път на духовете“. При мюсюлманите шинити дървото символизира хакикат, т.е. състоянието на блаженство и първоначално единство.

Всички тези аспекти се наблюдават и при Възкръсването на Христос, който е Владетел, носител на Светия Дух и символизира единението на човека и Бога.

В науката творбата на поп Йеремия за Кръстното дърво обикновено се цитира като „*Повест за Кръстното дърво*“. Тя е запазена в няколко пълни преписа. Два от тях съдържат в заглавието си името Йеремия. В повестта се проследява историята на Кръста от времето на Моисей до Разпятието на Исус. В нея е прокарана концепцията, според която историята на Кръста е свързана с историята на човечеството. Йеремия полемизира както с богомилите, така и с официалните схващания, разпространявайки една апокрифна философия, която в крайна сметка става и негова философия. Той създава увлекателно четиво, в което обикновеният читател е вярвал и което е чел с интерес...

Повестта за Кръстоносното дърво е обширно апокрифно съчинение.

То проследява историята на Дървото, от което е направен Кръстът Христов.

Съчинението е изградено върху занимателни епизоди от Стария и Новия завет и някои предишни апокрифни съчинения. Образът на Исус е подчертано антропоморфен, повествованието е наситено с любопитни фантастични сюжети.

Най-старият препис на съчинението е от XIII в. и е направен в *Драголювия сборник*.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 400.
2. **Милтенова, А.** „Презвитер Йеремия“. // *История на българската средновековна литература*. – С., 2009, с. 23-25.
3. **Георгиев, Е.** Литература на изострени борби в средновековна България. – С., 1966, с. 321.
4. **Ангелов, Б., М. Генов.** Стара българска литература (IX-XVII). – С., 1922.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НОВОЗАВЕТНИЯ АПОКРИФ
„ТАЙНА КНИГА НА БОГОМИЛИТЕ”
(Информационна картина)**

Иванка Трендафилова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*апокрифен*);

I.2. Заглавие – „*Тайна книга на богомилите*” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – летопис (*апокриф*);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп,
особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – лъжата, завистта, предателството и
алчността;

IV.1.2. Сюжет: По време на Тайната вечеря [2] Св.

Йоан извършва предателството, което сатаната извършва срещу Него: дяволът подвежда другите ангели в греховна измяна, изричайки думите:

„Вземете одеждите им! И те взеха одеждите, престолите 15 и венците на всички ангели, които бяха послушали сатаната”; сатаната се преобразява в човешки образ, но *„светлината му бе отнета, лицето му стана на цвят като нажежено желязо”* – това е причината, заради която е изхвърлен от небесното царство и лишен от небесна власт; той, захвърленият на земята, не може да се примири и се моли на Всевишния да го приеме обратно; Бог Отец се смилява над него и му дава седем дни спокойствие – през това време прогоненият ангел създава свой свят (мъж, жена от глина и рай). Йоан пита Христос кой е създал Адам и Ева и дали това не е Св. Отец, а Той отговаря:

„От Духа се ражда Дух, а от плътта – плът”; след тези думи Св. Иисус Христос запознава Св. Йоан с подробности, разкриващи личната Му мисия и края на земния Му път...

IV.1.3. Герои – Св. Йоан, Св. Иисус Христос, сатаната, Св. Отец, ангелите, Адам и Ева, Мойсей, дяволът, Св. Дева Мария...

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (: преди 1988 години – по време на Тайната вечеря...);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (: Небесното царство, Раят, преизподнята...);

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, символи, сравнения, епитети):

IV.1.5.1. Метафори: *„вратите на въздуха”, „вратите на водите”, „лицето на земята”*...;

IV.1.5.2. Метонимии: *„лицето му стана на цвят като нажежено желязо”*...;

IV.1.5.3. Символи: *„петото небе”, „престола на невидимия Отец”, „Божие седалище”, „геевата огнена”, „венеца на ангела”*...;

IV.1.5.4. Сравнения: *„две риби, които бяха съединени като волове за оран”*...;

IV.1.5.5. Епитети: *„небесните”, „невидимия”, „плътско”, „гореция”, „човешко”, „греховна”*...

IV.2. Дефрагментация: *„Тайната книга на богомилите”* е произведение, което представя възхода и падението на един от ангелите на Небесното царство, воден от лъжата, завистта, предателството и алчността.

Показана е загрижеността на Св. Отец и Неговия Син Христос към добронамерените и честните хора.

Тук доброто надделява над злото, защото е Християнска максима и един нов нравствен избор...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 303-306.

2. Тайната вечеря е последната вечеря на Св. Иисус Христос със Светите апостоли преди разпятието Му.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**РЕЛИГИОЗНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОТИВИ В
„БЪЛГАРСКИ АПОКРИФЕН ЛЕТОПИС”
(Дефрагментиран анализ)**

Миглена Петрова

Предполага се, че „Български апокрифен летопис” [1] е написан през XI в.

Творбата е известна само в един препис под заглавие „Сказание на пророк Исая как бе възнесен от ангела до седмото небе”. Ръкописът се намира в сборник от XVI в., който се съхранява в Държавния исторически музей в Москва (сбирката на А. И. Хлудов, N 123, л. 400б-403а).

Апокрифи се наричат текстовете, които се разпространявали извън църковните книги през Средновековието.

Една особена част от тях съдържат апокалиптични сюжети за края на света. При интерпретацията авторите задължително заимстват Библейски колизии. Тук личи, че авторът на „Български апокрифен летопис” е познавал „Повестта за Кръстното дърво”. Някои от допуснатите неточности могат да се дължат на факта, че е разказвачът или е възпроизвеждал събитията по памет, или – заради търсенето на различни аналогии с Библейски сюжети – е вмъквал произволно избрани събития за пояснение.

Творбата е именувана „Български апокрифен летопис” от Йордан Иванов [2] и има минимална историческа стойност.

Мотивът за първия български „цар Слав” е бил обект на редица анализи.

Цветелин Степанов приема, че в този звуков комплекс е фиксиран „славянски етноним или т.нар. втори основен компонент в етногенетиката на средновековната българска народност в частност” [3].

Сергей А. Иванов твърди, че „цар Слав” е митичен образ, тъй като не е известен на други, по-надеждни автори, а освен това и управлението му е твърде нереално – цели 119 години [4].

В извора се казва, че този цар е поставен от пророк Исая по Божие позволение в „Карвунската земя, наречена българска”.

Това е Добруджа, която е била опразнена от римляни и

елини отпреди 130 години. След това пророкът я населява с „множество люде от Дунав до морето“. Тези хора са езичници дълго време.

Слав е представен като първия цар в българската земя, а годините на неговото управление са години на „изобилие от всичко“.

Наречен е „*стомогилен цар*“, понеже „*сътвори сто могили в българската земя*“. Тук влизаме в един контекст, който препраща към мисли за древни архетипни представи, които не са обвързани директно с християнството.

Стоте могили [5] насочват към образа на „*цар Слав*“, който в случая е изразител на „*царската слава*“ и идеята за легитимност, сторена по Божия воля. Цар Слав е охарактеризиран посредством идеята за изобилието.

Неговите хора населяват поселища, които не са построени от него, а са изоставени от старите си обитатели.

Титлата на Слав е „*стомогилен цар*“ – т.е. притежател на сто могили, сто светилища...

И. Билярски смята, че неизвестният български средновековен автор не е имал идеята да „*скрие зад името „цар Слав“ древното преселване на славяните в тази част Европа през XVI в., а да представи страната, народа и неговия владетел в парадигмата на Библейската традиция и в този смисъл образът на цар Слав е стъпка именно в тази посока*“.

Освен че е „*епоним на славянското племе, представен от чисто митологична гледна точка*“ цар Слав е по-скоро някаква „*идеологическа позиция за идентичност на властта и нейната религиозна легитимация*“ [6]...

„*Български апокрифен летопис*“ досега е занимавал най-вече българските историци и литератори. Те обикновено регистрират липса на логика и неясноти, снети при описанието на лица и събития.

Причините за това се крият най-често или в безкритичното ползване на други апокрифи, или на наивност и неосведоменост. [7]

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 307.
2. **Йотов, Й.** Богомилски книги и легенди. – С., 1925. // *TRIANDAFILLO* : Юбил. сб. в чест на 60-год. на проф. д. фил. н. Христо Трендафилов / [Ред. кол. Веселин Панайотов, отг. ред. ... и др.]. – Шумен [В. Търново], 2013, с. 419.
3. **Степанов, Цветелин.** „Цар Слав“ и легитимацията на българското царство в „Сказание на пророк Исая“. // *TRIANDAFILLO* ..., цит. съч., с. 41.
4. **Иванов, С. А.** К вопросу об элементах этнополитического сознания в „Болгарской апокрифической летописи“. Раннефеодальные славянские государства и народности (Проблемы идеологии и культуры). – С., 1991. // *TRIANDAFILLO* ..., цит. съч., с. 419.
5. **Йотов, Й.** Богомилски книги и легенди. – С., 1925 ; **Тъпкова-Займова, В., А. Милтенова.** Историкоапологичната книжнина във Византия и в средновековна България. – С., 1996 (ориг. текст). // *TRIANDAFILLO* ..., цит. съч., с. 420.
6. **Щавелев, А. С.** Славянские легенды о первых князях. Сравнительно-историческое исследование моделей власти у славян. – Москва, 2007, с. 151-152. // *TRIANDAFILLO* ..., цит. съч.
7. **Моллов, Тодор.** Хронотоп и структура на квазиисторическия „Български апокрифен летопис“ от XI век. // LiterNet : Ел. издателство Варна <<http://www.liternet.bg/publish9/atotomanova/citiraneto.htm>>. – 12.02.2016. – 8 с.

16 – 4713-135 – 1781 „Български апокрифен летопис“ (Новозаветен апокриф) (дефрагментиран анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ФОЛКЛОРЕН СЮЖЕТ ЗА СВЕТИТЕ БРАТА
КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ И
АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ В АПОКРИФА
„СЛОВО ОТ СВЕТИ КИРИЛ ФИЛОСОФ ЗА ТОВА,
КАК ПОКРЪСТИ БЪЛГАРИТЕ” НА
СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ
(Философска картина)**

Татяна Милкинска

С падането под византийска власт настъпват съществени изменения в културното развитие на България. Византийското висше духовенство прокарва културна политика, която е насочена срещу българската литература. Целта е елинизирание на богослужението и на българското население [1].

Българските произведения, писани през този период, са анонимни, кратки по обем и са основани на апокрифната литература и фолклора. Тематиката и образите са свързани с българските книжовни традиции от IX-X в., но по форма и идеи са напълно нови. Българското народностно самосъзнание от времето на византийското владичество е в основата на един рядък културен феномен. Всички книжовници от Златния век на цар Симеон пишат и говорят за „славянски” букви и „славянски” книги. В средата на византийското владичество, когато българската държава е само спомен в паметта на книжовниците, те определят същите книги и букви като „български”. От този период датират и първите документирани прояви на българско самосъзнание. Те се откриват в апокрифни съчинения, които съдържат свидетелство за съхранения исторически спомен на своите автори и разкриват техните представи за отминалата българска държавност. Най-богата е информацията в „Българския апокрифен летопис от XI-XII в.” и „Слово от Свети Кирил Философ за това, как покръсти българите”.

„Слово от Свети Кирил Философ ...” е българският отговор на византийския духовен натиск и представлява кратка творба, написана (най-вероятно през XII в.) във формата на автобиография на създателя на славянската писменост: „Роден съм в Кападокия и се учих в Дамаск.” [2]. До края разказът се води от първо лице. В него са преплетени исторически и легендарни елементи, загатват се събития от различни епохи, което прави творбата твърде интересна от историческа гледна точка.

В апокрifa Св. Кирил е представен като определен от Бога да намери българския народ и да го насочи по пътя на просветата и културата. Намирайки се в църквата на Александрийската патриаршия, той чува глас от олгара, който му нарежда: „*Кириле, Кириле, иди в обширната земя и сред славянските народи, наречени българи, защото Господ те е определил да ги покръстиш и да им дадеш закон.*” [3]. Св. Кирил дълго търси българския народ, когото трябва да Покръсти и да въведе в Християнската вяра. Най-накрая го открива в Солун. По-нататък цялата му дейност е обрисувана в светлината на определена антивизантийска тенденция. Солунският митрополит клевети българите и ги нарича човекоядци. Българите обсаждат Солун и побеждават гърците, принуждават ги да им предадат Св. Кирил.

Авторът с гордост отбелязва способността на българите бързо да възприемат новата християнска култура: „*Аз ги учих малко, те сами много постигнаха.*” [4]. Заклучителните думи представляват най-силния момент в патриотичното въодушевление на автора – българите са Богоизбран народ, те са определени от Бога да предадат непокръстната Християнска вяра. Поради историческите неточности творбата не е истинска автобиография. Авторът е избрал тази форма за по-голямо внушение на идеите. По този начин самият той остава неизвестен, скрит зад своя герой. Този похват има още по-голямо значение, когато се използват името и престижа на голяма историческа личност като Св. Константин-Кирил Философ. Такава форма на изложение е характерна за апокрифната апокалиптична литература. Гласът, който направлява героя и му възлага мисията да даде закон на българите, също е типично сюжетен за апокрифите. Несъмнено анонимният автор на творбата черпи идеи от апокрифната литература и по-специално от тази, посветена на подвизите на апостолите. Той използва познати фабулни конструкции, за да създаде с тяхна помощ произведение със съвсем ново съдържание.

Главният герой не е Библейско лице, а славянският учител Св. Константин-Кирил Философ. Разказът е легендарен и съдържа исторически събития от различни епохи. Текстът е изпъстрен с исторически неточности като още в началото авторът смесва личностите на Св. Константин-Кирил Философ и Св. Кирил Кападокийски. В този период Византия предприема политическа и културна експанзия в България с цел да наложи византийския език и култура. Идеята на творбата се определя от историческия момент, тя е ярко патриотична, има антивизантийска насоченост, каквато в епохата на византийско владичество е била нужна.

Творбата опровергава мнението на византийците, че българите са варвари, напротив – техният образ е представен изцяло в положителна светлина. Българите са храбри, любознателни и ученолюбиви хора. В края на творбата Кирил подчертава тяхната месианска роля: „*Те, каза Господ, ще предадат на Бога Православната вяра и Християнството.*” [5]. По време на Средновековието това е най-висша похвала – българският народ е определен за велика мисия. Творбата е издигала високо самочувствието на тогавашните българи, вдъхвала им е духовна сила и ги е подтикнувала да пазят българската писменост и език. Това е апокриф-легенда, както са легенда всички апокрифи за *деянията на апостолите*, но тя е с български дух и съзнание [6]. Християнството слага своя отпечатък върху целия културен живот през Средновековието, затова и произведението е съставено по модела на *Библейската книга за пророк Йона*, която дори е пряко цитирана.

Ако направим сравнение, то ще покаже, че анонимният автор е постъпил творчески, преработвайки **Библейския сюжет**. Неговият герой, за разлика от Библейския, следва последователно волята на Бога. С това той се доказва като изцяло положителен образ, истински „Божии” пратеник с велика мисия „*сред славянските народи, наречени българи*” [7]. Забележително в случая е прякото позоваване на изходния текст – героят сам се сравнява с Библейския персонаж: „*Обаче се побоях да не стана като пророк Йона, и отидох в Крит*” [8]. „*Книга на пророк Йона*” е използвана като модел, към който авторът е подхождал свободно, подчертавайки сходствата и различията в поведението на главните герои и на народите, сред които те са изпратени. Всъщност тази Библейска книга има особено важно тематично, структурно и композиционно значение за цялата християнска традиция, тъй като тя е първообраз на преданията за апостолските и мисионерските подвизи през цялото християнско Средновековие.

Цитирана литература

1. Петканова, Донка. Българска средновековна литература. – С., 2001, с. 395-410.
2. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 310.
- 3-5. *Пак там.*
6. Динев, Петър. Из историята на българската литература. – С., 1969, с. 3-93.
7. Златна христоматия на България ..., *цит. съч.*
8. *Пак там.*

17 – 4713-138 – 1853 „Слово от Свети Кирил Философ за това, как покръсти българите” (Новозаветен апокриф) (философска картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Апокрифни молитви

**РЕЛИГИОЗНИ СОЦИАЛНИ МОТИВИ В АПОКРИФНАТА
„МОЛИТВА НА СВЕТИ АРХАНГЕЛ МИХАИЛ
ПРОТИВ МОРА И ВЕЩИЦИ, ВАМПИРИ И ВЯТЪР,
КОИТО СА ПРЕЗ ДЕНЯ И НОЩТА”
(Информационна картина)**

Христина Савова

В сюжета на „Молитва на Свети Архангел Михаил против мора и вещици, вампири и вятър, които са през деня и нощта” [1] от XVII в. е заложено противопоставянето на **доброто** и **злото**.

Доброто е олицетворено в образа на архангел Михаил, който е „*архистратег*”, вожд на небесното воинство.

В него е надеждата за пропъждане и обезвреждане на нечистите духове.

Злото е вещицата, дяволът – все образи, възприемани като причинители на всичко лошо.

В Средновековието вещиците са били смятани за жени, които са можели да приготвят лекове, да пишат и да четат. Отначало са били дълбокоуважавани.

С течение на времето и под влияние на Църквата вещиците започват да се възприемат като жени, които са в съюз с дявола. Те са носители на зли и демонични сили [2], чрез които причиняват вреда и злополучие, заради което победата, удържана от архангел Михаил, е гарант за тяхното изличаване от дома на „Божия раб”.

В молитвата вещицата се кълне в Бог и висшите сили. Изброяването на имената ѝ на практика разкрива нейната нравствена същност:

„*Първо име Мора, второ – Вещица, трето – Визуса, четвърто – Макарила, пето – Сияна, шесто – Евгелуса, седмо – Наврадулия, осмо – Живи огън, девето – Пладница, десето – Детодавица, единадесето – взема млякото на младенците, дванадесето – Дявол измамник*” [3].

Като се изписват и произнасят всичките ѝ имена, вещицата ще бъде почетена, ще се признае нейното битуване и ще ѝ се засвидетелства уважение.

Своеобразният ритуал има за цел да послужи за умилюване на злата сила.

Диалогичността в случая би трябвало да разкрива връзката между Християнството и езичеството...

Тази молитва експонира възгледите на средновековния българин за борбата със злото.

Словото в нея е своеобразно отражение на конкретна историческа действителност, където са разкрити фрагменти от проблемите, тревогите и Вярата в Бог на обикновения човек.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. **Василев**, А. **Куманова**. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 312.
2. **Мичева-Пейчева**, К. Злите сили в средновековните апокрифни молитви. // *X-XX в. : е-списание* / Инст. за бълг. ез. при БАН, год. III, 2015, бр. 5. <<http://www.abcdar.com>>. – 12.02.2016. – 8 с.
3. **Петканова**, Д. Апокрифни молитви. // *Старобългарска литература* : Енциклопед. речник. – С., 1992, с. 39-40, 312.

18 – 4713-139 – 1783 „Молитва на Свети Архангел Михаил против мора и вещици, вампири и вятър, които са през деня и нощта“ (апокрифна молитва) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Гадателни книги

**РЕЛИГИОЗНИ СОЦИАЛНИ МОТИВИ
В ГАДАТЕЛНАТА КНИГА „МЕСЕЦОСЛОВ“
(Интерпретация с аргументативни техники)**

Елена Симова

„Месецослов“ [1] е гадателна книга, обясняваща в кои дни разболяването на човек може да премине, в кои дни може да бъде тежко и в кои – фатално.

Книгата е част от апокрифната литература.

Апокрифите през Средновековието са съставна част от литературата на всички християнски народи. През Рим те се разпространяват в Западна Европа и Източните римски провинции – в Етиопия, Грузия, Армения, България, Сърбия, Румъния...

Тази литература става интернационална и оставя своите следи и в други области на духовната култура [2].

Апокрифите не са жанрово единни, но се установяват няколко дяла:

- *същински апокрифи*: художествена проза, послания, поезия, въпроси и отговори;

- *вторични апокрифи*: молитви, гадателни книги, жития...

Гадателните текстове се делят според признака, по който се гадае: гадае се *по природни явления* (напр. гръмотевиците, оттук и *Гръмник*) или *по християнските празници в календара* (напр. Коледа, оттук и *Коледник*), а може и по месеците (оттук и *Месецослов*) [3].

Интересно е да се отбележи, че терминът *Месецослов* се използва в значение на Богослужбена книга, отбелязваща неподвижните във времето църковни празници.

Тук се наблюдава разграничаване между църковно и апокрифно, т.е. терминът означава *канонична книга*, чието съдържание обаче е *апокрифно*.

Текстът на „Месецослов“ дава точна информация за това, как ще протече дадена болест, ако следваме деня, когато тя започва.

Набляга се на връзка между времетраенето на болестта

и нейния времеви изход (числото, фиксиращо датата...).

Числата 5, 8, 10, 21, 25, 28 предвиждат сигурна смърт.

Вижда се, че „фаталната“ комбинация от числа са 2, 5 и 8 в различни варианти.

Ако човек се разболеє на 15-ия ден от месеца, то всичко тогава ще бъде в Божиите ръце...

Числата и числовите повторения на определени действия в обряда имат магически смисъл. Те не просто свързват вещите, а се превръщат в елемент на връзката с Отвъдното – тук са представите и за първия миг на Творението, и за вселена, която се е формирала от хаоса [4].

Именно от подобни представи има нужда обикновеният човек, за когото бъдещето е неясно, неизвестно, страшно.

„Месецо̀слов“ е извор на богата информация, която чертае щрихи от психологическия портрет на българската национална идентичност.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 313.
2. Петканова, Донка. Стара българска литература : Т. 1-2. – 2. изд. – С., 1981, с. 7.
3. Игов, Светлозар. История на българската литература. – С., 2002, с. 73.
4. Старева, Лилия. Български магии и гадания. – С., 2007. – 466 с.

19 – 4713-140 – 1816 „Месецо̀слов“ (гадателна книга) (интерпретация с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Апокрифни въпроси и отговори

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В АПОКРИФНИТЕ ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ
„СЛОВО НА ГОСПОДА НАШ ИИСУС ХРИСТОС”
(Информационна карта)**

Теодор Крумов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен (*апокрифен*);

I.2. Заглавие – „Слово на Господа наш Иисус Христос” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – летопис (*апокриф*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – традиционната Християнска ценностна система;

IV.1.2. Сюжет: Св. Иисус Христос, когато е на 33 години, ни описва създаването на Лазаровден, Връбница, сюжета, свързан с Тайната вечеря, Неговото Разпъване и Възкресение: тогава възрастта на Св. Богородица отстои на 14 години от Гавраиловото благовещение. Тя живяла 59 години.

Времето за Петровия пост е времето точно от Великден до четвъртия ден на м. май. Св. Апостол Петър е брат на Св. апостол Андрей, а двамата са синове на Св. Йоан. Св. апостол Андрей е целомъдрен.

Името на Петър е Симон, но Иисус Христос го нарича Петър. Както Света Троица е на Небето, така има и три царства на света – първото царство е гръцкото, второто е българското,

а третото – аламanskото. Съществуват 72 народа (5 от тях са правоверни) с 3 правоверни книги, 12 от които са полуправоверни.

В Словото Божие е разказано за зачеването на правоверните народи и полуправоверниците. Ноевите синове са правоверни християни, дъщерите – също. Синовите не желаят да вземат своите сестри, сестрите не желаят да направят обратното. Построили са две къщи – една за жените, една за мъжете.

На въпроса откъде тогава са се появили неверните народи, авторът на апокрифа ни разказва за Измаил (незаконен син на Авраам), който легнал в Синай с майка си Агора.

На мястото на 12 апостоли има 8 престола, които са: **франкският (на мястото на Св. апостол Петър)**, **арменският (на мястото на Св. Павел)**, **иверският (на мястото на Св. апостол Тома)**, **африканският (на мястото на Св. апостол Марко евангелист)**, **трапезундският (на мястото на Св. апостол Филип)**, **словенският (на мястото на Св. апостол Яков)**, **деспотският (на мястото на Св. апостол Симон, който поставя царете)**.

Знаците на народите се разпределят, както следва: *франкът е лъв, българинът е бик, турчинът е змия, сарацинецът е вепър, арменецът е гущер, грузинецът е овен, сириецът е зубър, чехът е елен, аламанинът е куче, персиецът е врана, татаринът е копей* [2]...

IV.1.3. Герои – Св. Богородица, Св. апостол Петър, Св. апостол Андрей, Св. Йоан, Св. Отец, Св. Син, Св. Дух, Сим, Хам, Яфет, Ной, Измаил, Агара, Авраам...

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (: преди 1988 години...);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (: Европа, Азия, Африка...)...

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.5.1. Метафори – „венчани за царските престоли”...;

IV.1.5.2. Символи – лъв, змия, вепър, гущер, овен, зубър, елен, куче, врана, копей, леопард, бик, вълк, лисица, котка, бобър, рак, видра, сврака, тур, таралеж, катерица, кон, риба, гълъб, язовец, козел, заек...;

IV.1.5.3. Епитети – „девственик”, „правоверни”, „полуверни”, „безплътни”, „прокълнат”, „неверни”, „незаконно”, „франкският”, „арменския”, „иверският”, „африканския”, „трапезундският”, „словенския”, „деспотския”...

IV.2. Дефрагментация: Апокрифът поражда чувство на гордост от това, че съм българин и християнин. Тук Бог се преобразява, събира апостолите на Тайната вечеря.

В епоса се споменава, че има трима царе, както има Света Троица на Небето. Второто царство е българското.

Това означава, че трябва да следваме неотклонно Вярата в Християнското учение за Триединния Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух), защото там се крие истинският път.

Ние сме правоверен народ с правоверни книги.

Всеки народ олицетворява дадено животно в апокрифа.

Българинът е бик – тази *сингуларизирана метонимия* би трябвало да означава, че, според традиционната Християнска ценностна система, на нас ни е отредено да бъдем силни, мощни, несломими...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 314-316.

2. Вепър – *диал.* мъжка дива свиня, глиган.

20 – 4713-141 – 3305 „Слово на Господа наш Иисус Христос” (апокрифни въпроси и отговори) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Ораторска проза

Полемични съчинения

**ПЪРВИЯТ ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ОБОСНОВАН АПОТЕОЗ
НА ДЕЛОТО НА СВЕТИТЕ БРАТЯ КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ
И АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ В ПОЛЕМИЧНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„ЗА БУКВИТЕ” НА ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР
(Дефрагментарен литературен анализ)**

Паола Галович

I. ОБЕКТ: „За буквите” от Черноризец Храбър...

II. ПРЕДМЕТ: тема, сюжет, герои, образи, чувства и въздействия...

II. 1. Тема: защита на славянските букви, създадени от Св. Константин-Кирил Философ...

II. 2. Хронология: „За буквите” е единственото запазено полемично съчинение от Черноризец Храбър; вероятно е писано в края на IX в., около 893 г.; не се знае със сигурност къде точно е написана творбата...

II. 3. Сюжет: Предполага се, че първоначалният вариант на „За буквите” е създаден на глаголица.

Състои се от въвеждаща част и от същинска полемична част. Във въведението се говори за историята на славянското писмо, а в полемическата част авторът защитава създадените от Св. Константин-Кирил Философ букви. Традиционно възприетото становище е, че Черноризец Храбър защитава правото на славянската писменост да съществува наравно с гръцката и еврейската. Липсата на собствено писмо измъчва славяните и Бог им помага да преодолеят тази трудност. Така азбуката на Св. Константин-Кирил Философ се явява част от Божия промисъл. Тук се внушава идеята, че славянският първоучител е Богоизбран.

Надмощието на славянската писменост е неоспоримо и достатъчно основание на автора за общославянски патриотизъм. Същинската полемична част се състои от теза, антитеза и извод. Тезата представлява обвинение от страна на противниците на славянската писменост. Противостоенето е формулирано като въпроси, чиито отговори представляват антитезата на автора. Аргументите се основават на логически издържани изводи, подкрепени с исторически и Библийски сюжети.

Изводите утвърждават правото на съществуване на славянските букви. Чрез исторически тълкувания полемистът не само показва познаване на гръцката история, но и внушава становището, че славянското писмо е свещено, защото е дело на свят мъж и е еднократен чудодееен Християнски акт.

II. 4. Герои: славяни, Бог, Свети Константин-Кирил Философ, гърци, Паламид, Кадъм Милански, Симонид, Ехихарий, Дионисий Граматик...

II. 5. Образи: букви; ангелите; окаяните...

II. 6. Чувства и възмущения: Черноризец Храбър е ревностен последовател на Св. Кирило-Методиевото дело, той е негов страстен бранител. Трезвата му преценка на филолог, ангажиран със съдбините на своя славянски род, го подтиква да напише безсмъртното си произведение „*За буквите*...”.

В тази творба с много страст творецът осъществява своята пламенна защита на славянската азбука, утвърждава и възвеличава славянската писменост.

Своята защита Черноризец Храбър осъществява чрез композицията на съчинението.

Условно то се дели на две части – *историческа* и *полемична*, които преливат една в друга и взаимно се обуславят. Мярата между тях – осъществена посредством темпоритъма на спокойния, уравновесения, но и на бурния, гневен тон – определя високото философско ниво на творбата.

Използвайки композиционната схема „теза : антитеза”, авторът привидно приема обвинението, но и аргументирано ги отрича. Отрицанието е градирано...

„Защо са славянските книги? Тях нито Бог ги е създал, нито ангелите, нито пък са изначални като европейските, римските и гръцките, които са още от началото и са приети от Бога”. Богатата ерудиция на твореца му дава възможност да аргументира достойно защитната си теза и отново да уличи опонентите си в незнание и невежество: „Бог не е създал най-напред нито еврейския, нито елинския, а сирийския, на който говорил Адам”...

Черноризец Храбър излага демократичните си възгледи за равноправието на народите, за равностойния им принос в човешката цивилизация и внушава мисълта, че няма значими и незначими народи, че пред Бога всички са равни:

„И както се размесиха езиците, така и нравите, и обичаите, и наредбите, и законите, и изкуствата според народите: на египтяните се падна земеренето, на персите, халдеите и асирийците звездоброенето... на елините пък даде граматиката и философията”.

На обвинението, че славянската писменост е несъвършена – „Ако ли пък някой рече, че не ги е нагласил добре, понеже и сега се нагласяват” – авторът отговаря със смели мисли, които противоречат на средновековните догми.

Черноризец Храбър пише творбата си с ясното съзнание, че участва в един съдбовен за славянските идейно-исторически конфликт – борбата им срещу политическата и културната асимилация на Римската империя. Защитата на славянската писменост включва и нейната възхвала, но без да се подценява достойнството на другите, макар че изрично подчертава:

„Затова славянските букви са по-свети и по-започит, защото свет мъж ги е създал, а гръцките – елини езичници”. А после продължава: „А славянските книги сам Свети Константин, наречен Кирил, ги преведе и буквите създаде за малко години”...

Признателността към делото на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий е основание за патриотичната гордост на писателя и родолюбеща Черноризец Храбър. Полемичното съчинение „*За буквите*” възвеличава най-значимото събитие в славянската културна история – сътворяването на славянските букви.

III. МЕТОД: дефрагментарен литературен анализ.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 317-320.

21 – 4713-143 – 2346 „За буквите” / Черноризец Храбър (полемично съчинение) (дефрагментарен литературен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**КАНОНИЧНА РЕЛИГИОЗНА ПРАКТИКА
В ПОЛЕМИЧНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„БЕСЕДА ПРОТИВ БОГОМИЛИТЕ” НА ПРЕЗВИТЕР КОЗМА
(Философска картина)**

Емилия Боянова

Текстът на „Беседа против богомилите” от Презвитер Козма става известен на науката през 30-те години на XIX в.

„Беседа против богомилите” е полемично съчинение на старобългарската литература, принадлежащо към ораторската проза. Тук книжовникът засяга моралните устои на държавата, социалния и духовния хаос, който е царял в нея. По съдържанието си беседата е обширно антибогомилско произведение, в което има анатемни, чиято главна задача е да изобличи еретиците.

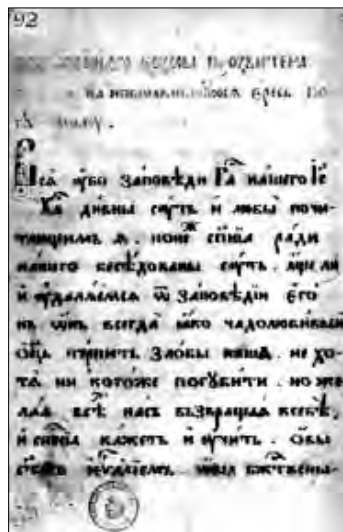
Смята се, че Презвитер Козма е живял през X в., когато е имало обществени противоречия и конфликти между управляващи и народ, Църква и миряни.

В беседата като цяло не се отделя специално внимание на обобщения образ на народа, но неговото присъствие се усеща навсякъде в творбата.

В съчинението е регистриран религиозният статус на обществото – народът е невеж спрямо Християнското учение за Троициния Бог, живее със своите езически ритуали, не почита Християнската молитва, която, според Козма, е задължително условие за социално благоденствие.

Старобългарският автор заема позицията на официалната Църква, макар че в беседата си остро критикува тогавашното духовенство, затънало в разгул и користолюбие. Упрекът към духовните пастири е категоричен: „Защото ние сме причина за греховете и за унищожението на своите хора!” [1].

Това се е отразило зле върху съзнанието и нравствеността на все още неукрепналия в Християнската вяра български народ. У мнозина е преобладавало усещането, че народ и държава отиват към гибел. Критиката на духовника цели нравственото усъвършенстване на личността, въдворяването на ред в държавата, прогласът му е за мир и хармония. Наред с дълбоките религиозни причини, които предизвикват желание за бягство от света в търсене на личното

спасение, не трябва да се подценяват и социалните мотиви, провокирали появата на ересите. За дейността на поп Богомил презвитер Козма съобщава: „Случи се, че в годините на правотверния цар Петър в българската земя се появи поп по име Богомил – по-вярно е да се нарече Богунемил. Той пръв почна да проповядва ерес по българската земя.” [2].

Сведенията, които презвитерът представя в творбата, се свеждат главно до това, че той е познавал добре възгледите на богомилите. Описанията напомнят гледната точка на непосредствения очевидец. Целта на наблюдателя е чрез канонична дидактика да обори част от възгледите на еретиците, за да им посочи източниците на заблудата.

Богомилите са отричали Божествената и човешка природа на Исус Христос. Отношението им към Пресвета Богородица е като към обикновена жена, тук символите на Християнската вяра са отхвърлени. Богомилите са смятали, че вярващите не се нуждаят от свещеници, храмове и обреди, тъй като всички те са творение на сатаната. В „Съдният ден” при Второто Христово пришествие грешниците ще бъдат загинаги осъдени, а праведниците ще получат Райско блаженство. В крайна сметка силите на доброто ще надделеят над силите на злото. Макар че са отричали реда в Църквата, самите богомили са били организирани в ясно структурирана йерархия...

Прави впечатление отношението на богомилите към светската власт: „Като хулят богатите, учат своите да не се подчиняват на господарите си; ненавиждат царя; ругаят старейшините; укоряват болярите; мислят, че са омразни на Бога, които работят на царя, и заповядват на всеки слуга да не работи на своя господар.” [3]. Да не се работи за царя и болярите – това е един от основните мотиви за преследването на богомилите през Средновековието.

В беседата социалният протест на еретиците е намерил пряко отражение...

В полемичното съчинение има два основни момента, обединени помежду си посредством идеята за изкореняването на богомилството и усъвършенстването на обществото. В същинската богомилска част авторът се стреми да покаже погрешността на учението. За него еретиците са просто заблудени и зли хора, той не знае на кого или на какво да ги уподоби. Самите еретици са наричали себе си „християни”, „небесни жители”, които са „мили на бога”. Презвитер Козма отбелязва, че те са преследвани от властта и са „страдали с хиляди”. Прониквали са като проповедници по домовете на хората, за да ги убеждават в правотата на своите схващания.

Тук проповедникът категорично заявява: „Ако ли им вярвате или ги приемете с обич в своя дом, или им създавате някаква радост, ето, предсказах ви: с тях ще бъдете осъдени на вечни мъки.” [4]. Козма предупреждава читателите си, като им отправя следния съвет: „Ако отиде при еретиците баща ти, майка ти, брат ти или синът ти и ако не те послуша, след като го посъветваш веднъж и дважд [да се откаже от тях], отстрани го и го възненавиди.” [5]. За да предаде истинност и авторитет на думите си, в края на произведението Козма моли читателя да не осъжда неговата грубост и безумие...

Средновековната личност е пряко свързана с Християнската религия. Тя задължително е подчинена на изискванията за истинност. През Средновековието грамотността на хората е била свързана главно с познаването на Християнското учение. Художествените похвати и форми за изграждане на полемичен агиографски текст до голяма степен е зависил от основната му цел, която е била или да възхвалява, тълкува, поучава, или да назидава...

Средновековната личност е била раздвоена в представите си за земното и Небесното, за Отвъдното – за онова, което е обещавало безсмъртие на душата, но и всекидневното терзание на плътта. Презвитер Козма воюва срещу своеобразна есхатология – в беседата му богомилството е редуцирано до апокалиптичните религиозни вярвания и Старозаветни доктрини, характерни за предхристиянската епоха...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 321-347.
2. Пак там, с. 321.
3. Пак там, с. 332.
4. Пак там, с. 330.
5. Пак там, с. 330.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Похвални слова

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН
ПРАВСТВЕН МОДЕЛ ЗА ВЪЗХВАЛА
В ПОХВАЛНОТО СЛОВО
„ПОХВАЛА ЗА СВЕТИ КИРИЛ ФИЛОСОФ”
НА СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Фрагментарен анализ)**

Татяна Милкинска

I. ОБЕКТ: „Похвала за Св. Кирил Философ” [1] от Св. архиепископ Климент Охридски [2].

II. ПРЕДМЕТ (тема, герои, особености на художествения стил, сюжет, хронотоп):

II. 1. Тема: преклонение и възхвала пред живота и делото на Св. Константин-Кирил Философ...

II. 2. Герои: Свети Константин-Кирил Философ, иконоборецът Теофил, цар Михаил, патриарх Аний...

II. 3. Особености на художествения стил (метафори, сравнения, епитети):

II. 3. 1. Метафори: „духовни органи”, „сърдечна слепота”, „греховна суша”, „живи слова”, „златозарна утроба”...;

II. 3. 2. Сравнения: „прелитайки като орел”, „светна като слънце”, „чист като ангел”...;

II. 3. 3. Епитети: „злохулни”, „трисветли”, „богоизплетен”, „златозарни”, „светлозарни”, „ангелозарни”, „богоречиво”...;

II. 4. Сюжет: Св. Климент Охридски ни запознава с живота и делото на Св. Константин-Кирил Философ посредством приповдигната възхвала на творческата и религиозната му дейност.

Славянският първоучител е сравнен с Библейския апостол Св. Павел. Подобно на него той, е учител и светец, запознаващ хората с тайните и величието на Христовото слово. Вярата в Божествената мъдрост и триумфът на Божественото

предопределение са сила, чрез която Св. Константин-Кирил Философ създава азбуката.

Творбата започва с обръщение (въведение), последвано от разказ за живота и делата му... – отричане от всичко земно и дейност в полза на Бога и хората.

В своя земен път Св. Константин-Кирил Философ подчинява действията си на единствената свята цел – мъдростта и призванието да осъществи Божията воля, да възплъщава силата на Словото Му.

Началото на този път е блестящата победа в спора над лъжливия патриарх Аний, разобличен от правдивите думи на Св. Константин-Кирил Философ.

Следва изреждане на неговите мисии при хазарите и сарацините, унищожаването на идолите на фулския народ, полемиката с еретиците-триезичници.

Подчертан е контрастът между свещената личност на Св. Константин-Кирил Философ и триезичниците.

Най-важната текстова цялост на похвалното слово е възхвалата. Тя представлява поредица от *анафорични повторения*.

Многократно повторената дума „*облажавам*” не е насочена към физическия образ на славянския първоучител, а към духовната му святост.

Творбата завършва с молитва към светеца, превърнал се в духовна опора по пътя към Божията вяра.

II. 5. Хронотоп (време и пространство):

II. 5. 1. Време: IX в.;

II. 5. 2. Пространство: Похвалата отбелязва Моравската мисия.

Единственото географско понятие в случая е Рим, където славянските първоучители и учениците им са пристигнали най-вероятно в края на 867 г.

III. МЕТОД: Фрагментация.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 348-351.

2. **Св. архиепископ Климент Охридски** е най-видният ученик на Светите братя Кирил и Методий, подготвил многобройни ученици и създал забележителни литературни творби.

Той оставя дълбока следа в българската история със своето голямо по обем литературно наследство.

Старобългарският писател пише напълно в духа на средновековната стилистика и според Християнските естетически норми същевременно изгражда собствена образност и собствен авторски стил, по който творбите му могат да бъдат разпознати.

23 – 4713-146 – 2750 „Похвала за Свети Кирил Философ” / Св. архиепископ Климент Охридски (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
„ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”
ОТ СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Информационна картина)**

Емилия Костова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – **Св. архиепископ Климент Охридски** е средновековен български учен. Той е първият епископ, проповядвал на старобългарски език. Основател е на Охридската книжовна школа. Православната ни църква го тачи като един от *Светите Седмочисленици*. Ученик е на Св. Константин-Кирил Философ и Св. архиепископ Методий.

Роден е около 840 г., починал е на 27 юли 916 г. в Охрид (Първа българска държава).

Св. архиепископ Климент Охридски е един от най-значимите представители на старобългарската литература, той пише жития, похвални слова, църковни химни, превежда църковни текстове.

В науката се посочват приблизително 50 негови съчинения.

I.2. Заглавие – „*Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий*” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – химнична агиографска животопис.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация).

IV. 1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил):

IV. 2. Сюжет: „*Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий*” е сравнително обширна творба, която се нарежда сред основните извори за живота и делото на славянските първоучители. Още много млади, двамата братя се захващат с нелеката работа за просвещение, като проповядват правата вяра, живеят в смирение, послушание, бодърстване и молитва, в труд и служене, в строго постене, в постоянна трезвост. Тръгвайки от Солун и пътувайки за Олимп, Методий приема монашеско пострижение в черни дрехи. Потая се

в смирение и молитва и се опитва да постигне всичко висше и свято. Това се случва след като патриархът разбира за неговите подвизи и го провъзгласява за митрополит. *Светото Писание* възвестява за такива хора с похвални думи. Дватама учители с Вяра вършат само добри дела. Те разнасят Божие слово. Многократно са сравнявани с Мойсей и Аарон: „Дватама заедно, като преведоха двойно Божия закон, предадоха го на нов народ, като му създадоха букви. Онова, което беше скрито за мъдри и разумни, се откри на младенци в последно време чрез тях двамата”. Кирил и Методий поемат пътя за Рим, където папа Адриан II ги посреща като „Божии ангели”. Но настъпва тъжен момент, когато Константин-Кирил Философ вижда видение за своята смърт. Той е погребан в римската базилика „Сан Клементе”, след което римляните още по-силно започват да вярват в неговата святост. След кончината на Константин-Кирил Философ, Методий е провъзгласен за архиепископ на Панония. С още по-голяма сила и вяра архиепископ Методий продължава делото и в Моравия, където хората го посрещат с голяма радост, „... като Божий ангел. И отвориха се очите на слепи, и ушите на глухи започнаха да чуват, а гъгниви езици започнаха високо да възвестяват Божията слава”. Не след дълго през 886 г. Методий се присъединява към светците със своята смърт.

IV.1.3. Герои – Св. апостоли, Св. Константин-Кирил Философ, Св. архиепископ Методий, папа Адриан;

IV.1.4. Хронотопи (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (: периода между 869 г. и 886 г.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (: Солун, Олимп, Рим, Панония, Моравия).

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи).

IV.1.5.1. Метафори: „поднебесна земя”, „греховния мрак”...;

IV.1.5.2. Символи: „черни дрехи”, „Господният Кръст”, „буренясалата и запуствяла поради греха земя”, „скрижали”...;

IV.2. Дефрагментация: От написаното в „Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий”, става ясно, че само с Вяра се постига всяка цел в живота: „Просветлете очите на нашите сърца и подкрепете нашия разум, за да последваме достойно вашите стъпки. Като вземете върху себе си нашите немощи, дайте ни сила свихте, та като живеем достойно за Христа, да бъдем наследници на вашите трудове и проповедници на истинската вяра, която вие сте ни завещали...”.

Похвалното слово е публичен, тържествен жанр, който се реализира във високите стилистични регистри на езика и се характеризира със засилена употреба на риторични възгласи и възкливания. Уводът и заключението на подобни текстове често са образци на ритмизирана проза, близка до архитектурната на мерната реч, в която не само **синтактичният паралелизъм** (повторение на едни и същи синтактични конструкции), но и **различни звукописни техники** (особено анафоричните и мезофоричните повторения) осигуряват стиховезното звучене на текста.

Към тези особености на художествения стил на похвалното слово, предназначено за църковна употреба, можем да прибавим и т.нар. **хайретизъм** (постоянни тържествени риторични обръщения към светци), чийто лексикални и синтактични първообрази трябва да се търсят далеч назад в Библейската традиция. Те трябва да внушават **екстазна празничност на християнския ритуал**. Освен тази своя функция, похвалното слово, произнасяно по време на служба, има и **меморативен** (в памет на...) характер, както е в случая: „Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий” поддържа паметта за Християнски светци, утвърждавайки в същото време изоморфни Християнски ценности, свързани с начина на живот.

„Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий” е силна творба, която съчетава цялото възхищение на хората от доброто и светло дело на двамата братя. Всички хвалебствени думи са недостатъчни, за да бъде описано стореното от тях: „**Кой ли наистина ще може да изрече достойно похвала за вас? Вие станяхте равни на небето и като обходихте със своите стъпки цялата поднебесна земя, просветихте света. Благословен е вашият език, чрез който посяхте духовните слова за спасение на многолюден народ**”.

V. МЕТОД – създаване на информационна картина на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 352-357.

24 – 4713-147 – 3340 „Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий” / Св. архиепископ Климент Охридски (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ ЗА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПОХВАЛА ЗА СВ. ЙОАН БОГОСЛОВ”
ОТ ЙОАН ЕКЗАРХ
(Информационна картина)**

Ани Йонова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – сведенията за **Св. Йоан Екзарх Български Златоуст** (IX-X в.) са оскъдни. Сравнително обективен източник на информация би могъл да се потърси в негови произведения, които го представят преди всичко като дамаскинар.

Знае се, че е учил през 880 г. в Константинопол и е бил презвитер.

Не се знае с точност кога и как е обявен за *екзарх*, но съществува хипотеза, според която става наместник на гръцки митрополит в България.

Това означава, че в някакъв период от време е отговарял или управлявал българските църкви и манастири.

Доказана е връзката му с Доке (IX в.) – брат на княз Борис I (IX-X в.) и цар Симеон I (867-927), с когото е учил в Константинопол.

Окачествяван е като един от най-видните представители на Преславската книжовна школа.

Съч.: „Похвално слово за Йоан Богослов”, две „Слова за Рождество Христово”, „Слово за Богоявление”, „Слово за Сретение Господне”, „Слово за Възнесение Господне”, „Слово за Преображение”, „Слово за Пасха”...;

I.2. Заглавие – „Похвала за Свети Йоан Богослов” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – похвално слово (агиографска химнична възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. **Тема** – възхваля на учението за Триединния християнски Бог (*Св. Отец, Св. Син, Св. Дух*);

IV.1.2. **Сюжет**: Фабулната интрига разкрива делото на Св. Йоан Богослов, който е призван да показва правия път на неверниците. Тъкмо този път ще ги избави от нечисти и тъмни дела. Св. Йоан е светец, който е изпратен от Бог, за да покаже на обикновените хора небесните дарове на Божието Слово...;

IV.1.3. **Герои** – Св. Йоан Богослов, Св. Павел, Св. Петър, епископът, юношата, християните, неверниците, разбойниците, стражата, жрецът...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. **Време**: протяжно (*1 в. от н.е.*)...;

IV.1.4.2. **Пространство**: протяжно (*Ефес*)...;

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.1.5.1. **Метафори** – „*пречистият лъв*“, „*доброгласният славей*“, „*се облече в звук*“, „*словото, което се облече в плът*“, „*небесните чудеса*“, „*истинна светлина*“, „*плътско ловуване*“, „*Велегласни лъве, Йоане*“, „*чисти деяния и учения*“, „*Евангелието говори*“, „*небесният език*“...;

IV.1.5.2. **Символи** – пустини, звукова одежда, стълба, деня на съда, пастир, заблудена овца...;

IV.1.5.3. **Епитети** – „*великият*“, „*единствен*“, „*проповядващ*“, „*пречист*“, „*душевна*“, „*еднороден*“, „*незнаен*“, „*разбираемо*“, „*земни*“, „*неразбираемо*“, „*неотделимо*“...;

IV.1.5.4. **Сравнения** – „*високо летящият орел*“, „*великият колчан*“, „*като гръм*“, „*изрече по-велики неща от Мойсей*“, „*както словото, което е в мене (...), така и единородният син*“, „*както словото, което се облече в звук (...), така и словото което се облече в плът*“, „*както е невъзможно словото да бъде отделено от душата, така и Бог-слово е неотлъчимо*“, „*по-безгласен от рибите*“, „*по-мъдър от философите и витиите*“, „*по-мъдър от книжниците и по-изкусен*“...

IV.2. **Дефрагментация**: Това похвално слово обединява в себе си учение, Вяра, човешка добрина и надежда.

Чрез образа на Св. Йоан успяваме да се докоснем до представата за *Небесните чудеса*.

Пазени от Господ и следвайки напътствията на Апостола, християните вървят по пътя на благочестието.

Похвалата на делото на Св. Апостол Йоан Богослов създава чувство на възхищение и примирение едновременно.

Тържественият тон е източник на постоянен възторг...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на похвално слово.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 358.

25 – 4713-148 – 2868 „Похвала за Свети Йоан Богослов“ / Йоан Екзарх (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПОХВАЛА НА ЦАР ИВАН АЛЕКСАНДЪР ОТ 1356 г.”
(Информационна картина)

Кристиан Димитров

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – анонимен;

I.2. Заглавие – „Похвала на цар Иван Александър от 1356 г.” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – похвално слово (религиозна възхвала на светско деяние на цар Иван Александър).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Четвероевангелието на цар Иван Александър;

IV.1.2. Сюжет: За да утвърди българското царство, христолюбивият български цар Иван Александър превежда Четвероевангелието „от гръцки слова на нашата славянска реч”.

То е „обковано отвън с позлатени дъски, а вътре биде украсено художествено от живописци с животворни образи на Господа и на неговите славни ученици, [изписани] със светли шарки и злато”.

По това време той владее скиптъра на българското и гръцкото царство заедно със своята съпруга Теодора и техния превъзлюбен син Иван Шишман.

Благодарение на молитвите на благовестниците

Матей, Марко, Лука и Иоан владетелят успява „да получи от Бога победа над враговете, които воюват против него” [2]...;

IV.1.3. Герои – Св. Исусе Христос, цар Иван Александър, Сара-Теодора [3], цар Иван Шишман, Благовестниците...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – 1356 г.;

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (Велико Търново);

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.1.5.1. Метафори – „пресладкото учение”, „животочен извор”, „жадна земя”, „славното възкресение”, „Божествено възглъщение”, „весели сърцето”, „сърдечното поселение”, „Божествено желание”, „позлатени дъски”, „животворни образи”, „животворния Господен Кръст”, „съкруши главите”...;

IV.1.5.2. Символи – „скиптърът”, „Възнесение”...;

IV.1.5.3. Епитети – „благодарният”, „христолюбивият”, „превисокият”, „боговенчания”, „славни”, „великият”, „животворният”, „благодарна”, „боговенчана”, „благовестници”...;

IV.1.5.4. Сравнения – „подобно на светилник”, „Както великият в светилите цар Константин заедно с майка си Елена извади из недрата на земята животворния Господен Кръст, така и той – този четвероблаговестник”...

IV.2. Дефрагментация: Текстът ни внушава, че Четвероевангелието на цар Иван Александър е преди всичко извор на знания.

Мисията на царя е била да обогати българския народ с Християнска ценност, като „източва струи и услажда душата, весели сърцето и мисълта или пък прилича на съкровище, скрито в сърдечното поселение”.

В текста е експонирано и „Божествено желание”, което да пази народа от врагове: „да съкруши главите им под своите нозе”.

Светското заклинание и религиозното смирение са съчетани в контекста на всеобщата възхвала на учението за Триединния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух)...

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 364-365.

2. Четвероевангелието е поместено в т.нар. *Лондонско евангелие* от 1356 г.

Съхранява се в Британския музей в Лондон. Ръкописът е илюстриран.

Известен е като един от най-високите върхове в развитието на старобългарската миниатюрна живопис. Преводът е дело на акад. Иван Дуйчев.

3. Еврейката Сара-Теодора е втората жена на цар Иван-Александър.

26 – 4713-149 – 2969 „Похвала от цар Иван Александър от 1356 г.” (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Поучителни слова

**ХРИСТИАНСКА ДИДАКТИКА
В ПОУЧИТЕЛНОТО „СЛОВО ЗА СВЕТА ТРОИЦА”
НА СВЕТИ АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Интерпретация с аргументативни техники)**

Венцеслав Мичев

В своето поучително слово „Слово за Света Троица” **Свети архиепископ Климент Охридски** проповядва за трите ипостаси на Бог – Отец, Син и Свети Дух, Които са вечно съществуващи и равни.

Свети Климент Охридски е един от най-значимите автори на Българското средновековие. Литературното му творчество е богато и разнообразно. Той пише похвални и поучителни слова, жития, църковни химни. Работи главно в построения от него манастир „Свети Пантелеймон” край Охрид в края на IX в. и началото на X в. [1].

В „Слово за Света Троица” Свети Климент Охридски възхвалява Триединния християнски Бог. Творецът тълкува неговите три лица, в които Той е неразделен и обхваща всичко.

Авторът изповядва, че Бог Отец е вседържител, безначален, безкраен и предвечен. От него произлиза единородният Син Божий – Господ Иисус Христос, който е свят образ и подобие на Отца.

Свети Климент Охридски прославя животворящия Дух като Бог, оживотворяващ и даващ дихание на всяко същество. Въпреки гордостта и надменността на един от пресветите гласове, превърнал се в началник на тъмнината, Бог пожелава да създаде видимата природа на този свят.

Той създава човека по свой образ и подобие и го въвежда в Райската градина.

Бидейки изкушени от злия бяс, Адам и Ева престъпват Божиата заповед да не ядат от плодовете на Дървото за познаване на добро и зло. Те са изгонени от Рая и подчинени на старостта, смъртта, тлеенето и на страданията. Господ изпраща на хората своите закони, които да бъдат целебен дар, но, поради своята греховна природа, те не успяват да подбудят човека към изцеление.

Поради своята милост и защото не може да гледа

страданието на хората, Бог изпраща Спасителят. Той облича върху себе си – като дреха – човешката плът и я обновява чрез Божествената си природа.

Чрез Светото Кръщение Господ заповядва на хората да умират своите душевни грехове.

Свети Климент Охридски проповядва за равенството на всички пред лицето на Бога. В деня на Страшния съд, когато всички застават голи пред Бога, няма значение кой какъв е: богат или беден, роб или свободен, цар или слуга – всеки се изправя със своите грехове и е съден според заслугите си.

Покаянието е дадено от Бог за изцеление на душевните рани. Чрез сълзите на Покаянието Той измива нашите грехове.

В поучителното слово се проповядва, че, умирайки греховете си, ние не можем да отнесем нищо със себе си от мота си, но ще се виждат само делата ни, висящи на вратовете на хората като тежък товар. Това, което човек е направил приживе за бедния, го е направил на Бога.

Праведните ще седнат отдясно на Бога, а грешните отляво. В „Слово за Света Троица“ архиепископът се опитва да насочи хората към милостта на Бога, очиствайки се с милостиня, пост и добри дела.

Четейки поучителните слова на Климент Охридски, си даваме сметка, че животът на човека представлява сблъсък на добро и зло, праведно и грешно, грях и покаяние. Още при самото ни сътворение е заложено в нас поддаването на изкушения.

Дори Бог не е способен да спаси човека от неговата покварена природа. Забързани в своето ежедневие, ние все повече се отдалечаваме от Божествените ценности – да обичаме, да бъдем милосърдни към ближния, да сме благодарни за онова, което имаме. Отдавна са забравени Божиите заповеди, изпратени ни от Господ за спасение на нашата душа.

И тук идва въпросът: може ли да бъде спасена нашата душа?

Твърдим, че сме набожни и се надяваме да отидем в Рая, а Бог е казал:

„Затова насладете се сега на Небесното царство, защото гладен бях и ми дадохте да ям, жаден бях и ме напоихте, странник бях и ме приехте, гол бях и ме облякохте... Истина ви казвам: понеже сте сторили това на моите бедни братя, на Мене сте го сторили” [2].

И къде е нашата Вяра и милосърдие, когато гледаме на изстрадалите хора с пренебрежение и отвращение. Самият Климент Охридски в своите поучителни слова проповядва:

„Господ не се погнуса от човека, намиращ се в тление поради престъплението си, но той облича върху себе си като дреха човешка плът и я обнови чрез Божествената си природа” [3].

Кое ни дава право да се отнасяме така с ближния.

Всевичният съди според делата ни. Дали Той ще отвори Небесното си царство за нас, които сме затворили сърцето си за добри дела?

Дали бездомникът ще раздели последния си залък с ближния.

Все повече и повече забравяме истинските ценности в живота.

Искаме да ни обичат, а самите ние не знаем как да обичаме.

Алчността ни поглъща бавно, треперейки над своето „имане”...

Забравяме, че никой нищо не е занесъл на оня свят...

Там всички ще застанем голи пред Господ единствено и само с нашите дела.

Всичко материално ще остане тук на земята.

Ще си отидем отгук, като отнесем със себе си спомените – добри или лоши – за нашия живот. Всичко зависи от нас...

Цитирана литература

1. „Свети Пантелеймон Плаошник” – манастир. // <<http://www.nasamnatam.com/grad/Ohrid-zabelejitelnosti.html>>. – 18.02.2017. – 1 с.

2. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 370.

3. Пак там, с. 368.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО СЛОВО „УЧИТЕЛНО ЕВАНГЕЛИЕ”
НА КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ
(Информационна картина)**

Магдалена Драмова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Константин Преславски (IX-X в.) е един от най-видните представители на Преславското книжовно средище.

Смята се, че той е ученик на Св. архиепископ Методий.

Съч.: „Азбучна молитва”, „Учително евангелие”,
„Църковно сказание”, „Историкии”...;

I.2. Заглавие – „Учително евангелие” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – поучително слово
(агиографска химнична възхвала).

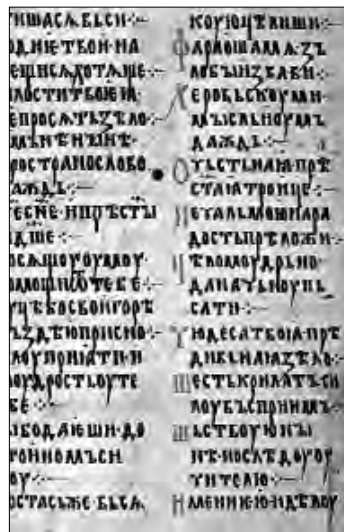
II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Вяра, учението за Троициния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух);

IV.1.2. Сюжет – Фабулната интрига е компилативна и разкрива фрагмент от *Евангелския път* на Исус Христос: чрез Вярата, която дарява на хората, Той спасява един прокажен, без да влиза в дома му.

Изцелението идва от думите Му:

„Каквото и да поискате, ще получите, ако вярвате!“ ...;

IV.1.3. Образи – планината, дом, покрив, небе...;

IV.1.4. Герои – Исус Христос, прокаженият, свещеници...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*30-те години на I в. от н.е.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*Капернаум*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – *„тежки и остри думи“*, *„твърда вяра“*, *„гореща вяра“*...;

IV.1.6.2. Символи – ангели, планината, небеса...;

IV.1.6.3. Епитети – *„велик“*, *„вечни“*, *„духовна“*, *„силен“*, *„безсрамните“*, *„жестокосърдечни“*, *„прецедният и премилостив“*...

V. Дефрагментация: Текстът на *„Учително евангелие“* е предназначен преди всичко за невярващите в *Евангелския път* на Св. Исус Христос.

А Той рече:

„Каквото и да поискате, ще получите, ако вярвате!“.

Истинската религиозна Вяра, а не светското съмнение в единния и премилостив Бог ще спаси *съмняващите се* от техните земни несгоди и грехове...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поучително слово.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 372-375.

28 – 4713-151 – 2970 „Учително Евангелие“ / епископ Константин Преславски (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО „СЛОВО ЗА ВЪЗНЕСЕНИЕ ГОСПОДНЕ”
ОТ СВ. ЙОАН ЕКЗАРХ
(Информационна картина)**

Евелина Янева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – сведенията за **Св. Йоан Екзарх Български Златоуст** (IX-X в.) са оскъдни.

Сравнително обективен източник на информация би могъл да се потърси в негови произведения, които го представят преди всичко като *дамаскинар*. Знае се, че е учил през 880 г. в Константинопол и е бил презвитер.

Не се знае с точност кога и как е обявен за *екзарх*, но съществува хипотеза, според която става наместник на гръцки митрополит в България.

Това означава, че в някакъв период от време е отговарял или е управлявал българските църкви и манастири. Доказана е връзката му с Докс (IX в.) – брат на княз Борис I (IX-X в.), и цар Симеон I (867-927), с когото е учил в Константинопол.

Окачествяван е като да един от най-видните представители на Преславската книжовна школа.

Съч.: „Похвално слово за Йоан Богослов”, „Слова за Рождество Христово”, „Слово за Богоявление”, „Слово за Сретение Господне”, „Слово за Възнесение Господне”, „Слово за Преображение”, „Слово за Пасха”...;

I.2. Заглавие – „Слово за Възнесение Господне” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – поучително слово
(агиографска химнична възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, библиогемии, хронотоп):

IV.1.1. Тема – Възнесението на Св. Иисус Христос;

IV.1.2. Сюжет – Фабулната интрига е компилативна и разкрива фрагмент от *Евангелския път* на Св. Иисус Христос.

Това е моментът, когато Той успява да премахне стената между Бога и човека, за да въдворява мир, обединявайки Небето и земята.

Иисус Христос се възкачва като дивен Бог и съвършен човек на херувимския (*ангелския*) престол пред очите на своите ученици [2].

Тъкмо тогава на Него Му се дава власт, чест и царство, което никога няма да загине...;

IV.1.3. Образи – Небето, земята, облакът, вратите, тръбите, Кръстът...;

IV.1.4. Герои – Иисус Христос, Дванайсетте апостоли, Св. Дева Мария, Адам...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*легендарно: 33 г. от н.е.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*легендарно: планината Товар*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.1.6.1. Метафори – „*ветрени криле*“, „*сред гласа на тръбите*“, „*средната стена*“...;

IV.1.6.2. Символи – „*двама мъже с бели дрехи*“, „*пречистата Мария*“, „*единородният Син Божий*“, „*възнесе на небето върха и началото на нашата плът*“, „*разпнат на Кръст*“, „*змията биде разсечена*“, „*херувимите*“, „*херувимски престол*“, „*змеят*“, „*дяволът*“, „*Възнесение*“...;

IV.1.6.3. Епитети – „*царски*“, „*вечни*“, „*велик*“, „*чудно*“, „*дивно*“, „*духовна*“, „*уплашени*“, „*ужасени*“, „*могъщ*“, „*силен*“, „*земния*“, „*голямото*“, „*голяма*“, „*достовърни*“, „*живототворящ*“, „*дивен*“, „*съвършен*“, „*телесен*“, „*ангелските*“, „*безчестни*“, „*заслания*“...;

IV.1.6.4. Сравнения – „*като желязна жила е шията ти, а челото ти е медно*“...

V. Дефрагментация: Това поучително слово на Св. Йоан Екзарх Български Златоуст разкрива оная част от сюжета, свързан с *Евангелския път* на Иисус Христос, когато Той побеждава смъртта.

Това е победа над греха, болестите и проклятията.

Апостолите получават сила от Иисус Христос, за да устоят на всичко, което им предстои.

Властта, с която Иисус Христос облича апостолите, е продължение на Неговото учение.

Възнесението на Иисус Христос на Небето е естествен завършек на Неговия Богочовешки живот на земята.

То разкрива блясъка, величието и мощта на Бога и е път към нравственото усъвършенстване на човешката личност.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поучително слово.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия** на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 376-378.

2. Евангелските текстове представят и подреждат по различен начин *имената на учениците*.

Ето две от най-популярните версии:

„*А имената на дванайсетте апостоли са тия: първият Симон, наричан Петър, и Андрей, негов брат, Иаков Зеведеев и Иоан, негов брат, Филип и Вартоломей, Тома и Матей митар, Иаков Алфеев и Левей, наречен Тадей, Симон Кананит и Иуда Искариот, който Го и предаде*“ (Мат. 10: 2-4);

„*А когато настана ден, повика учениците Си и избра от тях дванайсет, които и нарече апостоли: Симона, когото и нарече Петър, и брата му Андрея, Иакова и Иоана, Филипа и Вартоломея, Матей и Тома, Иакова Алфеев и Сифона, наричан Зилот, Иуда Иаковов и Иуда Искариот, който и стана предател*“ (Лук. 6: 13-16)...

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Жития на Светци

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
„ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВЕТИ КОНСТАНТИН-КИРИЛ”
НА СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Информационна картина)**

Борислав Маринов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Свети архиепископ Климент Охридски (840-916) – един от най-важните учени и просветители в историята на България и славянската култура. Той е ученик на Светите братя Кирил и Методий и играе ключова роля в утвърждаването на славянската писменост и култура.

Роден е около 840 г., като точното място на неговото раждане не е известно. След смъртта на Св. архиепископ Методий през 885 г. Климент и други ученици на Св. братя са принудени да напуснат Великоморавия поради гонения от страна на немското духовенство.

Климент се отправя към България, където княз Борис I го приема с отворени обятия. През 886 г. Климент е изпратен в югозападната част на България (Областта на Кутмичевица) с цел разпространение на новосъздадената глаголица и старобългарската писменост. В използването на глаголицата и кирилицата, Климент обучава хиляди ученици, които заемат важна роля в развитието на славянската писменост. Автор е на множество религиозни текстове, жития и проповеди на старобългарски език. Също така създава и ръководи Охридската книжовна школа, която става едно от най-важните културни и просветителски средища в България през Средновековието.

Климент Охридски е канонизиран за светец от Българската православна църква и е почитан като патрон на българското образование и просвета. Той е смятан за първия епископ, който проповядва на старобългарски език. Климент Охридски има огромно значение за развитието на българската култура, славянската писменост и Православната вяра, и се приема като символ на просвещението и духовното израстване на българския народ.

Съч.: „Похвално слово за Кирил” – слово, в което Климент прославя своя учител и създател на славянската азбука – Константин-Кирил Философ; „Похвално слово за Методий” – посветено на другия велик учител, Св. архиепископ Методий,

който, заедно с Кирил, работи за разпространението на славянската писменост и Християнството; „*Житие на Свети Кирил*” – кратко житие, в което се описват животът и делото на Св. Кирил; „*Житие на Свети Методий*” – допълнение към делото на Св. архиепископ Методий; „*Поучително слово за неделите*” – серия от поучения за различни религиозни теми и църковни празници; „*Слово за Възнесение*” – слово, посветено на празника Възнесение Господне.

I.2. Заглавие – „*Пространно житие на Свети Константин-Кирил*” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – биографичен разказ/пространно житие.

II. ПРЕДМЕТ – Особенности, структура и значение.

III. ЦЕЛ – Прославя живота и делата на светеца.

IV. ЗАДАЧИ – фрагментация и дефрагментация:

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1 Тема – житейският път и духовната мисия на Св. Константин-Кирил Философ;

IV.1.2 Сюжет: Константин се ражда в Солун в благородно семейство.

Още от малък проявява изключителна интелигентност и духовни заложби.

Учи във византийската столица Константинопол, където получава блестящо образование и става известен с мъдростта си. Той става професор във Византийския университет и получава почетното звание „Философ”.

Решава да се занимава с богословие, философия и реторика. Избира монашеския път и посвещава живота си на служба към Бога. Изпращан е на няколко важни мисии от Византийската империя като една от тях е дипломатическа мисия до хазарите, където успешно защитава Християнството в богословски спор.

В тази мисия открива мощите на папа Свети Климент Римски, което е представено като чудо и знак за Божественото му призвание.

Константин, заедно с Методий, е поканен от княз Ростислав да донесе Християнството на славянски език в Моравия, познато като Моравската мисия.

В рамките на тази мисия Константин създава глаголицата – първата славянска азбука, и превежда богослужебните книги на славянски език.

В Рим Константин защитава правото на славяните да използват своя език в богослужението пред папата. Той успешно убеждава Римската църква в легитимността на славянската писменост и получава благословията на папата.

След това Константин се оттегля в манастир в Рим, където приема монашеското име Кирил.

Умира на 14 февруари 869 г., след като изпълнява своята мисия, оставяйки значимо културно и духовно наследство;

IV.1.3. Герои – Св. Константин-Кирил Философ (главен герой); Св. архиепископ Методий (брат на Константин-Кирил); княз Ростислав (владетел на Великоморавия); император Михаил III (византийски император); папа Адриан II;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – „*Пространното житие на Свети Константин-Кирил*” е написано през втората половина на IX в. – малко след смъртта на Константин-Кирил през 869 г.

Предполага се, че текстът е създаден от един от учениците на Св. Св. Константин-Кирил и Методий – най-вероятно Св. Климент Охридски, или някой от техните близки последователи.

Това житие е част от така наречения Кирило-Методиевски цикъл от текстове, които имат за цел да проследят делото на двамата братя и да утвърдят значимостта на тяхната мисия за създаването на славянската писменост и разпространението на Християнството сред славяните. Текстът е написан в контекста на разпространението на славянската писменост и богослужение на славянски език, което се е случило в рамките на IX в.;

IV.1.4.2. Пространство – „*Пространното житие на Свети Константин-Кирил*” е написано в контекста на Първата българска държава през IX в., по време на управлението на княз Борис I. Основното пространство, в което се развиват събитията, включва Солун – родният град на Константин-Кирил, Константинопол – столицата на Византийската империя, Моравия и Рим.

Тези пространства не само определят физическите места на действие, но и символизируют различни етапи в духовното и интелектуалното развитие на Константин-Кирил. Те отразяват

влиятието на различни култури и религии, както и усилията на Константин и Методий да утвърдят Християнството и славянската писменост;

IV.1.5. Мотиви – В „*Пространното житие на Свети Константин-Кирил*“ се срещат няколко ключови мотива, които подчертават духовната и културната значимост на делото на Св. Константин-Кирил: просветителство и културна мисия; духовна борба; Вера и Божествена подкрепа; чудеса и святост; образование и знание; наследство и продължение на делото; културна идентичност;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафора, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафора – „светлина“; „тъма“; „дърво на знанието“; „вода“; „река“; „пътуване“; „път“; „война“; „битка“; „цветя“; „плод“; „светци“; „ангели“...;

IV.1.6.2. Метонимия – „Солун“; „Константинопол“; „Византийска империя“; „Философ“; „книгите“; „светци“; „ангели“; „богослужение“...;

IV.1.6.3. Епитети – „Свети“; „Философ“; „Божии“; „преподобни“; „мъдр“; „славен“; „благочестив“; „добродетелен“...;

IV.1.6.4. Сравнения: Често Св. Константин-Кирил и неговото дело се сравняват със слънцето, което осветява тъмен пейзаж, символизирайки просветителската му роля и принос за разпространението на знание и Християнство.

Делото на Св. Константин-Кирил понякога се сравнява с война или битка, подчертавайки трудностите и предизвикателствата, пред които той е изправен. Използват се сравнения с дървета или цветя, за да подчертаят плодовете на делото на Св. Константин-Кирил. Сравненията с Божествени понятия или светци служат за подчертаване на святостта на Св. Константин-Кирил и значението на неговото дело.

Често делото на Св. Константин се сравнява с доброта и справедливост, за да се подчертае неговата хуманност и загриженост за хората;

IV.1.6.5. Символи – книгата; светлината; дървото; водата; битката; птици; Кръст; плодовете...

IV.2. Дефрагментация: „*Пространното житие на Свети Константин-Кирил*“ е християнски и литературен паметник, написан от Св. архиепископ Климент Охридски.

Произведението разказва за живота и делото на Св. Константин-Кирил, известен с приноса си за разпространение на славянската писменост и Християнството.

Житието описва раждането на Константин в Солун, неговото образование и търсене на знание, което го води в Константинопол. Той става известен философ и мисионер, а заедно с брат си Св. архиепископ Методий предприема важно пътуване за разпространение на Християнството сред славянските народи. Св. Константин създава глаголицата – първата славянска азбука, която играе ключова роля в образованието на славяните.

Текстът подчертава духовната борба на Св. Константин, който се изправя пред препятствия и противодействие, но остава непоколебим в своята мисия. Житието завършва с канонизацията на Св. Константин-Кирил като светец, която утвърждава значението на неговото дело.

В произведението се проявяват теми като просветителство, културна идентичност и духовна борба, които илюстрират влиянието на Св. Константин-Кирил и Св. архиепископ Методий върху развитието на славянската култура и Християнството.

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 379-398.

30 – 4979 „Пространното житие на Свети Константин-Кирил“ / Свети Климент Охридски (похвално слово на Светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ТЪРСЕНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ
ЗА ХРИСТИЯНСКО ЖИВОТООПИСАНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВ. АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ”
НА СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
(Информационна картина)**

Димитрина Тоскова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура (метафори, метонимии, сравнения, епитети, оксиморони, символи, синекдохи) [1]:

I.1.1. Метафори: „триезична болест”; „железна планина”...;

I.1.2. Метонимии: „освободи се от княжението”; „въведен в планината за жертва”...;

I.1.3. Сравнения: „Исак по подобие на Христа”; „Светата меса, сиреч литургия”...;

I.1.4. Епитети: „височайшето Слово”; „силно и кратко Слово”...;

I.1.5. Оксиморони: „измиха с кръв”; „паса народа”...;

I.1.6. Символи: „Словото Господне”; „Рая”...;

I.1.7. Синекдохи: „наказа Египет”; „прокле Ария и неговата ерес”...;

I.2. Макроструктура (биография на творбата, автор, тема, фабула):

I.2.1. Биография на творбата – „Пространното житие на Свети архиепископ Методий” е написано след смъртта на славянския първоучител и по всяка вероятност – след идването на Кирило-Методиевите ученици в България.

Методиевото житие е замислено и създадено като продължение на Кириловото.

Житието първоначално е било написано на глаголица. Най-старият препис е от XII-XIII в. и е поместен в знаменития руски *Успенски сборник*.

1.2.2. Автор – Св. архиепископ Климент Охридски, роден е ок. 840 г.

Умира на 27 юли 916 г. в Охрид.

Съч.: „*Житие на нашия блажен отец и учител Методий*“; „*Похвала за нашия блажен отец и славянски учител Кирил Философ*“; „*Из живота на Методий*“; „*Из живота на Кирил*“; „*Из трипесници на Рождество Христово*“; „*Похвално слово за Свети Димитър*“; „*Похвално слово за Свети Четиридесет Мъченици*“; „*Похвално слово за възкресение Лазарово*“; „*Слово за Цветница*“; „*Похвално слово за Михаил и Гавриил*“; „*Поучение за Великден*“; „*Наставления за празници*“...

1.2.3. Тема – жизненият и духовният път на Св. архиепископ Методий, който полага основите на славянските литератури.

1.2.4. Фабула: когато Бог създал всичко видимо и невидимо, Го е украсил с всякаква красота, за да може, като съзерцава човек творенията, постепенно да познае своя Творец.

Ангелите възпявали Него в три ипостаси – Св. Отец, Св. Син и Св. Дух, т.е. така, както и ние Го славим. Защото Бог е създателят и на Св. Син, и на самото Божие Слово. Той е създал човека, като взел пръст от земята и с животворното си дихание му вдъхнал душа от Себе Си. Вложил му словесна дарба и воля да влезе в Рая, като му дал заповед, която човекът не спазил. Така Бог направил човека смъртен по собствената му воля. Бог не изоставил човека докрай.

Все издигал човеци, които да водят народа към добро. Такива хора са били Енос, Енох, Ной, Авраам, Исак, Яков, Йосиф, Йов, Моисей и много други деятели и носители на Божие дело и Слово. Светите апостоли Петър и Павел пък преминали по целия свят и го осветили. Унищожавали езичеството, като покръствали царе с много подвизи.

След всички тези светли дейци Бог подбудил към подвиг блажения Методий, чийто труд е сравним с труда на всеки друг от горепосочените – с едни от тях той бил равен, с други по-малко, а от трети бил много по-голям. Надминавал прославителите се със слово, с дела, а прославили се с дела – със слово.

По бащина и по майчина лини той произхождал от много добър и почтен род. Царят, като разбрал за делата на Методий, му дал да управлява славянско княжество, все едно предвиждал, че ще го изпрати за пръв учител и пръв архиепископ на славяните, за да може да разучи всичките им обичаи и да ги обикне.

След като прекарал известно време в това княжество, учителят Методий заменил стремежите си на земята с небесни мисли. Отишъл в Олимп при Светите отци, станал монах и се заел изцяло с книгите.

Царят изпратил брат му Константин при хазарите, а той го взел със себе си. Отишъл Методий и помагал на по-малкия си брат като слуга.

И така единият с молитва, а другият със слово победили евреите. Като научил царят за подвига му, поискал да го направи архиепископ на почетно място, но Методий отказал. Направили го игумен на манастира Полихрон. Славянският княз Ростислав изпратил от Моравия пратеници до цар Михаил, за да поискат от него да им прати човек, който да ги направлява във всяка правда. Царят изпратил Константин Философ и брат му Методий в Моравия за 3 години, а те там изучили много ученици. Като узнал за тези мъже, папа Николай пратил да ги повикат. Положил книгите върху олтара на храма „Свети апостол Павел“ и посветил Методий в духовен сан.

След много дни Философът щял да се представи вече пред Божия съд. За това повикал Методий и му заръчал да не се отказва от учителството, защото само то ще го спаси.

Папата изпратил Методий при Коцел, както той сам бил помолил. Изпратил и писмо до Коцел, в което казал, че ще изпрати Методия. Коцел приел Методий с големи почести. Изпратил го обратно при папата с още 20 души да го ръкоположат за епископ на Панония. Кралят, който бил неприятел на Моравия, изпаднал в спор с Методий, като твърдял, че той учи в неговата област. Методий не си замълчал и му отговорил достойно и подобаващо.

След този спор бил изпратен в Швабско, където го държали 2 години и половина. Папата разбрал и изпратил срещу враговете църковна забрана, според която никой от кралските епископи няма

право да отслужва литургия, докато не пуснат архиепископа. Те пуснали Методий, но заплашили, че ако продължи да преподава при Коцел, ще нападнат.

Папата изпратил Методий в Моравия по искане на моравците. Княз Светополк му поверил всички църкви и всички духовници по всички градове. От този ден Божието учение започнало много да се разраства. Много предсказания на архиепископа започнали да се сбъдват. Имало и много хора, които били срещу него.

Опитвали се да го посрамят с лъжи, но все те си тръгвали посрамени. Царят получил просветление от Бога и поискал да види Методий. Той отишъл веднага и бил посрещнат с големи почести. Един дякон и един свещеник от учениците му останали при царя, а Методий се върнал на престола си.

После се срещнал и с унгарския крал, който го приел с голямо приветствие. Така пресякъл всякакви обвинения и бил обикнат от всички.

Когато наближил края на Методия, той избрал Горазд да продължи делото му.

На Цветница, когато се събрали много хора в църквата, архиепископът влязъл и им казал да го пазят три дни. На третия ден починал в ръцете на свещениците.

Положили го в съборната църква.

Изпратили го в последния му път всякакви хора – мъже, жени, деца, млади, стари, здрави и недъгави, защото той е бил всичко за всички.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: „Пространното житие на Свети архиепископ Методий” е творба, която възхвалява Вярата!

Обезверени и обезнадеждени, можем само да вървим към дъното.

Хората сме устроени така, че имаме нужда да вярваме в нещо, в някого или в себе си.

Вярата в Троициния Бог е сила!

Вярата е добруване!

Вярата е посока в живота на християнина!

Да вярваш в Бог, когато не си го видял с очите си, в днешно време е все по-трудно. Много малко вярващи останаха.

Замислям се, че и това е причина в световен мащаб да се случват войни и масови убийства на религиозна основа.

Вярата е култура!

Вярата е любов! Когато вярваш в Бог, ти Го обикваш.

Вярата е смисъл!

Да повярваш в мечтите си ти дава смисъл да продължиш напред.

В житието на архиепископ Методий виждаме ясно как – благодарение на непоклатимата си увереност и Вярата в Бога – той вселява в душите на хората хармония и доброта.

За да пожънеш успех, трябва да посееш вяра.

За да посееш вяра, първо трябва ти самият да повярваш в себе си и в своите убеждения...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 399-407.

31 – 4713-154 – 2648 „Пространно житие на Св. архиепископ Методий” / Св. архиепископ Климент Охридски (житие на Светец) (информационна картина)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
„НАРОДНО ЖИТИЕ НА СВЕТИ ИВАН РИЛСКИ”
(Информационна картина)**

Христина Димитрова

I. Обект (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – анонимен;

I.2. Заглавие: „Народно житие на Свети Иван Рилски” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска фолклорна летопис.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – създаване на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, мотиви, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – животът и религиозните подвизи на Св. Иван Рилски Чудотворец (876-946);

IV.1.2. Сюжет: Преди да заживее в Рилската пустиня, преподобният отец Св. Иван Рилски Чудотворец е пастир, има само един вол. Стига до място, наречено Голец, където брат му го намира, а той отправя молитва, на която получава отговор да отиде в пещера под планината, приготвена специално за него, където Ангел ще му донесе манна небесна (*шипка*). С него е племенникът му.

Докато живее там с него, дяволът се опитва с ангелски думи да го изведе от светото място, но безуспешно. Прелъстителят отива при брат му, който – от притеснение за сина си – тръгва да ги търси. Чувайки гласа на брат си, Светият отец осъзнава, че думите му са дело на прелъстителя и отново отправя молитва.

След финала на молитвата дяволът побягва, а братът осъзнава силата на отца и започва да му се моли със сълзи на

очи да пусне детето.

След няколко години отецът заживява на скала и измъчва тялото си ден и нощ.

Започват да идват врагове. Отново отправя молитва.

Цар Петър чува за него и изпраща деветима мъже да намерят мястото на Светия отец.

След няколко дни те се връщат, а царят – чувайки какво чудо им се е случило – тръгва да го види с очите си.

Получава само знак от отца, което е предупреждение да се вдигне от мястото, защото е опасно – така им е отредено да се видят.

Йоан Богослов идва да извести Светия отец Иван, че му се подготвя венецът.

Така царят разбира, че наистина не е бил достоен да види светеца. Насън му се явява ангел и му нарежда да намери тялото на Светия отец.

Събира се народ и чрез молитва тялото на светеца се задвижва и стига до Средецкия град, където му правят ковчег, изграждат му храм и полагат тялото му.

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*IX-X в.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*северозападната част на Рило-Родопския масив*);

IV. 1.4. Мотиви – святост, посветеност, ученици/последователи, чудеса;

IV.1.5. Герои – Св. Иван Рилски, дяволът, Св. Йоан Богослов, цар Петър I;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (епитети, метафорични сравнения, метонимии, символи, звукописни техники):

IV.1.6.1. Епитети – „*благочестив*“, „*честен*“, „*свят*“, „*ангелски*“, „*божествен*“ ...;

IV. 1.6.2. Метафорични сравнения – „*като непоколебима скала (в средището на бурното море)*“, „*обгръщаше всички около себе си като топло присъствие*“, „*както златни лъчи (се разливаха думите му)*“ ...;

IV.1.6.3. Метонимии – „*прочутият манастир*“, „*мрачните сърца*“ ...;

IV.1.6.4. Символи – чудесата, планината, светлината;

IV.2. Дефрагментация: Народното житие представя живота, делата и чудесата на Св. Иван Рилски Чудотворец, който е един от най-почитаните български светци.

Разказът включва неговото ранно детство, посвещението му на духовния живот, както и различни чудеса и мъдрости, които му се приписват.

Освен това се разглеждат и въздействията, които той е оказал върху българската духовност.

Текстът ни насочва към религиозността на българския народ през Средновековието...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на житие.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 408-414.

32 – 4473 „Народно житие на Свети Иван Рилски“ (житие на Светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Исторически съчинения

Летописни съчинения

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ИСТОРИЧЕСКОТО ЛЕТОПИСНО СЪЧИНЕНИЕ
„ИМЕННИК НА БЪЛГАРСКИТЕ КАНОВЕ”
(Информационна картина)**

Вяра Григорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен;

I.2. Заглавие – „Именник на българските канове” [1] е списък на първобългарските владетели [2] от митични времена до втората половина на VIII в.

Именникът е разположен на не повече от две страници и съдържа ценни данни за българската история, които обхващат период от над шест столетия.

Открит е през 1861 г. от руския учен А. Попов при изследване на руски хронографи [3].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – летопис;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп):

IV.1.1. Тема – българските канове;

IV.1.2. Сюжет: Хронологията започва с изреждането на имената на българските канове от рода Дуло, който се въвежда от Авитохол (*Атила*).

След имената на Авитохол, Ирник, Гостун, Курт (*Кубрат*), Безмер и годините на тяхното управление следва съобщението, че тези петима мъже управляват отвъд Дунава „с остригани глави” 515 г.

После са имената на Исперих (Аспарух), Тервел и Севар.

Между последните две съобщения има сведения за

царуването на кан, чието име не е известно.

Така се стига до кан Кормисон, с когото започва управлението на канове от **рода Вокил**. Посочени са данни за Венех, Телец и Умор...;

IV.1.3. Герои – Авитохол, Ирник, Гостун, Курт (Кубрат), Безмер, Исперих (Аспарух), Тервел, Севар, Кормисон, Винех, Телец, Умор...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (II-VIII);

IV.1.4.2. Пространство – България (Велика България; Дунавска България);

IV.1.5. Мотиви – съхранение на историческата памет;

IV.2. Дефрагментация: Тук се приема теза, че именникът на българските канове най-напред е бил изсечен върху камък (*колона или плоча*).

Състоял се е от две части.

Първата част е завършвала със съобщението за петимата канове „с остригани глави”, а втората е обхващала периода от 681 до 767 г.

Годишите на царуването на българските канове са означени според българския календар с 12-годишен животински календарен цикъл.

В текста за запазени прабългарските календарни означения, които съдържат като първа дума названието на животно, а като втора – редно числително за означаване на поредността на месеца (*напр.: дилом твирем* – букв.: „Змия, 9” или „Година на змията, 9-и месец”).

Единодушно е мнението, че достигналият до нас препис е направен най-напред на гръцки език, а след това е преведен на български...

V. МЕТОД – аналитична обработка на средновековен именник на българските ханове.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 415-416.

2. Как се пише „хан” или „кан”?

Веднага следва да да кажем, че тук не става дума за утаен във времето фонетичен процес, *напр.* за трета палатализация, тъй като и в двата случая предходните беззвучни съгласни не обеззвучават сонорния консонант [н⁰]. Налице е проблем с транскрипцията от *латински/гръцки* на старобългарски и обратно.

Има и друго: „хан” и „кан” се съдържат във вече установените от медиевистите старобългарски владетелски титли: „кансубиги”(император), „канартикин”(наследник на императора) и „кавхан”(първи заместник на кана, *съуправител*)...

По всяка вероятност „кан” и „хан” са словообразуващи морфеми, които уточняват йерархията на владетеля (**кан<хан**).

Затова тук приемаме съществителното нарицателно „кан”, а не „хан”, когато става дума за *именника*, тъй като – ако следваме дословно традициите в Римската империя – в него са изредени имената тъкмо на *императори* (*от лат.* – *букв.: пълководци, подготвящите се срещу...*)...

3. Досега са известни три руски преписа на именника.

Най-ранният от тях (*Уваровият*) е от края на XV в., а другите два (*Погодинов* и *Московский*) са от XVI в. Текстът е неразделна част от т.нар. „*Елински и римски летописец*”.

33 – 5012 „Именник на българските канове” / анонимен автор (историческа летопис) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Надписи

**РАЗКРИВАНЕ НА ИСТОРИОГРАФСКИ МОТИВИ
В НАДПИСИТЕ ОКОЛО МАДАРСКИЯ СКАЛЕН РЕЛЕФ
(Информационна картина)**

Теодор Стоядинов

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура (метафори, епитети, звукописни техники):

I.1.1. Метафори: „*Бога Омуртаг*” [1]...;

I.1.2. Епитети: „*отхранен*”, „*хиляди*”, „*носоотрязания*” ...;

I.1.3. Звукописни техники (алитерации, асонанси):

I.1.3.1. Алитерации: „*вождът (...) войници (...)*

вождът” ...;

I.1.3.2. Асонанси: „*и дошел при Тервел*”; „*отидоха в*

Кисинските; жълтици (...) войници” ...;

I.2. Макроструктура (тема, герои, хронотоп, сюжет):

I.2.1. Тема – българо-византийски взаимоотношения;

I.2.2. Герои: кан Тервел, император Юстиниан II

Ринотмет, Куберови прабългари, кан Кормисош, кан Омуртаг...;

I.2.3. Хронотоп (време, пространство):

I.2.3.1. Време – 705-707 г.; 739-756 г.; 814-831 г. ...;

I.2.3.2. Пространство – скалният релеф (вис.

2,60 м, шир. 3,60 м) се намира край с. Мадара, Шуменски окръг; релефът е изсечен върху отвесна скала от пясъчник; разстоянието от основата на скалата до надписа 23 м.;

I.2.4. Сюжет (Остатък 1., Остатък 2., Остатък 3.):

I.2.4.1. Остатък 1. – Надписите около Мадарския

скален релеф разкриват различни събития, които се свързват с българо-византийските отношения през VIII-IX в.

През 705 г. при българския кан Тервел идва бившият

византийски император Юстиниан II Ринотмет („носоотрязания“), който е изпратен на заточение в Херсонес.

Бившият византийски василевс търси помощта на българския владетел, за да си възвърне престола в Константинопол.

Кан Тервел се отзовава на тази молба и съдейства на император Юстиниан да възстанови своята власт, за което е удостоен с най-високата византийска титла „кесар“.

Тези събития датират изсичането на надписа към 705-707 г.

Император Юстиниан търси помощта на „чичовците“ на кан Тервел, които живеят в Солун и околностите.

Това са *т.нар.* Куберови прабългари, т.е. прабългарите, предвождани от Аспаруховия брат Кубер. Те се заселват в района около Солун към 682-684 г.

Този откъс от Мадарските надписи свидетелства убедително за близките връзки между българската държава и българите, обитавали Солунската област, следи от които се запазват до X-XI в.;

1.2.4.2. Остатък 2. – Надписът разкрива събития от времето на кан Кормисош (*в текста:* „Крумеси“ = „Кормесий“) (739-756), които трудно могат да бъдат обяснени поради фрагментарността на текста.

Може да се приеме, че става дума за българо-византийския договор от 716 г., който регламентира помощта, оказана от българите на византийците по време на арабската обсада на Константинопол (717-718).

Най-общо надписът може да се датира в първата половина на VIII в.

1.2.4.3. Остатък 3. – Името Омуртаг свидетелства, че този надпис е от времето на споменатия владетел, т.е. изсечен е между 814 и 831 г.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: *Първият надпис* около Мадарския скален релеф разкрива събития, свързани с отношенията между България и Византия през 705 г., когато управлява българският кан Тервел.

Той е една наистина интересна личност в българската история.

Прекрасен дипломат, стратег и съзидател.

Именно на него се пада честта да изгради и да утвърди новата държава.

Управлението му започва непосредствено след смъртта на баща му кан Ювиги Аспарух.

Точната дата не е ясна, но в научните среди е приета да е 700 г.

Според *Именник на българските канове* той е син на кан Аспарух и управлява 21 години (до 721 г.).

Той е единственият български владетел, който получава титлата „кесар“ (705 г.), която е втора в империята и запазена за престолонаследника.

Титлата прави българския владетел практически равен на василевса.

Никога дотогава, а и никога след това тази титла не била давана на чужденец.

По този начин Тервел получава правата на легитимен владетел над територии, които доскоро били собственост на Византийската империя.

Следвайки надписа, през 705 г. Юстиниан II Ринотмет – императорът с отрязания нос – бяга от заточение в Херсон, намиращ се на Кримския полуостров.

Озовава се при кан Тервел.

Двамата сключват сделка – Юстиниан с помощта на 15 000 българи стига до Константинопол и след преврат си връща короната, а Тервел получава областта Загоре, луксозни дарове и титлата „кесар“.

За да скрепят съюза, Тервел се жени за Анастасия – дъщеря на византийския император Юстиниан II Ринотмет.

Но Юстиниан II, подтикнат от обкръжението си в двореца, организира поход срещу българите и бива разбит през 708 г. край Анхало (*днес:* Поморие).

През 716 г. кан Тервел сключва мирен договор с новия император Теодосий III, съдържащ *четири клаузи*.

Първата уточнява южната българска граница, която достига до крепостта Милеоне, р. Марица и Странджа и включва областта Загоре, а *втората* – потвърждава годишния данък, който Византия се

задължава да изплаща на Българската държава.

Император Теодосий III настоява на *третата* клауза, която предвижда връщане на политически бегълци и оказване на военна помощ в случай на заплаха от трета страна.

Важно място в договора заема *четвъртата* клауза, която урежда търговските взаимоотношения между двете страни. Тя определя условията за взаимно изгодна търговия със стоки, снабдени със специален държавен печат.

По своя характер това е първата в Европа търговска спогодба.

Подписаният мирен договор е дотолкова значим за българските владетели, че до падането на България под византийска власт те се опитват да сключват договори, повтарящи неговите клаузи.

Всичко това говори за добрата дипломатичност на кан Тервел и неговия висок интелект...

Вторият надпис разкрива събития от времето на кан Кормисош (в текста „Крумесис” = „Кормесий”) (739-756), които трудно могат да бъдат обяснени поради фрагментарността на текста.

При управлението на този владетел започват продължителни войни с Византийската империя, подбудени от император Константин V Копроним, който прогонва пратениците на кан Кормисош, изпратени от него да приберат ежегодния данък, съгласно договора от 716 г.

Предполага се, че в този надпис става дума за помощта, оказана от българите на византийците по време на арабската обсада на Константинопол (717-718).

На 25 март 717 г. за византийски император е коронясан Лъв III.

През лятото на същата година Маслама – брат на халифа Сюлейман, преминава Дарданелите и блокира по суша Константинопол със 180 000 армия. Флотът на арабския полководец е също огромен – според арабски източници той наброява 2 500 кораба.

Египетски моряци-християни дезертират от арабския флот и дават ценна информация на император Лъв III за тактиката и намеренията на Маслама.

С помощта на *т.нар.* гръцки огън императорът разгромява вражеския флот.

През 718 г., спазвайки договора, кан Тервел изпраща армията си на помощ на императора.

В резултат на българската победа над арабите е преграден пътят им към Балканите и Централна Европа.

Ислямът е спрял на източната граница на Мала Азия за около 6 века.

Тази победа на кан Тервел е значима не само за Балканите, но и за цяла Европа.

В българската историческа наука съществува хипотеза, че именно кан Тервел е наредил да бъде изсечен релефът на Мадарския конник, който символизира триумфа му над Византия, отразен и в текста на най-ранния надпис към него.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 417-418.

34 – 4713-155 – 2649 Мадарски скален релеф (надписи) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАДПИСА НА ХАН ОМУРТАГ
(КОЛОНА ОТ ТЪМЕН СИЕНИТ В ЦЪРКВАТА
„СВ. 40 МЪЧЕНИЦИ“ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО)
(Информационна картина)

Симеон Петров

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – хан ювиги Омуртаг (Омортаг) е български владетел, син на хан Крум.

Управлява България от 814 до 831 г.

Той ще остане в българската история със строителната си дейност, допринесла за развитието на Плисковско-Преславската културна традиция на Първата българска държава.

Съхранени са редица извори (*Чаталарски* и *Търновски надписи*) и паметни надписи върху нетленен материал, свидетелстващи за възстановяването на Плиска, както и за построяването на нов дворец с тронна зала.

Хан ювиги Омуртаг умира през 831 г. и е наследен на престола от третия си син Маламир.

I.2. Заглавие – „Надпис на хан Омуртаг“ (колона от тъмен сиенит в църквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново) [1];

I.3. Литературен род – епос;

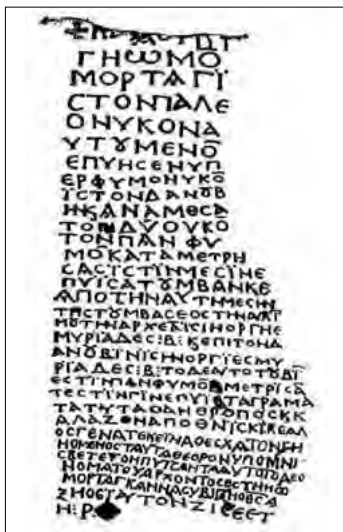
I.4. Литературен вид – епитафия върху нетленен материал.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Информационна картина (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – преходността на човешкия живот;

IV.1.2. Сюжет: Надписът на хан Омуртаг, който е намерен в църквата „Св. 40 мъченици“ във Велико Търново от Христо Даскалов през 1853 г., е написан на гръцки език и е изобразен върху колона от тъмен сиенит. На него е разкрит историческият момент, свързан с това, как българският владетел Омуртаг е построял две сгради, а между тях – величествена **могила (гробница)**.

На могилата е направен надпис, който акцентира върху преходността на човешкия живот...

IV.1.3. Мотиви: животът, смъртта, споменът, паметта...;

IV.1.4. Герой: хан Омуртаг;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (: IX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: старият дом на хана, Велико Търново, р. Дунав);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, алюзии):

IV.1.6.1. Метафори: „дълбока старина“...;

IV.1.6.2. Символи: земя, могила, гроб, дом ...;

IV.1.6.4. Епитети: „прекрасен“, „интересен“, „лош“, „червен“, „неправилни“, „свободния“, „стария“, „величествен“, „тицеславен“, „преславен“, „всеславен“...;

IV.1.6.5. Алюзии: „Нека Бог му прости греховете!“, „Нека Бог го удостои да преживее сто години.“...

IV.2. Дефрагментация: една от най-прочутите исторически находки е надписът на хан Омуртаг.

В него се долавя философското разбиране за преходността на човешкия живот и за стремежа на човека да остане в паметта на потомците с делата си.

Открит е от Христо Даскалов през 1853 г. на колоната от тъмен сиенит.

Надписът е вдъхновявал поколения историци.

Колоната, която „носи на себе си следи от дълбока старина“, е намерена във Велико Търново. Тя е съхранена през вековете и напомня за живота на великия хан Омуртаг, който *оставя стария си дом*, за да „съгради преславен дом при Дунава“. В превода най-ярко е отразена гробницата, която се намира „между двата всеславни дома“. Всеки читател на превода би се впечатлил от точността на еднаквото разстояние от могилата до стария дворец и до р. Дунав.

Доволен от своя труд и от направеното, хан Омуртаг прави този знаменит исторически надпис, който напомня стилистиката на **епитафия** (*надпис върху нетленен материал, предназначен за четене от случаен минаващ*):

„(...) Човек и добре да живее, умира и друг се разяда.

Нека роденият по-късно, като гледа този надпис,

да си спомня за оногава, който го е направил.

А името на архонта е Омуртаг кан ювиги.

Нека Бог да го удостои да преживее сто години (...)” [2]...

V. МЕТОД – академичен коментар на **изоморфни когнитивни величини**.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 419-420.

2. Разчетеният оригинал на гръцки език: Κα[ν]αυβίτην Ὡμο<μο>ρταγ ἰς τὸν παλῶν υἱὸν αὐτοῦ μενο(ν) ἐπιψεν υπερφυὸν υἱο(ν) ἰς τὸν Δαυοβίην κ(ε) ἀναμеса τὸν δυο υἱο(ν) τὸν πανφυμο(ν) καταμετρησας ἰς τιν μεσην ἐπισα τουμβαν κε ἀπο τιν αὐτῆ(ν) μεσην τῆς τουμβας εὐς τὴν αὐλῆ(ν) μου τὴν ἀρχα(ν) ἰσιν ὀργη μυριαδες β' κ(ε) ἐπὶ τὸν Δαυοβίην ἰσιν ὀργιες μυριαδες β'. τὸ δε αὐτο τουβ(ν) ἐστὶν πανφυμο(ν) κ(ε) μετρίσα(ν)τες τιν γιν ἐπισα τὰ γραμματα ταῦτα. ὁ ἀνθροπος κ(ε) καλὰ ζῶν ἀποθνῖσκει ἀλὸς γενάτε κε ἵνα ὁ εἰσάτον γήνομενος ταῦτα θεωρὸν υλομνησκέτε τὸν πνισαντα αὐτο. τὸ δε ὄνομα τοῦ ἀρχοντος ἐστὶν Ὡμορταγ καν(ν)αυβίτη· ὁ Θε(ε)ς ἀζησοι αὐτὸν ζῖσε ἐτῆ ρ

35 – 4713-156 – 3351 надпис на хан Омуртаг (колона от тъмен сиенит. Църква „Св. 40 мъченици“, В. Търново (надпис) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

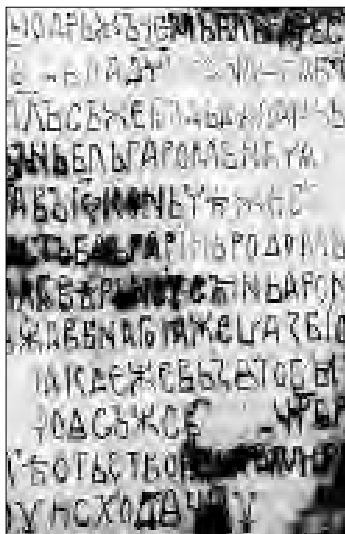
**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В „БИТОЛСКИ НАДПИС НА ЦАР ИВАН ВЛАДИСЛАВ”
(Информационна картина)**

Никаела Пашалийска

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1. Автор – Йоан Владислав е цар на българите от м. август-септември 1015 г. до м. февруари 1018 г. Той е син на Арон (Аарон) и племенник на Самуил.

Иван Владислав е единственият оцелял след нареждане на Самуил да бъде избито цялото Ароново семейство;

I. 2. Заглавие – „Битолски надпис на цар Иван Владислав” [1];

I. 3. Литературен род – епос;

I. 4. Литературен вид – хроника.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, образи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Сюжет: В текста се говори за две големи сражения между българи и византийци от края на X и началото на XI в.: голямата победа на българите над император Василий II при прохода Траянова врата [2] на 17 август 986 г. и тежкото поражение на цар Самуил при с. Ключ [3] на 29 юли 1014 г.

IV.1.2. Хронотоп (време и пространство):

- IV.1.2.1. Време** – протяжно (*от края на XI и началото на XII в.*);
IV.1.2.2. Пространство – протяжно (*района на с. Ключ и прохода Траянова врата*);
IV.1.3. Герои – цар Иван Владислав, Никола, Рипсимия, Арон, цар Симеон, цар Василий;
IV.1.4. Образи – крепостта Битоля, апостоли, самодържец, войска, сътворението на света;
IV.1.5. Особености на художествения стил (епитети):
IV.1.5.1. Епитети – „*благочестив*“, „*велик*“...;

IV.2. Дефрагментация: Това е един от най-важните старобългарски надписи [4], написан на кирилица.

Открит е случайно през 1956 г. при събарянето на битолската Чауш джамия.

Съхранява се в музея в гр. Битоля. Дванадесетредовият надпис е издълбан върху правоъгълна плоча от бял мрамор със следните размери: вис. 0,58 м, шир. 0,92 м, деб. 0,26 м.

Дълги години плочата е служила за външен праг на джамията, поради което е сериозно повредена – по средата плочата е пукната вертикално, лявата ѝ страна е очукана, целият долен лъв ъгъл (*началните пасажии от последните три реда на надписа*) е отчупен, част от буквите са изтрити. Всичко това затруднява сериозно възстановяването на първоначалния текст и правилното му разчитане. Надписът е съставен с прекрасно уставно кирилско писмо.

Буквите са издълбани релефно и твърде грижливо. Езикът на надписа отразява българския говор от Битолско от начало на XI в. Битоля бил един от малкото български градове, които Василий II не успява да превземе до 1018 г.

Стратегическото място на града, разрушенията и опожаряванията, причинени през 1014 г., са основната причина, поради която цар Иван Владислав е желал да опази и възстанови крепостта. Строителните работи започнали на 20 октомври 1015 г. и завършили през 1016 г., както датира и надписът.

Извънредно голяма стойност има летописната част на надписа.

Данните за родословието на Иван Владислав потвърждават убедително това, което знаем от оскъдните писмени извори – той е „*по род българин*“, внук на Никола и Рипсимия и син на Арон.

Битолският надпис е първият български паметник, в който български владетел е титулуван като цар.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на хроника.

Цитирана литература и бележки

1. 1. **Златна христоматия** на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 421.

2. **Траянова врата** – в литературата се срещат и с названията **Траянови врата**, **Траянова порта** – е име на планински проход, древноримска крепост и шосеен тунел в Ихтиманска средна гора. Крепостта и тунелът се намират на територията на община Костенец.

3. **Ключ** е село в Югозападна България, намира се в северното подножие на планина Беласица, известно още с *Подгорие*. Намира се на територията на община Петрич.

4. Това е пълният текст на надписа:

„(...) се издига и се прави от Йоан самодържец български ... с помощта и молитвите на Пресветата Владичица наша Богородица чрез [застъпничеството на дванадесетте и на двамата върховни] апостоли. Тази крепост бе направена за [убежище и за спасение и за живота на българите. Започната беше крепостта Битоля през месец октомври на 20 ден, а се завърши през месец (...)] в края. Този цар и самодържец беше българин по род и внук на двамата благочестиви Никола и Рипсимия, син на Арон, който е брат на Самуил царя самодържец и който двама разбиха в... гръцката войска на цар Василий, където бе взето злато... а този велик цар бе разбит от цар Василий в 6522 година от сътворението на света... на тази изтичащата година“.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В „ТЪРНОВСКИ НАДПИС НА ЦАР ИВАН АСЕН II” (1230 г.)
(Информационна картина)

Атанас Пенев

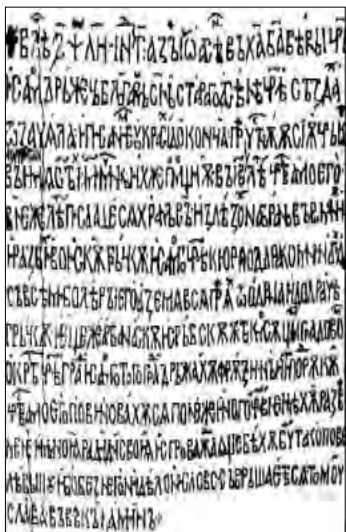
I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – цар Иван Асен II (Йоан Асен II или Йоан II) е цар на България от 1218 до 1241 г. Той е син на цар Иван Асен I. През 1217 г. Иван Асен II се е завърнал в страната начело на руски наемни войски и започва война срещу Борил за бащиното си наследство.

Към 1218 г. овладява почти цялата страна.

Блокирал Борил във Велико Търново и го пленил, а самият той бил провъзгласен за цар.

При неговото царуване границите на България достигат три морета. Известен е с добре премислени династични бракове, които укрепват политически държавата и осигуряват териториални разширения на страната.

I.2. Заглавие – „Търновски надпис на цар Иван Асен II” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – химнична летописна епитафия върху нетленен материал.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (информационна картина и теза):

IV.1. Информационна картина (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на стила):

IV.1.1. Тема – църковното строителство на цар

Иван Асен II.

IV. 1.2. Сюжет: Търновският надпис на цар Иван Асен II документира изграждането и изографисването на старобългарски епиграфски паметник. Издълбан е в средния от трите стълба в северната част на църквата „Св. Четиридесет мъченици“ във Велико Търново. Посветен е на победата в отбранителна битка срещу войската на нашествениците, предвождани от Епирския деспот Теодор Комнин, и последвалото териториално и административно господство.

IV. 1.3. Мотиви: победа, битка срещу войската на нашествениците, териториалното и административното господство;

IV. 1.4. Герои: цар Иван Асен II, деспот Теодор Комнин;

IV. 1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV. 1.5.1. Време – протяжно – 1230 г.;

IV. 1.5.2. Пространство – България, Велико Търново.

IV. 1.6. Особенности на стила (метафори, метонимии, символи):

IV. 1.7.1. Метафори: *„създадох из основа и с живопис украсих докрай тази пречестна църква в името на Светите 40 мъченици“...*;

IV.1.7.2. Метонимии: *„Понеже без Него ни дело, ни слово се извършва. Нему слава на векове. Амин“...*;

IV.1.7.3. Символи: църквата, земята, храмът...;

IV.2. Дефрагментация: Търновският надпис на цар Иван Асен II е старобългарски епиграфски паметник, издълбан в средния от трите стълба в северната част на църквата „Св. Четиридесет мъченици“ в Търново. Датиран е към 1230 г.

Надписът е открит от д-р Христо Даскалов от Трявна през 1858 г.

По съдържание надписът е едновременно и строителен, и летописен. Освен че съобщава за създаването на храма „Св. Четиридесет мъченици“, този надпис е един от основните домашни извори за политическото положение на България през 1230 г.: Клокотнишката битка, завладяването от цар Иван Асен II на голяма част от земите на Епирското деспотство, превъзходството на България над Римската империя.

В него се дават сведения за построяването на църквата „Св. Четиридесет мъченици“, но основната част от текста е посветена на битката при Клокотница (9 март 1230 г.).

В Търновският надпис се съдържа ценна информация за победата на българския цар, пленяването на епирския владетел Теодор Комнин, разширяването на границите на България до Одрин и Драч.

В него се съдържа и пълната титла на българския владетел...

V. МЕТОД – академичен коментар на ключови думи.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 419-422.

37 – 4713-158 – 3352 „Търновски надпис на цар Иван Асен II“ (1230 г.) (надпис) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Историко-летописни съчинения

**ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ИСТОРИКО-ЛЕТОПИСНОТО СЪЧИНЕНИЕ „ИСТОРИКИИ”
НА ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ
(Академичен коментар)**

Цвети Кирилова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – епископ Константин Преславски първоначално е бил презвитор, а по-късно – епископ.

Преводач е на „Четири слова против айраните” и „Черковно сказание”.

Автор е на хронографското съчинение „Историкии”, чието пълно наименование е „Историкии за Бога, съдържащи накратко годините от Адама до пришествието Христово и пак от Христа до сегашния 12. индикт”.

Съч.: „Учителско евангелие” (893-894), „Азбучна молитва” (893-894), „Проглас към евангелието” (IX в.), „Историкии” (XII в.)...;

I.2. Заглавие – „Историкии...” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – историко-летописно съчинение (хронография).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герон, хронотон, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – универсализмът на византийската

политическа идеология;

IV. 1.2. Сюжет: Хронографското съчинение „Историки“ е списък на владетели, съставен според идеите на византийската политическа идеология, чийто основен белег е универсализмът. Счита се, че първообразът на този хронографски списък е съчинението на Константинополския патриарх Никифор I „Историки“ (съдържа: истории за Бога, които представят накратко годините от Адама до пришествието Христово и пак от Христос до 12-ия индикт);

IV. 1.3. Мотиви: история, животът, годините, vyplъщението, жертвата, Кръстът, познанието, съдбата...;

IV. 1.4. Герои: Господ, Адам, синовете Израилеви, Мойсей, Хусарсад, Готониил, Еглом, Аот, Явин и Сисара, Девора и Варак, Мадиям, Гедеон, Авиме, Тола, Иаир, синовете амунски и филистимски, Йефтае, Авеса Витлеемски, Евлом Завулонит, Авдон Фара[то]нит, Самсон, Безвластие, Илия, Самуил, Саул, Давид, Соломон, Ровоам, Авия, Аса, Йоасафат, Йорам, Охозий, Готалия, Йоас, Амасий, Озия, Йо[а], Ахаз, Езекия, Манасий, Амос, Иосий, Йоаз, Елиаким, Йоаким, Седекия, На[в]ухпдоносор, Мародах, Валтасар, Дазирий, Кир, Камбиз, Магиман, Дарий, Ксеркс, Артаван, Артаксеркс, Ксеркс, Су[г]диан, Дарий, Александър (Велики), Александър, Птолемей Лагос, Птолемей Филадельф, Птолемей Евергет, Птолемей Сотир, Птолемей Александър, Птолемей Филип (Фускон ?), Птолемей Дионисий, Клеопатра, Август, Тиберий, Гай, Клавдий, Нерон, Весп[ас]иан, Тит, Домитиан [Домициан], Нерва, Траян, Адриан, Антонин, Марк, Люкий [Люций], Комод, Септимий, Макрин, Антонин втори, Максимин, Гордиан, Филип, Декий, [Деций], Гал, Валериан, Клавдий, Аврелиан, Проб, Диоклетиан, Максимиан, Макси[ми]ан, Константин [благ]о верния цар, Константиновци, Юлиан, Ювиан, Валенти[ни]ан, Валент арианин[?], Теодосий Велики, Аркадий, Теодосий Малки, Маркиан, Льв Велики, Льв Малки, Зинон, Анатаций, Юстин, Юстиниан, Юстин втори, Тебисерий, Маврикий, Фока, Ираклий, Константин I, Константин втори, Константин, Юстиниан и синовете му, Вардан, Артемий, Теодосий, Льв, Константин и синът му, Льв и синът му, Ирина, Никифор, българите, Ставракий, Михаил, Льв Арменец, Михаил втори, Теофил и синът му, Теодора жена му, със сина [си] Михаил, Василий;

IV. 1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV. 1.5.1. Време – протяжно (от Адам до пришествие Христово и от Христос до 12. индикт [2]);

IV. 1.5.2. Пространство – протяжно (България).

IV. 1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи):

IV. 1.6.1. Метафори: „в ръцете пък на синовете“, „спасителни мъки“...;

IV. 1.6.2. Символи: *пришествие, потопът, изходът, царят, царуването, христианиите...*;

IV.2. Дефрагментация: В своето историко-летописно съчинение (хронография) епископ Константин Преславски представя агиографски списък на владетели. Това са строго фиксирани и исторически датирани поименни стъпки, които проследяват във вертикална парадигма **хронологията на съвременната цивилизация (до IX в. включително)**, в която българите са неотменна част от хронографската традиция на Европа...

V. МЕТОД – академичен коментар на историко-летописните съчинения.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 423-426.

2. 1. индикт е равен на 15 години.

38 – 4713-159 – 3353 „Историки“ / епископ Константин Преславски (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В „СИНОДИКА НА ЦАР БОРИЛ:
ПЪРВИЯТ СЪБОР ПРОТИВ БОГОМИЛИТЕ ПРИ ЦАР БОРИЛ В 1211 г.”
(Информационна картина)**

Александър Вакарелийски

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен автор (*книжовник от Второто българско царство*).

I.2 Заглавие – „Синодик на цар Борил: Първият събор против богомилите при цар Борил в 1211 г.” [1] е буквален превод от гръцки език.

Към преводния текст е прибавен оригинален български разказ за свикването и протичането на събора и анатели срещу богомилите.

През XIII-XIV в. синодикът е обогатяван с нови исторически сведения, анатели и славословия, поменици на римски императори и български царе, царици, митрополити, боляри, войводи...;

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска хроника.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – събор против богомилите в 1211 г.;

IV.1.2. Сюжет: Поп Богомил и неговите последователи се представят като опасни еретици, подобни на злите пророци от *Стария завет* (Яний и Ямврий). Цар Борил се разгневява на сектантите и свиква събор с участието на епископи, свещеници, боляри и обикновени миряни. На този събор

той заповядва да доведат неверниците и с хитрост ги приканва да демонстрират своите вярвания. Богомилите подробно излагат идеите си, но царят и участниците в събора ги оборват с цитати от *Свещеното Писание*. След като еретиците са напълно посрамени, Борил нарежда те и техните последователи да бъдат заточени. Някои се покаяват и се връщат към Православната вяра, но тези, които отказват да се подчинят, са подложени на изтезания...

IV.1.3. Герои – цар Борил, Мойсей, Михаил, Теодор, Стефан, Василий, Петър..;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – 11 февруари 1211 г.;

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (Търново);

IV.1.5. Мотиви – събор, богомилите, църквата;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „зли тръни“, „Христовото стадо“...;

IV.1.6.2. Сравнения – „стояха безгласни, подобно на риби“; „еретиците – като плевели в сноп“...;

IV.1.6.3. Епитети – „светла“, „мъдри“, „вечна“...;

IV.2. Дефрагментация: Текстът представя едно от ключовите събития в управлението на цар Борил – съборът срещу богомилската ерес, проведен в Търново през 1211 г.

Основната тема е сблъсъкът между официалната православна вяра и идеите на еретиците, които са възприемани като заплаха не само за духовния, но и за обществения ред.

Текстът подчертава решимостта на цар Борил да защити Православието и държавната си власт. Богомилската ерес е представена като „зли тръни“, които застрашават „Христовото стадо“.

Тези метафори внушават идеята, че ереста е не просто отклонение от правилната вяра, а опасна зараза, която трябва да бъде изкоренена.

Действията на цар Борил разкриват значението на религията като средство за легитимиране на властта. Съборът е представен не просто като форум за дебати, а като ритуал на победата на доброто над злото. Еретиците са описани като „риби“ – мълчаливи и безпомощни.

Чрез този акт цар Борил не само укрепва религиозния ред, но и демонстрира контрол над духовния живот в държавата.

Тази симбиоза между светската и църковната власт е характерна за средновековните общества, в които политическата стабилност се гради върху духовното единство...

V. МЕТОД – аналитична обработка на агиографска хроника.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав. и предисловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 427-428.

2. **Синодик** (от гр. – букв. съборник). Следвайки гръцката и българската традиция, синодикът събира в едно четиво всички решения на събори, около които се вписват конкретните решения на поместните църкви, както и подробен разказ за отделните заседания.

39 – 5013 „Синодик на цар Борил: Първи събор против богомилите при цар Борил в 1211 г.“ / **Неизвестен автор (агиографска хроника) (информационна картина)**

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
ИСТОРИКО-ЛЕТОПИСНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„СИНОДИК НА ЦАР БОРИЛ:
II. ВЪЗОБНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ В 1235 г.”
(Информационна картина)**

Тони Захаринов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – анонимен;

I.2. Заглавие – „Синодик на цар Борил II. Възобновяване на Българската патриаршия в 1235 г.” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – историко-летописно
агиографско съчинение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна
картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп,
мотиви, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – властта на династията Асеневци;

IV.1.2. Сюжет: „Синодик...” е исторически
агиографски документ, който разказва за възстановяването на
Българската патриаршия по времето на цар Борил през 1235 г.

През XIII в. България е под византийско владичество и се стреми да възвърне независимостта си.

Този акт има голямо религиозно и политическо значение, тъй като подчертава стремежа на България към религиозна автономия и независимост.

За целта царят създава събор, на който се избира нов патриарх...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*1235 г. – Второто българско царство*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Велико Търново, Понтийско море...*);

IV.1.4. Мотиви – всечестните монаси, провъзгласяването на нов патриарх, вселенският патриарх; христоролюбивият български цар Иван Асен...;

IV.1.5. Герои – цар Иван Асен; патриарх Герман; патриарх Атанасий; патриарх Симеон; патриарх Николай; цар Калоян Дука; патриарх Герман; архиепископ Йоаким;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (епитети, патрологични метафори):

IV.1.6.1. Епитети – „благочестив“, „велик“, „благоговейният“, „многоценни“, „самодържавно“ ...;

IV.1.6.2. Разгърнатата патрологична метафора –

„(...) цар Иван Асен, син на стария цар Асен, който като имаше голяма любов към Бога, прослави и просвети българското царство повече от всички български царе, които бяха преди него, който създаде манастири и ги украси богато със злато, бисери и многоценни камъни, и всички свети и божествени църкви надари с много дарове и обяви пълна свобода за тях, а всички свещенически чинове: архиепери, свещеници и дякони, почете с голяма чест.“;

IV.2. Дефрагментация: „Синодик на цар Борил...“ е исторически текст, засягащ династията на Асеневци и възстановяването на Българската патриаршия.

Историко-летописното съчинение е създадено от анонимен автор.

Героите, които се разкриват в агиографския документ, са: цар Иван Асен, патриарх Герман, патриарх Симеон; архиепископ Йоаким и др.

Текстът е асиметричен.

С факта на възстановяването на Българската патриаршия се подчертава връзката между религията и политиката в Средновековна България и важноста на църковната автономия.

Този текст илюстрира стремежа на българите към независимост и идентичност...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на историко-летописно съчинение.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. П. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 429-430.

40 – 4713-160 – 4510 „Синодик на цар Борил II. Възобновяване на Българската патриаршия в 1235 г.“ (историко-летописно съчинение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В „ЛЕТОПИСЕН РАЗКАЗ ОТ ВРЕМЕТО НА ИВАН АСЕН II”
(Информационна картина)

Георги Велинов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен;

I.2. Заглавие – „Летописен разказ от времето на Иван Асен II” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ; летопис; пренасяне на мощи.

II. Предмет – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. Задачи (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Пренасянето на мощите на Св. Петка от Каликратия в Търново.

IV.1.2. Сюжет: След цар Роман и другите православни, царуващи в Цариград, Св. Петка е много почитана и прославена.

Похвална вест за нея и чудесата, случващи се около тялото ѝ, из гръцките земи се разнасят.

Отвсякъде прииждат хора на поклонение. Слепи проглеждат. Сакати, глухи и бесни оздравяват. Но под властта на латинците, упадък претърпява добрата почит на верните към светците и нея – пречистата и нетленна.

И възлага Бог на сърцето на българския цар Иван Асен II – да измолви Светата преподобна Петка. И нарежда той пренасянето на нейното тяло от Каликратия до Търново. С помощта на митрополит Марко начинанието е благополучно.

Посрещането на мощите на Св.

Петка от царя и преклонението пред властта му е величествено.

След смъртта на патриарха, царят изпраща монаха Йоаким от Цариград във Велика Никея. Там той е благословен за архиерей.

По-късно, когато отива в Каликратия, пише похвала и житие за Св. Петка.

IV.1.3. Герои – Света Петка, цар Иван Асен II, митрополит Марко, монаха Йоаким, народа, латинците...

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – Второ Българско царство при Иван Асен II (1217-1241; предполагаемо – след победата при Клокотница, 1230 г.);

IV.1.4.2. Пространство – Търново, Каликратия, Велика Никея, Цариград.

IV.1.5. Мотиви – страхопочитание към царя, подчинение на царската власт, опресията на разсилния, възхвала на духа над материята.

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафора, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафора – „обхванати от веригите на страданието”...;

IV.1.6.2. Метонимия – Иван Асен II – „благверния и благочестив и богобоязлив наш цар”, „владеещия цялата българска земя Иван”, „Новия Асен”; „сина на предишния Асен Стария”, „царя”, „благверния цар”...;

Св. Петка – „свещицата”, „Светата преподобна Петка”; „Светата, пречистата и нетленна”; „избавителката”...;

IV.1.6.3. Епитети – „сакати”, „глухи и бесни”; „почитана”; „прославена”; „многосмиден”; „преподобен”; „тленни”...;

IV.1.6.4. Сравнения – „и както на родителите, да кажем, е приятно да приемат от своите младенци признателност, така и ти, преподобна майко, приеми тази малка похвала”.

IV.2. Дефрагментация: Безследният неизвестен автор ни е оставил не просто един текст, едно свидетелство, една фактологична карта или рисунък по платното на времето, а – плеяда от стъпки, навлизани, водещи към центъра на човешката същност.

Ако четем съвсем разсеяно, може да бъдем така подвеждани от лекия стил, че изобщо да ни убегнат сътресенията, напреженията, бурните сили, разиграващи се из коридорите на този исторически театър.

Нареждането на царя за пренасянето на мощите на светицата, подкрепата която получава от митрополит Марко, и пращането на Йоаким да бъде благословен за архиепископ, изписват не само ореола на неговата духовна извисеност, а и на чистата вяра в сърцето на българина.

А с колко дълбинност и пиета е пропита народната душа!

Каква боязън у насилници-владици будят царските слова, благоверни и благочестиви!

Из нажежените недра на наглед тъй кратката притча проблясва искрата и честната възхита, фиксирани с теологична историчност от размаха на безименна ръка.

И тази народна душа ни учи да почитаме духа и в тялото, и тялото – в духа, и да се молим!

Че все, които са превземали със сабя,

на рамото с озъбената алчност, себе си са клели в суета!

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на Новозаветен апокриф.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 431-432.

41 – 4981 „Летописен разказ от времето на Иван Асен II” / Неизвестен автор (хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „БЕЗИМЕННА БЪЛГАРСКА ЛЕТОПИС”
(Информационна картина)**

Бобан Димитров

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – неизвестен по име българин (духовно лице?) през първата четвърт на XV в.;

I.2. Заглавие – „Безименна българска летопис” (1296 г.) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – летопис.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – поробването на балканските народи;

IV.1.2. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.2.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.2.2. Пространство – протяжно (*Епиват, Божия гроб, Велико Търново...*);

IV.1.3. Особености на художествения стил (метафори, сравнения, епитети):

IV.1.3.1. Метафори – „небесните шатри“, „небесен чертог“, „небесни жилища“, „вечното селение“, „плътски език“, „върха на вярата“...;

IV.1.3.2. Сравнение – „бузи като гургулици“...;

IV.1.3.3. Епитети – „сладък“, „красив“, „светъл“, „необхватен“, „невидим“, „неизказан“, „вечен“, „щедър“, „милостив“, „неизчислим“, „човеколюбив“, „незлобив“, „благоутробен“, „плътски“, „бащин“, „уязвена“...

IV.2. Дефрагментация: По времето на султан Орхан турците успяват да овладеят по-голямата част от Мала Азия.

Под византийски контрол остават само някои изолирани градски центрове. Турците преминават проливите и се настаняват трайно на Балканите през 1352-1354 г. след завладяването на крепостите Цимпе и Галиполи.

Подобни сведения, които говорят за известни опити за сътрудничество между Византия, България и Сърбия пред лицето на турската опасност, са ни познати и от историческото съчинение на император Йоан VI Кантакузин.

Тъкмо тези взаимоотношения дават основание на автора на летописа да изрази своето разочарование от политиката на балканските християнски държави.

Но има доста неточности.

Датата на турския поход е сгрешена.

Ако авторът има предвид превземането на София от османците, то това е станало чак в 1382 г. Споменати са синовете на българския цар Иван Александър: Йоан Асен и Михаил Асен. Описаните събития, в които те са главните действащи лица, имат легендарен характер.

Йоан Кантакузин не е „царувал“ 25 г., а само седем години (1347-1354): той е починал на 15 юни 1383 г.

Йоан V Палеолог е приел през 1341 г. империята на своя баща непълнолетен, а не в „зряла възраст“.

През 1347-1354 г. той споделя властта със своя тъст Йоан VI Кантакузин и управлява Византийската империя до 1391 г.

Йоан V Палеолог е имал не двама, а четирима сина: Андроник IV, Мануил II, Теодор и Михаил.

Точната дата на битката при Черномен е 26 септември 1371 г. Авторът на летописа ни предлага кратко, но точно описание на тази решителна битка.

В основната концепция на автора (*подбор на историческите факти и тяхното обяснение*) правят впечатление две неща: известното *безразличие към съдбата на балканските християнски народи* и *опит да се намери обяснение на турските успехи...*

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на летопис.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 42.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Хроники

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
„ХРОНИКА” НА ГЕОРГИЙ АМАРТОЛ
(842 – 948 – 1078 г.)
(Информационна картина)**

Мирослава Панталеева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – приема се, че **Георги Монах** или наречен още **Амартол** (*грешник*) е роден в Александрия (Египет). Монахът е съставя своята „Хроника” по времето на император Михаил III (842-867) и я е композира, черпейки образци от съчиненията на Йоан Малала, Теофан и патриарх Никифор.

При описанието на събитията от 813 до 842 г. Георги Монах е проявява повече самостоятелност. Неговата хроника е допълнена с описание до 948-1078 г.

Старобългарският превод на текста е много близък до основните гръцки източници...

I.2. Заглавие – „Хроника” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска хроника.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментирана информационна
картина и теза):

IV.1. Информационна картина (тема, сюжет, мотиви,
герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – смисълът на историческия разказ;

IV.1.2. Сюжет: Георги Амартол иска да разкаже последователно във времето как са се развили българо-римските отношения за периода от 842 до 1078 г. Неговите хроники най-добре отразяват стремежа на българите да се включат в християнската общност.

IV.1.3. Мотиви: историята, народът, животът, любовта, страданието, властта, войните, кръвта, смъртта, мирът, Кръстът, Божеството...;

IV. 1.4. Лирически герои: Симеон, Зауца, Мусик, Лъв, Евстатий, Никифор, Теодосий, Зоя, Василий, Самона, Дука, Николай, Анна, Евдокия, Александър, Константин, Имерий, Андроник, Тома, Евтимий, Стефан, Йоан, Григорий, Михаил, Атанасий, Адриан, Роман, Теодор, Елена, Теодора, Христофор, София, Петър, Мария, Трифон, Теофилакт...;

IV. 1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV. 1.5.1. Време – протяжно (: 842-948-1078);

IV. 1.5.2. Пространство – протяжно (: България, източните римски провинции).

IV. 1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, олицетворения, сравнения, антитези, оксिमорони, реторичен въпрос):

IV. 1.6.1. Метафори: „свети мъже”, „сияеща светлина”, „велика събота”, „светия ковчег”, „лоша смърт”, „облечени с власт”, „велика чест”, „храбри дела”, „голяма храброст”, „велика църква”, „морски сили”, „Козьмо море”, „потъпнал законите”, „светлите двери”, „звезда, която изпуцаше лъчи”, „честна брада”, „неправедни хора”, „красива по разум”, „волски жили”, „везни на правосъдието”, „изключителна сила”, „животворни кръстове”, „зли кроежи”, „коварни замисли”, „златотъкани завеси”, „зла помощ”, „дръзко невежество”, „презгъща мира”, „сияйно бракосъчетание”, „страшен пожар”, „велика беда”, „големи и страшни кръсъци”, „страшен глад”, „жестока смърт”, „безмилостна и сурова душа”, „неразкъсваема броня”, „златни копия”, „извори от съззи”, „Златен камък”...;

IV. 1.6.2. Метонимии: „царско писмо”, „боголепен мъж”, „възлюбено сърце”, „честната риза”...;

IV. 1.6.3. Символи: царят-отец, бог, църква, вяра, злато, дом...;

IV. 1.6.4. Епитети: „красива”, „похулен”, „златна”, „богочестив”, „недобър”, „многочумни”, „непримирим”, „зъл”, „миролюбив”, „неправедни”, „сневен”, „храбър”, „ревностен”, „възлюбен”, „бодър”, „умен”, „ведър”, „хитър”, „състрадателна”, „милостива”, „страхлив”, „властен”, „предобра”, „обичан”, „разумен”, „добророден и богат”, „нечестиви и неверни”, „състрадателна и милостива”...;

IV. 1.6.5. Алюзии: „Христово възкресение”, „Божия служба”, „извори от съззи”, „животворни кръстове”, „Христово благочестие”, „разлюля домовете и църквите”, „звезда, която изпуцаше лъчи”, „Какви думи ще отправиш към Бога, когато отидеш там за неправедните убийства.”...;

IV. 1.6.6. Сравнения: „като украси с цитове и оръжия”, „Днес съществуващ, а утре ще се разтурши на прах”, „кръвта тече като река”...;

IV. 1.6.7. Антитези: „радваше и скърбеше”, „приятел – неприятел”, „човек – нечовек”, „суша и море”, „дни и нощи”...;

IV. 1.6.10. Реторични въпроси: „Пред Бога и пред моята глава кажи: бягаше ли в Сирия, Самона, или не...”, „Не ти ли говорех винаги, господарю, че Дука е противник и отстъпник, и враг на твоето царство...”, „Знаеш ли какво държиш...”, „На кого ще се случи нещо лошо...”, „Как смеее вие, които сте деца на царя, без негова заповед да вършите такива дързости...”, „Имаш ли мъже добри на вид и от добър род, които са годни да задвижат царската триера.”, „Как прочее се е получило това съпротивление.”, „Какви думи ще отправиш към Бога, когато отидеш там за неправедните убийства.”, „С какво лице ще погледнеш към страшия и праведен съдия.”...;

IV.2. Теза: В своята „Хроника” монахът Георгий Амартол запознава читателя с редица сигурни сведения за историческите събития, случили се по онова време (842-948-1078...) Авторът проследява военните действия между българи, гърци, хървати... Текстът обхваща управлението на велики предводители като княз Симеон, Константин Велики, цар Лъв, Михаил III... Личи любовта на автора към християнското учение за Троициния Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух). Хората са намирали подслон и утеха в манастирите и във „Великата църква”. Мирът между враждуващите царства се е сключвал чрез уредени брачни договори. Хрониката на Георгий Монах е историческото повествование, в което сюжетни разкази за лица и събития се преплитат с богословски разсъждения...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 438-456.

43 – 4713-162 – 3354 „Хроника” / Георгий Амартол (842 – 948 – 1078 г.) (хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ХРОНИКАТА „СЪКРАТЕНА ИСТОРИЯ”
НА О. ЙОАН ЗОНАРА (XI-XIV в.)
(Информационна картина)

Александрина Иванова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Йоан Зонара е живял в края на XI в. и през първата половина на XII в. Кариерата си е започнал като светско лице (друнгарий на виглата, а после – протоасикрит), но впоследствие става монарх в манастира Св. Гликерия.

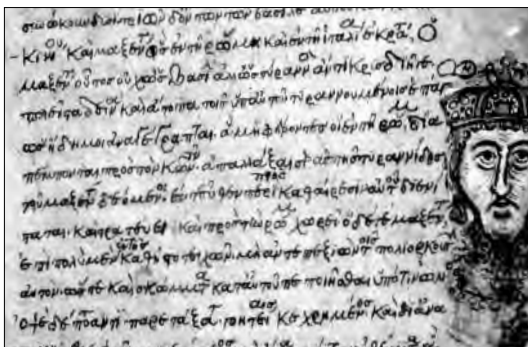
Съч.: Zonara, Ioannis. Epilomae Historiarum libri XVIII, ed. M. Pinder-Th. Buttner-Wobst, I-III Bonnæ, 1841-1897. // ГИБИ, VII, р. 150-207.

Jacobs, A. Зонара. Die byzantinische Geschichte bei Johannes Zonaras in slavisher Übersetzung. München, 1970. (Slavishe Propylaen, Bd. 98)

I.2. Заглавие – „Съкратена история” е компилативен текст, чийто сюжет обхваща събитията от сътворението на света до 1118 г. При нейното съставяне авторът е използвал многобройни исторически съчинения (от Петър Петрикий и Прокопий до Михаил Аталиат и Михаил Псел) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – хроника.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (информационна картина и теза):

IV.1. Информационна картина (тема, исторически сюжет, мотиви, исторически герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешкият морал;

IV.1.2. Сюжет: В „Съкратена

история” се разказва за исторически събития през XI-XIV в. в Римската империя.

Хрониката проследява завладяването и отнемането на територии. Разискват се и различни обстоятелства, свързани със смяната на владетелите.

Направен е специален акцент върху царуването на българския цар Самуил, както и върху битките, водени от българите срещу Източните римски провинции.

Подробно са описани и обстоятелствата около окончателното покоряване на българите. Това е един период, свързан с много междуличностни противоречия на владетелите...

IV.1.3. Мотиви: животът, смъртта, царството, битките, наказанието, признанието, предателството, унищожението, враговете, отношенията, властта, вярата, злото, заговорите, победите...;

IV.1.4. Герои: Василий Македонец, Михаил, Теодора, Фотий, Варда Фока, Игнатий, Георги, Симбат, Константин, Лъв Премъдри, Теофилакт, Христофор, Роман Куркуй, Андрей, Марин, Стипиот, Агариниът Султан, Есман, Никита, Илия Тезвитянин, Теофилиц, Варда Склир, Петър, Хозрой Вавилонски, Йоан Цимисхий, Давид, Мойсей, Аарон, Самуил, Йоан Светослав, Кондостефан (Стефан), Николай Хрисоверг, Небо Никифор, Добромир (Николица), Панкратий, Елена, Роман Аргиропул, Лъв Армений, Михаил Гъгнвивят, Теодот, Светия Теофан, Терасий...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XI-XIV в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (: Източните римски провинции, България...).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, сравнения, антитези, алегории, оксиморони, градации, литота, реторичен въпрос, контраст, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори: „като обещаха да се погърчат”, „и както слязох от висотата до низината”, „че рекът иска всички ви да окове”, „даде голяма войска на един храбър мъж”, „поиска да се освободи от греха си”, „този цар хранеше голяма почит към Свети Илия”, „че ще го възнесе на небето с огнена колесница”, „Василий е поставен цар от Бога”, „и когато взе властта”, „обвини го, че е извадил нож срещу царя, а не разсъди, че ножът му помогна”...;

IV.1.6.2. Метонимии: „бойното поле”, „царското безчестие”, „конско покривало”, „земята се покри с мъртви махинеиски тела”, „корабите останаха пусати”, „хулно амирово писание”, „храбър воин”, „еленовият рог”, „намисли да стане отстъпник”, „и се прослави като съвършен цар”...;

IV.1.6.3. Символи: кръв, цар, съкровища, престол, народ, кораб, суша, море, църква, нож, баща, дворец...;

IV.1.6.4. Епитети: „непобедими”, „добър”, „коварен”, „агарянски”, „разкошния”, „огнена”, „добродетелен”, „потъмнял”, „страшен”, „лъжливи”, „плътските”, „великолен”, „червените”, „придошла”, „буйна”, „превъзходен”...;

IV.1.6.5. Алюзии: „Аз зная добре, че Бог не ще позволи ти да превземеш града, но някой от твоя род, наречен Константин ще го превземе”, „О, Владичице, Богородице, отдай заслуженото на горделивия амира, заради хулите, с които злослови срещу теб”, „видял беше във съня си жена, която седеше на едно високо място”, „но ако ми дадеш клетва, че ще изляза невредим с всичките си хора, ти влез и завземи Никея”...;

IV.1.6.6. Сравнения: „Още когато го поставяше за цар и слагаше на главата му диадема, тя изглеждаше като изпълнена с тръни”, „Царят като я слушаше се безпокоеше”, „Като чу това царят, веднага отне сана от епарха”, „Като узна царицата, започна да моли царя да не прави това”, „Така като намериха път, римляните влязоха в българските земи”...;

IV.1.6.7. Антитези: „Победиха го още в първата битка, понеже нареди лошо войската си и падна лошо място, където не му подобаваше”, „Кое то беше горе, видях го отдолу и отново това, което беше долу – видях отгоре”...;

IV.1.6.8. Градации (низходяща и възходяща градация):

IV.1.6.9.1. Низходяща градация: „И не само че не успя нищо да направи, но го убиха заедно с войската му”, „Скоро ги хванаха и ги подложиха на мъчение”;

IV.1.6.10.2. Възходяща градация: „Поетът е една оголена подвижна рана, поезията е страдание и вик сред океана”, „И дружа голяма и чудна църква съзида вътре в разкошния палат”, „Сина й пък прие като свой брат по дух и го почете като пръв мечоносец”...;

IV.1.6.11. Реторични въпроси: „На кого уподобихте Бога”, „Нима дърводелец сътвори

иконата или златар създаде образа”;

IV.1.6.12. Контраст:

„Аз не искам да взема мъж без закон, понеже беззаконно остави своята жена” ...;

„Първо Варданий се опита да управлява и не успя, понеже го ослепи Никифор” ...;

IV.2. Теза: В „Съкратена история” авторът Йоан Зонара представя исторически събития от периода XI-XIV в., свързани с придобиването на определени стратегически територии около и в Римската империя, включително и в България.

Известно е, че по това време са водени много битки за завладяване на територия, но и не по-малко известни са и междуличностните надпревари, предателствата и грубостите, извършени от владетелите от онова време.

Творецът подробно описва връзките и взаимодействията между различните действащи фигури в своя разказ, като показва техните качества, сила, мотивация и желание за отнемане на територии.

Всеки един от неговите герои има своята роля в дадения исторически момент и допринася за развитието на събитията.

Историята, описана от автора, е не само историческата картина от този период.

Специален акцент е поставен върху поведението на отделните личности, чиито живот е свързани с множество битки, загуби, победи, смъртоносни заговори, изменничества, лъжи, предателства...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 457-471.

44 – 4713-163 – 3335 „Съкратена история” / о. Йоан Зонара (XI-XIV в.) (хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**РАЗКРИВАНЕ НА ЛЕТОПИСНИ МОТИВИ
В ХРОНИКАТА „ИСТОРИЧЕСКО СКАЗАНИЕ”
НА МИТРОПОЛИТ КОНСТАНТИН МАНАСИЙ
(Информационна картина)**

Вера Сиракова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура (метафори, олицетворения, епитети) на „Историческо сказание” на митрополит Константин Манасий:

I.1.1. Метафори: „с мъките на този труд ще се нагърбим ние” [1]; „победоносец величав, от корена изхождащ на Йоанна всепрославен”; „нека неговата власт безброй слънца отмерят”...;

I.1.2. Олицетворения: „прохлада носят даровете”; „а нашият нов Цариград гои се и расте”...;

I.1.3. Епитети: „тиньолюбива”; „царствена”; „пресветъл, светоносец”; „победоносец величав”...;

I.2. Макроструктура (тема, герои, хронотоп, фабула):

I.2.1. Тема – възшествието на император Алексий I Комнин.

I.2.2. Герои: цар Асен (*наричан Александър*), цар Анастасий I, Константин Брадати, цар Никифор I, княз Крум, цар Лъв, Тома, цар Михаил, княз Омуртаг, болярин Теодор Куфара, цар Симеон, цар Петър, цар Роман, цар Борис, цар Цимисхий, цар Светослав (*руски княз*), цар Василий...;

I.2.3. Хронотоп (време и пространство):

I.2.3.1. Време – периодът от сътворението на света до 1081 г. (*тогава сваленият от трона Никифор III Вотаниат довежда на трона Алексий I Комнин*);

I.2.3.1. Пространство – мястото, на което се развиват изобразените исторически събития; според откъса от дадения текст това са територии, владени от Византия и България;

I.2.4. Сюжет: В хронологичен ред се представят историческите събития

от сътворението на света до възшествието на император Алексий I Комнин. Летописът представя византийски царе, също така и владетели, управлявали Първото българско царство. Разгледани са разнообразните им взаимоотношения през различните етапи от историята. Историята е разказана в стихотворна форма, налични художествени епитети и други изразни средства, които подсилват посланието.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: През Средновековието в България се създава различна по жанр литература. Българските книжовници превеждат и преписват богослужбни книги и съчинения от византийски автори. Повечето от тези творби имат компилативен характер, но сред тях присъстват и оригинални произведения.

Историческите хроники са част от средновековната литературна култура. Основни извори са произведенията на Йоан Малала, Георгий Амартол, Симеон Логотет, Йоан Зонара, Константин Манасий [2]. Те разказват за световната история през призмата на силен религиозен ортодоксален възглед. Макар да са повлияни от византийската политическа доктрина, историческите хроники демонстрират самочувствието на българските автори като представители на един достоен народ. Доказателство за това са добавките, които българските книжовници включват в преписите си. Благодарение на тях читателят научава за славните моменти от миналото на българите.

Такива податки намираме и в историческото сказание на Константин Манасий.

Включени са сведения за победите на български царе и князе, илюстрирани с красиви миниатюри, от което проличава, че българите имат самочувствие на народ, който участва в световните исторически процеси. Конкретно от петте преписа, достигнали до нас, научаваме за важни моменти от българската история: нахлуването на прабългарите през 80-те г. на V в. в земите на юг от Дунав, създаването на българската държава през 681 г., победата на хан Крум над Никифор I, сведения за царуването на цар Симеон и други важни събития от българската и византийската история.

Художествените достойнства на текста допълнително засилват чувствата и вълненията, породени от славното минало на българския народ.

Оригиналният текст на произведението на Константин Манасий е написан в *петнадесетричен каталективен ямб*. Българският превод е съобразен с традициите на средновековната ни литература и очакванията на публиката. Текстът е ритмизиран, като са търсени специфични български модели на стиховата организация. По този начин се затвърждава внушението, че българският владетел е активен участник в изграждането на световната история – представен е като посредник между Божествения промисъл и земните светски дела на хората: той е градостроител: „а нашият нов Цариград гои се и расте” и поддръжник на Църквата: „българският цар Асен, наричан Александър,/ прекротък, милостив и покровител на монаси,/ на бедните кърмител, цар на българи, велик!/>

Българският цар побеждава гръцките владетели. Така се прокарва българската владетелска доктрина като идеологически съперник на държавно-политическата доктрина на Цариград (Константинопол), която вижда столицата Търново като Трети Рим, откъдето ще се наложи нов световен ред...

Въпреки че българската средновековна книжнина се развива въз основата на византийската средновековна литература и култура, тя има собствена методология и историко-културен прочит, които съответстват на мирогледа на българите да се изявяват като водачи и първоучители на славянския свят.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 472-476.

2. **Чурешки, С.** За тълкуванията на изворите в историческата наука. // <<http://new.bg-history.info/Za-tolkuvaniata-na-izvorite-v-istoricheskata-nauka-5308.html>>. – 28.10.2018. – 18 с.

45 – 4713-164 – 2653 „Историческо сказание” / митрополит Константин Манасий (лирико-епична хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Натурфилософия

**УНИВЕРСАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В НАТУРФИЛОСОФИЯТА НА „СИМЕОНОВИЯ СБОРНИК”:
„ЗА ДВНАДЕСЕТТЕ КАМЪКА ...”
НА СВ. ЕПИФАНИЙ КИПЪРСКИ
И „ОТ ДОГМАТИЧНИТЕ СЪЧИНЕНИЯ” НА СВ. АВГУСТИН
(Информационна картина)**

Симона Симеонова

I. ОБЕКТ (автори, заглавия, литературен род, литературен вид):

I.1. Авторы (Св. Епифаний Кипърски и Св. Августин):

I.1.1. Св. Епифаний Кипърски, известен и като **Епифаний Саламски**, е един от Отците на църквата, епископ на Кипър в края на IV в.

Епифаний е роден ок. 310/320 г. в християнско семейство в Безандук (*Безадарка*) близо до Елевтеропол в Юдея. Заминава да учи в *реторска школа* [1] в Египет, където впоследствие се присъединява към монашеска общност. Завръщайки се в Юдея (ок. 333 г.), основава манастир, ръкоположен е за свещеник, живее и служи като игумен на манастира ок. 30 г.

Аскетизмът, благочестието и учеността на Епифаний му спечелват всеобщо уважение. През 367 г. е избран от кипърските епископи за архиепископ на Констанца (*дн. гр. Саламин*) на остров Кипър.

През 382 г. заминава за Рим, за да потърси съдействието на римския епископ Йероним за изглаждане на спора между епископите Флавиан и Павлин в Антиохия във връзка с Мелетиевия разкол.

През 394 г. заминава на поклонение в Йерусалим.

В 402 г. Епифаний свиква кипърските епископи на събор, на който са осъдени Ориген и съчиненията му. След събора заминава за Константинопол, за да води борба и там против оригенистите и да убеди Константинополския архиепископ да осъди тяхната ерес.

Умира през 403 г. Епифаний Кипърски е много добре образован, знае иврит, сирийски, египетски, гръцки и латински

език.

Съч.: „Анкорат” или „Твърдо стъпилият човек”; „Панарион” или „Против ересите”; „Обобщение”; „За мерките и теглите”; „За дванадесетте камъка”...

I.1.2. Св. Августин – известен още и като *Аврелий Августин*, *Августин от Хипон*, – е един от най-значимите християнски философи от епохата на Средновековието.

Като комбинира християнството с етиката и неоплатонизма, Св. Августин успява да даде отговор на въпроса, който тревожи много вярващи: „Ако Бог е всемогъщ и добър, защо има зло в света?”.

Този въпрос е важен, защото злото е очевиден аргумент срещу съществуването на Бог.

Августин е роден през 354 г. в гр. Тагаст в римската северноафриканска провинция Нумидия, дн. Алжир.

Истинското му име е **Аврелий Августинус**. В родния си град Августин посещава начално училище, а когато навършва 17 г., заминава за Картаген, където учи *реторика*. Философската страст и търсенето на истината са по-важни за Августин от реториката и политиката.

Това за него е едновременно и щастие, и мъчение, защото Августин не е чужд на светските удоволствия, което е в противоречие с идеала за **добродетелен философски живот**.

През 384 г., едва на 30 г., става учител по реторика. Августин е ръкоположен за свещеник в град Хипон в дн. Алжир, където става известен проповедник.

Запазени са над 350 негови проповеди от това време, които се считат за автентични. В тях той се противопоставя на манихейството, което преди това сам е защитавал и изповядвал.

През 396 г. Августин става помощник-епископ на Хипон, а по-късно – и епископ.

Св. Августин умира през лятото на 430 г., по време на обсадата на Хипон от германски племена. След като влизат в града, те го унищожават изцяло, с изключение на катедралата и библиотеката на Августин. Августин е провъзгласен за светец и покровител на пивоварите, печатарите и богословите.

Той е светец на Римокатолическата, Англиканската и Източната православна църква, а сред православните е известен като **Блажени Августин** или **Свети Августин Блажени**.

Покровител е на *Августинския религиозен орден* – католическия монашески орден както на мъже, така и на жени, живеещи според ръководството за религиозен живот, известно като *Правило на Свети Августин*.

Съч.: „За свободното решение”, „За Божия град”, „Изповеди” (ок. 397-401 г.). Изповідите му стават класика на християнската теология и на световната литература.

В своите книги Св. Августин черпи обилно от мъдростта на Платон, Плотин и неоплатонизма, придавайки му християнски привкус.

I.2. Заглавия – „За дванадесетте камъка ...” от **Св. Епифаний Кипърски** (ок. 315-403)” и „От догматичните съчинения” на **Св. Августин** (354-430)” [2];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – полемични съчинения.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (теми, сюжети, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил);

IV.1.1. Темы – свойствата на камъните (**Св. Епифаний Кипърски**: „За дванадесетте камъка”) и силата на огъня (**Св. Августин**: „От догматичните съчинения”);

IV.1.2. Сюжети: Текстът на **Св. Епифаний Кипърски** е описателен и разкрива в дълбочина способностите на дванадесет камъка.

Съчинението дава информация за лечебните свойства на камъните и за произхода им.

Разяснява къде могат да се намерят и посочва историческия период на откритията.

В текста на **Св. Августин** се описват връзките между *огъня, човека и вярата*. Направено е метонимично обяснение, свързано с образа на Светата Троица. Мястото на всяка една част е определено и не може да бъде заменено от другите две. Те са перфектно подредено цяло...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*IV-V в. пр. Хр.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Вавилон; Топазийон; индийските планини; Ливийския Кархидон; Индия; Етиопия, р. Термодонт, Матунтийския Кипър, Сирия, Скития, Ливийските планини, планина Тавър...*);

IV.1.4. Герои – Св. Троица...;

IV.1.5. Мотиви – лечебните свойства на камъните, силата на огъня и вярата...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (сравнения, епитети, синтактичен паралелизъм):

IV.1.6.1. Сравнения – „огненочервен като кръв“, „искри като факел или като въглен“...;

IV.1.6.2. Епитети – „прозрачен“, „зелен“, „светлосин“, „зеленикав“, „червеникав“...;

IV.1.6.3. Синтактичен паралелизъм – „нито се сливат чрез съединението, нито се разделят от броя им“ (Св. Августин);

IV.2. Дефрагментация: Съчинението на Св. Епифаний Кипърски (ок. 315-403) разяснява символиката на 12-те камъка върху нагръдника на юдейските първосвещеници.

Камъните са назовани в описанието на великолепните одежди на Аарон (**Изход: 17-21**) и символизират 12-те израилеви рода.

Произведението е написано не по-късно от 394 г. и е посветено на Диодор Тирски.

Пълният му текст е запазен на латински език, части от него се пазят на гръцки, коптски и етиопски. В посланието си към Диодор, запазено в грузински препис на трактат от X в., Св. Епифаний обяснява, че целта му е била да определи какви названия са имали дванадесетте камъка, в кои страни се добиват, каква сила имат, имената на кои 12 израилеви рода са били изсечени върху тях.

Наред с други източници, авторът вероятно е използвал и сведения от Плиний (*напр.* за качествата на различните видове сердолик, за местонахожденията на рубина, ясписа и др., за това, че ахатът лекува ухапване от змия и т.н.), както и свои наблюдения от времето на странстванията му по бреговете на Ефрат и Нил.

Трактатът на Епифаний Кипърски е прототип на всички появили се по-късно християнски съчинения за символиката на скъпоценните камъни.

Приведеният откъс от догматичните съчинения на Св. Августин Блажени е част от диалог между него и **Фелициан**. Авторството на репликата обаче е неизяснено. За един от възможните нейни автори се сочи **Вигилий**.

Текстът е преведен на старобългарски в рамките на „*Симеоновия сборник*“ и има предназначението да разясни смисъла на Св. Троица.

На новобългарски се превежда за първи път от Цв. Ралева и П. Янева по *Изборника* през 1973 г.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на полемични съчинения.

Цитирана литература и бележки

1. **Реторска школа / Школа по реторика** е следвала традициите на Аристотел, според когото *граждът (полисът) е съобщество от свободни хора*. Реториката е едно от седемте изкуства, вкоренено в европейската културна традиция в края на V в. пр. Хр., най-напред в Сицилия и Сиракуза, а по-късно – в Атика. Реториката се разбира като *философия на възпитанието на младите хора*. Тази материя подготвя *добрите граждани* като *добри оратори*. Чрез подготовка на учебни речи и чрез участие в симулирани спорове се развива *способността да се аргументира*, което е необходимо условие за успех на бъдещи политици, адвокати, писатели – *ретори*.

2. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2015, с. 477-481.

46 – 4713-165 – 4082 „За дванадесетте камъка...“ / Св. Епифаний Кипърски; „От догматичните съчинения“ / Св. Августин (полемични съчинения) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
НАТУРФИЛОСОФИЯТА
НА „СИМЕОНОВИЯ СБОРНИК”:
„ЗА ЕСТЕСТВОТО НА ЧОВЕКА”
ОТ ЕПИСКОП ЕМЕСКИ НЕМЕСИЙ
(Информационна картина)**

Ванина Тодорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – епископ Немесий (Немезий) Емески е християнски философ и автор на трактата „За естеството на човека” (De Natura Hominis).

Той е бил епископ на Емеса (дн. Сирия).

Занимавал се е и с физиология.

Основната част от съчиненията му са обвързани с трудове на Аристотел и Гален.

Негова е идеята, че различните кухни на мозъка са отговорни за различни функции...

Немезий е добре известен в теологията и със своите теории за Божественото Провидение.

I.2. Заглавие – „За естеството на човека” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – натурфилософски разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил:

IV.1.1. Тема – библейската антропология;

IV.1.2. Сюжет: Епископ Немесий представя човека в един антропологичен аспект, който е базиран на Християнското откровение – нещо, което решително прехвърля границите на езическата философия.

Той определя душата като безтелесна, единна по своята същност, подвижна и безсмъртна.

Този възглед за устройството на душата е изразен в християнска перспектива, макар и авторът да използва понятийния апарат на Платон и Аристотел;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*400-та г.*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*психологическото време и пространство*);

IV.1.4. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „*телесна храна*”, „*дървото на познанието*”, „*плода на познанието*”, „*празни от дух*”...;

IV.1.4.2. Епитети – „*благочестив*”, „*безсмъртен*”, „*смъртен*”...;

IV.2. Дефрагментация: Епископът разглежда човека като свършено съграден от „*разумна душа и тяло*”.

Авторът на трактата представя своя възглед за разумната душата, като обръща внимание върху устройството ѝ.

Той разсъждава върху това, дали душата е телесна или нетелесна, дали тя е съществена или несъществена, дали е едносъставна или многосъставна, дали е подвижна или неподвижна, дали е смъртна или е безсмъртна.

Немесий споставя своя възглед с различни философски системи, познати до началото на IV в.

Трактатът представлява една ранна трактовка на християнската антропология.

Ето фрагмент от аргументираните вериги, които използва теологът:

- знаем, че човекът не е бил отначало нито смъртен, нито безсмъртен, а е бил на границата на двете природи;

- ако се отдаде на плътските превратности, човек ще попадне в плътските съблазни, ако ли пък почете душевните, – ще се удостои с добротата на безсмъртието;

- ако Бог отначало го беше сътворил смъртен, то не би го осъдил на смърт, когато съгреши, защото никой не наказва смъртния със смърт;

- ако ли пък Бог го бе създал безсмъртен, то той не би се нуждаел от телесна храна, нито Бог би се покаял лесно и би направил веднага родения безсмъртен...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на натурфилософски текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 482-483.

47 – 4713-166 – 4083 „Симеоновия сборник” (X в.) – „Изборник” (1073 г.); „За естеството на човека” / Немесий, епископ Емески (ок. 400 г.) (натурфилософия) (информационна картина)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
НАТУРФИЛОСОФИЯТА НА „СИМЕОНОВИЯ СБОРНИК”:
„ДИАЛОЗИ” ОТ ПСЕВДО-КЕСАРИЙ (СВ. ГРИГОРИЙ НИСИЙСКИ)
(Информационна картина)**

Венислава Илиева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Псевдо Кесарий или Св. Григорий Нисийски (331-368) е известен в патрологията като един от **тримата Кападокийци** (**Св. Григорий, Св. Василий Велики и Св. Григорий Нисийски**). Роден е около 335 г. в Кесария или Севастия. За детските и юношеските му години не са запазени сведения. Младият Григорий приема длъжността *четец (анагностик)* при църковното богослужение. Впоследствие напуска църковното служение и става учител по красноречие. Поради недоволството и упреците от страна на неговите приятели, Григорий се отказва от светското

поприще и постъпва в основания от Василий Велики манастир на брега на р. Ирис, където в продължение на около десет години се отдава на задълбочени богословски занимания: изучаване на *Свещеното Писание*, светоотеческите съчинения и литературно-богословското творчество (тук написва първото си съчинение „*За девството*”).

През 372 г. Григорий е ръкоположен за епископ на гр. Ниса, който е бил в диоцеза на Кесария Кападокийска. Като епископ, Григорий е ревностен защитник на Православието и противник на арианите, които се ползвали от подкрепата на император Валент.

През 375 г. по нареждане на Демостен – заместник-управител на Понт, в Анкира се свиква събор от лоялни на властта епископи-ариани. Оспорена е каноничността на избора на Григорий за епископ и му е отправено обвинение за присвояване на църковни средства. Григорий е задържан, за да бъде изпратен под стража в Анкира, но успява да избяга по пътя.

През пролетта на 376 г. в Ниса е свикан нов ариански събор на епископите от Понт и Галатия. Григорий не се явява на събора, отнета му е епископската катедра и е осъден на изгнание.

След смъртта на император Валент в 378 г. Григорий

е възстановен на своята катедра от православния император Йовиан. След завръщането си от изгнание Григорий отново се отдава на проповедническа и литературно-богословска дейност. Участва в поместния събор през 379 г. в Антиохия, а през 380 г. е избран за кратко за Севастийски архиепископ. През 381 г. участва във Втория вселенски събор в Константинопол. В изпълнение на решението на събора император Теодосий, с указ от 30 юли 381 г., обявява Григорий Нисийски за един от пазителите на Православието в Понт. Последното известие за живота му е от 394 г.

I.2. Заглавие – „Диалози“ (откъс) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – проповед (мним диалог).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – себеусъвършенстването;

IV.1.2. Герои: Косьо, Нада;

IV.1.3. Образи: Бог, небесната твърд, Светият Дух, водата, огънят, слънцето;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (550 г.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (Кападокия);

IV.1.5. Сюжет: Авторът задава въпроси на „душевен лечител, който чрез обяснение добре лекува нашите души и ни спасява от заблудата“ (Отчето). Чрез своите въпроси, той желае да чуе нещо ново „относно достойната за поклонение Света Троица и относно други въпроси от Своего писание“. Първите въпроси са за гръмотевицата, за създаването на вятъра, на водата и огъня, на деня и нощта, на светлината и мрака. В първата част се наблюдава на името на р. Дунав, във втората част е засегната темата за нравите на славяните и фисонитите...;

IV.1.5.1. Мотиви: ангели, небе, вода, огън, небесна твърд...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Сравнения: „небесната твърд е като лед...“, „слънцето го сравняваме с небесното тяло, то ни се показва като много малък светилник в огромен дом“, „И то излиза като жених из чертога си“...;

IV.1.6.2. Метафори: „царя на небесните светилища“, „втвърдена бездна“, „водата застанала като две разрязани на половина“, „скове зима“...;

IV.1.6.3. Епитети: „обширно“, „противен“, „морски“, „еднообразно“, „радостно“...;

IV.1.6.4. Олицетворения: „водата, която вали от небесата, ражда трева“...;

IV.1.6.5. Символи: „вода“, „огън“, „небесна твърд“, „небе“, „ангели“...;

IV.2. Дефрагментация: Молитвените въпроси, които са засегнати в диалога на автора с Отчето, разкриват *древното знание*, което пречиства душата на вярващите от незнанието. Отчето отваря врата на знанието и предоставя истинското знание на вярващите. Той играе ролята на „душевен лечител, който чрез обяснения добре лекува нашите души и ни спасява от заблудата“.

Символът на огъня е представен като небесен огън и земен огън. Небесният огън е неугасим и „не изгаря сухите дървета, вълната на овцете и нашите коси“, докато земният – „изгаря дърветата и всяко стъбло“. Символът на мрака и светлината са обяснени като добро и лошо, като радост и тъга...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на проповед (мним диалог).

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 484-494.

48 – 4713-167 – 4084 „Симеоновия сборник“ (X в.) – „Изборник“ (1073 г.): Из „Диалози“ / Псевдо-Кесарий (Св. Григорий Нисийски) (натурфилософия) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Календарни знания

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В „СИМЕОНОВ СБОРНИК” – „КАЛЕНДАРНИ ЗНАНИЯ”
(„ЗА ЯВЛЕНИЕТО ГОСПОДНЕ. ОТ АПОСТОЛСКИТЕ ЗАПОВЕДИ”
(ПО АЛЕКСАНДРИЙСКИЯ КАЛЕНДАР) – „ХРОНИКИТЕ”;
„ОТ СЪЩИЯ АВТОР” НА ЕПИСКОП ЕВСЕВИЙ КЕСАРИЙСКИ
(260/264-340 г.) – „ЗА РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО”
НА ПРЕЗВИТЕР ИСИХИЙ ЙЕРУСАЛИМСКИ (IV-V в.) –
„ЗА МАКЕДОНСКИТЕ МЕСЕЦИ СПОРЕД ЦЪРКОВНОТО ПРЕДАНИЕ”
НА СВ. ЙОАН ДАМАСКИН (VII-VIII в.)
(Информационна картина)**

Антония Макавеева

I. ОБЕКТ (автори, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автори (Епископ Евсевий Кесарийски, Презвитер Исихий Йерусалимски, Св. Йоан Дамаскин):

I.1.1. Епископ Евсевий Кесарийски (Евстатий Панфил) е роден в Палестина (ок. 260/264).

Получава образование в Йерусалим и Антиохия. Представител е на Константиновата епоха. Най-важното му съчинение е „Църковна история”, заради което е наречен „баща на църковната история”. Близък по възгледи е до *Ориген* (185-254), бил е ученик и духовен син на *Св. презвитер Панфил* (III-IV в.), от когото наследява прозвището *Панфил*. Участва в разширяването и обогатяването на основаната от *Ориген* библиотека в Кесария. През 313 г. е избран за епископ на Кесария Палестинска. В полемиката срещу арианите заема неутрална позиция и, въпреки че е заставен да подпише *Никейския символ на вярата*, към края на живота си проявява ариански уклони. Най-много фрагменти от текстовете на Евстатий Панфил могат да бъдат открити в *Симеоновия (Светославовия)*

сборник от 1073 г. (напр.: писма до дякон Маин, мисли за Света Троица, за възъплещието и др.). *Св. патриарх Евтимий Търновски* (1325-1402/1404) е познавал творчеството му, тъй като използва неговите думи и изрази в своето *Похвално слово за Константин и Елена*. Умира през 340 г.;

I.1.2. Презвитер Исихий Йерусалимски (IV-V в.) – малко се знае за живота му. Изучава богословие в Константинопол при *Григорий Богослов* (ок. 330 – ок. 390). Около 412 е ръкоположен за презвитер. През 428-429 участва, заедно с патриарха на Йерусалим *Ювенал* (IV), в освещаването на църквата на манастира на

Св. Евтимий Велики (377–473). Произведенията му са *екзегетични* (гр. ἐξήγησις – букв. тълкуване, изложение). Най-ранните преводи на произведенията на Исихий Йерусалимски на български език са направени през IX в. Преписи от негови текстове са съхранени в *Болонски псалтир* (1230–1241) и в *Букурещки псалтир* (1346);

I.1.3. Св. Йоан Дамаскин (VII–VIII в.) е роден в знатно християнско семейство в Дамаск. Той е византийски богослов и поет от арабски произход. Получава изключително високо за времето си светско и богословско образование. Известно време е на служба в халифата, след което става монах. През 726, заедно с брат си *Св. Козма Маюмски* (675–760), се оттегля в манастира „Св. Сава“ в Йерусалим, където се отдава на литературна и богословска дейност. Св. Йоан Дамаскин привлича вниманието на Йерусалимския епископ Йоан V (VII–VIII) със своята защита на *иконопочитанието*. През 734 е ръкоположен за презвитер. Не е известно кога точно е починал, но това по всяка вероятност е станало до 754, когато е анатемосан от иконоборческия събор и обявен за умрял. Освободен е от анатемата през 787 от Седмия вселенски събор.

Св. Йоан Дамаскин е най-значимият догматик в църковната история. Произведението му *„Точно изложение на православната вяра“* е епохално. В българската литература е познат с преводите на Йоан Екзарх (IX–X в.) – напр.: *„Небеса“*.

I.2. Заглавие – „Календарни знания“ [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографски хроники и екзегетични проповеди.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – възхваля на триединния Християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух);

IV.1.2. Сюжет („Явлението Господне“, „Хроники“, „Македонските месеци според църковното предание. Месеците според римляните“):

IV.1.2.1. „Явлението Господне“ – изключително кратко, безименно Евангелие-Апракос,

Сюжестът на този текст се фокусира върху интерпретации на събитията, свързани със сътворението на света. Текстът разглежда различни системи за отчитане на времето и се опитва да установи точните година на Раждането, Кръщението, Страданието и Възкресението на Исус Христос...;

IV.1.2.2. „Хроники“ – изложението насочва вниманието към точната година на рождението на Исус Христос и богословската календарна система...;

IV.1.2.3. „Македонските месеци според църковното предание. Месеците според римляните“ – текстът разисква античната елинска космология и начина, по който планетите, зодията и Луната си взаимодействат...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – *протяжно* (III–VII в.);

IV.1.3.2. Пространство – *протяжно* (Витлеем, Палестина, Йерусалим, Божи гроб, Дамаск...);

IV.1.4. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „*родил се по път от Светата Дева Мария*“, „*беше разпнат заради нашето спасение*“, „*вишиемурско възлещение*“, „*спасително страдание*“, „*Бог превърна всичко това от небитие в битие*“, „*както, ако направил кръг вътре в друг кръг, вътрешният се получава по-малък, така е и с движението на Луната*“...;

IV.1.4.2. Епитети – „*пречисто*“, „*лрчисто*“, „*Света*“, „*боголюбивите*“, „*Свещеното*“, „*най-долния*“...

IV.2. Дефрагментация: От „Календарни знания“ научаваме за съществуването на различни гледни точки и тълкувания, свързани с възлещението на *Исус Христос*. Посочена е идеята на *хилиастите* (букв. хилядогодишниците), които са изповядвали, че *Исус* се е възлещил 5500 години след Сътворението на света. Това е основано на тълкуването на шестдневното Сътворение, което пресмята, че всеки ден се равнява на 1000 години, а съществуването на света е определено за 7000 години.

Посочват се различни дати, свързани със събитията от Христовия живот – *Рождество, разпятие и Възкресение*. Търси се възможно противоречие в годините, но не и в датите на тези събития.

Текстът изтласква средновековни гледни точки към исторически факти и събития. Обхванати са натурфилософски теми, относими към *астрономията, лингвистиката, историята и културата*...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на натурфилософия.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 495–500.

49 – 4478 „Симеонов сборник“ („Светославов избрник“) от 1073 г. – „Календарни знания“: „За явлението Господне. От апостолските заповеди“ (по александрийския календар) – „Из „Хрониките“; „От същия автор“ / епископ Евсевий Кесарийски (260/264–340) – „За Рождество Христово“ / презвитер Исихий Йерусалимски (IV–V в.) – „За македонските месеци според църковното предание“ / Св. Йоан Дамаскин (VII–VIII в.) (натурфилософия) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В НАТУРФИЛОСОФСКОТО СЪЧИНЕНИЕ „НЕБЕСА” НА ЙОАН ЕКЗАРХ (Информационна картина)

Сефкия Хаки

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. Йоан Екзарх (IX-X в.) е представител на Преславската книжовна школа.

Предполага се, че произхожда от знатно семейство, тъй като със сигурност се знае, че е получил образованието си или в *Магнаурската школа* в Константинопол, или в *Студийския манастир* [1]. Той не е пряк ученик на Св. Константин-Философ и Св. архиепископ Методий. В пролога към „*Небеса*” уточнява, че само е слушал за преводите на славянските първоучители. Св. Йоан Екзарх познава както патристичната литература, така и достиженията на античността – напр.: част от „*Шестоднев*” е изградена като полемика с Аристотелевите схващания и с възгледите на т.нар. „Атомистична школа”.

Творчеството на Св. Йоан Екзарх се развива в *три направления*: „*Небеса*” [2], „*Шестоднев*” [3], „*Празнични слова*” [4].

Св. Йоан Екзарх се смята за един от *строителите* на високия книжовен старобългарски език. Въвежда нова лексика, съответстваща на абстрактно-философските понятия на Християнството – напр.: *разтвор, чувство, чутие, чувствителен, без вреда, зодиак, зодиакален, кръг, стража, зной, топлина, хвала, хваля, слава...*;

I.2. Заглавие – „*Небеса*” [5];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – богословско съчинение;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Божията воля;

IV.1.2. Сюжет: *Небето* е пространство, който обгръща видимите и невидимите създания, включително ангелски сили и всичко видимо. Текстът говори за няколко нива на *небето* и го свързва със Сътворението на света. *Небето* е съставно. Състои се от твърда част в центъра, около която им вода и въздух. То се

движи кръгообразно и е обитавано от ангели и други същества. *Небето* е по-голямо от земята и е предмет на Божествена воля: Бог нарече *небето твърд*, като ѝ повели да бъде посред водите и ѝ заповяда да разделя водата, която се намира над твърдата, и водата, която е под твърдата. Естество на *небето* е тънко като дим...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно („*Защото тези неща са произлезли по повеление на Твореца от земята, водата, въздуха и огъня*”);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно („*Бог нарече небето твърд, като ѝ повели да бъде посред водите*”);

IV.1.4. Особенности на художествения стил (метафори, сравнение, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „*Звездата, която се явила на вълхвите по времето на спасителното рождение на Господа*”, „*те казват, че небето обхваща всичко в кръг, тъй като е обло и че съставя най-високата част на света*”...;

IV.1.4.2. Сравнение – „*тънко като дим*”...;

IV.1.4.3. Епитети – „*благословени*”, „*небесни*”, „*Божествено*”, „*непоколебима*”.

IV.2. Дефрагментация: произведението представлява старобългарски превод на част 3 („*Богословие*”) от съчинението на видния византийски богослов и писател *Св. Йоан Дамаскин* [6] „*Извор на знанието*” (гр. Πηγήγνώσεως).

„*Извор на знанието*” е систематизация на философското и богословското наследство на раннохристиянската епоха, изградена в три части („*Философски глави*”, „*За ересите*” и „*Точно изложение на православната вяра*”). Последната част е най-обширна и обхваща 100 глави, от които *Св. Йоан Екзарх* превежда 48. Главите, преведени от *Йоан Екзарх*, са подбрани с оглед на разясняването на догматични и естественонаучни въпроси: „*За водите*” информира за образуването на моретата и реките; в главата „*За небето*” разкрива същността на *седемте небесни пояса*, на всеки от които се намира по една планета; „*За светлина, за огъня и небесните светили*” изтъква свободната воля на човека, която стои над предназначенията на небесните съзвездия.

В „*Небеса*” за пръв път в старата българска литература се засягат въпроси за устройството на човешкото тяло, като се използват познанията на античните автори.

Произведението има важно значение в старите славянски литератури като пръв преводен богословско-философски труд с естественонаучна стойност...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на богословско съчинение.

Цитирана литература и бележки

1. За това съдим от едно писмо на *Св. княз Борис I* (ок. 828-907) до *патриарх Фотий* (ок. 820-891), че млади българи ще бъдат изпратени на обучение в Константинопол.
2. „*Небеса*” се състои от оригинален пролог.
3. „*Шестоднев*” е компилативен труд, състоящ се от пролог и шест слова, в които подробно се разказва за създаването на света от Бога в *шест дни* и превод на 48 гл. от трета част на „*Точно изложение на православната вяра*” на *Св. Йоан Дамаскин*.
4. „*Празнични слова*” е компилативен труд. Най-често се цитират *Св. Йоан Златоуст*, *Св. Йоан Дамаскин* и *Св. Ефрем Сирин*. Словата са: „*Похвално слово за евангелист Йоан*”, „*Слово за Рождество*”, „*Слово за Сречение*”, „*Слово за Възнесение*” и „*Слово за Преображение*”.
5. *Златна христоматия на България*: Кн. II. Антология / Състав.: *Н. Василев, А. Куманова*. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 501-506.
6. **Св. Йоан Дамаскин** (VII-VIII в.) е роден в знатно християнско семейство в Дамаск. Той е византийски богослов и поет от арабски произход. Получава изключително високо за времето си светско и богословско образование. Известно време е на служба в халифата, след което става монах. През 726, заедно с брат си *Св. Козма Маюмски* (675-760), се оттегля в манастира „*Св. Сава*” в *Йерусалим*, където се отдава на литературна и богословска дейност. *Св. Йоан Дамаскин* привлича вниманието на Йерусалимския епископ *Йоан V* (VII-VIII в.) със своята защита на *иконопочитанието*. През 734 е ръкоположен за презвитер. Не е известно кога точно е починал, но това по всяка вероятност е станало до 754, когато е анатемосан от иконоборческия събор и обявен за умрял. Освободен е от анатемата през 787 от Седмия вселенски събор.

Св. Йоан Дамаскин е най-значимият догматик в църковната история.

50 – 4548 Из „*Небеса*” / *Йоан Екзарх* (натурфилософия) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**РАЗКРИВАНЕ НА НАТУРФИЛОСОФСКИ МОТИВИ
ВЪВ ФРАГМЕНТИ НА „ШЕСТОДНЕВ”
НА ЙОАН ЕКЗАРХ
(Информационна картина)**

Мария Николова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура (метафори, метонимии, синекдохи, сравнения, олицетворения, епитети):

I.1.1. Метафори: „Да въздъхне от дълбините на душата си” [1], „лют зной”, „душегубни стрели”...;

I.1.2. Метонимии: „Божественото Писание”, „Велик кораб”...;

I.1.3. Синекдохи: „Повратни съзвездия”...;

I.1.4. Сравнения:

„Небето ще се свие като свитък”,

„Небето се втвърди като дим”,

„Те са поставени като господари и управители”, „като послушен слуга”,

„Самото слънце стане като горящ въглен или направо стане кърваво”...;

I.1.5. Олицетворения:

„И отново пристига, както би казал някой, в господарските покои, където отново се облича в достойната княжеска одежда. И влиза в двореца, завладява целия свят и поема властта си, като спазва равномерното участие в годишния кръговрат и на по-малкото светило и негов другар.”; „Нали тя проповядва и Го показва в собствените му дела, като приема страданията. Често светлината я напуска, подобно на душата, и тя изглежда мъртва, но отново оживява, щом приеме светлината,

която сякаш ѝ дава живот и отново я ражда и осветява.”

1.1.6. Епитети: „простата и безтелесна”, „послушен слуга”, „невидими и безславни”, „потъмнели”, „опитен”, „злойна и люта”...;

1.2. Макроструктура (тема, герои, хронотоп, сюжет):

1.2.1. Тема – библейската легенда, според която Бог е сътворил видимия свят за шест дни;

1.2.2. Герои: Творецът Бог; философът Йоан Екзарх като разказвач...;

1.2.3. Хронотоп (време и пространство):

1.2.3.1. Време – обхваща шестте дни на Бога, сътворил света;

1.2.3.2. Пространство – библейският „център на света”...;

1.2.4. Сюжет: „Шестоднев” разказва, тълкува и подрежда един различен светоглед. Започва с възхвала на цар Симеон. Структурата на сюжета следва библейския разказ за **шестте дни на Сътворението**. Всяко слово е изградено около определен цитат.

Първото слово е посветено на първия творчески акт на Бога, когато Той сътворява материята във всичките ѝ форми – огън, вода, въздух, земя... Тук е включена полемика с древните писатели атомисти и основно – с Аристотел.

Във **второто слово** се описва създаването на видимото небе.

Морето, сушата и растенията присъстват в **третото слово**.

На небесните светилища е посветено **четвъртото слово**.

Йоан Екзарх дава сведения за формата на Земята и води полемика с астрологията като наука.

Петото слово съдържа класификация на животинските видове. Примерите са целенасочени поучения за хората.

Постепенно книжовникът достига до „**светлината на този свят**” – **човека**, на когото е посветено **шестото слово**.

Тук се описва човешкото тяло. Това описание е първото вглеждане в най-съвършеното същество, на което е дадена възможността да властва над всички останали.

Йоан Екзарх подхожда към индивида, съвместяващ в личността си всичко онова, което носи хармония в света – този индивид е „**христолобовият**” владетел Симеон.

Владетелят се проявява на **три нива**: от **една страна** той е цар на българите; от **друга страна** е човек, най-висшето същество; от **трета страна** е творение на самия Бог, Който е над всички.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ:

Мисловната дейност в Средновековието, а и изобщо за православния християнин е богословието. Бог е създал света и живота в него.

Човекът в новопокръстена България е изискувал християнски теоретичен и идеологичен отговор на светогледните въпроси. Това ни доказва в „*Шестоднев*” Йоан Екзарх Български чрез методологията на богословието, естествознанието и философията му.

Този начин на мислене и изследване позволява знанията да стават по-лесно достъпни и разбираеми, тъй като са обяснени чрез причините и Твореца на видимото и невидимото.

Патосът на това съчинение обаче, далеч не е само агиографски и познавателен. Знанията в него са изложени във вдъхновено поетична форма и именно тя го прави толкова популярно през Средновековието.

„*Шестоднев*” е второто по време на написване, но главно по значение произведение на Йоан Екзарх. Има компилативен, енциклопедичен, натурфилософски характер, но е слово, оригинално по своето съдържание и композиция.

През Средновековието прякото заимстване от други съчинения е широко разпространено. Йоан Екзарх използва трудовете на средновековните византийски мислители.

Това са две от съчиненията първоизвори „*Хексамероните*” на Св. Василий Велики и Севериан Гавалски, съчинение на Теодорит, Йоан Филопон, Св. Йоан Златоуст, Аристотел, Платон...

В своя натурфилософски труд бележитият български книжовник поставя акцента върху въпросите на философията и природознанието.

При задълбочено четене на Екзарховия труд се вижда с какви тънкости се изчислява разликата между слънчевата и лунната година, обясняват се равенствението, цикъла на пролетта, лятото, есента и зимата. Голямо внимание заслужава и разделението на петте климатични пояса.

Йоан тълкува съществуващото при някои древни народи предаване на престола от бащата на

сина – индийци, евреи, перси.

Тук той добавя едно актуално сведение от българската държавна традиция, според изискванията на която властта се е предавала не само от бащата към сина, но и от брат към брат. Несъмнено в тези допълнения се долавя отглас от реалността на българската политическа действителност.

В четвъртото слово високообразованият книжовник изказва недоверието си към съществуващите представи от астрономията и се обявява против астрологичните вярвания за предопределеността на човешката съдба от природните явления.

Този конфликт играе важна роля за разбирането на една от основните идеи на Екзарха, а именно, че човекът има превъзходство над останалите божествени творения, тъй като е сътворен по образ и подобие на своя създател Бог и носи частица от Светия Дух в себе си:

„Хората без съмнение са много по-ценни и по-славни и по-добри от звездите не само защото имат душа, но и защото имат разум, свободна воля и ум. И правят това, което искат, а което не искат, могат и да не го правят“.

В четвъртото слово са превъзможнати и оборени едни от най-древните архетипни представи за слънцето като божество творец, за луната като владетелка на стихии, тъмнината и водите.

Новият тип съждения, свързан с християнската религия, променя основните възгледи и дава право на човека да осъзнае своята отговорност като единствен, притежаващ разум.

Това вече не е богословски, а философски похват, философска критика на античността с нейните средства.

Този факт издига Йоан Екзарх в очите ни още повече, тъй като той внася оригиналност в облика му на религиозен идеолог и богослов, надраснал теологичния шаблон...

В „Шестоднев“ се проследява последователността и логиката, с които Бог допълва „небето и земята“ и създава във всеки един от следващите дни целия материален и духовен свят, за да се появи необходимостта от сътворението на човека и изпълването на цялото чрез него.

Божие творение не е произволно, не е каприз и безразборно натрупване, а целенасочено действие и мащабен замисъл.

Смисълът на „Шестоднев“ е енциклопедичен – да помага на човека да се осъзнава и да се стреми към съвършенство.

В духа на епохата отговорите, които Йоан Екзарх дава на вечните въпроси, получават еднозначен отговор – всичко е дело на Божията премъдрост...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 507-517.

51 – 4713-170 – 2657 „Шестоднев“ / Йоан Екзарх (натурфилософия) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

Похвални слова

**НАЧАЛО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА
ЖИТИЕПИСНА АГИОГРАФИЯ
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА ВЕЛИКОМЪЧЕНИЦА СВЕТА НЕДЕЛЯ”
НА СВЕТИ ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Фрагментарен анализ)**

Ивета Христова

I. ОБЕКТ: „Похвално слово за великомъченица Света Неделя” [1] от Св. патриарх Евтимий Търновски...

II. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, герой, образи, хронотоп (време и пространство), особености на художествения стил, чувства и въздействия):

II. 1. Тема: Вярата на Св. Неделя в Триединния християнски Бог: Св. Отец, Св. Син, Св. Дух.

II. 2. Сюжет: Св. Неделя е родена в Мала Азия, била е чакано дете.

Нейните родители са Доротей и Евсевия.

Още от малка е била възпитана да вярва в Христовите истини.

По-късно решава да посвети живота си на Бог.

Това се случва по времето на император Диоклетиан, който се е отнасял изключително жестоко с християните – затварял ги в тъмница и ги преследвал, като по този начин се опитвал да ги накара доброволно да се откажат от вярата си.

Св. Неделя била хвърлена в тъмница и подложена на мъчения и страдания, а родителите ѝ били заточени в град Милетин. След време тя е осъдена на смърт.

Онова, което кара властите да я погубят, е чудното изцеление на нейните рани, както и фактът, че отказва да се поклони пред езическите идоли. Св. Неделя остава вярна на Триединния християнски Бог.

Малко преди да бъде изпълнена присъдата ѝ тя предава Богу дух.
Св. Неделя е почитана българска светица.

II. 3. Герои: Света Неделя, император Диоклециан, Доротей и Евсевия.

II. 4. Хронотоп: времето на управление на император Диоклециан (284-305)...

II. 5. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, ретардация, хипербола, литота...):

II. 5. 1. Метафори: „*кървавите струи на нейните страдания*”, „*вкуси смъртта*”, „*обезсили са силата на дявола*”...;

II. 5. 2. Метонимии: „*Христова робиня съм аз и клонка от родители християни*”...;

II. 5. 3. Сравнения:

„*Неделя, сред мъчениците прехвалена*”,

„*на Христос уговорена дева*”,

„*неопетнена гълъбца*”,

„*чисто агънце*”,

„*тайна мироположница*”...;

II. 5. 4. Ретардация: „*Товага мъчителят, като се разяри (...)*

Цялото това време тя прекара в пост, в бдение и в сълзи”...;

II. 5. 5. Хипербола: „*Диоклециан – най-нечестивият и най-недостойният за скиптѐра на царството, и само бесовете са печални. А той, като се разяри, срещу зверовете морски, бесове се подвизаваха към зло подтикващи*”...;

II. 5. 6. Литота: „*Христова робиня съм, мене окаяната и недостойната твоя робиня*”...

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 521-532.

52 – 4713-171 – 2366 „Похвално слово за великомъченица Света Неделя” / Св. патриарх Евтимий Търновски (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТА ФИЛОТЕЯ”
НА МИТРОПОЛИТ ЙОАСАФ БДИНСКИ
(Информационна картина)**

Румяна Милчева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – митрополит Йоасаф Бдински е последовател (може би и пряк ученик) на Св. патриарх Евтимий Търновски. През 1391 г. владетелят на Видинското царство цар Иван Срацимир го изпраща в Цариград, за да бъде ръкоположен за Видински митрополит, но ръкополагането се извършва едва на следващата година.

През втората половина на 1394 г. Йоасаф Бдински е натоварен с важна мисия – да преговаря в Търново с местния турски управител. Придружава го Срацимировия син Константин.

По време на престоя в покорения престолен град, Йоасаф измолва мощите на Св. Филотея и ги пренася във Видин. Съдбата му след завладяването на Видин през 1396 г. не е известна.

Изказвани са предположения, че е емигрирал в Сърбия.

В историята на българската литература е известен само с „Похвално слово за Света Филотея”.

I.2. Заглавие – „Похвално слово за Света Филотея”

[1];

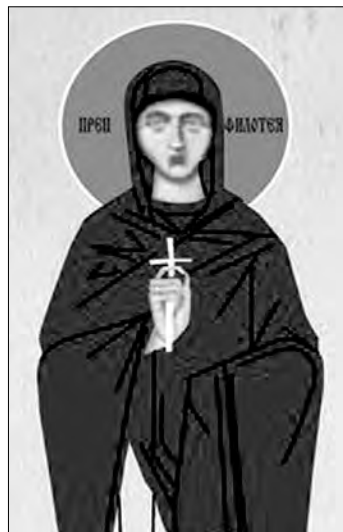
I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска химнична възхвала.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп):

IV.1.1. Тема – възхвала на Св. Филотея;

IV.1.2. Сюжет: Митрополит Йоасаф Бдински възхвалява Св. Филотея и разказва за живота и смъртта ѝ. През 1394 г. Цар Иван Срацимир го изпраща да преговаря в Търново с местния турски управител.

До там го придружава Константин, синът на царя, който пожелава да пренесе мощите на светицата у дома. Когато се прибират, ги посреща целият църковен клир заедно със свещенослужителите и левитите. Посрещат ги и хора от града и околността. Всички заедно празнуват пренасянето на мощите на преподобната Филотея и ги полагат в църквата „Св. Богородица Темнишка“...;

IV.1.3. Образи – Св. Иисус Христос, Аморий, Елада, Палестина, Сион, Салим...;

IV.1.4. Герои – Св. Филотея, цар Соломон, цар Калоян, Св. Павел, Сикилия...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (1396 г.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (Северозападна България...);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.6.1. Метафори – „пламенни сърца“, „живителните струи“, „напоява човешките души“, „изсушени от греховния пек“, „бездна от богатства“...;

IV.6.2. Символи – светлина, венец, пустиня; слово, пояс...;

IV.6.3. Епитети – „божествени“, „постнически“, „въдхновения“, „гръмогласната“, „многоблагодарният“...;

IV.6.4. Сравнения – „принесете вяра като съсъд“, „като просвети всички подобно на слънцето“...;

V. Дефрагментация: Във времето, когато са се развили действията, разказани в „Похвално слово за Света Филотея“, хората са се обединявали чрез силата на вярата. Те са имали християнски ценности и са се сплотявали чрез религията и традициите си. Митрополит

Йоасаф Бдински описва пренасянето на мощите на светица, която е пример за почит и подражание. Всички са получавали изцеление и спасение чрез молитвите. Йоасаф Бдински заявява, че Св. Филотея е постила и е величаела Господ в храмовете още от малка. Чрез вярата си убедила съпруга си да остане непорочни. Въпреки ранната възраст, на която са я задомили, тя не желала да се поддаде на изкушения и грехове. Останала без деца. Когато съпругът ѝ се пренесъл в небесното царство и тя останала сама, светицата заживяла отшелнически живот. Св. Филотея се отдала на молитви и придобила мъдрост. Помагала е на мнозина да открият вярата. Дори след смъртта ѝ хора, които са попадали в беда, са сънували преподобната след молитви.

Чрез „Похвално слово за Света Филотея“ животът и делото на Св. Филотея са превърнати в нетленен пример за подражание...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на похвално слово.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 533-541.

53 – 4713-173 – 2960 „Похвално слово за Света Филотея“ / митрополит Йоасаф Бдински (похвално слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТИ МИТРОПОЛИТ ПЕТЪР”
ОТ СВ. МИТРОПОЛИТ КИПРИАН
(Информационна картина)**

Христо Церовски

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Св. митрополит Киприан (1330-1406) е именит представител на Търновската книжовна школа. Като обществен деец и книжовник е свързан с църковната и културната история на България, Източните Римски провинции и особено на Русия, където е един от авторитетните носители на т.нар. Второ южнославянско влияние. Връстник и последовател е на Св. патриарх Евтимий Търновски. Възприето е мнението, че е чичо на Григорий Цамблак. Вероятно е бил монах в Килифаревския манастир. Там попада сред най-близките ученици на Теодосий Търновски, с които видният български исихаст тръгва през 1363 г. за Цариград. След кратък престой в манастира „Св. Мамант” и Студийския манастир Киприан се отправя, заедно със Св. патриарх Евтимий Търновски, за Атон. В продължение на десет години е в досег с богословската култура. През 1374 г. е отново в Цариград и заема служба при Св. патриарх Филотей. В качеството си на патриаршески пратеник заминава за Русия, за да разследва искането на западните руски князе „да имат отделен митрополит” за Югозападна Русия със седалище Киев. През 1375 г., с помощта на литовския княз Олгерд, Киприан сам заема този пост, като получава и обещание, че ще наследи московския митрополит Алексей след смъртта му. По този повод пътува няколко пъти до Цариград. При едно от тези пътувания през 1379 г. минава през Търново, където жителите на българския престолен град му устройват тържествено посрещане. За митрополитския престол Киприан се бори упорито, тъй като великият княз Дмитрий Донски се обявява против неговата кандидатура. В 1390 г. той постига своята цел: ръкоположен е от Цариградския патриарх за Московски и всерусийски митрополит. На този пост остава до смъртта си. Погребан е в Успенския събор в Москва. Канонизиран е за руски светец през 1472 г.

I.2. Заглавие – „Похвално слово за Св. митрополит Петър” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографска химнична възхвала.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, библиогемии, хронотоп):

IV.1.1. Тема – Битието на Св. Петър;

IV.1.2. Сюжет: Изредени са най-важните и съществени събития и факти от живота на Св. Петър: той е грамотен, уважаван и обичан от всички, върши чудеса и героични постъпки; приема да служи на цялото братство в един от манастирите в пустинята на Волинска земя, след което го напуска и намира р. Рата, около която издига църква; води хората към спасение, по-късно пътува към Цариград, където е приет радушно...;

IV.1.3. Образи – р. Рата, пустинята...;

IV.1.4. Герои – митрополит Геронтий, Св. патриарх Атанасий, княз Иван Данилович, митрополит Максим...;

IV.1.5. Библиогемии: Светата Троица (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух);

IV.1.6. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.6.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.6.2. Пространство – протяжно (Москва, Цариград, Йерусалим, Киев...);

IV.1.7. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.7.1. Метафори – „тъй и природата човеика: кога възхвалява, към по-доброто добро прилага, хвали най-сладкото със сладко и най-красивите с красиво, прикрепва бисер към сапфира и прославя към най-прославяните”, „мир и благословение на всички раздаваше”...;

IV.7.2. Символи – бурята, небето, нощта, морето...;

IV.7.3. Епитети – „светоносното”, „пресветлото”, „пречестното”, „праведен”, „преподобен”, „жизнен”, „вечния”, „благолистно”, „смирнен”, „целомъдрен”, „благословен”, „нищелилюбив”, „гостоприемлив”...;

V. Дефрагментация: В „Похвално слово за митрополит Петър” Св. Киприан прилага с голямо умение сложните похвати на стила „плетение словес”, и доказва творческия характер на този стил, както и връзката му с личната изобретателност и тънкия филологически усет. През Средновековието думата се тълкува в четирите ѝ **символични смисъла: буквален (исторически)** и три **спиритуалистични – алегоричен, тропологичен (морален) и анагогичен (мистичен)**. Исихазмът, който по това време е силно разпространен по нашите земи, е изключително силен философски катализатор в това отношение.

За първи път някой започва да съзерцава в спокойствие, тишина и уединение коронния смисъл на думите. Думата се деструктурира до нивото на нейната коренна морфема, а след това се реструктурира отново. Думата се превръща в изобразително средство, в сечиво на живописец, защото смисълът на думата според това учение крие същността на посланието: NOMEN EST OMEN (ИМЕТО Е СМИСЪЛЪТ).

В творчеството на Св. патриарх Евтимий Търновски и Св. митрополит Киприан, чиито идеи са доразвити от Константин Костенечки, семантиката на думата и нейното осмисляне в театъра на синтагмите се налага като формообразуващ, зографисващ елемент на писмената реч.

Затова стилът „плетение словес” би трябвало да означава и търсене на точния смисъл на думите, защото е много важно *какво казваш*, но е още по-важно – *как го казваш*. Тук мисълта има само един „тиранин” – **изящното слово**. То така трябва да естетизира текста, че да стои наравно с живописната орнаментика на ръкописа.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на похвално слово.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 542-547.

54 – 4713-174 – 2961 „Похвално слово за Свети митрополит Петър” / Св. митрополит Киприан (похвално слово) (информационна картина)

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ
В НАЧАЛОТО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА
АГИОГРАФСКА ЖИВОТОПИС
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТИ МИТРОПОЛИТ КИПРИАН”
НА МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Информационна картина)**

Петя Йорданова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура на „Похвално слово за Свети митрополит Киприан” [1] на Григорий Цамблак (метафори, метонимии, синекдохи, сравнения, олицетворения, епитети, звукописни техники):

I.1.1. Метафори: „близък език”; „царство небесно”; „блажена памет”; „възпламенени страдаме”...;

I.1.2. Метонимии: „пастир, грижец се за стадото”; „отец, радвац се за децата си”; „завесата на плътта”; „отиде си доброта”...;

I.1.3. Синекдохи: „да утеша желаещите го сърца”; „доблестен и чуден е коренът”; „но и плодовете на корена са достойни”; „лице в лице говори”...;

I.1.4. Сравнения: „и втурнаха се внезапно множество жителци от града, сякаш някакъв порой”; „като на прославения Йоан отшелническо беше възпитанието му”; „както орел приотвява рожбите си към своята гръд”; „като на достойни се даде”...;

I.1.5. Олицетворения: „отрова (...) вливаца се през уши”; „не се ли разплакаха всички пътища на Москва”; „нашето отечество откърми”; „Плачат пътищата Сионови”; „а тук стрелата на мъката, която завистта пусна върху ни...”

I.1.6. Епитети: „усърден”; „бащинско”; „отцелюбив”; „свето”...;

I.1.7. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафори, реторични въпроси, контрастни изображения, инверсии):

I.1.7.1. Алитерации: „Защото от загубите, които засягат сърцето (...) пострадахме.”...;

I.1.7.2. Асонанси: „Къде е омото, което съзерцаваше небесното, подарено му от Бога (...) внезапно!”...;

I.1.7.3. Анафори: „Къде е ухото, слушащо небесния глас? Къде е онзи справедлив език и страшен за еретиците? Къде е приятното спокойствие на очите му? Къде е светлата усмивка на устните, явяваща се с благослова? Къде е

многославящата десница?“...;

1.1.7.4. Реторични въпроси: „(...) не се ли разплакаха всички пътища на Москва? Вместо гусли и свирки не по всички ли еднакво печал се разнесе?“...;

1.1.7.5. Контрастни изображения: „Това бяха радости, сега са ридания, тогава веселия спонтанни почнахме, сега пък плачеци вървим.“...;

1.1.7.6. Инверсии: „кога видяхме великото това съкровище“...;

1.2. Макроструктура (тема, героин, хронотоп):

1.2.1. Тема: похвално слово в чест на митрополит Киприан...;

1.2.2. Героин: митрополит Киприан, самият автор, паството...;

1.2.3. Хронотоп (време, пространство):

1.2.3.1. Време: 2-3 години след смъртта на митрополит Киприан, ок. 1409 г.;

1.2.3.2. Пространство: според А. И. Яцимирски словото е произнесено в Киев;

1.2.4. Фабула: Григорий Цамблак говори пред събралото се множество в Киев, за да възхвали делото на митрополит Киприан след неговата смърт. Цамблак се позовава на епизоди от живота му, като споменава една от неговите мисии, когато пътува през Киев, Молдовия и Влахия и е ограбен на Дунава. След това Киприан посещава Велико Търново, където тържествено е посрещнат от насъбралото се множество и от патриарх Евтимий Търновски. Свидетел на това събитие е самият автор. Той подробно описва как цялото население на старопрестолно Търново с радост и възторг приема „*блажения, като го целуваха и прегръщаха*“. Мъже, жени, бедни, богати, слуги, господари се втурват от града и „*идеха там да видят Киприан!*“. Дори да не се докоснат до „*това велико светило*“, само да го зърнат, но също да приемат благословията му, „*Защото голяма благодат беше да се съзерцава ликът на Светеца*.“...

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Похвалното слово за Свети митрополит Киприан е прочетено в Успенския събор три години след смъртта на митрополита. В него с характерния за този жанр стремеж към емоционална приповдигнатост се възхвалява делото на Светеца. Изтъкват се заслугите му за укрепване на православия в Киев, Литва и Русия. По този начин в похвалното слово са отразени и проблемите на авторовото съвремие, което е политически неспокойно и в което царят недоволство и смут. Похвалното слово се води от името на автора, който е съвременник на възхвалявания светец. Той се е срещал с него, дори имат родствени корени – и двамата са българи. Това дава повод на Григорий Цамблак да говори за митрополит Киприан като за съмишленик.

Книжовникът емоционално и експресивно представя забележителната разнородна дейност на митрополита. С високо ораторско майсторство той го описва като духовен наставник и просветител, отличил се със светия си живот и начетеност. Митрополит Киприан озарява всички със своето боговдъхновено учение и душеспасителни напътствия. Той е образован духовен пастир на Русия, отличава се със своята скромност. Духовният отец на народа проповядва любов между хората и учи народа да има страх от Господа. Мъдрите му наставления се харесват на всички. Митрополит Киприан завършва дните си през 1406 г. като дълбоко уважаван от клира и народа на Русия духовен наставник. Руската православна църква го канонизира за светец [2].

Отчитайки забележителната мисионерска всепризната дейност на Св. Киприан, Григорий Цамблак не пропуска да подчертае неговите български корени, като се обръща към руския народ с думите: „*Нашето Отечество го роди, а вам Бог дари... Отче, Киприане, наистина си светило на руската земя*“. Не на последно място силата на внушението в „*Похвално слово за Свети митрополит Киприан*“ на Григорий Цамблак се постига с използването на характерните за този жанр изразни средства и похвати (*алитерации, асонанси, анафори, реторични въпроси, контрастни изображения, инверсии...*). Словото е образец на ораторската проза, характерна за Търновската школа. Отличава се със своята тържественост, което изисква употребата на изречения с една и съща синтактична конструкция (*синтактичен паралелизъм*), различни видове повторения (*анафори*), които осигуряват поетическото звучене на текста. Така се подсилва внушението за святост на митрополит Киприан и се изтъква приносът му за разпространение на Християнската вяра сред славяните.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 548-554.

2. **Бакалов, Г.** Григорий Цамблак и Киприан. // <http://www.pravoslavieto.com/history/14/1365_mitr_Grigorij_Tsamblak/index.htm>. – 28.10.2018. – 25 с.

55 – 4713-175 – 2661 „Похвално слово за Свети митрополит Киприан“ / митрополит Григорий Цамблак (похвално слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ В НАЧАЛОТО
НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА
АГИОГРАФСКА ЖИВОТОПИС
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТИ ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ”
НА МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Информационна картина)**

Милена Иванова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура на „Похвално слово за Свети патриарх Евтимий” на митрополит Григорий Цамблак (метафори, метонимии, синекдохи, сравнения, олицетворения, епитети):

I.1.1. Метафори: „голата земя” [1], „гладната душа”, „жива вода”...;

I.1.2. Метонимии: „закла ги с ножа на словото”, „укроти неговия порив, дишащ убийство”, „езикът ми е перо на книжник бързописец”...;

I.1.3. Синекдохи: „отечеството, което го роди”, „сеитбата на неговите поучения”...;

I.1.4. Сравнения: „като от детски стрели бяха неговите рани”, „лееща се подобно на бързотечен поток”, „като ефирна сянка”...;

I.1.5. Олицетворения: „водната ѝ щедрост”...;

I.1.6. Епитети: „премъдър”, „велик”, „блажен”, „небесен”...;

I.2. Макроструктура (тема, хронотоп, фабула):

I.2.1. Тема: делата на Св. патриарх Евтимий
Търновски.

I.2.3. Хронотоп (време, пространство):

I.2.3. 1. Време: 1350-1393 г.;

I.2.3.2. Пространство: от Килифаревския манастир,
през Цариград и о. Лемнос до Велико Търново;

I.2.4. Сюжет: Григорий Цамблак набляга на някои важни моменти от живота на последния български патриарх. Тъй като пише похвално слово, а не житие, авторът не споменава нищо за живота на Евтимий като дете, но подчертава, че той „още от рано показва какъв ще бъде, когато порасне”. След като постъпва в Килифаревския манастир, Евтимий усвоява

техниката на исихазма пряко от своя учител Св. Теодосий. Бързо се превръща в един от най-добрите му ученици, получава отговорни назначения в манастира, а скоро след това и възможност да замине с учителя си в Константинопол. Там е мястото, където приключва земният път на Теодосий. За Евтимий това е началото на неговия странстващ живот. Той остава в Цариград в Студийската обител. Народът бързо научава за неговите дела, за любовта му към Бога и на свой ред го обиква. Странстването продължава със заточението му на о. Лемнос, а приключва, когато се завръща в родината и издига храм в чест на Св. Троица. В манастира патриархът се занимава с превод на богослужебни книги, но и създава своя езиково-правописна реформа. С изключителна историческа стойност е епизодът, в който се описва падането на Велико Търново под обсада. Още в началото на словото Григорий Цамблак споменава видението на Евтимиевия учител, който предсказва жестокото падане на българската столица и важната роля, която ще изиграе последният Български патриарх. Заради своята смелост да изобличи завоевателя, Евтимий е осъден на смърт чрез посичане. Кулминацията е спасението му от убиеца, чиято ръка се вкаменява, подобно на „*оня беззаконен цар, простряла се да улови пророка*”.

Заради своята вяра, Евтимий получава помощ от небесата и това е доказателство за богоизбраността му. Евтимий отново е изпратен в заточение, за чието място житиеписецът не дава сведения. Изключително драматично е представена раздялата на архиепископа с народа и неговите последни думи: „*На Св. Троица ви оставям – и сега, и навеки!*”. Цамблак завършва с думите, че краят на живота на светеца е всъщност началото на живота му в Христа.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: „*Похвално слово за Свети патриарх Евтимий*” на Григорий Цамблак се концентрира върху живота и делата на Св. патриарх Евтимий Търновски, но засяга и общочовешки принципи, ценности и проблеми, познати и в нашето време. Вярата ни е поставена под заплаха от модерното, от суетата, от материалното. Във време като това е нужен някой, чиито очи не са слепи за празнотата на душите ни, нужен е някой, който да погледне към Бога и да избере Неговия път. В такова време, когато вярата е потъпквана, омърсена и захвърлена, когато материалните блага са бленувани, а душевните са забравени, Св. патриарх Евтимий Търновски избира Божия път. Следвайки стилистиката на множество реторични въпроси, Цамблак подчертава извисеността и чистотата на последния Български патриарх.

Григорий Цамблак нееднократно прави паралел с делата на библейски личности. Това окултяване на образа на Св. патриарх Евтимий е свързано с няколко фактора. Може би най-важният сред тях е свързан с връзката между автора и героя. Григорий Цамблак е избрал да подражава и да се учи от последния Български патриарх. Григорий Цамблак изгражда в сърцето и ума си любов към Бога, любов към родината и любов към собствената си душа. Това отново е нещо непознато в нашето време. Малцина биха намерили достатъчно смелост и сила, за да издигнат нечий образ в подобен култ и гордо да ги нарекат по-велики от себе си.

Авторът изгражда един изключително многопластов образ, събрал в себе си смирение, сила и дух, чиято святост е сравнима единствено с библейски личности – като пророк Илия и Йоан Кръстител. Днес подобен образ изглежда преиначен, нереален и измислен. Но дали е бил такъв наистина? Дали Григорий Цамблак не засилва качествата на Св. патриарх Евтимий Търновски, за да одухотвори, да възпламени и да вдигне на крака едни хора, загубили себе си в калта на потъпканата си вяра?

Разсъждавайки над изложеното, може би ще стигнем до заключението, че образът на образцов християнин, чиито очи гледат единствено към пътищата Божии, е изкривен. Възможно ли е да съществува душа, неопетнена от нуждите на тялото и ума? Григорий Цамблак дава няколко доказателства за светостта на своя учител, но най-ярко се откроява кулминационният момент в словото – вкаменяването на ръката на Евтимиевия убиец по време на неговата екзекуция: „*Видяхте ли, което и по-напред казах, че лукавият бяс бива побеждаван и повалян чрез това, с което смята да победи великите мъже?*”.

Днес вярата отново е потъпквана. Не само вярата в значението си на „вяра в Бога”, а вярата в доброто, вярата в човешкото, вярата в душата. Днес сме обърнали гръб на справедливото и затваряме очите си пред алчността. И точно сега имаме нужда от българи като Св. патриарх Евтимий Търновски, които – заедно със своята вяра – да отгледат и нашата вяра, която да ни превърне отново в личности...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 555-568.

56 – 4713-176 – 2662 „Похвално слово за Свети патриарх Евтимий” / митрополит Григорий Цамблак (похвално слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА СВЕТИ ДИМИТЪР СОЛУНСКИ”
НА ДИМИТЪР КАНТАКУЗИН
(Информационна картина)**

Кристияна Николова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Димитър Кантакузин е последният български средновековен книжовник от втората половина на XV в. Заради този период и специфичното му творчество (*изразява и изстрадва написаното в произведенията си*), може да се каже, че той обхваща и новата предренесансова тенденция. Определян е като късен представител на Търновската книжовна школа. Негова заслуга е развитието на книжовната дейност в България. Той е едновременно меценат и писател. Пише на български и гръцки.

Писателят произхожда от знатен род. В родствени отношения е с Ирина Кантакузина – втората съпруга на Георги Бранкович. Родният град на Димитър Кантакузин е Ново Бърдо. Смята се, че той е брат на Йоан Кантакузин. Книжовникът е заемал виден обществен пост. Той е автор на най-дългата декламационна молитва „Молитва към Богородица” (поетичната творба съдържа 308 стиха).

Съч.: „Житие с малка похвала на Иван Рилски”, „Похвално слово за Николай Мирликийски”, „Похвално слово за Димитър Солунски”, „Служба на Иван Рилски”, „Послание до domestik Исая”, „Послание до Владислав Граматик”...;

I.2. Заглавие – „Похвално слово за Свети Димитър Солунски” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – похвално слово (агиографска химнична възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои,

библиогемии, хронотоп):

IV.1.1. Тема – възхвалява на Св. Димитър Солунски;

IV.1.2. Сюжет: „*Похвалното слово за Свети Димитър Солунски*” на Димитър Кантакузин е разделено на части и е с много усложнен сюжет. Същинската похвала е фрагментирана. Авторът започва с обръщение и апел към хората, което иницира проповедта. Авторът призовава да се възлее любовта към Бог и неговия угодник Св. Димитър Солунски. Следват хвалебствени слова и молба, отправена към Триединния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух) за „*подобавачо слово*”, с което да се прослави Светеца. Така Димитър Кантакузин *отключва* житиеписното съчинение за Св. Димитър – подробно са описани животът, страданията и смъртта му. Накрая идва ред на същинската похвала, подредена посредством анафорични повторения. Набляга се върху непорочността и смелостта на Св. Димитър Солунски...;

IV.1.3. Герои – Димитър Солунски, Максимиан, Лий, Нестор, читателите...;

IV.1.4. Библиогемии: Триединният християнски Бог (Св. Отец, Св. Син и Св. Дух);

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – *Димитровден*;

IV.1.5.2. Пространство – *Божият храм*;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.6.1. Метафори – „*веригите на смъртта*”, „*нетленни добродетели*”, „*жители на Рая*”, „*наследници на царството небесно*”, „*празнуваме светло*”, „*светло да възгеем*”, „*дивна похвала*”, „*украшение на истината*”...;

IV.6.2. Символи – венец на мъчението, венец на славата, дърво; вода; сянка; цвят, благоухание...;

IV.6.3. Епитети – „*нетленни*”, „*целокупните*”, „*Божици*”, „*небесно*”, „*благите*”, „*евангелски*”, „*неописуемите*”, „*безмерната*”, „*Христово*”...;

V. Дефрагментация: В „*Похвалното слово за Свети Димитър Солунски*” на Димитър Кантакузин се осъществява интеграция на житието и похвалата към светеца. Този жанр разчита на богат език със сложна, многословна фраза и изобилие на художествени похвати за изграждане на образа на героя. С изреченията „*Радвай се, плодовита маслино в Божия дом! И посадена от Бога лоза, давайца на верующите веселие от чисто питие. Красива от червената роза, с кръвта на страданието украсена!*” авторът най-ярко описва Светеца. Маслината е символ на вечен живот и мир. От плодовете на лозата се прави вино, а виното е един от основните символи в Християнството. Чрез виното се изобразява Христовата кръв, пролята в името на спасението на света.

С тези скрити послания авторът възвеличава мъченика и го подканва към вечен и мирен живот в Божия дом. Описва го като страдалец, дал живота си за народа, за да може той да бъде озарен от свършенството на Вярата.

Розата – като „*царица на цветята*” – олицетворява красотата и духовността. Червеният цвят, който я обгръща, също се свързва с Христовата кръв. Парадоксът на метафората и настойчивото наславяне на символи има за цел да изтъкне саможертвата и светостта на мъченика. На празника *Димитровден* се отдава Божествено значение. Това се разбира от изразите „*светло да възгеем*”, „*празнуваме светло*”. С епитета „*най-сладко*” в метафората „*най-сладко име*” се подчертава духовния характер на героя, носещ наслада. Авторът се обръща с почит, възхита и умиление към великомъченика.

Божественото е неизразимо, но присъствието Му е описано с изобилие от епитети – „*небесно*”, „*неописуемите*”, „*недосегаемите*”, „*свършено*”, „*вечни*”, „*небесен*”, „*неизразими*”, „*богата*”, „*пребожествена*”, – чрез които се създава образна идея за Бог. Така представата за Божественото поражда натрупване на множество плеонастични фигури, съдържащи в себе си символично значение. Най-отличаващ се пример за сравнение дава изразът „*носите като безценна дреха*” – с него Димитър Кантакузин подчертава отношението на хората към Вярата. Текстът възхвалява Светеца и му отдава нужната почит...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на похвално слово.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 569-573.

57 – 4713-177 – 2962 „*Похвално слово за Свети Димитър Солунски*” / Димитър Кантакузин (похвално слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Поучителни слова

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО „СЛОВО ЗА ОТСИЧАНЕ ГЛАВАТА
НА СВЕТИЯ ПРОРОК ЙОАН КРЪСТИТЕЛ”
ОТ МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Информационна картина)**

Елена Тодорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Григорий Цамблак (ок. 1365-1420) е роден в Търново в знатно боярско семейство.

Бил е ученик на Св. патриарх Евтимий Търновски.

Около 1390 г. живее в Цариград, където се замонашва. Бил е при духовенството на Цариградския патриарх, а после става игумен на Дечанския манастир в Сърбия.

Между 1401 и 1406 г. е презвитер на Великата църква на Молдова и Влахия. Ръкоположен е за Киевски митрополит (1413-1420). Участва в църковния събор в Германия през 1418 г.

Съч.: „Стих на целование”, „Похвално слово за Евтимий”, „Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител”...

I.2. Заглавие – „Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител” [1];

I.3. Литературен род – епос;

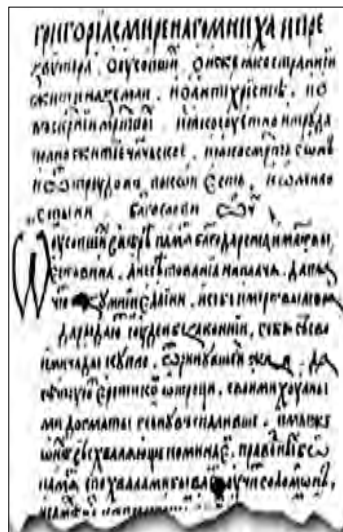
I.4. Литературен вид – похвално слово (агиографска химнична възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герон, библиогемы, хронотоп):

IV.1.1. Тема – възхвалява на Св. Пророк Йоан Кръстител;

IV.1.2. Сюжет: Ирод Антипа – син на по-стария Ирод, който избива витлеемските младенци и властва над Галилея, се жени за дъщерята на арабийския цар и живее с нея дълго време.

Но после бива заплънен от красотата на Иродиада – жената на брат му Филип, и се сближава с нея. По искане на прелюбодейката той прогонва първата си жена и се жени за братовата си жена, престъпвайки закона.

Св. Йоан Кръстител вижда всичко това и го избличава пред всички. Ирод не може да понесе избличението и заповядва да оковат Йоан и да го хвърлят в тъмница. Иродиада се гневи на Светеца и силно иска смъртта му.

След време Ирод празнува рождения си ден и събира всички велможи, воеводи и други важни хора на голямо пиршество.

На него дъщерята на Иродиада танцува, а танцът ѝ много се харесва на Ирод и сътрапезниците му.

Подучвана от жестоката си майка, тя иска от Ирод главата на Св. Йоан Кръстител, защото Ирод преди това се е заклел, че ще ѝ даде всичко, каквото поиска – дори и половината царство.

Той не посява да наруши клетвата си и веднага праща палача да отсече главата на Пророка.

Христовият Предтеча бива посечен в тъмницата късно през нощта.

Когато главата на Св. Йоан бива донесена на блюдо, голям страх обзема всички.

Но танцйорката взема главата и я отнася на майка си, която пробива с игла езика на Светеца...

IV.1.3. Герои – Ирод Антипа, Иродиада, Св. Йоан Кръстител...;

IV.1.4. Библиогемии: Бог, Светият Дух...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*1 в. пр. н.е.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*до р. Йордан...*);

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „диша с пророкоубийство“, „деятелият на тъмнината“, „в страстта се вслушваше“, „пламъкът на страстта“, „поробва душата“, „храна за душата“...;

IV.1.6.2. Символи – тръбата, зоваща за покаяние, небесен пратеник, дяволът...;

IV.1.6.3. Епитети – „пророческа“, „потребния“, „убийствена“, „помрачен“, „пленен“, „всескверната“, „блудни“, „мерзки“...;

IV.1.6.4. Сравнения: „като ядене поднесена“, „както в древността Червеното море гордия фараон отнесе“, „цялата вселена не може да се равни само на косъм от главата му“, „който бе повече от човека човек“, „честна като на ангел глава“...;

IV. 2. Дефрагментация: Чрез „Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител“ Григорий Цамблак ни учи, че не трябва да бъдем робни на парите и разкоша, защото богатството само по себе си не може да разврати човека – то може да послужи и за спасение, и за осъждане.

Следва да разберем подвига на Св. Йоан, но без да се страхуваме, че ще станем неудобни за тези, които разполагат със земна власт, която винаги е преходна.

Внушението на поучителното слово е в това, че Св. Йоан Кръстител и чрез своята смърт продължава проповедта си – за истината и лъжата, за властниците и неудобните за тях хора, за безнравствения, разпуснат и разкошен живот, който не се спира пред нищо, дори и пред убийството....

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поучително слово.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 574-578.

58 – 4713-178 – 2963 „Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител“ / митрополит Григорий Цамблак (поучително слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО СЛОВО „ПОУЧЕНИЕ ЗА ПРОСТИТЕ”
НА ЙЕРОМОНАХ ЙОСИФ БРАДАТИ
(Информационна картина)**

Димитър Катранджийски

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Йосиф Брадати е български книжовник (дамаскинар). Роден е през 1714 г. в Разлог [1].

Смята се, че той е създател на книжовна школа в Рилския манастир. Събира и превежда ръкописи, но е автор и на собствени съчинения, които оставят следа в българската религиозна литература от XVIII в.

Сред съвременниците и последователите си се ползва с голяма популярност и авторитет. Свързан е най-тесно и продължително с Рилския манастир – като негов таксидиот и проповедник посещава много селища, между които Самоков, с. Оризаре, Щипско...

Съч.: „Слово ради празници бабини”, „Слово за символи”, „Слово за суетния човек и земята”, „Поучение за простите” ...;

I.2. Заглавие – „Поучение за простите” [2];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – религиозна проповед (поучително слово).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герон, хронотоп):

IV.1.1. Тема – религиозното възпитание;

IV.1.2. Сюжет: В „*Поучение за простите*” Йосиф Брадати представя програма за църковно възпитание на общодостъпен език и стил. Направена е притчова аналогия за лошия пастир и неговото стадо.

Появява се смисълът на трапезните метафори и символи. Признава се, че обикновените „люде” не разбират съдържанието на каноничните книги.

Трябва да има поучителни слова на *прост език*, който да е разбираем за всички.

Повдигнат е въпросът за българските национални традиции и празници.

Говори се и за това как клирът следва да произнася на висок глас имената на всички светци и апостоли, отдала живота си за църквата.

IV.1.3. Образи: отци, пастир, попове, овци;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (XVIII в.);

IV.1.4.2. Пространство – Рилският манастир...

V. Дефрагментация: Религиозната проповед „*Поучение за простите*” на Йосиф Брадати е ориентирана по-скоро към клира, отколкото към миряните.

В нея се провъзгласява необходимостта от всеобщо образование, за да достигнат евангелските текстове до всички хора.

Словото на пастирите (*поповете*) трябва да е разбираемо, обикновено.

Религиозните храмове следва да се превърнат в достъпни и добре изглеждащи образователни центрове, на територията на които да се почитат и съхраняват всички български традиции и обичаи.

„*Поучение за простите*” структурира педагогическа стратегия за начина, по който трябва да се внушава Божието слово.

Дълбоко в контекста си проповедта лансира социална идея, свързана със строителството на Българската църква от втората половина на XVIII в.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поучително слово.

Цитирана литература

1. Рождената дата и родното място на Йосиф Брадати са дискуссионни.

Счита се, че той е роден между 1685-1690 г. в Разлог.

Тук се присъединяваме към мнението проф. Боню Ангелов, който смята, че е роден през 1714 г. в Елена.

Не се знае кога и къде е починал, но е известно, че на 70-годишна възраст (1784) става игумен на Рилския манастир...

Вж по-подробно в: Кочева, Емилия. Йосиф Брадати. // *Строители и ревнители на българския език*. – С., 1982, с. 74-75.

2. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 579-580.

59 – 4713-179 – 2982 „Поучение за простите” / йеромонах Йосиф Брадати (религиозна проповед) (информационна картина)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО СЛОВО „ПРОТИВ ПОТУРЧВАНИЯТА”
НА ОТЕЦ ТЕОФАН РИЛСКИ
(Информационна картина)**

Йоана Цветкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Теофан Рилски е син на Яков I Крупнишки (епископ на Крупнишката епархия). Информацията за него е много оскъдна, не е ясна годината на неговото раждане, само годината на смъртта му – 1491 г. Той възстановява Рилския манастир, заедно с братята си Йоасаф и Давид. От 1479 до 1491 г. е игумен на Рилския манастир. Насърчава книжовната дейност, като по време на неговото игуменство е написан „*Рилският панегирик*” от Владислав Граматик (1479) и е преписан *Златоустовият „Шестоднев”* от Мадрий Рилски (1480). Книжовната дейност го свързва с поп Тодор Врачански, от когото най-вероятно се учи. Съставил е десет ръкописни сборника, които свидетелстват за значителна продуктивност. През 1469 г. игумен Давид, заедно с цялото монашеско братство, посреща мощите на Светеца. По времето на пренасянето на мощите Давид построява църквата в стария манастирски метох Орлица.

I.2. Заглавие – „*Против потурчванията*”;

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ (*поучително слово*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Вярата, потурчването;

IV.1.2. Сюжет: Хората, които са под турско робство, трябва да се вслушат във Вярата си, не следва да се страхуват и да се отчайват. Когато врагът им каже, че са грешни и са далече от своя Бог, когато им предложи да се потурчат, за да се спасят от робство, те не трябва да се поддават.

Ако се поддадат и се откажат от Вярата си, ще изгубят тялото си от робство, но ще заробят душата си.

Ако им кажат да станат турци, за да не бъдат посечени, те трябва да се прекръстят и да се помолят на Бог, да поискат прошка за прегрешенията си, и да посрещнат смъртта си

достойно, защото остават верни.

Ако се боят от смъртта и се отрекат от Христос, ще дойде денят на Страшния съд, когато ще горят в неогасим огън завинаги;

IV.1.3. Герои – робите на турците, турците, Христос;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (не е споменато точното време, в което се развиват събитията, но от произведението се подразбира, че става въпрос за времето, когато България е била под турско робство и по-конкретно преди 1491 г., защото през тази година Теофан Рилски посреща своята гибел);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (от произведението става ясно, че събитията се развиват в България);

IV.1.5. Мотиви – „робие“, „турци“, „потурчете“, „Господи“, „робство“;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафори – „мученически венци“, „татарскою воду“, „свят съмърт“...;

IV.1.6.2. Метонимия – в произведението няма метонимия...;

IV.1.6.3. Епитети – „негасими огън“, „райска красота“...;

IV.1.6.4. Сравнения – в произведението няма сравнения...;

IV.1.6.5. Символи – „венци“, „огън“...

IV.2. Дефрагментация: Няма сведения кога точно Теофан Рилски е написал „*Против потурчванията*“.

Причината за създаването на творбата е опълчването на автора срещу потурчването и приемането на турската вяра. Той се бори срещу „*езически остатъци в живота, срещу проникване на чуждоверски настроения и прояви у българина*“.

Целта на творбата е чрез нея Теофан Рилски да повлияе внушително на българите, като използва епитета „негасими огън“, за да подсили страха у сънародниците си от страшния огън, който ще изгори душите им, ако предадат Вярата си.

За да добави тежест на думите си, той използва метафори, като: „мученически венци“, „татарскою воду“ и „свят съмърт“. С тези метафори той иска да покаже, че е по-страшно да си жив с мъртва, продажна душа, отколкото да си мъртъв, но с чиста съвест и неоспорима Вера в Господ.

В епичното произведение „*Против потурчванията*“ основната тема, към която се придържа Теофан Рилски, е Вярата и желанието на поробителите да съборят духом българския народ.

Не се посочва точна дата и място на събитията, описани в поучителното слово, но се подразбира, че става въпрос за България по времето, когато страната ни е била под робство.

Авторът не споменава имената на героите, освен това на Христос, защото Вярата в Него е ключова в произведението.

Именно символите, епитетите и метафорите, които използва Теофан Рилски, подсилват въздействието на думите му върху читателят.

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 581.

60 – 4982 „Против потурчванията“ / о. Теофан Рилски (поучително слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОУЧИТЕЛНОТО „СЛОВО ЗА ПОЛЗАТА ОТ ЧЕТЕНЕТО”
НА О. ЙОСИФ ХИЛЕНДАРСКИ
(Информационна картина)**

Павлин Иванов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – о. Йосиф Хилендарски е живял и творил през последните десетилетия на XVIII в. Предполага се, че е роден в Жеравна, тъй като „Слово за ползата от четенето” е посветено на жеравненци.

Със сигурност се знае, че е бил таксидиот на Хилендарския манастир.

I.2. Заглавие – „Слово за ползата от четенето” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – полемична беседа (религиозно поучително слово).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, библиогема, хронотоп):

IV.1.1. Тема – образоването като висша християнска ценност;

IV.1.2. Сюжет: О. Йосиф Хилендарски съветва читателя, когато чете, да разбира смисъла на прочетеното и да

обръща внимание на това, към кого е адресирано четивото.

Съветва го да помни онова, което е прочел.

Той сравнява четенето със *сушенето*.

Обяснява на читателя, че така, както мокрото съхне, независимо дали е изложено на слънце или на вятър, така и той, четейки, ще се научи.

О. Йосиф Хилендарски напомня на читателя, че не трябва да спира да чете, защото четенето е непрестанен процес.

Дава му пример с кокошките, които продължават да ровят и да търсят храна, независимо от това, че вече са се нахранили;

IV.1.3. Образи – слънце, очи, мост, кокошки, книга...;

IV.1.4. Герои – авторът, читателят...;

IV.1.5. Библиогема: Бог;

IV.1.6. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.6.1. Време – протяжно (*XVIII в.*);

IV.1.6.2. Пространство – протяжно (*Жеравна, Хилендарския манастир...*)...

V. Дефрагментация: Универсалните нравствени ценности на Християнството се основават върху Вярата в Бога и връзката между Него и човека. Те определят духовния смисъл на човешкия живот.

Просвещавайки хората, о. Йосиф Хилендарски подтиква читателя към просветление, любов към книгите и тяхното разпространение.

Търсейки автентични примери от бита и нравите на тогавашните българи, авторът изгражда цяла верига от аргументи в полза на четенето, което в „*Слово за ползата от четенето*” е представено като висша християнска ценност.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на поучително слово.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 582.

61 – 4713-180 – 2959 „Слово за ползата от четенето” / о. Йосиф Хилендарски (поучително слово) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Жития на Светци

**ХРИСТИЯНСКО ЖИВОТООПИСАНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВЕТИ ЕПИСКОП
ИЛАРИОН МЪГЛЕНСКИ”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Изследване с аргументативни техники)**

Маргарита Борисова

Св. патриарх Евтимий Търновски е сред най-великите българи и личности от Предренесанса.

Той е духовник, книжовник и православен светец, най-известният Патриарх на България и последният предстоятел на Църквата на Второто българско царство.

Като автор на творби от различни жанрове – жития, похвални слова, послания, – той има огромно влияние върху възхода на българската книжовност от втората половина на XIV в.

С написването на „*Пространно житие на Свети епископ Иларион Мъгленски*” Св. Евтимий Търновски се проявява като автор, от чиито произведения „лъхат” красота, лиричност и най-значимото – поставят се въпроси за изначални човешки нравствени ценности.

Словото му, описващо жизнения път на Светеца, представя Иларион Мъгленски като радетел на чистата Християнска вяра, ревностен противник на еретиците и желанието му, което го води, – да просветли последователите си, а и не само тях – всички, които вървят по нелекия път на битката между доброто и злото.

Именно втората част на житието доказва това.

Централно място в нея е отделено на борбата на Иларион Мъгленски срещу манихейци и арменци.

Акцентира се върху аргументите му в диалогична форма и словесните победи, които удържа:

*„Там са книгите – тук е Духът;
там е кивотът – тук е Девата;
там е Аароновият жезъл – тук е Кръстът;
там е агнецът – тук е Христос;*

там е безквасното – тук е хлябът.” [1]

Тези нравствени поучения имат една-единствена цел – да пречистят душите на еретиците и да ги причислят към християнската общност.

И това се случва:

„Като чуа това, пристъпиха и те към съборната църква, сподобиха се да приемат Божественото кръщение и оплюха напълно своята ерес.

И видимо растеше множеството на православните, а сбирцината на злославните се помрачаваше от безчестие.” [2]

Иларион Мъгленски е моралният победител в описаните сблъсъци.

Житията, които Св. патриарх Евтимий пише, си приличат по композиция и стил.

В това отношение те се отличават съществено от предходната житийна традиция.

Ето защо авторът се счита за основоположник на нов житиен стил, наречен по-късно **„плетение словес”**.

Чрез написването на *„Пространно житие на Свети епископ Иларион Мъгленски”* Св. патриарх Евтимий добавя още един скъпоценен камък в „короната” на българската и световна литературна съкровищница.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 589.

2. *Пак там*, с. 591.

62 – 4713-181 – 1601 „Пространно житие на Свети епископ Иларион Мъгленски” / Св. патриарх Евтимий Търновски (житие на светец) (изследване с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**РАЗКРИВАНЕ НА УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ
НА ХРИСТИЯНСКО ЖИВОТООПИСАНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВЕТИ МИТРОПОЛИТ ПЕТЪР”
НА СВ. МИТРОПОЛИТ КИПРИАН
(Информационна картина)**

Даниела Йорданова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура на „Пространното житие на Свети митрополит Петър” на Св. митрополит Киприан (метафори, метонимии, синекдохи, епитети, сравнения):

I.1.1. Метафори – „благоевейни родители”; „благолистно дърво”; „много свещи, които светят и излъчват благоухание”; „с благоговение и всяческо прилежание слушаше Божественото Писание”; „Божествен светител”; „място безмълвно на реката”; „този дивен човек”; „лош план”; „видял това видение и чул думите от честния образ на славната Пречиста”; „това благоухание се дължи на идването на Петър”; „Божествена служба”; „лицето му, каза, се просветли”; „светителските дрехи”; „честната икона”; „душеполезни беседи”; „сърце сломено и смирено”; „врагът, създателят на завистта, заразява със завист”; „благочестивият велик княз Йоан”; „блажения Александър”; „блаженият Петър”; „той сияе в православие и е украсен с всякакви добри дела”; „изсъхнали и съвсем неподвижни ръце”; „възлюбени брате”; „духът ни се възвесели”; „излива душевно и телесно изцеление”; „малък душеполезен разказ”; „блажен сън, като предаде душата си в ръцете на живия Бог”; „похвално слово”; „светли князе”; „гореща вяра”; „той сияе в православие”; „украсен с всякакви добри дела”; „душата му си отиваше от тялото”; „душата му полетя”; „гореща вяра”; „душеполезен разказ”; „зле въздигнатият безумец

Макарий”, „украсяваше престола”; „духовното стадо”; „медоточивият език”; „заспа блажен сън”; „чудотворния му гроб”; „похвално слово”; „честни мощи сякаш съкровище”; „гореща вяра”...;

I.1.2. Метонимии – „загребе поне с малка чаша, та да охлади жаждата си”; „учи на книга”; „отклонявайки поради това целия си ум”; „поживее богоугодно”; „църквата беше на привършване”...;

I.1.3. Синекдокси – „учителския престол”; „градът, стоящ на върха на добродетелта”; „сана на светителството”; „прелетяха до стените”; „поживее богоугодно”; „Андреевите братвежи”...;

I.1.4. Епитети – „медни гроша”; „Блаженият Петър”; „благолистно дърво”; „сърдечно съкрушение”; „христолобиви хора”; „чедолюбив баща”; „дивен човек”; „Светия патриарх”; „свещен събор”; „светителския престол”; „страшна буря”; „големи вълни”; „великият светителски сан”; „ще украси престола”; „дивният Свети Атанасий”; „величието на руската земя”; „кроткият ученик”; „кроткия учител”; „Божият светител”; гореща вяра”; „душеполезен разказ”; „лъжливи и измамни слова”...;

I.1.5. Сравнения – „да получим и ние малка награда, както оная вдовица”; „сякаш полагаше в сърцето си възлизане по някаква стълба”; „отклонявайки поради това целия си ум и мисъл от земните неща, то всецяло чрез ума си се приближаваше до Бога”; „всеки съвършен дар идва свихне, като слиза от Бога”; „имаше тих и хладен сякаш зефир попътен вятър”; „Подражавай на апостолите, бъди истински ученик на Спасителя, така че и ти да станеш от гроба при второто му пришествие”; „странстваше от място на място с такова смирение, както някой би казал, и труд, и кротост”; „Не съм по-добър от пророк Йона”; „беше за сираците, за вдовиците и за бедняците като истински роден баща”; „мощи сякаш съкровище”...;

I.2. Макроструктура (тема, героин, образи, сюжет):

I.2.1. Тема – животът на Св. митрополит Петър;

I.2.2. Герои: праведниците; Господ, хората, свещеникът, светецът, пастирът, светителят, Петър, майката, ангелче, учителят, момчето, мъж в свещенически одежди, игумен, духовният баща, Божественото Писане, Лествичника, наставника, спасителя и непорочната му майка, Иисус Христос, просяк, странник, княз, светителят Максим, Пречистата наша Владичица Богородица, Геронтий, князът на Волинската земя, Св. Атанасий, Светият Дух, апостолите, Андрей, епископът на Тверската, клирикът, Ростовският епископ Симеон, преподобният Прохор, Андрей, княз Михаил, Димитрий и Александро, княз Йоан, Протасий, княз Иван, мъртвец, Светейшият патриарх Исая, Макарий, Филотей, еретикът Григора, Яков, Исак, Аркадий, Константинопол, турци...;

I.2.3. Образи: праведниците, венецът, грош, гроб, престол, манастирите, стената, христолобиви хора, реката, църква, килия, сиромаш, ръка, писмо, светилник, лозето, ножницата, устата, душата, тялото, Божия светител, сушата, гроб, апостол...;

I.2.4. Сюжет: В „Пространното житие на Свети митрополит Петър” Св. митрополит Киприан разказва за раждането, негодите, промеждията и чудесата на Св. митрополит Петър.

Житието на Светеца започва с раждането на Св. Петър. Когато израства, не се учи много, но една вечер му се явява човек в свещенически дрехи и оттогава той надминава всички.

Пръв е на литургиите и последен си отива.

Помага на игумена и на всички в манастира.

След време напуска манастира, за да мине през всички степени на духовното си израстване и да стане учител.

Установява се до р. Рита и там си прави жилище, построява църква в името на Иисус Христос, поема много трудности и мъки, но към църквата построява и килия, за да отседат там братята, които

идват при него.

Той не се кара на никого и не наставлява никото, а с кротък глас ги поучава.

Понякога, ако няма какво да даде на някой просяк, дава от своите икони, които сам рисува.

Всички много го почитат.

Тази доброта стига и до ушите на княза на Волинската земя, който разбира, че този човек от всички е почитан и славен.

След смъртта на архиепископ Максим на престола пожелава да се възкачи игуменът Геронтий, без да слуша *Писанието*.

Той взема иконата, нарисувана от Петър, намира удобен момент и се отправя за Константинопол, решавайки, че ще го провъзгласят за архиепископ.

Всички научават за това негово желание и започват да негодуват.

А князът на Велинската земя замисля план, като желае да превърне Галичката епископия в митрополия и не желае Геронтиевото високомерие и моли Петър за помощ.

Петър се съгласява и тръгва към Цариград.

Геронтий също тръгва натам, но морето за него е бурно, а за Петър – тихо и спокойно.

Докато Геронтий се вайка, че не успява да стигне, в съня му се явява Пречистата Богородица от нарисуваната икона от Петър, която Геронтий взема със себе си при отпътуването си за Цариград – тя му казва, че той няма да се възнесе, напразно се старае, няма да получи желаното...

Петър стига до Цариград и отива при Светия патриарх, който познава, че е пратеник от Бога и го приема на драго сърце.

След като Петър му разказва за Геронтий, Светият патриарх свиква Свещения събор и провъзгласяват Петър за учител на руската земя.

След няколко дни и Геронтий успява да достигне до Цариград и разказва всичко на Светейшия патриарх.

Патриархът му обяснява, че това не се прави така, че не може сам да взема такова решение и да пренебрегва Свещения събор. Отнема му светителските дрехи, честната икона и пастирския жезъл и ги дава на Петър.

От този ден нататък Св. патриарх Атанасий всеки ден води беседи с Петър и му казва да внимава на какви и на колко велики подвизи се отдава.

След време Петър тръгва от Константинопол към руския престол с много почести. Той благополучно прекосява морето и като стига до Светейшата митрополия на руския престол, започва да поучава всички, казвайки им, че в сърцето на смирения почива Бог и че той не ще унижи никой, който има смирено сърце.

След време врагът, създател на завистта, заразява Андрей – епископ на Тверската област, като започва да клевети праведния, прашайки клеветнически слова на патриарх Атанасий. Клирикът пред всички показва на Петър написаното.

Създава се голям смут заради лъжливото и измамно оклеветяване, но той е готов да си тръгне, ако така преценят всички. Но всеки разбира, че това е само лъжа. Петър не съди лъжеца, а го утешава пред всички, като казва, че не той е искал да стори това, а изначалният завистник на човешкия род е дяволът.

След като Петър го поучава, князът, народът и целият клир го отправят в мир.

Обикаляйки разни места и градове, Петър стига до Москва. В Москва дава съвет на княза да построи църква от камък за Пречиста Владичица Богородица и Приснодева Мария.

Добавя също, че ако го направи, той и неговите деца ще са най-прославените, а този град ще стане най-славният от всички руски градове и всички светии ще дойдат в този град. Князът взема присърце думите му и построява църква в града.

Не след дълго Светецът умира.

По време на погребението един от хората, които не вярват на Светеца, се запитва защо князът и всички хора изпращат този човек с толкова почести. Тогава, поглеждайки към носилката, вижда как духът на Светеца благославя всички.

Полагайки го на 21 декември в гроба, който сам си изкопава, той продължава да върши различни чудеса за тези, които идват там и вярват в него.

Двадесет дни след погребението започват да се случват чудеса на всеки, който отиде до гроба на Светеца.

И княз Йоан отива в гр. Владимир, за да разкаже за чудото.
Оттогава, та до ден днешен, Светецът се чества по достойнство.
Геронтий пожелава да се качи на престола, без да бъде избран от събора, а по желание на царя.
Но Божият съд на събора го сваля от престола и го изпраща на заточение, а царят изгубва царството си.

След тези събития в Константинопол започват да се случват беди и хората трудно оцеляват, а оцелелите се молят Св. Петър да им помогне.
Светецът се отзовава на техните молби.

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Ние всички сме грешни, но никога не е късно да склоним глава и да повярваме на неестественото, да повярваме на нещата, в които е трудно да се повярва.

Живеем доста забързан живот и често забравяме, че преди всичко сме хора. Забравяме човешкото в нас и все гледаме лошите неща, които се случват в живота ни. Не виждаме чудесата, които ни заобикалят. Радваме се на чуждото нещастие и от това ни става малко по-добре.

Но как можем да се избавим от това тежко бреме и да започнем отново да живеем?

Колко и странно, и категорично звучи този цитат от „*Пространното житие на Свети митрополит Петър*“:

„С отрязването на косата му бе прерязана всяка плътска мисъл...“!

Наистина животът е доста труден и има повече „*дяволи*“, отколкото „*ангели*“, но всеки един от нас, който е здраво стъпил на земята, може да „*отреже своята коса*“, да реши с кое „*стадо*“ иска да бъде и да поеме сам живота в ръцете си и да вярва в това, което намира за правилно.

Да прави добро, а не да чака наготово и да се радва на чуждото нещастие.

Да помага с каквото може, без да чака на всяка цена отплата.

Отплата ще дойде в живота на всеки.

Всичко зависи от нас самите.

В живота стават чудеса.

Понякога дори невярващите започват да вярват в чудеса, какъвто е случаят с момчето, което не вярва в силата на Св. Петър...

Четейки „*Пространното житие на Свети митрополит Петър*“, си отваряме очите за живота.

Правй добро, за да ти се върне добро.

Авторът ни разказва и за раждането на един светец, и за неговите мъки и неволи.

За да достигнеш до висоти, трябва да си с чиста душа, да нямаш лоши мисли и да си откровен с всички.

Всички до един страдаме от алчността, а трябва да се смирим и да се радваме на това, което имаме, за да може утре да получим повече...

Стават чудеса и хора вършат чудеса.

Чудесата ги вършат хората, които са с чисто сърце и добра душа:

„*Правй добро, за да ти се върне добро!*“.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 598-607.

63 – 4713-182 – 2668 „Пространно житие на Свети митрополит Петър“ / Св. митрополит Киприан (житие на Светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ХРИСТИЯНСКО ЖИВООПИСАНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВ. ИВАН РИЛСКИ”
НА СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Дефрагментарен анализ)**

Христина Донкова

I. ОБЕКТ: „*Пространно житие на Св. Иван Рилски*” [1] от **Св. патриарх Евтимий Търновски...**

II. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, герои, образи, хронотоп, особености на художествения стил, чувства и въздействия):

II.1. Тема: възхвала на живота на Св. Иван Рилски;

II.2. Сюжет: Родителите на Свети Иван Рилски са от село Скрино (селото съществува и днес – намира се в община Кюстендил).

Той бил добре възпитан. Когато починали родителите му, той раздал на бедни и болни хора своята част от наследеното от тях имущество. Постъпил в близък манастир като послушник.

След известно време станал монах. Напуснал манастира и се изкачил на висока и гола планина. От клоните на дърветата си направил колиба.

Започнал да живее в пост и молитва. Бил нападател от разбойници и прогонен.

Неговият племенник Лука отишъл при него и останал там. Двамата започнали да живеят в труд и молитва. Бащата на Лука ги открил и взел сина си със себе си, но по пътя змия ухапала момчето. Бащата на Лука върнал мъртвото му тяло обратно в пещерата. Той поискал от пустинника да погребее сина му близо до пещерата. Когато бащата си отишъл, Св. Иван започнал да ходи редовно при гроба, който се превърнал в негово любимо място. В тази пещера Св. Иван Рилски прекарал 12 години...

II.3. Герои: Св. Иван Рилски, Лука...;

II.4. Хронотоп (време и пространство) – данните за живота на рилския светец имат предимно агиографски характер и богослужебна функция.

Житията, които са достигнали до нас, датират от XI в. насам, т.е. най-ранните от тях произхождат столетие и половина след смъртта на отшелника, което означава, че имат преди всичко легендарен характер...

II 5. Особенности на художествения стил (метафори, сравнения, ретардация, хипербола, литота):

II 5.1. Метафори: Библията е „душевната храна“, която ще насити „душата, топяща се от божествен глад“...;

II 5.2. Сравнения: „Аз съм като глух, нечуващ и като ням, устата си неотварящ!“...;

II 5.3. Ретардация:

„Аз съм като глух, нечуващ и като ням, устата си неотварящ! „Ето, отдалечих се, бягайки, заселих се в пустинята и очаквах Бога, който ме спасява от малодушие и буря“; „Господи, в Твоите ръце предавам духа си!““;

II. 5.4. Хипербола: „А ти, ако го не потърсиш усърдно, ще се превърнеш в чедодубица!“...;

II. 5.5. Литота: „Хляб ангелски яде човекът“...;

II. 6. Чувства и възгледи: Уводът на житието изцяло е посветен на агиографския мотив за ползата. Тук тя е превърната в своеобразен лейтмотив. Ползата от житието на Светеца е поднесена в душеспасителен план. Разказът е за пътя на Св. Иван Рилски „подбужда към подражание“, „тласка към по-гореща ревност“. Той е първообраз за всеки християнин. Затова творбата е полезна и необходима и за отшелника, тръгнал по пътя на „благосения Иван“, и за всеки негов подражател, дори за онези, които само слушат за благочестивия му живот.

Разказът за живота на светеца се представя чрез разгърнатата метафора „душевната храна“, която ще насити „душата, топяща се от божествен глад“. А „душевната храна“ е основна и единствена грижа на християните.

Общата тематична перспектива на житието е съсредоточена върху ползата от земния път на Светеца, който единствен може да бъде образец за подражание на хората. Това смислово съсредоточаване на творбата в сферата на земното структурира повествованието по специфичен начин. Земното време е векторно. То има свое начало (Сътворението), своя кулминация (Въплъщението) и своя перспектива (Второто пришествие). Земният хронотоп е събитен и може да се моделира сюжетно, за него може да се разказва. Неслучайно речевата дейност на книжовника е описана с глагол, който носи общото значение „разказвам“, но дълбокият му смисъл е *правя другите съпричастни, на онова, което знам, споделям онова, което познавам...*

Онова, което средновековният християнин познава чрез „*Пространно житие на Св. Иван Рилски*“ на Св. патриарх Евтимий Търновски, са животът и подвизите на Св. Иван Рилски, а не неговото непознаваемо небесно битие...

III. МЕТОД: дефрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 609-617.

64 – 4713-183 – 2377 „Пространно житие на Св. Иван Рилски“ / Св. патриарх Евтимий Търновски (дефрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ХРИСТИЯНСКИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВЕТА ПЕТКА ТЪРНОВСКА”
ОТ СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Информационна картина)**

Нина Инджова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – **Св. патриарх Евтимий Търновски** е роден във Велико Търново (ок. 1325-1330). Произхожда от богато семейство. Става монах през 1350 г. в родния си град. Той е един от най-ревнострните ученици на Св. Теодосий Търновски, който основава Килифаревския манастир. Заминава за Цариград, след това се отправя за Света гора, където остава до 1371 г.

Завръща се в България и се установява в манастира „Св.Троица”, където полага основите на Търновската книжовна школа. През 1375 г. е избран за български патриарх. Последните години от живота си пребивава в Бачковския манастир (ок. 1401-1412).

Съч.: „Житие на Св. Иван Рилски”; „Житие на Св. Филотея Темнишка (Търновска)”; „Житие на Св. Петка Търновска”; „Похвално слово за Михаил Воин”; „Похвално слово за Йоан Поливотски”; „Похвално слово за Св. Неделя”; „Похвално слово за Св. Св. Константин и Елена”; „Послание до Св. Киприан”; „Послание до митрополит Арсений”; „Послание до тисменския монах Никодим”...;

I.2. Заглавие – „Пространно житие на Света Петка Търновска” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – житие (агиографска химнична възхвала).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои,

хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – подвигът на Св. Петка;

IV.1.2. Сюжет: Следвайки обичая, един ден Св. Петка посетила църквата на Пречистата Богородица. Изслушала Божественото евангелие. Устремена към добродетелта в душата си, раздала на бедните своите одежди и украси. Укорявана и подигравана от собствените си родители, девойката пренебрегнала техните забрани и не два или три пъти, а многократно дава своите дрехи на бедните. Продължила да следва вътрешното си усърдие и, от ревност към Бога, избягала в пустинята.

Там се посветила на апостолски живот, изтощавала себе си с пост и бдение, възряна единствено в Бога. Живяла в постоянни стенания, проливала сълзи. Пренебрегвала привиденията на лукавия, които я смущавали, придобила мъжки разум. Прекарала дълги години в самота.

Най-накрая се завърнала в царствения град. Обходила усърдно всички Свети места, посетила и храма на Христовата майка. После се прибрала в Епиват, където предала душата си в Божиите ръце.

Тялото ѝ било положено в гроб от христолубиви хора. Те знаели коя тя е и откъде идва.

Минало доста време. Случайно откриват нетленните ѝ мощи, които след дълги странствания попадат във Велико Търново...

IV.1.3. Образи – пустинята, църквата, мощите на Св. Петка, Богородица, Бог...;

IV.1.4. Герои – Света Петка Търновска, Георги, Евтимия, цар Иван Асен, царица Елена...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (X-XI в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (Епиват);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, епитети, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори – „клонка благочестива“, „добродетелна лествица“, „ангелско житие“, „сладкия глас“, „топли сълзи“, „светли воители“, „облак от скръб“, „благодатни лъчи“, „гълъбице чиста“, „Ти си крин, сред тръни намерен“, „гореща застъпница“, „светла победа“, „небесния цар“, „небесните шатри“...;

IV.1.6.2. Епитети – „преблагочестиви и пребогоугодни“, „Божествено“, „Божествен“, „крепкия и живия“, „нетърпими“, „сърдечната“, „добродетелният“, „преславни“, „живоносни“...;

IV.1.6.3. Звукописни техники (алитерации, асонанси, синтактичен паралелизъм, етимологична фигура):

IV.1.6.3.1. Алитерации – „Върви, майко, върви ! Върви във вечномирните селения...“...;

IV.1.6.3.2. Асонанси – „Закопнях и седнах под сянката му и плодът му е сладък за гърлото ми, защото изнемогвам от любов!“...;

IV.1.6.3.3. Синтактичен паралелизъм – „Облажвам твоите досточтимни членове! Облажвам твоя доброгласен език, защото не спря да славослови Бога! Облажвам очите, защото не въдремаха в сън, що отвежда към смъртта! Облажвам ръцете, защото се не полениха, старателни в молитвения труд! Облажвам и нозете, защото не отслабнаха във всенощното бдение!“...;

IV.1.6.3.4. Етимологична фигура – „в светлостта на Светците“...

IV.2. Дефрагментация: Св. Петка олицетворява първообраза на душата, показвайки на света, че тялото, в което прекарваме земния си живот, е само *преходно средство за пребиваване*.

Обичта и вярата са качества на човешката добродетел, в които приживе трябва да вложим най-много енергия. Човекът е способен да обича и да вярва, защото крие безкраен поток от добродейания!

Силата на Вярата е основният символ в повествованието на Св. патриарх Евтимий Търновски, за когото Св. Петка е олицетворението на най-висшите монашески добродетели...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на житие.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 618-627.

65 – 4713-186 – 2977 „Пространно житие на Света Петка Търновска“ / Св. патриарх Евтимий Търновски (житие на светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ХРИСТИЯНСКО ЖИВОТООПИСАНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ
НА СВЕТА ФИЛОТЕЯ ТЕМНИШКА”
НА СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ
(Изследване с аргументативни техники)**

Мария Колева

Сюжетният източник на „Пространно житие на Света Филотея Темнишка (Търновска)” на Св. патриарх Евтимий Търновски.

Света Филотея Темнишка (Търновска) е родена във византийския град Поливот (Южна Тракия) в семейството на Йоан Патриций и Ирина.

Родителите на Св. Филотея дълго време не са били благословени да имат дете, но след нестихващи молби са били чути от Бог и са били дарени с дъщеря.

Детето не е искало да се храни нито от майка си, нито от друга жена, което доказало, че то е хранено от „Божествената промисъл”.

Още когато била едва на шест години, Филотея започнала да изучава свещените книги с огромен интерес и това станало причина да напредне изключително бързо в учението.

Светицата била омъжена на 14-годишна възраст против волята ѝ. Неин съпруг станал Константин.

Дълго преди момента на първата им брачна нощ на младоженците Св. Филотея се молела през сълзи на Бог да ѝ помогне да запази чистотата на своето тяло.

Молбите на Светицата били чути и по време на първата си брачна нощ тя пожелала да разкаже на Константин една история.

След като той чул разказа на съпругата си и след като се уверил, че тя казва самата истина, той се съгласил двамата да запазят чистотата на телата си. Не след дълго те започнали да живеят в чест и достойнство, като помагали на сиромасите и им давали храна и вода...

Още от самото начало светицата открива безусловната си любов към Божието слово. Придържайки се към праведен и

озарен от Божествена светлина земен живот, тя получила дар, който я направил способна да изцелява болни и сака ти хора.

Именно този дар, който Бог ѝ изпратил като възнаграждение за праведното и непорочно битие, донася на Св. Филотея слава и ѝ почести.

Св. Филотея успява успешно да изпълни своята земна мисия. Помагайки на нуждаещите се от помощ, давайки хляб на гладния и вода на жадния, давайки здраве и изцеление на болния, Божията невеста вдъхва вяра на хората. Тя показва, че силата е в търпението, а всеки получава заслуженото според делата си.

Има разкаяние, има и прошка, за онези, които пожелаат да признаят греховете си и да се поправят. Покаянието е първата крачка към духовното очистване.

Дори след смъртта си Светицата продължава да помага на хората, които се обръщат към нея с безрезервна вяра и любов.

След като Бог вижда нейната отдаденост, той я приема за негова приближена.

Тази Божествена жена е отдала живота си изцяло на идеята да докаже пред себе си и пред Бог своята любов и преданост.

Нейните възвишени идеали я следват неотклонно през целия ѝ жизнен път и доказват на вярващите силата на доброто, и справедливостта.

Животът на един Божи човек – в лицето на Св. Филотея – е лишен от много материални неща, но, паралелно с тези блага, той е лишен от пошлост.

Такива хора се раждат, за да отворят очите на заслепените от фалша и измамата и да ни покажат истинската стойност на живота и неговия реален смисъл.

Неправедните живеят в заблуда и злоупотребяват със свободата си, като по този начин унищожават душата си и човешкия род.

Един от идеалите на Св. Филотея – освен да лекува тялото – е да лекува и душата. Тя показва на всички, които са я призовали в нужда, че, ако душата е чиста и извисена, тялото оздравява чрез истинска вяра и любов към Бог.

Чрез думите, които Блажената казва на Евтимий –

„Ето, ако страдаш, от езика си страдаш! Той ти е дарен от Бога за Божие славословие и хвала, а ти го употребяваш за празнословия, за глупости и за лоши слова. Дай, прочее, дума да не дръзваш повече за тях и освен това – да се пазиш от елинските басни и техните обреди и измислици, от хулните им думи и умовредителните им мисли; и моят Господар бързо ще те излекува!“ [1], –

тя призовава хората да не „празнословят“, т.е. да не споменават напразно името Господне, за да оздравеят първо духовно, а след това – и физически [2].

Когато някой иска да постигне духовно извисяване и когато се стреми към добродетелта, любовта и справедливостта, този човек не изпитва нужда от материалното, защото то не влиза в приоритетите му.

Духовно извисеният човек се стреми към неща, пред които материалното е без каквато и да била стойност.

Много мъдреци и светци са избирали отшелнически начин на живот именно поради причината, че са преследвали възвишени идеали, които е трудно да бъдат постигнати в този от край време материален и лишен от духовност свят.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 628.

2. *Пак там*, с. 631.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В „ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА СВЕТИ ЦАР СТЕФАН ДЕЧАНСКИ”
НА МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Информационна картина)**

Вероника Симеонова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Григорий Цамблак (1365-1420) е един от най-значимите славянски църковни проповедници, писатели и химнографи.

Роден е във Велико Търново в знатния род на Цамблаковци.

Ученик и последовател на Св. патриарх Евтимий Търновски, той се смята за един от видните представители на Търновската книжовна школа.

Пребивавал е в Атон, за да се подготви по-добре за бъдещата си църковна и обществена дейност.

След това заминава за Цариград, където е на служба в Патриаршията в качеството си на келиин монах (патриаршески синкел).

Патриарх Матей I го изпраща през 1401 г. в молдавската столица Сучава, за да „уреди църковно-административните отношения с молдавската църква”.

През 1402 г. Григорий Цамблак заема длъжността проповедник при молдовската митрополитска църква. Тук създава житието на румънския Св. Йоан Нови, известно като „Мъчение на Йоан Нови Белиградски (Сучавски)”.

През 1403 г. Григорий Цамблак става игумен на новия манастир „Пантократор”, известен още с името „Нямцу”. Към края на 1406 г. заминава за Москва, за да помага на митрополит Киприан в споровете му с Литовското и Московското княжество.

По пътя научава за смъртта на митрополит Киприан и се връща обратно, но този път отива в Сърбия (1407-1408), където става игумен на Дечанския манастир.

Тъкмо тук той написва „Пространно житие на Свети цар Стефан Дечански”.

От 1409 г. започва бурната църковно-дипломатическа дейност. По настояване на литовския княз Витовт, който се домогва до създаване на независима Киевско-литовска църква, Григорий е изпратен в Константинопол за ръкополагане, но вместо това е лишен от сан и отлъчен от църквата.

В крайна сметка литовският княз постига своето и с негова помощ на 15 септември 1415 г. Григорий Цамблак е ръкоположен за Литовски митрополит.

Пребивайки във Вилнюв, Григорий Цамблак съчинява множество книжовни произведения, част от които са обект на научни дирения и в момента...

Съч.: „*Житие на Йоан Сучавски*” (1402), „*Житие на Стефан Дечански*” (1407-1408), „*Разказ за пренасяне мощите на Света Петка от Търново във Видин и Сърбия*” (1407-1408), „*Похвално слово за митрополит Киприан*” (1409), „*Похвално слово за патриарх Евтимий*”, „*Книга Григория Цамблака*”...

I.2. Заглавие – „*Пространно житие на Свети цар Стефан Дечански*” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – химнична агиографска живопис;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV. 1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.2. Тема – пътят на Християнската вяра чрез застъпничеството на Светец;

IV.1.3. Сюжет: Текстът ни запознава с наситения с трагични преживявания живот на Св. цар Стефан Дечански – наследник на великия сръбски род на Неманичите.

Трудностите за него започват още в младежките му години, когато баща му го ослепява, а малко след това го изпраща на заточение в Цариград. Първоначално го изолира и достъпът до него е ставал само след разрешение от игумена на манастира, в който е живял.

В последствие самият император Андроник Палеолог го приема за свой съветник и събеседник.

Св. Николай Мирликийски му връща по чудотворен път зрението.

Той крие това чудо до завръщането си в Сърбия. Архиепископ Никодим разказва на сръбския крал Милутин как неговият син понася всички несгоди с огромно търпение. Крал Милутин умира и на престола се възкачва синът му Стефан Урош III. По време на царуването си той се е занимавал с ктиторска дейност.

Построява великолепен манастир в местността Дечани, както и приют за бедни, болни, недъгави и застарели хора.

Много често сам е посещавал манастира и се е грижел да облекчи душевните и физически болки на хората.

Докато Св. Стефан се занимавал с боголюбивата си дейност, синът му Стефан Душан подготвя заговор срещу баща си.

Светецът е убит чрез удушаване в замъка Завечан.

Погребан е в Дечанския манастир. Гробът му е отворен седем години по-късно, след като местният игумен го сънува.

От този момент нататък чудесата на Св. цар Стефан Дечански не спират – той продължава да помага на ония, които с вяра търсят неговото застъпничество пред Триединния християнски Бог...

IV.1.4. Герои – Стефан Урош III, крал Милутин, кралица Симонида, императрица Ирина, Св. Николай Чудотворец, Душан и Душица (синовете на Стефан), цар Андроник Старши, патриарх Атанасий, Варлаам, цар Михаил, царица Елена, Ивое, Юнец...

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (XIII-XIV в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (Овче поле, Цариград, Диоклития, Дечани, Завечан).

IV.2. Особености на художествения стил (метафори, епитети, символи, сравнения):

IV.2.1. Метафори – „*стълб на великото благочестие и венец на царството*”, „*сърцата и умовете на всички се разпалваха*”, „*да се облече напълно във върховна царска власт*”, „*да бъде*

увенчан от животворящата ръка с праведен венец”, „люта клевета”, „окоето на разума бе закрито от лукавите думи на злата жена”, „страдалецът бе пронизван от люта болка”, „светлината на благодатта сияеше на лицето на мъжа”, „така пленен от любов”, „Христовото стадо да пасе на пасищата на благочестието”, „острейки богоборческия си език”, „вижда с очите на сърцето си”, „чистите по сърце”, „духовните си очи”, „Когато сърцето се весели, лицето цъфти”, „твоите зеници са в моите ръце и аз ти ги показах”, „сърцето е устрелено отвътре от стрелите на природата”, „хранеше се душевно от някаква Божествена сладост”, „разпращаше милостията като лъчи”, „настъпваше, подобно на вълнуващо се море”, „вложи в сърцата им Божествена сила”, „сърцата целуваха онези страдащи тела”, „той вкусваше малко сън, и вижда великия Николай”, „криеше в себе си змия”, „не можеше да търпи повече пламъка на желанието”, „сърдечно съкрушение и с честите страдания на сълзите”, „той предаде на Господа блажената душа, подета и възхвалявана от ангелите”, „съкровището, сякаш някакво слънце, залязло под земята, се предава на гроба, несравним с нищо”, „не съм мислил да ги погребя в дълбината на забравата”, „майка земя задържа в своите недра онова свещено и страдалческо тяло седем години и засрамила се от добродетелните сили в него, го запази невредимо по заповед на създателя”, „силата на неизказано благоухание изпълни всички”, „Него той прибави като невидими крила към останалите добродетели; и летейки, достигна надземните предели, въдвори се с мъчениците като великомъченик”, „непрестанни сълзи и със смирена мъдрост”, „чуите, възлюбени: утробите на бедните, стомасите на гладните, плещите на голите, сълзите на вдовиците, нуждата на сираците”, „утешаваше тяхната оскъдица, Св. Стефан приготви украсата на своя светилник”, „Света душа върши преславни неща”, „плодовете на богообичната душа”, „неговата Свята душа се вселява в неизказаната слава”, „беше жилище на всякакво беззаконие”, „този идол на безчестието”, „тъмнината управляваше светлината и вълкът беше пастир на овцете, и едно голямо и неутешимо бедствие обгръщаше душите на всички”, „да го убие със собствената си ръка”, „Изревавайки сякаш звяр, звероподобният скочи от сън”, „прегърнем този свещен ковчег, в който се съкровището на Божиите чудеса, и докосвайки се благоговеино с устни и очи, с радостни сълзи да оросим стъпалата на нозете му, които стъпкаха напълно врага и изтърнаха като паяжина неговата злонамерена сила. Да целуваме ръцете, по-благовонни от скъпоценен народ, що често се издигаха към Бога и винаги се простираха към бедните”, „Душегубни вълци”...;

IV.2.2. Сравнения: „Докато друг човек другояче ще разказва и всеки от тях иска да утвърди своето, аз пък, уповаващ се на мъченика, не изповядам благодатта нито на тези, нито на онези”; „И той беше от великия и преславен сръбски народ [комуто е присъщо] не само да превъзхожда другите народи с военни сили и да надминава с богатство, с красота на мястото и с величие съседите си, но да се украсява и слави с царе най-благочестиви и премъдри, към които е премного благосклонен”; „защото колкото Благодатта е по-висша от сянката на Закона, толкова и служителите на Благодатта са по-висши от тайнослужителите на Закона”; „Те не размиряваха църквата с еретически вълнения и с елински жертвоприношения, ни с лъжеучения, както синовете и племенниците на Св. Константин Велики”; „сина, наистина подобен на Исаак с благопокорство и послушание”; „чиито усилия и мъки за истината не могат да се сравнят с ничии”; „и на неговите мощи, като на непленно съхранени от Бога”; „първородния, който беше такъв, за какъвто говори Соломон”; „тъй като бе премъдър като дивно творение на Божиите ръце”, „и че колкото външният ни човек извехтява, толкова вътрешният се обновява”; „скочил изведнъж като диво магаре”; „че превъзхождаш с премъдрост много царе, които са били преди тебе”; „Като някакво многоценно съкровище”; „И знай – рече, – колкото него си облагодетелствал, толкова себе си си оцетил”; „А той, колкото величието на царството нарастваше и се множеше, толкова по-смирен помисъл носеше в покорния си разум”; „Не се поддаде на женските сладости като Соломон, не погуби скиптъра на царството, послушен на младостта като Ровоам, 40 не изгони пророците като Ахав, не посегна безумно срещу Светото като Озий, но съвсем обратно на това – смиряваше висотата на царството си пред архиереите, почиташе достойно с много страх и благоговение Светите неща, а всички останало управляваше чинно и богоугодно”; „а благопочтият Св. Стефан сияеше като някое слънце заради блестящата добродетел на своя живот”; „равния на ангелите Арсений”; „Оня, щом чу това, изрева сякаш звяр”; „С какво е достоен за удивление Йосиф? С това, че е продаден от братята и хвърлен в ямата като символ на Христа. Ала, Св. Стефан понесе не само заточение, но и лишаване от светлина”; „Не стана ли оня цар на Египет? И този стана цар на сърбите. Но оня прочее беше от Закона прообразен на благодатта и владетел на безбожен и нечист народ,

а този – в самата благодат и владетел на избрани хора и на свят народ, на царско свещенство, на Христово стадо, което е много по-високо от хората на оногава; и той беше приятел на многострадалния Йов. Както Йосиф надминава източните, така и този надмина западните царе с благочестие и правда, с милостиня и беззлостие. Превалил ги твърде много със слава и богатство, той се приобщава към страданията. Но краят на двамата не е еднакъв – както във всичко, така и тук по-богатият е Св. Стефан чрез мъченическата си смърт. Той се приравнява някак и даже много към Исус Навин”, „но, сякаш втори Мойсей”; „Достоен е за удивление Соломон, по-висок в премъдростта от всички, царувал в Израил, но станал роб на женски сласти, накърни славата чрез порока. А този, що от природата бе надарен с премъдрост, премъдро се запази от такъв порок понеже бе насочил желателната част на душата си към отвъдземните неща. Не беше ли построил оня многозлатна и многославна църква – ала за нуждите на старозаветните служби и за освещаване на жестокосърдечния Израил. Този пък създаде храм на божествените тайни за служба на благодатта и Христовото достояние и за молитвено събиране на хората. Какво са пред това дело многопрославеният езически храм и изкусно сътворените му колони, Йосифовите житници или недобре пресметнатите стени на [Вавилонската] кула в Сенарското поле, или многоусърдно построените дом в Ефес, що не бе от полза за съградилите го?”; „Той беше и като Даниил мъж с най-добри желания и ревнител като Илия”; „защото дойде в манастира подобно на неукротен див юнец”; „неговите слуги, дебнеци сякаш ловджийски кучета и очакващи желания лов”; „тези ръце са по-свети от онези, които се бяха прострели на планината, за да приемат скрижалите на Закона.”; „Да целуваме гърдите, хранилище на много блага, по-високи и по-почетни от оня съд с манна”; „излезе със сияещо лице, както някога Мойсей, когато излизаше от скинията на Завета”; „по-висок в премъдростта от всички”...;

IV.2.3. Символи: дяволът, скиптъра на царството, Върховния владика, Божественият мъж, обителта на Вседържителя...

IV.2.4. Епитети: великия; добрият; благочестиво, богомъдро, боголюбезно; приветлив и светъл; благопристоен; милостив; благоговейно и благопристойно; смирен; добър и благ; доблестният; богодаруваната, свещенолепно, дивен и светъл; божествен и светъл...

IV.3. Дефрагментация: За да бъде свят, животът на човек трябва да бъде изпълнен със страдания приживе.

Истината е, че, за да се превърне в светец, човек трябва да успее да се пребори с всички изпитания и страдания, които му поднася животът.

Има и още едно изискване: Светецът е преди всичко добър човек, който проявява търпение и състрадание, умее да помага на другите и да прощава непростимото...

В химничната агиографска живопис Григорий Цамблак доказва, че силата на Вярата, огромното сърце и търпение могат да даряват с безкрайна топлина и разбиране напълно непознати хора, просяци и бездомни...

V. МЕТОД – аналитико-синтетична обработка на химнична агиографска живопис.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 303-306.

67 – 4713-188 – 3314 „Пространно житие на Свети цар Стефан Дечански” / митрополит Григорий Цамблак (житие на светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ХРИСТИЯНСКО ЖИВОТООПИСАНИЕ
В „МЪЧЕНИЕ НА СВЕТИ ЙОАН НОВИ
СУЧАВСКИ (БЕЛИГРАДСКИ)“
НА МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Фрагментарен анализ)**

Фани Филипова

I. ОБЕКТ: „Мъчение на Свети Йоан Нови Сучавски (Белиградски)“ [1] на митрополит Григорий Цамблак...

II. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил (метафори, сравнения, ретардации...), чувства и въздействия:

II.1. Тема: мъчението на Св. Йоан Нови в Белиград...

II.2. Сюжет: Св. Йоан се ражда на изток в Трапезунд (някъде в южното крайбрежие на Черно море). Той е добродетелен, благонравен, състрадателен, утешава с думи и помага с дела. С много стока Св. Йоан отплава в открито море, но капитанът на кораба е безчовечен. В Белиград той оклеветил Йоан пред епарха на града.

Йоан е обвинен в отхвърляне на християнските завети и закони. Той определя епарха като сатаната, който го привлича към гибел. Йоан следва своята Вера и заявява позициите си, готов е да понесе мъчението под всякаква форма, дори и на най-лоти мъки, но не и да се откаже от Христа.

За него Христос е съдията на живота и мъртвите, Творец и Създател. Йоан вижда смъртта като спасение от нечистите думи на епарха.

Йоан е измъчван от палачите, но остава непокорен. Всички са посрамени от думите на Светеца, но накрая отрязват главата му.

Трима непознати мъже отслужват свещена служба,

а когато един от юдеите се опитва да ги улучи със стрела, застива на място и изтърпява наказанието цялата нощ.

Уплашеният мъчител заповядва да погребат тялото на Светеца.

Мощите му са изпратени в Сучава при Йоан Александър, който коленичи пред ковчега на Светеца и прегръща многострадалното му тяло.

П.3. Образи: Бог, тримата светозарни непознати...

П.4. Герои: Св. Йоан Нови, епархът, палачите, Йоан Александър...

П.5. Особенности на художествения стил (метафори, сравнения, епитети):

П.5.1. Метафори: „горещ пазител“, „телесни очи“, светла вяра“, „нечисти думи“, сладък живот, „елмазена душа“...;

П.5.2. Сравнения: „влязъл в тебе като в съсъд“, „оставил тялото си като бреме на цветника“, „като мъченик“...;

П.5.3 Епитети: „славен и велик“, „възсияващите светлини“, „коварен и изкусен чрез злобата“, „замисли на сатаната, врага на истината“, „син на светлината, сияещ повече от слънцето чрез светлините на Божественото Кръщение“, „към мъченическия лик като мъченик“...;

П.6. Чувства и външения. В основата на разказа за мъчението на Св. Йоан Нови стои Вярата към Христос, любовта и саможертвата.

Именно Вярата поражда истинските чувства, тя дава кураж, помага на мъченика да не се предаде в трудния момент.

Тя се издига над омразата, мъчението и страха.

Св. Йоан Нови Сучавски (Белиградски) е готов на всякакви саможертви, дори на смърт, но не и на отричане от Християнската вяра.

Тези негови действия са доказателство за силната привързаност и отдаденост на Бога.

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 657-661.

68 – 4713-189 – 2380 „Мъчение на Свети Йоан Нови Сучавски (Белиградски)“ / митрополит Григорий Цамблак (житие на светец) (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В „РАЗКАЗ ЗА ПРЕНАСЯНЕ МОЩИТЕ
НА СВЕТА ПЕТКА ТЪРНОВСКА ОТ ВИДИН В БЕЛГРАД”
НА МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ ЦАМБЛАК
(Информационна картина)**

Ивайло Илчев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Григорий Цамблак (ок. 1365-1420) е български средновековен писател, представител на Търновската книжовна школа. Роден е в Търново ок. 1365 г. в знатното болярско семейство. Ученик е на Св. патриарх Евтимий Търновски, при когото служи като примокрий.

Около 1390 г. Григорий Цамблак живее в Цариград, където се замонашва. Пребивава и на Атон. Заминава за Дечанския манастир в Косово, където става игумен. Участва в големия римокатолически събор в Констанц в Германия през 1418 г. Там е приет тържествено от бъдещия император на Свещената римска империя и крал на Унгария, както и от папата, но унията с Рим е отхвърлена...

I.2. Заглавие – „Разказ за пренасяне мощите на Света Петка Търновска от Видин в Белград” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ (агиографски дискурс).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Християнската вяра;

IV.1.2. Сюжет: Великият духовник Григорий Цамблак в „Разказ за пренасяне мощите на Света Петка Търновска от Видин в Белград“ описва, че, когато Царевец пада под турска власт, покорените велможи занесли скъпоценностите на старата столица при турския султан.

Сред тях бил и ковчегът с мощите на Светицата. По него нямало следа от скъпоценните дарове, с които е бил украсен, затова султанът не бил впечатлен, а местните духовници измолили ковчегът с мощите да бъде изпратен във Видин.

Григорий Цамблак пише с горчивина за отнетите български устои, дарени на сърбите, но все пак се отнася позитивно към запазването на паметта на Светицата.

Мощите са отнесени в Сърбия по инициатива на съпругата на княз Лазар и синовете му...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Видинското царство);

IV.1.4. Особености на художествения стил (метафори, сравнение, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „повдига буря“, „чудния град“, „медна стена“, „прехрабър деспот“, „острота на ума“, „лъчезарността на ковчега“...;

IV.1.4.2. Сравнение – „[измаилтяните] и като лозе обирани“, „жители я имаха сред себе си като воин непобедим“, „като сено срещу огън“;

IV.1.4.3. Епитети – „славен“, „безсилен“, „всечестното“, „преблагочестивата“, „благочестиви“, „прехрабър“...;

IV.2. Дефрагментация: Григорий Цамблак е един от великите духовници, който в „Разказ за пренасяне мощите на Света Петка Търновска от Видин в Белград“ разказва за падането на Българското царство под турска власт. През този период са пренесени тленните останки на Св. Петка Търновска от престолния град Видин в сръбските земи.

В този разказ са водещи възхвалата на *Светата майка* и Вярата на българите в нейната духовна святост като пазителка на царството им.

Григорий Цамблак изобразява чудодейните останки на преподобната Светица и духовно извисения български народ. Света Петка е възприета от българите за духовен водач и защитник срещу нашественици (като „сено срещу огън“).

Тленните останки на преподобната са опазвани в „чудния град“, съхранени са в ковчег без дарове и скъпоценности, те просто са Християнски олтар за българите. Българите са безсилни пред „прехрабър деспот“, който не разбира преклонението на народа пред мощите.

Тленните останки на „всечестната“ Светица са пренесени в сръбските земи от тяхната „благочестива“ княгиня и „двама благочестиви потомци“, които обсипали преподобната с почести и златни одежди.

Текстът внушава, че разрушенията, които претърпяват българите, не сломяват духовността им, защото Християнската вяра и благословията на Св. Петка Търновска са ги е дарили с лъч на надеждата...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на разказ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 662-664.

69 – 4713-190 – 4088 „Разказ за пренасяне мощите на Света Петка Търновска от Видин в Белград“ / митрополит Григорий Цамблак (житие на Светец) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Историко-летописни съчинения

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ИСТОРИКО-ЛЕТОПИСНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА РИЛСКИЯ МАНАСТИР И ПРЕНАСЯНЕТО НА
МОЩИТЕ НА СВЕТИ ИВАН РИЛСКИ В РИЛА”
ОТ ВЛАДИСЛАВ ГРАМАТИК
(Информационна картина)**

Ивайло Видинов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Владислав Граматик е роден в Ново Бърдо (дн. град в Източно Косово) в началото на XV в., а е починал вероятно след 1479 г.

Владислав Граматик е старобългарски книжовник, следвал е традициите на школата на Св. патриарх Евтимий Търновски. Предполага се, че получава образованието си в школата, създадена от Константин Костенечки. Работил е в Ново Бърдо, в Жеглиговския манастир, наричан още Матейче, разположен край Скопска Черна Гора. Предполага се, че е пребивавал и в Рилския манастир.

Дело на неговото плодовито перо са четири изключително интересни сборника, които могат да бъдат намерени в Одеса, в Загреб, както и в Рилския манастир.

Някои учени са склонни да приемат, че Владислав Граматик е работил и върху ръкописа на „Шестоднев”.

Съч.: „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Св. Иван Рилски в Рила” (1479), „Предела” (1456), „Загребски сборник (панегирик)” (1469), „Сборник” (1473), „Рилски сборник (панегирик)” (1479), „Шестоднев” (1480), „Панегирик” (1483)...;

I.2. Заглавие – „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Св. Иван Рилски в Рила” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – летописно съчинение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, тропи):

IV.1.1. Тема – незавидната съдба и неугасимата Християнска вяра на българите след османското нашествие;

IV.1.2. Сюжет: Проклетият дявол – враг на човешкото спасение и противник на смиренито, навсякъде предизвиква войни и смутове. Виждайки толкова знамения и изцеления, които стават при ковчега на преподобния Св. Иван Рилски, той прибегва до своите пагубни войни. Измаилтянският народ съвсем неочаквано напада всички източни и южни страни в Азия, достига и подчинява Тракия и се опълчва срещу сръбското господство.

В местността Косово загива насилникът султан Мурад. Войската завладява и българските области – поробен е гр. Търново, където лежат чудодейните мощи на Св. Иван Рилски. Запускат много области и села, светите манастири и божествените храмове са унищожени с огън. Запускава и пресветата обител на „Богоносния отец“, която е в Рилската пустиня. Обителта е „благолепно“ издигната и създадена от основи „за прослава на Бога и в чест на преподобния“ кесар Хрельо, който приема иночески образ под името монах Харитон...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (XIV в.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Тракия, Косово, Търново, Видин...);

IV.1.4. Тропи (метафори, олицетворения, епитети):

IV.1.4.1. Метафори – „адския мрак“, „сияйни победи“, „ангелски живот“, „люто гняв“, „горчива завист“...;

IV.1.4.2. Олицетворения – „проклетият дявол – навсякъде предизвиква постоянни войни и смутове“...;

IV.1.4.3. Епитети – „проклет“, „адски“, „люто“, „горчива“, „жестоко“, „варварска“, „нечестива“, „пагубно“, „сияйни“, „страдалчески“, „постнически“, „безпльтен“, „ангелски“...

IV.2. Дефрагментация: В летописното съчинение „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Свети Иван Рилски в Рила“ са споменати ключови исторически събития от края на XIV в. Представена е широка историческа панорама на събития, предшествали пренасянето на мощите на Светеца. Картината е представена в перспективата на християнската визия за развитието на историята: бедите в нея са плод на дяволското озлобление, срещу което се изправят чудесата, извършвани от Св. Иван Рилски...

Споменатите ключови исторически събития са битката при Косово поле (1389) и смъртта на султан Мурад I („Измаилтяните веднага се опълчиха срещу сръбското господарство. И стана жестоко сражение в местността, наричана Косово. В боя загина и лютият насилник султан Мурад, който ги предвождаше“).

Важна е и информацията за завладяването на българските земи от турците („Малко след това те завладяха и българските области, подобно на някое слабо гнездо, заедно с оня чуден град Търново, в който лежаха чудодейните мощи на чудотворния отец. Войската се нахвърли пак буино и безбожно, като всеки ден и във всяко време извършваше чести опустошения и кръвопролития“).

Постепенно Владислав Граматик стеснява историческата рамка и от разказ за съдбата на Балканите при идването на турците преминава към разказ за възстановяването на Рилския манастир. Авторът не разкрива направо същината на пренасянето на мощите, а чрез обстоятелствено въведение представя историята „отначало“, посочва мотивите, причините, които довеждат до това събитие...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична летописно съчинение.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 666-667.

70 – 4713-191 – 4089 „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Свети Иван Рилски в Рила“ / Владислав Граматик (историко-летописно съчинение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ИСТОРИОГРАФСКИ МОТИВИ
В ИСТОРИКО-ЛЕТОПИСНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„КРАТКА ХРОНИКА ОТ XVI ВЕК”
(Дефрагментарен анализ)**

Валя Георгиева

I. ОБЕКТ: историко-летописното съчинение „Кратка хроника от XVI век” [1]...

II. ПРЕДМЕТ (тема, жанр, герои, теза):

II.1. Тема: покоряването на Унгария от турците през 1526 г.;

II.2. Жанр: осмогласник;

II.3. Герои: цар Иван Александър, Мохамед II, Георги Кастриопи Скендербег, султан Селим I, султан Сюлейман Законодателя...

II.4. Теза: В „Кратка хроника от XVI век” присъстват седем кратки, но важни записа [2], които разказват за различни събития, случили се през XV-XVI в.

Споменаването на Неџна (Иван), както и годината 6956 (=1448) ни насочват към единствено възможната теза, а именно: в текста е поменат Ян Хуниади и се визира битката при Косово поле (17-18 октомври 1448), в която храбрият трансилвански войвода бил победен от турците.

Светия град, един от укрепените центрове на Скендербег, е бил овладян от турците през 1448 г., а не през 1457 г., както твърди авторът на хрониката.

Тук вероятно се има предвид и неуспешният поход на султан Мохамед II срещу Круя през 1466 г.

Този текст може да се свърже и с военните действия на Мохамед II срещу Георги Кастриопи Скендербег във времето между 1466 г. и 17 януари 1468 г. (смъртта на Скендербег), т.е.

най-вероятно към 1467 г.

Посочена е точната дата (1516) и няма съмнение, че се визират събития от времето на султан Селим I.

Авторът отбелязва покоряването на Египет („град Мисер!“) след битката при Кайро (1517) от султан Селим I.

Съвсем лаконично се съобщава за разгрома на въстанието на казълбашите от султан Сюлейман Законодателя, т.е. овладяването на остров Родос от турците, което е станало не през 1526, а през 1522 г.

Записвачът е пропуснал да посочи датата на събитието, за което разказва, но едва ли трябва да се съмняваме, че става дума за покоряването на Унгария през 1526 г. – прочутата битка при Мухач (29 август 1526) и влизането на султан Сюлейман в Буда през м. септември същата година.

III. МЕТОД: дефрагментарен анализ.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 400.

2. Тези седем кратки, но важни записи се намират на последния хартиен лист (IIIa) на ръкопис номер 180 [313] от фонда на НБКМ.

Те са описани от една ръка с черно мастило (има само 2 кафяви букви).

Няма съмнение, че са дело на едно и също лице и датират от едно и също време – след повторното подвързване на книгата, извършено в 1598 г.

Вж по-подробно в: Божилков, Ив. Един Осмогласник от времето на цар Иван Александър (НБКМ 180 (313). // Сборник в памет на проф. Ст. Ваклинов. – С., 1984.

71 – 4713-192 – 2383 „Кратка хроника от XVI век“ (историко-летописно съчинение) (дефрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ИСТОРИКОЛЕТОПИСНОТО СЪЧИНЕНИЕ
„ИСТОРИЯ НА СОФИЯ И БЪЛГАРИЯ” (XVII в.)
НА ЕПИСКОП ПЕТЪР БОГДАН
(Информационна картина)**

Ивет Стефанова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Петър Богдан Бакшев (1601-1674) е роден в Чипровци в семейство на занаятчийци. Богдан е рожденото, а *Петър* – монашеското му име. Последното му е дадено след постъпването във Францисканския орден. Държал е на първото си име, затова почти винаги се е подписвал *Петър Богдан*. През 1612 г. става послушник във францисканския манастир в Чипровци, където привлича вниманието на епископ Петър Солинат. През 1618 г. става монах, след което учи в католическото училище в манастира „Свети Франциск” в Анкона (Италия). През 1622 г. е ръкоположен за свещеник и е избран за викарий при Петър Солинат. Продължава образованието си в Клементинската колегия в Рим (1622-1630).

На събора на Българската католическа кустодия през 1630 г. в Чипровци Петър Богдан е избран за *кустос* [1].

През 1638 г. става главен епископ на Галиополи. Съставя доклад до папата за състоянието на българските земи. На 17 юли 1641 г. заема мястото на починалия Софийски католически епископ Илия Маринов, заедно с това става и Апостолически викарий за Влахия и Молдова. През 1642 г. успява да издейства Софийската епископия да бъде издигната в архиепископия, която да ръководи всички католици в България, Влахия и Молдова.

Петър Богдан е първият Софийски католически архиепископ. Посещава, заедно с епископ Петър Парчевич и Франческо Соимирович, редица владетели на държави от Централна Европа с цел да ги подбудят, да създадат Християнски съюз срещу османските турци и да предприемат военен поход срещу тях, който да доведе до освобождението на България.

През 1644 г. пътува до влашката столица Търговище и се среща с войводата Матей I Бесараб. През 1655 г. се среща и

със сръбския патриарх Гаврило I, а по-късно – и с православния Софийски митрополит Мелетий, който го обвинява пред османските власти в измяна към Османската държава.

Петър Богдан е заловен, но успява да избегне наказание с помощта на подкупи...

I.2. Заглавие – „История на София и България” [2];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – историко-летописно съчинение.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV 1.1. Тема – историята на българите;

IV 1.2. Сюжет: През 499 г. от далечни северни земи в римската провинция Тракия нахлува непознатото племе – българите. Странстващи и напредващи в силни бойни редици, те навлизат в територията на Римската република, унищожавайки войската и завладявайки Тракия и околните провинции.

Навлизайки в тракийските земи, българите заварват процъфтяваща Християнска религия, но, за жалост, белязана с мъченическа кръв.

Още преди пристигането на българите, Християнството на териториите на Рим е разпространено и всеки град разполага с великолепа църква и съответно – с назначен епископ – на Византийската, като нейн основател, апостол Андрей; на Сардиенската – Климент и др.

В Синода на Велика Никея били записани представители на църквите от Мизия, Средна Дакия и Сардика – земи, завладени от българите. Епископи по тези земи взели участие и в съвета на Сардика – Синод, който извоюва блестяща и вечна слава на българските провинции, тъй като такива съвети се свикват само в най-сигурните градове, където процъфтява Христовата вяра.

IV 1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV 1.3.1. Време – 499 г.

IV 1.3.2. Място – протяжно (*Европа, Римската империя, Тракия и съседните провинции*);

IV 1.4. Герои – император Анастазий, папа Симахий, цар Акум, апостол Андрей, епископ Климент...;

IV 1.5. Мотиви – българите, християнството, църквите...;

IV 1.6. Особености на художествения стил (метафори, епитети):

IV 1.6.1. Метафори – „християнската вяра там не само че процъфтявала, но била оплодена с плода на пролятата мъченическа кръв”, „седалищата на епископите в тези области, с каквито нашите провинции и градове са били украсени”...;

IV 1.6.2. Епитети – „непознато”, „отвратително”, „блестяща и вечна”, „мъченическа”, „украсени”, „славна”, „Христова”, „християнската”, „български”...;

IV.2. Дефрагментация: Текстът на Петър Богдан предшества Паисиевата „История славяноболгарская...” с близо век. Не трябва да се правят сравнения между двете истории, тъй като целите и задачите им са несъвместими.

„История славяноболгарская...” съдържа и преки обръщения към българите, които следва да събудят народността им самосъзнание, „История на София и България” е по-скоро информационен сборник от седем саморъчни доклада, писани до Ватикана.

В „История на София и България” правят впечатление задълбочените археологически, географски, картографски и икономически познания на автора.

Цялостно копие от историята на Петър Богдан в 200 страници, озаглавена „За древността на бащината земя и за българските дела”, е открито от проф. Лилия Илиева в библиотеката на университета на Модена през 2017 г. Издадено е факсимилно през 2020 г.

V. МЕТОД – аналитична обработка на историко-летописно съчинение.

Цитирана литература и бележки

1. Кустос – религиозен водач във францискански орден.
2. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2015, с. 670-672.

72 – 5098 „История на София и България” (XVII в.) / епископ Петър Богдан (летописно съчинение) (информационна картина)

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Славей Грудева

I.4. Литературен вид – летопис.

[illegible]

попове от другите села”...

Ония („бунтовниците”), които отказват, са избити.

Някои се спасяват.

Преследвайки бегълците, турците „разсипват” 33 манастира и 218 църкви...

IV.1.3. Герои – цар Мехмед, бан Велпо, Хасан, протопоп Константин, поп Гюрге, поп Димитър, Асан...;

IV.1.4. Образи – ловец, войска, море, паша, еничари, попове, кметове, цар, везир, гора, къща, просо, жито, коне, река, бежанци, църква, манастир...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*началото на XVII в.*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*Родопите*);

IV.2. Дефрагментация: Историко-летописната бележка на о. Методий Драгинов „Потурчване на Чепино” постига по-скоро политически, отколкото художествени внушения.

Сюжетната интрига силно разколебава вярата в българския клир от онова време.

Безропотното приемане на исляма от по-заможните българи се възприема като предателство и светотатство.

Единственият страдалец се оказва бедният народ...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 673.

73 – 4713-193 – 2976 „Потурчване на Чепино” / о. Методий Драгинов (историко-летописно съчинение) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Приписки с летописен характер

Приписки

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ПРИПИСКИ С ЛЕТОПИСЕН ХАРАКТЕР**

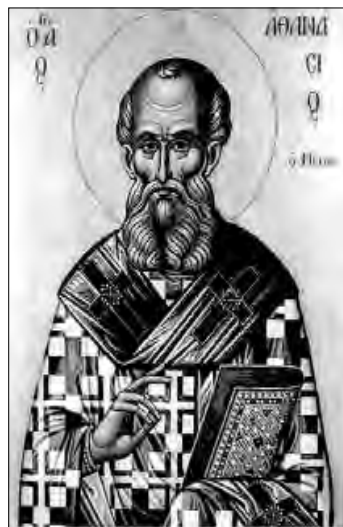
**[СЛОВА НА СВ. ЕПИСКОП АТАНАСИЙ АЛЕКСАНДРИЙСКИ (IV В.)
– ТЪРНОВСКО ЕВАНГЕЛИЕ – СВЪРЛИЖКО ЕВАНГЕЛИЕ – ХЛУДОВ
ПАРИМЕЙНИК – ХИЛЕНДАРСКО ЕВАНГЕЛИЕ – СРЕДЕЦКО ЕВАНГЕЛИЕ
– СТАНИСЛАВОВ ПРОЛОГ – ЕВАНГЕЛИЕ ОТ АНХИАЛО – ПРОЛОГ
(1337-1338) – ПРЕПИС НА СБОРНИК НА ПОП ФИЛИП (1345-1346) –
ВИСАРИОНОВ ПАТЕРИК – ЛАВРЕНТИЕВ СБОРНИК – ЛЕСНОВСКИ
ПАРЕНЕСИС – ЗОГРАФСКИ АПОСТОЛ – БДИНСКИ СБОРНИК (1359-1360)
– ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ НА ВИДИНСКИЯ МИТРОПОЛИТ ДАНАИЛ (1360)
– ГРЪЦКИ СТИХИРАР (1367) – АПОСТОЛ С ТЪЛКУВАНИЯ ОТ ВРЕМЕТО
НА ЦАР ИВАН АЛЕКСАНДЪР (1331-1337) – ОСМОГЛАСНИК ОТ ВРЕМЕТО
НА ЦАР ИВАН АЛЕКСАНДЪР (1331-1337)]**
(Информационна картина)

Габриела Кръстанова

**I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род,
литературен вид):**

I.1. Автор – Св. Атанасий Велики (298-373) е един от гръцките църковни отци, които принадлежат към Александрийската школа. Той е известен като един от най-енергичните противници на арианството. Към 350 г. е единственият неариански епископ в източната половина на Римската империя. Традиционно му се приписва изготвянето на *Атанасиевия символ на вярата*. Като секретар на Александрийския епископ Александър (318 и 323), Св. Атанасий пише „*Житието на Св. Антоний*“, което се превръща в класически пример за агиографска литература и оказва значително влияние върху разпространението на монашеството в християнския свят. Св. Атанасий Велики е починал на 18 януари 373 г.;

I.2. Заглавие – „Слова на Св. епископ Атанасий Александрийски“ (IV в.): *Търновско евангелие, Свърлижко евангелие, Хлудов паримейник, Хилендарско евангелие, Средецко евангелие, Станиславов пролог – пролог към Евангелие от Анхиало (1337-1338), препис на Сборник на поп Филип (1345-1346), Висарионов патерик, Лаврентиев*

сборник, Лесновски паренесис, Зографски апостол, Бдински сборник (1359-1360), Четвероевангелие на видинския митрополит Данаил (пр. 1360 г.), Гръцки стихирар (1367), Апостол с тълкувания от времето на цар Иван Александър (1331-1337), Осмогласник от времето на цар Иван Александър (1331-1337) [1]...;

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – агиографски приписки [2].

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – възхвалява на Триединния християнски Бог (Св. Отец, Св. Син, Св. Дух);

IV.1.2. Сюжет: Текстовете не притежават строг сюжет. Фокусират се върху божественото, върху делата на царете, князете и техни наследници. Учат на любов към Бог. Изразява се благодарност към делата на Бог и подкрепата, която е оказвана, за да бъдат написани тези слова. Божествените книги се окачествяват като извори „с чиста вода“ („Защото всички божествени книги са подобни на извори с чиста вода...“);

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (1361-1489);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Велико Търново, Средец, Гърция);

IV.1.4. Герои – епископ Атанасий Александрийски, княз български Симеон, епископ Константин, княз черноризец Тудор Доксов, княз Борис, йеромонах Максим, Воисил Граматик, презвитер Георги, поп Радослав, епископ Никодим, създателя Господа Бога, поп Дедослав, цар Георги (II Тертер), иконома Герман, самодържавен Иван Александър, небрежен монах Методий Гемист, Иван Срацимир, патриарх Теодосий Търновски, многогрешния Младен, йеромонах Гарелски, цар Иван Александър, новопросветената Теодора, монахът Калист, цар Стефан Душан;

IV.1.5. Мотиви – евангелие, Бог, цар, княз, монах, грешни, праведни, любов към Бог;

IV.1.6. Особености на художествения стил:

IV.1.6.1. Епитети: „златна“, „прекрасния“, „великият“, „почтеният“, „благочестият“, „недостойния“, „многогрешния“, „грешния“...;

IV.1.6.2. Сравнения: „като вас смъртен“, „като прах“...;

IV.1.6.3. Символи: „Кръст“, „памятник“, „вяра“...;

IV.2. Дефрагментация: *Словата против арианите* на Александрийския епископ Атанасий са съставени към 360 г. Старобългарският им превод, извършен от епископ Константин Преславски, е познат по пет ръкописа, и всички те са с руски произход (XV-XVI в.). В приписка към най-стария препис, датиращ от 1489 г. (ръкопис N 968 от сбирката на Погодин – *дн.* в Руската национална библиотека – *вж:* Иванова, Кл. Български, сръбски и молдовлахийски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. – С., 1981, с. 460-461), е отбелязано, че преписвачът следва стриктно старобългарския текст и старобългарския правопис. Приписката на Тудор Доксов се среща и в петте ръкописа. В споменатия вече, най-стар препис от 1489 г., тя е разположена на л. 2086, като 28-те реда са вписани в кръст.

Търновското евангелие или по-скоро *Четвероевангелие с месецеслов* и съдържа 247 л. – пергамент и хартия. Писано е по времето на цар Константин Тих Асен. Годината 6781 от Сътворението на света отговаря на 1272-1273 г. Съхранява се в Загреб.

Свърлижкото евангелие е наречено по името на града, където се е съхранявало и открито. Град Свърлиг се намирал в долината на горното течение на р. Тимок. Тази приписка, която на пръв поглед не се различава от останалите приписки от този тип, съдържа твърде ценна историческа информация – гр. Свърлиг и цялата Тимошка област по онова време (1278-1279) са били в пределите на българската държава. Текстът разкрива истинското име на водача на въстанието от 1278-1280 г. – *Ивайло*, който във византийските извори е назван *Лахана*. В него са дадени сведения за обсадата на столицата Търново от византийски войски, подкрепящи претендента за българския престол Иван III Асен.

Хлудов перемейник е наречен по името на някогашния негов собственик – днес се съхранява в Държавния исторически музей в Москва. В приписката не е отбелязано, както е обичайно, нито къде, нито кога е преписан текстът. Все пак някои допълнителни указания ни позволяват да направим известни предположения. Преписвачът „*раб божи Никола*“, с прякор *Брата* (бил е монах или свещеник), но и брат на „*поп Дядослав*“, отбелязва, че книгата е написана „*в дните на благоверния цар господин Андроник Палеолог и при неговия син цар господин Михаил*“. Идентифицирането на тези двама „*царе*“ не е трудно – това са византийският император Андроник II Палеолог и неговият

най-голям син и съимператор Михаил IX Палеолог, който е починал през 1320 г. Това би трябвало да е крайната дата на написването на книгата, за начална дата може да се приеме 1294 г., когато Михаил IX е бил провъзгласен за съимператор на своя баща. Датирането на ръкописа по споменатите двама византийски василевси показва, че той е изготвен в пределите на империята, но още по-точно – в територия с компактно българско население (*дн. Северна Македония*).

Хилендарското евангелие се съхранява в манастира Хилендар (Света гора). Написаното е на пергамент с красиво писмо. Съдържа миниатюри на четиримата евангелисти, разположени, всяка една от тях, на цяла страница. *Четириевангелието* (в текста: „*четвероблаговестие*“) е написано по поръка на цар Георги II Тертер през 1322-1323 г., индиктион 5. Формулата „*обладател на българския и гръцки скиптър*“ през XIV в. не отговаря на истината. С подобни титли се ласкаят всички балкански владетели, но те не означават нищо повече от това, че всеки от тях господства над спорни територии или земи, обитавани от население от чужд произход.

Приписката към **Средецкото евангелие** е на пергаментов лист, намерен от руския консул в Скопие – И. Ястребов и учителя Хаджи Йордан. Впоследствие е предаден в Белградската народна библиотека. Два момента заслужават особено внимание – годината 6837 съответства на 1328-1329 г., което означава, че евангелието е преписано през царуването на Михаил III Шишман, който тук е назован Михаил Асен. Това не е грешка на преписвача, а отговаря на действителното положение, тъй като Михаил Шишман Асен е бил потомък на Асеновата династия. Името на българския цар Михаил Асен фигурира в официални документи на гръцки език, от една страна, и от друга, изразът „*в Света София, Средецката митрополия*“ свидетелства, че към това време градът все още се е наричал Средец, а името София се налага малко по-късно.

Станиславов пролог е всъщност послесловие към пролог, преписан от „*грешния раб Божи Станислав*“ през 1330 г. в Лесновския манастир „Св. Михаил“. Днес ръкописът се съхранява в Белградската академия на науките. Послесловът е на последния 326 лист и е запазен частично. Интересно е да се отбележи, че както целият пролог, така и послесловът, са на български език и правопис, т.е. Станислав, макар и да е живял в Лесновския манастир, който по това време е под сръбска власт, е продължавал да пише на български език. В приписката твърде пестеливо е разказано за управлението на сръбския крал Стефан Урош, наречен още Дечански. Станислав не е пропуснал да отбележи поражението на българите в злощастната битка при Велбъжд (29 юли 1330 г.) и гибелта на цар Михаил III Шишман Асен.

Евангелие на Анхило е *Четириевангелието*, преписано от монаха Методий Гемист през 1337 г. в Анхило. Съхранява се в Руската национална библиотека (в Русия е донесено от Порфирий Успенски, който го е взел от манастира Варлаам в Метеор Тесалия, Гърция). Характеристиката „*срещен и небрежен монах Методий Гемист, напълно неграмотен*“ е в духа на средновековната традиция. Лошият гръцки език може би оправдава допускането, че Методий Гемист е българин.

Прологът от 1337-1338 г. е от многото ръкописи, съставлящи една от най-големите частни ръкописни колекции в Русия – става дума за колекцията на М. П. Погодин (1800-1875). Няма сведения по какъв път е попаднала в ръцете на М. П. Погодин. Прологът е написан през „*година 6846 от сътворението на света, индикт 7*“, т.е. през 1337-1338 г., на която съответства индикт 6-и. Не е известно къде се е намирала Великата лавра или манастирът, посветен на Св. Богородица. Някои учени са склонни да приемат, че това е Търновската Велика Лавра.

Сборникът на поп Филип (преписан през 1345-1346 г.) понякога неправилно е наричан „*Препис на Манасиевата летопис*“. Ръкописът, съставен от поп Филип, съдържа различни духовно-нравствени текстове, които имат догматичен характер, усеща се стилът на исихастите. Ръкописът е собственост на Московската синодална библиотека. Между епитетите, с които е характеризиран българският цар Иван Александър, заслужава внимание „*прекрасния*“ – това прилагателно име ни напомня *Софийския псалтир*.

Висарионовият патерик, наричан още *отечник*, е *сборник с разкази*, свързани главно с живота на монасите. Съхранява се в манастира Крк, който се намира по далматинското крайбрежие. За разлика от другите познати патерични сборници, текстът, преписан от монаха Висарион, обикновено се характеризира и като *Скитски патерик*. Годината 6854 съответства на 1345-1346 г. Индиктионът е посочен правилно. Лаврата „Св. Михаил“ трудно може да бъде локализирана, а за нейния игумен – архимандрит Никодим не се знае нищо. Заслужава да отбележим израза „*цар Иван Александър, който владее българското и гръцкото царство*“ – посочването на титлата на българския владетел е характерно преди всичко за документи, излезли от царската канцелария.

Приписката към **Лаврентиевия сборник** е създадена от монаха Лаврентий през 6856 (т.е.

1347-1348) и е издадена от П. Лавров: Обзор звуковых и формальных особенностей болгарского языка. – Москва, 1893, с. 13 (приложение): Кувев, К. Иван Александровият сборник от 1348 г. – С., 1981, с. 401; Дуйчев. // СБК, 11, с. 134-135: текст и превод (тук се има предвид преводът на Ив. Дуйчев). Любопитното в приписката са пищните епитети, с които Лаврентий е характеризирал цар Иван Александър.

Лесновският паренесис се съхранява в Национална библиотека „Св. Кирил и Методий“.

Само един лист – този с послесловието – се намира в Белградската народна библиотека. Съдържа слова на Ефрем Сирий. Съставен е в Лесновския манастир (дн. Северна Македония). Според приписката Паренесисът е преписан от монах Тахота, но някои учени са склонни да приемат, че преписватът е Станислав, преписал Пролога от 1330 г., или някой негов ученик. Както *Станиславовият пролог*, така и *Лесновският паренесис* (1352-1353) са написани на български език, а сред поменатите владетели българският цар Иван Александър е поставен на първо място. „*Цар Стефан*“ е сръбският крал Стефан Душан.

Зографският апостол, съдържащ по думите на преводача Лалос „*деяния и послания на Светите Христови Апостоли*“, се съхранява в библиотеката на българския манастир „Св. Георги“ или Зограф в Света Гора, под N 49. Приписката се намира на последния 227-и лист. Допуска се, че книгата е писана за царската или патриаршеската църква Св. Спас (Възнесение) на Царевец във Велико Търново.

Бдинският сборник – според приписката, която се намира на л. 242 от ръкописа, – е съставен през 1359-1360 г. във Видин по желание на царица Анна – съпруга на Иван Срацимир. Съдържанието на книгата е твърде любопитно – тук са включени житийни текстове, посветени на жени-светици и мъченици, както и едно описание на светите места в Йерусалим. Днес ръкописът се съхранява в Университетската библиотека на белгийския гр. Гент. Заслужава отбелязване титулатурата на цар Иван Срацимир, която не се отличава по нищо от титулатурата на неговия баща Иван Александър. Царица Анна е дъщеря на влашкия господар Никола Александър Басараб (1352-1364).

Четвероевангелието на Видинския митрополит Даниил е писано във Видин – престолния град на цар Иван Срацимир (1360). Ръкописът се съхранява в Британския музей под сигнатура Add. Ms. 39625 (произхожда от сборката на барон Зауч Робърт Кързън и е донесено от Атонския манастир „Каракала“). Митрополитът на Видин Даниил, по чиято повеля е преписано *Четвероевангелието*, не е споменат в *Синодика на българската църква* и е неизвестен от други извори. Заслужава отбелязване характеристиката „*младия цар Иван Срацимир*“.

Гръцкият стихирар (1367) е бил собственост на манастира „Св. Йоан Продром“ (Серес).

Сега се намира в Атинската национална библиотека (N 2607, л. 2776). Колемане предизвика обяснението на името Гарсли – дали е фамилно име на преписвача, или е местно наименование. Второто предположение е по-вероятно. Подобен топоним е известен от византийските извори и от един прабългарски надпис: крепост, превзета от кан Крум през 813 г. Заслужава отбелязване и фактът, че в приписката към един гръцки ръкопис се възхвалява български владетел.

Апостол с тълкувания от времето на цар Иван Александър е препис от български оригинал, изработен през 1516 г. в днешните румънски земи. Намира се в Руската национална библиотека. В приписката се говори много общо за завоеванията на цар Иван Александър.

Осмогласник от времето на цар Иван Александър е ръкопис, съставен през последното десетилетие от царуването на цар Иван Александър. Макар че редакцията на текста и правописът са сръбски, и тук, както в редица други случаи, анонимният книжовник отбелязва, че пише книгата си „*в дните на благоверния и христолюбивия господин [Иван] Александър...*“.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на агиографски приписки.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – 2018, с. 674-681.

2. *Приписка* означава добавка към текст, която не е обвързана със съдържанието му.

74 – 4713-194 – 4091 „Слова на Св. епископ Атанасий Александрийски“ (IV в.) – Търновско евангелие – Свърлижко евангелие – Хлудов паримейник – Хилендарско евангелие – Средецко евангелие – Станиславов пролог – Евангелие от Ахиало – Пролог (1337-1338) – Препис на сборник на поп Филип (1345-1346) – Висарионов патерик – Лаврентиев сборник – Лесновски паренесис – Зографски апостол – Бдински сборник (1359-1360) – Четвероевангелие на видинския митрополит Данаил (1360) – Гръцки стихирар (1367) – Апостол с тълкувания от времето на цар Иван Александър (1331-1337) – Осмогласник от времето на цар Иван Александър (1331-1337) (приписки с летописен характер) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Натурфилософия

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В НАТУРФИЛОСОФИЯТА
„ОТЛОМКИ ПО СРЕДНОВЕКОВНА КОСМОГРАФИЯ И ГЕОГРАФИЯ”
НА КОНСТАНТИН КОСТЕНЕЧКИ
(ОК. 1380 – ТРЕТО ДЕСЕТИЛЕТИЕ НА XV В.)
(Информационна картина)**

Виктория Лачовска

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Константин Костенечки – предполага се, че е роден 1380 г. в Костенец.

Учи в Бачковския манастир.

По време на обучението си посещава манастирите в Антон, Константинопол и Светите земи.

Става свидетел на разграбването на града Муса

Челеби.

След това той се устанивява в Сърбия, и намира убежище в двора на сръбски владетел. Там той е назначен за учител. Като ръководител на манастира „Манасия”, той става основоположник на Ресавската книжовна школа, в която развива и защитава принципите на българската средновековна литература в Моравската област, опитвайки се да наложи среднобългарската книжовна норма за официална в деспотството на Лазарич.

Той е един от редителите на Евтимивата правописана и езикова реформа.

Заради своята ерудираност и опит, той получава приживе признанието и е наречен „философ”.

Смята се, че е починал скоро след 1431 г.

I.2. Заглавие – „Отломки по средновековна космография и география” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – натурфилософия;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – Средновековна космография и география;

IV.1.2. Сюжет: Писателят разказва за средновековната космография и география, за вселената, за планетите, за часовата разлика, за океана, за климата, за природните бедствия, като градушка, мълнии, грамотевизи и земетръсения.

Също така авторът описва зодията, звездите, кометите и огъня.

Повествованието му също е и за небесата и тяхната същност, кръговете по небето, материята и формата на звездите, четрите сезона и дните в годината.

IV.1.3. Герои – няма конкретни герои;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – 1380 – трето десетилетие на XV в.;

IV.1.4.2. Пространство – космосът и географските ширини на земята;

IV.1.5. Мотиви – космография, космология, географско описание, обитаваната земя на повърхността на земята;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафори – буквите като космически ред, Земята и небето като символи на знание и духовност, метафора за края на света...;

IV.1.6.2. Метонимия – седемте векове, за седемте климата на земята, за седемте дарования на духа. Водата и пясъка [Земята];

IV.1.6.3. Епитети – „Водна жила, Врата на Рая, Острови на блажените”...;

IV.1.6.4. Сравнения – *Единият край на тази ивица е Раят, та поради това се нарича Врата на Рая. Защото облакът е като мъгла, дъждът като роса, снегът като слана, а вместо град [има] лед. По своята форма звездите са кълбовидни.*

IV.1.6.5. Символи – буквите като космически символи, Светлината като символ на знанието, снигата като символ на вселенското знание...

IV.2. Дефрагментация: „Отломки по средновековна космография и география” на Константин Костенечки е филологическо произведение, което е посветено на езика и неговата роля в културната идентичност и духовното развитие.

Произведението се стреми да обедини и коригира разпокъсаните елементи на славянската писменост, като предложи стандартизации и реформа.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 682-696.

75 – 4984 „Отломки по средновековна космография и география” / Константин Костенечки (ок. 1380 – третото десетилетие на XV в.) (натурфилософия) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)

История

**ПЪРВИЯТ ГРАЖДАНСКИ КОДЕКС НА БЪЛГАРИТЕ
ЗА РОД, ЕЗИК И РОДИНА В ИСТОРИЧЕСКОТО СЪЧИНЕНИЕ
„ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБОЛГАРСКАЯ ...” (1762)
НА Св. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ
(Информационна картина)**

Таня Гълъбова

I. ФРАГМЕНТАЦИЯ:

I.1. Микроструктура на „История славяноболгарская ...” на Св. о. Паисий Хилендарски (1722-1773) (метафори, метонимии, синекдохи, епитети, сравнения):

I.1.1. Метафори: „на земята до века” [1], „високо до небесата”, „умирали от слънце”, „купил мир”, „незабравима памет”...

I.1.2. Метонимии: „превзел тоя град с огън”, „историйца”, „тръгнал с голяма сила”...;

I.1.3. Синекдохи: „руси”, „московци”, „славяни”, „отцегурегатели”, „славянско писмо”...;

I.1.4. Епитети: „славни”, „прочути”, „свирепи и диви”, „силни и яки”...;

I.1.5. Сравнения: „като лълове”, „както погуби първите хора на земята”, „както знаят всички други племена и народи своя род и език”...;

I.2. Макроструктура (тема, герои, образи, фабула):

I.2.1. Тема – история на българския народ...;

I.2.2. Герои: Ной, Неврот, Уалент, Батоя, Теодосия, Вукича, Драгича, Тривелия, Константин Погонит, Юстиниан, Асен Първи, Лъв Исавър, Добротица, Телезвия, Сабин, Копроним, Таган, Телерик, Кардам, Константин VI, Крум, Никифор...;

I.2.3. Образи: Сим, Хам, Афет, Неврот, Мосхос, Догобарда Апомора, Тиверия, Св. Св. Кирил и Методий, маджари, араби, гърци, римляни...;

I.2.4. Сюжет: Историята на българския род започнала

след потопа по времето на Ной. Тогава останал само Ной с тримата си синове и четирите им жени. Ной разпръснал своите синове в различни краища на света. Най-малкият син Афет населил Европа. Афет имал син Мосхос, от чието племе се отделил и нашият род. Част от българите останали в Панония, а друга част се заселили покрай р. Дунав при управлението на цар Уалент, като обещали да бъдат покорни и да им помагат във войните с гърците и римляните.

Но българският народ бил храбър и безстрашен и не след дълго българите започнали да воюват с Уалент и го победили.

След цар Уалент цар станал Теодосий. Той усмирил българите, но не успял да ги задържи дълго под своя власт. Харесвайки много тази земя, българите се установили в нея. Много пъти се налагало да воюват, за да пазят територията си, но все успявали да победят по-многобройните армии на гърците и римляните.

Така територията, заселена с българи, се увеличавала все повече при управлението на всеки нов български владетел.

Другата част от българите, които останали в Панония, се вдигнали на бунт срещу маджарите, защото не искали да имат маджарски крал. Напуснали тези земи и се разпръснали. Българите, които се населили покрай р. Дунав, водили успешни битки – и при управлението на кралете Вукич и Драгич.

Много победи българите имали при управлението на крал Батоя. Успели да победят римския цар Константин Погонит и да го принудят да им плаща данък. Победили и неговия син Юстиниан, който бил принуден да сключи мир с българите.

След крал Батоя на престола се качил крал Тривелия. Още в началото на своето управление той разбил маджарите, които по-рано изгонили българите от Панония. Създал и първите закони за българите. Помогнал на император Юстиниан III да си върне престола, след като бил изгонен от Апомора и Тиверия, а той от своя страна му обещал царска титла.

Юстиниан не спазил обещанието си и събрал голяма войска срещу България, но бил разгромен от българите. Крал Тривелия пръв приел Християнството и се оттегил в манастир.

И двамата му сина предали Християнската вяра и българите ги изгонили от престола, като на него възкачили Асен.

Асен помогнал на Лъв Исавър да победи арапите, за което му била обещана царска титла. След победоносното му завръщане получил царска титла и бил наречен Асен Велики – пръв български цар.

След Асен Първи на престола се качил Добротица.

Той започнал да воюва с гърците за някои земи и ги победил, но негови неприятели го обвинили в заговор с гърците и той бил свален от власт и убит.

На престола се качил Телезвия, който нямал успех и бил убит и заменен от Сабин. Сабин от своя страна се уплашил от гърците и потърсил закрила от цар Копроним. Българите поставили на престола Таган, който се опитал да сключи мир с гърците.

Мирният договор не бил спазен от гърците и те разгромили българите, което ги накарало да поставят на престола Телерик.

Поемайки властта, Телерик се възпротивил на гърците, които били тръгнали с кораби към България. Застигнала ги буря и загинали в морето. На другата година отново се изправили срещу българите, но ги обзел страх и се отказали. Копроним сключил мир с българите, но разбрал, че Телерик се готви за война. Тогава събрал голяма войска под предлог, че ще воюва с арапите, но се обърнал срещу българите, които били разгромени. Телерик поискал мир, който му бил отказан.

Срещу българите била изпратена голяма войска с кораби, които при Месембрия били изпочупени от силен вятър. Тогава Телерик разбрал, че искат да го заменят с друг цар и потърсил убежище в Цариград.

Макар българите да разбрали за намерението му и да го пазели добре, той успял да избяга и бил приет от цар Лъв, който бил син на Копроним.

В този период българите отново се върнали към езическата вяра и отстъпили от Християнството. Телерик също бил неверник и гърците го покръстили.

Българите поставили на престола Кардам. Тай воювал много с Константин VI...

След смъртта на Кардам дошъл Крум, който бил езичник, но добър войн. Успял да си върне част от загубените земи.

Цар Никифор събрал войска и се изправил срещу Крум, но бил победен. По-късно отново тръгнал срещу България с огромна войска с намерение да ограби държавата. Опустошил всичко. Крум

се уплашил и поискал мир, но такъв му бил отказан.

Тогава Крум заповядал на войската си да заградят тесните места и клисури и успял да разгроми Никифор край Никопол. Никифор бил убит и Крум направил от неговата глава чаша, обкована със злато, от която след това по време на пирове пиел вино. Крум завладял много гръцки градове. Поискал да сключи мир с цар Михаил, но такъв му бил отказан. Михаил събрал войска и тръгнал срещу България. Крум събрал също войска и превзел Месембрия. Когато двете войски се изправили една срещу друга, на небето се появило знамение – две комети се събирали и разделяли...

II. ДЕФРАГМЕНТАЦИЯ: Св. отец Паисий в своето историческо съчинение „*История славяноболгарская ...*” събира известните към онзи момент исторически данни за българския народ.

Обобщавайки информацията, която е получил от различни книги и източници, той на практика създава **първия граждански кодекс на българите за род, език и родина**.

Подобен кодекс е бил необходим тогава, за да повдигне духа на поробения български народ, който не е вярвал в своите сили, воля и дух...

В съчинението се говори за произхода на българите още от библейски времена. За тяхното непрестанно движение и развитие от племе до горд и смел народ със свои нрави и закони. За това как харесали земите около река Дунав и успели да ги превърнат в своя земя – земя, която дълго се налагало да пазят без страх и с много смелост.

Изправяли се срещу гърци, римляни, маджари, араби и ги побеждавали.

Неведнъж се случвало император да потърси мир и да се предаде пред български владетел.

Все факти от историята на българския народ, които не били съхранени в паметта народна.

Въпреки че от целия славянски род българите били най-славни, в тежките робски времена този мъдър и смел народ започнал да вярва, че другите са по-достойни.

И затова Паисий Хилендарски се обърнал към тях с думите:

„Но, рече, гърците са по-мъдри и по-културни, а българите са прости и глупави и нямат изтънчени думи. Затова, казва, по-добре да се присъединим към гърците. Но виж, неразумни, от гърците има много народи по-мъдри и по-славни. Остава ли някой грък своя език и учение и род, както ти, безумни, оставяш и нямаш никаква придобивка от гръцката мъдрост и изтънченост?”

Св. отец Паисий пише своето съчинение с вярата, че ще събуди доблестта и смелостта на българския народ.

Напомняйки за големи победи, за славни царе, патриарси и светли дела, каквото е делото на Светите братя Костантин-Кирил Философ и архиепископ Методий, Св. отец Паисий е искал да пробуди българския народ и да го подтикне да надигне глава, сведена от дългото робство.

Бил е наясно, че може да се продължи напред, но само познавайки историята.

Призовавал съчинението му да бъде преписвано и разпространявано, за да стане достояние на повече хора.

Дали „*История славяноболгарская ...*” се е превърнала в първия граждански кодекс на българите?

Дали Светият отец Паисий е успял да изпълни целта си?

Това са въпроси, на които историята дава позитивен отговор.

Трябва да знаем своята история, за да е будно онова чувство на гордост и вяра в знанието за мъдростта, смелостта и славата на българския народ...

Публицистичният патос, скрит в посланието на Св. отец Паисий, отправено в далечната 1762 г. е особено актуален и днес...

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 697-711.

76 – 4713-195 – 2679 „История славяноболгарская ...” / Св. о. Паисий Хилендарски (публицистична хроника) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

Автобиография

**НАЧАЛО НА БЪЛГАРСКИЯ ХУДОЖЕСТВЕН АВТОБИОГРАФИЗЪМ
В „ЖИТИЕ И СТРАДАНИЯ ГРЕШНАГО СОФРОНИЯ...”
НА СВ. ЕПИСКОП СОФРОНИЙ ВРАЧАНСКИ
(Литературоведски и библиографски информационен модел
в компаративистичен дискурс)**

Нина Закария

А. Литературоведски информационен модел

I. ОБЕКТ: фрагмент от „Житие и страдание грешнаго Сфрония” [1] от Св. епископ Софроний Врачански (1739-1813).

II. ПРЕДМЕТ: мото, тема, герои, мотиви, сюжет, особености на художествения стил, първа микротеза, компаративистичен дискурс (съпост. с: „История славяноболгарская...” от Св. о. Паисий Хилендарски – граматични характеристики, втора микротеза; „Българският език” от Иван Вазов – особености на художествения стил) (обобщение на компаративистичния дискурс), метод:

II.1. Мото: „Понеже то ест вещь природна: учен (человек) ученаго любви: и прост с простаго, и пиан с пианнаго...”;

II.2. Тема: автобиографично описание;

II.3. Мотиви: житейският път, страданието, книжовността, просветата през Възраждането, съдбата, усилието, съхраняването на народността и вярата, пътуването, чуждото и своето, съхранението на паметта чрез езика, учението, недоимъкът, смъртта, неволите, личностната промяна, преживяването на спомена, социалното неравенство, разделянето на обществото на „книжовни” и „неуки”, учението като път на духовно израстване, етническата пестрота на българското общество (турци, българи, гърци, румънци...), духовното и книжовното призвание...;

II.4. Герои: Св. епископ Софроний Врачански, неговото семейство (майка, мащеха, баща, жена...), роднини, приятел, турци, евреи, свещеници, архиереи...;

II.5. Хронотоп (време и пространство):

II.5.1. Време – действието се разгръща в рамките на

линейното време и представя събитията от раждането на Св. епископ Софроний Врачански до момента на неговото ръкополагане за духовник през 1762 г.;

II.5.2. Пространство – житието е обусловено от пътуването на героя и неговите преमेждия в Котел, Цариград, Юскудар, Шумен...;

II.6. Сюжет: В откъса от житието е представено началото на житейския път на Св. епископ Софроний Врачански. Повествованието е обусловено от избиращо автобиографично описание на неговия живот и дейност като книжовник. Св. епископ Софроний Врачански разгръща фабулата на творбата с основна информация за родно място (Котел), семейството, кръщелното си име, първите си премеждия. Страданията му започват още от ранно детство – на 11 години той остава сирак, но с пълно „прилежание и остроумие“ се отдава на изучаването на гръцки език. Това му дава възможност да чете в оригинал популярни агиографски гръцки произведения (октоих, псалтир...).

В откъса от неговото житие се описват с колоритен и простионароден език премеждията на Св. епископ Софроний Врачански в Цариград, където е заловен от група турци („содомити“) близо до Юскудар. Когато се освобождава от пленничеството, той се отправя към родното си място, където открива, че къщата му е разграбена.

Решава да се ожени, живее в множество материални лишения и недоимък. През 1762 г. е ръкоположен за свещеник, което отваря нова страница в живота му...

II.7. Особенности на художествения стил (метафори, епитети, ретроспекции, граматични характеристики...) – Първа микротеза:

II.7.1. Метафори: „Люта и завистлива“, „преставила ся мати моя“ ...;

II.7.2. Епитети: „аз, грешний в человецех“, „люта и завистлива“, „человеци прости“, „тесное и проскробное живение“, „мало горделива“, „безумная младост моя“, „прости и неучени“, „неученного, не книжного“ ...;

II.7.3. Ретроспекции: „Аз грешний в человецех родих ся на село Котел...“; „и като бях девет години, подадох ме на книжное учение“; „...голямо прилежание и остроумие имах“ ...;

II.7.4. Граматични характеристики: простионароден език, примесен с църковнославянски думи и изрази; крайна палатализация на някои думи, характерна за Котленското наречие („яв ся“, „играха“, „смеяха се“), напр.: „узе“ (в см.: взе), „поида“ (в см.: да отида), „узема“ (в см.: да взема), „от тува“ (в см.: оттук), „отсекнуват“ (в см.: да отсекаят), „фатиха“ (в см.: хванаха), „удая“ (в см.: стая), „път“ (в см.: път); остатъци от падежи в някои изрази: „красен лицем“, „другою жену“, „мужес кое дете“; много от глаголите форми са видоизменени с наставка „ша“ вместо „ха“ за минало свършено време: „придоша“ (в см.: дойдоха), „разграбиха“ (в см.: разграбиха), „хочеша“ (в см.: искаха), „понудиша“ (в см.: принудиха), „почто“ (в см.: защото); думи като „афоресмо“ (в см.: отлъчване от църквата, проклятие) имат гръцки произход и се отнасят до чисто административни термини...

II.7.5. Първа микротеза: Софрониевата автобиография е написана от „Аз“-ова форма (глаголите са обикновено в 1. л., ед. ч.), което е открит образ на изповедност. Повествованието е предадено с кратки и ясни изрази, като е поставен акцент върху човешките антиномии. В цялото житие прозира истинската същност на книжовника и човека Св. епископ Софроний Врачански (самонаблюдения, които разкриват най-често психологически черти).

Важен акцент в Софрониевата автобиография е нуждата от достоверност. Събитията са изложени ясно, точно, лаконично, липсват излишни художествени отклонения и ретардации. Впечатлява искрената отдаденост на Св. епископ Софроний Врачански на духовното развитие и ученето. Специален акцент е поставен върху християнските ценности.

В „Житие и страдание грешного Софрония...“ се преплитат историческото и всекидневното – налице е подчертан психологизъм, който е нов за литературата на Българското национално възраждане. В „Житие...“ Св. епископ Софроний Врачански се представя като човек и книжовник, стремящ се към висши нравствени идеали, част от които са свързани с изграждането на новия облик на българския език. В тази автобиографична творба Св. епископ Софроний Врачански утвърждава позицията си на хуманист, на строител и пазител на Българската църква, на българския език, на българската култура и книжнина...

II.7.6. Компаративистичен дискурс (съпост. с: „История славяноболгарская...“ от Св. о. Паисий Хилендарски и „Българският език“ от Иван Вазов):

II.7.6.1. „История славяноболгарская...“ от Св. о. Паисий Хилендарски (граматични характеристики) – Втора микротеза:

II.7.6.1.1. Историята е написана на новобългарски език, смесен с черковнославянски думи и изрази; фонетичните особености в творбата на Св. о. Паисий Хилендарски са обвързани със

западнобългарската езикова норма – *екав* изговор (напр.: *вера, умрел...*), сричкотворни сонорни съгласни *ръ-* и *лъ-*; замяна на *еров* вокал с *-а, -о* (напр.: *саградил, тежкож, огин...*); депалатализация на глаголни окончания (напр.: *хвалат, хулат...*); черковнославянски черти в изказа: *у-* рефлекс на старобългарската голяма носовка (напр.: *пут, шут, мужество...*), *я-* рефлекс на малката носовка (напр.: *язык, месяц...*)...

II.7.6.1.2. „*История славяноболгарская...*” от Св. о. Паисий Хилендарски е написана през 1762 г. Тя има основополагащо значение за Българското национално възраждане. Това се дължи както на нейната идея да прокламира националната свобода и независимост на българите, така и на патриотичния плам да се пише с прости и ясни думи: „*Простим болгаро просто им написях*”. „*История славяноболгарская...*” е документ с национално историческо и литературно значение. Написана е не като аналитичен летопис, а като призив към събуждане на националното самосъзнание на българите. Една от важните особености на творбата е свързана с идея, според която **историята трябва да вдъхнови българския народ**, като непрестанно му припомня забравени във времето исторически събития, особености на културата и езика. „*История славяноболгарская...*” от Св. о. Паисий Хилендарски е в основата на борбата за църковна независимост и национално освобождение. Посланието има подчертан философски характер, то не е насочено към отделни личности, а към цялата българска нация през Възраждането. Затова една от целите на „*История славяноболгарская...*” е тя да бъде повсеместно разпространена. Доказателство за това са многобройните ѝ преписи...

II.7.5.2. „*Българският език*” от Иван Вазов (особености на художествения стил):

II.7.5.2.1. Особености на художествения стил – стихотворението е изградено от четиристишни строфи; основен композиционен похват е контрастът (напр.: „*език свещен*”, „*език на мъки*”, „*хули гадки*”, „*звучи сладки*”...; противопоставени са идеите за *родното* и *чуждото*, *свещеното* и *профанното*, *вечното* и *преходно*; поредица от метафори разкрива красотата на българския език (напр.: „*руйни тонове*”, „*изразитост жива*”...); ярки епитети внушават идеята за ценността на родното (напр.: „*гадки*”, „*сладки*”, „*гъвкава*”, „*звънлива*”, „*кални*”, „*страдални*”, „*низка*”...); риторичните въпроси са част от цялостната стилистика на творбата (напр.: „*Език прекрасен, кой те не руга –/ и кой те пощади от хули гадки? / Вслушал ли се е някой досега в мелодията на твоите звуци сладки*” или: „*Разбра ли някой колко хубост, моц/ се крий в речта ти гъвкава, звънлива –/ от руйни тонове какъв разкош,/ какъв размах и изразитост жива?*”).

II.7.5.2.2. Трета микротеза: В одата „*Българският език*” народният поет Иван Вазов поема мисията на защитник на родното художествено слово. Текстът е призив към запазване на съзнанието за красотата, благозвучието и сакралността на българския език. Той изразява открито емоционалното си отношение и гняв спрямо нападите и хулите над езика, отправени от „чужди” и свои...

II.8. Теза (обобщение на компаративистичния дискурс):

Повече от очевидно е християнско послание в „*История славяноболгарская...*” [2] и „*Житие и страдание грешного Софрония...*”. И двете творби са написани през периода на Българското национално възраждане и са насочени към съхраняване на християнските идеали и национална идентичност на българите. „*История славяноболгарская...*” се стреми към разпространение на тези ценности и идеи в чисто национален план, докато в „*Житие и страдание грешного Софрония...*” християнската етика и морал имат общочовешки характер. Св. о. Паисий Хилендарски и Св. епископ Софроний Врачански са защитници на родното.

Чрез творбите си те апелират към възхвала на българската просвета и националната идентичност. „*Житие и страдание грешного Софрония...*” няма ясен стремеж към постигане на национална независимост и книжовно разпространение. Тук липсват патриотичният жар и риторичните въпроси от произведението на Св. о. Паисий Хилендарски. В творбата на Св. епископ Софроний Врачански има засилен психологизъм, личности елементи – „*Житие и страдание грешного Софрония...*” докосва само ония читатели, които могат да съпреживяват случващото се.

Текстът не претендира за историческа достоверност, но – като литературен феномен – има определено влияние върху формирането на съвременния български литературен език.

Стихотворението „*Българският език*” на Иван Вазов е написано през 1883 г. и притежава жанровите особености на одата. Поетът поставя над всичко защитата и възхвалата на родния език. Иван Вазов е вторият български писател след Св. о. Паисий Хилендарски, който се опитва да реконструира загубени, забравени във времето нравствени норми на поведение, утаени в съдбата на българското изящо слово. „*Българският език*” е и своеобразна лирическа история на националната книжовност, неин лирически портрет, нейна прослава и знак, който осветява преめждията в културната

история на българския народ – от срама и позора през робството, от неверието и снобското отричане през Възраждането, че на този език не може да се гради истинско литературно творчество, до монументалното му възкачване в лоното на вечността и абсолютния апотеоз.

Чрез лирически шрихи, които рисуват ярък контраст между минало и настояще, в „*Българският език*” Иван Вазов разобличава чуждопоклонничеството, липсата на национално самочувствие, склонността да се отрича всичко, постигнато от нашия литературен гений. Иван Вазов е писателят, който превръща възхвалата на българския език в свещенодействие [3]:

*ох, аз ще те обриша от калта
и в твоя чистий бляск ще те покажа,
и с удара на твойта красота
аз хулниците твои ще накажа.*

И трите творби – въпреки огромните разлики в жанра и в сюжета – могат да бъдат разкрити в единство посредством **триединния информационен код на българското изящо слово**:

- **чистота на езика;**
- **яснота на мисълта;**
- **активна индивидуална ценностна позиция, подчинена на единосъщните християнски идеали и родови добродетели.**

Тук генеалогично издържаните линии – автор : произведение : традиция : приемственост – изграждат еластична мегаметафора от православен християнски произход [4]...

II.9. МЕТОДИ: фрагментарен литературоведски анализ с компаративистичен дискурс; библиографско моделиране.

Б. Библиографски информационен модел

I. Азбучен библиографски списък на произведения на Св. епископ Софроний Врачански

1. Софроний Врачански, Св. епископ. *Житие и страдания* : Предадено на днешен език ; [Предг. от Еньо Николов]. – С. : Факел, 1933.
2. Софроний Врачански, Св. епископ. *Катехизически, омилетични и правоучителни писания* : Из ръкоп. наследство на светителя : Юбил. сб. / Св. Софроний Врачански ; По инициатива и под ред. на Врачанския митрополит Калиник ; [С предг. от Врачански митрополит Калиник, Николай Дилевски]. – Пловдив : Отец Паисий, 1937.
3. Софроний Врачански, Св. епископ. *Поучително евангелие за всичките недели през годината, за господните и богородични празници и за големите святии* / Събрал от слав. и от гръцески Софроний Врачански и съчинил на бълг. яз. в 1806. – Ст. Загора : Антон Димитров, 1914.

II. Информационен модел на списъка

1. По документалната структура на информацията са включени автобиографичната творба „*Житие и страдание грешного Софрония*” и катехизисна литература, публикувани във вид на книги.
2. По адресната структура на информацията списъкът е предназначен за ученици от средното образование, запознаващи се с творчеството на Софроний Врачански, но продуктът може да бъде използван и от студенти.
3. По библиографската структура предлаганата информация представлява списък на литература.
4. По видовата структура на информацията този списък е препоръчителен.
5. По функционалната структура списъкът е предназначен за целите на самообразованието на учениците и студентите.
6. По съдържателната структура списъкът е литературоведски
7. По организационната структура информацията е представена в азбучен ред.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманва. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 712-714.
2. Св. епископ Софроний Врачански два пъти преписва „История славяноболгарская...” на Св. о. Паисий Хилендарски (първият препис е от 1765 г., а вторият – от 1781 г.).
3. *Вж по-подробно: Златна Христоматия на България* : Кн. III. Историография / Н. Василев. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 148-149.
4. *Пак там*, с. 175-180.

77 – 4713-196 – 2518 „Житие и страдание грешного Софрония” / Софроний Врачански (литературоведски и библиографски информационен модел в компаративистичен дискурс / съпост. с: „История славяноболгарская...” от Св. о. Паисий Хилендарски и „Българският език” от Иван Вазов/)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОВЕСТТА „БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ”
ОТ ЛЮБЕН КАРАВЕЛОВ
(Информационна картина)**

Весела Димова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Любен Стойчев Каравелов е роден през 1834 г. в Копривщица. Започва своето образование в килийно училище в родния си град, след това се прехвърля в гръцко училище в Пловдив, а четири години по-късно се завръща отново в Копривщица. През 1857 г. заминава за Одеса. Две години по-късно се записва като волон слушател в историко-филологическия факултет на Московския университет, където негови състуденти са К. Миладинов, Н. Бончев, Р. Жинзифов и В. Попович. През 1861 г. участва в студентските въстания в Русия. Става последовател на руските революционни демократи, влиза в забранените кръжоци, вследствие на което е поставен под полицейски надзор. С огромно желание изучава руски философи, белетристи и поети, чете произведенията на Гогол, Чернишевски, Шевченко, Вовчок.

От този период са и първите му литературни опити.

След покушението над императора Александър II през 1867 г. Любен Каравелов заминава за Белград. През 1869 г. се установява за постоянно в Румъния като целта му е да редактира свой вестник. Тук подпомага усилено идеята за създаване на Българско книжовно дружество. През същата година редактира заедно с Христо Ботев в. „Свобода”.

Любен Каравелов оглавява и Българския революционен централен комитет (БРЦК). След обесването на Васил Левски през 1873 г. Л. Каравелов започва да издава сп. „Знаме”, научно-популярни книги и сборници.

Умира скоро след Освобождението през 1879 година в Русе.

Съч.: „Войвода” (1860); „Отечество” (1867); „Българи от старо време” (1867); „Хаджи Ничо” (1870); „Стоян” (1872) ...;

I.2. Заглавие – „Българи от старо време” (откъс) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – повест.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – природата, битът, животът и нравите на българите от епохата на Българското национално възраждане;

IV.1.2. Герои: Дядо Петър, Пенчо Туртата, Пенчовица, Иван Будакът, Цока Мангърчето, Цоковица, Дядо Либен, Хаджи Генчо...;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*XIX в. – епохата на Българското национално възраждане*);

IV.1.3.2. Пространство – Копривщица;

IV.1.4. Сюжет: В повестта „*Българи от старо време*” е нарисувана обширна панорамна картина на Копривщица през Възраждането: градчето е обградено от гигантски планини; върбите, които се надвесват над р. Тополка, крият цели стада от патки и гъски, по бреговете на реката са кравите, които очакват говедаря дядо Петър, който по това време обикаля къщите, за да го черпят с ракия, хляб, сирене, пръжена сланина и други ястия. Слънцето се „*търкаля весело над човешките глави*”...

Долу, в ниското, някой пее народна песен, едно ергенче седи под върбата, суче мустака и се хили. Бабите се връщат от черква с празни *сахани* [2], *цедилници* [3] и бъклича. Поповите вървят и се люшкат, а старците се клатят след тях, младите жени вървят две по две и разговарят весело. Бабите разказват за Пенчо Туртата, че е човек без чест и жалост, че жена му носи скъсан *контош* [4]. Общият брой на къщите в Копривщица е хиляда и петстотин, всички са на два етажа. На един от *къошкете* [5] седи дядо Либен. От неговата къща може да се види цялото село. До дядо Либен е седнал Хаджи Генчо, а около тях подскачат дечица. Хаджи Генчо гощава децата, но не защото ги обича, а за да го нагостят и него след малко...;

IV.1.5. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.5.1. Сравнения: „*жена като трендафил*”, „*черни и тънки като хайтан вежди*”, „*дълга като коприва коса*”;

IV.1.5.2. Метафори: „*азиатска бездейтелност*”, „*българското село (...) майка, която се грижи за своята челяд*”, „*скали, които искат да паднат*”, „*Като зъмя [6] се спуща от планината река Тополка*”, „*Върбите, които са се надвисили над реката, мият своите зелени клонове във водата*”, „*Слънцето се търкаля весело*”...;

IV.1.5.3. Епитети: „*многополезни*”, „*деятелни*”, „*бистри и студени*”, „*безсъзнателно*”...;

IV.2. Дефрагментация: В повестта „*Българи от старо време*” авторът обрисова картината на типично българско селище от епохата на Българското национално възраждане. Описанията са обективни. Не са спестени нито предимствата, нито недостатъците. Природата около Копривщица е очарователна, жива, непомръкваща, но почвата е пестъчлива, сиромашка, неплодородна. Тъкмо този природен недостатък обаче е изградил физическата и нравствената устойчивост на местните хора, направил ги е енергични и деятелни.

С голямо старание и възхита е описана красотата на българската жена, нейната уникалност и непримиримост. Не са спестени човешките пороци и недостатъци.

Любен Каравелов прави точни етнографски ескизи, както и протяжни, но все пак премерени универсални антропологични характеристики. Не са отминати и диалектните особености на района.

Повестта „*Българи от старо време*” си остава един от най-успешните опити да се структурира в жив повествователен наратив трайна художествена представа за природата, бита, живота и нравите на българите.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от повест.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 717-719.
2. *Сахан* – букв. медна чиния.
3. *Цедилници* – букв. големи здрави торби от вълнен плат с дълги връзки при отвора.
4. *Контош* – букв. женско елече.
5. *Къошк* – букв. чардак, веранда.
6. „*Като зъмя (...)*” – в см. като змия.

**УНИВЕРСАЛЕН ПРАВСТВЕН МОДЕЛ В ПОВЕСТТА
„НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ” НА ВАСИЛ ДРУМЕВ
(Фрагментация и теза)**

Любов Йовинска

I. ОБЕКТ: „Нещастна фамилия” [1] от **Васил Друмев** [2].

II. ПРЕДМЕТ (сюжет, герои, образи, метафори, сравнения, епитети, хронотоп):

II. 1. Сюжет: Веселието, което е обзело населението в с. Преслав, е прекъснато от приближаваща орда кърджалии. Настава кратка паника, но тя е овладяна от призивите на Велико, Влади и Стоян за организиране на въоръжена защита.

Кърджалиите настъпват към селото, но са посрещнати от местното население с оръжие. Емин

подпалва Вълковата къща. Вълко и жена му Рада се спускат да гасят огъня, но са пленени от Емин и неговите еничари. Техните синове – Велико и Стоян – се опитват да им помогнат, но са пленени. Емин повежда четиримата към Шуменския балкан. Докато води Вълко, Рада и синовете им през гората, срещат Джамал бей. Той е успял да убие Акълъ бей и е доволен, че вече ще може да отмъсти на Вълко и семейството му. Вълко е убеден, че не султан Махмуд, а Бог ще накаже безчиствата на еничарите.

II. 2. Герои: Вълко, Рада, Велико, Влади, Стоян, Петя, Емин, Акълъ бей, Джамал бей, населението на Преслав, кърджалии и еничари...

II. 3. Образи: „гайди”, „пушки”, „ножове”, „къщи”, „пожар”...;

II. 4. Метафори: „тишина се възцари”, „юнашки сърца”, „заспали от страх сърца”, „голи страшни ножове”, „нашите ножове ще им докажат”, „диви гласове”, „заяха се със сълзи”, „грозна смърт”, „люти, но минувни мъки”...;

II. 5. Сравнения: „кърджалиите като бесни нападнаха”, „тя приличаше на амазонка”, „като агнета на заколение”...;

II. 6. Епитети: „отчаяни“, „пагубен“, „безчеловечният“, „оглушителният“, „голяма“, „тежко“, „нажален“, „насмешлив“, „ужасни“, „безчислени“, „всеведъщият“...;

II. 7. Хронотоп (време и пространство):

II. 7.1. Време: началото на XIX в.

II. 7.2. Пространство: с. Преслав (дн. Велики Преслав) [3].

III. ТЕЗА: В повестта „*Нещастна фамилия*“ е разгърната универсална картина на българското патриархално семейство от началото на XIX в. (род, бит, съсловия...).

Образът на жената като член на патриархалното семейство търпи развитие. В началото липсва конкретна идентификация.

Следва представяне на жената като спътник и помощник на главата на семейството.

В сцената на битката с кърджалиите нейният образ е изведен извън контекста на патриархалното семейство, за да бъде утвърден като нравствен модел.

В последната част от откъса образът на жената е обвързан със съдбата на съпруга.

Бащата е олицетворение на семейния авторитет и достойнството. Той е стожерът, който не може да се задоволи с физическото оцеляване и не приема да живее в сянката на страха.

Онова, което сближава членовете на семейството, е нежеланието да се приеме нещастieto като съдба. С такава непримиримост майката е закърмила децата си, а бащата повежда своите синове на сигурна смърт без капчица колебание.

Чрез съпоставянето на нравствените измерения на човешката същност на двете категории групи – от една страна, населението на с. Преслав, и, от друга, – еничарите и кърджалиите... – нравственият модел на българското патриархално семейство приема статута на изразител и пазител на Божията воля. Вълко е не просто бащата, но и водач, защитник и добродетелен човек, който има право да заяви, че „*всеведъщият Бог ще (...) въздаде прилична на постъпките (...) награда*“.

На практика това е присъдата на автора на повестта „*Нещастна фамилия*“ върху всичко онова, което е било в противоречие с универсалните патриархални ценности на българско семейство от началото на XIX в.

IV. МЕТОД: фрагментарен анализ с теза.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: **Н. Василев, А. Куманова**. – С., 2014. – Ново е-изд. 2018, с. 720-722.

2. **Васил Друмев** (с монашеското име Климент) е български писател, духовник и политик. Роден е ок. 1840 г. в гр. Шумен в семейството на дребен занаятчия. Учи в родния си град от 1849 до 1856 г. при известните възрожденски учители Сава Доброплодни и Сава Филаретов.

През 1858 г. получава стипендия и заминава за Одеса, където учи в Одеската семинария. През лятото на същата година се запознава с Георги С. Раковски. В Одеса пише първите си стихове („*Светливо слънце ся роди...*“ и „*Милно и жално към възток гледа...*“), които публикува във в. „*Цариградски вестник*“.

Повестта „*Нещастна фамилия*“ е написана през 1860 г.

През 1862 г. Васил Друмев участва в създадената от Георги С. Раковски Първа българска легия в Белград, където се запознава с Васил Левски и Стефан Караджа.

Бил е сътрудник на сп. „*Български книжици*“ и в. „*Цариградски вестник*“.

През 1865 г. завършва семинарията в Одеса и постъпва в Духовната академия в Киев, която завършва през 1869 г. с научна степен. През 1869 г. отива в Галац (Румъния), а след това – в Браила, където до 1873 г. е учител и директор на българското училище.

След Освобождението е митрополит на Търновската епархия на Българската екзархия и два пъти е министър-председател на България.

Умира на 23 юли 1901 г. в София.

Председател е на Българското книжовно дружество (дн. БАН) и на Славянското дружество в България.

3. Днешният гр. Велики Преслав, който се намира в североизточната част на България, се е наричал само Преслав до 1993 г. Поселището е със статут на град от 1883 г. Това е втората столица (893-968/972) на Първото българско царство (681-1018).

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
ВЪВ ФЕЙЛЕТОНА „ТАЯ НОЩ СЪНУВАХ”
НА ХРИСТО БОТЕВ
(Информационна картина)**

Йорданка Панова

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Христо Ботьов (Ботев) Петков е роден на 6 януари 1848 г. в Калофер, загинал е на 1 юни 1876 г. Той е български национален герой, революционер, поет и публицист.

Литературното и публицистично наследство на Христо Ботев не е голямо по обем, но по своите художествени достойнства бележи връх не само във възрожденската, но и в цялата история на българската литература...

Съч.: „Майце си” (1867), „Към брата си” (1868), „На прощаване” (1868), „Елегия” (1870), „Делба” (1870), „До моето първо либе” (1871), „Хайдутин” (Баща и син) (1871), „Пристанала” (1871), „Борба” (1871), „Странник” (1872), „Гергьовден” (1873), „Патриот” (1873), „Хаджи Димитър” (1873), „В механата” (1873), „Моята молитва” (1873), „Зададе се облак темен” (1873), „Защо не съм...?” (1873), „Послание” (1873), „Ней” (1875), „Обесването на Васил Левски” (1876), „Символ-верую на българската комуна” (1871, 20 април), „Смешен плач” (1871), „Наместо програма” (1871), „Народът. Вчера, днес и утре” (1871), „Петрушан”, „Решен ли е черковният въпрос?” „Задачата на в. „Знаме”, „Източният въпрос лежи на плещите на българския народ”...

I.2. Заглавие – „Тая нощ сънувах...” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – фейлетон.

**II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.**

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Информационна картина (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – лъжепатриотът и роб;

IV.1.2. Лирически сюжет: Фейлетонът „Тая нощ сънувах...” е още един пример за умението на Ботев да създава текст, в който да тъквува едновременно реалното, истинното и абстрактното. Той представя действителността с цялата острота на художественото слово.

В това произведение „кучето” и „кучешката държава” са своеобразни метафори на покорството, малодушието, примиреността, предателството, безличието, непоследователността в действията на поробения човек. Авторът визира в своето произведение българската интелигенция в Цариград, която не прави нищо, за да улесни тежкото положение на сънародниците си.

Метафората на съня внушава, че само тези, които сънуват, виждат истината...

IV.1.3. Мотиви: свободата, правдата, борбата за чест, достойнството, предателството, липсата на самосъзнание, покорството, робското самосъзнание, безволието, патриотизма...;

IV.1.4. Герои: Фараон, Навоуходоносор, Настрадаин ходжа, султанът, редакторът на „Македония”, Мефистофел, Малкото Славейче, Дорчо, Григорчо, кучетата, Генович, Арнаудов, св. Парашкева, г. Клепарски, ораторът, г. Оджакова, Ханъмките, хаджи Иванча Пенчович, Обершпионът, Иванчо;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (70-те години на XIX в.);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (някъде на Балканите);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, алюзии, инверсии, олицетворения, сравнения, антитези, алегории, оксиморони, градации, литота, реторичен въпрос, контраст, звукописни техники):

IV.1.6.1. Метафори: „гладни години”, „сляпа екзархия”, „слава богу и дяволу, че съм се родил и аз син на българския израил”, „кучешки инат”...;

IV.1.6.2. Метонимии: „градът на кучетата и столицата на султана”, „да те гости с някой нож по главата”, „вървях из първата кучешка държава”, „горделивият защитник на империята”...;

IV.1.6.3. Символи: сън, тъмница, камък гробен, безплодни тръни, звънци, кучетата, нож, слънце, ялб, орден...;

IV.1.6.4. Епитети: „страшен”, „гладни”, „сляпа”, „градски и селски”, „кучешки”, „навирени”, „немилостивата”, „безплодни”, „ощавена”, „дебели”, „сладък”, „горделивият”...;

IV.1.6.5. Алюзии: „Тая нощ сънувах такъв страшен сън, какъвто не са сънували ни Фараон, ни Навоуходоносор, ни Настрадаин ходжа”, „в тъмница от любовницата на Генович ефенди”, „че съм се родил и аз син на българския израил, та мога и сам да си тъквувам барем своите сънища, ако и да се не отличавам с някакво особено целомъдрие към любовниците на Геновича.”, „на скелята видях човек, че седеше на камък гробен, под безплодни тръни - плачеше и четеше в псалтиря”, „попитах аз плачуият израил на бреговете босфорски”, „Афоресаният от восточната църква, проклетият от схизматическата екзархия и наказаният от великият монгол”, „Тъй ли?! - помислих си аз и тръгнах след своя Мефистофел”...;

IV.1.6.6. Инверсии: „кой знае какви гладни години и какви мъки на тоя и на оня свят щеше да ми предскаже сънотълкувателят на нашата сляпа екзархия”, „За тия кучета, за които ще излезе министерско решение да се скопяват...” „Кой си ти? – попитах аз плачуият израил на бреговете босфорски”...;

IV.1.6.7. Олицетворения: „сляпа екзархия”, „безплодни тръни”, „обици и живи възклиания”...;

IV.1.6.8. Сравнения: „проплака тоя Еремия, който от детинство още е привикнал да се оплаква като вдовица ...”, „попитах аз плачуият израил на бреговете босфорски”, „Афоресаният от восточната църква, проклетият от схизматическата екзархия и наказаният от великият монгол - редакторът на „Македония”, „Накачил съм се, за да ми се смеят и кучетата, както ще се смеят и на цял български народ”, „както се избират нашите градски и селски чорбаджии, или както Дорчо и Григорчо попят попове.”, „повечето граждани лежаха на слънце като бейове”, „Дързост, да изядем червища, пък нека ни избият, както избиха и нашите прадеди!”...;

IV.1.6.9. Антитези: „да се повеселите, да попееите и да вкусите от хубостите и миризмата на султанската столица, та вижте: няма ли да осъмнете в магареишкия рай?”, „А който продължи нагоре – Бог да му помага. Но аз потелих вече – и към миналото бягам.” „Скрий ме под ферджата

си! – извиках аз и се обърнах към една млада кадъна, която даваше за „бог да прости“ хляб на кучетата и която наистина приличаше на св. Парашкева. Но немилостивата св. Парашкева не ме прие за син“, „На мегданя, дето са били избити едно време еничерските отрочета, пред джамията на завоевателя, повален огромен тулум с червиш.“...;

IV. 1.6.10. Алегории: „Дързост, да изядем червиша, пък нека ни избият, както избиха и нашите прадеди! За награда на оня свят ние ще наследим вечно блаженство и хиляди тулуми с червиш!“...;

IV.1.6.11. Оксиморони: „властолюбиво куче“, „кучешки дрехи“...;

IV.1.6.12. Градации (низходяща и възходяща градация):

IV.1.6.12.1. Низходяща градация: „Онеправданото племе заобиколило тулумът и с революционни движения и облизвания ръмжи и готви се да покаже пред света, че любовта към свободата и червиша не е угасла още в кучешкия стомах.“;

IV.1.6.12.2. Възходяща градация: „Великолепно зрелище! Зрелище достойно за кисцата на живописецът на „Крум Страшни“ или за кисцата на г. Клепарски! Представете си! На мегданя, дето са били избити едно време еничерските отрочета, пред джамията на завоевателя, повален огромен тулум с червиш.“, „Кучета! На тоя мегдан са паднали нашите прадеди за честта на червиша, на джигрите и на детеродните си удове! Такава чест може да постигне и нас! Но да докажем на европейската цивилизация, че червишът е сладък, че джигрите са наши и че ние не сме рая! Нека прочее се скопява тоя, който иска да става евнух и да ближе сахани; а ние - дързост, кучета! Дързост, да изядем червиша, пък нека ни избият, както избиха и нашите прадеди! За награда на оня свят ние ще наследим вечно блаженство и хиляди тулуми с червиш!“;

IV.1.6.14. Реторични въпроси: „Ако бях и аз някой Фараон, кой знае какви гладни години и какви мъки на тоя и на оня свят щеше да ми предскаже сънотълкувателят на нашата сяпа екзархия, целомъдреното „Право“, което за целомъдрието си два пъти е вече туряно в тъмница от любовничката на Генович ефенди, сир. турската цензура.“...;

IV.1.6.15. Контраст: „Великолепно зрелище! Зрелище достойно за кисцата на живописецът на „Крум Страшни“ или за кисцата на г. Клепарски! Представете си! На мегданя, дето са били избити едно време еничерските отрочета, пред джамията на завоевателя, повален огромен тулум с червиш.“;

IV.1.6.16. Звукописни техники (алитерации, асонанси, анафорични ефекти):

IV.1.6.16.1. Алитерации: „Тая нощ сънувах такъв страшен сън, какъвто не са сънували ни...“...;

IV.1.6.16.2. Асонанси: „Но слава богу и дяволу, че съм се родил и аз...“; „куче, то сичките други трябва да му“; „тулума безбройно число кучета, турци“; „Около тулума безбройно число...“...;

IV.1.6.16.3. Анафорични ефекти: „Долу ораторът! Долу тоя илционин!“; „Нека прочее се скопява тоя, който иска да става евнух и да ближе сахани; нека ни избият, както избиха и нашите прадеди!“...;

IV.2. Дефрагментация: Стилът на Христо Ботев е изключително въздействащ и провокативен. Избраната форма, в която да изобличи бездействието на интелигенцията и последиците от това за обикновения българин, е възможност за използване на богати художествени похвати.

Усещането за предателство и липса на единство у българския народ е предадено чрез сатирата, иронията и сарказма.

Темата е била и остава особено актуална и към днешната ни реалност.

Обезличаването и неглижирането на проблемите от образованите и успешни хора води до непоправими за обществото ни последици.

Използваният език и повествованието са препратка към изключително много философски трактати.

През една саркастично-приказна художествена структура се сблъскваме с действителност, носила много въпроси и дискусии в конкретния исторически период...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. III. Историография / Уч. пособие по синтактика, семантика и прагматика на акад. текстописане / Състав. Н. Василев ; Науч. ред., дейкис А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 723-725.

80 – 4713-200 – 3361 „Тая нощ сънувах“ / Христо Ботев (фейлетон) (информационна картина)

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ПОД ИГОТО” НА ИВАН ВАЗОВ
(Информационна картина)

Гергана Пенова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Минчов Вазов (1850-1821) е роден в Сопот.

Произхожда от семейство на средно заможен търговец, в което на почит са строгият ред и патриархалността, уважение към религиозните и битовите традиции, отзивчивостта към просветителските и патриотичните настроения.

Учи в родния си град, в Калофер и в Пловдив.

Живее за кратко в Румъния, където се среща с хъшовете.

Работи като учител и преводач, включва се в различни родолюбиви начинания – преди и след Освобождението, за кратко е министър на просветата...

Съч.: „Гусла” (1876), „Тъгите на България” (1877), „Избавление” (1878), „Грамада” (1879), „Майска китка” (1880), „Дядо Йоцо гледа” (1880), „Митрофан и Дормидолски” (1881), „Немили-недраги” (1883), „Поля и гори” (1884), „Хъшове” (1884), „Епопея на забравените” (1884), „Драски и шарки” (1893), „Под игото” (1894), „Пряпорец и гусла” (1895), „Една българка” (1899), „Борислав” (1909), „Песни за Македония” (1916), „Люляка ми замириса” (1919)...;

I.2. Заглавие – „Под игото” [1] (подзагл.: роман из живота на българите в предвечерието на Освобождението) е в три части.

Публикуван е цялостно за първи път през 1894 г.

Определян е като първият български роман. Текстът е написан по време на изгнание на Вазов в Одеса (1887-1888). Пренесен е в България с руската дипломатическа поща.

Публикуван е от издателство Т. Ф. Чипев;

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман (откъс – фрагмент от 16. глава (втора част) „Пиянството на един народ”);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, образи, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – подготовката на българския народ за Априлското въстание от 1876 г.;

IV.1.2. Сюжет: Безсюжетна фабулна интрига (*ретардация*), която посредством силни публицистични гросове насочва вниманието на читателя върху обобщена представа за подготовката българския народ за Априлското въстание:

„Наистина, заедно с напредването на пролетта и революционното кипение напредваше гигантски. Цяла Западна Тракия – главната му област – приличаше тая пролет на един вулкан, който издаваше глух тътен, предвестник на избухването. Рояк апостоли и проповедници кръстосваха планини и полета и организираха борбата. Те намираха навсякъде добър прием; обятия разтворени, за да ги прегърнат, сърца открити – да ги чуят – един народ, жеден за великото слово на свободата, нетърпелив да понесе Кръста си на Голгота.“...;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (1876);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*Сопот и околните села*);

IV.1.4. Образи – Св. отец Паисий Хилендарски, Васил Левски, Георги С. Раковски, народът;

IV.1.5. Мотиви – патриотизмът и любовта към родината, саможертвата и героизмът...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафора, скрито сравнение, алегорично сравнение, епитети, синтактичен паралелизъм, публицистични внушения):

IV.1.6.1. Метафора – *„Наистина, заедно с напредването на пролетта и революционното кипение напредваше гигантски“...;*

IV.1.6.2. Скрити сравнения – *„Цяла Западна Тракия – главната му област – приличаше тая пролет на един вулкан, който издаваше глух тътен, предвестник на избухването.“, „Революционният дух, тоя огнен серафим, засегна с крилото си и цървулани и университетанти, и гугли и фесове, и калимявки и капели.“...;*

IV.1.6.3. Алегорично сравнение – *„Рояк апостоли и проповедници кръстосваха планини и полета и организираха борбата. Те намираха навсякъде добър прием; обятия разтворени, за да ги прегърнат, сърца открити – да ги чуят – един народ, жеден за великото слово на свободата, нетърпелив да понесе Кръста си на Голгота.“...;*

IV.1.6.4. Епитети – „пролетен“, „глух“, „единен“, „великото“, „нетърпелив“, „животворната“, „пресъхнало“, „кристална“, „черковата“, „историческа“, „революционният“, „огнен“, „най-светлите“...;

IV.1.6.5. Синтактичен паралелизъм – *„Идеята със стихийна сила проникваше въсър, обхващаше всичко – и балкана, и равнината, и колибата на сиромаша, и килията на монаха. Даже и чорбаджиите, жигосаната класа, спъвалото на народното напредване, се намериха под обаянието на идеята, която вълнуваше умовете на средата им.“...;*

IV.1.6.6. Публицистични внушения – *„Както във всичките прогресивни борби на България, науката и Кръстът, сиреч Духът, стоеше на първи ред. Мартирологът на новите български мъченици явно доказва това. Истина, че главният контингент, и напред, и сега, даде масата народа, но тя даде онова, което беше в силата ѝ: числото. Трябваше интелигенцията да му даде смисъл и душа... Прочее, въодушевлението растеше и заливаше всичко. Всеки ден то вземаше нови размери и нова сила и заедно с него – приготовленията; старо и младо беше се заловило за работа. Селяните не доораваша нивите, за да леят курици, и гражданите зарязваха търговията. Тайни пощи сновяха денонощно между разните комитети и централния в Панагюрище, както тайните полиции следяха явните; младежите излязяха на военно обучение с пушки под команда на стотници и десетници; жените тъчаха навуца, плетяха върви за тях и увиаха фишеци, а бабите месеха и печеха сухари; чизмарите работеха само чанти, цървули, паласки и други бунтовнически*

потреби; самите селски векили, бирниците, кметовете и други официозни лица вземаха ревностно участие в приготвянето. Във всяко село растеше складът на оръжия, куриуми и барут – барута го доставяха самите турци; черешовите дънери провъртени, одялани, стегнати с железни обръчи, образуваха артилерията! А копринените знамена със сърмени левове, които ревяха, фантастическите хъшовски премени, свещеническите лъскави одежди и кръстовете, и хоръгите съставляваха декора на настъпващата борба.”...;

IV. 2. Дефрагментация: Фрагментът от „*Пиянството на един народ*” (16. глава от втората част) е идейно-емоционалната кулминация на романа „*Под игото*”.

Глаголните форми (в първо лице единствено и множествено число) разкриват гледната точка на повествователя, който говори за подготовката на бунта като очевиден.

Известно е, че Вазов е бил член на революционния комитет в Сопот, познавал е част от организаторите на Априлското въстание.

Не е случаен фактът, че тук той се самоцитира, използвайки една от поантите в одата „*Каблешков*” от „*Епопея на забравените*”:

„И в няколко дена тайно и полека/ народът порасте на няколко века!”.

В определен смисъл публицистичният пласт в „*Пиянството...*” сякаш преповтаря лирическите основания в „*Каблешков*”.

Макар и обобщен, живият спомен придава достоверност, автентичност, убедителност на представата за преломното време. Вкопаният бит на българина е окончателно разрушен. Изречена е присъда над егостичното благоразумие и вековните стереотипи на мислене.

Пролетта символизира новия свят, възрождането и тържеството в живота, пробуждането на народния дух, възкресяването на християнската надежда за победа над злото:

„Наистина, заедно с напредването на пролетта и революционното кипение напредваше гигантски. Цяла Западна Тракия – главната му област – приличаше тая пролет на един вулкан, който издаваше глух тътен, предвестник на избухването. Рояк апостоли и проповедници кръстосваха планини и полета и организираха борбата. Те намираха навсякъде добър прием; обаятия разтворени, за да ги прегърнат, сърца открити – да ги чуят – един народ, жеден за великото слово на свободата, нетърпелив да понесе Кръста си на Голгота. Една дълга върволица от предтечи – сеятели беше прегазила вече духовната нива на България и хвърлила там семето на самосъзнанието. Тая дивна върволица, която захващаше от Паисий – един калугер, и се заключаваше с Левски – един дякон – два светци, – беше засеяла и наторила вече нивата и първият беше я благословил от височината на Атон, последният – от височината на бесилото. Преди двайсетина години Раковски, като бе загатнал в едно село за въстание, едвам бе се спасил от пайванта на селяните, с помощта на женски дрехи. Сега народът, като чуеше, че иде апостол, вместо потери, пращаше му депутации да го приемат. И той слушаше, и той гълташе жадно животворната реч, като пресъхнало гърло кристална струя. Кажеха ли му: бъди готов, трябва да мреш! – черковата даваше попа си, школото даскала си, полето орача си, майката сина си. Идеята със стихийна сила проникваше въсду; обхващаше всичко – и балкана, и равнината, и колибата на сиромаша, и килията на монаха. Даже и чорбаджиите, жигосаната класа, спъвалото на народното напредване, се намериха под обаянието на идеята, която вълнуваше умовете на средата им.”...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2018, с. 726-727.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ
МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В ПОВЕСТТА „ЧИЧОВЦИ” ОТ ИВАН ВАЗОВ
(Информационна картина)**

Стефан Гьорев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Минчов Вазов е роден на 27 юни 1850 г. в гр. Сопот в семейството на средно заможен търговец. Завършва местното взаимно и класно училище.

Отрано се приобщава към руската литература.

Вазов започва да пише стихотворения на 14-годишна възраст.

През 1865 г. е изпратен да учи гръцки език в Калоферското училище. Там той намира богата библиотека от френски и руски книги, които изиграват голяма роля в неговото литературно развитие.

В края на 1880 г. се установява в Пловдив, където взема дейно участие в обществения и културен живот на Южна България.

През 1885 г. основава сп. „Зора”, което е първото литературно списание у нас.

През 1886 г. е принуден да напусне България. Установява се в Одеса, където започва да пише романа „Под игото”.

От 1889 г. до смъртта си Вазов живее в София, където основава сп. „Денница”.

Писателят умира на 22 септември 1921 г. в София.

Съч.: „Пряпорец и Гусла” (1876), „Чичовци” (1885), „Звукове” (1893), „Под игото” (1894), „Хъшове” (1894), „Нова земя” (1896), „Люляка ми замира” (1919)...;

I.2. Заглавие – „Чичовци” (откъс) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – повест.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, хронотоп, образи, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – животът, битът и нравите на българите през епохата на Българското национално възраждане;

IV.1.2. Герои: Варлаам Копринарката, Иван Селямсъза, Иван Бухалът, булка Варлаамица, булка Селямсъзка, Хаджи Смиона, Иванчо Йотата, Коно Крилатия;

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*XIX в. – епохата на Българското национално възраждане*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*малко градче в подножието на Стара планина*);

IV.1.3.3. Образи – цилиндричен червен фес, капчук, месечина, бара [2] ...;

IV.1.4. Сюжет: В приведения откъс от „*Чичовци*” главният герой е Варлаам Копринарката. Той е мъж на около 50 години. Скромен е, има издължено съсухрено лице, на главата си носи червен цилиндричен фес. По професия е гайтанджия, не пие, не пуши – води праведен живот. За да демонстрира начетеност, обича да говори с притчи.

Ляга и става рано, спазва пости и ходи редовно на църква. Има стара вражда със съседа си Иван Селямсъза, наследена от бащите им. Спорът е за един капчук. Обича страстно жена си и говори с умиление за нея, но прави това само пред най-близките си приятели. Учил е за дякон в Гложенския манастир. Със съседите и приятелите си говори „*мъдро*” и знае всичко за политиката, за кокошките и луната...

IV.1.5. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.5.1. Сравнения: „*лице великопостно като на Ивана Коприваря*”, „*киселееща като усмивката на Фачка Зобиоренката*”, „*горната част на главата му и днес има подобие на някоя Сахара*”...;

IV.1.5.2. Метафори: „*красен вид*”, „*гърнива сланина*”, „*късаше от яд*”, „*жегата е дяволска*”, „*тежка болест*”, „*тих поглед*”, „*бъчва, обута в гащи*”...;

IV.1.5.3. Епитети: „*смирнен*”, „*целомъдрен*”, „*присмехульник*”, „*дребна*”, „*кръвосмукателна*” „*нежно*”, „*страстно-чувствително*”...

IV.2. Дефрагментация: Образът на Варлаам Копринарката е обрисован с насмешка и добродушна ирония.

Копринарката е добър и праведен, спазва човешките и християнските закони, но не приема нищо, което не е в хармония с неговия светоглед.

Поддържайки родовата разпра с Иван Селямсъза, Варлаам никога няма да постигне „*съгласие*” с най-върлия си враг.

Всички герои в „*Чичовци*” са дребнави, скандалжии, но и симпатични в своята простота.

С точните си етнографски картини „*Чичовци*” много напомня „*Българи от старо време*” на Любен Каравелов. Но ако за Любен Каравелов „*Българи от старо време*” е своеобразен връх, финален акорд, който озвучава началото на българската белетристика (*преди него е само Св. епископ Софроний Врачански с „Житие и старание грейнаго ...”*), за Иван Вазов „*Чичовци*” е само пътека, лично начало към създаване на първия български роман „*Под игото*”, има дори препокриване на някои от героите (*Иванчо Йотата, Мунчо...*).

Любен Каравелов рисува в повествователен наратив бита, живота и нравите на българите от епохата на Българското национално възраждане, Иван Вазов обобщава тези етнографски ескизи, за да разкрие по-късно своята представа за същността на борбата на българския народ за национално освобождение.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от повест.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 728-729.

2. Барата – букв. малка рекичка, но и тепавица.

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РАЗКАЗА
„ЕДНА БЪЛГАРКА” НА ИВАН ВАЗОВ
(Информационна картина)

Диана Ситарска

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Иван Минчов Вазов (1850-1921) е роден в Сопот. Произхожда от семейство на средно заможен търговец, в което на почит са строгият патриархален ред, уважението към религиозните и битовите традиции, отзивчивостта към просветителските и патриотичните настроения. Учи в родния си град, в Калофер и в Пловдив. Живее за кратко в Румъния, където е срещата му с *хъшовете*. Работи като учител и преводач, включва се в различни родолюбиви начинания – преди и след Освобождението, за кратко е министър на просветата...

Съч.: „Гусла” (1876), „Тъгите на България” (1877), „Избавление” (1878), „Грамада” (1879), „Майска китка” (1880), „Дядо Йоцо гледа” (1880), „Митрофан и Дормидолски” (1881), „Немили-недраги” (1883), „Драски и шарки” (1893), „Поля и гори” (1884), „Хъшове” (1884), „Епопея на забравените” (1884), „Под игото” (1894), „Пряпорец и гусла” (1895), „Една българка” (1899), „Борислав” (1909), „Песни за Македония” (1916), „Люляка ми замириша” (1919)...

I.2. Заглавие – разказът „Една българка” [1] излиза през 1899 г. в сп. „Българска сбирка” със заглавие „Челопешката гора”, но по-късно е включен в сборника „Пътър свят” под името „Една българка” (1902). Подзаглавието „Исторически епизод” доказва истинността на разказаното, свързано с конкретно историческо събитие, за което самият автор споменава в началото на повествованието...

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – исторически разказ (*откъс: 5. глава*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – състраданието;

IV.1.2. Сюжет: Баба Илийца [2] най-после стига до отсрещния бряг на Искър. Тя слиза от лодката с детето на ръце и тръгва нагоре към гората. Когато стига на мястото, където вече се е срещнала с бунтовника, вижда човешка сянка и се досеща, че това е той. Момъкът излиза от укритието си. Селянката го поздравява и му подава парчето хляб. Той ѝ благодари, но тя има още нещо за него. Подава му онова, с което е завила внучето си. Тя е мислела, че тая дреха, взета скришом от манастира, е на ратай, но когато бунтовникът я слага, става ясно, че е калугерско расо. Те тръгват. Бунтовникът върви и яде скришом. Той трепери и куца. Около 20-годишен е, голоблад, тънък и висок. Момъкът разказва на баба Илийца, че идва от полето и два дена не е ял. Тя забелязва, че той не може да върви и взима пушката му с лявата ръка, а в дясната притиска детето. Съмва се, а те имат още половин час път до Челопек, но както върви момъкът, и два часа няма да им стигнат. Тя се притеснява, чуват се човешки гласове. Казва му да се скрие до вечерта, а когато се стъмни, тя ще дойде да го прибере, за да го заведе вкъщи. Връща му пушката. В това време пипа ледените ръце на внучето си и решава, че то е умряло. Започва да плаче. Бунтовникът вижда скръбта на своята спасителка, иска да ѝ каже нещо, за да я успокои, но не може. Той тръгва из гората, потресен и безнадежден, но разплаканият глас на баба Илийца го спира – тя го съветва да се скрие добре, а вечерта да го намери на същото място...

IV.1.3. Герои – Хасан ага, Баба Илийца, внучето, бунтовникът, отец Евтимий, игуменът, селяните...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – 20 май 1876 г.;

IV.1.4.2. Пространство – *протаяно (Черепишкият манастир, Врачанският балкан, р. Искър, Челопек...);*

IV.1.5. Мотиви – човеколюбие, саможертва, състраданието, добротворството...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, епиграф, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „*Тука Искърът, излязъл от скалистото гърло, разлива се широко и тече между ниски полегати брегове*“, „*Нощта е одеяло, покриващо света с тъмен, звезден покров*“...;

IV.1.6.2. Метонимии – „*Мечът блести в ръката му, готов да защити честта на народа*“...;

IV.1.6.3. Епиграф (мото) – „*Аферим, бабо, машаллах ...*“ (*стих от известната българска народна песен „Отдолу идат сеймени“*)...;

IV.1.6.4. Епитети – „*нежна*“, „*мила*“, „*родна*“, „*невинен*“...

IV.2. Дефрагментация: Това е една от най-затрогващите творби на Иван Вазов. Историята е почти истинска, героите са реално съществували лица, заради което писателят сам определя литературния вид в подзаглавието: *исторически епизод*. Документализмът структурира композицията на разказа и напомня стилистиката на репортажа. Непрестанно се търси високата емоционална съпричастност на читателя към конфликта в изложението – между **дълга, родолюбието и героизма** (баба Илийца, Ботевият четник), от една страна, и, от друга, **страха и егоизма** (отец Евтимий).

На места естествената последователност на събитието е пренебрегната, заради степенуването на кулминационните точки (*напр.*: най-напред е изведена срещата на баба Илийца с Ботевия четник, когато жената се намира на десния бряг на реката, а не в реално време, докато е на левия бряг преди срещата с турците).

Епизодът, поместен в антологията, извежда втората кулминационна точка, където себеприцанието и саможертвата са поставени над всичко. Челопеченката е убедена, че болното ѝ внуче е мъртво, но продължава да настоява за срещата с бунтовника, защото това е неговият, т.е. чуждият, а не нейният спасителен изход. Сякаш жертвоготовността, нравственото извисяване и хуманизъм се смесват в едно, за да оповестят християнско чудо: оказва се, че детето е живо, а може би то просто е *възкръсвало* в небитието на бруталните човешки взаимоотношения...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на разказ.

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав. и предисловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 730-731.

2. Следвайки традицията, която е жива и днес, след женитбата жената формално губи името. **Баба Илийца не е име**, а по-скоро *прозвище*, което означава, че мъжът ѝ се казва Илия. Истинското име на героинята е *Пена Цветовска*.

83 – 5016 „Една българка“ / Иван Вазов (разказ) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ИСТОРИОГРАФСКИ ШРИХИ КЪМ НРАВСТВЕНИЯ ПОРТРЕТ
НА БЪЛГАРИНА В ДОКУМЕНТАЛНИЯ ЕПОС
„ЗАПИСКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ”
НА ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ
(Изследване с аргументативни техники)**

Филип Зуберски

Захарий Стоянов (Джендо Стоянов Джедев, 1850-1889) е български революционер, политик, журналист и писател. Роден е през 1850 г. в село Медвен. Помощник-апостол е в Априлското въстание (1876 г.) и негов пръв историограф с книгата си „Записки по българските въстания”. Председател е на Българския таен централен революционен комитет (БПЦРК) и главен организатор на Съединението на Княжество България и Източна Румелия (1885).

Вдокументалния епос „Записки по българските въстания” Захарий Стоянов посочва главните причини за българското въстание през 1876 г. Според него **три са причините, които са подтикнали поробена България в борбата за свобода.**

Като **първа причина** той посочва „*тиранското правителство на султана, което в последно време беше станало нетърпимо вече*” [1]. Според З. Стоянов българите живели добре под Османско робство. Може би това идвало от факта, че султанът подценявал и дори презирал българския народ – тъкмо затова му позволявал да носи оръжие на открито, без страх от каквото и да е посегателство към турците.

Втората причина са руските войни до 1854 г., които, от една страна, само подклаждали фанатизма на турците, но, от друга, именно те вдъхвали кураж на българите за светло бъдеще. Причината била в това, че мнозина българи минали на страната на руската войска и се биели заедно с тях срещу турците. Това не се приело от Османската империя и след като християнската войска се оттеглила оттатък Дунава, българите не били вече само покорна рая, но кръвни братя на московците.

Като **трета причина** авторът на „Записки по българските въстания” изтъква въстанията в разни времена за независимост на околните християнски народи – гърци, сърби и черногорци. Именно те разваляли рахатлъка на агата като му напомняли, че и мирната българска рая може би един ден ще направи същото, защото мнозина българи, които ламтели за свещено отмъщение и за християнска война, вземали живо участие в борбата на гръцките и сръбските въстаници.

Тези три причини създали и тайните сборки на

българите, на които се обсъждало от поробените какво може да се предприеме и струва ли си цялата тази саможертва. Според З. Стоянов е имало и много други причини. Сред тях трябва да споменем и българския черковен въпрос. Стремешът на българите в Османската империя да възстановят самостоятелната Българска православна църква бил толкова силен, колкото самото освобождение от Османското иго. В този период зачестяват стълкновенията с гръцките духовници, защитаващи интересите на Цариградската патриаршия.

„Не можем ли да направим ние това същото и с недуховните си тиранни, т.е. не можем ли да вирнем глава и против турците?“ [2]. Това бил основният въпрос, който си задавали българите. Въпрос, който накарал поробените турски раи да отворят гражданското и политическото си самосъзнание, а това събитие влече след себе си същинското, както пише З. Стоянов в своите записки.

Именно черковният въпрос побутнал българския народ да направи една крачка към гражданско и политическо самосъзнание, да захване да мисли, че като се освободи от своя духовен тиранин, то ще дойде ред да сваля един ден от гърба си и политическото иго.

Вратата била тази важна част, която можела да обедини хората. Такава роля има тя и днес. Благодарение на нея българският народ бил до голяма степен обединен. Така по своя естествен път се стигнало до сбирките за обсъждането на бъдещите революционни действия. Поради липсата на читалища младите българи започнали да обикалят от къща на къща, където провеждали своите срещи. По време на тези сбирки се пеели народни песни за повдигане на духа. До голяма степен именно те скъсали веригите на поробителите, а сърцето на българите трептяло като есенен лист от възбуда. Пробуждането било забелязано от турците, но те за пореден път гледали с презрение на събитията по това време. Скандалите между българи и гръци били подминавани твърде снизходително от властите, които прекалено подценявали обстановката и онова, което се задава.

„Оставете ги: тия са от даживейлерден“ (т.е. от ония, които викат: „да живеят“) – казвали бедните турци, без да подозират, че тия даживейлерден после няколко години ще да побутнат и престола на халифовите наследници.“ [3].

З. Стоянов отдава голямо значение и на българската литература като причина за българското въстание. Според него литературата ни не е била чак толкова развита, както в Европа. Османското влияние изиграло своята роля, но все пак умствената дейност не ни била чужда, а напротив, дори била с главна заслуга за повдигането на българския дух и избухването на въстанието. Българската литература като цяло, включително и революционните вестници „Свобода“ и „Независимост“ на Любен Каравелов, доразпалили още повече жаждата за свобода:

„Неговите огнени съчинения, които се четяха по тъмните къшета из отечеството ни, са имали най-силно влияние.“ [4].

По думите на З. Стоянов театралните представления също имат своята историческа заслуга. Представлението „Многострадална Геновева“ било любимо на млади и стари. Авторът на „Записки по българските въстания“ пише в своите записки, че именно тази драматична пиеса е възпитала бъдещите наши борци за свобода. Театралната постановка им вдъхнала идеята за юначни подвизи. „Многострадална Геновева“ била толкова въздействаща, че мнозина я знаели наизуст.

Народният празник Ден на българската просвета и култура и на славянската писменост пък бил толкова тържествено отбелязван в цяла България, че отечеството постоянно се въодушевявало и събуждало убития народен дух. Когато приближавал празникът, посветен на Солунските Светите братя Кирил и Методий, сякаш предстояло да се случи нещо необикновено. По-тържествен и от Възкресение Христово бил тоя ден. Така З. Стоянов описва деня на Равноапостолите. И ако трябва да търсим някаква символика, дали именно това не е същинското духовно възкръсване на българския народ... Божествената служба, която се провеждала в училищния двор, вдигала българите с народна гайда, а грамадното хоро заявявало за всеобщия дух, който можем да осмислим като символ на обединение и готовност за саможертва. Всичко това се осъществявало под наблюдението на жандармския юзбашия, който се хилел неразбиращо и веселял наравно с другите [5]...

Цитирана литература и бележки

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 732.

2. *Пак там*, с. 733.

3. *Пак там*.

4. *Пак там*, с. 734.

5. Каранфилов, Е. С. Книга за народната съдба – Записки по българските въстания [на Захари Стоянов] : [Изследв.]. – С. : Нар. просвета, 1983. – 128 с.

Вж по-горе: Записки по българските въстания : Кн. 1-2. – [20. изд.]. – С. : З. Стоянов, 2003. – Съдържа и: Речник на непознати думи; Преименувани и уточнени географски имена; Думи за Захари Стоянов / М. Куманов, Ал. Балабанов, Ив. Д. Шишманов, Ив. Вазов, Л. Стоянов, Ив. Радославов, П. Диневков.

84 – 4713-202 – 1624 „Записки по българските въстания“ / Захари Стоянов (документален епос) (изследване с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В РАЗКАЗА „МЕРАКЪТ НА ЧИЧО ДЕНЧО”
НА МИХАЛАКИ ГЕОРГИЕВ
(Информационна картина)**

Любов Бонева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Михалаки Георгиев Лозанов (1854-1916) е роден във Видин.

През 1869 г. заминава да учи в Чехия. През 1874 г. се завръща в родината и четири години преподава в класно училище във Видин.

След Освобождението учителства в София и Лом. Той е автор на първия български учебник по ботаника. В началото на века редактира в. „Балканска трибуна” (1906-1908).

Умира в София през 1916 г.

Съч.: „Така се лъже човек” (1899), „Три среци” (1899), „От къмета е всичко на тоя свят” (1904), „Бирникът дошел” (1905), „Тахир беговица” (1910)...;

I.2. Заглавие – „Меракът на чичо Денчо” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид (жанр) – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – службогонството;

- IV.1.2. Герои:** чичо Денчо, кака Въла, министърът...;
IV.1.3. Образи: София, градската градина, червеният конец...;
IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):
IV.1.4.1. Време – периодът след Освобождението;
IV.1.4.2. Пространство – София;

IV.1.5. Сюжет: Кака Въла има голямо желание да стане „кметица“, затова изпраща мъжа си – чичо Денчо в София при министъра, който трябва да го назначи за кмет. Чичо Денчо е съгласен, но „меракът“ му претърпява известна еволюция. Министърът му дължи услуга, те са от една партия, което означава, че начинанието може да бъде и успешно.

В градската градина обаче чичо Денчо се натъква на нещо хем „по-лесно“, хем „по-харно“ [2] от кметския стол. Дълго наблюдава музикантите от военния оркестър – всички нещо работят, трудно е, но един от тях нищо не прави, а „само си върти така на ветър клечката, божем и он нещо върши“.

Най-сетне чичо Денчо решава, че иска да стане диригент на военен духов оркестър...

IV.1.6. Особенности на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Сравнения: „Мислите на чичо Денчо взеха да се разтакат, както що се разтакат белите паузисни“, „а той усети, че му става нещо така харно, харно като кога се накади с оман“...;

IV.1.6.2. Метафори: „въпросителният поглед“, „досада, изписана на лицето“, „мисъл прелетя през ума му“, „предвквува думите си“...;

IV.1.6.3. Епитети: „харно“, „тържествено“, „сияюще“...

IV.2. Дефрагментация – Чичо Денчо е фрагмент от цяла галерия образи, характерни за началото на българския повествователен наратив: Любен Каравелов („Българи от старо време“), Иван Вазов („Чичовци“), Алеко Константинов („Бай Ганьо“)...

Всички те, но с различен успех, се стремят към едно – да разкрият характерни черти от бита, живота и нравите на българите.

Създава се някакъв стереотип от търсачески умения: задължителни етнографски рисунки, директно експониране на диалектен код, обвързан с хронотопа на сюжетната интрига, саркастично преакцентирание на психологическите характеристики, които *регистрират* повече отрицателни, отколкото положителни национални черти.

Михалаки Георгиев е разкрил своята гледна точка, своето голямо обобщение, своя философски план, от позицията на който дори чичо Денчо е *герой на своето време*.

Българя е вече свободна, няма го робството, турците са само лош спомен.

Но къде са *възрожденските идеали*, къде е *чистата и свята република*, къде са *заветите на Левски, Ботев и Караджата*?

Поетиката на „Меракът...“ е типологична, тя съчетава художествено единство, което дълго до появата на Елин Пелин и Йордан Йовков ще търси повече примеха, насмешката и репортажното окарикутуряване на черти от българската национална идентичност.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на разказ.

Цитирана литература и бележки

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 735-736.

2. „По-харно“ – букв. по-добро.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН ПСИХОАНАЛИТИЧЕН МОДЕЛ
ЗА СЪЩНОСТТА НА БЪЛГАРСКИТЕ НРАВИ
В ХУМОРИСТИЧНО-САТИРИЧНАТА КНИГА
„БАЙ ГАНЬО” НА АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ**
(Интерпретативно изследване
с аргументативни техники)

Маргарита Баткова

Алеко (Иваницов) **Константинов** (1863-1897), познат още с прозвището *Щастливеца*, е български писател, адвокат, общественик и основател на организираното туристическо движение в България.

Започва писателската си дейност с поезия.

Първият му запомнящ се текст е пътеписът „До Чикаго и назад”, в който описва пътуването си до Америка.

Тук проследява цивилизационни и национални разлики в интернационален контекст.

Алеко Константинов е автор и на пътеписи за красивата българска природа, написал е разкази, както и множество фейлетони („Пази, боже, сяло да прогледа”, „Разни хора, разни идеали”, „Страст”, „Честита Нова година!”).

Всички тези творби са емблематични за Алековия граждански патос и тънкото му чувство за хумор, ирония и самоирония, които го правят четен и до днес.

Талантът му на хуморист и народопсихолог проличава най-силно в сатиричната книга „Бай Ганьо” [1].

В тази творба Алеко Константинов създава образ на герой, оспорван и до днес, но превърнал се в нарицателно име за различни отрицателни проявления на българския национален характер.

С книгата „Бай Ганьо” Алеко Константинов се изправя пред сложните икономически и социалнопсихологически въпроси на своето време, регистриращи пътя на България и целта на нейното развитие, мястото ѝ сред другите страни,

съдбата на националните добродетели, морала, бита, нравите.

Различните сюжети се движат около пътешествията на дребния търговец на розово масло Ганьо Балкански в различни европейски страни.

Като прототип на героя на Алеко Константинов служи действително лице, което авторът среща в своето пътуване до САЩ, отразено в пътеписа „*До Чикаго и назад*”.

В извайването на образа на Бай Ганьо умело се използва съпоставянето с европейските граждани, за да се изтъкнат някои забавни, но и недотам симпатични черти на българите от онова време.

Образът е с нееднозначни качества – простащина, мошеничество, търгашество и изпозвачество, но той е и нескрит патриот, издръжлив на негодите човек. Бай Ганьо е борбена и пробивна личност. Той няма скрупули пред основната си цел – *алъш-вериша* с розово масло.

Писателят засяга болезнени проблеми от националния живот, бит, психология, манталитет, култура...

Творбата е своеобразно преодоляване – мъчително по същество, изпълнено е с лекота, хумор и артистичност – на национални комплекси за малоценност и социални пороци...

Бай Ганьо е колоритен и витален образ.

Оценките на същността му – национална или социална – са противоречиви, понякога полюсни [2].

Традиционно и ново, патриархално и модерно в творбата на Ал. Константинов съществуват едновременно и при сблъсъка им се пораждат недоразумения, грешки, изненади, разрешавани комично.

Въпреки своеобразната си композиция – сбор от анекдоти, разказвани в бохемска компания, без стройна сюжетно-фабулна връзка между тях – творбата е с единна художествена концепция.

Днес образът на Бай Ганьо живее и извън едноименния сборник с фейлетони – името му е нарицателно и синоним на разнообразни, често пъти противоположни понятия и представи.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014, с. 737-739.

2. Алеко **Константинов** 1863-1897 : Био-библиогр. указател / П. Дюгмеджиева и др. – С. : Нар. библ. Кирил и Методий, 1983. – 198 с.; **Игов**, С. А. „Бай Ганю” и Бай Ганю : Загадъчната творба за проблематичния българин. – Пловдив : ИК Жанет 45, 2008. – 304 с. – Съдържа и: Кратък животопис; Избр. лит.; Критиката за *Алеко Константинов*.

86 – 4713-204 – 1711 „Бай Ганьо” / Алеко Константинов (хумористично-сатирична книга) (интерпретативно изследване с аргументативни техники)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РАЗКАЗА „ДЯДОВАТА СЛАВЧОВА УНУКА”
ОТ ТОДОР ВЛАЙКОВ
(Информационна картина)**

Алекс Димов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I. 1.1. Автор – Тодор Генчов Влайков (1865-1943) е български писател, общественик и политик.

Най-известното му произведение е повестта „Дядовата Славчова унука”.

Роден е на 13 февруари 1865 г. в град Пирдоп.

Завършва Историко-филологическия факултет на Московския университет през 1888 г.

Той е основател (1895) и председател (1898)
на Българския учителски съюз.

Действителен член е на Българското книжовно
дружество (*дн.* Българска академия на науките) от 1900 г.

През 1890 г. Тодор Влайков и Тодор Йончев основават
в с. Мирково първата българска кооперация („Мирковско
взаимодавно спестовно земеделческо дружество „Оралото”).

Влайков е сред основателите и първи лидер
на Радикалдемократическата партия.

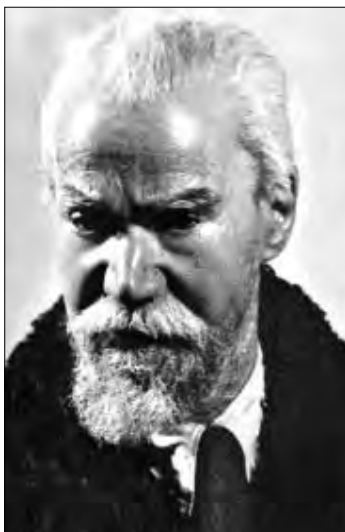
При учредяването на Демократическия сговор през
1923 г. участва в групата, изработила първата програма на
новата партия;

I.1.2. Заглавие – „Дядовата Славчова унука” [1];

I.1.3. Литературен род – епос;

I.1.4. Литературен вид – повест.

**II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна
картина.**

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – службогонството;

IV.1.2. Герои: Дядо Славчо, Младенчо, Славчовица, Райка, Ненчо, Донка, хаджи Донко;

IV.1.3. Образи: Каменица, Камарци, Панагюрище, Копривщица, Карлово;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (периодът след Освобождението);

IV.1.4.2. Пространство – Копривщица;

IV.1.5. Сюжет: Повестта *„Дядовата Славчова унука“* е вдъхновена от една ваканция, прекарана от Тодор Влайков в родното му Средногорие.

Към оня момент писателят е бил студент по литература в Москва.

Дядо Славчо е един от главните герои – той иска внучката му да се задоми за богаташки син. Големият селски чорбаджия хаджи Донко е харесал Райка.

Дядото е доволен, че внучката му е попаднала в полезрението на заможни чорбаджийско семейство и се чувства горд.

Внучката на дядо Славчо обаче е влюбена в друг младеж и те двамата са сломени, когато разбират, че девойката е обещана на чорбаджийския син, който е морално пропаднал и нечестен човек.

Райка не се предава и е решена да се бори за щастието си.

След като се скарва с чорбаджията, дядо Славчо започва да се разколебава и най-накрая разбира, че чорбаджийското семейство няма да гарантира щастие за внучката му.

Обикновените селски хора са много по-стойностни и пазят истинските български ценности в душата си.

Повестта завършва щастливо за младите, но през тази радост прозира горчивата критика на писателя към богатите българи.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на повест.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – 2018, с. 740-741.

87 – 4713-205 – 4093 *„Дядовата Славчова унука“* / Тодор Влайков (повест) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ХОРО” НА АНТОН СТРАШИМИРОВ
(Информационна картина)**

Кристина Александрова

1. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

1.1. Автор – Антон Тодоров Страшимиров е роден на 15 юни 1872 г. в гр. Варна в семейство на зидар, преселник от Разложко.

От малък обикаля Добруджа, слугува в кръчми и кафенета, работи по тютюневи ниви и като словослагател, книговец, бояджия.

През 1890 г. е начален учител в различни села.

През 1902 г. става народен председател на младежкото крило в Демократическата партия.

След войните редактира сп. „*Наша дни*”, което отразява културния живот на България.

Умира на 7 декември 1937 г.

Съч.: „*Дулчев*” (1837), „*Свекърва*” (1906), „*Хоро*” (1926)...;

1.2. Заглавие – „*Хоро*” [1];

1.3. Литературен род – епос;

1.4. Литературен вид – роман.

2. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

3. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

3.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, лирически герои, хронотоп, особености на художествения стил):

3.1.1. Тема – патриотичният дълг и справедливостта;

3.1.2. Лирически сюжет: В романа „Хоро“ героите са предимно държавни служители, кметове и военни. Те обсъждат действията, които трябва да предприемат, за да защитят народа и родината. От диалозите между тях разбираме какви са били техните виждания и мисли спрямо случващото се през първата четвърт на XX в.

Противоречията и неспазването на йерархията са показани посредством личното мнение на помощник-кмета Дечко.

Специален акцент е поставен върху чувството за дълг и справедливост към народа – все качества, които трябва да притежава всеки държавен служител...

3.1.3. Герои: Карабелъови, Иско, Гнойнишки, Кандилев, Нако, Яко Дундов, Софка, Марга, Димо, Дечко, Мичето, Марко;

3.1.4. Хронотоп (време, пространство):

3.1.4.1. Време – протяжно (20-те години на XX в.);

3.1.4.2. Пространство – протяжно (някъде в България);

3.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети):

3.1.5.1. Метафори: „Шепнат из коридорите грозни сенки.“, „...Около дълга маса стояха сдървени лица“, „железна воля“, „Но лицете на Гнойнишки позеленя“, „планините, горите и полетата са мъртви без хора“, „Стаята онемя, очите на всички се скриха под сключените вежди“, „Председателят мигаше с ръка върху звънца“, „Сдървените лица около масата оживяха“, „и мъртвите имат уши“, „Пламна мургавото лице на снажния помощник-кмет“...;

3.1.5.2. Символи: врата, език, олтар...;

3.1.5.3. Епитети: „грозни“, „дебели“, „одървени“, „висок“, „мургав“, „плещест“, „опулен“, „закръгли“, „снажния“, „засъхналите“, „здрава“, „възхитено“...

3.2. Дефрагментация: Творбата на Антон Страшимиров „Хоро“ ни връща назад във времето, когато за българския народ най-важна е била родината.

Лирическите герои се борят не само с врага за свобода, но и със самите себе си, престъпвайки човешките си принципи.

Силата на духа им, както и девизът „Един за всички, всички за един“ са давали стимул за подобър живот.

Този роман ще остави следа завинаги в историята на България.

4. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 742-745.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ
ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАЦИОНАЛЕН ДУХ
В РАЗКАЗА „ПО ЖЪТВА” НА ЕЛИН ПЕЛИН
(Фрагментарен анализ)**

Наталия Трайкова

I. ОБЕКТ: „По жътва” [1] на Елин Пелин (1877-1949)...

II. ПРЕДМЕТ: тема, сюжет, образи, герои, хронотоп (време и пространство), особености на художествения стил, чувства и въздействия.

II.1. Тема: антиномите на любовта...

II.2. Сюжет: Време на усилена жътва, горещ ден, слънцето безмилостно пече над полето.

Всички селяни се радват, че времето е пощадило реколтата.

Във въздуха се носят молитвени и чисти думи, изтръгнати от ободрените селски души.

Левент Никола се вслушва в гласовете на момите и трепетно очаква да чуе гласа на Пенка. Той заявява на майка си и на сестра си, че ще тя ще им стане снаха.

Щом дочува гласа на Пенка, оставя на земята сноповете житни класове, сърцето му затреперва.

Изведнъж песента на Пенка секва.

Едно босоного хлапе донася вестта, че Пенка е примряла от адската жегата. Паднала е като от ударена от куршум върху земята.

Никола е изумен и отчаян, той ридае.

На следващия ден всички селяни – въпреки усилената жътва – са на погребението на Пенка...

II.3. Образи: смъртта, жегата и маранята...

II.4. Герои: Никола, Пенка, жетварите...

II.5. Хронотоп: по време на жътва из равното Софийско поле...

II.6. Особенности на художествения стил (метафори, епитети...):

II.6.1. Метафори: „златни ниви“, „песен млада, волна, широка като полето“, „златни снопи“...;

II.6.2. Епитети: „тъмни“; „благодарствени“; „жарки“; „напатели“; „настрадали“; „ехливи“...;

II.7. Чувства и възприятия: Разказът „По жътва“, подобно на повечето Елин-Пелинови творби, е посветен на селския живот.

В своето творчество писателят често представя неволите на селския човек, с усърдие разкрива селската психология и светогледа на човека от село.

В „По жътва“ темата за любовта е издигната до фундаментална ценност, осмисляща човешкото съществуване.

Редом до нея обаче „стои“ и смъртта – жестока и страшна.

Младата Пенка, изгората на Никола, умира от слънчев удар.

Съществено място в творбата имат пейзажните описания, които структурират композиционната рамка на повествованието.

Именно чрез пейзажа в началото на разказа авторът подготвя читателя за следващите събития. Чрез метафоричния образ „свило се е синьо небе над земята и сипе огън и жар“ е създадено усещането за някаква унищожителна стихия и безизходност.

Цялата природна картина носи тягостното усещане за безпомощност, за дебнеща и наближаваща опасност:

„слънцето се е спряло огнено и немилостиво“...

Душите на жетварите са изпълнени с радост и надежда. Златните ниви ги правят щастливи. Те са благодарни на Бог за богатата реколта и заявяват своята непоколебимост да се трудят усилено:

„Нека работим, нека работим!“...

На фона на всеобщото въодушевление и веселие е разкрита любовната сюжетна линия. Чистата обич между Пенка и Никола ни праща към дълбините на човешката душа.

В крайна сметка разказът „По жътва“ провокира размисли и чувства, будещи противоположни емоции у читателя. Следвайки фабулната интрига, ние следваме емоциите на героите.

Трудът е окриляващ, но трудът може и да погубва човека.

Чистата и красива любов носи радост и надежди.

Смъртта „идва“ внезапно, за да погуби Пенка – обичлива девойка, която заслужава щастие, тя е добра и трудолюбива.

Смъртта никога „не пита“ и винаги оставя след себе си много болка и тъга.

Е, такъв е и животът! В него има от всичко по много – много радост и много тъга, много мрак и много светлина, много любов и много самота...

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 746-747.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В ИДИЛИЯТА „ЗМЕЙНО” НА ПЕТКО Ю. ТОДОРОВ
(Академичен коментар)**

Виктория Кунчева

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Петко Юрданов Тодоров (1879-1916) е роден на 26 септември 1879 г. в град Елена в заможна семейство. Завършва гимназия във Велико Търново (1895), учи в „Лисе Насионал” в Тулуза (1896-1897). Издава в Русе в. „Законност”. Учи право в Барш, Швейцария (1898), и литература в Берлин и Лайпциг, Германия (1904). Той е един от най-ярките представители на литературния кръг около сп. „Мисъл” (П. Славейков, П. К. Яворов и д-р Кръстев).

През 1912 г. се лекува на остров Капри, където се запознава с Максим Горки.

Умира от туберкулоза на 14 февруари 1916 г. в Швейцария. Тленните му останки са пренесени в родината.

Съч.: „Драски” (1894), „Стихове на скучната лира” (1895), разкази, сборници с идилии, драмите „Зидари” (1902), „Самодива” (1904), „Страшил страшен хайдутин” (1905), „Първите” (1907), „Невеста Боряна” (1910), „Змейова сватба” (1910), „Събрани произведения” (в 3 т., 1957-1958), „Събрани съчинения” (в 4 т., 1979-1981).

I.2. Заглавие – „Змейно” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – идилия.

**II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична
информационна картина.**

III. ЦЕЛ – структуриране на академичен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

**IV.1. Фрагментация (тема, лирически сюжет, мотиви,
лирически герои, хронотоп, особености на художествения
стил):**

IV.1.1. Тема – несподеляната любов;

IV.1.2. Лирически сюжет – в идилията „Змейно” се

преплитат чувства на любов и самота.

Косьо копнее по Неда. Мъката му е огромна, но момичето нехае. Косьо остава сам с овцете в Балкана. Но горещият пламък на любовта не секва. Организира излет в планината, но Неда не идва с другите. От селяните той разбира, че изгората му се е омъжила – тогава „горчива усмивка заиграва на устните му”. Той напуска събора, за да не се върне никога повече сред хора...

IV.1.3. Мотиви: животът, самотата, жената, предателството, тълпата, слънцето, земята, тишината, страданието, любовта, съдбата...;

IV.1.4. Лирически герои: Неда, Косьо;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (3 години);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (Балкана).

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, олицетворения, сравнения):

IV.1.6.1. Метафори: „петляно време”, „къдравата лоза”, „белоснежни облаци”, „пребледна небото”, „черните скали”, „мразовита пустош”, „потайна доба е”, „потъмнелите му очи светнаха и двете”, „почерняла от свят”, „шепота на гората”, „широките му влажни плеци позлати слънцето”;

IV.1.6.2. Символи: Балкана, лозата, лястовицата...;

IV.1.6.3. Епитети: „тъмни”, „влажния”, „самодивското”, „майчини”, „къдравата”, „черните”, „сиви”, „тъмна”...;

IV.1.6.4. Олицетворения: „есенната нощ приспа селото”, „денят простре”, „слънцето надзърна”, „се заоглеждаха пътем белоснежни облаци”, „шепота на гората”, „пребледна небото”, „...широките му влажни плеци позлати слънцето”, „гласът на водопада гърми”, „на молби лесно му сърце омеква”...;

IV.1.6.8. Сравнения: „денят простре върху потъмнелите планински чалове влажния си ямурлук, па като морен пътник току виж, че се сврял под него”, „скри се като пуцинак в Балкана”, „всичко що могло душа да носи, дошло тук като на сбор”, „...душа му поби към слънце нагоре като полски знак”, „...като някой харамия развял ямурлук”, „...и сподавя тъмния ромон на гората, като зелено море”, „шепота на гората, като потайна мъгла”...

IV.2. Дефрагментация: Животът е празен, когато е лишен от чувства и любов. Така се чувства и Косьо в „Змейно”. Той е неразбран от любимата си Неда, неразбран е от семейството си, неразбран е от всички.

В този литературен образ Петко Ю. Тодоров е заложил по-осезаемо на влечението си към естествените форми на живота и художественото слово. Битовото е наслоено в елементите на сюжета, в изграждането на шрихите към образите, в диалозите, в общуването между човека и природата.

Какво е светът без любов? Място, лишено от чувства, съществуване без смисъл.

Може да се каже, че Косьо търси щастието в любовта.

Тя единствено може да го възроди и издигне над света.

Змейно означава, че нещо те мъчи – имаш да казваш хиляди неща, а не можеш да ги обясниш с думи.

Тежка е болката на Косьо, когато вижда, че не може да осъществи мечтата си. Разочарованието му е толкова силно, колкото е силна любовта му. Той не може да се помири с околния свят, не може да живее в среда, която не разбира чувствата му. Косьо остава верен на „своята несрета”:

„Самичък е бил, ще си остане самичък пак. Знае си самотията”!

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 748-750.

90 – 4713-209 – 3320 „Змейно” / Петко Ю. Тодоров (идилия) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА СИЛАТА НА ЛЮБОВТА
В РАЗКАЗА „ШИБИЛ” НА ЙОРДАН ЙОВКОВ**
(Литературоведски (А) и библиографски (Б) информационен модел)

Силвия Тончева

А. Литературоведски информационен модел

I. ОБЕКТ: Разказът „Шибил” [1] от **Йордан Йовков** (1880-1937)...

II. ПРЕДМЕТ (мото, тема, герои, мотиви, сюжет, особености на художествения стил, теза):

II.1. Мото: „Радка на порти стоеше, / отдолу иде Мустафа...”...;

II.2. Тема: Невъзможната любов, породена от греха и изкуплението....;

II.3. Мотиви: грехът; пренебрегването на живота; нравствената сила на красотата; младостта и силата; смъртта; насилието; любовта; прошката; проклятието; възмездието; доброто и злото; изкуплението на греха; песента; славата...;

II.4. Герои: Шибил (Мустафа), Рада, Велико кехая, Мурад бей...;

II.5. Хронотоп: Присъстват пространствени опозиции „горе : долу”, където „горе...” е Балкана – пространството на свободата, погазването на законите, но и на лишенията от любов. „...долу” е робството, там са социалните регламентации, там обаче е и любовта....

Смъртта на Шибил и Рада е описана в откритото пространство пред очите на другите, където символично се извършва „сватбата” им.

Последният епизод от разказа, разкрит чрез ретардация

[вж.: II.7.8], бавно и в детайли проследява придвижването на Шибил по улицата, където сякаш цялата природа е превърната в жив декор...

II.6. Сюжет: Разказът проследява пътя на Шибил от планината към равнината, където е срещата му с Рада.

Вниманието е насочено към момента на размисъл в подножието на планината.

В ретроспективен план – преди героят да вземе категоричното решение да слезе при обикновените хора и да загърби хайдушкия си живот, – е дадено обяснението за това решение.

Смелостта на жената, изправила се с цялата си красота пред страшния хайдутин, променя отношението на мъжете и дава тласък на промяната у Шибил.

Любовта му към красивата Рада го отделя от останалите хайдутини и той остава сам. Повикан от Рада и получил знак от баща ѝ и от Мурад бей, че му прощават прегрешенията, Шибил тръгва към равнината.

Когато сваля хайдушките си дрехи, той е назван от писателя с рожденото му име – Мустафа. Загатната е предстоящата опасност и е внушено очакването за трагичната развръзка. Фабулната интрига, снета в сюжета, следва „невъзможния“ път на Шибил към Рада, където са засадата, която му е подготвена, гърмежът на пушките и смъртта на двамата...

II.7. Особенности на художествения стил (метафори, символи, риторични въпроси, синекдоха, ретроспекция, ретардация):

II.7.1. Метафори: „*къщите се залюляха*“, „*мека и сладка светлина*“, „*планината тиха и замислена*“, „*светеха очите ѝ*“, „*червей загриза сърцето му*“, „*лазеха дълги сенки*“, „*падна черна сянка*“...;

II.7.3. Символи: „*черен гарван*“, „*хубава жена на пътя им*“, „*закука кукувица*“, „*бяла и червена кърпа*“, „*броеница*“, „*червен карамфил*“...;

II.7.5. Риторични въпроси: „*Къде беше тръгнала тъй натруфена на сватба ли?*“; „*Луд ли беше тоя баща? Който беше я пуснал сама из тия планини?*“; „*А момичето ми! А честта ми...*“...;

II.7.6. Синекдоха: „*Какво бяло лице! И тънка в кръста, а полите и широки като на кукла*“, „*очите ѝ сини зъбите бели...*“; „*Каква чудновата бърканица – мислеше си той – от жена, дете и дявол*“...;

II.7.7. Ретроспекция: „*Мислеше си как преди месец-два...*“...;

II.7.8. Ретардация: „*Припукаха пушки. Стъклата на прозорците зазвъняха, къщите се залюляха, върху земята сякаш падна черна сянка. Шибил се спря, страшен, хубав. Накъса броеницата, но карамфила не хвърли, кръстоса ръце на гърди и зачака. Миг-два – колкото сеимените отново да напълнят пушките си. Остър писък се издигна откъм долната махала. Шибил не трепна. Друг писък откъм портата на Велико кехая. Шибил се обърна: беше Рада. Тя тичаше към него и простираше ръце, като да го запази, той разтвори ръце, като да я прегърне. Припукаха пак пушки. Падна Шибил, падна най-напред на лицето си, после възнак. Падна до него и Рада.*“...;

II.7.9. Теза: Разказът внушава идеята за нравствената сила на красотата.

Красивият човек – следвайки най-ненатрапващите се философски перспективи в творчеството на Йордан Йовков („*Албена*“, „*Шибил*“, „*Индже*“, „*През чумавото*“...) – винаги носи в себе си и някаква изначална способност да прави добро.

Нарушаването на нормите на човешката общност не може да получи опрощение.

Грехът трябва да се изкупи: изкуплението на Шибил идва чрез смъртта, а смъртта на Рада е наказанието за греха на бащата, който приема детето му да стане „примамка“ за хайдутината.

Пренебрегването дори на невъзможната любовта също е грях, който се наказва...

Във философската концепция на Йордан Йовков човекът, който веднъж се е отделил от

общността на „своите”, вече не може да бъде част от нея.

Той е вече „друг” и неговото завръщане задължително отнема екзистенциалните мотиви на „другостта”...

Разказът „Шибил” е облъхнат и от една тиха, но в същото време – дълбоко осъзната литературна надежда, че зад природните очертания на красотата се крият и нравствени послания.

Тъкмо красивото в този разказ изтласква положителни човешки добродетели.

Пак красивото – като антипод на физически грозното, отвратителното и отблъскващото – крие в себе си естествения стремеж на човека към търсене и намиране на чиста хуманизираща хармония.

Йордан Йовков е от ония български писатели, които превърнаха това търсене в своеобразен литературен апотеоз, в религия, но и в някакво извисяване над хоризонта на целомъдрената нравственост.

III. МЕТОДИ: Фрагментарен анализ; библиографско моделиране.

Б. Библиографски информационен модел

I. Азбучен библиографски списък на произведения на Й. Йовков

1. **Йовков**, Йордан. *Земляци* : [Разкази] / Под ред. на Петър Динеков. – С. : Хемус, 1946. – 82 с. – (Българско творчество)
2. **Йовков**, Йордан. *Индже* : Разкази / Под ред. на Петър Динеков. – С. : Хемус, 1946. – 72 с. – (Българско творчество)
3. **Йовков**, Йордан. *По жицата* : Разкази / Худож. Тодор Панайотов. – С. : Бълг. писател, 1967. – 76 с. : с ил. – (Наши класици)

I. 1. Информационен модел на списъка

1. **По документалната структура** на информацията са включени три разказа, публикувани във вид на книги.
2. **По адресната структура на информацията** списъкът е предназначен за ученици от средното образование, запознаващи се с творчеството на Й. Йовков.
3. **По библиографската структура** предлаганата информация представлява списък на литература.
4. **По видовата структура** на информацията този списък е препоръчителен.
5. **По функционалната структура** списъкът е предназначен за целите на самообразованието на учениците.
6. **По съдържателната структура** списъкът е литературоведски.
7. **По организационната структура** информацията е представена в азбучен ред.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 751-754.

91 – 4713-212 – 2522 „Шибил” / Йордан Йовков (литературоведски и библиографски информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)

**ЛИТЕРАТУРНА ПРЕДСТАВА ЗА КОСМИЧНИ МОТИВИ
В РАЗКАЗА „ВАМПИРОВА БУЛКА” НА НИКОЛАЙ РАЙНОВ
(Фрагментарен анализ)**

Теодора Топалова

I. ОБЕКТ: „Вампирова булка” [1] от **Николай Райнов** (1889-1954)...

II. ПРЕДМЕТ (тема, сюжет, мотиви, образи, герои, особености на художествения стил (метафори, сравнения, ретардации...), чувства и въздействия:

II.1. Тема: зрелостта и социалният статус на личността...

II.2. Мотиви: емоционалната зависимост между хората; гневът; необузданата страст...

II.3. Сюжет: Един цар има три дъщери за женене. Оповестяват в цялото царство, че царските дъщери ще си избират съпрузи, но най-малката от тях не трябва да бъде пожелана от никого, защото е прекалено млада и не е дошло времето ѝ за женене.

Единственият ѝ кандидат, който се появява, е твърде странен и грозен човек, той всява страх: едната половина от лицето му е бяла, а другата – черна; едната му ръка е бяла, другата – черна; едното му око е бяло, а другото – черно...

Колесницата, с която се появява, е украсена с прилепи; кочияшите са черни хора, облечени в сърмени дрехи.

Майката и бащата не искат да дадат дъщеря си на такъв зет, но девойката изпитвала срам, че ще стане за смях („Ако изпусна този момък, ще се разнесе по царството мъква, че никой не ме иска. Това ще бъде срам за мене. Лош, добър – него ще взема. Вижда се, че той ми е бил на късмет.”).

Младата жена обаче избира тъкмо този мъж за свой съпруг.

Въпросният избранник се оказал вампир, който живее в царството на смъртта, където всъщност отвежда избраницата си...

II.3. Образи: добро и злото...;

II.4. Герои: цар, три дъщери, крал, принц...;

II.5. Особенности на художествения стил (епитети, сравнения...):

II.6.2. Епитети: „отчаяна”, „засрамена”, „презряла”...;

II.6.3. Сравнения: „съблякъл си кожата, под нея се показала втора – като на риба, с дребни лъскави люспи; лъснала трета като на гуцер”...;

II.7. Чувства и вълнения: Основните мотиви в приказката „Вампирова булка” са свързани с емоционалните зависимости между хората, с гнева и необузданата страст, които действат като зла магия и проклятие, когато „се появят”.

Ако душата ти се окаже под властта на тези емоции – казано с езика на приказките, – значи ти е направена зла магия.

Подобни емоции не са присъщи само на престъпници, пияници, наркомани или пропаднали хора.

Те мога да бъдат открити и в най-изтънчените човешки същности, при които разрушителните емоции могат „да живеят” под формата на свръхчувствителност, извънмерна гордост или тероризиране на наследниците, сторено в името на „доброто бъдеще на детето” и мнението на хората.

Злото в човека има една съществена характеристика – то „мачка” по-слабите хора.

В подобни ситуации по-силният „изяжда” по-слабия.

Този тип поведение е присъщо на всички хора, обладани от злобата, завистта, алчността, самосъжалението и натрапчивите мисли.

Във „Вампирова булка” младата жена е отчаяна, че никой не я иска за съпруга, а това означава, че тя ще бъде засрамена от хората.

Бракът за една жена открай време е бил и въпрос на престиж и социален статус.

Ако никой не те иска, ще станеш за смях в обществото. Подобен емоционален срив може да понесе личност, чийто дух е силен.

Вампировата булка на Николай Райнов се страхува от чуждото мнение, тя не иска да „стане за смях”.

Ударена с гордостта ѝ. Героинята няма увереност и самочувствие, защото и двете ѝ „посестрими” са се оженили, а нея никой не я иска.

Най-малката дъщеря на царя просто трябва да порасне.

Възрастта и прибързаността ѝ я „отвеждат” в царството на злата магия и смъртта.

Трябва да почакаш да „прорастеш”, да направиш така, че новият ти социален статус да бъде равнозначен на биологичната зрялост...

III. МЕТОД: фрагментарен анализ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 757-758.

92 – 4713-213 – 2395 „Вампирова булка” / Николай Райнов (разказ) (фрагментарен анализ)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „КРЪВ” ОТ КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ
(Информационна картина)**

Йоана Дамянова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Константин Илиев Константинов (1890-1970) е роден в Сливен. Завършва право в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (1911), след което специализира юридически науки в Париж (1911-1912).

Бил е съдия, адвокат, юрисконсулт, директор на Радио „София” (1944), председател на Съюза на българските писатели (1945-1946)...

Първите му литературни опити са от 1907 г.

Сътрудничи на в. „Българан”, сп. „Златорог” и др.

През 1914 г., заедно с Димчо Дебелянов и Димитър Подвързачов, издава сп. „Звено”.

Превежда творби на Хенрих Хайне (1797-1856), Гюстав Флобер (1821-1880), Емил Зола (1840-1902), Константин Балмонт (1867-1942), Анна Ахматова (1889-1966) и Антоан дьо Сент-Екзюпери (1900-1944)...

Съч.: „Към близкия” (1920), „Любов” (1925), „Босата команда” (1929), „По земята” (1930), „Трета класа”, „Отбор юнаци” (1933), „Кръв” (1933), „Ден по ден” (1938), „Седem часът заранта” (1940), „Птица над пожарищата”, „Приключенията на котарака Мър-Мър” (1945), „Златната къчица” (1947)...

I.2. Заглавие – „Кръв” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман (откъс).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV. 1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – родовата кръв;

IV.1.2. Сюжет: Вяра Добрева е лекар. В дома ѝ идва комунистът Деян Чавдаров. Той е ранен. Вяра превързва раната му и не му позволява да си тръгне. В града всички говорят за него, а и полицията го издирва. Но самоличността на Людскан Зафиров, един от нелегалните куриери, е разкрита и се налага някой да го замести. Вяра предлага себе си. Придружава я учителят Павел Дойчинов.

На уреченото място Вяра и Дойчинов срещат Владимир, който им дава куриерската пратка. Когато Вяра се връща с Дойчинов в София, печатницата на комунистите е взривена. При акцията загива 18-годишният Янко, на когото Вяра е кръстница. Вуйчо Иван, бащата на Янко, плаче и кълне комунистите. Вяра и Деян се опитват да го убедят, че синът му е загинал за добра кауза, но като разбира, че и те са комунисти, наскърбеният баща ги заплува и си тръгва. Вяра заявява на Деян, че ще е най-добре да напуснат града.

Следва странно затишие. Не идват никакви новини. Павлина, жената на Богдан Радев, става куриер. За спътник Павлина взима със себе си студента Асен Минчев. Людскан проследява Асен и Павлина, защото има съмнения. Веднъж Вяра вижда Павлина и Асен да слизат от влака. След като се разделят, Вяра проследява Асен и вижда как той влиза в полицейското управление, а часовият отпред му отдава чест.

Вяра е твърдо решена да убие предателя, но Людскан я спира, като я уверява, че ще се погрижи за всичко. Деян заминава за няколко дни извън София заедно с леля Мика, която е помощница на Вяра.

В това време се случва атентатът в църквата Св. Неделя. Загиват около 160 души, много са ранени. Вяра сънува кошмари.

Въстанието на комунистите през септември 1924 г. не избухва. Всички конспиративни връзки са отрязани. Богдан Радев е в паника. Чавдаров, Вяра и Цветана са заедно.

Телефонът иззвънява и Вяра прави грешка, че го вдига. Идва Людскан и казва, че трябва да бягат, защото до половин час ще дойде полиция.

Идва Радев и съобщава, че жена му е убита. Людскан признава, че той я е убил, защото я е видял заедно с предателя Асен. Радев е бесен, но в този момент в двора се появяват полиците. Людскан намира път за бягство, но само Цвета тръгва с него. Той успява да избяга, но тя е заловена. В къщата остават Радев, който е решен да умре заради жена си, Деян Чавдаров и Добрева. Вяра не иска да остави Деян.

Двамата вече са твърде влюбени. Полицията скоро намира начин да влезе в къщата, Радев е убит, а Чавдаров и Вяра са заловени. В затвора Чавдаров е разпитван по три пъти на ден, накарва се самоубива.

Научавайки за смъртта му, Вяра се вцепенява и вече нито плаче, нито говори.

Двете жени са осъдени на смърт.

Вяра протестира срещу наказанието, като заявява, че е бременна.

След два месеца заменят присъдите на Вяра и Цвета с доживотен затвор.

Когато се ражда момченцето на Вяра, тя вече не иска да бъде комунист.

Дойчинов е освободен и идва на свиждания на Вяра и детето заедно с Катя – гърбавата приятелка на Вихров.

Людскан бяга в чужбина...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (1923-1924 г.);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (София, лекарски кабинет...);

IV.1.4. Герои – Чавдаров, д-р Вяра Добрева, Людскан, Радев, Леля Мика, Асен Минчев...;

IV.1.5. Мотиви – дългът, лоялността, предателството, отмъщението...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, сравнение, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „Малки руси мустачки, отпуснати небрежно надолу, се сливаха с две гънки на горчивина около устните.“, „Облечена в бяла престилка, дребна, мургава и стройна, тя веднага излъчваше сияние с някаква преснота и бодрост. Живите ѝ черни очи, въпреки трийсетте години, излъчваха чистосърдечие и радост.“, „Почват да душат насам... Не знаят нищо положително, но се съставят мрежата...“, „Очите ѝ блестяха, лицето бе пламнало, въздухът не

и стигаше.” „Момичето беше застанало пред него с разширени, като че цели, до миглите, черни очи и не мърдаше. Не подаде ръка, не проговори, само издълбоко пое дъх и посегна да се облегне на масата.” „Той мълчаливо я изгледа, изумен, като че пръв път я виждаше, гласът му изведнъж стана несигурен, стопен неочаквано за самия него в странна мекота.” „Когато изви лице, очите ѝ грееха, тъмни и влажни, в благородна усмивка.” „Но то ще бъде грандиозно, Добрева, представете си само!... Ще бъде стихен и кървав пожар, онова, което се готви!... А-а-а!... Всички тия мръсотии, трупани от векове, ще изчезнат веднъж завинаги!... Те и не подозират, тъпоумните му мерзавци... Те мислят, че това не е наистина!...”, „Не чувствате ли, Добрева, че ние сме на прага, че новият свят е вече тук – близко, съвсем близко?... Ето, аз виждам това тъй ясно, че струва ми се, да простра ръка и ще го докосна!...”, „Кръвта лудо блъскаше в жилите ѝ, някакъв хаос, заключен и спотайван до днес, изведнъж се бе отрицил и заедно със себе си освобождаваше и самата нея.”...;

IV.1.6.2. Сравнение – „Тя ме пази като вълчица... мене и всичко около мене... бъдете спокоен!”...;

IV.1.6.3. Епитети – „бледо скулесто”, „живи черни”, „преснота и бодрост”, „безкръвно”...

IV.2. Дефрагментация: „Кръв” е сред творбите с особено драматична съдба в българската литература.

Заради въпросите, които поставя, романът на Константин Константинов често е бил подлаган на идеологически прочити, в които художествено-естетическите му страни са оставали в периферията.

При две от общо трите си издания романът е подложен на остри нападки – най-вече от политически характер, тъй като през 1933 г. (*първо издание*) травмата в общественото съзнание, която нанасят септемврийските събития от 1923 г., все още не е надживяна, а през 1946 г. (*второ издание с незначителни промени*) творбата вече трудно се вписва във вече формиралите се социалистически представи за добра литература.

При всички случаи обаче недоогледани и недооценени през годините остават редица образи и повествователни решения, които заслужават вниманието на литературните историци, заради силата на някои метонимични изображения:

„Гласът му премина в дълбок и възторжен шепот:

– Не чувствате ли, Добрева, че ние сме на прага, че новият свят е вече тук – близко, съвсем близко?... Ето, аз виждам това тъй ясно, че струва ми се, да простра ръка и ще го докосна!...

Облегната на масата, тя гледеше неговото смекчено под жълтия абажур лице като в някакъв нимб. Усещаше ли тя всичко, за което той говореше?... Цялото ѝ същество трептеше сега, пронизано от едно ново, голямо разбиране, неясно и за самата нея, ала окончателно и фатално.

Кръвта лудо блъскаше в жилите ѝ, някакъв хаос, заключен и спотайван до днес, изведнъж се бе отрицил и заедно със себе си освобождаваше и самата нея.

Минути ли бяха минали – или години?... Тя се изправи бавно, като разбудена, разкърши плещи и прокара длан по челото си. Прислонен на възглавниците, той седеше все така, далечен, полуусмихнат и мълчалив.”...

Романът „Кръв” е сред най-добрите постижения на българската литература, които търсят своя сюжетен източник в септемврийските събития от 1923 г. – напр.: „Септември” (Гео Милев), „Ръж” (Ангел Каралийчев), „Пролетен вятър” (Николай Фурнаджиев), „Жертвени клади” (Асен Разцветников), „Слънцето угаснало” (Владимир Полянов), „Хоро” (Антон Страшимиров)...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014 ; Ново е-изд. – 2015, с. 761-763.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ
В РАЗКАЗА „ПОД ШАРЕНАТА ЧЕРГА” ОТ ЧУДОМИР
(Академичен коментар)**

Борислава Борисова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Димитър Христов Чорбаджийски с псевдоним **Чудомир** е български писател, краевед и художник. Роден е на 25 март 1890 г. в с. Турия, Старозагорска област. Учи в местната гимназия до 1906 г. През есента на 1906 г. се записва в държавното рисуwalно училище, което завършва през 1913 г.

Взема участие в Балканската и в Първата световна война. Специализира в Париж (1929-1930). От 1933 г. до края на живота си се отдава на писателска и просветна дейност към читалище „Искра” в Казанлък, където е несменяем председател, директор на музея и централна фигура в културния живот на града.

Умира на 26 декември 1967 г. в София. [1];

Съч.: „*Не съм от тях*” (1935), „*Нашенци*” (1936), „*Аламинут*” (1938), „*Кой както я нареди*” (1940), „*Консул на Голо бърдо*” (1947), „*Избрани разкази*” (1967), „*Пестете ни времето!*” (1969)...;

I.2. Заглавие – „*Под шарената черга*” [2];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои,

хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – любовта към семейството;

IV.1.2. Сюжет: В разказа „Под шарената черга” авторът ни описва житието на една многодетна българска майка. Тя от сутрин до вечер полага усилен труд за дома, за животните, за децата и мъжа си, без дума да каже, без крак да подвие. Отдадена на семейството, изцяло вгълбена от грижи и работа, тя пренебрегва собствените си нужди, заради силната любов и загриженост, която изпитва към тях. Дори и в трудните моменти тя намира сили да бъде изцяло отдадена на семейството...

IV.1.3. Герои – майка, баща и техните деца;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (надвечер);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (около семейното огнище);

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети):

IV.1.5.1. Метафори – „... ще го прекръсти пред старата икона...”, „...искири да пуца.”, „вкочелясала снага”, „кротък поглед”, „проснати тела”, „златна нимба”, „...прикътнали в топлине си пазви девет души”, „тежка вечеря”, „свита на скоба и бояща над своята челяд”...;

IV.1.5.2. Символи – икона, хляб, огнище, вода, зърна, вино, пръст, кръст, кръг, очи...;

IV.1.5.3. Епитети – „малките”, „старата”, „относителен”, „голямата”, „малката зелена”, „голяма”, „женската”, „вкочелясала”, „кротък”, „забележима”, „посърналото”, „златна”, „старинна”, „дълбоко”, „чорлави”, „тежката”, „карнобатска”, „черните и червените”, „проснати”, „рошави”, „дебелият”, „шарената”, „тежка”, „орфан”, „кошмарен”, „разплаканото”, „широки”, „дълги”, „тихо, нежно и провлачено”...

IV.2. Дефрагментация: От Чудомировата творба „Под шарената черга” достига едно много силно усещане за възхищение към българската майка. Героинята в разказа ни показва какви жертви е правила жената, живяла в тези тъмни времена. Чудомир е описал жена, която се труди и носи цялата отговорност за семейството на плещите си. Нейният човешки път минава през лишения и изпитания, преодолявани в името на любовта. Героинята бди над своите деца като закрилница и това я кара да се чувства щастлива и удовлетворена.

През погледа на малкото дете авторът ни пренася във време на недоимък, усилен труд и безрезервен дълг към семейното огнище. С голямото си майчино сърце, изпълнено с много любов, жената е способна на всичко в името и благо на своите рожби.

Такава трябва да бъде всяка една българска майка – всеотдайна, любеща и силна, поставяща семейството пред всичко! Такъв трябва да бъде и всеки един от нас – да носи ценни качества и добродетели, които да са пример за гордост, силен дух, непримиримост, любов, загриженост и отдаденост. Би могло да се каже, че в така поднесена ни истина за живота авторът внушава уважение към всяка жена, защото тя сътворява най-голямото въздействие – живота.

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. *Вж по-подробно в: Речник на българската литература* : Т. 3. – С., 1982, с. 596-599.
2. *Златна христоматия на България* / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 764-765.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ МОДЕЛИ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ЖЕЛЕЗНИЯТ СВЕТИЛНИК” ОТ ДИМИТЪР ТАЛЕВ
(Информационна картина)**

Красимира Василева

I. ОБЕКТ (автор, съчинения, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – **Димитър Талев** Петров-Палисламов (1898-1966) е роден в гр. Прилеп. Расте в трудните години на Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война и учи с прекъсвания. Завършва славянска филология в Софийския университет и става главен редактор на в. „Македония”, а по-късно е сътрудник към в. „Зора”.

Заради политиката на македонизация на Пиринския край, през 1944 г. Талев е арестуван, обвинен е в национализъм и великобългарски шовинизъм и до 1948 г. работи в трудово-изправителни селища.

През 1948 г. семейството му е интернирано в гр. Луковит.

Властта променя политическите си виждания по Македонския въпрос и Димитър Талев е напълно реабилитиран в края на 50-те и началото на 60-те години на XX в, отличен е със звания и награди и е избран за депутат в 31. Народно събрание.

Посмъртно е удостоен със званието „Почетен гражданин на община Луковит”.

Съч.: „Сълзите на мама” (1925), „Усилни години” (1928-1930), „Под мрачно небе” (1932), „Златният ключ” (1935), „Великият цар” (1937), „Старата къща” (1938), „На завои” (1940), „Гоце Делчев” (1942), „Град Прилеп. Борби за род и свобода” (1943), „Завръщане” (1944), „Железният светилник” (1952), „Илинден” (1953), „Кипровец въстана” (1954), „Преспанските камбани” (1954), „Илинденци” (1955), „Самуил, цар български” (1958-1960), „Братята от Струга” (1962), „Разкази” (1962), „Хилендарският монах” (1962), „Гласовете ви чувам” (1966).

I.2. Литературен род на „Железният светилник” – епос;

I.3. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – страхът и робското подчинение;

IV.1.2. Сюжет: Турчинът и Стоян влизат в турската махала. Стоян се страхува, уплашен е, върви на няколко стъпки след него, навел е очи, очаква беда, не смее да завърже „опинъка” си, за да не привлече нечие внимание върху себе си. Едно турче със зли очи мята камък по него. Турчинът води Стоян в двора си, за да му премести тежки камъни от едно място на друго. Той е учуден от силата на младия селянин.

След като Стоян премества всички камъни, турчинът хвърля къшей хляб на кучето му и ги гони на улицата. Стоян е уплашен, не познава турската махала и се страхува да не го замерят с камъни или да не попадне пред сарая на бея. Лута се и случайно се оказва пред познат хан, където отсядат съселяните му.

Преспива в хана и ханджията го кара да се върне в селото при семейството си.

Стоян отново е на улицата, нерешителен е, спира се, колебае се, спомня си за близките си и за младото конче. Не може да реши накъде да поеме, тегли го към града, чувствата му са неясни, мислите – прости, страхува се за живота си, ако се върне на село.

Не може да реши накъде да поеме.

Спира се на пътя, колебае се, оглежда се и вижда двама турци на коне, идващи от града. Обзема го ужас, че това са Махмуд бей и Осман кехаята, които ще го застрелят, заради хрътката на бея. Стоян и Шаро се скриват под едно мостче на пътя и чакат конниците да отминат.

Страхът определя накъде ще поеме Стоян, той усеща, че в селото са беят и кехаята и там няма живот за него. Двамата – той и кучето – се запътват към града...

IV.1.3. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.3.1. Време – 1833 г.;

IV.1.3.2. Пространство – гр. Преспа и пътят към с. Гранче;

IV.1.4. Герои – турчинът, Стоян, турчетата, кадъна от семейството на турчина, кучето Шаро, ханджията, двамата турски конници;

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.1.5.1. Метафори – „глух шум”, „уплашени очи”, „парещи като огън камъни”, „обърнати гърбом къщи”, „закъсняло утро”, „светлината се разлива”, „душата напирва да изхвъркне от устата му като птиче”, „чукащи по мозъка му конски копита”...;

IV.1.5.2. Символи – градът, страхът, лабиринт, светлината, мракът, снежинките, пътят...;

IV.1.5.3. Епитети – *глухи, пусти, неравни, криви, здраво затворени, заключена, високи, уплашени, смели надежди, болезнена, запустяло...*;

IV.1.5.4. Сравнения – *„студените камъни пареха като огън”, „се лута като насън”, „и сякаш се събуди от тежък, мъчителен сън”, „глупав като пусто дърво”, „спря се като на раздяла”, „душата напират да изхвъркне от устата му като птиче”, „свят на кълбо”, „вече се премятаха снежинки”...*

IV.2. Дефрагментация: Стоян уплашено следва турчина на няколко стъпки и двамата влизат в турската махала. Годината е 1833, твърде рано е за надигането на глава за освобождението от турското робство.

Стоян е млад, прост селянин, току-що избягал от родното село в града.

Ужасен робски страх го сковала, свива се, приведен е, бои се да не привлече нечие внимание върху себе си.

Огромната сила на българина е спомената само в епизода с преместването на тежките камъни в двора на турчина.

Общото впечатление е типично за дългите векове на иго, доминирано от описанието на уличките в турската махала – тя е като глух, тих, пуст, каменен и враждебен улей, по който като вцепенен върви Стоян. Турчето го замеря с камък, все едно е диво бездомно животно. Турчинът го води тихо, не му говори и със знаци го командва да спре и да почака, докато им отворят външните порти.

Кадъната се крие от погледа му.

Българинът е презрян гяур, бавен, тромав, нерешителен, заслепен и страхлив, но все пак спечелва симпатията ни със своята добродушност – трудолюбив е, смело се нахвърля първо на най-тежките камъни, усмихва се на кучето си и на една своя надежда, цени „хитростта” на гладния Шаро, споделя въздишка, когато гладен го изгонват, с широки стъпки върви към познатия на съселяните му хан.

Стоян сякаш пасивно се носи по течението на робското безвремие, безволево, като насън, сякаш е със затворени очи и се лута като в лабиринт.

Той е без определена посока, лишен е от ярък характер, подчинен и аморфен, неочаквано намира пътя към познатия хан, без да знае как, но все пак лъже ханджията, че е в града по работа, не знае какво да прави, колебае се, спира се често, не вижда ясно с какво градът го привлича, не може да си спомни с какво го притегля родното село.

Времето предвещава настъпващата зима и не предлага утеха или топлина на главния герой.

Детайлно описаните му колебания на пътя го рисуват като загубено дете, което се свива на кълбо и се скрива под дървеното мостче, докато изчаква да отминат конниците.

Читателят не очаква от Стоян да извърши геройство, чужди на неговия характер и темперамент са патриотичният плам и смелостта, но му симпатизира, заради неговата доброта и простота.

Само историята с удушената хрътка на бея, която е конкретната причината той да остави родното село и да забегне в града, загатва за неговата спяща сила и правдив гняв.

Той е лутащ се и смъртно уплашен селянин, стискащ душата в зъбите си пред портите на непознатия град, където го очаква глад.

Стоян избира града и с това сякаш започва неговото съзряване като човек.

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 766-768.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РОМАНА
„ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ” НА СВЕТОСЛАВ МИНКОВ
(Информационна картина)**

Мартин Любенов

I. Обект (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Светослав Константинов Минков е български писател и преводач.

Наричан е Баща на българската фантастика, роден през 1902 г. в Радомир в семейството на подполковник Константин Минков.

Завършва средното си образование във Втора мъжка гимназия в София и учи във военното училище във Вайскирхен (Австрия). Не е призован за военна служба и не участва във войните, защото е „освободен по §1, буква от Р. Б.”.

Заминава за Мюнхен, където учи в Търговско-стопанската академия.

През 1941 г. е свидетел в първото дело срещу Никола Вапцаров. Участва в основаването на Българо-японското дружество за приятелство, а по-късно е служител в българската легация в Токио (май 1942 – ноември 1943) като драгоман (преводач). Освободен е от Министерството на външните работи и изповеданията на 21 март 1944 г.

Деветосептемврийският преврат от 1944 г. заварва писателя „безработен”. Постъпва веднага в редовете на БРП (к) – комунистическата партия. Работи като коректор във в. „Работническо дело”. Умира на 22 ноември 1966 г.

Съч.: „Синята хризантема: Разкази” (1922), „Сърцето в картонената кутия: Роман-гротеска в седем невероятни приключения (в съавт. с Константин Константинов) (1933), „Как гарджето стана певец: Приказка” (1965), „Лъв и жаба” (1943), „Игра на сенките” (1928).

I.2. Заглавие – „Дамата с рентгеновите очи” [1].

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – антиутопия:

IV.1.2. Сюжет: Романът проследява историята на жена, която се подлага на модерна операция, за да придобие рентгенови очи, с цел да постигне нови предимства и съвършенство. Героинята, обсебена от стремежа към красота и технологични новации, решава да се възползва от съвременната наука и да си постави рентгенови очи. С тези очи тя може да вижда през дрехи, стени и различни предмети... Първоначално това ѝ дава чувство за превъзходство и нови възможности, но с времето тя започва да осъзнава негативните последици от операцията.

Вместо да стане по-щастлива, жената става все по-отчуждена и неспособна да възприема реалността по нормален начин. Виждайки само вътрешността на хората и предметите, тя губи способността да се наслаждава на живота и човешките взаимоотношения. Тя става жертва на собствената си амбиция и на стремежа си към свръхчовешкото, като в крайна сметка губи не само човешката си същност, топлина, но и връзката си със света около нея.

Романът завършва с иронично послание – вместо да ѝ донесе щастие, технологичната интервенция води до нейната изолация и обезчовечаване. Тази развръзка подчертава основната идея на Минков за опасностите от прекомерния стремеж към технически и материален прогрес за сметка на духовните и морални ценности.

IV.1.3. Герои – Мими Тромпеева Чезарио Галфоне, синьор Морис де Валеф, Братовчедът на Валя.

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – имаме представа за времето, ясно разделено на дати;

IV.1.4.2. Пространство – събитията в романа се развиват около салона за красота и по улиците на града – имаме представа за пространство;

IV.1.5. Мотиви – рентгеново зрение, съвременна жена, безразличие, хайлайф, мозък;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафора: рентгенови очи, дамата, серумът...;

IV.1.6.2. Метонимия: очите, докторите...;

IV.1.6.3. Епитети: „безжизнен поглед“, „свършена жена“...;

IV.1.6.4. Сравнения: Очите ѝ, като рентгенови лъчи; Тя се движеше, като робот...;

IV.1.6.5. Символи: празната обвивка, рентгеновото зрение, безжизненото сърце...

IV.1.2. Дефрагментация: Романът представлява провокация за размисъл над проникването на новите техногенни идеали в обществото и цялостното променяне на обществената норма.

В сатиричното отражение на общественият живот от автора можем да намерим множество препратки и към днешното общество. Идеалът за *перфектност*, към който се стареае главната героиня, е трудно постижим без намесата на технологиите.

Предметът на разказа е критика на модерната наука, самоцелния технически прогрес и тяхното негативно въздействие върху човешката природа и морала на хората.

В сюжета главната героиня (Мими Тромпеева) се подлага на операция за регулация на зрението и така тя получава рентгеновите очи, и макар това да се счита за *дар*, тя започва да губи човешките си емоции и започва да не възприема света по нормален начин. Това поражда нейното отчуждение и дехуманизация, предизвикани от прекаления стремеж към перфектност.

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 769-771.

96 – 4988 „Дамата с рентгеновите очи“ / Светослав Минков (роман) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ТАТУЛ” ОТ ГЕОРГИ КАРАСЛАВОВ
(Информационна картина)**

Бонка Цанкова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Георги Славов Караславов (1904-1980) е роден в с. Дебър (дн. квартал на Първомай). Работи във вестниците: „Ведрина” (1926-1927), „Поглед” (1930-1934), „Ехо” (1930-1934) и др. Завърша Педагогическото училище в Шумен (1922) и агрономство в Софийския университет (1930).

Бил е директор на Народния театър „Иван Вазов” (1947-1949), главен редактор на сп. „Септември” (1952-1958), главен секретар и председател на Съюза на българските писатели (1958-1962)...

Съч.: „Свърши се нашата” (1946), „Нови пътища” (1959), „Танго” (1946), „Бащин грях” (1961), „Обикновени хора” (1952-1975), „Габерови” (1955), „Камък в блатото” (1959), „Глас народен” (1962), „Майка на всички” (1973), „Среци и разговори с Никола Вапцаров” (1961), „Близки и познати” (1968), „Ленко” (1957), „Снаха” (1954-1976), „Татул” (1972), „Танго” (1968), „Селкор” (1974)...

I.2. Заглавие – „Татул” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения сюжет):

IV.1.1. Тема – алчността и злобата;

IV.1.2. Сюжет: Селски гробища, погребват Минчо. Тук

са майка му (Марьола), брат му (Иван), жена му (Тошка) и невръстният му син (Петьо).

Присъстващите споделят спомени за мъртвия. Марьола започва да мисли как да се отърве от Тошка. За нея тя е голямо бреме. Хрумва ѝ, че по новия закон майката може да вземе не само детето, но и дял от нивите. Първоначално Иван се надсмива над тревогите на майка си. След това Марьола започва да си въобразява, че младостта на Тошка ще привлече някой мъж. Иван скоро започва да мисли същото. Той не иска племенникът му да остане без дял и мисли как да се спогоди със снахата. Тошка забелязва, че Марьола не ѝ говори. Старата непрестанно я кори, обвинява я, че взема от залька на детето си. Иван се съвещава дори с адвокат, но се оказва, че няма начин да изгонят вдовицата, без да ѝ дадат нищо.

Товага старата решава да отрови снаха си с татул [2] („*като не може друг, ние ще си помогнем*“). Набира семена от растението, половината сварява, другата половина запазва. Заклучва всичко в сандъка си. Скоро в селото настъпва голям проблем.

Един ден темен съселанин (Мангалчето) губи нивата си от Ганчовски, местен измамник. Мангалчето отива при Иван за съвет. Иван му препоръчва да потърси някакъв законен начин да си върне имота. Мангалчето решава да убие Ганчовски с брадва, но не само че не успява, но и го хващат. Ганчовски обвинява Иван в съучастие.

След десетина дни пускат арестантите. Иван се връща от затвора друг човек – припирните вкъщи започват да му се струват глупави. Старата продължава да умува кога да издебне Тошка, за да ѝ даде от татула. Иван се разболява и тя му дава вино с черен пипер.

Така Марьола решава да направи и с Тошка – първо да я разболее, а след това да ѝ даде паничка с вино и да сипе в нея татул. Тошка се разболява и Марьола веднага праща Иван и Петето по работа, за да не са в къщата, докато я трови. Кара снаха си сама да си налее вино и сама да си сложи от татула, смесен с черен пипер. Тошка изпива виното наведнъж.

Усеща странен вкус. Замайва се, мисли си, че се е напила.

Започва да халюцинира, вижда най-напред Минчо на вратата, после Иван, който *се превръща* в черно куче с шамия. Накрая разбира, че това куче всъщност е нейната свекърва, която я гледа от вратата...;

IV.1.3. Герои – Марьола, Иван, Тошка, Петьо, Продан, Димо, Гела Арнаутката, Мангалчето...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*след 1930 г., между лятото и зимата...*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*неназовано село в Добруджа*);

IV.1.5. Мотиви – смъртта, бедността, алчността, несправедливостта, наследството...;

IV.1.6. Особенисти на художествения стил (метафори, епитети, сравнения, бягащи

изречения):

IV.1.6.1. Метафори – „*Но гласът ѝ изчезваше някъде в гърдите и само тъп звук разтърсваше стройните ѝ рамене. „Какво ще правя сега? Как ще живея сама? Кой ще ме погледне? Кой ще ме съжали?“* – питаше се тя, *задавена в сладки, успокоителни сълзи.*“, „*Сега и маранята на тежкия ден беше по-гъста и по-задушна, и небето – по-сиво и по-прихлупено.*“, „*Като дете, погледено след несправедлива обида, Тошка избухна в неудържим плач. Хълтналите ѝ страни плузнаха в сладки изобилни сълзи!*“, „*Та тя се вълчи срещу Тошка още щом се завърнаха от погребението. Отначало си млъчеше, а ето че и с думи започна да я трови.*“...;

IV.1.6.2. Епитети – „*босокрак*“, „*гологлав*“, „*разгърден*“, „*високата*“, „*прегоряла*“, „*пусто*“, „*мрачно*“, „*еднообразно*“, „*глухо*“...;

IV.1.6.3. Сравнения – „*Гледат я... – завърши неопределено бабичката и щърбата ѝ челюст се прилепи като уста на костенурка.*“, „*Другите гледаха да подхванат разговор за полската работа, за кризата и безпаричието, но се спъваха и млъкваха като задавени.*“, „*А когато другите лягаха да спят, тя мигаше като пребита пред мижавата лампа, кърпеше дрешките му, от вехтото правеше ново.*“, „*Очите ѝ бяха студени и сухи, цялото ѝ лице изглеждаше като изляно от дърво.*“, „*Очите на старата се изкривяваха като на изплашена биволица.*“, „*Колко ме е мразела!* – плачеше Тошка. – *Отдавна ми е точила зъб, но се е прикривала. Страхувала се е от Минча. И защо? Какво съм ѝ направила? ...*“, „*Тошка приличаше на вейка, черната ѝ пребоядисана фустанела висеше като закачена на тояга. Нямаше презната руменина на лицето ѝ, бузите ѝ бяха се стопили, очите ѝ, закръглени дълбоко, горяха като възпалени.*“...;

IV.1.6.4. Бягащи изречения – „*Комуто пукне, той мижи*“, „*Пък сиромаш ли си, от охтика*

и Господ не може да те отърве”, „Всяка работа си иска майстора.” „Ами то си е така: умре ли кътникът, къщата се разтурва”, „Тя да не е господарка на кефа ти?”, „И поизтегли си, само че кога е жив човек, забравя се”, „От тия, дете си мълчат, по-лесно се полудява”, „Ела, мечко, изяж ме!”...

IV.2. Дефрагментация: Силно драматичен сюжет с остър криминален привкус. В някакво село, намиращо се някъде в Добруджа е извършено изключително по своя замисъл убийство. Свекърва (Марьола) отравя снаха си (Тошка) със семена и отвара от татул.

Актът на престъплението е дълбоко мотивиран – убийцата решава, че вдовицата ще заграби най-добрата част от семейните ниви. Такъв е законът. Марьола *предотвратява* намерението на Тошка.

Нещо повече: прави така, че тя сама да изсипе отровата в лечебното вино.

На практика няма убийство, налице е по-скоро самоубийство, което би трябвало да *отмени* сторения грях.

Във финала на романа сякаш всичко тръгва отначало, но наопаки. Персонажите най-сетне *добиват* своите истински нравствени изображения:

„– Влез де! – рече Тошка и се засмя с глас. – Какво гледаш така като изтърван заек? Влез, сама съм, мама я няма тук.

Той влезе, но не ѝ отвърна, само я погледна строго и свъси вежди.

– Защо ме гледаш така? – извика Тошка с упрек и разпери ръце да го прегърне. Но той се отдръпна. – Къде се бави толкова? – простена тя. – Мама ще ме изяде тук... Защо ме оставяш сама, нали знаеш каква е...

И чак сега Тошка видя, че това е Иван, облечен с дрехите на Минча. Тя отстъпи, спъна се в съдовете и падна. Медникът ѝ се видя голям, много голям, струваше ѝ се, че не той е в къщата, а къщата е в него. Тя се извърна към вратата и извика: *Ивана го нямаше, в кухнята беше се вмъкнало кучето. Главата му беше завита с черна кърпа, очите му светеха и само муцуната му стърчеше застрашително.* „А, падна ли ми!” – рече то и пристъпи. Тошка извика и се дръпна назад: *това не беше кучето, това беше свекървата. И хем беше тя, хем пък не беше.* „Иде да ме удуши!” – мина ѝ през ума. Тя извика и замахна с ръка. Но свекървата не трепна, гледаше я само, мълчеше и сумтеше ядно. Тошка се сгърчи назад ѝ запълзя към ъгъла. Тя се хвана за дрехите, изправи се, за да може по-добре да се брани, и се помъчи да извика. Но не можеше: гърлото ѝ беше схванато. Тя протегна ръце настрана, като да се запази, извърна глава и очите ѝ, широки и безцветно разлени, се облециха страшно. Една кръвожадна челюст изтрака пред нея и се разтвори като яма. Тошка се отпусна напред, гърдите ѝ се опряха на козяка, ръцете ѝ се плъзнаха, тя се сви и се свлече на студения под като откачена дреха”...

Поведението на свекървата напомня усилията на оня жрец от притчата за Светилището на Немийската Диана, който с цената на всичко *трябва да опази* чисти, неопетнени албанското езеро и гората на Ариция. В грубата житейска философия на Марьола се крие езически обичай – всеки *външен човек (Тошка)* е източник на зараза, на болест и нещастие...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия** на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 772-774.

2. **Татулът** (*Datura*) е род цъфтящи растения от семейство *Картофови (Solanaceae)*.

Всички видове татул са отровни и психоактивни, особено техните семена и цветове, които могат да причинят респираторна депресия, аритмия, треска, делириум, халюцинации, антихолинергичен синдром, психоза и дори смърт, ако се приемат вътрешно, както се случва в романа.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА НА ЕМИЛИЯН СТАНЕВ „АНТИХРИСТ”
(Информационна картина)**

Борислава Димитрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Емилиян Станев (псевдоним на Никола Стоянов Станев).

Роден е на 28.II.1907 г., в будно патриотично семейство в Търново.

През 1922 г. семейството му се премества в гр. Елена, където учи до VI (X) клас. На матура се явява във Врачанската гимназия като частен ученик през 1928 г. Учи живопис в Художествената академия в София. От 1932 до 1944 г. работи като дребен чиновник в столичната община.

За пръв път печата през 1931 г. в „Книга на книгите” социалния разказ „Срещу Великден”.

Сюжетите и героите му са традиционни.

Писателят умира на 15.III.1979 в София.

I.2. Заглавие – „Антихрист” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – конфликт между доброто и злото;

IV.1.2 Сюжет: В романа „Антихрист” са изобразени събития от последните десетилетия на XIV в.

Под формата на разказ от първо лице главният герой Теофил описва своя живот и премреждията си. В духовната си структура той носи рационално мислене, което търси обективни критерии за изводите на ума, потвърждение в непосредствения житейски опит. На тази основа възниква

конфликтът между него и обществото. Улавя двете главни тенденции в българското общество през последните десетилетия на XIV в. и ги фокусира в личности като Теодосий, Евтимий и Теофил.

В края на романа историческата ограниченост на Евтимиевата позиция разделя учителя и ученика веднъж завинаги.

Българската история в „*Антихрист*“ се осмисля чрез нейните трагични, повратни моменти. Макар да ни връща 6 века назад, романът е в съзвучие с актуални проблеми и на съвременността.

В романа „*Антихрист*“ авторът Емилиян Станев е пресъздал стилистично-езиковите параметри на старобългарските творби, тоест на жанра, наречен „житие“.

IV.1.3. Герои – монахът Теофил (Еньо); Патрирах Евтимий; Ралица; цар Иван-Александър;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство);

IV.1.4.1. Време – в романа действието е ситуирано през последното десетилетие на XIV в.;

IV.1.4.2. Пространство – основното действие се развива в Средновековна България, през XIV в.;

IV.1.5 Мотиви – Бог; Традиция; селският живот; съпротивление; криза; идентичност;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафора, метонимия, епитети, сравнения, символи): „Тъмен облак“; „Светли Надежди“; „Като бягство на птици“; „Сърцето му беше като мрамор“...;

IV.1.6.1. Метафора – „Огледалото“; „Светлината и мракът“; „Кръстът и християнските символи“...;

IV.1.6.2. Метонимия – „Кръстът“; „Мечът“; „Ръцете“; „Корона“; „Книгата“...;

IV.1.6.3. Епитети – „Мрачен“; „Греховен“; „Свещен“; „Порочен“; „Страшен“...;

IV.1.6.4. Сравнения – „Вярата като крехка свец“; „Страдението с огън“; „Човешкото тяло като клетка“...;

IV.1.6.5 Символи – „Антихристът“; „Огледалото“; „Огънят“; „Мракът“; „Пътят“...

IV.2. Дефрагментация: Причината за създаването на романа „*Антихрист*“ се корени в желанието на автора да изследва сложността на човешката душа, вярата и моралните дилеми в контекста на политическите и духовните промени – както в исторически, така и в личен план.

Прави впечатление, че творбата отразява и интереса на автора към духовното наследство на българското минало и религиозната философия.

Бих добавила и няколко ключови цели като например: Изследването на духовните и морални конфликти, Търсенето на истината, Търсенето на смисъл в хаоса, Размисълът върху личната свобода и отговорност.

Романът на Емилиян Станев „*Антихрист*“ е сложен и многопласов текст, който разглежда много важни теми – като например: вяра, морал, знание, съмнение...

Анализът на тези теми, както и на символиката, героите и философските аспекти на романа, разкриват дълбоките духовни и екзистенциални въпроси, които авторът поставя.

Това произведение продължава да бъде актуално и днес, като предизвиква размисъл върху основните въпроси за човешката същност и мястото на вярата в живота.

Сюжетът е пренаситен с исторически истини за живота, които преминават в диапазона от комизъм към драматизъм.

По уникален начин Емилиян Станев описва портретите на видни личности от нашата история като цар Иван-Александър и Теодосий.

Това е време на упадък на българската държава, малко преди турското робство.

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 775-778.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИТЕРАТУРНА ПРЕДСТАВА ЗА БЪЛГАРСКАТА БИТНОСТ
В РОМАНА „ТЮТЮН” НА ДИМИТЪР ДИМОВ**
(Литературоведски (А) и библиографски (Б) информационен модел)

Ирина Атанасова-Стойчева

А. Литературоведски информационен модел

I. ОБЕКТ: Откъс от романа „Тютюн” [1] на **Димитър Димов** (1909-1966)...

II. ПРЕДМЕТ (тема, мотиви, герои, имена, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил, теза):

II.1. Тема. българската битност...;

II.2. Мотиви: лудостта; деградацията; егоизмът;
трагичната любов; безнадеждността...;

II.3. Герои: Мария, Борис, Ирина, прислужницата...;

II.4. Имена: „Никотиана”, „Ноктюрно”, Шопен,
Дебюси, Бетовен, Цариград, Пера, Гърция, Лондон, Ню Йорк,
Париж, Алис Бакляян, Зара, Салварсан...

II.5. Хронотоп (време, пространство):

II.5.1. Време – линейно, късна вечер...

II.5.1. Пространство – конкретно, затворено, битово;
домът на Борис и Мария...

II.6. Сюжет: В дома на Борис гостуващата Ирина
среща очи в очи загубилата разсъдъка си Мария.

Срещата поражда проблисък на съзнание у болната,
разпознаване на гостенката и уродливостта на положението, в

което се намират.

Това я довежда до вторичен емоционално-психически срив и я запраща обратно в блатото на лудостта.

Ирина е потресена и ужасена, а Борис – безчувствен към случващото се и към психичните сътресения, преживявани от двете жени – и ѝ отправя предложение за брак.

Ирина отхвърля предложението, но се съгласява да остане негова любовница...

II.7. Особености на художествения стил (метафори, епитети, контрастни изображения, ретардация, конфликти):

II.7.1. Метафори: „само един автомат без мисъл и съзнание“; „умствената слепота“; „безумни, поразени от тежката болест ръце“; „зрача на съзнанието ѝ“; „плуваше споменът“; „споменът се блъскаше и скачаше безпомощно с разбити останки от други спомени“; „отломки от предишното ѝ съзнание“; „споменът за Ирина се блъсна и закачи неочаквано с един все още запазен блок от представи в паметта ѝ“; „пътечката на мисълта свърши изведнъж пред пукнатина“; „свърши пак пред пропаст“; „пропаст от разстроени центробежни функции на главния мозък“; „лицето ѝ пак замръзна“; „замърсеният ѝ скъп пенюар се развя като бална рокля“; „откъснат, скитащ и все пак цялостен блок от слухови представи и съзнателни импулси за произвеждане на тонове плуваше бавно в зрача на Марииното съзнание като ледена планина, огряна от слънцето“; „чиста, ослепителна светлина (...) се излъчваше от него“; „свързаха тайнствено разкъсаните нишки между представите в съзнанието на болната“; „все по-силна ставаше светлината, която се излъчваше от него, и все по-ясни образите, които огряваше“; „разсърдъкът бавно разпръскваше полумрака на лудостта“; „булото на лудостта, което ги отделяше от съзнанието на болната, се беше смъкнало изведнъж“; „светеше съзнание“; „красотата и свежестта му се забиха в честолубието ѝ“; „потъна в сред някакъв мрак, в който лудостта ѝ избухна отново; отломките на разбитото ѝ съзнание (...) се разпиляваха безследно“; „съзнанието ѝ се замъгли“; „мрачна и пламенна нежност“...;

II.7.2. Епитети: „окаяна човешка развалина“; „безупречната, отмерена Мария“; „тъпа, маниакална усмивка“; „умните, студени и печални очи“; „жалка поза на величие“; „високомерната и замръзнала гримаса“; „глупешко учудване“; „велика, несравнима артистка“; „недостижимо и приказно същество“; „жалката ѝ костелива фигура“; „жълтеникавите мъртвеици ръце на болната“; „трагичен шум“; „грознит шум на ролята“; „пародия на истинско свирене“; „болни, разногледни, но с израз на мислещо същество очи“; „омразно красиви очи“; „нахална втрепеност“; „хладен, спокоен, цинично звънящ тон“; „леден цинизъм“; „една луда“; „малкия дворец“; „безредния и трагичен шум от пиано“...;

II.7.3. Контрастни изображения (антитези, опозиции):

II.7.3.1. Антитези: „не омразна съперница, а само един автомат без мисъл и съзнание“; „Безупречната отмерена Мария се бе превърнала в окаяна човешка развалина“; „Меланхолично, спокойно лице – замръзнала тъпа, маниакална гримаса“...;

II.7.3.1. Опозиции: пенюар ↔ бална рокля; дом ↔ световна концертна сцена; неизлечима болест ↔ цветущо здраве; музика ↔ какофония ↔ крясък; красота ↔ грозота; чистота ↔ нечистоплътност; приказна недостижимост ↔ окаяност и развалина; съзнание ↔ лудост; светлина ↔ мрак; неизразимо приятно усещане/пламенна нежност ↔ ужас; слънце ↔ здрач; топло пастиле ↔ леден цинизъм; чувствителност ↔ безчувственост; планина ↔ пропаст; вълнение ↔ равнодушие...;

II.7.4. Ретроспекция:

„Нито Ирина, нито прислужницата знаеха нещо за оня топъл дъждовен следобед, в който лъчите на залязващото слънце пронизаха облаците и в който Мария беше изсвирила на Борис това ноктурно. (...) И най-после дойде моментът, в който Мария съзна отново предишната си

личност, част от миналото и всичко, което се бе случило между нея и Борис. Сега тя знаеше, че приключението им беше почнало, когато Зара замина с баща ѝ за Гърция, че беше жена на Борис и бе свирела нокторното след щастливата минута на отдаването си”...;

II.7.5. Конфликти: Ирина ↔ Мария („Умните, студени и печални очи, които по-рано Ирина мразеше, защото в тях имаше нещо, което можеше да привлече Борис извън парите” ...); **Борис ↔ Мария** („Борис извърна глава към Ирина. Върху лицето му се появи усмивка, чиято хладна, насмешлива безчувственост ѝ се стори непоносима. – Ти слушала ли си такъв концерт? – попита той” ...); **Мария ↔ Ирина** („Някъде в периферията, в здрача на съзнанието ѝ, пропит със завист и възхищение, плуваше споменът за това красиво матово лице с кафени очи” ...); „После тя бавно разпозна Ирина и почувствува горчива болка от овала на здравото ѝ лице, от линията на хубавите ѝ рамене и гърди” ...); **Ирина ↔ Борис** („– Ти нямаш право да извършиш това сега!... – извика Ирина, почти настърхнала от думите му”, „Ирина се задави от възмущение – О, Борис!” ...; „Тя го погледна разочарована, негодуваща” ...)...;

II. 8. Теза: Тъканта на текста се структурира като текстура от **опозиции и контрасти**.

Конфликтността функционира и на съдържателно (сблъсък на персонажите в движението на наратива и вътрешен, психологически конфликт, снет в съзнанието на Мария), **и на формално ниво** (лексикално и синтактично).

Композиционните похвати са сведени до противопоставяне на контрастни елементи и образи. Стиловата доминанта е психологизмът.

Преобладават психологични и символни художествени детайли.

Осезателно е присъствието на символната образност в общата художествена система на изследвания текст (*ръцете, очите, отломките, пианото, музиката, слънцето, дъждът, здрачът, викът, дисонансите, ледът, планината, домът...*). Наблюдава се и относителната тежест на звуковата (*музикалната*) и визуалната (*светлинната*) образност.

В този откъс от романа „Тютюн” битността се разгръща в полето на семейството, личните връзки и дома, поднесени в една непривична, гротескна плановост на противостоене, пораждаща дефицити, заплахата, сблъсък и травматичност.

Корпусът на текста очертава плътен контур на недостиг на съзнателност и съпричастност.

Наблюдава се гравитиране на смисловите ядра около структуриращите тематични оси за отделеност (*дистанцираност*) в нравствения вертикал (*високомерие*) и хоризонтал (*студенина, безчувственост, дисхармония, грозота, болка, болест, разпад, разрушение, заплахата, безнадеждност*).

Всичко това е постигнато посредством крещящи контрастни фигури, проектирани върху времеви, пространствени и релационни координати (*партньорските взаимоотношения, вечерта и микросредата на семейния дом, предполагащ близост, сигурност, топлина, уют, съпреживяване, подкрепа и същностна свързаност*).

Полето на литературния текст клокачи от свобода, експерименти, сблъсъци, повече или по-малко очаквани обрати и игра на значения.

Художествените черти на българската битност, извлечени с помощта на фрагментарния анализ, се разгръщат в контекста на затворено, битово, лично и фамилно пространство.

От вътканите **топосни референции две са ориентирани към публични пространства (ресторант и бар), а три – към лични местопребивания (дом, къща, апартамент).**

Смисловите единици за елементи от заобикалящата среда на героите са разположени в **битовия план на пространството (кресла, гардероб, роял).**

Личните отношения и на съдържателно, и на формално ниво се конфигурират като вектори, които са подчертано индивидуални.

На лексикално равнище – местоимения – се отбелязва ясно открояване на женската линия и на страдателния пред деятелния регистър.

На атомно равнище прави впечатление честотата на мимолетния (*шест* референтни единици за мигове, секунди, минути, моменти...) спрямо дългосрочния сегмент (*три* референтни единици за месеци, години, дни...).

В положителния регистър на ниво *денотати* има слабо присъствие на смислови единици, съотносими към представите за *доволство, блаженство, надежда*.

Доста по-сериозна наситеност и тежест отбелязват натрупванията на смислови единици в негативния регистър, гравитиращ основно около тематичните оси за *дистанция, безчувственост, дисхармония, грозота, болест, разпад, заплаха, безнадеждност...*

В неутралния регистър се установява съгъстяване на **концентрациите на смислови единици около организиращите ядра за мислене, съзнаване, виждане, забелязване...**

Общият извод, който може да бъде изведен от направеното проучване, е, че разгледаният литературен фрагмент очертава контурите на една „концентрирана”, дисонансна и травмирана битност, която функционира в пространствата на *личното*, което е в сблъсък с *не-личното*.

III. МЕТОДИ: Фрагментарен анализ; библиографско моделиране.

Б. Библиографски информационен модел

I. Азбучен библиографски списък на произведения на Димитър Димов

1. Димов, Димитър. Осъдени души. – С. : Ciela, 2013. – 318 с. – (Популярна класика)
2. Димов, Димитър. Поручик Бенц : Роман. – [2. изд.]. – С. : Бълг. писател, 1971. – 204 с. 1. изд. 1938.
3. Димов, Димитър. Роман без заглавие. – С. : Ciela, 2007. – 180 с.

I. 1. Информационен модел на списъка

1. По документалната структура в предлаганата информация са включени три романа.
2. По адресната структура на информацията това е списък, предназначен за студенти, изучаващи творчеството на Димитър Димов.
3. По библиографската структура предлаганата информация представлява списък на литература.
4. По видовата структура на информацията предлаганият списък е препоръчителен.
5. По функционалната структура този списък е предназначен за целите на задълбочаването на познанието по персоналията.
6. По съдържателната структура списъкът е литературоведски.
7. По организационната структура информацията е представена в азбучен ред.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 779-782.

99 – 4713-217 – 2523 „Тютюн” / Димитър Димов (роман) (литературоведски и библиографски информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

СЪВРЕМЕННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1942-1956 г.)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „НОЩЕМ С БЕЛИТЕ КОНЕ”
НА ПАВЕЛ ВЕЖИНОВ
(Информационна картина)**

Роберто Михайлов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Павел Вежинов (псевдоним на Никола Делчев Гугов) (1914-1983), е роден в София.

Той е белетрист, сценарист, публицист, журналист и обществен деец.

Съч.: „Следите остават” (1954), „Произшествие на тихата улица” (1960), „Човекът в сянка” (1965), „Прилепите летят нощем” (1969)...

Павел Вежинов е работил в редица вестници и списания. Бил е заместник-директор на „Българска кинематография”.

Бил е член на Бюрото на Управителния съвет на Съюза на българските писатели;

I.2. Заглавие – „Нощем с белите коне” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешките антиномии;

IV.1.2. Сюжет: Академикът не излиза от дома си в продължение на 10 дни. Той е обзет от чувство на безразличие и апатия. Юни е необичайно студен, дъждовен и мрачен, почти като средата на есента.

В мрачния кабинет телефонът мълчи. Всяка сутрин сестра му идва и носи пазарска чанта с покупки, а след това готви. Тя не се храни с него, а той от своя страна яде нетипично бързо и обилно.

След обяда го посещава племенникът му Сашо, с когото провежда разговор, като избягва да оценява ентузиазма му.

Племенникът е обиден и си тръгва. Академикът остава сам и набира първия номер, който изскача в ума му. От другата страна се обаждат женски глас, които изказват своите съболезнования и обясняват, че *поръчението* на академика вече е предадено на друг.

Така той разбира, че някакво *неудобство* е причината хората да не го търсят.

Академикът смята, че думата *неудобство* е съвсем безсмислена и е просто начин да се отреагира на чуждата болка.

След като се успокоява, той се връща в кабинета и се завива с одеялото...;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*м. юни*);

IV.1.3.2. Място – протяжно (*София*);

IV.1.4. Герои – академик Урумов, сестрата на академика, Сашо...;

IV.1.5. Мотиви – безразличие, мълчание, вина, безпомощност, истина...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, сравнения, епитети...):

IV.1.6.1. Метафорични олицетворения: „*времето беше негов съюзник*“...;

IV.1.6.2. Скрито сравнение: „*Някога покойният му баща казваше, че така ненаситно и лакомо започват да ядат старците, преди да умрат.*“...;

IV.1.6.3. Епитети: *здрачно, тежки, неловко...*

IV.2. Дефрагментация: Пред читателя се разкрива една летаргична картина, показваща как малките житейски драми влияят на всеки един от нас.

В откъса на романа „*Нощем с белите коне*“ академикът е показан като страдащ човек, изгубил всякаква вяра в живота.

Той усеща света като нереален, а всичко, случващо се вътре в него, – като абсолютно незначително.

Той не работи – просто съществува. Под въздействието на емоция, която всеки от нас е изпитвал поне веднъж в живота си, – дали от любовна несполука, или, както е в случая с героя на Павел Вежинов, поради смърт на близък човек...

Дори в тези тежки мигове Урумов намира сили да не предаде негативните си емоции на Сашо и провежда с него кратък, но изпълнен с чувства спор.

В този спор виждаме много от *обикновените* човешки качества, които притежават героите – обидчивостта на племенника и наставническия тон на вуйчото.

Всички тези обстоятелства са и причината да породят в читателя едно чувство на познатост, сякаш именно на тях и техните близки са се случвали подобни събития, разговори и перипетии.

Ние, потопени в емоционална атмосфера, намираме нещо познато, съпребивяваме с героите, съчувстваме им...

IV. МЕТОД – аналитична обработка на белетристична творба.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 785-786.

100 – 4713-218 – 4099 „Нощем с белите коне“ / Павел Вежинов (роман) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ЗЛАТНИЯТ ВЕК”
НА АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ
(Информационна картина)**

Цветомир Манасиев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Андрей Стоянов Гуляшки (1914-1995) е роден в с. Раковица.

В София завършва образованието си във Френския колеж. Започва работа като чиновник, но скоро се ориентира към писателската кариера.

Включва се в антифашистката съпротива и сътрудничи на „РЛФ”, „Жар”, „Заря”, „Звезда” и др. След 1944 г. е редактор във в. „Литературен фронт” и кореспондент на в. „Работническо дело”.

Работи като редактор в сп. „Септември”, гл. редактор на сп. „Пламък”, гл. редактор на сп. „Съвременник”, директор на Народния театър „Иван Вазов”;

I.2. Заглавие – „Златният век” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман (откъс).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – социалното недоволство след
Покръстването на българите;

IV.1.2. Сюжет: Преди Покръстването хората обработвали земята си според силата и числеността си, данъкът е бил незначителен, празниците са били често и точно подредени според сезонния поминък, времето е стигало за всичко.

Поповете са лоши хора, за всеки „християнски” ритуал взимат данък. На младите, които не искат да се венчаят пред

олтара, се гледа като на грешници и им се налага строг пост по 6 месеца, плаща се данък и на князе, боляри и комити, което довежда обикновените хора до глад и немотия.

Селяните, които не могат да платят данъка, заминават да работят при болярите, а манастирите стават техни крепостни стени.

Доказателство за злото, което се стоварва върху народа, е животът на Ханко – синът на Данил. Когато Ханко навършва 20 години, става войник на княза.

Въпреки че оръжието и конят са негови, го грози смъртно наказание, ако ги повреди или загуби. Уж животът си е негов, но всичко като ли принадлежи на княза...;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (864-927);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (Северна България);

IV.1.4. Герои – селяните от село Осеня, хановете, поповете, Ханко, Данил, Матей...;

IV.1.5. Мотиви – щастливото време, празниците, забраните, тиранията, войниците, непълноценните хора...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (епитети, олицетворения, сравнения, хиперболи, метонимия, антоними):

IV.1.6.1. Епитети – „щастливо“, „старото“, „отчуван“, „млади“, „сините“, „изкусни“, „дървени или глинени“, „чудни“, „синкав“, „старите“, „обикновени“, „бойни“, „забременелите“, „еретически“, „лоши“, „сватбен“, „крепостни“, „мрачни“, „зли“, „уверенни“, „тъжни“, „намножили“, „тиллиейски“, „накичена“, „безгрижна“, „езически“, „народно“...;

IV.1.6.2. Олицетворения – „Време живееше“, „пее вятърът“, „Радостта често ги спохождала“, „радостта да се е затирила“, „Скиташе радостта“...;

IV.1.6.3. Сравнения – „като спомен“, „като подгонени“, „като паяк-кръвосмукач“...;

IV.1.6.5. Хиперболи – „най-щастливите времена“, „най-голямо зло“...;

IV.1.6.6. Антоними – „весели и тревожни“, „сладки и страшни“...

IV.2. Дефрагментация: Сегашното време в откъса от романа на Андрей Гуляшки разкрива алчност, високомерие, бедност и нещастие – поповете са станали лоши хора, те не проповядват Христолюбивото учение, а работят за лична изгода; налагат строги наказания на жените, които са се осмелили да се сгодят по „еретически ритуал“ в гората. Данъците са непосилни...

Това, което се опитва да докаже авторът, е, че въпреки тежката съдба, споходила селяните от село Осенча, те остават верни на себе си и своите предишни традиции, запазват добротата и човечността си.

„Боляринът беше свой човек, още дядото на дядо му войводствуваше по тия земи, не притискаше осенчани чак толкова, че да го намразят, а попът гледаше през пръсти на езическите обреди, дори се старееше някак да ги похристиянчи, да ги сближи с християнския календар“.

Поведението на част от героите в романа ни кара да приемаме всичко, което ни се случва, с гордост.

Трябва да не се сломяваме пред аномалиите в живота – понякога „трудните времена“ съхраняват човешкото в човека, а то, ако не е поробено от алчност, незначитане и мизерия, винаги съхранява нравствеността...

МЕТОД – аналитична обработка на белетристична творба.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 787-789.

101 – 4713-219 – 4100 „Златният век“ / Андрей Гуляшки (роман) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В ПРИКАЗКАТА
„ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ЧЕРВЕНОТО САНДЪЧЕ” НА КАМЕН КАЛЧЕВ
(Информационна картина)**

Кристина Желева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Камен Калчев (псевдоним на Петър Митев Калчев) (1914-1988) е роден в с. Керека.

Отраснал в бедно семейство, той се изучава до гимназия в родното си село. Гимназия завършва в София през 1934 г.

Активист срещу фашисткия режим, той е излежавал едногодишна присъда за комунистическа дейност.

След освобождаването му от затвора, Камен Калчев следва в Свободния университет и започва работа като счетоводител.

След 9 септември 1944 г. редактира множество вестници и списания като в. „Септемврийче”, сп. „Пламъче” и „Септември”.

Има интерес към писането от малък, а през 1935 г. публикува първият си разказ „Кучешки живот”.

При всеки следващ написан текст, Калчев се стреми да развива способностите си и да разнообразява стила си на писане.

С произведения като „Огнено лято”, „При извора на живота”, „Маски” и др. Камен Калчев съумява да зачеркне теми от съвременната проблематика чрез всекидневни мотиви;

I.2. Заглавие – „Приключенията на червеното съндъче” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ (откъс).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – житейски антиномии;

IV.1.2. Сюжет: Текстът, който се разглежда в откъса от „Приключенията на червеното сандъче“ проследява различните притежатели на сандъчето и неговите преめждия. Започва се с кратко описание на текущото му местоположение.

Сандъчето е заключено в музея на революцията. Лентата се превърта до далечното миналото.

Сандъчето се прави поръчково от умел дърводелец.

Поръчителката – стара жена – има двама картиранти студенти. Сандъчето се прави за употреба от квартирантите. То им е от полза по всякакви различни, все удобни, начини.

На втората година от живота на сандъчето, стражари правят обиск на квартирата и намират забранени книги, съхранявани в него. Сандъчето се превръща във вещестено доказателство и е задържано, заедно с единия квартирант. В отчаянието си да не го загуби завинаги, хазайката отправя молба към студента-арестант да пази нейното сандъче.

Студентът и сандъчето отиват в затвора за няколко години. Студентът е преместен в друг затвор, от който успява да избяга.

Преди бягството поверява сандъчето на друг политически затворник. Заръката остава същата – да се пази сандъчето.

Новият притежател на сандъчето е освободен, а с него – и сандъчето.

Преди да успее да върне сандъчето на старата жена, настоящият притежател е мобилизиран и изпратен да служи във войска. Сандъчето започва да води войнишки живот, а в последствие – и партизански. Укрито е в землянка, от където след няколко месеца стражари в сини униформи го изравят.

Откарват го до градския полицейски участък. Въпреки тежките преめждия, сандъчето запазва здравината си, макар да губи вида си.

На повратния 9 септември в него се спъва началникът на милицията.

Оказва се, че това е умелият дърводелец, който изработил сандъчето...

IV.1.3. Герои – червеното сандъче, дърводелецът (началникът на милицията), старата жена, студентите-квартиранти, политическият затворник; стражарите в сини униформи;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (последното действие в откъса се развива на 9 септември 1944 г. Предходните събития са описани бегло, с ползването на неопределени времеви периоди: пролетта, няколко месеца и т.н. В няколко действия са назовани конкретен брой години: 2 години в затвора със студент-квартиранта; 1 година и половина (до лятото) в квартирата на старата жена. Сборно, с „престоя в землянката няколко месеца“ и „скорошното“ излизане на политическият затворник на свобода, можем да заключим, че са минали не по-малко от 4 години от първоначалната ни среща със сандъчето до финалът на откъса, поставяйки началото на събитията ок. 1940 г.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (градски квартал; полицейски участък; стая на ключари; затвор; военен пост на граница; музеят на революцията);

IV.1.5. Мотиви – сандъче, употребата на сандъчето, затвор, издръжливост;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафора, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафора – за сандъчето: „разказва“, „тръпеше“, „отиде на граница“, „стана партизанин“...;

IV.1.6.2. Епитети – „обикновено“, „хубаво“, „изоставено“, „удобно“, „стара“, „олющено“;

IV.1.6.3. Сравнения: „като вещестено доказателство“, „като миндерче“, „да пази сандъчето като очите си“, „и то като мнозина други стана партизанин“, „като на живо същество“;

IV.1.6.5. Символи – сандъчето, „тенекиени обшивки по ръбовете“...

IV.2. Дефрагментация: Идеята на творбата е да покаже човешката издръжливост, както и привързаността към познатото в конфликтно и нестабилно общество.

Сандъчето е същевременно деен герой и предмет, олицетворяващ свободата. То преминава през разнообразни обстоятелства, някои от които екстремни. Въпреки всичко, то запазва цялостта и

здравината си.

Набляга се и на отношението на околните към сандъчето.

Някои го пренебрегват или използват за лични цели, а други – милеят за него като символ на свобода, мир и спокойствие.

След всички приключения, героят – червеното съндъче – бива върнат на създателя му (макар и по случайност) и е поставен гордо на показ и в покой.

В глаголите, използвани по отношение на сандъчето, се вижда личният опит на автора. Тук се проявяват състояния, присъщи на хората, които авторът е наблюдавал в личния си опит и в битността си.

За сандъчето се казва, че: с него се прави всичко, каквото си поискат „собствениците“, а то търпи, бива арестувано, после освободено, само за да се мобилизира във войната, бяга и се укрива, докато е спасено.

... Съществено е да се знае, че по време на описваните в приказката събития, е живял самият Камен Калчев и е прекарал една година в затвора преди 9 септември 1944 г.

След освобождаването му започва да твори и намира гласа си като писател.

Личният опит на автора се разлива по страниците на *„Приключенията на червеното сандъче“* ...

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 790-791.

102 – 4991 „Приключенията на червеното съндъче” / Камен Калчев (приказка) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РОМАНА
„ГАЛАКТИЧЕСКА БАЛАДА” НА ЕМИЛ МАНОВ
(Информационна картина)**

Александар Крстевски

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Емил Радославов **Манов** (1919-1982) завършва гимназия в София (1937) и право в Софийския университет (1941).

Като гимназист се свързва с младежкото комунистическо движение, за което е изключен от гимназията. Малко по-късно става член на БОНСС (Български общ народен студентски съюз). През 1941 г. получава доживотна присъда за конспиративна дейност. Изпратен е в плевенския затвор, но малко след това е преместен в лагера за политически затворници край с. Динево, Хасковско. През 1943 г. е прехвърлен в Ловеч.

След 1944 г. става полковник в Българската народна армия, подпредседател на Комитета за наука, изкуство и култура (1952-1954), заместник-главен редактор на издателство „Български писател” (1955-1958), главен редактор на сп. „Родна реч” (1958-1966), подпредседател на Съюза на българските писатели (1967-1968). Сътрудничи на в. „Работническо дело”, „Народна младеж”, „Литературен фронт” и др.

Съч.: „Краят на Делиите” (1954), „Ден се ражда” (1959), „Бягството на Галатей” (1963), „Стръмнини” (1965), „Моето първо лято” (1967), „Галактическа балада” (1971), „Синът на директора” (1973), „Пътуване в Уиборбия” (1975), „Бягството на Галатей. Моето първо лято” (1975), „Пленено лято. Затворническа хроника” (1947), „Недостоверен случай” (1957), „Огънчето” (1957), „Бадемовото клонче” (1958), „Ваня и статуетката” (1967), „Кучето на разузнавача. Повест за юноши” (1972), „Галактическа балада” (1977), „Генерал-полковник П. Панчевски” (1951), „Подир синята птица” (1970), „Писма от София” (1970), „Грешката на Авел” (1963), „Съвест” (1968), „Младоженецът” (1973)...

I.2. Заглавие: „Галактическа балада” [1];

I.3. Литературен род: епос;

I.4. Литературен вид: роман *антиутопия* [2] (*откъс*).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешките антиномии;

IV.1.2. Сюжет: Луи Гиле е парижанин, бивш учител по история. Спомените го връщат в колежа „Абе Сийес“. Патрон на учебното заведение е Св. Франциск Асизки [3], което предопределя неговите либерални порядки. Учителите по вероучение, литература и социология са францисканци, такъв е и директорът отец Ивронь, който винаги е изпълнен с добри чувства към бедните. Учителят по математика е прикрит ляв социалист, а този по ботаника – таен десен маоист. Учителката по физика е последователка на Ницше, химичката е прикрита голистка [4], а учителят по философска пропедевтика е мазохист-центрист.

В пансона има дори таен комунист. Името му е Морис дьо Сен Сансез и е преподавател по рисуване. Луи Гиле е безпартиен, но членува в Патриотичната лига на президента. Това му създава известно чувство за сигурност. Той възпитава палавника Пиер в дух на благочестие и лоялност към държавата. Луи не си позволява никакви възклицания в негово присъствие.

Само Ан Мари Селестин има право да прави забележки на хлапака.

Тя всяка сутрин поднася на Луи кафе и вестника му. След прочитането на новините във в. „*Виктоар*“, Ан винаги го кара да си мие ръцете.

Отец Ивронь постоянно намира повод да похвали интелигентността на Луи. Сан Сансез също започва да гледа на него по-благосклонно.

Националното събрание на Франция е закрито. Министрите се назначават от президента. Те имат право да присъстват на неговото сутрешно обличане. Изключение прави само министърът на просветата, който почти винаги е в превантивна немилост. Президентът се самоназначава. Селяните спят по 24 часа в денонощието. В страната има два университета, които произвеждат само епископи и кадри за управленческия корпус. Създадени са още двеста модерни лудници за политическите противници на режима. Полицията, която е извънредно хуманна и просветена, съставлява половината от населението.

Целта на „*Галактическа балада*“ е да се внуши по-голямо уважение към славното минало на Франция. На Плас дьо ла Конкорд [5] е монтирана много стара гилотина, която и в момента работи така, както е работила преди два века...

IV.1.3. Герои – Луи Гиле, Морис дьо Сен Сансез, отец Ивронь...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XX-XXX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*Франция, но и различни планети...*);

IV.1.5. Мотиви: войната, мирът, изборът, човечността...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, сравнения, епитети, иносказания):

IV.1.6.1. Метафора – „*Космосът беше сцена, на която се разиграваха човешките драми.*“...;

IV.1.6.2. Сравнение – „*Дилемата му беше като тежест на планета на раменете.*“...;

IV.1.6.3. Епитети – „*галактически*“; „*необозримо*“...;

IV.1.6.4. Иносказания – „*По този повод дьо Сан Сансез бе нарисувал веднъж една смешна марионетка, един нещастен Пинокио, оплетен от конци, чиито краища противно на естествените закони стърчаха все нагоре, и бе предложил на неколцина колеги в учителската стая да измислят текст на рисунката – за най-сполучливия текст бе обещал бутилка мартел. И представете си, премията получи директорът отец Ивронь. Той влезе случайно в тоя момент, видя рисунката и възкликна: „А, ето един истински французин“. Добрият францисканец изгъта бутилката, а ние разбрахме тогава, че Сен Сансез е таен комунист. Изслушах съветите на жена си и се качвах на моя сив нежло. По пътя към колежа аз преповтарях на ум предстоящата си лекция за царуването на Ашурбанипал или на нашия Крал-Слънце, като търсех най-сдържани и неутрални изрази, както и*

мястото, където с достатъчно красноречие бих могъл да възвелича съвременна Франция.”...

IV.2. Дефрагментация – романът „Галактическа балада” на Емил Манов е типична антиутопия. Иносказанието конструира своеобразен транс-емпиричен поглед, който наблюдава взаимодействието между епохи и контексти.

Задачата на наратива е да обговори обобщения смисъл на тоталитарната държава. Историческите факти, имена и събития, където се появяват, са застинали в някаква театрална поза, която илюстрира необозримото в обозримия сюжетен източник.

Сарказмът, иронията и сатирата създават мета-наратив, който влиза в противоречие с утопичното наследство на марксистката традиция.

Отделни символни изображения рушат почти винаги представата за тоталитарна институционална власт:

„Мисля, че тези щрихи са достатъчни, братя земляни, за да разберете колко напред бе отишла Франция в сравнение например със Съединените щати, които бяха отишли още по-напред. Чудно ли е, че от време на време аз се заключвах в стаята си и по цели дни се разхождах там като луд, а Ан Мари Селестин трябваше да тича в колежа, за да ме извинява пред отец Ивронъ? Аз се разхождах наистина тихичко, за да не разберат съседите – и страдах. Душееше ме непонятно чувство на вина, тъга забулваше мислите ми. Спомнях си в тия минути за моя баща, все още вярващ в Робесиер и Делеклюз, все още надяващ се на онези, които отдавна почиваха в гробищата Пер ла Шез. В края на живота му гробищата бяха изравнени със земята, но той вярваше... Ан Мари Селестин в такива дни почукваше тихо на вратата и ми казваше отвън: „Луи, съземи се най-после. Тебе пак те гори огънят на Комуната.”...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 792.

2. **Антиутопия** – гр. *τόπος* → *dystopia, anti-utopia, cacotopia* – букв. **място, което съществува, но не е желано**. Антиутопията е антоним на утопията (**място, което не съществува, но е мечтано**). За майстори на литературни произведения с подобна стилистика се смятат Сюзан Колинс („*Иерите на глада*”), Евгений Замятин („*Ние*”), Айн Ранд („*Хими*”), Айн Ранд („*Атлас изправи рамене*”), Тери Гилиъм („*12 маймуни*”), Рей Бредбъри („*451 градуса по Фаренхайт*”), Джордж Оруел („*1984*”), Кърт Уимър („*Еквилибриум*”), Пиер Бул („*Планетата на маймуните*”), Кърт Вонегът („*Механично пиано*”), Олдъс Хъксли („*Прекрасният нов свят*”), Маргарет Атууд („*Историята на прислужницата*”)...

Обикновено антиутопиите се квалифицират като научна фантастика, защото фабулната интрига е най-често с неясен хронотоп. Следвайки художествените особености на нарочното иносказание, писателите обикновено преструктурират предварително кодирани фантастични елементи в сюжетната игра. Героите са по-често карикатурни изображения, търсещи своята *реабилитация* в остри саркастични намеци и остроумни публицистични grosове – напр.: Джордж Оруел осмива *тоталитарните държави* в Европа, а Рей Бредбъри – *шпиономанията и ловът на вещици* в САЩ. Самоочевидни неща, взети от актуален, осезаем бит, изкуствено се контекстуализират и деконтекстуализират едновременно. Почти винаги се търси острата полемика, строгото социално назидание и безкомпромисната, но скрита дидактика...

3. **Св. Франциск Асизки** (1182-1226) – *лат. Franciscus Assisiensis* → *итал. Francesco d'Assisi* (италианец по произход, истинското му е **Джованни Франческо ди Пиетро Бернардоне**) – католически светец, основател на Ордена на францисканците. Това е личността, която променя църквата на Средновековието. Прочутият му възглед е: „*Всички създания на Земята чувстват като нас. Всички създания се стремят към щастие като нас. Всички създания на Земята обичат, страдат и умираат като нас, така че те са равностойни на нас творения на Всемогъщия Създател – нашите братя*”...

4. **Голистка** – в см. привърженичка на политическите възгледи на **Шарл дьо Гол** (1890-1970).

5. **Плас дьо ла Конкорд** – *фр. Place de la Concorde* – площад в Париж, който се намира в началото на Шан-з-Елизе...

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ЕДИН НАИВНИК НА СРЕДНА ВЪЗРАСТ”
ОТ БОГОМИЛ РАЙНОВ
(Академичен коментар)**

Емил Драков

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Богомил Николаев Райнов е роден на 19 юни 1919 г. София.

Завършва гимназия в родния си град, а след това – философия в Софийския университет (1943).

През 1944-1946 г. работи във в. „Работническо дело”, Радио „София” и Радио „Родина” към Военното министерство. В периода от 1954-1986 г. е професор по естетика в Националната художествена академия в София.

През различни периоди от своя живот е редактор в сп. „Септември”, сп. „Изкуство” и в. „Литературен фронт”.

Умира на 8 юни 2007 г. в София.

Носител е на много награди, сред които: *Герой на социалистическия труд* (1976), *Заслужил деятел на културата* (1965). Връчена му е и *Димитровска награда* (1952, 1969);

Съч.: „Един човек се връща от миналото” (1966), „Няма нищо по-хубаво от лошото време” (1968), „Писмо от мъртвец” (1968), „Бразилска мелодия” (1969), „Избрани повести и разкази” (1969), „Реквием за една мръсница” (1973), „Умирай само в краен случай” (1976), „Един наивник на средна възраст” (1976), „Тайфуни с нежни имена” (1977), „Само за мъже” (1979), „Ченге втора употреба” (2000)...;

I.1.2. Интериоризация – българската литературна критика причислява белетристичното наследство на писателя към философската естетика на символистите...;

I.1.4. Екстериоризация – неговите книги са превеждани на руски, английски, испански и италиански. Творчеството му е популярно и в страните от Латинска Америка...;

I.2. Заглавие – „Един наивник на средна възраст” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – антиномите на властта;

IV.1.2. Сюжет: Романът „Един наивник на средна възраст” разкрива историята на агент от вражеското разузнаване, който разказва от първо лице за това, как е наказан от собствената му разузнавателна служба. Изпратен е да работи в София. Неговата изненада се оказва пълна, когато разбира, че тук контраразузнаването е на изключително ниво, а гражданите – съвместно се борят с подмолните действия на *аг्रेसора*. Нищо не може да свърши. Остава му само да вербува отявлени отрепки...;

IV.1.3. Мотиви – власт, алчност, предателството, кариера, лъжа...;

IV.1.4. Герои – *Томас, Хубърт, черният генерал*...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – *протяжно* (малките часове на нощта);

IV.1.5.2. Пространство – *протяжно* (България);

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, символи, сравнения):

IV.1.6.1. Метафори – „*в тая нещастна заран и в тоя нещастен час*”, „*въздъхнах мъченически*”, „*фаталната урва*”, „*потънал в она здрав ободоряващ сън*...”, „*гальовна мелодия*”, „*Но боя се, че вашата кариера може да рухне*.”, „*постигнати понякога с риск за кожата*”, „*акробатически умове*”, „*мека ръка*”...;

IV.1.6.2. Символи – *Бог, злато, Св. Георги, огън*...;

IV.1.6.3. Сравнения: „*Златото е деликатно като женската плът*...”, „*Той беше прав като Сократ*”, „*бъбрив като бръснар*”, „*че беше едър като планина и развит като атлет*”, „*Смъртта на тоя тип бе възприета като нещо съвсем загадъчно*”...;

IV.2. Дефрагментация: Богомил Райнов е сред писателите, на които и неприятелите признават широките познания в сферата на изкуствознанието, огромното трудолюбие и способността да създава запомнящи се образи в увлекателно повествование. Б. Райнов има всъщност многостранни интереси и увлечения (освен таланта си в сферата на поезията и прозата, той е и много сериозен изкуствовед, публицист и колекционер). Факт е, че той притежава безспорни познания в сферата на масовата култура.

Качествата на прозата му могат и днес да служат като помагало за начеващи автори в сферата на фабулирането, диалога и изграждането на особена атмосфера на високоинтелектуален скепсис, съчетан с находчива ирония и самоирония. Криминалните романи на Богомил Райнов в сферата на разузнаването са се издавали в огромни тиражи и са били извънредно популярни както у нас, така и по света.

В романа си „Един наивник на средна възраст” Б. Райнов ни разказва за задкулисни игри, алчността, наивността и моралните ценности. Алчни и наивни хора има и днес, ще има и в бъдеще, но важното за нас е винаги да си даваме сметка кои сме и да не позволяваме алчността и наивността да ни изиграят „лоша шега”. Допуснем ли влиянието на такъв тип хора, това би довело до вредни последици за цялото общество. Всеки здравомислещ човек, който има самоуважение и притежава чисто, положително съзнание, не би допуснал негативните личности да погубят стремежите и мечтите му...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 795-797.

104 – 4713-220 – 3330 „Един наивник на средна възраст” / Богомил Райнов (роман) (академичен коментар)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ЛИТЕРАТУРНА ПРЕДСТАВА
ЗА УНИВЕРСАЛНИ СОЦИАЛНИ МОТИВИ
В РАЗКАЗА „МЪЖКИ ВРЕМЕНА” НА НИКОЛАЙ ХАЙТОВ
(Културно-антропологичен модел)**

Яна Димитрова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Николай Александров Хайтов (1919-2002) е роден в с. Яврово, Пловдивска област.

Завършва гимназия в Асеновград (1938) и курс по лесничейство в лесовъдния отдел на Агрономическия факултет в Софийския университет (1943).

Работил е като участъков лесовъд в горските стопанства на Лесичево и Сапарева баня.

Бил е редактор във в. „Народна култура” и сп. „Наша родина”, главен редактор на сп. „Родопи”, основава в. „Български писател”.

Избран е за председател на Съюза на българските писатели (1993-1999)...

Съч.: „Съперници” (1957), „Искрици от огнището” (1959), „Разбулена Родопа” (1960), „Писма от пуцинаците” (1960), „Хайдути” (1960), „Старите у дома” (1962), „Смолян” (1962), „Жени хайдутки” (1962), „Матей Миткалото” (1964), „Шумки от габър” (1965), „Румяна войвода” (1965), „Родопски властелини” (1965), „Диви разкази” (1967), „Ламята” (1970), „Приключения в гората” (1970), „Перуански записки” (1975), „Магьосникът от Брезе” (1979), „Хвъркатото корито” (1979), „Родопските комити разказват” (1972), „Капитан Петко Войвода” (1974), „Надникване в съкровено” (1977), „Разкази и есета” (1984), „Да възседнеш глиган” (1985), „Бодливата роза” (1975), „Вълиебното огледало” (1981), „Асеновград в миналото” (1983), „Последните мигове и гробът на Васил Левски” (1985), „Гробът на Левски” (1987), „Светогорски записки” (1987), „Африкански записки” (1989), „Избрани произведения” (1989)...

I.1. Заглавие – „Мъжки времена” [1] е включен в сборника „Диви разкази”;

I.1. Литературен род – епос;

I.1. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1 Тема – невъзможната любов;

IV.1.2. Сюжет: Шебан е професионален крадец на млади невести. Неговият комшия си е харесал една мома от друго село и желае да се ожени за нея. Крадците знаят къде и кога могат да я открият.

В момента тя е на нивата с брат си.

Когато го вижда и разбира за какво дошъл, брат ѝ се сбива с Шебан. Успява да го рани в лявата ръка, но в крайна сметка е пребит и вързан за едно дърво.

В суматохата Емине побягва и се скрива в гората.

Намират я, после пускат брат ѝ.

Бъдещият жених желае да се усамоти с девичата, но нищо не се получава. Тя не го желае, гнуса се от него.

Шебан изпраща годеника в селото, за да ѝ донесе нови дрехи.

Помагачите изчезват.

Те остават сами. Шебан харесва Емине и тя не е безразлична към него.

Все пак обещаният брак е консумиран, но за кратко.

Емине напуска семейното огнище на втория месец, а Шебан краде друга мома за комшията...;

IV.1.3. Герои – Шебан, Емине, брат ѝ, младоженецът, помагачите, козарчето, Шукри...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*късна пролет, първата четвърт на XX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*в района на Дъовлен [2]*);

IV.1.5. Особености на художествения стил (метафори, синтактичен паралелизъм, епитети, градация, метафорично сравнение, бягащо изречение):

IV.1.5.1. Метафори – „*Мартинката ми лаеше на гърбината, в пояса – нож до нож.*”, „*Реката придошла, буйна, та мътна – ври!*”...;

IV.1.6.2. Синтактичен паралелизъм – „*Едно се впряло в корема ти, друго та ударило в рамото, трето в ребрата та престъргало – себе си ли, другите ли да спасяваш?*”, „*В такова време ти се ще да имаш две сърца – едно за чест, друго за мерак, а то, опустялото – едно: разсечи го, разкъсай го – пак едно!*”...;

IV.1.5.3. Епитети – „*ербап*”, „*буйна, та мътна*”, „*по-кротка*”...;

IV.1.5.4. Градация – „*Два часа дума не можем да продумаем, сини посинели – занемели!*”...;

IV.1.5.5. Метафорични сравнения – „*Заковах го и – заднем, заднем – тръгнах по моста.*

Сестра му съм я вкопчил, не я пуцам, държа я, а той ме гледа и нито да ме гони, нито да ме стреля... Тогава съм видял човек като мум, като свец!”, „*Я съм дългач и плавам, водата ма не плаши, ама тая вода не е като вода, а мешано с камънак и дърво – страхотия*”...;

IV.1.5.6. Бягащо изречение – „*едно е да ти се иска, друго е да можеш, а пък трето и четвърто – да го направиш*”...

IV.2. Дефрагментация: В „Мъжки времена” жената няма право на свободен избор.

Тук липсва социален изход. Женските реакции са ограничени от строг патриархален бит, а краденето на мома е издигнато в родова мярка за мъжественост.

Шебан, професионален крадец на млади невести, е изпълнител на чужда воля.

Добре предплатената подла кражба е извършена, но внезапно *ролите* са разменени – *бъдещият жених* е отблъснат от невестата, а *крадецът* се превръща в законодател на настояща и бъдеща любовната интрига:

„И тогава, грях-хаир – побарах я на поляната в единия край, та сме се запрели чак в другия. Права билка, да ти кажа, не остана! Викам си: „Дотука – баи! Ами сега? Взема ли я – посрамявам занаята! Не я ли взема – право в сърцето я ранявам!“...

Кой надделява? Кой е победителят и кой е губещият.

Няма еднозначен отговор на тези въпроси, защото в крайна сметка всички са *удовлетворени* – жената на Шебан не научава нищо за случайната любовна интрига на мъжа си, Емине консумира брака, но напуска семейното ложе след два месеца, а на комшията му е намерена друга жена.

Постиганото е равновесие между неравновесни нравствени стойности – времето е безвремие (*и обратно!*), а подлостта е откровение (*и обратно!*).

Ако се опитаме да потърсим строг семантичен порядък в тези неравновесни морални стойности, ще забележим, че никой от героите не знае какво всъщност се случва с другия.

Когато братът на Емине е пребит и обезобразен, той не знае и никога няма да научи, че Емине е била влюбена в крадеца, комшията никога няма да научи за любовната игра на поляната...

Всичко е скрито, потулено, *обвито е в тишина*.

Такъв е родът, такива са обичаите. Там се раждат добродетелите на затвореното общество.

Зад завесата на *родопската тишина* винаги се криело приличие, но не чак толкова.

Бягащото изречение „*едно е да ти се иска, друго е да можеш, а пък трето и четвърто – да го направиш*“ продължава да търси своя точен антропологичен наратив...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на разказ.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2015, с. 697-711.

2. В разказа името на селото е **Дьовлен**.

До 1912 г. се е наричало *Селиме*, а от 1934 г. – *Девин*.

Старото име *Дьовлен* произлиза от *Девин* село заради подвига на две моми (деви).

Цялото село вече било потурчено, само те се осмелили да се противопоставят.

Турският паша проявил милост към тях.

Заради този жест едната от тях построи джамия, а другата – мост на онова място на реката, което се казва *Забрал*, защото там се събират реките, които образуват р. Вьча.

105 – 4713-222 – 2427 „Мъжки времена“ / Николай Хайтов (разказ) (културно-антропологичен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ НА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ВОЙНАТА НА ТАРАЛЕЖИТЕ”
ОТ БРАТЯ МОРМАРЕВИ
(Информационна картина)**

Юлияна Иванова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Авторы (биография, съчинения):

I.1.1. Биография – Братя Мормареви е литературен псевдоним на писателския екип **Марко Стойчев** (1931-2006) и **Мориц Йомтов** (1921-1992). Авторы са на фейлетони, хумористични разкази, романи и повести за деца, сценарии за игрални филми. Псевдонимът е съставен от първите срички на имената им. Марко Стойчев е роден на 12 септември 1931 г. във Варна. Завършва английска филология в Софийския университет. Работи в Българското национално радио, където 15 години е главен редактор в редакция „Хумор и забава”. Мориц Йомтов е роден през 1921 г. в София. Завършва Американския колеж, следва химия и става професор по биохимия. Владее английски, френски, немски и руски език. Работи и в Българското национално радио, редакция „Предавания за чужбина”.

Съч.: „Храни куче, за да лае” (1967), „Задача с много неизвестни” (1976), „Войната на таралежите” (1979, 1993), „Васко да Гама от село Рупча” (1982), „Мъже без мустаци” (1987), „Боби Главата” (1988), „Лили” (1998, 2006), „Дядо Коледа и седемте разбойника” (2001, 2014), „Преди 1969 – диагнози на онуй време” (2003), „Рапончо” (2004), „Дневникът на Асен Газурков” (2006)...;

I.2. Заглавие – „Войната на таралежите” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на академична информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – свободният избор на детството;

IV.1.2. Сюжет: Романът „*Войната на таралежите*“ разкрива стремежа на едно цяло поколение за по-добър живот и правото му – да е свободно от всяка принуда. В откъса се сравнява поривът на учениците с опитите на мухата, която се блъска в затворения прозорец, за да излезе на свобода. Класната стая ограничава играта им. Както мухата се блъска в стъклото цели тридесет и два пъти и не престава да прави опити да излезе на свобода и чист въздух, така и желанието на Маляка за спорт е голямо.

Авторите описват забавна случка в час по математика, който е прекъснат от кастинг за създаване на детски баскетболен отбор. Ето как треньорът описва приоритетите на бъдещия отбор: баскетболът „укрепва здравето, духа, създава силни мъже“. Маляка упорито отстоява желанието и правото си да влезе в отбора, но му е отказано. Той не приема критериите за преценка на класната ръководителка Добрева и на треньора Христо Пангаров. Те решават да вземат най-добрия му приятел Камен, с когото са неразделни. Изборът пада върху него, защото изискванията са да имаш добър успех.

Бунтът на малчуганите прераства в непоколебима борба с всеки, който се опита да ги спре...

IV.1.3. Герои – Маляка, учителката Ана Добрева, директорът Камен Тошков, треньорът Христо Пангаров...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*краят на 70-те години на XX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*някъде в България*);

IV.1.5. Особенности на художествения стил (метафори, символи, епитети, сравнения):

IV.1.5.1. Метафори – „глулаво животинче“, „реши да не се прави на ударен“, „в часовете и винаги блееха нанякъде“, *увличаше все повече и повече в красноречието си*“, „свс силата на художественото слово“, „възбуди фантазията на всички“, „посредствен успех“, „по-шарени бележки“, „хубаво слънце“, „блестящо спортно бъдеще“, „нови надежди“, „под спортното небе на България“, „под литературното небе на България“, „тъжни мисли“, „отлични данни“, „мозъкът му е достатъчно оросен“, „обедни народни песни се пият за апетит“...;

IV.1.5.2. Символи – слънцето, въздухът, небето, змията...;

IV.1.5.3. Епитети – „хубав“, „ударен“, „чист“, „черната“, „висок“, „непознат“, „най-ниският“, „чаровна“, „изопнат“, „посредствен“, „слаби“, „виновна“, „блестящо“, „спортно“, „млада“, „красива“, „тъжни“, „слаб“, „несправедлива“, „добро“, „обрядни“, „обедни“...;

IV.1.5.4. Сравнения – „уж края на септември, а слънцето грее като през ваканцията“, „изникнаха такива поети като... Маляков“...

IV.2. Дефрагментация: Романът е написан за деца, но съдържа послание към възрастните.

„*Войната на таралежите*“ е един от най-обичаните български детски романи, защото показва бунта, борбата, *войната* на младите срещу малодушието на възрастните. Младите се стремят към свободен избор за своето бъдеще. Героите дават урок на възрастните, като отстояват мечтите си.

В откъса Маляка достига до извода, че, макар да не е избран за баскетболния отбор, не трябва да губи надежда, че един ден ще бъде забелязан от треньора и ще играе баскетбол. Той прилича на „мухата“, която се блъска цели тридесет и два пъти в стъклото на прозореца без надежда, но продължава до момента, в който ситуацията се променя... Днешните родители са на практика пораснали *таралежи*. Дали са постигнали своите мечти? Дали не повтарят грешките на родителите си?

Аз съм едно от порасналите деца, днес съм родител, който смята, че човек трябва да се бори докрай за мечтите си за по-добър живот и правото на свободен избор. Много често обстоятелствата предлагат нерешими дилеми, но винаги трябва да си смел и да не се страхуваш.

Необходимо е да трупаш опит, да разширяваш познанията си и да ги прилагаш при нужда, за да има смисъл от „*войната на таралежите*“...

V. МЕТОД – академичен коментар на изоморфни когнитивни величини.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 802-804.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ СОЦИАЛНИ МОТИВИ В ПОВЕСТТА
„ПРЕДИ ДА СЕ РОДЯ И СЛЕД СМЪРТТА МИ”
НА ИВАЙЛО ПЕТРОВ
(Философско-информационна картина)**

Десислава Иванова

Ивайло Петров (псевдоним на Продан Петров Кючуков) (1923-2005) е сред най-значимите съвременни български писатели.

Той има силни преживявания на фронта по време на Втората световна война.

През 1944 г. цялото свързочно поделение, в което служи писателят, е арестувано от бившите ни германски съюзници.

След като е освободен, се завръща в Шумен.

След комунистическия преврат на 9 септември 1944 г. отново е мобилизиран в армията и достига до Унгария, където на два пъти се разминава на косъм от смъртта.

Ивайло Петров е автор на повече от 20 книги, сред които са сборниците с разкази „Малки илюзии” (1963), „Зелената шапка” (1965) и „Любов по пладне” (1976); повестите „На чужда земя” (1962), „Авария” (1965), „Преди да се родя и след това” (1968) и „Лъжливи хора” (1973); романите „Мъртво вълнение” (1961), „Хайка за вълци” (1982) и др.

В повестта „Преди да се родя и след смъртта ми” виждаме една неидеализирана картина на българското село от 20-те г. на XX в. Настроението е саркастично, подвластно е на надсмиващия се поглед на разказвача.

Ивайло Петров представя без романтичен привкус традиционни човешки отношения:

„Баба и дядо не туриха в сметките си неговия глупав свян от бъдещата женитба и решиха да се сдобият с още две работни ръце” [1].

Тук личностните взаимоотношения са представени с

прецизността на документалист:

„Тези пресипнали от грип крясъци го затрогваха тъй дълбоко, че той не смогваше да избърше сълзите си” [2].

Най-комично е отношението на автора към кандидат-жениха, който не е в състояние да изрази случващото се с него:

„Той знаеше само стотина думи от родната си реч, с които си служеше в крайни случаи, и сега му бе невъзможно да изрази сложните си преживявания” [3].

Впечатляващ е маниерът на писателя да събере огъня и водата на едно място – и като описание, и като сравнение:

„Откритият огън на огнището го напичаше, той стоеше, както го бяха посадили, не смееше да си поотмести калпак на тила, а събраният по пътя студ изтичаше през носа му като през водосточна тръба” [4].

В края на откъса на разглежданата тук творба читателят остава предвидимо разочарован, защото е ошетен главният герой, който, заради безкрайната си непретенциозност, буди симпатии [5]:

„След полунощ гостите яхнаха кобилите и хванаха пътя към село. Така баща ми не може да „изгледа” бъдещата си съпруга, но пренесе доста нашенски бълхи в Могиларово” [6].

Традиционните схващания за живота и смъртта са осмени, но не грубо, а с голяма доза себеирония.

Автобиографизмът в *„Преди да се родя и след смъртта ми”* представя антиномиите в традиционното българско семейство...

На места остроумието на белетриста стига до своеобразна словесна игра, зад която винаги прозира будно социално и хуманизиращо съзнание, богатство на жизнените представи, виртуозна смяна на тоналностите и вярна концепция за психиката на изобразяваните герои.

В *„Преди да се родя...”* уж се говори за миналото, а се утвърждават универсални съвременни норми на поведение.

Очевидно дивният свят на Гочо Патладжана и Каракачанката е само повод, първопричина за съпоставката с опитомения, но враждебен свят на „модерните” хора...

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – 2018, с. 806.
2. Пак там, с. 806.
3. Пак там.
4. Пак там, с. 807.
5. Димитрова, И. Ив. Моделиращите функции на хронотопа в романите на Ивайло Петров. – В. Търново : Фабер, 2012. – 190 с. – Библиогр. с. 171-189.
6. Златна христоматия ..., с. 807.

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО” НА ГЕНЧО СТОЕВ
(Информационен модел)**

Десислава Венева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, съчинения) – Генчо Стоев е български автор, роден на 5-ти февруари 1925 г. в Харманли. Бил е познат и под псевдонима Видул. Завършва гимназия в родния си град, а по-късно следва философия в Софийски университет – 1951 г. Работи като редактор във в. „Народна младеж” (1948-1949) и „Литературен фронт” (1950-1951, както и 1965-1967). Също така работи и в няколко издателства между 1952-1968 г.

За първи път името му бива познато във в. „Младежка искра” (1946 г.), където той публикува свои стихове. Стоев е автор на многобройни очерци, новели, романи и есета. Еталон за неговия жанр е така нареченият „кратък психологически жанр”, който много добре владее.

Генчо Стоев залага на модерни похвати в разказването, като се старее да избягва прекалената повествователност в своите произведения. Носител е на няколко награди: „Лош ден” – I награда на ЦК на Комсомола (1965) и „Цената на златото” (награда на СПБ за 1965).

Негови творби са преведени на няколко езика (гръцки, датски, немски, руски, словенски, чешки, унгарски). Умира на 18 октомври 2002 г.

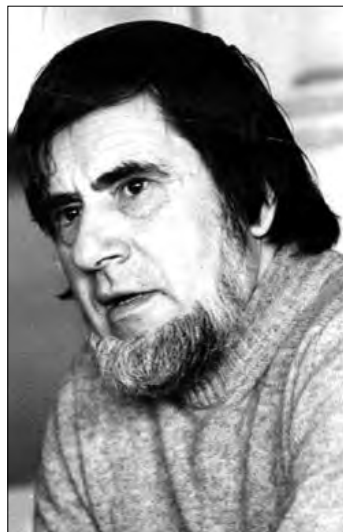
I.2. Заглавие – „Цената на златото” [1] – обхваща периода на въстания преди, по време и след Априлското въстание, едно от най – популярните му произведения.

I.3. Литературен род – епос.

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – описва подготовката за Априлското въстание, развива се по време на турското робство.

III. ЦЕЛ – представя и описва ежедневието на българите по време на робството.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – златото, което остава неприбрано след всички събития.

IV.1.2. Сюжет: В откъса на романа „*Цената на златото*” са описани моменти от подготовката за Априлското въстание в района на град Перущица и краят на безуспешния опит на българите за бунт. Един от главните подбудители за последвалите събития, е местният даскал. У него гори непреодолима жажда за борба и пробуждане стремежа на хората към свобода. Но въпреки изтезанията и трудности, на които са подложени сънародниците ни по онова време, голяма част от тях се стремят да запазят живота, парите и доброто си положение в тогавашното общество.

Основните проблеми се въртят около златото, което и българите и турците пазят с цената на живота си. Едни са склонни да помагат на въстаниците, други обаче пазят имането си. Но Даскала – комита остава герой в очите на онези, които вярват и подкрепят каузата му. Смъртта не го плаши и той остава непокатим дори тогава, когато вече осъзнава, че е обречен. И колкото по-близо е до смъртта, толкова повече се изпълва с чувството, че е изпълнил своята мисия, борецът се за Родината си и пробуждайки заспалия български народ. В края на живота си е възпян дори от турците, които признават качествата му.

IV.1.3. Герои – старата жена (баба Гюрга), Мемедаа, Султана, главатаря на потурчените махали, Деянка, пребното стопено човече, Даскала – комита, Исмаил, Ага, Есенес, Шабан ага.

IV.1.4. Хронотроп – време и пространство.

IV.1.4.1. Време – протяжно, по време на Априлското въстание (1876 г.).

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (България).

IV.1.5. Мотиви – „злато”, „пазарене”, „огън”, „спасение”, „убийство”, „измама”, „разплата”, „имане”, „гроб”, „истина”, „правоверен”, „убиец”, „въстание”, „Освободителна война”;

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи, метафори и фигури):

IV.1.6.1. Епитети – „смешна”, „предатели”, „убиец”, „дребно”, „стопено”, „издребняло”;

IV.1.6.2. Метоними – „Бе червенокос и по време на огън бълнуваше името на Мемедаа”;

IV.1.6.3. Символи – „злато”, „правоверен”, „ага”, „истина”;

IV.1.6.5. Сравнения – „...*доведе тоз страшен Даскал – комита, тоз пусти перуценлия*”, „...*пречеше му тя като конска муха да смисля спокойно върху последната, може би най-важната истина*”...

IV.2. Дефрагментация: Романът „*Цената на златото*” разглежда смутните времена около събитията по Априлското въстание, разкривайки ни истинските лица на героите.

Действието се върти около проблемите на всеки от тях. Разбираме, че колкото и да е страдал обикновеният човек в онези времена, болката не е била споделяна от всеки. Поробени или не, някои са се чувствали сигурни и защитени, благодарение на имуществото и жълтиците си. И макар да са имали предостатъчно, не са дарявали на своите за борбените каузи, които са поддържали бунтовниците.

И когато един даскал дръзва да обяви пред всички желанието си за борба и да декларира несъгласието си с положението на целия народ, той не само че среща голямо неодобрение, но бива и обвинен, че буни духовете: „*Е, доволен ли си сега, Даскале? – беше го питал вътре Хаджията през дима и стенанията. – Доволен ли си, че изгори селото?*”.

„*Доволен съм, дядо Хаджия*” – отговаряше Даскала. – *Най-добри колове са обгорените – не гният, когато ги забиеш в земята. За България трябва такива колове.*”

Внушението, което лъха от тези редове, идва да покаже колко недовлюбван и упрекуван е бил Даскала, заради опитите си да пробуди своите заспали съграждани, за които по-важно от всичко е да опазят имането си, забравяйки за род, Родина и свобода.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 808-809.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РАЗКАЗА
„МНОГО ТЕЖКО НАКАЗАНИЕ” НА КОЛЬО ГЕОРГИЕВ
(Информационна картина)**

Виктор Цветанов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – **Кольо Георгиев** е писател, журналист и драматург, роден на 26 декември 1926 г. През 1953-1955 г. Кольо Георгиев е редактор във в. „Работническо дело” и кореспондент на вестника в Москва от 1955 г. до 1958 г.

Работи като отговорен и заместник главен редактор е в Радио „София” (1958-1968), драматург в Народния театър за младежта в София (дн. Младежки театър „Николай Бинев”) (1974-1978), директор на театър „София” (1978-1986), драматург в Студията за игрални филми „Бояна” (1987-1990).

Бил е депутат в VII Велико народно събрание (1990-1991).

Председател е на Съюза на българските писатели (6 февруари 1990 – 26 ноември 1993), директор на агенция „София прес” (5 ноември 1993 – 18 декември 1998).

Автор е на сборници с разкази и множество пиеси.

Удостоен е със званието „Заслужил деец на културата” (24 май 1977).

Носител е на наградата за драматургия на Съюза на българските писатели за пиесата му „Синьо-белият скреж” (1980), на Националната литературна награда „Богомил Нонев” на Съюза на българските писатели за есенстика и мемоаристика за книгата си „Лека нощ на сънищата” (2008), на Златен медал „Иван Вазов” на Съюза на българските писатели (20 май 2014), на Националната награда на община Карлово за чистота на българския език „Д-р Иван Богоров” (2020).

Съч.: „Разкази за четене при безсъница” (2001), „Ах, този белия свят” (2014), „Изповеди на захождащото слънце” (2014) [2];

I.2. Заглавие – „Много тежко наказание” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация – тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, ключови думи, особености на художествения стил:

IV.1.1. Тема – човешките взаимоотношения;

IV.1.2. Сюжет: Бащата, уморен след работа, лежи на санка върху незакачената врата на плевнята.

Косьо и по-големият му брат (лирическият говорител), разчистват новата къща, когато баща им казва да стоят мирно и да играят настрана, докато той спи.

Косьо прави опит да заспи до баща си, но мухите му пречат и отива при по-големия му брат, който, качил се на една гредка, си представя, че лети на аероплан.

По-малкият брат иска да целуне батко си неколkokратно, срещайки откази от негова страна, но вследствие на настоячивостта на Косьо, лирическият говорител се съгласява и бива целунат по бузата.

След успеха на мъника, брат му го сваля от гредата и започват да играят на война, използвайки за оръжия малки бучки. Малкото момче не се пази умело и бива оцелен в главата, като изплашен от кръвта, плачейки, буди баща си.

Възрастният мъж, шокиран от гледката и разбирайки какво се е случило, превързва младока и го праща при майка му, която да промие раната. Бащата решава, че ще бъде най-честно пострадалият да определи наказанието на насилника и се държи студено с по-големия си син до пристигането на раненото момче.

Тогава той дава възможност на малкия си син да определи наказанието на батко си, който решава вместо да го наругуби, да го целуне по бузата;

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (втората половина на XX в.);

IV.1.3.2. Пространство – село, вероятно в България;

IV.1.4. Герои – тати (бащата), Косьо и лирическият говорител (бащата);

IV.1.5. Мотиви – „брат“, „игра“, „аероплан“, „целувка“;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метонимии, сравнения, епитети и символи):

IV.1.6.1.1. Метафори – „дълбоко въздъхна“, „дигне пепелта“, „целеше въздуха“, „хвърчах по небето“, „разтревоженият грак“, „светнали бузки“, „плоският ми глас“...;

IV.1.6.1.2. Метонимии – „бате“, „тати“...;

IV.1.6.1.3. Сравнения – „скочи като ужилен“, „той се кандилна и се гътна на земята като чувал“, „превързан през челото с бял парцал като с чалма“, „кръвта шуруеше... като тънка струйчица“, „той посягаше да пипа превръзката, но тати не му позволяваше, сякаш беше нещо много опасно“...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „незакачената“, „засъхнала“, „втвърдена“, „голите“, „бял“...;

IV.1.6.1.5. Символи – „аеропланът“, „кръвта“, „превръзката“, „мазата“, „целувка“...;

IV.1.6.2. Фигури (алитерации, паралелизъм, реторичен въпрос/обръщение, градации):

IV.1.6.2.1. Алитерации – „събрахме и струпахме“, „завърташе ръка“...;

IV.1.6.2.2. Реторичен въпрос/обръщение – „Знаеш ли как е хубаво там?“...;

IV.1.6.2.3. Градации – „пръст, засъхнала и втвърдена кал, трески, парчета от строшени тухли...“, „чужд, свой, познат, непознат“...

IV.2. Дефрагментация: Разказът изследва човешкото поведение, разглеждайки взаимоотношенията между различни членове в българското семейство. Основните герои в творбата успяват да създадат микрокосмос, в рамките на който игрите на децата всъщност отразяват по-дълбоки емоционални преживявания.

Пространството не е точно определено, а времето е протяжно – фактори, използвани, за да подчертаят универсалността на разглежданата тема.

Фигурата на бащата е ключова в произведението, тъй като той се явява както традиционния в

патриархалното семейство авторитет, така и носител на мъдростта.

Върху основата на детските игри, символизиращи израстването и сблъсък с реалността, Кольо Георгиев представя темата за неподправената братска любов.

Изборът за наказание от по-малкия брат въвежда в разказа идеята за моралната свобода, състояща се в избора на всеки човек, дори дете, между отмъщение и прошка.

Чрез алегорията на целувката, авторът символизира обичта, която надделява над болката, а чрез контраста „*силна болка-силна обич*” се разгръща темата за силата на любовта.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 810-811.

109 – 4996 „Много тежко наказание” / Кольо Георгиев (разказ) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ПЪТЯТ НА ИКАР” ОТ ЛЮБЕН ДИЛОВ
(Информационна картина)**

Елма Куртовик

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор: Любен Дилов Иванов (1927-2008) е роден в Червен бряг.

Завършва българска филология в Софийския университет.

Работи като редактор във в. „Септемвриче”, сп. „Септември”, „Родни простори”, „Картинна галерия” и др.

През 1990 г. учредява наградата за българска фантастика „Гравитон”.

Класиците на научната фантастика Аркадий Стругацки, Станислав Лем и Фредерик Пол определят Любен Дилов като един от десетте най-ярки представители на философската научна фантастика.

Съч.: „Атомният човек” (1958), „Тежестта на скафандъра” (1969), „Пътят на Икар” (1974), „Микробиологът и боговете” (1982), „Пропуснатият шанс” (1986), „Пътят на светлината” (1990)...;

I.2. Заглавие – „Пътят на Икар” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – научнофантастичен роман (откъс).

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, хронотоп, герои, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – границите на личната свобода;

IV.1.2. Сюжет: „Пътят на Икар” разказва за междузвездното пътешествие на хората, напуснали Земята, за да търсят нов дом и спасение сред далечни светове.

Корабът „Икар”, някога астероид, е преобразен в космически кораб.

Действието се развива в една общност, която постепенно се откъсва от родовите си корени, създавайки нови ценности и правила.

Координаторите на „Икар” контролират научните изследвания и дори свободата на мисълта...

IV.1.3. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.3.1. Време – протяжно (*в бъдещето*);

IV.1.3.2. Пространство – протяжно (*астероид, преобразуван в космически кораб*);

IV.1.4. Герои – протагонистът (*разказвачът*), Алек Дер, членовете на астронавигаторския съвет...;

IV.1.5. Мотиви – пътуването, политическа и социална структура на общността, младежта и бъдещето на човечеството...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6.1. Тропи (епитети, метафори, символи):

IV.1.6.1.1. Епитети – „психическа”, „чудовищна”, „умопомрачен”, „авторитарен”, „психически смутен”, „свършено разлистена”...;

IV.1.6.1.2. Метафори – „дяволска сила”, „тайни и истини врят като билки в магични котлета”, „тих кръв от зелени насекоми”, „живо месо от издъхващо птиче”...;

IV.2. Дефрагментация: В романа „Пътят на Икар” Любен Дилов поставя дълбок философски и социален проблем. Каква е цената на напредъка и какво значи да се запази човешкото в човека в условия на изолация и абсолютен контрол.

Белетристът проследява живота на хората на кораба „Икар” – астероид, превърнат в междузвезден кораб, предназначен да пренася хиляда хора отвъд пределите на вселената. Докато по-възрастните възприемат „Икар” като временна обител и все още пазят спомена за родината, за новото поколение „Икар” не е средство за предвиждане, а дом.

Човешкият дух и стремежът към свобода не могат да бъдат напълно потиснати. Липсата на свобода на мисълта и на достъп до информация води до напрежение и дълбок вътрешен конфликт.

Постоянното очакване и безкрайният път символизират жаждата за откриване и развитие, като поставят въпроса дали истинската човешка същност може да бъде съхранена в подобна среда.

„Пътят на Икар” е предупреждение за опасностите от централизираната власт.

Силата на индивида и независимостта са в основата на човешката мисия, независимо от мястото, където се намира.

Л. Дилов внушава на читателя, че човешката същност не може да бъде потискана до безкрай. Копнежът за свобода и стремежът към откритие са в основата на самия живот...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав. и предисловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 812-814.

110 – 5019 „Пътят на Икар” / Любен Дилов (научнофантастичен роман) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956–... г.)

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РАЗКАЗА
„ЕПИЧНИ ВРЕМЕНА” НА ЙОРДАН РАДИЧКОВ
(Информационна картина)**

Десислава Тодорова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор: Йордан Димитров Радичков е роден на 24.X.1929 г. в с. Калиманица, Михайловградски окръг (Монтанско). През 1947 г. завършва гимназия в Берковица. Работи като кореспондент и редактор във в. „Народна младеж” и редактор във в. „Вечерни новини”, в „Българска кинематография”, редактор и член на редакционната колегия на в. „Литературен фронт”.

През 1972 г. писателят е сценарист на новогодишната програма на телевизията. От 1973 до 1986 г. писателят е съветник в Съвета за развитие на духовните ценности на обществото в Държавния съвет на Народна република България. От 1986 до 1989 г. е заместник-председател на Съюза на българските писатели.

Й. Радичков започва да публикува свои импресии, разкази и очерци от 1949 г. През 1959 г. издава първата си книга с разкази „Сърцето бие за хората”. През следващите години публикува сборниците с разкази „Прости ръце” (1961), „Обърнато небе” (1962), „Планинско цвете” (1964), „Шарена черга” (1964). През 1965 г. излиза сборникът му с разкази „Свирено настроение”, а през 1966 г. – романът-пътепис „Неосветените дворове”.

С него и с издадените през 1968 г. „Вятърът на спокойствието” (новели) и „Ние, врабчетата” (разкази) Й. Радичков излиза от литературната традиция и налага свои правила и норми на творец от нов тип.

През 1984 г. излиза от печат сборникът с разкази и новели „Верблюд”, а през 1988 г. – романът „Ноев ковчег”.

През последните години от живота си Й. Радичков добавя нови щрихи в творчеството си: излизат сборниците с разкази „Хора и свраци” (1990), „Малки жабешки истории” (1994), „Мюре” (1997), „Умиване лицето на Богородица” (1997), „Автострадата” (1999) и „Пунаво време” (2000). През 2003 г. е публикуван сборникът с интервюта на писателя „Скитаци думи”.

Умира в София на 22 януари 2004 г.

I.2. Заглавие – „Епични времена” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, героин, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешките преживявания...;

IV.1.2. Сюжет: Разказ за живота в едно българско село, свързан с редица опити на хората да се справят с предизвикателствата, пред които ги поставя природата и тогавашната власт.

Опитът на селяните да спасят лозята си, след като са били унищожени от филоксерата, засаждайки сорта Отел, който е устойчив, и тя не може да проникне в тях, за това пък „прониква” в селото, като селяните започват да наричат жените „филоксери”.

Следващите епизоди описват как селяните са подложени на натиск от властите – първо чрез акцизи върху виното, а после и с подстригването и обезпаразитяването на циганите заради разпространението на петнист тиф. Селяните проявили хитрост, както са опитали и през пролетта да укрият овцете от Бегликчиите, скривайки ги в гората, така и опитват да скрият виното си от акцизните служители, в куповете със сено или в мазетата. Положените усилия за укриване на виното, не помагат и в крайна сметка, акцизите го намират с помощта на шомполи, с които мушат в куповете зърно, дори усилията на селянина, който скрива виното си на тавана на къщата, но бива пръсна и отнася покрива му, са били напразни.

Ключов момент в разказа е появата на смрадовранката – рядка и смрадлива птица, която символизира хаоса и трудностите в селото. Смрадовранката тормози селото с крясците и миризмата си, и те не могат да я прогонят, въпреки опитите на ловца да я застреля. Няколко комични и трагични инциденти също са включени в разказа, като падналата коза във варницата и опитът на стопанина да не я заколи, въпреки че тя била ослепяла, но бива заклана след повторно падане във варницата. Такива са и епидемията по кокошките, които се разболяват от чума и поредният опит на селяните да проявят хитрост, като продават болните кокошки на пазара в града. Ветеринарят обаче ги върнал обратно в селото и наредил всички кокошки да бъдат изклани, за да не се разпространява болестта.

Въпреки трагедията, селото се изпълва с дим от готвенето на месо, и хората, сякаш примирили се със съдбата си, се събират заедно и ядат. Сред тях са дори и циганите, които по-рано са били подложени на насилствено подстригване.

Краят на разказа дава усещането за тържественост, въпреки всички трудности пред които ги поставя животът, селяните продължават напред, обединени, сити и с чувство за хумор.

IV.1.3. Герои – филоксерата, народът, козата, братята, акцизите, смрадовранката, ловеца, кокошките, ветеринарят, старшият, Ерменко...;

IV.1.4. Хронотоп – (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (XX в.);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (българското село и българския град);

IV.1.5. Мотиви – „филоксерата”, „смрадовранката”, „селото”, „акцизите”, „смрадованката”, „кокошките”...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи и фигури):

IV.1.6. Тропи (метафори, метонимии, сравнение, епитети, символи):

IV.1.6.1. Метафори – „Епични времена”, „Жените казаха: тия филоксери ще вземат да измрат всичките...”, „нашите гледат кисело и псуват на майка смрадовранката, а тя пет пари не дава”, „воят им стига чак до небето”, „цялата чума трябваше да се попари, да се оскубе и да се свари”, „овцата не става за конспирация”, „Ще и светя маслото”...;

IV.1.6.2. Метонимии – „акцизите”, „бегликчиите”, „смрадовранката”, „брадвите”...;

IV.1.6.3. Сравнение – „тя също излезе филоксерата”, „ако с такова вино полееш камък, камъкът ще се пръсне, сякаш е взривен с барут”, „после се спусна подобно камък”...;

IV.1.6.4. Епитети – „люти жени”, „стригани цигани”, „ужасно шумна”, „истеричава смрадованка”...;

IV.1.6.5. Символи – „филоксерата”, „смрадовранката”...;

IV.2. Дефрагментация: Разказът „Епични времена” разглежда и проследява живота в българското селото чрез специфичен хумор, социална критика и абсурдност. Преплитат се теми като битови конфликти, традиции, човешки отношения и комични ситуации, които от своя страна създават уникален образ на общността в селото. Чрез образите на филоксерата, смрадовранката и многобройните конфликти между героите, разказът разкрива сложността на човешките отношения.

Реалистичният поглед върху селския живот с доза хумор и ирония, ярките образи и колоритните ситуации, които за универсални и автентични и днес – борба, адаптация и важността на общността. Заместването на лозята с алжирски сорт, който не успява, и по-късно – с прочут сорт Отел подчертават човешкия стремеж към устойчивост и адаптация.

Филоксерата – вредителят, който унищожава лозята, служи като метафора за зло и разруха. В текста тя не само, че е физическа заплаха за селяните, но и символизира конфликтите в обществото. Ситуациите, в които селяните започват да наричат докачливите жени „филоксери”, разкриват социалната нагласа на селото и неговите предразсъдъци.

Описаният бой между „филоксери” с мотики е не само комична, но и показателна за това как личните драми прерастват в обществено значими събития.

Важен елемент е присъствието на акцизните служители и страхът от тях, който подчертава икономическите проблеми, с които се сблъскват селяните по онова време.

Опитите за укриване на виното, а по рано – и на овцете дават представа за картина как хората са реагирали на наложените тогава правила. Характерно е организирането в условия на несигурност, чрез адаптация, хитрост и опити да защитят своя начин на живот, като използват народна хитрост и съвместни усилия.

Текстът също така акцентира върху иронията на съдбата – дори когато селяните успеят да избегнат една заплаха (като филоксерата), други неприятности (като смрадовранката или болестите по добитъка) продължават да се появяват. Смрадовранката е символ на хаоса и неприятен събития, които се спускат над селото. Птицата олистворява не само физическата смрад и хаоса, но и предвещава неприятности за селяните, като нейното присъствие в разказа води до поредица от неблагоприятни събития. Животът на село е изпълнен с борба за оцеляване, но и с моменти на колективна радост и взаимопомощ. Дори когато се стигне до трагични ситуации, като смъртта на кокошките и козата, селяните намират начин да се справят и да превърнат бедствието в празник, където всички ядат заедно. Измирането на кокошките и последвалото масово клане представя сложната динамика в селото. Сцените на отчаяние и смях, когато мъжете се събират, за да се хранят с варени кокошки, са показателни за начина, по който хората се справят с трудностите. Комбинацията от тъга и радост илюстрира, как в моменти на изпитания хората се обединяват и намират утеха в общуването и споделянето.

Разказът рисува живописна и многопластова картина на българския селски живот, обогатена с доза хумор. Чрез метафорите авторът успява да предаде не само конкретни събития, но и универсални истини за човешките взаимоотношения, борба и оцеляване.

В крайна сметка, историята е не само за селото, а и за начина, по който хората се справят с предизвикателствата на живота, комбинирайки страдание и радост, тъга и смях.

Тогавашният живот в селото и на днешните времена показва колко променливи са социалните, икономическите и културни структури.

Докато миналото е било изпълнено с непосредствени социални взаимодействия и зависимост от природата, съвременният живот предлага повече възможности, но той е изпълнен и с повече предизвикателства.

Текстът е не само история за селото, но и отражение на човешкия дух, способен да преодолее трудности, да се смее и да намира красота в ежедневието, дори когато то е изпълнено с трудности.

Въпреки различията, основните човешки стремежи към свързаност, оцеляване и щастие остават непроменени.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 817-819.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ИСТОРИЧЕСКИ СЮЖЕТИ
В РОМАНА „ПРЕДРЕЧЕНО ОТ ПАГАНЕ” ОТ ВЕРА МУТАФЧИЕВА
(Информационна картина)**

Иван Марински

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Вера Петрова Мутафчиева е родена на 28 март 1929 г. в София в семейството на историка проф. Петър Мутафчиев.

През 1951 г. завършва история в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ).

Била е асистент в Османския отдел на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий” (1950-1955).

През 1978 г. става доктор на историческите науки, а през 1980 г. – старши научен сътрудник. На 5 юли 2004 г. е избрана за академик (БАН).

Вера Мутафчиева е доктор хонорис кауза на СУ (1999) и Нов български университет (2000).

Творческият ѝ път започва през 1952 г. със студии и монографии за историята на България.

Има над 35 белетристични книги, някои от които са многократно издавани и превеждани.

Тя е сценарист на първата българска филмова суперпродукция „Хан Аспарух” (1981).

Умира в София на 9 юни 2009 г.

Съч.: „Летопис на смутното време” (1965-1966), „Случаят Джем” (1967), „Последните Шишмановци” (1969), „Процесът 1873” (1972), „Рицарят” (1970), „Белот на две ръце” (1973), „Повест с двойно дъно” (1974), „Книга за Софроний” (1978), „Алквиад Малки” (1975), „Алквиад Велики” (1976), „Образ невъзможен. Младостта на Раковски” (1983), „Предречено от Пагане” (1980), „Бомбите” (1985), „Съединението прави силата” (1985), „Аз, Анна Комнина” (1991)...

I.2. Заглавие – „Предречено от Пагане” (откъс) [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. **Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):**

IV.1.1. **Тема** – международният авторитет на Велика България;

IV.1.2. **Сюжет:** Този откъс от романа „Предречено от Пагане” ни пренася в столицата на Велика България (Фанагория), където пристигат двама посланици от Константинопол.

Те са баща и син.

Синът разглежда града и е силно впечатлен от каменните градежи. Гостите носят дарове за хан Кубрат.

Въведени са в двореца, за да разговарят с хана.

Случайно го забелязват и го поздравяват.

Ханът отвърща на поздрава им и ги пита защо са дошли.

Те му отговарят, че са изпратени от римския император с молба за подновяване на стар договор, според който българите са задължени да отблъскват племената, прииждащи от Азия.

Ханът заявява, че ще помисли.

Гостите поднасят даровете, които носят.

На следващия ден е организирано угощение за пратениците от Константинопол. Около трапезата, върху която са сложени много блюда, са се наредили петима мъже. Никой не смее да посегне към гозбите, докато ханът не е започнал да се храни...;

IV.1.3. **Образи** – камък, кон, мрамор, жълтици, кожени торби...;

IV.1.4. **Герои** – римските пратеници – баща, син, хан Кубрат...;

IV.1.5. **Хронотоп (време, пространство):**

IV.1.5.1. **Време** – протяжно (VII в.: 632-667 г. ...);

IV.1.5.2. **Пространство** – Фанагория (столицата на Велика България);

IV.1.6. **Особености на художествения стил (сравнение, метафора, епитети):**

IV.1.6.1. **Сравнение:** „сякаш редяха не думи, а онези светли, тежки камъни – редяха ги под прав възъл”...;

IV.1.6.2. **Метафора:** „звън на златен дъжд”...;

IV.1.6.3. **Епитети:** „светъл”, „вълчи”, „корави”, „щавена”, „голи”, „сиви”, „тежки”...

IV.2. **Дефрагментация:** В романа „Предречено от Пагане” Вера Мутафчиева внушава колко велика и силна е България по онова време.

Това е постигнато чрез силни художествени приложения: метафори и сравнения, описващи дворцовата архитектура, бита, облеклото на войниците, външния вид на хан Кубрат и страхопочитанието на римските пратеници.

Годините са трудни и драматични.

Специален и исторически оправдан акцент е направен върху факта, че българите през този период (VII в.) охраняват североизточните граници на Римската империя.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от роман.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 820-822.

112 – 4713-225 – 2928 „Предречено от Пагане” / Вера Мутафчиева (роман) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОДЕЛИ НА ПОВЕДЕНИЕ
В РАЗКАЗА „КОРЕНИТЕ”
НА ВАСИЛ ПОПОВ
(Информационна картина)**

Паолинка Митева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Васил Стефанов Попов е роден на 29 юли 1930 г. в село Миндя, Великотърновско. Той е белетрист, публицист, драматург, сценарист и преводач. Завършва прогимназия и гимназия в София (1948), учи право в Софийския университет. Работи като редактор във в. „Бойно знаме” (1952-1953), сп. „Наша родина” (1953-1954), в. „Народна култура” (1954-1957) и в. „Литературен фронт” (1964-1966; 1971-1980). Като журналист отразява строителството на Девня, Мадан, Рудозем, Батак и Кремиковци. Умира при неизяснени обстоятелства на 12 октомври 1980 г. в Пловдив.

Съч.: „Разкази” (1959), „Васил Георгиев Топалски” (1960), „Корав хляб” (1961), „Малката мина” (1962), „Човекът и земята” (1962), „Легенда” (1965), „Корените” (1967)...

I.2. Заглавие – „Корените” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – променяният се свят на непроменящите се хора...;

IV.1.2. Сюжет: В началото на този откъс от разказа „*Корените*” влак преминава през ждрело [2], над което се извисяват два заснежени хълма.

Жегъла [3] е спрял волската си каруца и наблюдава идиличната картина.

Студено е, двата впрегнати вола го топят с дъха си. По едно време селянинът се сепва и решава да тръгне, качва се на каруцата и подкарва говедата. Трябва да иде до лозето, за да прибере три варела.

Волските гърбове се издигат и спускат спокойно. Издути и заоблени, приличат на заоблените хълмове над коларския път.

Влакът продължава да отеква ритмично в сърцето на Жегъла. И както се клати, облегнат на ритлата, той започва да чувства промяна в себе си. Спохождат го спомени за изсечени дървета и умрели кучета. В момента наоколо няма нито гора, нито кучета, а лозето все още не се вижда...

IV.1.3. Образи – влакът, ждрелото, гората, кучета, волски впряг, изсечени дървета...;

IV.1.4. Герои – Жегъла;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*зимата*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*коларски път*);

IV.1.6. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети, символи):

IV.1.6.1. Сравнение: „налетяха мисли, тревожни и бързи като мъгливи”...;

IV.1.6.2. Метафори: „спокойни крачки”, „гората бе слязла”...;

IV.1.6.3. Епитети: „буйните”, „замръзналите”, „зелен”, „объл и пухкав”...;

IV.2. Дефрагментация: Светът наоколо се променя, но Жегъла не.

Защо?

Този въпрос, разтворен в психологическия спектър на нравствеността, няма конкретен отговор в „*Корените*”.

Спомените нахлуват в душата на селянина, за да регистрират онтологичното човешко усилие да се вниква в полифоничния статут на истината.

Всеки може „да изпее” своята мелодия.

Своя песен има и Жегъла, който предпочита красотата на спомените, а не алиениращите факти от реалността.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от разказ.

Цитирана литература и бележки

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 823-824.

2. *Ждрело* (англ.; фр.: gorge) – вид проломна форма на релефа, характерна с относително малките си размери и изключителна теснина.

3. Прякорът *Жегъла* е по аналогия от думата „*жесъл*” – в см. пръчка, която се слага на ярема при впрягане на волове или биволи, за да вървят говедата в една редица.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО”
НА АНТОН ДОНЧЕВ
(Информационен модел)**

Юлияна Паунова

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид): „*Време разделно*” на Антон Дончев;

I.1. Автор (биография, съчинения): Антон Дончев (1930-2022) е роден в Бургас.

Завършва гимназия във Велико Търново и право в Юридическия факултет на Софийския университет. През 1963 г. той написва романа „*Време разделно*” само за 45 дни.

За почти 50 години книгата има безброй издания на български език – повече от 30 в тираж от около 1 050 000 екз., като е преведена на повече от 30 езика.

Антон Дончев е учредител на стипендия с името на едноименния си роман за студенти от Родопите по история и българска литература.

Със стипендиите днес се разпорежда Международната фондация „Св. Св. Кирил и Методий”.

I.2. Заглавие – „*Време разделно*” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман;

II. ПРЕДМЕТ – проследява събитията около насилственото помохамеданчване на долината Елиндения през XVII в.

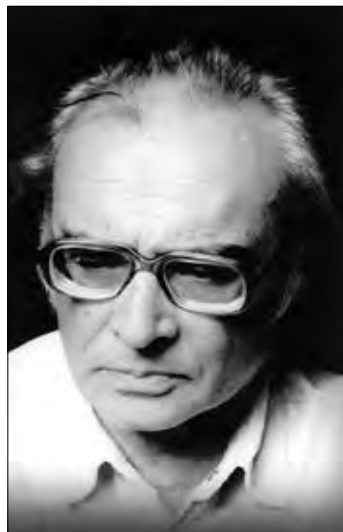
III. ЦЕЛ – създаване на роман на разделеното време.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема: Романът описва трагични събития за българския православен народ, насилствената смяна на вяра в Родопите. Това не е просто изпитание за тези хора, а съдбовно устояване на Християнската вяра.

IV.1.2. Герои – Манол, хайдутинът Караманол, дядо

Галушко Белия, Елица, Караибрахим, Момчил, Сежда, поп Алигорко.

IV.1.3. Образи – Родопи.

IV.1.4. Хронотроп – време и пространство:

IV.1.4.1 Време – пролетта на 1668 г. – XVII в.;

IV.1.4.2. Пространство – планината Родопи, село Подвис (България);

IV.1.5. Сюжет: Романът разказва как някогашните хора са се сблъскали със съдбата си и са намирали сили да запазят достойнство и чест, без да се унижават пред по-силния противник.

„*Време разделно*” пресъздава бурно време, но той принадлежи на друг, не по-малко драматичен и противоречив отрязък от нашата история, който също може да се нарече *разделно време*. В романа се сблъскват две сили, и битката между тях е съдбовна, защото е основана на *верска и идейна основа*.

А това означава, че един срещу друг застават два морала, два начина на мислене и поведение.

IV.1.6. Особенности на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Сравнения – „*в месец тревен, който е бил петия от началото на годината*”...;

IV.1.6.2. Метафори – „*железен кавал*”; „*гръдно дете*”; „*млечни братя*”; „*от висок връх през дълбока река*”; „*развалени пари*”...;

IV.1.6.3. Епитети – „*залезът на полумесеца*”...;

IV.2. Дефрагментация: Караибрахим е повече сляп изпълнител на чужда воля, докато Манол е рицар на вяра и идея на общественото съзнание, което, въпреки трагичната си съдба, се усеща като изпълнено с бъдеще. Изборът на Манол е между момента и вечността. Караибрахим обаче няма избор. Няма избор и Сюлейман ага и това още повече го разкъсва вътрешно, напъня го драматично и в крайна сметка го изважда от историята.

За „*Време разделно*” е важно не кой ще победи в подготвяната война, а кой ще устои на ударите на тази война. Защото тя нанася поражения и на двете страни и в еднаква степен ги подлага на физически и най-вече – на нравствени изпитания.

Романът „*Време разделно*” разказва трагичната история на три села, обединени в своето нещастие и мъка. Еничарят Караибрахим, който някога е бил откраднат от едно от тези села, потурчен и обучен турски войник, се завръща след години, за да провери защо същите тези българи, сред които е расъл и той, все още не са приели правата вяра.

Неприятно изненадан остава, че там на българките е позволено да ходят облечени с пъстри и шарени дрехи, накъчени с най-хубавите си и лъскави пендари. Не приема очевидния факт, че, въпреки робството, което е превзело отдавна българските земи, там българите живеят добре с турците и дори се ползват с тяхната закрила. Уважават труда им, ценят най-вече овчарите, защото, благодарение на тях, районите там развиват успешна търговия с животни, мляко и кожи. Самите аги са осъзнали, че с добро всички ще имат мир и поминък.

Но Караибрахим е не само суров, но и много жесток. Той твърдо е решен, да потурчи всички и подлага големците на тези села на нечовешки мъки, за да постигне онова, за което е изпратен.

Показва всички български традиции, макар често да си припомня деня на собственото си отвличане, той вече е загубил човешкия си облик.

Разбира се, че голяма част от хората се поддават на заплахите, уморени от бягството, глада и страха, скоро склоняват да приемат чуждата вяра.

Ала много други продължават да носят кръста на челото си и губят живота си.

Така настава *време разделно*.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 808-809.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛНИ ЕКЗИСТЕНЦИАЛНИ МОТИВИ
В РАЗКАЗА „ФАНТАСТЪТ” ОТ ДОНЧО ЦОНЧЕВ
(Информационна картина)**

Надя Василева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – **Дончо Стефанов Цончев** е роден на 27 юли 1933 г. в гр. Левски. Завършва гимназия през 1951 г. и геология в Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУ) през 1959 г. Работи като зидар, геолог в Родопите и Странджа (1959-1963).

Учителства в София (1963-1966). Бил е завеждащ редакция в издателство „Народна младеж” (1968-1970), зам.-главен редактор на издателство „Профиздат” (1970-1973), редактор в сп. „Съвременник” (1973-1989) и директор на сп. „Лов и риболов” (1989-2010).

На 14 декември 2007 г. е отличен с Голямата награда за литература на СУ.

Умира на 22 юни 2010 г. в София.

Съч.: „Мъже без вратовръзки” (1966), „Роман на колелета” (1970, 1974), „Червени слонове” (1970, 2007), „Лесни момчета” (1970), „Да си мъж – не е невъзможно” (1970), „Опасни типове” (1971), „Почти любовна история” (1972), „Принцове” (1976, 1991), „Жълтата къща” (1982), „Празник без подарък” (1983), „Протоколи и измислици” (1987), „Дневникът на един геолог” (1989), „Циганинът” (1991), „Ние, децата на голямата лъжа” (1992), „Перата на индианците” (2002), „Старият кладенец” (2003), „Синорът на живите” (2005), „Жълтата къща” (2006)...;

I.2. Заглавие – „*Фантастът*” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, образи, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – отчуждението;

IV.1.2. Сюжет: Съвременна семейна идилгия е описана в началото на този откъс от разказа „Фантастът”: някакъв писател пише, приведен от творческо напрежение; жена му знае, че не трябва да го безпокои; не може да му се сърди за нищо, защото той изкарва достатъчно пари с писане, а и не е женкар, нито пияница; децата им се интересуват повече от фантастика, отколкото от футбол... Изведнъж писателят заявява, че чрез сюжета на разказа, който съчинява в момента, „човечеството ще направи огромна крачка” напред. Жена му не разбира за какво говори, тъй като той пази в тайна написаното. Накрая фантастът си ляга в леглото и дълго намества възглавницата. Най-сетне разкрива, че ще изведе темата на творбата в заглавието: „*Орбиталната станция*”.

Изведнъж идилличната тишина е прекъсната от съседите, които живеят над тях. Чува се натрапчиво съскане на душ. Жена му се опитва да го успокои, като заявява, че съседите им са още млади и всичко им е позволено.

А той, припомняйки си външния им вид и онова, с което те се занимават, се сеща, че всъщност съседите им са техни връстници...

IV.1.3. Образи – очила, хартия, стол, апартамент, въдици, пушки, ракети за тенис, балкон, чаша, масичка, чашка, чинийка, телевизор, легло, лампи, прозорец, възглавница, кафе...;

IV.1.4. Герои – съпруг, съпруга, две деца, войник, момиче, котка...;

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – протяжно (*неделен следобед*);

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (*семеен апартамент*);

IV.1.6. Особености на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Сравнения: „*зениците разтворени широко като на сафрид*”;

IV.1.6.2. Метафори: „*съскането на душа*”, „*децата му бяха запалени*”, „*бряг беше този балкон*”...;

IV.1.6.3. Епитети: „*пътър*”, „*разкошни*”, „*страшен*”, „*простият*”, „*шарен*”, „*стохиладен*”, „*огромна*”, „*ветрец*”, „*нежен*”, „*тихичък*”, „*дълбока*”, „*внезапен*”, „*панически*”...;

IV.2. Дефрагментация: Всичко в бита, нравите и порядките на това иначе подредено и порядъчно семейство е нормално: нормални деца, нормални професии и още по-нормални мечти.

Любов и разбирателство цари навсякъде.

Тъкмо тази нормалност обаче поражда затрогваща сюжетна колизия.

Писателят е трудолюбив и добре платен, съпругата му се грижи за тишината и уюта в дома, но едно непредвидено обстоятелство – *натрапчив шум от горния етаж* – обръща нещата наопаки.

Оказва се, че те или не познават съседите си, или въобще са забравили за тяхното съществуване.

Погълнато само от собствените си емоции и амбиции, семейството до такава степен се е отчуждило от света наоколо, че е забравило за съществуването на себеподобните.

Неочаквана ретардация – „*А тия тъкмо намериха време за къпане!*” – спира фабулния поток, за да *възрви* идилличната семейна обстановка, превръщайки „*Фантастът*” в предмостие към едно иронично, дори саркастично послание към неподправения егоцентризм на отчуждените хора.

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на откъс от разказ.

Цитирана литература

1. *Златна христоматия на България* : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 827-829.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „ДУНАВ МОСТ”
НА ГЕОРГИ МИШЕВ
(Информационна картина)**

Диана Бисерова

I.1. ОБЕКТ – **Георги Мишев** Иванов роден на 3.XI.1935 г. в с. Йоглав, Ловешки окръг. Завършва Ветеринарния техникум в Ловеч (1953) и журналистика в Софийския университет (1958). Работи като окръжен кореспондент на в. „*Септември*” (1958-1967), ред. в издателство „Народна младеж” (1967-1970), ред. (1971-73) и сценарист (от 1973) в Българска кинематография. Член е на БКП, на СБП.

Първите му творби са за деца. Разкази за възрастни печата за първи път в сп. „*Септември*” през 1961 г. Георги Мишев е един от първите, които нарушават жанровата чистота в името на по-силно комплексно идейно-художествено внушение. Автор е на пиесата „*Хипотезите около подпалването на Ловчанския мост на 3 август 1925 година*”, сценарист на киноновелата „*Ако не иде влак*”, художествените филми „*Момчето си отива*”, „*Щурец в ухото*” и др. Пише още разкази, пиески, разкази и повести за деца. С очерци, репортажи и фейлетони участва активно в периодичния печат. Пише разкази за В. Левски и др.

I.2. Заглавие – „*Дунав мост*” (1999) [1].

Има сериал по романа „*Дунав мост*”, който е в седем серии и книгата от 372 страници от издателство „Хемус”. Премиерата на сериала е излъчена на 10 ноември 1999 г. по Канал 1 на БНТ и приключва на 18 ноември.

I.3. Литературен род – епос.

I.4. Литературен род – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви – ключови думи, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – облага и свадба по сметка.

IV. 1.2. Сюжет: Сватбеният ден на Стела (булката) и Ники (младоженецът) е в най-безцветния сезон на годината. Ранна пролет с остатъци от последен сняг и тепърва изникващи цветя. Кукуряк в бледо жълт цвят, клоните на храстите и дърветата стърчат голи, но за сметка на това на паркинга на манастира има цял рояк диви теменуги, от който Джими (кумът) прави сватбена китка. Росица (кумата) оправя своята коса, оглеждайки се в стъклени прозорци на индиговото ауди втора употреба на мъжа си и взима шампанското с двете чаши с розова панделка. Докато вървят четиримата към църквата, чуват детски плач.

Има кръщене и това обяснява двете коли на паркинга. Те стават свидетели на топенето на голото телце на детето в леген с топла вода от алуминиева тенджера. То плаче до крясък. На Стела ѝ става жал за детето и предлага на Джими да подари на църквата истински купел вместо пластмасовия леген.

Докато чакат, се оказва, че са забравили пръстените и трябва да се върнат до вилната зона, където е къщата на Дерменджиеви, за да ги вземат.

Младоженецът остана с кумата да попълнят документите за венчавката, докато булката и кумът вече пътуват до къщата му за пръстените. Докато пътуват, Стела запалва цигара и „пуска ръка” на Джими. Казва му, че „има мерак” към него отдавна и той загубва за миг управлението над колата.

Стигат до къщата в село Кенар, което се намира по северния скат на Балкана и със свършващия асфалтов път спират пред портите на Диамандиеви.

Докато се занимава със шифъра за отваряне на портите, Джими усеща с кожата на врата си топлината на Стела...

IV.1.3. Герои – Росица, Джими, Стела и Ники...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.5. Време – протяжно (ранна пролет);

IV.1.6. Пространство – протяжно;

IV.1.5. Мотиви – сватба, църква, младоженци, Стела, Ники, Диамандиеви...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (тропи):

IV.1.6.1. Тропи (метафори, метонимии, сравнения, епитети, символи):

IV.1.6.1.1. Метафори – „ироничната усмивка”, „безцветния сезон”, „стърчаха голи”, „суха игла”, „изтъляващи преси”, „веселите личица”, „диви теменуги”, „очите ѝ се смееха”...;

IV.1.6.1.3. Сравнения – „голи като в офорт”, „последва като редник”...;

IV.1.6.1.4. Епитети – „долнокачествен тамян”, „есграоните”...;

IV.1.6.1.5. Символи – „ще амрази къпането”; „тая пластмаса”, „смръщи вежда”, „пална две цигари”...

IV.2. Дефрегментация: Личното ми мнение относно откъса на романа е никак не положително, защото описаната история показва подлост и предателството в променящия се и разпадащ се в нравствен план свят.

Българската съвременна литература точно фокусира в описаната от Георги Мишев история упадъка на нравите в съвременното общество.

Животът в днешно време твърде често прилича на откъса от романа „*Дунав мост*”.

Случката наподобява на съвременни свадби със събитийни разлики в ситуациите.

Забравянето на важна вещ или документ в такъв ден не е нещо непознато за днешните времена и нрави.

Попълвайки документите за венчавката, наясно ли сме с предстоящото ни брачно бъдеще...

Не мога да кажа много по този откъс от романа и като цяло за творбата, защото не ми допадна като история, замисъл, смисъл, поука, разказ и сюжет...

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 829-830.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РОМАНА
„КЪЩА ОТВЪД СВЕТА” НА ГЕОРГИ ДАНАИЛОВ
(Информационен модел)**

Даниела Андреева

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор (биография, интериоризация, екстериоризация):

I.1.1. Биография – Георги Христов Данаилов (1936-2017) е потомък на известен свищовски род. Внук е на акад. проф. Георги Тодоров Данаилов, както е и правнук на Марко Балабанов, първият външен министър на България след Освобождението на страната. През 1950 г. семейството му е интернирано и се връща в Свищов. Завършва и преподава химия, но с литература се занимава от студентските си години. Голяма популярност получава още с първите си книги: „Деца играят въвн”, „При никого”, „Убийството на Моцарт”, „До Чикаго и назад, сто години по-късно”.

Автор е на много пиеси и филмови сценарии:

„Хирурзи”, „Похищение в черно”, „За къде пътувате?”, „А сега накъде?” (заедно с Рангел Вълчанов), „Лагерът” (заедно с Георги Дюлгерев). Световно признание и литературни награди получава и с последните си литературни творби „Къща отвъд света”, „Спомени за градския идиот”, „За Жан Жак Русо” (есе), „Усмивката на Пан” (есе за Стефан Гечев), „Доколкото си спомням” (в три части), „Весела книга за българския народ”. Умира на 8 март 2017 г.

I.1.3. Интериоризация – в романа на Георги Данаилов подчертава сложността на човешките отношения, историческата памет и взаимодействието между индивидуалното и колективното. Чрез образите на къщите и социалните структури авторът изследва дълбочината на съществуването и връзките, които оформят живота на героите.

I.1.4. Екстериоризация – неговите произведения са преведени на арменски, руски, немски, полски, румънски, словашки, чешки и други езици.

I.2. Заглавие – „Къща отвъд света”.

I.3. Литературен род – епичен;

I.4. Литературен вид – роман.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, мотиви, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – социална.

IV.1.2. Сюжет: Разказът започва с описание на селото, разделено на две махали – търновската и арнаутската, и споменава историческите корени на населението. Главният герой споделя легенди за бежанците, основали селото, и за преселниците от Македония, които построили къщите. Разказва за преживяванията си, когато се връща у дома. Описва как хората в селото бързо разбират за неговото пристигане, показвайки как местната общност е сплотена и внимателна. Във връзка с разказа за пътуването му, той и приятелят му Борис срещат трудности, опитвайки се да стигнат до селото в дъждовна нощ. Някои комични моменти показват тяхната неопитност.

IV.1.3. Мотиви – „селото“, „гори“, „планини“, „къщи“, „опустелите“.

IV.1.4. Герои – Георги (главният герой) бабата, Борис и местните жители.

IV.1.5. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.5.1. Време – минало време, споделя спомени и преживявания от миналото;

IV.1.5.2. Пространство – протяжно (село в Родопите България).

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, символи, епитети, антитези):

IV.1.6.1. Метафори – „Мястото било сгушено в гънките на планината“, „самата църква все още се спотайва някъде“, „Къщите, които бяхме взели, ни поглъщаха“, „рухналите къщи, срутените покриви, празните места, по които се валяха само камъни и никнеха бурени, самотните зидове, накръняваха архитектурната цялост“;

IV.1.6.2. Метонимии – „търновската махала, под него – арнаутската.“, „малкото пенджере“, „Държавен вестник“;

IV.1.6.3. Символи – „Църквата“, „малкото пенджере“, „къщите“, „пътят“...;

IV.1.6.4. Епитети – „стара църква“, „висок зид“, „закътан край“, „търновската махала“, „невероятен мрак“, „рухналите къщи“, „срутените покриви“, „самотните зидове“;

IV.1.6.5. Антитези – „гледа с часове кой минава, някъде отива, какво носи.“, „Това село беше единно и същевременно разделено“;

IV.2. Дефрагментация: Личното ми впечатление от текста е, че Георги Данаилов успява да създаде атмосфера на дълбока свързаност с миналото, която ме накара да се замисля за важността на корените и традициите.

Чувството, което текстът оставя в мен, е смесица от носталгия и меланхолия. Носталгията идва от описанията на живота в селото, където всичко е по-близо до природата и традициите, а меланхолията – от усещането за загуба на тези ценности и връзки с времето.

Авторът успява да ме накара да почувствам тъгата по изгубеното минало, по неща, които днес трудно намираме в съвременния живот – сплотеността на общността, майсторските умения и простия, но значим начин на живот.

В същото време текстът ме вдъхновява да ценя наследството си и да осъзная колко важно е да пазим връзката си с корените си.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 831-832.

117 – 5001 „Къща отвъд света“ / Георги Данаилов (роман) (информационен модел)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РАЗКАЗА „БРАКОНИЕРИ”
НА ЛЮБЕН ПЕТКОВ
(Информационна картина)**

Сергей Буюкли

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор: Любен Петков Желязков (1939-2016) е роден във Варна.

Завършил е Варненския икономически институт.

Работил е като редактор във в. „Народна младеж”, издателство „Български писател” и сп. „Съвременник”...

Съч.: „Зелени кръстове” (1968), „Кошничка с диви ягоди” (1975), „Порта с лъвче” (1977), „Календар” (1978), „Око на света” (1988), „Преображение Господне” (1990), „Убийство” (1992), „Градът на истината” (1997), „Сватбата на Акакий” (2002), „Сладкишът на доктор Сириус” (2004), „Котаракът Бартлет” (2009), „Край огъня” (2010)...

I.2. Заглавие – „Браконieri”[1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ;

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешките антиномии;

IV.1.2. Сюжет: Полковникът каца с хеликоптер в двора на Тома. Отдавна не е идвал в родното си село. Старата

компания се радва да го види, очевидно хората са го чакали, защото масата отдавна е сложена. Жената на Тома поднася наденичките и виното. Другоселецът споделя, че е видял глиган, голям колкото магаре. Решават да *проверят* твърденията му. Разговорът не е интересен за полковника и той излиза навън. През прозореца долита затрогващият разказ за браконьерите...

IV.1.3. Герои – полковникът, Тома, кръстникът, жената на Тома...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*XX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*къщата на Тома...*);

IV.1.5. Мотиви – ловът, браконьерството, лъжата, спомените...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

IV.1.6.1. Метафори – „Бялото петно на роговицата застина на едно място и докато не свърши, милиметър не мръдна. „Сърцето му се сви, но си каза, че е късно: на тия години кръвата се утаява – остава хубавото, лошото се мъчим да забравим. „Гората дремеше под снега, светеше навсякъде и само аз като бърмбар пълзах все по кръвата, вече убеден, че ония са забравили за раненото животно. „Селото се готвеше за сън. И в това преплитане и търсене на гласовете тъмнината се топеше за двете същества – всичко замълча за тях, затихна. „И сам, захлупен под козирката, в тихата нощ за кой ли път се заклевах да не мръдне от мястото си, да си остане веднъж завинаги при полегатите хълмове, обаяни в кървавочервено в късна есен и всяка пролет в меко зелено – при своите, с които бясно тичах по вечеринките, а с алестия кон препусках по махалите и кошарите да дига силни думи за новото. „Спуснах се веднага към реката. Бяха като прилеп – в тъмно, слепешката – в светло, стъпките ми зееха с капки кръв след мене — аз все бягах, бягах. „Месечината се изкачваше над тяхната къща – силна и млада. "...;

IV.1.6.4. Епитети – „ситен“; „винените“; „бялото“, „силна и млада“...;

IV. Дефрагментация: Гъстото сюжетно пространство в „Браконieri“ разчита на две фабулни интриги: от една страна е разказът за браконьерите, а от друга – са неясните, но мили спомени на полковника за родното място.

Няма нравствени дилеми, но има присъди: злото е припознато и наказано като в приказките, а доброто, чинито олицетворения се търсят и намират най-вече в природната красота, – витай навсякъде.

Тук спомените са по-силни от виното, което жената на Тома непрестанно налива в чашките:

„И сам, захлупен под козирката, в тихата нощ за кой ли път се заклевах да не мръдне от мястото си, да си остане веднъж завинаги при полегатите хълмове, обаяни в кървавочервено в късна есен и всяка пролет в меко зелено – при своите, с които бясно тичах по вечеринките, а с алестия кон препусках по махалите и кошарите да дига силни думи за новото.“...

V. МЕТОД: аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. II. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с.833-834.

118 – 5020 „Браконieri“ / Любен Петков (разказ) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В
РАЗКАЗА „АЯ”
НА НИКОЛА РАДЕВ
(Информационна картина)**

Техмине Хачатрян

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Никола Радев Маринов (1940-2016) е роден в с. Левски, Варненски окръг. Завършва гимназия във Варна и Литературния институт „Максим Горки” в Москва. Автор е на повести и новели, в които отразява героиката и суровата романтика на морския живот.

Съч.: „Матроска обич” (1964), „Не се сбогувай” (1969), „Море на вторите бащи” (1976), „Няма мъртва земя” (1971), „Седем ключа на вода” (1987), „Залезът на морските вълци” (1987), „Спасете нашите души” (1990), „Седмото весло” (1992), „Когато Господ ходеше по земята” (2007)...

I.2. Заглавие – „Ая” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – разказ.

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, герои, образи, хронотоп, сюжет, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешките антиномии;

IV.1.2. Герои – главен герой (*неназован*) и Айдын (*Ая*);

IV.1.3. Образи: гробът на Сергей Есенин, цветята...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – протяжно (*втората половина на XX в.*);

IV.1.4.2. Пространство – протяжно (*Литературния институт в Москва...*);

IV.1.5. Сюжет: Разказаната история интерпретира сложна смесица от интригуващи събития, свързани с неназования главен герой (*„аз”-ово повествование*) и момиче на име Айдын (*Ая*).

Тя е туркменка, има различна религия.

Сюжетът включва моменти от тяхното общуване...

IV.1.6. Особенности на художествения стил (сравнения, метафори, епитети):

IV.1.6.1. Скрити сравнения – *„Бялото сякаш беше седефено”...*;

„Снежен прах димеше в разветите ѝ поли”...;

„Голяма черна дъска”...;

IV.1.6.2. Метафори – *„Походката ѝ бе ситна, плавна, царствена”...*;

„Вбит бронзов барелеф, под него името на поета и годините 1895”...;

„Тя разви обвивката на единия бонбон и го загриза като катеричка”...;

IV.1.6.3. Епитети – *„черни”, „копринен”...*;

IV.2. Дефрагментация: Този текст е характерен пример за автобиографичен разказ, който разглежда междуличностните взаимодействия и влиянието на културни и религиозни аспекти върху поведението на героите.

„Ая” представя интригуваща история за срещата между главния герой и жена на име Айдын (*Ая*), която е туркменка и носи национална носия.

Разказът проследява културните различия, религиозните вярвания и взаимоотношенията между различни етнически групи.

Атмосферата на изложението е поетична и позволява на читателя да се потопи в емоциите на героите.

Присъствието на визуални образи – *напр.*: описанията на облеклото и външния вид на *Ая* – създава живописни сцени...

V. МЕТОД – аналитично-синтетична обработка на разказ.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав.: Н. Василев, А. Куманова. – С., 2014. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 835-836.

119 – 4713-228 – „Ая” / Никола Радев (разказ) (информационна картина)

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
В РОМАНА „БЕЛИЯ ДЯВОЛ”
НА ХРИСТО КАЛЧЕВ
(Информационна картина)**

Мартин Даскалов

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Христо Константинов Калчев (1944-2006) е роден в София.

Завършва английска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Работи като драматург в театрите в Русе и Пазарджик. До 1990 г. членува в Съюза на българските писатели. Води рубрика във в. „Демокрация”...

Съч.: „Инерция” (1976), „Железният кон” (1978), „Монолог” (1982), „Луда вода” (1980), „Вътрешна светлина” (1981), „Белият дявол” (трилогия: „Белият дявол”, „Белият дявол. Синове”, „Белият дявол атентатор” (1987-1989), „Нерон Вълкът” (1996), „Ликвидирайте генерала” (1998), „Оратория за козел и ангорска котка” (1998), „На лов за зеления принц” (2001), „Изстрелът на амнистията” (2005)...

I.2. Заглавие – „Белия дявол” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид(жанр) – роман (откъс от първата част на трилогията);

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина.

III. ЦЕЛ – структуриране на научен анализ.

IV. ЗАДАЧИ (фрагментация и дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – съдбата на българите през XVI в.;

IV.1.2. Сюжет: Вангел – „Белия дявол” – е българин, роден в земите на днешна Северна Македония.

Когато е 16-годишен, баща му умира, а той се казва на вуйчовия

си кон и бяга. Оставя след себе си двама чичовци – Антон и Васил, две сестри, чиито имена не помни, и майка си – Тео.

След като напуска затвора в Янина, той се озовава наред Средиземноморието, където неговите сини очи и руса коса рязко го отличават от тамошните хора. Първата среща на Вангел с истински пират е когато корабът, на който се намира, е нападнат от Жан Марс. Именно той му дава прозвището „Авалия“, което означава „безстрашен“.

Първият път, когато Вангел убива, това са двама турци, които опитват да го насилят. Тази случка го убеждава, че трябва да стане пират и че ще е преследван, независимо дали е в или извън България. Вангел заживява с идеята един ден да открие отново Жан Марс и да му предложи услугите си. Докато заявка и расте, той открива своя нов, натрапен баща в лицето на джуджето Али Ибн Мобарак с прякор Урода.

Джуджето страшно харесва косите на Вангел и му обещава, че той ще го наследи, когато баща му – емирът, умре. Ако откаже, ще загуби живота си. Джуджето го оставя да си помисли.

Вангел губи много време зад стените на харема, където среща първата си любов – Дарма. Тя е мавританка, която бива насилена пред очите му и към която той изпитва неудържимо младежко увлечение. Вангел дори припада от яд, когато тя му признава с колко мъже е била и как по-скоро би си спомнила тежлото им, отколкото имената им, ала, въпреки това, той я нарича своя жена.

Емирът умира и Вангел наследява Урода.

Вангел бива поканен в Мобарак, царството на новия емир, където всеки ден биват убивани хора за забавление. Вангел пътува дълго, а когато пристига, припада и се събужда изкпан и обрзан...

IV.1.3. Герои – Вангел „Белия дявол“, Тефик-Хюсеин Арнаутин, Антон и Васил, мама Тео, Васил, капитан Перо паша, Френсис Дрейк, Жан Марс...;

IV.1.4. Хронотоп (време и пространство):

IV.1.4.1. Време – пролет (*първата половина от романа действието се развива в две времеви рамки – когато Вангел, главният герой, е на 19 и когато е на 29 години. Това време обхваща управлението на Селим II (1566-1574), което означава, че сюжетът е позициониран през XVI в.*);

IV.1.4.2. Пространство – Солун, Средиземно море...;

IV.1.5. Мотиви – оцеляването, кражбата, бягството, убийството...;

IV.1.6. Особенности на художествения стил (метафори, метонимии, сравнения, епитети):

IV.1.6.1. Метафора – „кървавия гейзер на прегорялата трева“...;

IV.1.6.3. Сравнения – „гладен като карпатски вълк“, „зъл като разгонена белка“...;

IV.1.6.4. Епитети – „брутален и хладнокръвен“, „мокр“...

IV.2. Дефрагментация: Изобилие от псевдокласически герои, апокалиптични видения и убийства, които в някакъв въображаем аглутинативен ред създават усещането за синтетичен литературен език.

Христо Калчев разчита на устойчиви акценти във фабулната интрига, към която непрестанно се добавят все нови, нови и нови подробности.

Целта е да се задоволи любопитството на читателя чрез обяснителни ретардации и ретроспекции

Прибавените акценти, които задължително са *изненади*, не се степенуват, а се надграждат в разбъркан ред.

Тези акценти приличат на *несекващо природно бедствие*, което читателят трябва да преодолее, защото е настъпило *най-страшното време*:

„християнските ържави се бяха насочили в океаните и европейските морета останаха в ръцете на турци и сарацини“...

V. МЕТОД – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. Златна христоматия на България : Кн. II. Антология / Състав. Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 837-838.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

УНИВЕРСАЛЕН МОДЕЛ ЗА ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ В РОМАНА
„ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕТО НА ЧОВЕК”
ОТ ВЛАДИМИР ЗАРЕВ
(Информационен модел)

Петър Шалев

I. ОБЕКТ (автор, заглавие, литературен род, литературен вид):

I.1. Автор – Владимир Зарев е роден на 05.10.1947 г. в гр. София. Син е на известния литературен критик и теоретик акад. Пантелей Зарев.

Висшето си образование завършва в Софийския университет – специалност „Българска филология” през 1972 г.

От 1973 г. е редактор и завеждащ отдел „Чужда литература” в списанието за българска и преводна литература „Съвременник”, а от 1999 г. е негов главен редактор.

През 1975 г. излиза първия му роман „Денят на нетърпението”. Вторият му роман „Битието” излиза през 1978 г. Следват „Изходът”, „Изборът” (нова редакция „Законът”).

Романите, които му носят най-високи оценки и се издават в чужбина са: „Разруха” и „Светове”, следвани от „Поп Богомил”, „Свършенството на страха”, „Орлов мост”, „Чудовището”, „Голямата странна градина”.

Книгите му са преведени на много езици, а немската литературна критика го сравнява с Балзак.

Удостоен е с множество отличия. През 2021 г. му се дава най-високото звание – „академик”.

I.2. Заглавие – „Предназначението на човека” [1];

I.3. Литературен род – епос;

I.4. Литературен вид – роман

II. ПРЕДМЕТ – създаване на информационна картина;

III. ЦЕЛ – структуриране на научен коментар;

IV. Задачи (фрагментация, дефрагментация):

IV.1. Фрагментация (тема, сюжет, герои, хронотоп, мотиви, особености на художествения стил):

IV.1.1. Тема – човешката идентичност...

IV.1.2. Сюжет: В града идва цирк и с него пътува странен човек, който има доста окаян и неприветлив вид. В представлението Човекът участва като клоун, който трябва да забавлява хората, но той е тъжен и скучен и, вместо смях, предизвиква съчувствие в публиката. Той все пак може да свири на всичко и най-вече на флейта, но смутеният му външен вид отблъсква зрителите, защото нацапаното с тебешир лице излъчва само тъга. Смесената му шапка и развлечените панталони карат хората да си мислят за собствената бедност...

И малко след това Хлабав Коста изрича истината, че не Човекът избира Видин, а всъщност циркът го изоставя като ненужна вещ. Истината е, че преди да остане, Човекът няма къде да отиде. Така съдбата го превръща от тъжен клоун в загадка, в проблем, който не Човекът, а градът трябва да разреши. Така, разделяйки се с цирка, кармата го захвърля в ръцете на безмилостното човешко любопитство.

Хората са притеснени от анонимността му и искат час по-скоро да разберат истината за него, защото, без да е роден и израснал в града, този мъж има наглостта да остане завинаги в него. Присъствие му буди недоумение и догадки. Човекът е облечен едновременно предизвикателно и бедно с раиран панталон, в сако с лъснати ръкави, овехтяла риза с нагръдник, който трябва да скрива постоянното му неудобство, че съществува. После се забелязва дългото му зимно палто, което по-скоро прилича на завивка, и тропачите обувки, наковани с налчета. Измитото му лице от тебешира изглежда още по-тъжно и в ръцете си той носи флейта. И макар, одумван от хората, Човекът още е без име. Той върви сред непознатите хора, замислен и ням, и на тях им се прииска да му помогнат да се сближат с него и да го направят свой. И така те му дават името Флейтата.

Този мъж е на средна възраст и тъжното му лице и посивелите от годините коси и очи са пълни с някаква особена мъка, която той си знае, но тя засяга и другите.

Бедата му е в това, че той не умее нищо и затова не успява да работи като хамалин на пристанището, нито в работилницата за парфюми на Кочо Признателния.

Човекът умее само да свири...

IV.1.3. Герои – незнайният човек – Флейтата, Хлабав Коста, Кочо Признателния...;

IV.1.4. Хронотоп (време, пространство):

IV.1.4.1. Време – XX в., 1985 г.;

IV.1.4.2. Пространство – Северна България, град Видин;

IV.1.5. Мотиви – самотата...;

IV.1.6. Особености на художествения стил (метафора, метонимия, епитети, сравнения, символи):

IV.1.6.1. Метафора – „бъбривите кръчми, горделивата осанка, развълнувано жабо“...;

IV.1.6.2. Метонимия – натрапливо отсъствие...;

IV.1.6.3. Епитети – „горделивата, смайващо“, „сръчни“, „златисто жълта“...;

IV.1.6.4. Сравнения – златистожълта, сякаш излята от есента...

IV.2. Дефрагментация: Романът „Предназначението на човека“ разглежда философския конфликт на личността и съвременния свят.

Основната тема е търсенето на идентичност, която героите искат да открият чрез общуването с другите. Главният герой е изправен пред собствените си страхове и съмнения в своето съществуване.

Чрез редица взаимоотношения с другите персонажи авторът разглежда концепцията за предназначението на индивидуалните избори, собствените представи, решаването на собствените проблеми и как те влияят върху живота...

Романът „Предназначението на човека“ е наситен с философски разсъждения, които карат читателя да се замисли за съществуването си, моралните устои и връзките между хората. Вл. Зарев умело подчертава дълбочината на чувствата и стремежите на хората за себеутвърждаване и себереализация.

Това произведение разкрива история за човешката природа и нашето място в света.

V. Метод – аналитична обработка на литературен текст.

Цитирана литература

1. **Златна христоматия на България** : Кн. П. Антология / Състав., послесловие: Н. Василев, А. Куманова. – Ново е-изд. – С., 2018, с. 839-840.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

**ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА:
ПОКАЗАЛЕЦ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ
ПО РАЗДЕЛИ на е-библиотека „АНТОЛОГИКА” и
„Златна христоматия на България”
(2013-2025)**

Настоящият показалец е с огледална на е-библиотека „АНТОЛОГИКА” и „Златна христоматия на България” (Т. 1-2. – С., 2025) макроструктура от 266 литературни форми – I. ЛИРИКА (145 произведения: I-CXLV) и II. ЕПОС (121 творби: I-121).

Този показалец препраща към томове (т. 11-21) на „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ”, в които под съответните номера (вж: по-долу) са направени от студентите на Университета коментарите, текстологичните, библиографските и историографските проучвания на отделните произведения от българската литература.

Отбелязаните със звездичка () коментари и проч. изследвания са публикувани в посочените томовете като те са получили и предварителни обнародвания на сайта на УниБИТ по линия на докладите на ежегодните форуми на СНО при УниБИТ.*

Приведените без звездичка поредни номера съобщават за наличието на коментари по съответните произведения, принадлежащи към архивните бази на цит. томовете, и не са публикувани в пределите на цит. периодичното издание, но вторично-документалната информация за тези изследвания е поднесена на български, руски и английски език в съответните анотирани съдържания към томове, защото посочените текстове са били обект на анализ – синтез в учебния аудиторен и извънаудиторен научноизследователския Академичен процес на УниБИТ.

Този показалец е създаден в рамките на учебните дисциплини „Българска литература”, „Академично писане”, „Инфосфера: Когнитология” и „Библиографски модел на знанието” (за учебните 2016-2025 г.).

Курсовете и специалностите на студентите, направили коментари към творбите на българската изящна словесност, могат да бъдат проследени по индексацията им по първите публикации на тези коментари в т. 12-21 на „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ” (XII-XXI Студентски научни конференции и изложби на Университета), посочена от втората цифра на цифровия индекс (първата цифра на този индекс е наборът 4713-1), сигнифицирана след дългото типе (–) в приведената номерация тук: Т. 12: NN 1400-1765; Т. 13: NN 1766-2207; Т. 14: NN 2208-2621; Т. 15: NN 2622-2912; Т. 16: NN 2913-3299; Т. 17: NN 3300-3635; Т. 18: NN 3635-4038; Т. 19: NN 4039-4426; Т. 20: NN 4427-4963; Т. 21: NN 4964-5372 (Т. 21. – Под печ.).

Когато цифровият индекс на публикациите е структуриран само от една цифра, тя съответства на сигнификацията на доклада, направена от студента по линия на XXI Студентски научни конференции и изложби на Университета и се отнася за Т. 21. (23.05.2025).

**СТРУКТУРИРАНЕ НА БИБЛИОГРАФИРНИЯ МАСИВ
ПО РАЗДЕЛИ
на е-библиотека „АНТОЛОГИКА” и „Златна христоматия на България”**

I. ЛИРИКА (I-CXLV)

СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Народни песни

Космични (митични) народни песни

„Ни прела гора, ни ткала” I с. 13: т. 12, 1400; т. 16, 2954, 3008; т. 18, 3636; т. 19, 4047*; т. 20, 4713-1 – 4047*

„Вградената невеста” II с. 14-16: т. 12, 1401; т. 13, 1870; т. 14, 2208, 2277, 2445; т. 15, 2683*; т. 20, 4713-2 – 2683*

Космични (легендарни) народни песни

- „Цар Мурад и Мара” **III** с. 17-18: т. 12, 1402; т. 16, 3009; т. 17, 3426*; т. 20, 4713-3 – 3426*
- „Три синджира роби” **IV** с. 19: т. 12, 1403; т. 13, 1871; т. 14, 2209, 2278, 2446; т. 15, 2684; т. 16, 3010; т. 19, 4040*; т. 20, 4713-4 – 4040*
- „Яна кукувица” **V** с. 20: т. 12, 1404; т. 16, 3011; т. 19, 4041*; т. 20, 4713-5 – 4041*
- „Даваш ли, даваш, Балканджи Йово” **VI** с. 21: т. 12, 1405; т. 13, 1872; т. 16, 3012; т. 19, 4042*; т. 20, 4713-6 – 4042*
- „Марко Кралевити освобождава три синджира роби” **VII** с. 22-23: т. 12, 1406; т. 13, 1873*; т. 14, 2210, 2279, 2447*; т. 20, 4713-7 – 1873*, 4713-8 – 2447*
- „Крали Марко изгубва силата си” **VIII** с. 24-26: т. 12, 1407; т. 13, 1874; т. 14, 2211*, 2448; т. 15, 2686; т. 20, 4713-7 – 1873*, 4713-8 – 2447*, 4713-9 – 2211*
- „Индже Войвода” **IX** с. 27: т. 12, 1408; т. 16, 3013; т. 17, 3363*; т. 20, 4713-10 – 3363*
- „Мануш Войвода” **X** с. 28: т. 12, 1409; т. 16, 3014; т. 19, 4043*; т. 20, 4713-11 – 4043*

Космични (приказни) народни песни

- „Станав пиле шарено” **XI** с. 29: т. 12, 1410; т. 13, 1875; т. 14, 2212, 2449; т. 15, 2687; т. 16, 3015; т. 19, 4044*; т. 20, 4713-12 – 4044*
- „Два са бора ред поредом расли” **XII** с. 30: т. 12, 1411; т. 13, 1876; т. 14, 2213, 2450; т. 15, 2688; т. 16, 3016; т. 19, 4045*; т. 20, 4713-13 – 4045*
- „Мома змейовица” **XIII** с. 31: т. 12, 1412; т. 16, 3017; т. 19, 4046*; т. 20, 4713-14 – 4046*
- „Похвали се малка мома” **XIV** с. 32: т. 12, 1413; т. 19, 4047; т. 20, 4427*
- „Радка се отърва от змей” **XV** с. 33: т. 12, 1414; т. 19, 4048*; т. 20, 4713-15 – 4048*
- „Неразделни” **XVI** с. 34: т. 12, 1415; т. 19, 4109; т. 20, 4428, 4511*
- „Слънце и Грозанка” **XVII** с. 35-36: т. 12, 1416; т. 13, 1877; т. 14, 2214, 2451; т. 15, 2689*; т. 20, 4713-16 – 2689*

Религиозни (Новозаветни) народни песни

- „Цар Иван Шишман на Софийско поле” **XVIII** с. 37: т. 12, 1417; т. 14, 2215, 2452; т. 15, 2690; т. 19, 4049*; т. 20, 4713-17 – 4049*
- „Христово Воскръсене” **XIX** с. 38: т. 12, 1418; т. 13, 1878; т. 14, 2216, 2453; т. 15, 2691; т. 19, 4050*; т. 20, 4713-18 – 4050*

Социални (междански) народни песни

- „У Недини слънце грее” **XX** с. 39: т. 12, 1419; т. 19, 4051*; т. 20, 4713-19 – 4051*

Социални (трудови) народни песни

- „Що ми е мило и драго” **XXI** с. 40: т. 12, 1420; т. 13, 1879; т. 14, 2217, 2454; т. 15, 2692; т. 19, 4052*; т. 20, 4713-20 – 4052*
- „Заплакала ми голема нива” **XXII** с. 41: т. 12, 1421; т. 16, 2955, 3041, 3056; т. 18, 3800*; т. 20, 4713-21 – 3800*

Социални (хайдутски) народни песни

„Хайдутин и бесило” **XXIII** с. 42: т. 12, 1422; т. 13, 1880; т. 14, 2218, 2455; т. 15, 2693; т. 16, 2956, 3042, 3057; т. 19, 4053*; т. 20, 4713-22 – 4053*

„Пушка пукна” **XXIV** с. 43: т. 12, 1423*; т. 20, 4713-23 – 1423*

Социални (юнашки) народни песни

„Юнак и гора” **XXV** с. 44: т. 12, 1424; т. 16, 2957*, 3043; т. 20, 4713-24 – 2957*

Битови (семејни) народни песни

„Струна невеста” **XXVI** с. 45: т. 12, 1425; т. 18, 3778; т. 19, 4054*; т. 20, 4713-25 – 4054*

Битови (любовни) народни песни

„Ситен дъжд вали като маргарит” **XXVII** с. 46: т. 12, 1426; т. 13, 1881; т. 14, 2219, 2456; т. 19, 4055*; т. 20, 4713-26 – 4055*

„Синко Стояне” **XXVIII** с. 47: т. 12, 1427; т. 18, 3637; т. 19, 4056, 4110; т. 20, 4429*

„Девојче, жива раздело” **XXIX** с. 48: т. 12, 1428; т. 18, 3638; т. 19, 4057*; т. 20, 4713-27 – 4057*

„Гълъб ми гука в усоя” **XXX** с. 49: т. 12, 1429; т. 18, 3639; т. 19, 4058*; т. 20, 4713-28 – 4058*

„Девојко, девојко, црвено яболко” **XXXI** с. 50: т. 12, 1430; т. 13, 1882; т. 14, 2220, 2457; т. 16, 2993; т. 18, 3640, 3801*; т. 20, 4713-29 – 3801*

„Ако умрам, да не жаляш” **XXXII** с. 51: т. 12, 1431; т. 13, 1883; т. 14, 2221, 2458; т. 15, 2694; т. 18, 3641; т. 19, 4111; т. 20, 4430, 4512*

Битови (обредни) народни песни

„Лудо ходе сос дружина” **XXXIII** с. 52: т. 12, 1432; т. 18, 3642; т. 19, 4059; т. 20, 4431, 4513*

„Ранила мома бильбия” **XXXIV** с. 53: т. 12, 1433; т. 16, 3036; т. 18, 3643, 3802*; т. 20, 4713-30 – 3802*

„Плетит мома мрежа копринена” **XXXV** с. 54: т. 12, 1434; т. 16, 3037; т. 18, 3644; т. 19, 4060*; т. 20, 4713-31 – 4060*

Битови (жаловни) народни песни

„Јна жали девет брата жетвари” **XXXVI** с. 55: т. 12, 1435; т. 13, 1884; т. 14, 2222, 2459; т. 15, 2695; т. 16, 3038; т. 18, 3645; т. 19, 4061*; т. 20, 4713-32 – 4061*

„Прощавай, мамо, прощавай” **XXXVII** с. 56: т. 12, 1436; т. 16, 3039; т. 18, 3646; т. 19, 4113; т. 20, 4432*

„Гробът на Бона” **XXXVIII** с. 57: т. 12, 1437; т. 16, 3040; т. 18, 3647, 3803*; т. 20, 4713-33 – 3803*

„Булка и гора” **XXXIX** с. 58: т. 16, 2951*, 3005; т. 20, 4713-34 – 2951*

„Јничарин тѣгува за дома си” **XL** с. 59: т. 12, 1438; т. 13, 1885; т. 14, 2223, 2460; т. 15, 2696; т. 16, 2952*, 3006; т. 20, 4713-35 – 2952*

„Хайдушка глава” **XLI** с. 60: т. 12, 1439; т. 16, 2953*, 3007; т. 20, 4713-36 – 2953*

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

„Предсмъртна молитва” / Св. Константин-Кирил Философ **XLII** с. 63: т. 12, 1440; т. 13, 1886; т. 14, 2224*, 2280, 2461; т. 15, 2697; т. 20, 4713-37 – 2224*

Из „Канона в чест на Свети Димитър Солунски” / Св. архиепископ Методий **XLIII** с. 64: т. 12, 1441; т. 13, 1887; т. 14, 2225, 2281*, 2462; т. 15, 2698; т. 20, 4713-38 – 2281*

„Азбучна молитва” / епископ Константин Преславски **XLIV** с. 65: т. 12, 1442*; т. 13, 1888; т. 14, 2226, 2282, 2463; т. 15, 2699, 2846*; т. 20, 4713-39 – 1442*, 4713-40 – 2846*

„Проглас към Евангелието” / епископ Константин Преславски **XLV** с. 66-56: т. 12, 1443; т. 13, 1889*; т. 14, 2227, 2283, 2464; т. 15, 2700; т. 20, 4713-41 – 1889*

Из „Похвално слово за Светите архангели Михаил и Гавраил” / Св. архиепископ Климент Охридски **XLVI** с. 68: т. 12, 1444; т. 13, 1890; т. 14, 2228, 2284*, 2465; т. 15, 2701; т. 20, 4713-42 – 2284*

„Похвала за цар Симеон” / Анонимен автор **XLVII** с. 69: т. 12, 1445; т. 13, 1891; т. 21, 4964, 5005*, 5049*

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

„Молитва към Свети Иван Рилски” / Св. патриарх Евтимий Търновски **XLVIII** с. 73: т. 12, 1446; т. 13, 1892; т. 14, 2229, 2285, 2466; т. 15, 2702; т. 16, 3058; т. 18, 3648, 3731, 3742, 3804*; т. 20, 4713-43 – 3804*

„Молитва на Света Петка след завръщането ѝ от пустинята” / Св. патриарх Евтимий Търновски **XLIX** с. 74: т. 12, 1447; т. 13, 1893; т. 14, 2230, 2286, 2467; т. 15, 2703; т. 16, 2926*, 3107*, 3203*; т. 20, 4713-44 – 2926*, 4713-46 – 2917*

„Възхвала на Света Петка” / Св. патриарх Евтимий Търновски **L** с. 75-76: т. 12, 1448; т. 13, 1894; т. 14, 2231, 2287, 2468; т. 15, 2704; т. 16, 2915, 3059, 3107*, 3203*; т. 21, 4965, 5006*, 5025*, 5041, 5050, 5069

„Обръщение към Света Петка” / Св. патриарх Евтимий Търновски **LI** с. 77: т. 12, 1449; т. 13, 1895; т. 14, 2232, 2288, 2469; т. 15, 2705; т. 16, 2916*, 3107*, 3203*; т. 21, 4966, 5007, 5026, 5042

„Молитва към Света Петка” / Св. патриарх Евтимий Търновски **LII** с. 78: т. 12, 1450; т. 13, 1838, 1896; т. 14, 2233, 2289, 2470; т. 15, 2706; т. 16, 2917*, 3107*, 3203*; т. 20, 4713-46 – 2917*

Из „Молитва към Света Богородица” / Димитър Кантакузин **LIII** с. 79: т. 12, 1451; т. 13, 1839, 1897; т. 14, 2234, 2290, 2471; т. 16, 2918, 3060; т. 17, 3379*; т. 20, 4713-47 – 3379*

РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)

Из „Горски пътник” / Георги С. Раковски **LIV** с. 83: т. 12, 1452; т. 16, 2919*; т. 20, 4713-48 – 2919*

„Къде си, вярна ти любов народна?” / Добри Чинтулов **LV** с. 84: т. 12, 1453; т. 13, 1842, 1898, 1994; т. 14, 2235, 2291*, 2472; т. 15, 2832*, 2847, т. 18, 3754; т. 20, 4713-49 – 2291*, 4713-50 – 2832*

„Стоян и Рада” / Найдено Геров **LVI** с. 85: т. 12, 1454; т. 13, 1843; т. 16, 2946*; т. 20, 4713-51 – 2946*

„Черен арап и хайдут Сидер” / Никола Козлев **LVII** с. 86-88: т. 12, 1455; т. 13, 1844, 1845, 1846; т. 16, 2947*; т. 20, 4713-52 – 2947*

„Хубава си, татковино” / Петко Р. Славейков **LVIII** с. 89: т. 12, 1456; т. 13, 1899, 1995; т. 14, 2236, 2292, 2473; т. 15, 2707, 2806, 2833, 2848; т. 16, 2920, 3061; т. 18, 3649, 3732, 3795, 3805*; т. 20, 4713-53 – 3805*

„Бистра” / Константин Миладинов **LIX** с. 90: т. 12, 1457; т. 16, 2948*; т. 20, 4713-54 – 2948*

„Из „Войводата” / Григор Пърличев **LX** с. 91-96: т. 12, 1458; т. 16, 2949*; т. 20, 4713-55 – 2949*

„Наздравица” / Райко Жинзифов **LXI** с. 97: т. 12, 1459; т. 16, 2950*; т. 20, 4713-56 – 2950*

„Хубава си, моя горо” / Любен Каравелов **LXII** с. 98: т. 12, 1460; т. 13, 1900, 1996; т. 14, 2237, 2293, 2474; т. 15, 2708, 2834, 2849; т. 16, 2925*; т. 20, 4713-57 – 2925*

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

„Хаджи Димитър“ / Христо Ботев **LXIII** с. 101: т. 12, 1461, 1687; т. 13, 1840, 1901*, 1997; т. 14, 2238, 2294, 2313, 2475, 2509; т. 15, 2709, 2807 т. 18, 3756, 3756; т. 20, 4713-58 – 1901*

„Де е България?“ / Иван Вазов **LXIV** с. 102: т. 12, 1462*, 1688; т. 13, 1902, 1998; т. 14, 2239, 2314*; т. 15, 2710, 2850; т. 20, 4713-59 – 1462*, 4713-60 – 2314*

„Венеция“ / Константин Величков **LXV** с. 103: т. 12, 1463, 1689; т. 16, 2922, 3062; т. 18, 3650, 3733, 3744, 3796, 3806*; т. 20, 4713-61 – 3806*

„Кирил и Методий“ / Стоян Михайловски **LXVI** с. 104: т. 12, 1464, 1690*; т. 13, 1903*, 1999; т. 14, 2240, 2315; т. 15, 2711*, 2808; т. 20, 4713-62 – 1690*, 4713-63 – 2711*

„Неразделни“ / Пенчо Славейков **LXVII** с. 105-106: т. 12, 1465, 1691; т. 13, 1904, 2000; т. 14, 2241, 2316; т. 15, 2712, 2809; т. 18, 3651, 3734, 3745, 3797; т. 19, 4062; т. 20, 4433*, 4713-64 – 4433*

„Сазът ми“ / Цанко Церковски **LXVIII** с. 107: т. 12, 1466, 1692; т. 16, 3093; т. 18, 3652, 3735, 3746, 3798, 3807*; т. 20, 4713-65 – 3807*

„Българската реч“ / Кирил Христов **LXIX** с. 108: т. 12, 1467, 1693; т. 16, 3018; т. 18, 3653, 3736, 3747, 3757, 3808*; т. 20, 4713-66 – 3808*

„Кокичета“ / Димитър Полянов **LXX** с. 109: т. 12, 1468, 1694; т. 16, 3090; т. 18, 3654, 3737, 3748, 3809*; т. 20, 4713-67 – 3809*

„Хайдушки песни“ / Пейо Яворов **LXXI** с. 110: т. 12, 1469, 1695; т. 13, 1905*, 2001; т. 14, 2242, 2317; т. 15, 2713*, 2810, т. 18, 3759; т. 20, 4713-68 – 1905*, 4713-69 – 2713*

„Марсилия“ / Димитър Бояджиев **LXXII** с. 111-112: т. 12, 1470, 1696; т. 13, 1831; т. 16, 2923, 3063; т. 18, 3655, 3738, 3749, 3792, 3810*; т. 20, 4713-70 – 3810*

„На моя син“ / Димитър Подвързачов **LXXIII** с. 113: т. 12, 1471, 1697; т. 13, 1832; т. 16, 3019; т. 18, 3656, 3739, 3750, 3793, 3811*; т. 20, 4713-71 – 3811*

„Към майка си“ / Теодор Траянов **LXXIV** с. 114: т. 12, 1472; т. 13, 1833, 1906, 2002; т. 14, 2243, 2318; т. 15, 2714; т. 16, 3091; т. 18, 3657, 3740, 3751, 3794, 3812*; т. 20, 4713-72 – 3812*

„Луната висне като плод...“ / Николай Лилиев **LXXV** с. 115: т. 12, 1473, 1698; т. 13, 1834, 1907, 2003; т. 14, 2244, 2319; т. 15, 2715, 2811; т. 16, 2924, 3064; т. 18, 3658, 3741, 3752, 3761, 3813*; т. 20, 4713-73 – 3813*

„Лаура“ / Емануил Попдимитров **LXXVI** с. 116: т. 12, 1474, 1699; т. 13, 1835; т. 16, 2921*; т. 20, 4713-74 – 2921*

„Целина“ / Людмил Стоянов **LXXVII** с. 117: т. 12, 1475, 1700; т. 13, 1836; т. 16, 2914*; т. 20, 4713-75 – 2914*

„Да се завърнеш в бащината къща...“ / Димчо Дебелянов **LXXVIII** с. 118: т. 12, 1476; т. 13, 1837, 1908, 2004; т. 14, 2245, 2320*; т. 15, 2716, 2812; т. 18, 3762; т. 20, 4713-76 – 2320*

„Рицарски замък“ / Христо Ясенов **LXXIX** с. 119-122: т. 12, 1477, 1701; т. 13, 1909, 2005; т. 14, 2246, 2247, 2248, 2321; т. 15, 2717, 2851; т. 17, 3388*; т. 18, 3659; т. 20, 4713-77 – 3388*

„Цветарка“ / Христо Смирненски **LXXX** с. 123: т. 12, 1478; т. 13, 1910, 2006; т. 14, 2322, 2529; т. 15, 2718, 2813, 2814; т. 16, 3065; т. 18, 3660, 3753; т. 19, 4151*; т. 20, 4713-78 – 4151*

„Почакай, слънце“ / Дора Габе **LXXXI** с. 124: т. 12, 1479; т. 13, 1911, 2007; т. 14, 2323; т. 15, 2852; т. 16, 3020; т. 18, 3661; т. 20, 4434, 4514*, 4713-79 – 4514*

„Потомка“ / Елисавета Багряна **LXXXII** с. 125: т. 12, 1480; т. 13, 1912, 2008; т. 14, 2249*, 2324; т. 18, 3763; т. 20, 4713-80 – 2249*

НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)

„Септември“ / Гео Милев **LXXXIII** с. 129-135: т. 12, 1481; т. 13, 1913, 2009*; т. 14, 2250, 2325; т. 15, 2719, 2815; т. 18, 3764; т. 20, 4713-81 – 2009*

„Носталгия“ / Сергей Румянцев **LXXXIV** с. 136: т. 12, 1482; т. 16, 3021; т. 18, 3662, 3814*; т. 20, 4713-82 – 3814*

„Удавници“ / Асен Разцветников **LXXXV** с. 137-138: т. 12, 1483; т. 16, 3022; т. 18, 3663, 3815*; т. 20, 4713-83 – 3815*

„Прозорец“ / Ламар **LXXXVI** с. 139: т. 12, 1484; т. 13, 1914, 2010; т. 16, 3023; т. 17, 3393*; т. 20, 4713-84 – 3393*

„Във влака“ / Николай Марангозов **LXXXVII** с. 140-141: т. 12, 1485; т. 16, 3024; т. 18, 3664, 3816*; т. 19, 4147*; т. 20, 4713-85 – 3816 – 4147*

„Момина песен“ / Магда Петканова **LXXXVIII** с. 142: т. 12, 1486; т. 16, 3025; т. 18, 3665, 3817*; т. 20, 4713-86 – 3817*

„Музика“ / Димитър Панталеев **LXXXIX** с. 143: т. 12, 1487; т. 16, 3026; т. 18, 3666, 3818*; т. 20, 4713-87 – 3818*

„Конници“ / Никола Фурнаджиев **XC** с. 144: т. 12, 1488; т. 13, 1915, 2011*; т. 14, 2251, 2326; т. 15, 2720, 2816, 2819*; т. 18, 3817; т. 20, 4713-88 – 2011*, 4713-89 – 2819*

„В гората зашумя дъждът и ти...“ / Христо Радевски **XCI** с. 145: т. 12, 1489; т. 16, 3027; т. 18, 3667; т. 19, 4063, 4118; т. 20, 4435, 4515*; т. 20, 4713-90 – 4515*

„Стаята“ / Атанас Далчев **XCII** с. 146: т. 12, 1490; т. 13, 1916, 1917, 2012; т. 14, 2252, 2327; т. 15, 2721, 2731*, 2817, 2820; т. 20, 4713-91 – 2731*

„Високи, сини планини“ / Младен Исаев **XCIII** с. 147: т. 12, 1491; т. 13, 2013; т. 14, 2253, 2328, 2329; т. 15, 2722, 2818*, 2853; т. 20, 4713-92 – 2118*

СЪВРЕМЕННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1942-1956 г.)

„Вяра“ / Никола Вапцаров **XCIV** с. 151-152: т. 12, 1492; т. 13, 1918, 2014*; т. 14, 2254, 2525; т. 15, 2723, 2821; т. 18, 3775; т. 20, 4713-93 – 2014*

„Вълнолом“ / Иван Пейчев **XCV** с. 153: т. 12, 1493; т. 16, 3028; т. 18, 3668; т. 19, 4064, 4116; т. 20, 4436, 4527*

„Посвещение“ / Веселин Ханчев **XCVI** с. 154: т. 12, 1494; т. 13, 1919, 2015; т. 14, 2255; т. 15, 2724, 2822, 2854; т. 16, 3029; т. 18, 3669; т. 19, 4065, 4117, 4142*; т. 20, 4713-94 – 4142*

„Гълъби“ / Александър Геров **XCVII** с. 155: т. 12, 1495; т. 13, 1920, 2016; т. 14, 2256, 2295, 2476; т. 15, 2725, 2823; т. 16, 3030; т. 18, 3670; т. 19, 4066, 4119, 4143*; т. 20, 4713-95 – 4143*

„Какво ли иска от живота...“ / Богомил Райнов **XCVIII** с. 156: т. 12, 1496; т. 13, 1921, 2017; т. 14, 2257, 2296, 2477; т. 15, 2726, 2855; т. 18, 3671; т. 19, 4067, 4115, 4144; т. 20, 4437*; т. 20, 4713-96 – 4437*

„Скитникът и враните“ / Александър Вутимски **XCIX** с. 157-158: т. 12, 1497; т. 16, 3045, 3082, 3094; т. 18, 3672; т. 19, 4068, 4120, 4145*; т. 20, 4713-97 – 4145*

„Простите неща“ / Валери Петров **C** с. 159: т. 12, 1498; т. 13, 1922, 2018; т. 14, 2258, 2297*, 2478; т. 15, 2727; т. 20, 4713-98 – 2297*; т. 21, 4967, 5008*, 5027, 5043*

„Буйният вятър“ / Добри Жотев **CI** с. 160-161: т. 12, 1499; т. 13, 1923, 2019; т. 16, 3046; т. 18, 3673; т. 19, 4069, 4121, 4146; т. 20, 4438*

„Гара“ / Николай Зидаров **CII** с. 162: т. 12, 1500; т. 16, 3047, 3092, 3095; т. 18, 3674; т. 19, 4122, 4146; т. 20, 4439, 4517; т. 21, 4968, 5009*, 5028, 5044, 5078

„Прегръдка“ / Блага Димитрова **CIII** с. 163: т. 12, 1501; т. 16, 3053, 3101; т. 18, 3675; т. 19, 4123; т. 20, 4440, 4518; т. 21, 4969*, 5051, 5052*, 5073

„Хайде, излъжи ме! Разкажи ми...” / Владимир Голев **СIV** с. 164: т. 12, 1502; т. 16, 3048, 3083, 3096; т. 18, 3676; т. 19, 4124; т. 20, 4442*

„Между небето и земята” / Димитър Методиев **CV** с. 165: т. 12, 1503; т. 16, 3054, 3102; т. 18, 3677; т. 19, 4125; т. 20, 4443, 4519*

„Дали защото си безкрайно млада...” / Божидар Божилов **CVI** с. 166: т. 13, 1924, 2020; т. 14, 2259, 2298, 2479, 2531; т. 15, 2728, 2856; т. 16, 3055, 3103; т. 18, 3678; т. 19, 4126; т. 20, 4444, 4520*

„Созопол” / Радой Ралин **CVII** с. 167: т. 12, 1504; т. 16, 3031, 3104; т. 18, 3679; т. 19, 4127; т. 20, 4445, 4521; т. 21, 4970*, 5053*, 5079

„Любов – магическа реалност” / Павел Матов **CVIII** с. 168: т. 12, 1505; т. 13, 1925, 2021; т. 14, 2260, 2299, 2480; т. 15, 2729, 2824; т. 16, 2913, 3032; т. 18, 3680; т. 19, 4128; т. 20, 4446, 4522*

„България” / Георги Джагаров **CIX** с. 169: т. 12, 1506; т. 13, 1926, 2022; т. 14, 2300, 2481, 2530; т. 15, 2730, 2825; т. 16, 3049, 3097*; т. 21, 4971*, 5010*, 5054, 5076

„Мечешка кожа” / Иван Радоев **CX** с. 170: т. 12, 1507; т. 16, 3050, 3098; т. 18, 3681; т. 19, 4129; т. 20, 4447, 4523*

„Внезапно чувство” / Найден Вълчев **CXI** с. 171: т. 12, 1508; т. 16, 3051, 3099; т. 18, 3682; т. 19, 4130; т. 20, 4448, 4524; т. 21, 4972, 5010*, 5029*, 5045*, 5055, 5077

„Най-важното е да бъдеш цветен” / Лиляна Стефанова **CXII** с. 172: т. 12, 1509; т. 13, 1927, 2023; т. 14, 2261, 2301, 2482*, 2528; т. 15, 2721, 2731, 2826; т. 19, 4131; т. 20, 4713-99 – 2482*

„Внезапно” / Станка Пенчева **CXIII** с. 173: т. 12, 1510; т. 13, 1928, 2024; т. 14, 2262, 2302, 2483, 2524; т. 15, 2857; т. 16, 3052, 3100; т. 18, 3683; т. 20, 4449*

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956–... г.)

„Дни на проверка” / Пеню Пенев **CXIV** с. 177-183: т. 12, 1511; т. 13, 1929, 2025; т. 16, 3033; т. 17, 3407*; т. 20, 4713-100 – 3407*

„Рокля” / Първан Стефанов **CXV** с. 184: т. 12, 1512; т. 18, 3684; т. 20, 4450, 4525*

„Почакайте до залеза” / Николай Христов **CXVI** с. 185: т. 12, 1513; т. 16, 3081; т. 18, 3684-1, 3766, 3685; т. 20, 4451, 4526*

„Творчество” / Петър Караангов **CXVII** с. 186: т. 12, 1514*; т. 13, 1930, 2026; т. 14, 2263, 2303*, 2484, 2497; т. 15, 2827; т. 16, 3066; т. 20, 4713-101 – 1514*, 4713-102 – 2303*

„Родопчанки” / Иван Теофилов **CXVIII** с. 187: т. 12, 1515; т. 18, 3686, 3767; т. 20, 4452, 4528, 4533; т. 21, 4973*, 5056*, 5074

„Пейзаж” / Иван Динков **CXIX** с. 188: т. 12, 1516; т. 13, 1931*, 2027; т. 14, 2264, 2304, 2485, 2498; т. 15, 2858; т. 18, 3682; т. 20, 4713-103 – 1931*

„Момче” / Слав Хр. Караславов **CXX** с. 189: т. 12, 1517; т. 18, 3687, 3768; т. 20, 4453, 4529*

„Приказка за одъра” / Андрей Германов **CXXI** с. 190: т. 12, 1518; т. 16, 3034; т. 18, 3688, 3769; т. 20, 4454*, 4455

„Спомен за страха” / Константин Павлов **CXXII** с. 191-193: т. 12, 1519; т. 13, 1932, 1980*, 2085; т. 20, 4713-104 – 1980*

„Паисий обикаля още” / Евтим Евтимов **CXXIII** с. 194: т. 12, 1520; т. 13, 1933, 1981, 2086; т. 14, 2265*, 2305, 2486, 2499, 2526; т. 15, 2828; т. 20, 4713-105 – 2265*

„Ще те намеря – ако те потърся...” / Михаил Берберов **CXXIV** с. 195: т. 12, 1521; т. 13, 1934, 1982, 2087; т. 14, 2266, 2306, 2487, 2500; т. 15, 2829, 2859; т. 16, 3035; т. 18, 3689, 3770; т. 20, 4454-1, 4456*

„Колко си хубава!...” / Христо Фотев **CXXV** с. 196-197: т. 12, 1522; т. 13, 1935, 1983, 2088; т. 14, 2267, 2307, 2488, 2501, 2527; т. 15, 2830, 2860; т. 16, 3070; т. 18, 3799*; т. 20, 4713-106 – 3799*

„На жена ми” / Дамян Дамянов **CXXVI** с. 198: т. 12, 1523; т. 13, 1936, 1984, 2989; т. 14, 2268*, 2308, 2489, 2502; т. 15, 2831, 2861; т. 20, 4713-107 – 2268*

„Интелигентска поема” / Любомир Левчев **CXXVII** с. 199-203: т. 12, 1524, 1702; т. 13, 1937*, 1985, 2090; т. 14, 2269, 2309, 2490, 2503; т. 15, 2862; т. 18, 3780; т. 20, 4713-108 – 1937*

„Размисъл” / Владимир Башев **CXXVIII** с. 204: т. 12, 1525; т. 13, 1938*, 1986, 2091; т. 14, 2270, 2310, 2491, 2504; т. 15, 2863, т. 18, 3785; т. 20, 4713-109 – 1938*

„Поезия за Созопол” / Никола Инджов **CXXIX** с. 205-206: т. 12, 1526; т. 18, 3690, 3771; т. 20, 4457*

„Хълмът” / Лъчезар Еленков **CXXX** с. 207: т. 12, 1527, 1672; т. 18, 3691, 3772; т. 20, 4458, 4530, 4534*

„Ний може да имаме много жени...” / Стефан Цанев **CXXXI** с. 208: т. 12, 1528, 1673, 1676; т. 13, 1939, 1987, 1988, 2092; т. 14, 2271, 2311, 2492, 2505; т. 15, 2864; т. 16, 3071; т. 18, 3692, 3773; т. 20, 4459*

„Кадръ от филм – Пролет 1945” / Драгомир Шопов **CXXXII** с. 209: т. 12, 1529, 1671; т. 18, 3693, 3774; т. 20, 4460, 4531*

„Припомняне” / Петко Братинов **CXXXIII** с. 210: т. 12, 1530; т. 16, 3072; т. 18, 3694; т. 20, 4461*

„Любов необяснима” / Недялко Йорданов **CXXXIV** с. 211: т. 12, 1531, 1674; т. 13, 1940, 2093*; т. 18, 3695; т. 20, 4713-110 – 2093*

„Игра” / Кирил Гончев **CXXXV** с. 212: т. 12, 1532, 1675; т. 16, 3069; т. 18, 3696; т. 20, 4462*

„Сириус” / Ваня Петкова **CXXXVI** с. 213: т. 12, 1533, 1677*; т. 13, 1941, 1989*, 2094; т. 14, 2272, 2312, 2493, 2506; т. 15, 2865; т. 18, 3784; т. 20, 4713-112 – 1677*, 4713-113 – 1989*

„Кактус” / Георги Константинов **CXXXVII** с. 214: т. 12, 1534, 1678*; т. 18, 3783; т. 20, 4713-114 – 1678*

„Местожителство” / Петър Велчев **CXXXVIII** с. 215: т. 12, 1535, 1679; т. 18, 3697, 3786; т. 20, 4463, 4532*

„Честен кръст” / Борис Христов **CXXXIX** с. 216-221: т. 12, 1680; т. 13, 1942, 1990, 2095; т. 14, 2273, 2507; т. 15, 2866; т. 16, 2972*; т. 18, 3782; т. 20, 4713-116 – 2972*

„Лято” / Миряна Башева **CXL** с. 222: т. 12, 1681; т. 13, 1943, 1991, 2096; т. 14, 2274, 2508; т. 15, 2867; т. 18, 3698, 3787; т. 20, 4464*

„Париж” / Кирил Кадийски **CXLI** с. 223: т. 12, 1682; т. 18, 3699, 3788; т. 20, 4465*

„Опит за автопортрет” / Маргарита Петкова **CXLII** с. 224: т. 12, 1683; т. 13, 1944, 1992, 2097; т. 14, 2275; т. 18, 3700, 3789; т. 20, 4466*

„Ето ме днес...” / Петя Дубарова **CXLIII** с. 225: т. 12, 1684; т. 13, 1945, 1993, 2098; т. 14, 2276; т. 16, 3044, 3084, 3105; т. 18, 3701, 3790; т. 20, 4467, 4535; т. 21, 4974*, 5057, 5058, 5075

„Бъди” / Елена Алекова **CXLIV** с. 226: т. 12, 1685; т. 17, 3416*; т. 18, 3781; т. 20, 4713-117 – 3426*

„Искаш ли да станеш мисъл...” / Георги Господинов **CXLV** с. 227: т. 12, 1686; т. 18, 3702, 3791; т. 20, 4468*

II. ЕПОС (1-121)

СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Народни приказки

„Тримата братя и златната ябълка” **1** с. 233-243: т. 12, 1539; т. 13, 1766, 1793, 1946, 2116; т. 14, 2330; т. 15, 2622, 2732, 2744*, 2772; т. 20, 4713-118 – 2744*

„Крали Марко спасява три синджира роби” **2** с. 244-245: т. 12, 1540; т. 13, 1767*, 1794, 1947, 2117; т. 14, 2331; т. 15, 2623, 2685, 2733, 2745, 2773; т. 16, 3002; т. 19, 4070*; т. 20, 4713-119 – 1767*, 4713-120 – 4070*

„Хитър Петър и гостилничарят” **3** с. 246: т. 12, 1541; т. 13, 1768, 1795, 1948, 2118; т. 14, 2332; т. 15, 2624, 2746; т. 16, 3003; т. 19, 4071; т. 20, 4469*; 4503

„Народни пословици и поговорки” **4** с. 247-250: т. 12, 1542; т. 13, 1769*, 1796, 1949, 2119; т. 20, 4713-121 – 1769*

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

Старозаветни апокрифи

Началото на света

„Слово за Адам и Ева от началото до свършека” **5** с. 253-256: т. 12, 1543; т. 13, 1770*, 1797, 1841, 1950, 2120; т. 14, 2333*; т. 15, 2625; т. 20, 4713-122 – 1770*, 4713-123 – 2333*

Видения из Небесата

„Видение, което видя Свети Исайя пророк, син Амосов” **6** с. 257-260: т. 12, 1544; т. 13, 1771, 1798, 1951, 2121; т. 14, 2334; т. 15, 2626*; т. 20, 4713-124 – 2626*

Герои

„Слово за пророк Йеремиа и за поробването на Йерусалим” **7** с. 261-265: т. 12, 1545; т. 13, 1772, 1799, 1952, 2122*, 2335; т. 15, 2627; т. 19, 4072; т. 20, 4713-125 – 2122*

Авраамов цикъл

„Слово за Светата Троица” **8** с. 266-267: т. 12, 1546; т. 13, 1773, 1800, 1953, 2123; т. 14, 2336; т. 15, 2628; т. 16, 3001; т. 20, 4470, 4504, 4536; т. 20, 4544*

Цар Давид и цар Соломон

„Мъдростта на еврейския цар Соломон, син Давидов” **9** с. 268-273: т. 12, 1547; т. 13, 1774, 1801, 1954; т. 16, 3004; т. 17, 3301*; т. 19, 4132; т. 20, 4713-126 – 3301*

Новозаветни апокрифи

Иисус и Св. Богородица

„Повест на архиепископ Яков Йерусалимски за рождението на преславната наша Владичица Света Богородица и Вечнодева Мария” **10** с. 274-280: т. 12, 1548; т. 13, 1775, 1802, 1847, 1955, 2124; т. 16, 2985; т. 19, 4073*; т. 20, 4713-127 – 4073*

Апостолски деяния

„Житие на блажения апостол Свети Петър” **11** с. 281-285: т. 12, 1549; т. 13, 1776, 1803, 1848, 1956; т. 14, 2337; т. 15, 2629; т. 16, 2986; т. 21, 4975*, 5059

Пътувания в задгробния мир

„Ходене на Света Богородица по мъките” **12** с. 286-290: т. 12, 1550*; т. 13, 1777*, 1812, 1849*, 1957, 2125*; т. 14, 2338; т. 15, 2630, 2747*, 2774; т. 20, 4713-128 – 1550*, 4713-129 – 1777*, 4713-130 – 1849*, 4713-131 – 2125*, 4713-132 – 2747*

Бъдещето на света

„Сказание на Свети Йоан Богослов за Пришествието Господне на земята” **13** с. 291-294: т. 12, 1551; т. 13, 1778, 1804, 1850, 1958; т. 14, 2339; т. 15, 2631; т. 20, 4471, 4505, 4537, 4545; т. 21, 4976, 5011*, 5030, 5046, 5060, 5068

Българско творчество в традициите на апокрифите

„Повест за Кръстното дърво” / о. Йеремия **14** с. 295-302: т. 12, 1552; т. 13, 1779, 1805*, 1959; т. 14, 2340; т. 15, 2632; т. 20, 4713-133 – 1805*

„Тайна книга на богомилите” **15** с. 303-306: т. 12, 1553; т. 13, 1780, 1806, 1851, 1960, 2126; т. 15, 2633; т. 16, 2987; т. 17, 3304*; т. 19, 4133; т. 20, 4713-134 – 3304*

„Български апокрифен летопис” **16** с. 307-309: т. 12, 1554; т. 13, 1781*, 1807*, 1813, 1852, 1961; т. 14, 2341; т. 15, 2634; т. 20, 4713-135 – 1781*, 4713-136 – 1807*

„Слово от Свети Кирил Философ за това как покръсти българите” / Св. Константин-Кирил Философ **17** с. 310-311: т. 12, 1555; т. 13, 1782, 1808*, 1814, 1853*, 1962, 2127; т. 14, 2342; т. 20, 4713-137 – 1808*, 4713-138 – 1853*

Апокрифни молитви

„Молитва на Свети архангел Михаил против мора и вещици, вампири и вятър, които са през деня и нощта” **18** с. 312: т. 12, 1556, 1557; т. 13, 1783*, 1815, 1854, 1963; т. 14, 2343; т. 15, 2635; т. 20, 4713-139 – 1783*

Гадателни книги

„Месецослов” **19** с. 313: т. 12, 1558; т. 13, 1784, 1816*, 1855, 1964; т. 14, 2344; т. 15, 2636; т. 20, 4713-140 – 1816*

Апокрифни въпроси и отговори

„Слово на Господа наш Иисус Христос” **20** с. 314-316: т. 12, 1559; т. 13, 1785, 1817, 1856, 1965; т. 14, 2345; т. 15, 2637; т. 16, 3000; т. 17, 3305*; т. 20, 4713-141 – 3305*

Ораторска проза

Полемични съчинения

„За буквите” / Черноризец Храбър **21** с. 317-320: т. 12, 1560; т. 13, 1818*, 1857, 1966, 2128; т. 14, 2346*; т. 15, 2638, 2748, 2775; т. 20, 4713-142 – 1818*, 4713-143 – 2346*

„Беседа против богомилите” / презвитер Козма **22** с. 321-347: т. 12, 1561*; т. 13, 1786, 1819, 1858*, 1967, 2129; т. 14, 2347; т. 15, 2639, 2749; т. 20, 4713-144 – 1561*, 4713-145 – 1858*

Похвални слова

„Похвала за Свети Кирил Философ” / Св. архиепископ Климент Охридски **23** с. 348-351: т. 12, 1562; т. 13, 1820, 1859, 1968, 2130; т. 14, 2348; т. 15, 2640, 2750*; т. 20, 4713-146 – 2750*

„Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий” / Св. архиепископ Климент Охридски **24** с. 352-357: т. 12, 1563; т. 13, 1787, 1821, 1969, 2131; т. 14, 2349; т. 15, 2641, 2751, 2776; т. 16, 2967; т. 17, 3340*; т. 20, 4713-147 – 3340*

„Похвала за Свети Йоан Богослов” / Йоан Екзарх **25** с. 358-363: т. 12, 1564; т. 13, 1788, 1822, 1860, 1870, 2132; т. 14, 2350; т. 15, 2642; т. 16, 2968*; т. 20, 4713-148 – 2868*

„Похвала на цар Иван Александър от 1356 г.” **26** с. 364-365: т. 12, 1565; т. 13, 1823, 1861; т. 14, 2351; т. 15, 2643; т. 16, 2969*; т. 20, 4713-149 – 2969*

Поучителни слова

„Слово за Света Троица” / Св. архиепископ Климент Охридски **27** с. 366-371: т. 12, 1566; т. 13, 1789, 1824, 2099*, 2133; т. 14, 2352 т. 15, 2644, 2752, 2777; т. 20, 4713-150 – 2099*

Из „Учителното Евангелие” / епископ Константин Преславски **28** с. 372-375: т. 12, 1567; т. 13, 1790, 1825, 2100, 2134; т. 14, 2353; т. 15, 2645, 2753, 2778; т. 16, 2970*; т. 20, 4713-151 – 2970*

„Слово за Възнесение” / Йоан Екзарх **29** с. 376-378: т. 12, 1568; т. 13, 1791, 2101; т. 14, 2354; т. 15, 2646; т. 16, 2965*, 2971; т. 20, 4713-152 – 2965*

Жития на Светци

„Пространно житие на Свети Константин-Кирил” / Св. архиепископ Климент Охридски **30** с. 379-398: т. 12, 1569; т. 13, 1790, 2102, 2135; т. 14, 2355; т. 15, 2647, 2754, 2779; т. 16, 2983; т. 18, 3708; т. 19, 4074; т. 20, 4472, 4506, 4538, 4546; т. 21, 4977, 4979*, 5061

„Пространно житие на Свети архиепископ Методий” / Св. архиепископ Климент Охридски **31** с. 399-407: т. 12, 1570*; т. 13, 1826, 2103, 2136; т. 14, 2356; т. 15, 2648*, 2755, 2780; т. 20, 4713-153 – 1570*, 4713-154 – 2648*

„Народно житие на Свети Иван Рилски” **32** с. 408-414: т. 12, 1571; т. 13, 1827, 2104, 2137; т. 14, 2357; т. 15, 2781; т. 16, 2984; т. 18, 3709; т. 19, 4075; т. 20, 4473*, 4507

Исторически съчинения

Летописни съчинения

„Именник на българските канове” **33** с. 415-416: т. 12, 1572; т. 13, 1828; т. 16, 2988; т. 19, 4076; т. 20, 4474, 4508, 4539, 4547; т. 21, 4978, 4980, 5012*, 5031*, 5047, 5062, 5070

Надписи

„Надписи около Мадарския скален релеф” **34** с. 417-418: т. 12, 1573; т. 13, 1829; т. 14, 2358; т. 15, 2649*, 2782; т. 20, 4713-155 – 2649*

„[Надпис на хан Омуртаг (Колона от тъмен сиенит. Църква „Св. 40 мъченици”, В. Търново)]” **35** с. 419-420: т. 12, 1574; т. 13, 1830; т. 16, 2989; т. 17, 3351*; т. 20, 4713-156 – 3351*

„Битолски надпис на цар Иван Владислав” (1016 г.) **36** с. 421: т. 12, 1575; т. 16, 2990; т. 19, 4077*; т. 20, 4713-157 – 4077*

„Търновски надпис на цар Иван Асен II” (1230 г.) **37** с. 422: т. 12, 1576; т. 16, 2991; т. 17, 3352*; т. 20, 4713-158 – 3352*

Историко-летописни съчинения

„Историкии” / епископ Константин Преславски **38** с. 423-426: т. 12, 1577; т. 15, 2650; т. 16, 2992; т. 17, 3353*; т. 20, 4713-159 – 3353*

Из „Синодика на цар Борил: I. Събор против богомилите при цар Борил в 1211 г.” **39** с. 427-428: т. 12, 1578; т. 16, 2994; т. 19, 4078; т. 20, 4475, 4509, 4540; т. 21, 5013*, 5032*, 5048, 5063, 5071

Из „Синодика на цар Борил: II. Възобновяване на Българската патриаршия в 1235 г.” **40** с. 429-430: т. 12, 1579; т. 13, 1809; т. 16, 2995; т. 18, 3710; т. 19, 4079; т. 20, 4476, 4510*; т. 20, 4713-160 – 4510*

„Летописен разказ от времето на цар Иван Асен II” **41** с. 431-432: т. 12, 1580; т. 13, 1810; т. 14, 2359; т. 15, 2651; т. 16, 2996; т. 19, 4080; т. 20, 4477, 4541; т. 21, 4981*, 5064

„Безименна българска летопис“ (1296 г.) **42** с. 433-437: т. 12, 1581; т. 13, 1811; т. 14, 2360; т. 15, 2652; т. 16, 2997; т. 18, 3711; т. 19, 4081*; т. 20, 4713-161 – 4081*

Хроника

„Хроника“ / Георгий Амартол (842 – 948 – 1078 г.) **43** с. 438-456: т. 12, 1582; т. 16, 2998; т. 17, 3354*; т. 20, 4713-162 – 3354*

„Съкратена история“ / о. Йоан Зонара (XI-XII – XIV в.) **44** с. 457-471: т. 12, 1583; т. 16, 2999; т. 17, 3355*; т. 20, 4713-163 – 3335*

Из „Историческо сказание“ / митрополит Константин Манасий (XII в. – преди 1344/45 г.) **45** с. 472-476: т. 12, 1584; т. 14, 2361; т. 15, 2653*; т. 20, 4713-164 – 2653*

Натурфилософия

Из „Симеоновия сборник“ („Изборник“ от 1073 г.) – „За дванадесетте камъка ...“ / Св. Епифаний Кипърски (ок. 315-403); „От догматичните съчинения“ / Св. Августин (354-430) **46** с. 477-481: т. 12, 1585; т. 14, 2362; т. 15, 2654; т. 18, 3712; т. 19, 4082*; т. 20, 4713-165 – 4082*

Из „Симеоновия сборник“ („Изборник“ от 1073 г.) – „За естеството на човека“ / епископ Емески Немесий (ок. 400-та г.) **47** с. 482-483: т. 12, 1586; т. 18, 3713; т. 19, 4083*; т. 20, 4713-166 – 4083*

Из „Симеоновия сборник“ („Изборник“ от 1073 г.) – Из „Диалози“ / Псевдо-Кесарий (ок. 550 г.) **48** с. 484-494: т. 12, 1587; т. 14, 2363; т. 15, 2655; т. 18, 3714; т. 19, 4084*; т. 20, 4713-167 – 4084*

Календарни знания

Из „Симеоновия сборник“ („Изборник“ от 1073 г.) – „Календарни знания“: „За явлението Господне. От апостолските заповеди“ (по александрийския календар) – „Из „Хрониките“; „От същия автор“ / епископ Евсевий Кесарийски (IV в.) – „За Рождество Христово“ / презвитер Исихий Йерусалимски (ок. 450 г.) – „За македонските месеци според църковното предание“ / Св. Йоан Дамаскин (VII-VIII в.) **49** с. 495-500: т. 12, 1588; т. 18, 3715; т. 20, 4478*

Из „Небеса“ / Йоан Екзарх **50** с. 501-506: т. 12, 1589; т. 14, 2364; т. 15, 2656; т. 16, 2980; т. 20, 4479, 4542, 4548*

Из „Шестоднев“ / Йоан Екзарх **51** с. 507-517: т. 12, 1590*; т. 14, 2365*; т. 15, 2657*; т. 20, 4713-168 – 1590*, 4713-169 – 2365*, 4713-170 – 2657*

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

Похвални слова

„Похвално слово за великомъченица Света Неделя“ / Св. патриарх Евтимий Търновски **52** с. 521-532: т. 12, 1591; т. 13, 1971, 2105, 2138; т. 14, 2366*, 2408*; т. 15, 2658, 2756; т. 20, 4713-171 – 2366*, 4713-172 – 2408*

„Похвално слово за Света Филотея“ / митрополит Йоасаф Бдински **53** с. 533-541: т. 12, 1592; т. 13, 2139; т. 14, 2367; т. 15, 2659; т. 16, 2960*; т. 20, 4713-173 – 2960*

„Похвално слово за Свети митрополит Петър“ / Св. митрополит Киприан **54** с. 542-547: т. 12, 1593; т. 13, 2106, 2140; т. 14, 2368; т. 15, 2660; т. 16, 2961*; т. 20, 4713-174 – 2961*

„Похвално слово за Свети митрополит Киприан“ / митрополит Григорий Цамблак **55** с. 548-554: т. 12, 1594; т. 13, 2058; т. 14, 2369; т. 15, 2661*; 4713-175 – 2661*

„Похвално слово за Свети патриарх Евтимий“ / митрополит Григорий Цамблак **56** с. 555-568: т. 12, 1595; т. 13, 2059; т. 14, 2370, 2409; т. 15, 2662*, 2757; т. 20, 4713-176 – 2662*

„Похвално слово за Свети Димитър Солунски“ / Димитър Кантакузин **57** с. 569-573: т. 12, 1596; т. 14, 2371; т. 15, 2663; т. 16, 2962*; т. 20, 4713-177 – 2962*

Поучителни слова

„Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител“ / митрополит Григорий Цамблак **58** с. 574-578: т. 12, 1597; т. 13, 2060, 2107; т. 14, 2372; т. 16, 2963*, 2981; т. 20, 4713-178 – 2963*

Из „Поучение за простите“ / йеромонах Йосиф Брадати **59** с. 579-580: т. 12, 1598; т. 14, 2373; т. 15, 2664; т. 16, 2964, 2982*; т. 20, 4713-179 – 2982*

„Против потурчванията“ / о. Теофан Рилски **60** с. 581: т. 12, 1599; т. 14, 2374; т. 15, 2665; т. 16, 2958; т. 18, 3717; т. 20, 4480, 4481, 4543; т. 21, 4982*, 5065

Из „Слово за ползата от четенето“ / о. Йосиф Хилендарски **61** с. 582: т. 12, 1600; т. 14, 2374-а; т. 15, 2666; т. 16, 2959*, 2966; т. 20, 4713-180 – 2959*

Жития на Светци

„Пространно житие на Свети епископ Иларион Мъгленски“ / Св. патриарх Евтимий Търновски **62** с. 583-597: т. 12, 1601*; т. 13, 2061, 2108; т. 14, 2375; т. 15, 2667, 2758; т. 20, 4713-181 – 1601*

„Пространно житие на Свети митрополит Петър“ / Св. митрополит Киприан **63** с. 598-607: т. 12, 1602; т. 14, 2376; т. 15, 2668*; т. 20, 4713-182 – 2668*

„Пространно житие на Свети Иван Рилски“ / Св. патриарх Евтимий Търновски **64** с. 608-617: т. 12, 1603; т. 13, 2062; т. 14, 2377*, 2410; т. 15, 2669*; т. 20, 4713-183 – 2377*, 4713-184 – 2669*

„Пространно житие на Света Петка Търновска“ / Св. патриарх Евтимий Търновски **65** с. 618-627: т. 12, 1604; т. 13, 1972, 2063, 2110, 2109*; т. 14, 2378, 2411; т. 15, 2670, 2759; т. 16, 2977*; т. 20, 4713-185 – 2109*, 4713-186 – 2977*

„Пространно житие на Света Филотея Темнишка“ / Св. патриарх Евтимий Търновски **66** с. 628-637: т. 12, 1605*; т. 13, 1973, 2064, 2111; т. 14, 2412; т. 15, 2671; т. 20, 4713-187 – 1605*

„Пространно житие на Свети цар Стефан Дечански“ / митрополит Григорий Цамблак **67** с. 638-656: т. 12, 1606; т. 14, 2379; т. 15, 2672; т. 16, 2978; т. 17, 3314*; т. 20, 4713-188 – 3314*

„Мъчение на Свети Йоан Нови Сучавски (Белиградски)“ / митрополит Григорий Цамблак **68** с. 657-661: т. 12, 1607; т. 14, 2380*; т. 15, 2673; т. 20, 4713-189 – 2380*

„Разказ за пренасяне на мощите на Света Петка Търновска във Видин и Белград“ / митрополит Григорий Цамблак **69** с. 662-665: т. 12, 1608; т. 13, 2065, 2112; т. 14, 2381; т. 15, 2674; т. 16, 2979; т. 18, 3718; т. 19, 4088*; т. 20, 4713-190 – 4088*

Историко-летописни съчинения

Из „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Свети Иван Рилски в Рила“ / Владислав Граматик **70** с. 666-667: т. 12, 1609; т. 14, 2382; т. 15, 2675; т. 16, 2974; т. 18, 3719; т. 19, 4089*; т. 20, 4713-191 – 4089*

„Кратка хроника на XVI в.“ **71** с. 668-669: т. 12, 1610; т. 14, 2383*; т. 15, 2676; т. 20, 4713-192 – 2383*

„История на София и България“ (XVII в.) / епископ Петър Богдан **72** с. 670-672: т. 12, 1611; т. 14, 2384; т. 15, 2677; т. 16, 2975; т. 20, 4482; т. 21, 4983, 5014, 5033, 5066, 5098*, 5099, 5102*

„Потурчване на Чепино“ (XVIII в.) / о. Методий Драгинов **73** с. 673: т. 12, 1612; т. 16, 2976*; т. 20, 4713-193 – 2976*

Приписки с летописен характер

Приписки

[Слова на Св. епископ Атанасий Александрийски (IV в.) – Търновско евангелие – Свърлижко евангелие – Хлудов паримейник Хилендарско евангелие – Средецко евангелие – Станиславов пролог – Евангелие от Анхиало – Пролог от 1337/38 г. – Сборник на поп Филип (преписан през 1345/46 г.) – Висарионов патерик – Лаврентиев сборник – Лесновски паренесие – Зографски апостол – Бдински сборник (1359/60 г.) – Четвероевангелие на видинския митрополит Данаил (преди 1360 г.) – Гръцки стихирар (1367 г.) – Апостол с тълкувания от времето на цар Иван Александър (1331-1337 г.) – Осмогласник от времето на цар Иван Александър (1331-1337 г.) ...] **74** с. 674-681: т. 12, 1613; т. 18, 3720; т. 19, 4091*; т. 20, 4713-194 – 4091*

Натурфилософия

„Отломки по средновековна космография и география” / Константин Костенечки (ок. 1380 – третото десетилетие на XV в.) **75** с. 682-696: т. 12, 1614; т. 14, 2385; т. 15, 2678; т. 16, 2973; т. 18, 3721; т. 20, 4483; т. 21, 4984*, 5067, 5072

РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)

История

Из „История славяноболгарская ...” (1762 г.) / Св. о. Паисий Хилендарски **76** с. 697-711: т. 12, 1615, 1616*; т. 13, 1974, 2066, 2113; т. 14, 2386, 2399, 2413, 2510; т. 15, 2679*, 2734, 2760; т. 20, 4713-195 – 2679*

Автобиография

„Житие и страдания грешнаго Софрония” / Св. епископ Софроний Врачански **77** с. 712-716: т. 12, 1617; т. 13, 1975, 2067, 2114; т. 14, 2387, 2400, 2414, 2511, 2518*; т. 15, 2680; т. 20, 4713-196 – 2518*

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

Из „Българи от старо време” / Любен Каравелов **78** с. 717-719: т. 12, 1618, 1703; т. 13, 2068, 2115; т. 16, 2940*; т. 20, 4713-197 – 2940*

Из „Нещастна фамилия” / Васил Друмев **79** с. 720-722: т. 12, 1619, 1704; т. 14, 2388*, 2401, 2415, 2512; т. 15, 2681, 2735*; т. 20, 4713-198 – 2735*

„Тая нощ сънувах” / Христо Ботев **80** с. 723-725: т. 12, 1620, 1705; т. 14, 2389, 2402, 2416*, 2513; т. 15, 2682, 2736, 2761; т. 17, 3361*; т. 20, 4713-199 – 2416*, 4713-200 – 3361*

Из „Под иго” / Иван Вазов **81** с. 726-727: т. 12, 1621, 1706; т. 13, 1976, 2069; т. 14, 2390, 2403, 2417, 2519; т. 15, 2737, 2762; т. 20, 4484; т. 21, 4985, 5015, 5101*, 5103

Из „Ничовци” / Иван Вазов **82** с. 728-729: т. 12, 1622, 1707; т. 16, 2941*, 3106*; т. 20, 4713-201 – 2941*

Из „Една българка” / Иван Вазов **83** с. 730-731: т. 12, 1623, 1708; т. 16, 2942; т. 18, 3722; т. 20, 4485; т. 21, 4986, 5016*, 5016, 5034

Из „Записки по българските въстания” / Захарий Стоянов **84** с. 732-734: т. 12, 1624*, 1709; т. 13, 1977, 2070; т. 20, 4713-202 – 1624*

Из „Меракът на чичо Денчо” / Михалаки Георгиев **85** с. 735-736: т. 12, 1625, 1710; т. 16, 2943*; т. 20, 4713-203 – 2943*

Из „Бай Ганьо” / Алеко Константинов **86** с. 737-739: т. 12, 1626, 1711*; т. 13, 2071; т. 14, 2391, 2404, 2418, 2514, 2520; т. 15, 2738, 2763; т. 20, 4713-204 – 1711*

Из „Дядовата Славчова унука” / Тодор Влайков **87** с. 740-741: т. 12, 1627, 1712; т. 16, 2944; т. 18, 3732; т. 19, 4093*; т. 20, 4713-205 – 4093*

Из „Хоро” / Антон Страшимиров **88** с. 742-745: т. 12, 1628, 1713; т. 13, 2072; т. 14, 2392, 2405, 2419, 2515; т. 15, 2739, 2764; т. 16, 2945; т. 17, 3319*; т. 20, 4713-206 – 3319*

„По жътва” / Елин Пелин **89** с. 746-747: т. 12, 1629*, 1714; т. 13, 2073; т. 14, 2393*, 2406, 2420, 2516, 2521; т. 15, 2740, 2765; т. 18, 3758; т. 20, 4713-207 – 1629*, 4713-208 – 2393*

„Змейно” / Петко Ю. Тодоров **90** с. 748-750: т. 12, 1630, 1715; т. 17, 3320*; т. 18, 3760; т. 19, 4094-1*; т. 20, 4713-209 – 3320*, 4713-210 – 4094-1*

„Шибил” / Йордан Йовков **91** с. 751-756: т. 12, 1631*, 1716; т. 13, 2074; т. 14, 2394, 2421, 2522*; т. 15, 2741, 2766; т. 20, 4713-211 – 1631*, 4713-212 – 2522*

НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)

Из „Вампирова булка“ / Николай Райнов **92** с. 757-760: т. 12, 1632, 1717; т. 14, 2395*, 2407, 2422, 2517; т. 20, 4713-213 – 2395*

Из „Кръв“ / Константин Константинов **93** с. 761-763: т. 12, 1633, 1718; т. 16, 3087; т. 20, 4486; т. 21, 4987, 5017, 5036, 5104, 5110*

„Под шарената черга“ / Чудомир **94** с. 764-765: т. 12, 1634, 1719; т. 14, 2396, 2423; т. 16, 3088; т. 17, 3324*; т. 20, 4713-214 – 3323*

Из „Железният светилник“ / Димитър Талев **95** с. 766-768: т. 12, 1635, 1720; т. 13, 1978; т. 14, 2397, 2424; т. 15, 2767; т. 16, 3089; т. 17, 3325*; т. 20, 4713-215 – 3325*

Из „Дамата с рентгеновите очи“ / Светослав Минков **96** с. 769-771: т. 12, 1636, 1637, 1721; т. 18, 3724; т. 20, 4487; т. 21, 4988*

Из „Татул“ / Георги Караславов **97** с. 772-774: т. 12, 1638, 1722; т. 16, 3079; т. 20, 4488; т. 21, 4989*

Из „Антихрист“ / Емилиян Станев **98** с. 775-778: т. 12, 1723; т. 16, 3080; т. 18, 3725, 3765; т. 20, 4489; т. 21, 4990*, 4992*

Из „Тютюн“ / Димитър Димов **99** с. 779-782: т. 12, 1639, 1724*; т. 14, 2425, 2523*; т. 15, 2768; т. 20, 4713-216 – 1724*, 4713-217 – 2523*

СЪВРЕМЕННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1942-1956 г.)

Из „Нощем с белите коне“ / Павел Вежинов **100** с. 785-786: т. 12, 1640, 1725; т. 16, 2934, 3076; т. 18, 3726; т. 19, 4099*; т. 20, 4713-218 – 4099*

Из „Златният век“ / Андрей Гуляшки **101** с. 787-789: т. 12, 1641, 1726; т. 16, 2935; т. 18, 3727; т. 19, 4100*; т. 20, 4713-219 – 4100*

Из „Приключенията на червеното сандъче“ / Камен Калчев **102** с. 790-791: т. 12, 1727; т. 16, 2936, 3077; т. 20, 4490; т. 21, 4991*, 4993

Из „Галактическа балада“ / Емил Манов **103** с. 792-794: т. 12, 1642, 1728; т. 16, 2937, 3078; т. 20, 4491; т. 21, 4994, 5018, 5037*

Из „Един наивник на средна възраст“ / Богомил Райнов **104** с. 795-797: т. 12, 1643, 1729; т. 14, 2398, 2426; т. 15, 2769; т. 16, 2938; т. 17, 3330*; т. 20, 4713-220 – 3330*

„Мъжки времена“ / Николай Хайтов **105** с. 798-801: т. 12, 1644*, 1730; т. 13, 2075; т. 14, 2427*; т. 15, 2742, 2770; т. 18, 3776; т. 20, 4713-221 – 1644*, 4713-222 – 2427*

Из „Войната на таралежите“ / Братя Мормареви **106** с. 802-804: т. 12, 1645; т. 14, 2428; т. 16, 2939; т. 17, 3331*; т. 20, 4713-223 – 3331*

Из „Преди да се родя и след смъртта ми“ / Ивайло Петров **107** с. 805-807: т. 12, 1646*; т. 18, 3777, 3799; т. 20, 4713-224 – 1646*

Из „Цената на златото“ / Генчо Стоев **108** с. 808-809: т. 12, 1647; т. 18, 3728; т. 20, 4492; т. 21, 4995*

Из „Много тежко наказание“ / Кольо Георгиев **109** с. 810-811: т. 12, 1648; т. 16, 3085; т. 18, 3729; т. 20, 4493; т. 21, 4996*

Из „Пътят на Икар“ / Любен Дилов **110** с. 812-813: т. 12, 1655; т. 16, 3086; т. 18, 3730; т. 20, 4494; т. 21, 4997, 5019*, 5022, 5038

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956-... г.)

„Елипсни времена” / Йордан Радичков **111** с. 817-819: т. 12, 1649, 1656; т. 14, 2429; т. 15, 2771; т. 16, 2927, 3073; т. 18, 3779; т. 20, 4495; т. 21, 4998*

Из „Предречено от Пагане” / Вера Мутафчиева **112** с. 820-822: т. 12, 1650, 1657; т. 16, 2928*; т. 20, 4713-225 – 2928*

Из „Корените” / Васил Попов **113** с. 823-824: т. 12, 1651, 1658; т. 16, 2929*; т. 20, 4713-226 – 2929*

Из „Време разделно” / Антон Дончев **114** с. 825-826: т. 12, 1652, 1659; т. 13, 1979; т. 14, 2430; т. 15, 2743; т. 16, 2930, 3074; т. 20, 4496; т. 21, 4999*, 5023, 5035, 5039

Из „Фантастът” / Дончо Дончев **115** с. 827-829: т. 12, 1653, 1660; т. 16, 2931*; т. 20, 4713-227 – 2931*

Из „Дунав мост” / Георги Мишев **116** с. 829-830: т. 12, 1654, 1661; т. 16, 2932, 3075; т. 20, 4497; т. 21, 5000*

Из „Къща отвъд света” / Георги Данаилов **117** с. 831-832: т. 12, 1662; т. 16, 2933; т. 21, 5001*

Из „Бракониери” / Любен Петков **118** с. 833-834: т. 12, 1663; т. 20, 4498; т. 21, 5002, 5020*

Из „Ая” / Никола Радев **119** с. 835-836: т. 12, 1664; т. 16, 3067; т. 20, 4499, 4500*; т. 20, 4713-228 – 4550*

Из „Белият дявол” / Христо Калчев **120** с. 837-838: т. 12, 1665; т. 16, 3068; т. 20, 4501; т. 21, 5003, 5021, 5024, 5040*

Из „Предназначението на човека” / Владимир Зарев **121** с. 839-840: т. 12, 1666; т. 20, 4502; т. 21, 5004*

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

ЗА НАСТОЯЩИЯ КОМЕНТАР

(LIBER AUREUS)

(Принципи, структура, дидактика...)

Всяка литературна антология (гр.: ἀνθο-λογία – букв.: събирам цветя, букет от цветя, цветна градина) събира и обговаря своеобразно съцветие от едно литературно наследство...

Но литературната антология – *a priori* – е и интелектуален акт, който не само регистрира, но и обгрижва с упоритостта на своите съставители. Затова понякога е по-важно да се знае не какво е събрано, а кой го е събирал и преподреждал във времето и пространството. При такива писатели като Иван Вазов, Константин Величков, Пенчо Славейков, Гео Милев или Елисавета Багряна, например, събраното понякога се оказва ключ към поетиката на цяло литературно направление...

Тъкмо това априорно знание формира принципите, архитектуриката, структурата и дидактиката на *настоящата* антология.

І. П Р И Н Ц И П И

Антологията следва два философски принципа.

ПЪРВИЯТ ПРИНЦИП е свързан с разбирането, че художествената литература – *не само чутата, прочетената, изиграната, наблюдаваната, а и написаната и съобразената с нормативната база на езика, породен от нивото на езиковото строителство в даден исторически момент*, – е преди всичко **следствие**, а не **причина**...

Причината се крие в езика и етногенетичното фолклорно наследство и въображение на носителите на този език...

Причината е снета във всички сюжетни ядра на нередактирания автентичен словесен фолклор (*афоризми, гатанки, песни, приказки, легенди, фолклорен театър*...) и по някакъв доста своеобразен начин е изтласкана в **следствието**, т.е. в литературните текстове и в литературния процес като цяло.

Тъкмо затова нашата антология е немислима без народните песни и приказки...

Следствието е отразена светлина, сянка, а не изгрев, който озарява величественото тяло на литературната природа, скрита в **причината**...

Но **причина** и **следствие** се намират в непрекъсваемо единство и представляват двете страни на един общ исторически процес...

Обърнете внимание на този необработен автентичен български юнашки възпев, който не е включен в антологията:

*Марко се е младо разсърдило,
та си търгна сабя димиския,
та погуби туре яничере,
та отпуци три синджира робъо.*

Сички робьо дома си ойдоа,
сите робье Великден правиа.
Гледая го гяпи и попове,
па са Марко много люто клеа,
защо прави кърви на Великден
Кога ойде на честни манастир,
попове са църкви затворили,
сами са се църкви отворили,
сами са си моци продумали
– Фала вие, гяци и попове,
не е Марко тури кърви направил,
нел е Марко три църкви сградил!
(СБНУ, XLII, 5)

Ето я видяната **причина**...

Но ето го и гениалното **следствие**, което е публикувано в антологията:

Тоз, който падне в бой за свобода,
той не умира: него жалеят
земя и небе, звар и природа,
и певци песни за него пеят.

(Христо Ботев. „Хаджи Димитър”)

Поетиката на Христо Ботев не може да бъде осмислена, ако не се отчита начинът, по който народната песен е влияла върху въображението на поета. Не става дума само за Ботевата силаботоническа редакция на нередактирания силабически народнопесенен юнашки възпев и копирането на фолклорни алитерации и повторения в съседни стихове (*анафори, епифори, мезофори*...)...

Христо Ботев създава български универсален етногенетичен философски възглед за света, който не просто строи, а и надстройва както **следствието**, така и **причината** за пораждането на българския литературен език.

Това е философски и естетически скок във времето и пространството, който отчита както миналото и настоящето, така и фантазираното бъдеще...

Размитите синтетични представи на обобщеното българско фолклорно въображение за род, език и родина през XVIII-XIX в. при Христо Ботев придобиват аналитични измерения.

Песните му са за свободата...

Но тези песни са и песни, които изграждат единната представа за национално самосъзнание – и като **причина**, отразена в лирическите сюжети, и като **следствие**, породено от мечтата за лично и национално себеосъществяване едновременно.

Казано най-общо – следвайки илюстрации като „Хаджи Димитър”, – отношението между **българския юнашки епос** и **поезията на Христо Ботев** е същото, каквото би трябвало да предполагаме, че е отношението на средновековния германски епос към класическата английска трагедия, например, или на старофренският епос към класическата френска литература...

В началото – буквално като **пред-причина** – е фолклорното въображение, което формира **естетическите, социалните и религиозните** посоки, в които ще се развие **истинската причина**, породена **от и във** (!) историческото време и пространство, а после е **следствието** – „*Песента на Нибелунгите*”; „...*Уилям Шекспир*...”; „*Песен за Роланд*”: „...*Жан-Батист Поклен Молиер*...”; „*Моята Сид*”: „...*Lone de Vega*...”

Така погледнато, **българският юнашки епос** е по-вероятната **пред-причина**, която поражда истинската **причина** (**песните за Крали Марко**), пресътворена гениално в **следствието**: „...**Христо Ботев** [„*Хаджи Димитър*”...]...”

Логиката на лирическите и белетристичните творби, обобщени в антологията, винаги структурира фрагмент от една опознаваема **семиотична диалектика**, вкоренена в **синтактиката, семантиката и прагматиката на художествена литература**.

Синтактиката определя **граматическите свойства на езика**, който формира парадигмата на литературните текстове в **хипотаксични** (*т.е., сложни съставни* – подобно на *сложните съставни изречения* [a+a¹+a²...]), **паратаксични** (*т.е., сложни съчинени* – подобно на *сложните съчинени*

изречения $[a+b+c...]$ или интермодални (т.е., *сложни смесени* – подобно на сложните смесени изречения $[a+a^1+a^2+b+c...]$ художествени структури, където *литературният знак* [автор, заглавие, литературно направление...] *обичува с другия/другите литературни знаци...*

Семантиката насочва вниманието към художествената логика на литературните текстове и начина, по който те „разговарят“ за своето собствено значение (*тук литературният знак обичува с коронния и най-често скрития смисъл на художественото послание*).

Подобно наблюдение би поставило езика и философските послания на неподражаемия **СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ**, например, както в контекста на цялата *дамаскинарска традиция* (XVI-XVIII в.), така и в сюжетното пространство на исихаста **СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ**, тъй като Светият отец се е възприемал като негов ученик и продължител.

Семантичният прочит на Христо Ботев би реконструирал и сегмент от паратаксична структура, за да го проектира върху екрана на интермодален лабиринт $[a+a^1+a^2+b+c...]$: **ХРИСТО БОТЕВ**, но и → **ИВАН ВАЗОВ** → **ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ** → **ПЕЙО ЯВОРОВ**...

По същия начин след **СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ** и неговата „историйца“ би трябвало да стои **СВ. ЕПИСКОП СОФРОНИЙ ВРАЧАНСКИ**, но и → **ПЕТЪР БЕРОН** → **ИВАН БОГОРОВ** → **ВАСИЛ АПРИЛОВ** → **НЕОФИТ РИЛСКИ**...

Прагматиката е обвързана с отношението на литературните образци към етногенетичния корен на художествена литература като цяло (и обратно!) и дава реалната или въображаемата представа за интериоризацията и екстриоризацията в националното и световното литературно море (*тук литературният знак* [автор, заглавие, литературно направление...] *обичува със субекта/ субектите, които го използват в личния или обществения поток на речта като фрагменти/ фрагменти от един всеобщ национален антологичен масив*: **СВ. СВ. КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ И АРХИЕПИСКОП МЕТОДИЙ**, но и → **СВ. АРХИЕПИСКОП КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ** → **СВ. ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ** → **ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР** → **ЙОАН ЕКЗАРХ**...; **СВ. ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ ТЪРНОВСКИ**, но и → **СВ. О. ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ** → **ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ** → **ЛЮБЕН КАРЕЛОВ**...; **ХРИСТО БОТЕВ**, но и → **ИВАН ВАЗОВ** → **ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ** → **ЙОРДАН ЙОВКОВ** → **ЕЛИН ПЕЛИН**...; **ГЕО МИЛЕВ**, но и → **НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ** → **ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА** → **АТАНАС ДАЛЧЕВ**...; **НИКОЛА ВАПЦАРОВ**, но и → **ИВАН ПЕЙЧЕВ** → **ВЕСЕЛИН ХАНЧЕВ** → **АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ** → **АЛЕКСАНДЪР ВУТИМСКИ** → **ВАЛЕРИ ПЕТРОВ** → **ПАВЕЛ МАТЕВ**...; **ПЕНЬО ПЕНЕВ**, но и → **ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ** → **КОНСТАНТИН ПАВЛОВ** → **ВЛАДИМИР БАШЕВ** → **ПЕТЪР КАРААНГОВ** → **ХРИСТО ФОТЕВ** → **ИВАН ДИНКОВ** → **ЕВТИМ ЕВТИМОВ** → **МИХАИЛ БЕРБЕРОВ**... → **ЕЛЕНА АЛЕКОВА**, **ГЕОРГИ ГОСПОДИНОВ**...

Тъкмо това триединство – синтактика, семантика, прагматика, – което решава повече познавателни, отколкото възпитателни дидактични задачи, *структурира архитектониката на антологията*.

ВТОРИЯТ ПРИНЦИП се корени в разбирането ни, че тази антология е преди всичко *антология на българското изиячно слово*.

Словесният комплекс „изиячно слово“ – най-вече заради определеното „изиячно...“ – озадачава...

Понятието „изиячно слово“ е на практика полисемантично, тъй като *прилагателното име* „изиячно...“ – когато то се *прилага в потока на речта*, за да определи феномен, свързан с изкуството – се отнася най-вече до т.нар. „изиячни изкуства“, за каквито обикновено се смятат графиката, скулптурата, живописата, музиката...

Допълнителна трудност при осмислянето на това понятие идва и от факта, че в словесния комплекс се включва и понятието „...слово“, което в случая не се разбира в неговия традиционен смисъл (слово – дума – реч).

В тази антология практическото осмисляне на думата „...слово“, потопена в звуковия комплекс „изиячно слово“, търси своите изначални и, в този смисъл, *универсални християнски семантични граници*: „В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото. То беше в начало у Бога. Всичко чрез Него стана, и без Него не стана нито едно от онова, което е станало. В Него имаше живот, и животът беше светлината на хората.“ (Йоан 1: 1-4).

Подобна идентификация и приравняване на лексикалните значения на думата *слово* – *словото* като „дума“ и „реч“, когато става въпрос за художествена литература, но и *Словото* като *представа за онтологичното начало на християнското учение за Триединния Бог*: **Св. Отец**, **Св.**

Син и Св. Дух („В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото.” /Иоан 1: 14/) – търси синхрон между *висшите универсални правствени норми на поведение, които по правило изпълшава и изтласква високата художествена литература*, от една страна, и, от друга, универсалните християнски идеали за правственост.

Изразът „*изящо слово*” – поне така ни се иска да мислим – може да присъства в говоримата и писмената реч и посредством своето Божествено значение, защото истина е, че „В Него [в Словото] *имаше живот, и животът беше светлината на човеците.*” /Иоан 1: 4/).

ИДЕЯТА ЗА СЛОВOTO, ЗА ЕЗИКА ПО СЪЩЕСТВО Е РЕЛИГИОЗНА, А НЕ РАЦИОНАЛНА, БИТОВА...

Истината за литературния език на практика е истината не само за осмислената, но и за споделената литературна красота.

Най-високите образци, снети в историята на 13-вековната българска художествена литературна традиция, са на практика резултат от реалното единодействие/взаимодействие на църковни и просветни дейатели, на писатели и езиковеди. Тук генеалогично издържаните линии – *автор : произведение : традиция : приемственост* – изграждат еластична мегаметафора, чийто геном има повече фолклорен, затворен, консервативен, но почти винаги православен християнски произход. Той не е времеви и не е подчинен на „временните” феномени, защото е генетично обвързан с вечните, космичните пулсации във времето и пространството.

Оказва се, че в българския художествен идеал – който е идеалът на писателя (поета, белетриста, публициста, драматурга...), живописващ със (и чрез!) словото – пулсира една обща идея, чиято синтактика, семантика и прагматика поражда смисъла на имплицативно обвързан триединен информационен код:

- ХРИСТИЯНСКИ ИДЕАЛИ;

- РОДОВИ ДОБРОДЕТЕЛИ;

- АКТИВНА ИНДИВИДУАЛНА ЦЕННОСТНА ПОЗИЦИЯ, ПОДЧИНЕНА НА ЕДИНОСЪЩНИТЕ ХРИСТИЯНСКИ ИДЕАЛИ И РОДОВИ ДОБРОДЕТЕЛИ.

Подобно разбиране поражда смисъла на информационен код, чрез декодирането на който става възможно наблюдаването с просто око на аргументи на филигранно – *атомарно* – равнище.

Разглеждането на българската литературна среда в био-библиографски, историографски, философски, психологически, исторически, лингвистични и художествени структурни едновременно изгражда рационална панорама на БЪЛГАРСКИЯ НАЦИОНАЛЕН ЛИТЕРАТУРЕН КОСМОС, В КОЙТО НАРОДОПСИХОЛОГИЯТА, ХРИСТИЯНСКОТО УЧЕНИЕ ЗА ТРИЕДИННИЯ БОГ, ЕЗИКЪТ И ХУДОЖЕСТВЕНАТА ЛИТЕРАТУРА СА БАЗОВИ ПОНЯТИЯ.

II. СТРУКТУРА

Всяка литературна антология регистрира и своеобразно прераждане на литературното произведение.

Понякога тези *пре*-раждания са толкова много, толкова неочаквани и толкова несъвместими помежду си, че литературният източник буквално губи спомена за изначалния си тласък. Тук оригиналността и блясъкът на изконното творческо раждане остават на заден план, защото се е породила нова красота...

Ако, например, едно литературно произведение се обговори от филмов, театрален, музикален или хореографски екип поотделно (или едновременно!), се говори за появата на т.нар. *вторични* или *третични художествени сюжети*, които започват да живеят самостоятелен, дори конкурентен живот. Един е сюжетът на разказа на Николай Хайтов „*Козият рог*”, да кажем, свършено друга сюжетна интерпретация откриваме в неговите филмови адаптации, трето художествено превъплъщение се крие в балета „*Козият рог*” и музиката към него на Красимир Кюркчийски. Същото можем да кажем за „*Българи от старо време*” от Любен Каравелов, „*Под игото*” на Иван Вазов, „*Чифликът край границата*” от Йордан Йовков, „*Крадецът на праскови*” от Емилиян Станев и др. В световната литература – следвайки творчеството на А. С. Пушкин, Оноре дьо Балзак, Мигел де Сервантес Сааведра, Джек Лондон... – редът на подобни примери ще се окаже нескончаем. Навсякъде обаче сюжетните източници на литературното произведение заживяват нов живот, търсят нов апогей, породен, обрижен и обговорен в *цветната градина* на интелектуалци, творящи *букести от цветя*.

На практика съставителите на литературни антологии творят, като събират *цветя от вече*

съществуваща цветна градина. Тук творческият акт следва да се търси в подхода към обобщения образ на сюжетни платформи, структурирани под общия знаменател на обединяващи тематични ракурси.

Затова сборът от различни сюжетни ядра организира темата на всеки *florilegium* (лат. – букв.: *букет от цветя* – антология). Не е важно дали субективното интелектуално движение на съставителя се е осъществявало от темата към сюжетните ядра или от сюжетният сбор към темата/темите, тъй като целта в крайна сметка е една съща. По-важно е да се усети динамиката на времето, което някой препрочита, преосмисляйки неща от живота.

Създателят на литературен *florilegium* твори нова гледна точка към един въображаем субектно-предикатно-обектен темпоритъм...

Същността на *букета от цветя* е винаги динамична. Тук действието понякога може да промени състоянието на обекта, превръщайки го в субект и обратно, каквито случаи можем да открием в антологичното наследство на Иван Вазов и Константин Величков, Пенчо Славейков, Гео Милев (най-вече!) и др.

Българските литературни антологии са неотделима част от българската литературна история. Голяма част от съставителите следват вкуса на своето време.

Създателите на антологии творят своеобразни *литературни ерминии* (гр.: *ερμινεία* – обяснение, напътствие, описание), които узаконяват присъствието на автори, заглавия и литературни направления, ипостасно вилетени в зографисания барабанен свод на българското изящно слово...

Не са правени много експерименти или компромиси с истинския литературен вкус, въпреки тематичните знаменатели, снети в семантичните бази. Винаги се търсят не просто високи, а преди всичко универсални художествени достойнства. Когато е ставало дума за чуждестранни писатели, пак водещо е било експонирането на обобщаващи универсални художествени модели, които са приобщими към българския литературен вкус.

Ш. ДИДАКТИКА

Настоящата антология има два раздела: **I. Лирика** и **II. Епос**.

Всеки автор е включен с едно произведение. Изключение се прави за автори, които се представят с по едно и прозаично, и поетично произведение.

Важна характеристика на раздел **I. Лирика** е преструктуриране на народната поезия, което следва възприети в науката жанрови схеми:

- **КОСМИЧНИ** – митични, легендарни, приказни...;
- **РЕЛИГИОЗНИ** – Новозаветни, Старозаветни...;
- **СОЦИАЛНИ** – мегдански, годежарски, сватбарски, трудови, хайдушки, юнашки...;
- **БИТОВИ** – семейни, обредни (лазарски...), любовни, гальовни, жаловни, хумористични...

В *този* раздел е направено пълно преразглеждане на съдържанието на първоизточниците:

Антология на българската поезия : В 2 т. / Ред. кол. Ел. Багряна и др. – С. : Бълг. писател, 1969.

Други ред.: Ив. Давидков, Г. Джагаров, П. Динеков, Мл. Исаев, В. Колевски, Ан. Стоянов ; Ел. Багряна – псевд. на ред. Елисавета Любомирова Белчева ; Пълното име на ред. М. Исаев е Младен Исаев Младенов, на А. Стоянов – Анастас Стоянов Атанасов, а на Иван Давидков – Иван Давидков Иванов.

Т. 1. – 387 с. : с портр.

Т. 2. – 515 с. : с портр.

Стара българска литература : В 7 т. / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. ; [С предг. от Д. Петканова]. – С. : Бълг. писател, 1981- .

Други ред.: Л. Грашева, П. Динеков, К. Иванова, С. Кожухаров, К. Куев, С. Николова, Д. Петканова ; Пълното име на ред. С. Николова е Светлина Николова Тодорова ; Ред. Б. Ст. Ангелов известен като Боню Стоянов Ангелов.

Т. 1. Апокрифи / Състав. и ред. [с предг.] Д. Петканова. – 1981. – 432 с.

Т. 2. Ораторска проза / Състав. и ред. [с предг.] Л. Грашева. – 1982. – 396 с.

Т. 3. Исторически съчинения / Състав. и ред. [с предг.] Ив. Божилов. – 1983. – 444 с.

Т. 4. Житиеписни творби / Състав. и ред. [с предг.] Кл. Иванова. – 1986. – 688 с.

Т. 5. Естествознание / Състав. и ред. [с предг.] А. Милтенова. – 1992. – 552 с. (Речник на личните имена ;

Речник на геогр. имена),

в резултат на което са включени следните творби на съответните автори:

- „*Хубава си, татковино*” / Петко Р. Славейков;
- „*Хубава си, моя горо*” / Любен Каравелов;
- „*Кирил и Методий*” / Стоян Михайловски;
- „*Хайдушки песни*” / Пейо Яворов;
- „*Цветарка*” / Христо Смирненски;
- „*Почакай, слънце*” / Дора Габее;
- „*Потомка*” / Елисавета Багряна...

Навсякъде в общия справочен апарат – и за лирични, и за епични творби – е направено осъвременяване на данните. Тези допълнения в *настоящата* антология са дадени под формата на коментарни бележки, поднесени непосредствено след публикуването на съответните творби, а не както е в първоизточника („*Стара българска литература*“) – в края на съответния том.

Имената на представителите на духовенството са изписани с техните достойнства, възприети в световната справочно-енциклопедична традиция. Понятията от кръга на християнската естетика са посочени на базата на съвременните норми на православната църковна традиция (Св. Троица, Св. Възкресение, Св. Евангелие...; Исус, Авраам...).

Към материала от Т. 3. Исторически съчинения на изд. „*Стара българска литература*“ е прибавен отсъстващият „[*Надпис на кан Омуртаг (Колона от тъмен сиенит. Църква „Св. 40 мъченици”, В. Търново*)]“. Осъвременен е текстът за *надписите около Мадарския конник*.

Антологията поднася в **систематизиран вид** творбите в българската литература, които като цяло са представени в **хронологичен ред**.

За справочно-информационни цели е въведена единна номерация за всяка творба, включена в антологията. За произведенията в раздел **I. Лирика** тези номера са: **I-CXLV**; за разд. **II. Епос** номерата са: **1-121** (общо: **266 творби**).

Към всяка творба е подбрана илюстрация, която е придружена със същия пореден номер, идентифициращ творбата. Специални илюстрации са подбрани за разделите и подразделите на антологията.

В **Приложения** е създаден обширен **справочно-библиографски апарат**, поднесен под формата на **ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА**:

- Библиографски списък на литература по антологията;
- Бележки към текстовете, посочени под NN I-XLI;
- Бележки към текстовете, посочени под NN XLII-CXLV;
- Бележки към текстовете, посочени под NN 1-4;
- Бележки, общи пояснения и приети съкращения, споменати в текстовете и посочени

под NN 5-77;

- Речник на личните, географските и другите имена, споменати в текстовете и посочени под NN 5-77;

- Бележки към публикацията на Свети отец Паисий Хилендарски – „*История славянобългарская...*“ – N 76;

- Бележки към публикацията на Свети епископ Софроний Врачански – „*Житие и страдания грешного Софрония*“ – N 77;

- Бележки към текстовете, посочени под NN 78-121;

- Именен показалец;

- Показалец на заглавията;

- Ключови думи на публикациите, посочени под NN I-CXLV;

- Ключови думи на публикациите, посочени под NN 1-121;

- Списък на илюстрациите към публикациите, посочени под NN I-CXLV;

- Списък на илюстрациите към публикациите, посочени под NN 1-121.

Включените в **ИНФОРМАЦИОННАТА РИЗОМА (Т. 1: Антология)** библиографски данни (**издания и литература**) акцентират върху първата и последната известна публикация на творбата.

В персоналните посочвания на всеки автор в **ИНФОРМАЦИОННАТА РИЗОМА** са изтъкнати годините на раждане (и смърт) на твореца.

Проведена е допълнителна работа по структуриране на материала в антологията по специално създадена **ОБЩА ПЕРИОДИЗАЦИЯ (ХРОНОЛОГИЧЕСКА КЛАСИФИКАЦИЯ) НА БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПЕРИОДА IX-XXI в. (до 2025 г. вкл.)**:

I. СРЕДНОВЕКОВНА (IX-XIV в.);

II. ПРЕДРЕНЕСАНСОВА (XIV-XVIII в.);

III. РЕНЕСАНСОВА (1762-1876 г.);

IV. КЛАСИЧЕСКА (1876-1924 г.);

V. НОВА (1924-1942 г.);

VI. СЪВРЕМЕННА (1942-1956 г.);

VII. НАЙ-НОВА (1956 г. – ...).

За целите на мотивацията на периодизацията на българската литература за периода от IX до XXI в. служи изданието **Кн. III. Историография**, подготвено под пореден номер X на серията „ФАКЛОНОСЦИ“ на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ** на издателство „За буквите – О писменехъ“, създадено по дисертационен труд (**Василев, Н. Информационен код на българското изцяло слово : Компаративистичен, когнитологичен и библиографски модел** : Дис. тр. за получаване на научно-образователната степен „доктор“ по научната специалност 05.10.01. Теория на науч. информ. / Науч. конс.: **И. Паси, С. Денчев**; Рец.: **А. Куманова, Х. Мутафов, П. Велчев**. – С., 2010. – 235 с. – Ръкоп. – Квинтесенция на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ**).

Така структурираният корпус на българската литература в *настоящата* антология се публикува като **Кн. II** с пореден номер IX на серията „ФАКЛОНОСЦИ“ на **ЗЛАТНАТА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ** на издателство „За буквите – О писменехъ“ и като **учебно пособие по лексикография на академичното текстописане (Кн. I. Оратория; Кн. III. Историография)**.

В преписването и в коментирането на текстовете на 266 произведения на българската литература от IX до XXI в., включени в *настоящата* антология (**Т. I: Антология**), участват **270 студенти** през учебните 2012/2013 г. и 2013/2014 г. в периода от м. септември 2012 г. до м. май 2013 г. (през учебната 2013/2014 г. са направени допълнения). Имената на тези студенти са представени в антологията (посочени са след формулировката: Подготовка/Подготвил за публикация) – *вж: IX Студентска научна конференция на УниБИТ*. Обединени с данните по работата над антологията на България (**323 студенти работят над 400 източника** – *вж: VIII Студентска научна конференция на УниБИТ*) и с тези на работата на **421 студенти по „История славянобългарская ...“** на **Св. о. Паисий** – *вж: VI Студентска научна конференция на УниБИТ*) в създаването на е-библиотека „**АНТОЛОГИКА**“ участва **през 2007-2015 г.** (седем) **учебни години общо 1014 студенти**. В съдържанията и показалците на томове IV-VIII на „*Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ*“ се наблюдават поместените подстъпи към *настоящата* антологична работа.

И така – всеки от разделите на антологията (**I. ЛИРИКА; II. ЕПОС: Т. I: Антология**) е фундиран от най-доброто издание, предшестващо *нашата* работа (*вж по-горе*).

Базови – като подход – са следните издания:

– **Антология** на българската поезия : В 2 т. / Ред. кол. Ел. Багряна и др. – С. : Бълг. писател, 1969. – за раздел

I. Лирика;

– **Стара** българска литература : В 7 т. / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. ; [С предг. от Д. Петканова]. – С. : Бълг. писател, 1981. – за раздел **II. Епос**.

Извън обхвата на първоизточниците са представени в *нашата* антология:

– есето на Св. о. Паисий Хилендарски „*История славянобългарская...*“;

– автобиографичната творба на Св. епископ Софроний Врачански „*Житие и страдания грешнаго Софрония*“.

За „*История славянобългарская ...*“ на Св. о. Паисий Хилендарски е използван коментарът на проф. д-р Милен Куманов по изд.:

Свети отец Паисий Хилендарски. История славянобългарская ... : Информационен код на българската книжовност и литература : I. Аналитика (Историография. Сигнифициран препис. Коментар. Именен показалец. Географски показалец. Тезаурус); II. Синтез (Лексикална морфология. Семантика. Синтагматика. Синархия) / Обща ред. и епilog С. Денчев ; Науч. ред., историография, коментар, именен показалец, географски показалец М. Куманов ; Библиогр. и текстолог. ред., тезаурус, предисл., сигнифициран препис А. Куманова ; Ез. ред., предисл., сигнифициран препис, послеслов (дейксис) Н. Василев ; Терминолог. ред. Е. Томова, Д. Ралева, В. Велев; Справочно-информ. ред. М. Максимова, Ц. Найденова, А. Даскалов ; Рец.: И. Теофилов, Н. Казански. – С. : За буквите – О писменехъ, 2011. – 208 с. : с ил. – (Факлоносци ; II) Юбил. изд., посветено на 60-год. на Държ. библиотекарски инст., днес: Унив. по библиотекознание и информ. технол.

Публ. и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ“ (2011): <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Ново 2. прераб. и доп. изд. – 2022. (Факлоносци ; XXXI)

Подробно са изучавани следните публикации:

Петканова, Д. Апокрифната литература в България. // *Стара* българска литература : Т. 1 : Апокрифи. – С., 1981, с. 5-27;

Грашева, Л. Поглед върху старобългарската ораторска проза. // *Стара* българска литература : Т. 2 : Ораторска проза. – С., 1982, с. 5-23;

Божилков, Ив. Българската средновековна историопис. // *Стара* българска литература : Т. 3 : Исторически съчинения. – С., 1983, с. 5-38;

Иванова, Кл. Житията в старата българска литература. // *Стара* българска литература : Т. 4 : Житиеписни творби – С., 1986, с. 5-33;

Милтенова, А. Естествознанието в средновековна България. // *Стара* българска литература : Т. 5 : Естествознание. – С., 1992, с. 5-23.

Като цяло *настоящата* антология препраща към „*Кирило-Методиевската енциклопедия*” – забележително справочно-енциклопедично издание на плеяда учени с принос в интердисциплинарния медиевистичен контекст на XX-XXI в., където има най-нови и добре подбрани цитирания, включително и чуждестранни:

Кирило-Методиевска енциклопедия : В [4 т.] : Т. 1-4 / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. – С. : БАН, 1985-2003.
Т. 1 : А-З / Гл. ред.: П. Диневков ; Ред.: Л. Грашева, Св. Николова. – С., 1985.
Т. 2 : И-О / Гл. ред.: П. Диневков ; Ред.: Л. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. – С., 1995.
Т. 3 : П-С / Гл. ред.: Л. Грашева ; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, Ана Стойкова. – С., 2003.
Т. 4 : Т-Я. Допълнение / Гл. ред.: Л. Грашева ; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Св. Николова, Ана Стойкова. – С., 2003.

На част от публикациите в „*Кирило-Методиевската енциклопедия*” са посветени и някои изследвания на Студентското научно общество на УниБИТ, публикувани в томове I-II на „*Трудове на СНО при УниБИТ*”:

Ангелова, С. Антифони: класификационни построения : (По едноименната статия на Ст. Кожухаров от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – София, 1985.) (N 75). // *Тр.* на Студентското научно общество при СВУБИТ, Т. 1, 2008, с. 59-60; **Богданова, Д.** Светимир Тодоров Иванчев : Кратка биографична скица и системно-структурна картина на трудовете му и литературата за него : (По „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 189). // *Пак там*, 2008, с. 433-435; **Божилков, Д.** Защо Константин-Кирил получава прозвището „Философ” : (Над страниците на „Кирило-Методиевска енциклопедия”) (N 117). // *Пак там*, с. 193-194; **Величкова, Л.** Биографична скица на чешкия княз Болеслав II (X в.) : (По статията на Г. Сотиров от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 193). // *Пак там*, с. 446-447; **Венкова, Д.** Американският учен-медиевист от полски произход проф. Хенрих Бирнбаум (Фреймово третиране на персоналия от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 190). // *Пак там*, с. 436-439; **Власакова, М.** Фреймова картина на научноизследователски справочно-информационен текст : Статията на Александър Милев „Папа Адриан II” (По „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 196). // *Пак там*, с. 454; **Врайков, Ю.** Аварската съдба – поглед към миналото, прозрение в бъдещето : (Размисли върху страниците на „Кирило-Методиевска енциклопедия”) (N 71). // *Пак там*, с. 49-51; **Георгиева, Н.** Фреймовото построение на статията на Боряна Велчева „Абецедар” : (По „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 67). // *Пак там*, с. 37-40; **Делева, Н.** Фреймова картина на статията на Куйо Кувев „Арий” : (По „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 197). // *Пак там*, с. 455-456; **Луканов, М.** Системно-структурна културологична картина на Багдалския халифат : (По „Кирило-Методиевска енциклопедия”) (N 195). // *Пак там*, с. 450-453; **Найденева, И.** Философска картина на възгледите на слависта и ориенталиста Рудолф Абихт (R. Abicht, 1850-1921 г.) : (По статията на Румяна Златанова от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 119). // *Пак там*, с. 197-198; **Пашева, И.** „Азбучна молитва” на Константин Преславски : Историч. и философско-културологичен дискурс (N 72). // *Пак там*, 2008, с. 52-53; **Пашова, А.** Синтез на културолого-феноменологична интерпретация на богомилската книжнина : (По едноименната статия на Д. Ангелов от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 73). // *Пак там*, с. 54-56; **Ривжалска, П.** Историко-географска карта на кирило-методиевската книжнина : (По статията на Ив. Добрев „Аквилейска патриаршия” от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 74). // *Пак там*, с. 57-58; **Трифенова, В.** Приносите на Георги Балачев (1869-1936) за медиевистиката и археологията : (По „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 121). // *Пак там*, с. 202-203; **Халачева, Т.** Фреймова картина на статията на Петър Илчев и Боряна Велчева „И” : (По Т. 2 на „Кирило-Методиевска енциклопедия” – С., 1995.) (N 68). // *Пак там*, 2008, с. 41-44; **Цветкова, З.** Проф. Рोजе Бернар : Кратка биографична скица и системно-структурна картина на основните му трудове и литературата за него : (По статията на Мери Филипова-Байрова от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 198). // *Пак там*, с. 457-460; **Ценкова, Б.** Историко-културна и философска феноменология на апокрифите : (По едноименната статия на Д. Петкова от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 69). // *Пак там*, с. 45-46; **Цолова, П.** Историческа картина на живота и делото на Св. Ангеларий – изтъкнат ученик на славянските първоучители : (По едноименната статия на А. Милтенова от „Кирило-Методиевска енциклопедия” – Т. 1 : А-З. – С., 1985.) (N 191). // *Пак там*, с. 440-441; **Драганов, И.** Светите братя Кирил и Методий – българи или гърци? А това ли е най-важното? : (Културологична постановка на проблема) (N 118). // *Пак там*, с. 195-196.

И по време и на учебния процес, и в извънаудиторните занятия на УниБИТ стана естествено специалното обръщане към гледищата на акад. П. Диневков, проф. К. Кувев, проф. В. Велчев – автори на едни от най-значимите публикации по проблемите на антологията на българската литература (към този кръг по особен начин принадлежат и трудовете на проф. Николай Цв. Кочев):

... акад. **П. Диневков** (17.10.1910-28.5.1992). // *Куманова, А.* Введение в гуманитарную библиографию : [В 2-х ч. : Ч. I-II. Ч. II.] Библиографоведч. картина гуманитарн. библиогр. : Библиографоведч. изслед. : Курс лекц. по общ. библиографовед. / Гос. высш. инст. библиотеквед. и информ. технолог. – Болгария; Санкт-Петерб. гос. ун-т культуры и искусств – Россия ; Науч. ред.: А. В. Мамонтов ; Библиогр. ред.: И. Л. Клим ; Рец.: А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – С., 2005, с. XXV, XXVI; 249-250. – Публ. и в: <<http://www.svubit.org>>. Новое изд.: С., 2007. Ч. II, с. XXV, XXVI; 249-250;
... проф. **К. Кувев** (11.11.1909-28.12.1991). // *Пак там*, с. XXV, XXVI; 250-251;
... проф. **В. Велчев** (16.06.1907-2.05.1991). // *Пак там*, с. XXV, XXVI; 247-249;
... проф. **Н. Цв. Кочев** (17.07.1939-30.11.2007). // *Пак там*, с. LXXVII, CCLXXXII.

До избора на посочените първоизточници на *настоящата* антология се стига в резултат на отсяването на кръг от най-представителни антологии в цялата история на българската антологична мисъл, специално изучен и интерпретиран в том VIII на „*Трудове на СНО при УниБИТ*” (NN 639-676).

До този подбор на най-добрите антологии се стигна и в резултат на идеята, че при библиографирането на литературата около антологичните акцентът е поставен върху по-малко известните и най-новите публикации, имайки предвид наличието на следните приноси и ресурси:

1. **Литературно-художествени** сборници и антологии 1878-1944 : Библиогр. указ. : Т. 1 - / Състав. К. Ставрев. – С. : Акад. изд. М. Дринов, 2003. – (БАН. Инст. за лит. Нар. библи. Св. св. Кирил и Методий. Център за нац. библиогр. Отд. Ретроспективна библиогр.). – Т. 1. Ч. 1. Аналитична част. – 2003. – 907 с. : с ил.;

2. **Константинова, Е.:**

2.1. Антологии и сборници. // *Речник* на българската литература : Том 1 : А-Д. – С., 1976, с. 33-42;

2.2. „Антология на българската поезия“ / Състав. Г. Милев (С., 1925. – 203 с.; 2. изд. 1940. – 208 с.). // *Пак там*, с. 42;

2.3. „Антология на българската поезия“ / Състав. К. Зидаров. (С., 1949. – 601 с.). // *Пак там*, с. 42-43;

2.4. „Антология на българската поезия“ (В 2 т.) (С., 1969) (Ред. колегия: Ел. Багряна, Ив. Давидков, Г.

Джагаров, П. Динев, Мл. Исаев, В. Колевски, Ан. Стоянов). // *Пак там*, с. 43;

2.5. „Антология на новата българска литература“ / Състав. Кр. Белев. Кн. I „Български поети“ (С., 1940), кн. II „Български писатели“ (С., 1940). // *Пак там*, с. 43;

3.3. **Информационните ресурси** на националната текуща регистрационна библиография на България за 2003-2025 г.

Тук е необходимо да се направи съществено уточнение за **АНТОЛОГИИТЕ И АНТОЛОГИЧНИТЕ ФОРМИ В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ – ФИЛОСОФСКА, ПСИХОЛОГИЧЕСКА И ЕСТЕТИЧЕСКА СТРУКТУРА НА ГЛЕДНАТА ТОЧКА** (на база на **е-библиотека „АНТОЛОГИКА“ на УниБИТ: NN 639-676 – 37 – антологии, в които има отчетливо наблюдавана философско-информационна картина на представяния чрез тях подбор на автори и произведения от първоначално отбраните 400 антологии в осем [I-VIII] естествени фрактали**):

- **[I.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ (NN 639-646)** (тук и по-надолу във всички аналогични случаи посочените номера са в съответствие с номерацията на представяните на изследванията на VIII Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ):

- - целта на съставителите на **„НАШАТА ПОЕЗИЯ ОТ ВАЗОВА НАСАМ“ (1910)** е да представи в сравнително изчерпателен ред хронологията на българската поезия, създавана от времето на Иван Вазов, Константин Виличков и Стоян Михайловски до началото на българския модернизъм. Включването на такива автори като Пейо Яворов, Минко Неволин, Вен. Тин, Еменаул п. Димитров, Людмил Стоянов, Димчо Дебелянов, Константин Константинов и др. демонстрира желанието на съставителите да обхванат българската рецепция на западноевропейския модернизъм от края на XIX до началото на XX в. (Шарл Бодлер, Стефан Маларме, Пол Верлен, Артюр Рембо, Емил Верхарн, Жан Моресас...) [Вж: **Силвия Шопова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Нашата поезия от Вазова насам“ (1910) [Българска антология : Нашата поезия от Вазова насам / Състав. Димчо Дебелянов, Димитър Подвързачов. – С. : Знание, 1910. – 327 с. : с портр.] (N 639)];

- - съставителят на **„БЪЛГАРСКИ ПОЕТИ. 1876-1922“ (1922)** представя в сравнително изчерпателен ред хронологията на българската поезия от края на Българското възраждане до началото на българския символизъм. Тук включването на Христо Ботев е симптоматично. Очевидно Христо Цанков-Дерижан търси не просто образците на българската рецепция на западноевропейския модернизъм от края на XIX до началото на XX в. (Шарл Бодлер, Стефан Маларме, Пол Верлен, Артюр Рембо...), но и генеалогията на онова, което е породило тази рецепция – отворените универсални естетически и художествени модели на националния поетичен гений, които приобщават родните литературни образци към европейските и световните [Вж: **Ваня Бъкличарова-Гергова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Български поети“ (1922) [Български поети : Антология / Състав., ред., предг. Христо Цанков. – С. : М-во на нар. просвещение, 1922. – 506 с. : с портр.] (N 640)];

- - **„АНТОЛОГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ“ (1925)** е най-издържаната от философска и естетическа гледна точка антология на българската литература в цялата история на националния *florilegium*. Тук са търсени най-обективните и, в същото време, най-универсалните художествени модели, създавани някога у нас. Прави силно впечатление присъствието – освен на Христо Ботев и Иван Вазов – на Петко Р. Славейков. Налице е концептуално мислене, което търси и открива корените на българското изящно слово и в рецепцията на българския автентичен песенен и словесен фолклор. А това, съчетано с творчеството на модерните от 10-те и 20-те години на миналия век (Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Димчо Дебелянов, Николай Райнов, Людмил Стоянов, Христо Смирненски...), би трябвало да означава, че Гео Милев първият, който успява да съчетае генеалогичното (изкопната привързаност на българските писатели към народнопесенните традиции) с екзистенциалното в модерните литературни направления на своето време (символизъм, импресионизъм, експресионизъм...) [Вж: **Десислава Иванова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Антология на българската поезия“ (1925) [Антология на българската поезия / Състав. и предг. Гео Милев ; Худож. Макс Мецгер. – С. : Филип Чипев, 1925. – 205 с. : с портр.] (N 641)];

-- онова, което селектира **„ПОКРУСЕНА БЪЛГАРИЯ” (1932)**, търси повече политически и социални, отколкото чисто художествени внушения. Включването на произведения от Гео Милев, Ламар, Антон Страшимиров, Людмил Стоянов, Никола Фурнаджиев и др. доказва стремежа на съставителя да приобщи актуалната за онова време публицистична линия в българската лирика (Никола Ланков, Крум Пенев, Ангел Тодоров...) с нравствени и философски лирически внушения, преодолели политическите превратности [Вж: **Борислава Цолова** (1 курс, зад. – спец. ББ) „Покрусена България” (1932) [Хаджилиев, Димитър Георгиев. Антология Покрусена България / Състав., предг. и бел. Димитър Г. Хаджилиев. – С. : [Изд. състав.] (Печ.: Бр. Миладинови), 1932. – 168 с.] (N 642)];

-- макар че преследва повече политически, отколкото чисто естетически цели, антологията **„БЪЛГАРИЯ В ПЕСНИ. 1850-1935” (1935)** успява да обедини под една обща тема – Родината – най-доброто в патриотичната ни лирика от Добри Чинтулов до Никола Фурнаджиев. Постигнато е внушението за изначалната принадлежност на българските писатели към идеята за история, род, родина, език и национално единство [Вж: **Галина Стоянова** (1 курс, зад. – спец. ББ) „България в песни. 1850-1935” (1935) [България в песни. 1850-1935 : Антология на български поети / Състав. Георги Константинов. – С. : Книгоиздателство Т. Ф. Чипев, 1935. – 122 с.] (N 643)];

-- **„БЪЛГАРСКА СЛАВА” (1935)** е антология с подчертан родолюбив привкус. Литературните илюстрации обвързват началото на еманципацията на българската поезия – Добри Чинтулов, който регистрира края на т.нар. *даскалски поети* – с модерните за онова време художествени и философски търсения на такива автори като Любомир Бобевски, Ангел Неделчев, Георги Райчев и др. „Българска слава” доказва, че патриотизъм е неотменна черта в цялата най-нова история на българската литература [Вж: **Ася Георгиева** (1 курс, ред. – спец. ББ) „Българска слава” (1935) [Българска слава : Антология на патриотична поезия / Състав., увод Д. Г. Послаников. – С. : [Б.и.] (печ. Художник), 1935. – 128 с.] (N 644)];

-- и двамата съставители на **„ВЕНЦИ” (1937)** оставят следи в поетиката на българския модернизъм: Йордан Стубел е типичен представител на интелектуалния кръг около сп. „Златорог” (Владимир Василев), неведнъж е обявяван за маниерист и формалист; името на Георги Райчев обикновено свързваме с т.нар. *диаболისტично начало* в българската белетристика (Светослав Минков, Владимир Полянов...), повлияно от текстове на Густав Майринк, Едгар Алън По, приказките на Ернст Хофман и др. Интересното в тази антология е толерантното отношение на съставителите към Иван Вазов и Стоян Михайловски. Би могло да се предполага, че двамата са изпълнили дословно патриотичните изисквания на Илия Мусаков – главен редактор на сп. „Родолюбие”, под чиято издателска шапка се появява и антология „Венци”. Военният писател Илия Мусаков се смята за един от основателите и първите вдъхновители на специализираните патриотични военни издателства, вестниците и списанията в България [Вж: **Зорница Трифонова** (1 курс, зад. – спец. ББ) „Венци” (1937) [Венци : Стихотворения от български поети / Подредили, предг. Георги Райчев, Йордан Стубел. – С. : Воен.-изд. фонд, 1937. – 108 с.] (N 645)];

-- **„АНТОЛОГИЯ НА ЧЕРВЕНАТА РОЗА” (1939-1942)** е включена през 1940 г. от Леда Гео Милева като том 4 от „Гео Милев. Избрани произведения. т. 1-6. Под ред. на Мила Гео Милева. С., 1939-1942”. Тя е оформена в две части: ч. 1. Лирика на възторжена любов и копнеж; ч. 2. (Омар Хайам) Рубайят (Мъдростта на виното и любовта). В композирането на „Антология на Червената роза. Лирика на възторжена любов” (1940) ще открием много сходства с текстовете в „Антология на жълтата роза”. Тук въвеждащи са такива Гео-Милеви стихотворения от „Жестокият пръстен” като: „Святименталност” („Сред тези сиви отчаяния...”), „В този час на вечерни измами”. Възпроизведени са стихотворения, познати от по ранни публикации. Познати от Гео-Милеви преводи са откъсите от „Хамлет” (Шекспир), от „Каменият гост” (А. С. Пушкин), от „Манфред” (Байрон) и отделни стихотворения. От П. Верлен в превод на Гео Милев са дадени „Nevermore”, „Славей”, „Светла нощ”, „Сватбени мечти”, „Green”, „Милите ръце”, а в превод на Г. Михайлов – „Докле, о бледа ти зорнице”. Любопитство събужда появата на образци от японска поезия. В отпечатаната през 1940 г. антология прави впечатление внушителното представяне на линията на женската лирика. Включени са и някои български поетеси. Относно съставителството привлича внимание разсмесването на текстовете от български и преводни автори, както и на текстове от различни епохи. Осъществено е бленуваното съизмерване на родно с чуждо, осъществено все под знака на една универсална и общодостъпна тема – *любовта* [Вж: **Ралица Рачева** (1 курс, зад. – спец. ББ) „Антология на червената роза” (1940) [Милев, Гео. Избрани произведения : Т. 4 : Ч. 1-2. Антология на червената роза : Лириката на възторжената любов и копнеж : Омар Хайам ; Рубайят ; Мъдростта на виното и любовта. – 1940. – 168 с.] (N 646)];

- [II.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА БЕЛЕТРИСТИКА (N 647):

- - „**БЪЛГАРСКА БЕЛЕТРИСТИКА**” (1922) принадлежи към т.нар. *христоматии по българската литература*, които обикновено нямат откривателски характер. Те са консервативни по замисъл и дидактични по предназначение. Придържат се към установеното за момента учебно съдържание на предмета *българска литература*, изучаван в гимназиите и висшите учебни заведения. Но присъствието на такива автори като Дамян Калфов, Добри Немиров, Николай Райнов и Михаил Кремен в общото съветие илюстрират стремежа на съставителя да намери и други илюстрации в актуалното литературно пространство, които – според него – биха могли да придобият в бъдеще и христоматийни стойности. Тъкмо това отваряне на литературния вкус през 20-те години на миналия век – една естетика без граници, чиито представители са най-вече Николай Райнов и Ана Карима – респектира читателя. [Вж: **Божидар Ангелов** (I курс, зад. – спец. ББ) „Българска белетристика” (1922) [Българска белетристика : Антология / Състав., предг. Велико Йорданов. – С. : М-во на нар. просвещение, 1922. – 826 с. : 19 портр.] (N 647)];

- [III.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА ДРАМАТУРГИЯ (NN 648-649)

- - „**ТЕАТЪР И ВЕЧЕРИНКИ**” (1910) е сборник от едноактни пиеси, диалози, монолози, разкази и хуморески, предназначени за прочит и рецитиране. Зад тази чисто утилитарна функция обаче се крие и един изключително важен факт, свързан с това, как българските символисти – в зората на своя естетически и философски триумф („Театър и вечеринки” се появява през 1910 г. – по същото време излизат и Яворовите „Безсъници”) – осъществяват рецепцията на класически западноевропейски и славянски автори. На практика „Театър и вечеринки” е панорама на преводческото изкуство на Димитър Подвързачов (той прави редица преводи, предимно на руските класици, между които „От ума си топли” от Александър Грибоедов и „Маскарад” от Михаил Лермонтов..., Николай Лилиев (през този период той превежда „Сън в лятна нощ”, „Ромео и Жулиета” и „Крал Лир” от Уилям Шекспир, „Сид” от Пиер Корней, „Чудото на Св. Антоний” от Морис Метерлинк, „Електра” от Хуго фон Хофманстал, „Ернани” от Виктор Юго, „Цар Феодор” от Алексей Толстой, „Малкият Ейолф” от Хенрик Ибсен..., Димитър Бабев (негови са една антология „Френски поети” и „Избрани произведения на А. С. Пушкин”) и др. [Вж: **Паулина Минчева** (I курс, зад. – спец. ББ) „Театър и вечеринки” (1910) [Театър и вечеринки : Сборник от едноактни пиеси, диалози, монолози, разкази и хуморески за прочит и рецитация, декламация и изцяло четиво / Под ред. на Димитър Бабев и Димитър Подвързачов. – С. : Ал. Паскалев, 1910. – 240 с.] (N 648)];

- - макар и да има чисто утилитарни задачи, антологията „**ВЕЧЕРИНКИ И УТРА**” (1930) е изключително важен литературен документ на своето време. 30-те години на миналия век са годините, които условно регистрират залаза на българските символисти (Димчо Дебелянов, Теодор Траянов, Димитър Бояджиев...) и усвояването на новия модерн. Символът постепенно започва да губи стихията на своята искряща многозначност и поливалентност, отстъпвайки място на своеобразен художествен реализъм, оцветен в полутоновете на една огнедишаща, многословна, но универсална лексикална естетика (Христо Смирненски...), която ще подготви появата на поети като Никола Вапцаров... [Вж: **Теодора Николова** (I курс, ред.– спец. ББ) „Вечеринки и утра” (1930) [Вечеринки и утра : Сб. в 2 т. : Т. I / Състав. Иван Ст. Андрейчин. – С. : Общин. мисъл, 1931. – 487 с.] (N 649)];

- [IV.] АНТОЛОГИИ НА УТИЛИТАРНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА, ПРЕПОРЪЧВАНА ЗА РАЗЛИЧНИ СОЦИАЛНИ, ПОЛИТИЧЕСКИ, КУЛТУРНИ И КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИ МЕРОПРИЯТИЯ (NN 650-662)

- - „**СЦЕНА**” (1906) е репертоарен театрален сборник. Интересното в случая е, че е създаден от актьор, а не от режисьор или драматург. Целта на сбирката е повече да уеднакви сценичните с литературните вкусове, за да се създаде усещането за универсалността на високите художествени, естетически и философски търсения на своето време, потърсени както в класически, така и в съвременни творби [Вж: **Асен Златев** (I курс, зад. – спец. ББ) „Сцена” (1906) [Сборник „Сцена” : Репертоар за разказване и представяване, а също забавно четиво за секиго : Кн. I / Събрал, прев. и наредил за нашата сцена Гено Киров. – 2. изд. – С. : книж. Олчев, 1909 (Печ.: П. Глушков). – 96 с.] (N 650)];

- - антологията „**ОДРИН-ЧАТАЛДЖА**” е вдъхновена от конкретно историческо събитие – обсадата на Одрин от български и сръбски войски от октомври 1912 до 26 март 1913 г. Обсадата завършва с превземането на турската крепост от Втора българска армия – една решителна победа, довела до края на Балканската война. Съюзниците са под общото командване на ген. Никола Иванов, а истинският пробив на източния сектор от крепостта е извършен под командването на ген. Георги Вазов, брат на Иван Вазов. Зад тази репортажна истина, която регистрира преди всичко гражданската позиция на съставителите, се крие и един уникален факт от литературната ни история – Иван Вазов, Кирил Христов и Александър Балабанов

включват в сборника и произведения от представители на литературния кръг „Мисъл“ (Пенчо Славейков, Петко Ю. Тодоров...). Това е може би първият и последният случай, когато т.нар. *стари* (Иван Вазов, Стоян Михайловски, Константин Величков...) прощават „греховете“ на т.нар. *млади* (д-р Кръстев, Пенчо Славейков, П. Ю. Яворов, Петко Ю. Тодоров...). Причината за необяснимата толерантност би могла да се търси в радостта от победата над турската армия. За момент всенародно ликуване е разрушило художествените, естетическите и философски граници между тези две антагонистични направления в българската литература от края на XIX и началото на XX век [Вж.: **Божика Матева** (I курс, зад. – спец. ББ), „Одрин-Чаталджа“ (Б.г.) [Одрин – Чаталджа : Лит. сборник / Под ред. на Иван Вазов, Кирил Христов, Александър Балабанов ; Послеслов Елена Ушева. – С. : Дамски благодетел. к-т за подпомагане сираците на загиналите във войните през 1912-1913 г., [1914]. – 253 с.] (N 651)];

-- антологията **„ЛЮБОВ И СТРАДАНИЕ“ (1926)** е сред ония свидетелства на времето, които доказват, че творчеството на един писател обикновено е обвързано с неговата обществена представа за история, естетика и философия. Тук Иван Андрейчин демонстрира задълбочени познания в една от своите любими теми – любовни сюжети в античната европейска литература. Включвайки творби от такива автори като Мосх, Анакреон, Теокрит, Проперций, Тибул, Бион, Сафо, Овидий, Лукиан, Калимак, Арбориус, Хораций и др., той демонстрира завидни познания, свързани с литературни източници, които през 30-те години на миналия век са скандализирали моралните нагласи на читателската публика. В съдържанието на неговото списание „Из нов път“, което започва да излиза от 1907 г., могат да се открият много аргументи в това отношение. Макар и да не е сред най-блестящите представители на българския модернизъм от началото на миналия век, Иван Андрейчин оставя следа в историята на българската литература със своя изискан вкус, доказвайки, че няма правене на литература извън конкретното литературно познание... [Вж.: **Деница Петрова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Любов и страдание“ (1926) [Андрейчин, Иван Стоянов. Любав и страдание : Най-хубавите любовни поеми от всички времена и народи / [Състав. и предг.] Иван Стоянов Андрейчин. – [2. изд.]. – С. : Ив. Г. Игнатов и Синове, [1926]. – 81 с.] (N 652)];

-- **„КОРМИЛО“ (1933)** е антологична литературна сбирка, публикувана в сп. „Кормило“, което излиза от 1935 до 1936 г. Негов редактор е Пантелей Матеев. Списанието е наследник на в. „РЛФ“ („Работнически литературен фронт“, редактиран от Христо Радевски, Никола Ланков и др.), а негов продължител е в. „Брод“ (редактор Иван Вельов). Интересното в случая е фактът, че изданието започва да се тиражира непосредствено след 9-юния преврат през 1934 г. В антологичната сбирка е потърсена аналогия между левите политически направления в българската литература (Людмил Стоянов, Орлин Василев, Георги Караславов...) и някои славянски (Максим Горки...) и западноевропейски образци (Емил Верхарн...). Целта е да се докаже наличието на приемственост в политическото пространство на времето, която рефлектира върху универсални художествени и философски търсения на български и европейски писатели [Вж.: **Кристиана Владимирова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Кормило“ (1933) [Кормило : Тримесечен лит. сборник : Кн. 1 / Под ред. на Л. Стоянов. – С. : Земя и култура, 1933. – VIII, 296 с. : с ил.] (N 653)];

-- **„ЗИДАРСКА АНТОЛОГИЯ“ (1940)** преследва дидактични и просветителски цели, макар че е издание, което далеч надхвърля своята утилитарна функция – да е четиво само за зидари. Чичо Стоян е един от най-изявените детски поети в цялата история на българската литература, заради което „Зидарска антология“ може да се смята и за панорама на художествения вкус на този писател и актьор, който успешно съчетава български (Петко Р. Славейков, Цанко Церковски, Петко Ю. Тодоров, Николай Райнов...) с чуждестранни художествени образци (Хенрих Ибсен, Бернхард Келерман, Максим Горки...). Там, където е открита логиката на контекстовото и надконтекстовото литературно единение, е установим универсалният философски код на темата за любовта [Вж.: **Светлана Николова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Зидарска антология“ (1940) [Зидарска антология : Стихотворения и разкази из живота на зидарите : Нар. творчество, бълг. писатели, чуждестранна лит. / [Състав.] Венеамин Григоров Филев. – С. : Библиотека Бъднина (печ. Рахвир), 1940. – 4, 268 с. – (Библиотека Бъднина ; N 1)] (N 654)];

-- **„КООПЕРАТИВНИ УТРА И ВЕЧЕРИНКИ“ (1940)** няма откривателски характер. Целите, които преследва тази антология, са по-скоро дидактични и просветителски, и тя е предназначена за културни дейатели и активисти на кооперативното движение в България, основано през 1895 г. Произведенията на авторите, включени в сборника, често са се изпълнявали от любителски театрални трупи на читалищните сцени през 30-те и 40-те години на миналия век. Характерна черта на „Кооперативни утра и вечеринки“ е търсенето на позитивни нравствени поуки, постигнати посредством литературното опознаване на човешките антиномии [Вж.: **Йоана Димитрова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Кооперативни утра и вечеринки“ (1940) [Стефанов, Константин. Кооперативни утра и вечеринки / [Състав. К. Стефанов]. – С. : Книга, [1940] (Печ.: АБВ). – 106 с.] (N 655)];

- - целта на антологията „МАЙКА“ (1941) е да разкрие чрез една строго премерена обърната историческа перспектива (от автентичния словесен фолклор, през Добри Чинтулов и Петко Р. Славейков до съвсем младите по онова време Атанас Душков, Младен Исаев, Крум Пенев и др.) отношението на българските писатели към изначален източник на вдъхновение – майката. Търсени са универсални образци, които да доказват приемственост, а не „единобожество“ в темата [Вж.: „Майка“ (1941) [Шиклев, Стоян Стефанов. Майка : Т. 1 - / [Състав.] Стоян Стефанов Шиклев. – С. : Библ. Простори, 1941. Т. 1. Образа на майката в българската лирика. – 1941. – 96 с., 1 л. : ил.] (N 656)];

- - „МАКЕДОНИЯ В ПЕСНИ“ (1941) включва почти всички български поети (от края на Българското възраждане до 40-те години на миналия век), писали за Македония. Оригинално решение тук се крие във факта, че корените на тази вечна патриотична тема в съвременната българска литература са потърсени не само в христоматийно известни творби на Иван Вазов и Петко Р. Славейков, но и в творчеството на Костадин Миладинов („Тъга за юга“) и Райко Жинзифов („Охрид“, „Близо реката Вардар“, „Вдовица“). Прецизният историзъм и високият художествен вкус придават особено очарование на сборката [Вж.: Севда Накова (1 курс, ред. – спец. ББ), „Македония в песни“ (1941) [Македония в песни : Антология от бълг. поети / Подредили Лъчезар Дончев Станчев и Радослав Мутафчиев ; С предг. от проф. Ал. Балабанов. – С. : Т. Ф. Чипев, (печ. Братя Миладинови), 1941. – 184 с.] (N 657)];

- - „ДНИ НА ГЕРОИТЕ“ (1942) е преди всичко авторска антология. Тук обикновено авторът сам избира или събира, защото е подтикван от някого, свои вече тиражирани публикации. Поводът винаги е спонтанен, но най-често – юбилеен. Към 1942-ра – годината на издаването на стихосбирката – Иван Бурин е 30-годишен, което говори за нескритото самочувствие на поета. От първата му публикация, направена през 1935 г. в сп. „Трезвост и култура“, са изминали само седем години. Предстои му дълъг път на литературно утвърждаване, увенчан с трагичен край... В „Дни на героите“ Иван Бурин демонстрира отношението си към Втората световна война, в която участва като военен кореспондент. Лирическите сюжетни източници са свързани с живота на редовия войник, копнежа по бащината къща, възхвала на родината и др. Особен акцент е поставен върху съдбата на обикновения човек, живеещ на прелома между две антагонистични политически епохи [Вж.: Мирослав Тодоров (1 курс, ред. – спец. ББ.), „Дни на героите“ (1942) [Бурин, Иван. Дни на героите : [Стихове] / Състав. Иван Трифонов Алексиев. – С. : Нов свят, 1942. – 184 с.] (N 658)];

- - изразът „...революционни поети“ в антологията „БЪЛГАРСКИ РЕВОЛЮЦИОННИ ПОЕТИ“ (1945) структурира по един доста своеобразен начин корените и семантичния ствол на революционните мотиви в българската поезия – обхванати са както безспорните родоначалници (Христо Ботев...), така и техните автентични следовници (Гео Милев, Христо Смирненски, Никола Вапцаров...). Тук животът, творчество и героичната смърт са универсални ипостасни величини. В този ред обаче са включени и лирически тълкуватели на тези мотиви (Димитър Полянов, Крум Кюляков, Никола Фурнаджиев, Венко Марковски, Крум Пенев, Никола Ланков, Ангел Тодоров, Младен Исаев, Камен Зидаров...). Загова думите „...революционни поети“ не следва да се тълкуват еднозначно, тъй като те изгласват повече естетически и философски проекции във времето, тървайки от една по-широка социална и политическа база [Вж.: Тодор Димитров (1 курс, ред. – спец. ББ) „Български революционни поети“ (1945) [Делчев, Борис. Български революционни поети : Антология / Състав. Борис Делчев Стойчев. – С. : Бълг. раб. партия /к/, 1945. – 226 с. : с ил.] (N 659)];

- - „СЕПТЕМВРИ 1923-1944“ (1947) се появява непосредствено след Втората световна война и в някакъв смисъл озаглавява преломен период от философските, естетическите и художествените търсения, характерни за българска литература от втората половина на 40-те до края на 60-те години на миналия век. Антологията има претенциите да бъде и своеобразен сеизмограф на своето време, търсейки историческата перспектива главно в антифашистката тема. Стойкните акценти, които поставя Камен Зидаров в сборника, открояват политическите и гражданските позиции на български писатели, защото голяма част от тях лично са участвали в събитията, които следва България от 1923 до 1944 г. Сборникът очертава по-скоро корените на една нова за времето си историческа истина, свързана с преломни политически дати и автентични художествени документи [Вж.: Екатерина Даскалова (1 курс, ред. – спец. ББ), „Септември 1923-1944“ (1947) [Септември 1923-1944 : Лит. сборник / Състав. Камен Зидаров. – С. : Камера на народната култура, 1947. – 273 с.] (N 660)];

- - и тримата съставители на антологията „ОСВОБОЖДЕНИЕТО 1877-1878. ОСЕМДЕСЕТ ГОДИНИ“ (1958) са детски поети (Ангел Каралийчев, Здравко Сребров и Иван Кръстев). Това е важна подробност, тъй като тъкмо тя предопределя дидактичните и просветелски задачи на сборката, която се опитва да обхване годините от падането на България под турско робство до Руско-турската освободителна война. Потърсени са докуменални илюстрации от всякакъв калибър – от информационно-справочни материали и документи до литературни произведения, обвързани с революционните традиции в историята на България от края на XIV до края на XIX в. В някакъв смисъл „Освобождението 1877-1878. Осемдесет години“ е своеобразна, но и амбициозна патриотична христоматия по българска история и българска литература едновременно [Вж.: Велислава Суйч (1 курс, ред. – спец. ББ), „Освобождението 1877-1878. Осемдесет години“ (1958) [Каралийчев, Ангел и др. Освобождението 1877-1878 : Осемдесет години : Сб. / Състав. А. Каралийчев, Здравко Сребров, Иван Кръстев. – С. : Бълг. писател, 1958. – 515 с. : с ил., 31 л. ил.] (N 661)];

-- анимализмът присъства трайно в българската литература. Такива писатели като Йордан Радичков, Николай Хайтов, Дончо Цончев и др. създадоха традиции, които биха правили чест на всяка литература. Антологията **„ЛОВ И РИБОЛОВ“ (1959)** не събира творби, които са изключителни по своята художествена стойност и философски замах. Тя е просто един преглед на писаното за лова и риболова до този момент (края на 60-те години на миналия век). Но обстоятелството, че тук все пак са включени и произведения от талантливи писатели, оставили трайни следи в българската литература (Ангел Каралийчев, Емилиян Станев, Христо Радевски, Никола Фурнаджиев...), говори за стремежа на съставителя Любомир Дойчев да търси и ефекта на христоматийни художествени постижения по темата [Вж: **Рамона Ставрева** (I курс, ред. – спец. ББ) **„Лов и риболов“ (1959)** [Лов и риболов : Сб. за ловно-рибарски вечери и забави / Състав. Любомир Дойчев и др. ; Ред. Никола Шивачев и др. – С. : Медицина и физкултура, 1959. – 244 с. : с ил., noti] (N 662)];

- [V.] АНТОЛОГИИ

НА БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА (N 663)

-- **„ДЯДО МРАЗ“ (1961)** е по-скоро репертоарен новогодишен сборник, предназначен за най-малките. Естетическият максимализъм на съставителите е създал литературна сбирка от произведения на автори, които имат траен принос в историята на българската художествена литература за деца (Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев, Леда Милева, Цветан Ангелов, Веселин Ханчев, Ангел Каралийчев, Михаил Лакатник...). Включването и на театрална миниатюра от руската писателка Юлия Новикова е свидетелство за това, че е регистриран и някакъв по-обобщаващ славянски контекст в представянето на тема. Подобни прецизно създадени репертоарни сборници, предназначени за читалищната или училищната сцена, са предмостие към структурирането на христоматийно значими литературни съцветия [Вж: **Емилия Грозева, Петранка Милушева, Мариана Кемилева, Весела Райкова** (IV курс, зад. – спец. ББ) **„Дядо Мраз“ (1961)** [Дядо Мраз : Новогодишни стихотворения, естрадни материали и пиеси / Състав., ред. Христиана Василева, Богдан Митов ; Предг. Асен Траянов ; Ил. Иван Узунов. – С. : Нар. младеж, 1961. – 112 с. : с ил. – (За начална и средна училищна възраст)] (N 663)];

-- **„ЛИТЕРАТУРЕН СБОРНИК НА БЪЛГАРАНОВЦИТЕ“ (1906)** е литературен сборник от публикации в периодичния печат. Той привлича вниманието най-вече с това, че съчетава усилията не само на писатели, но и на художници. Около вестник „Българан“ се събира най-изисканата литературна бохема на София от средата на 20-те до първата половина на 30-години на миналия век. Тук под различни псевдоними печатат братята Тома Измирлиев и Христо Смирненски, Георги Райчев, Дамян Калфов и др. Перото им е насочено преди всичко срещу русофобските и антисъветските настроения в България през онова време. „Литературен сборник на Българановците“ е ярка илюстрация на гражданската позиция на група интелектуалци, които оставят трайни следи в историята на българската художествена мисъл [Вж: **Мирослава Кирязова** (I курс, зад. – спец. ББ) **„Литературен сборник на Българановците“ (1906)** [Протич, Андрей и др. Литературен сборник на Българановците / Стъкмен от Андрей Протич, Елин Пелин, Александър Божинов. – С. : [Б.и.] (печ. Св. София), 1906. – 176, IV с. : с ил.] (N 664)];

-- **„ХУМОРИСТИЧНА АНТОЛОГИЯ“ (1917)** е христоматия, която се опитва да съчетае върхови постижения на българската литература, свързани с жанровите превъплъщения на хумора и сатирата. Потърсени са илюстрации както в класически шедеври, създадени от Иван Вазов, Алеко Константинов и Елин Пелин, така и в творчеството на автори, които в оня исторически момент заявяват своето присъствие в тези жанрове (Дамян Калфов, Александър Божинов...). В подбора прави впечатление търсенето на универсалната художествена рефлексия, а не на политическите саркастични пристрастия на деня [Вж: **Ангел Владимиров** (I курс, ред. – спец. ББ) **„Хумористична антология“ (1917)** [Хумористична антология : Избрани места из произведенията на Иван Вазов, Алеко Константинов, Георги х. Бонев, Михалаки Георгиев, Антон Страшимиров, Кирил Христов, Елин Пелин, Александър Божинов, Трифон Кунев, Ради Радев, К. Савов, Н. Илиев-Сириус, Д. Т. Калфов / Състав. Бончо Х. Георгиев Хаджибонев. – С. : Бълг. писатели, 1917. – 132 с. : с ил., портр.] (N 665)];

-- **„БЪЛГАРАН“ (1921)** е една от поредните изяви на интелектуалния кръг около в. „Българан“. Тук са представени най-близките сътрудници на това хумористично издание. Практика е било да се събират публикациите в периодиката в един сборник. Всъщност това е и архив, и реклама. Позицията на българановци остава непроменена – силна политизация и остро сатирично перо [Вж: **Николай Делибеев** (I курс, ред. – спец. ББ) **„Българан“ (1921)** [Генадиев, Иван Харитонов. Сборник Българан : Хуморист. стихове и проза / Подбрал и наредил Иван Харитонов Генадиев ; Ил. Александър Добринов. – С. : Гутенберг, 1921. – 110 с. : с ил.] (N 666)];

- антологичният сборник **„ВЕСЕЛИ МАСКИ ; ПРОЛЕТЕН ГРЯХ” (1930)** е повлиян от естетиката на интелектуалния клуб около в. „Българан”. Иван Вазов не е включен в класацията, но е поднесен откъс от произведение на един от най-големите български комедиографи за всички времена – Ст. Л. Костов. Неговият „Големанов” разширява жанровите граници на антологията, като ѝ придава по-универсален вид от гледна точка на чисто художествените търсения в сферата на хумора и сатирата [Вж: **Петя Петрова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Весели маски ; Пролетен грях” (1930) [Харитонов, Иван Геннадиев. Весели маси : Хумористична антология ; (Скици от Ал. Божинов. – С. : Т. Ф. Чипев, 1930. – 127 с. : с ил.) (N 667)];

- **„ОПАК СВЯТ” (1946)** не изчерпва всички имена и заглавия в българската сатирична литература, но обгръща доста продължителен период от време – от края на Българското възраждане до 60-те години на XX в. Обхванати са най-значителните автори и произведения, които очертават магистралата на този литературен жанр. Търсени са концептуални произведения, свързани повече с гражданската позиция на авторите, отколкото с техните философски и естетически възгледи. Намерена е ярката мярка за време и художествено единство [Вж: **Мария Михайлова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Опак свят” (1946) [Опак свят: Антология на бълг. сатира / Състав. Георги Кръззов. – С. : Д. Гологанов, 1946. – 263 с.] (N 668)];

- [VI.] АНТОЛОГИИ НА ПРЕВОДНАТА И ЧУЖДЕСТРАННАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (NN 669-674)

- антологията **„НЕМСКИ ПОЕТИ” (1917)**, създадена от Пенчо П. Славейков, представя произведения от класици на немскоезичната поезия. На практика това е първият цялостен и сравнително завършен художествен образец за това, как писателите от литературния кръг „Мисъл” (д-р Кр. Кръстев, П. Ю. Тодоров, П. К. Яворов...) са осъществявали в началото на XX в. рецепцията на западноевропейския художествен модерн. Тук целта е, както самият поет се изразява в предговора към сборника, да се постигне „ (...) едно органическо цяло, а не случайна сбирка, в която за външно удобство, има нужда от строга хронология”. В някакъв смисъл „Немски поети” е литературна витрина на прочетеното и преведеното, но тя е и учебник по преводаческо майсторство, който остава ненадминат в цялата история на българското преводаческо изкуство [Вж: **Ирина Шаламанова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Немски поети” (1917) [Славейков, Пенчо. Немски поети / Отбор, песни и характеристики за поетите Пенчо Славейков. – С. : Ал. Паскалев, 1911 (печ. С. М. Стайков). – 190, VI с. (2. изд. 1917)] (N 669)];

- сборникът **„ЗЛАТНО ЦАРСТВО” (1941)** няма антологична стойност, но в някакъв смисъл е показателен за художествените възгледи на един от най-изтъкнатите български приказници, творили някога у нас – Ран Босилек. Богатата хуманитарна култура на българските писатели, изграждани във времето жанровата структура на авторизираната народна приказка (Елин Пелин, Асен Разцветников, Чито Стоян, Дядо Благо, Дора Габе, Калина Малина, Леда Милева ...), е свидетелство за това, как и колко е балансирана рецепцията на чужди художествени образци. Те не са доморасли писатели, черпили вдъхновение само от автентичния български словесен фолклор. Схващали са своята мисия в развитието на българската литература и като просветители на световното културно наследство, и като оригинални български творци [Вж: **Катя Александрова** (I курс, ред. – спец. ББ) „Златно царство” (1941) [Златно царство : Сб. норвежки приказки / Състав. Ран Босилек. – С. : Хемус, 1941. – 34 с.] (N 670)];

- **„ОГЛЕДАЛАТА НА ВЪЛТАВА” (1946)** е от антологиите, които регистрират т.нар. *панславянска идея* в историята на българската литература. От края на Възраждането до 40-те години на миналия век, а и по-късно, почти всички големи български белетристи и поети съставят подобни сборки, обглеждайки литературното наследство на цялото славянско море (руска, сръбска, хърватска, полска, чешка, словашка, украинска литература...). Кирил Христов е един от познавачите на чешкото художествено литературно наследство, което би трябвало да означава, че тази антология е и своеобразен връх в дифузните процеси между българската и чешката литература. Тук силно впечатление прави присъствието на Иржи Волкер („Балада за моряка”), защото тъкмо той пресемантизира литературния мост между чешката (заедно с поети като Петер Безруч), българската (Никола Вапцаров) и руската литература (Владимир Маяковски). Ярکو олицетворение на сблъсъка между постромантичните идеи, утаени в края на XIX и началото на XX в., и модерните търсения на поетите след залеза на символизма (тук с особена сила се откроява творчеството на Витеслав Незвал и Дора Габе, Елисавета Багряна и Десанка Максимович...), е може би най-голямото достойнство на „Огледалата на Валтава” [Вж: **Ирина Шаламанова** (I курс, зад. – спец. ББ) „Огледалата на Валтава” (1946) [Огледалата на Валтава : Антология чешки поети / Под ред. [и пред.] на Цветана Вранска ; Прев. от чеш. ез. Кирил Христов ; Скици Ив. Керезиев. – С. : Държ. изд., 1946. – 118 с. : с портр. – (Библиотека Младежка култура ; 1)] (N 671)];

- - в „АРАБСКИ ДЕЛНИЦИ” (1960) са включени разкази и новели на арабски писатели от различни народности и поколения – ливански, египетски, иракски и сирийски. Обхванат е период от около половин век. Започвайки от учителите на „сирийско-американската” школа в хронологичен ред, следват създателите на новелата в Египет, като се стига до най-новите представители на арабската белетристика. При съставянето на сборника „Арабски разкази” са използвани четири руски издания, които излизат през 50-те години на миналия век. Темите, по които авторите творят, са различни, но те все пак могат да бъдат обединени около няколко общи сюжетни източника: женската съдба, верския фанатизъм, протеста срещу социалните неправди и моралното разложение, военната агресия срещу Египет... [Вж: **Веселка Савова, Атанаска Тотева, Гергана Василева, Лена Коен, Мануела Миткова, Надя Златанова, Петранка Малинова** (IV курс, зад. – спец. ББ) „Арабски делници” (1960) [Арабски делници : Сб. разкази и новели / Ред. и [предг.] Манол Наков ; Прев. [от рус., араб.] Теодор Попов, Мохамед Али Мрус. – С. : Нар. култура, 1960. – 300 с. : с ил.] (N 672)];

- - „ПЛАМЪК НА ВЯТЪРА” (2007) е мащабна антология на латиноамериканска поезия. Озаглавена е „Пламък на вятъра...” по израз, взет от стихотворение на колумбийския поет Порфирио Барба Хакоб. Антологията представя текстове от времената на майте, ацтеките и инките през класици като Хорхе Луис Борхес, Пабло Неруда, Сесар Вайехо де Роке Далтон, Ото Рене Кастийо, Леонел Ругама. Сборката има подчертан просветителски характер. Тя е и своеобразна енциклопедия на латиноамериканското литературно наследство, чийто най-изявен познавач в съвременната българска литература е поетът Никола Инджов [Вж: **Борис Колев** (I курс, зад. – спец. ББ) „Пламък на вятъра” (2007) [Пламък на вятъра : Антология на латиноамериканската поезия : Доколумбова, класическа, съвременна / Състав. Никола Инджов. – С. : Захари Стоянов, 2007. – 336 с. – (Ars-poetica)] (N 673)];

- - с авторската антология „РУСКИ ПОЕТИ” (2009) се осъществява проникновение в художествено-естетически диалози между руското и българското изящно слово. Тук е достигната знакова картина на преживявани дълбинни процеси в менталността на двете литератури (интелектуални процеси, свързани с намиране на съотношения, съответствия, съизмеримост...). Предпочитанието е насочено към „*поети от изповедно-философски тип*”. Обозначено е и едно грандиозно движение в литературно-художествения процес на България, ориентирано към универсалния художествено-естетически процес на човечеството, чието начало в българската преводна лирика е отбелязано с появата през 1911 г. на антологията на Пенчо Славейков „Немски поети” (2. изд. 1917 г.; подзагл.: Отбор песни и характеристики за поетите). Подборът, преводът, коментарът и въстъпителната студия на д-р Петър Велчев включва емблематични лирични творби от Михаил Ломоносов, Александър Пушкин, Фьодор Тютчев, Алексей Хомяков, Михаил Лермонтов, Иван Тургенев, Николай Некрасов, Николай Мински, Пьотр Бутурлин, Дмитрий Мережковски, Максим Горки, Мира Лоховицка, Иван Бунин, Валерий Брюсов, Максимилиян Волошин, Александър Блок, Игор Северянин, Анна Ахматова, Борис Пастернак, Сергей Есенин... Подобна перспектива, водеща началото си от реформатора на руския език и изтъкнатия учен, писател и хуманист Михаил Ломоносов, българският читател има за първи път на български език. Този подбор показва гения – „*слънцето на руската литература*” (израз: М. Горки) Александър Пушкин, който израства в началото на XIX в. върху почвата на вековните традиции, кристализирали през първите десетилетия на XVIII в. с творчеството на Михаил Ломоносов. В предговора на антологията „Руски поети” е направена оценка на руската поезия като „неповторим исторически феномен”. Тази оценка е съзвучна с изказаните идеи от такива мислители като Николай Ръорих, Борис Вншеславцев, Николай Бердяев и др. Тук е представена и ретроспекция на преводите на руските поети в новобългарската литература: П. Р. Славейков (А. Пушкин, И. Крилов, К. Батюшков, Д. Минаев, Ал. Колцов, М. Лермонтов, Н. Некрасов). Разкрит е лабиринтът на българската лирическа РОСИКА: даскал Ботьо Петков, Райко Жинзифов, Христо Ботев, Иван Вазов, Константин Величков, проф. Иван Шишманов, Найден Геров, Добри Чинтулов, Стилиян Чилингиров, Димитър Подвързачов, Георги Бакалов, Гео Милев, Кирил Христов, Младен Исаев, Павел Матев, Димитър Методиев, Христо Радевски, Людмил Стоянов, Никола Фурнаджиев, Григор Ленков ... [Вж: **Боряна Николова** (маг. – спец. КТ) „Руски поети” (2009) [Руски поети / Подбор, превод, коментар, въстъп. студия Петър Велчев. – С. : Захарий Стоянов, 2009. – 327 с.] (N 674)];

- [VII.] АНТОЛОГИИ НА БЪЛГАРСКАТА И ПРЕВОДНАТА ЧУЖДЕСТРАННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (N 675)

- - „В ПЕЩЕРАТА НА СЪКРОВИЩАТА. ШЕПА БИСЕРИ” (1935) реабилитира по някакъв начин рецепцията на западноевропейския модернизъм от края на XIX и началото на XX в. Най-интересното тук е събирането в едно съдветие на Иван Вазов с П. Яворов Хр. Ясенов, Д. Дебелянов, Тр. Кунев и др. Разбито е схващането, че българският символизъм, чийто литературен манифест се разкрива посредством Яворовите „Безсънници”, няма национална основа. Далеч преди

П. К. Яворов, П. П. Славейков и П. Ю. Тодоров личност от т.нар. *стари* (Ст. Михайловски) хвърля интелектуален мост между френските литературни манифести и медальони от Бодлеров тип („Цветя на злото“) и ранните български естетически търсения в сферата на модернизма („Поема на злото“, преименувана по-късно в „Ева“). „В пещерата на съкровищата. Шепа бисери“ е огледало на своето време, в което вече се отразяват новите концептуални търсения от 30-те години на миналия век [Вж: **Вергиния Александрова** (I курс, ред. – спец. ББ) „В пещерата на съкровищата. Шепа бисери“ (1935) [В пещерата на съкровищата. Шепа бисери / Състав. Мара Т. Тотева ; С увод от състав. и обща характеристика на всеки от включените поети: Ив. Вазов, Хр. Ясенев, Ш. Бодлер, Ст. Дринов, Гео Милев, Дж. Байрон, Г. Караиванов, А. С. Пушкин, А. дьо Ламартин, Д. Габе, Д. Дебелянов, Х. Хайне, Тр. Кунев и др. – С. [: Б.и.] (печ. Елисей Петков), 1935. – 204 с.] (N 675);

- [VIII.] АНТОЛОГИИ НА НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ (N 676)

-- „СБОРНИК ЗА НАРОДНИ УМОТВОРЕНИЯ И НАРОДОПИС“ (1968) съдържа архивни материали (статии, библиографии, биографии, писма, прошения...), свързани с епохата на Българското възраждане. Чрез тези публикации едновременно се издирват, събират, популяризират и въвеждат в научен оборот първите документални извори за нашето Възраждане, свързани с фолклора и етнографията. Предназначението на сборника е да събере и обнародва застрашените от физическо унищожение и по-нататъшно разпиляване възрожденски архивни документи. Текстовете добиват своето значение, ако се тълкуват като фрагмент от изворната база на нашата историческа наука. Голямата част от представените материали са предназначени за научноизследователска дейност. Използваният от Михаил Арнаудов библиографски инструментариум показва отлично познаване на изследваните обекти [Вж: **Десислава Александрова, Недялка Станкова, Николай Нуков, Десислава Ризова, Венета Пиперкова, Ели Анева, Мирослав Колев, Румяна Вълковска** (IV курс, зад. – спец. ББ) „Сборник за народни умотворения и народопис“ (1968) [Сборник за народни умотворения и народопис : Т. 52 / Предг. М. Арнаудов ; Ред. Ел. Константинова, Ив. Динков. – С. : БАН, 1968. – 517 с.] (N 676).

Има автори, които откриват в антологичните елементи на **литературнокритическата оценка** (Атанас Далчев, Светозар Игов...), но ние мислим, че това е пресилено да бъде изтъквано специално...

По-важно е да се обобщи, че българският литературен *florilegium* е преди всичко **протяжен, динамичен, но субективен интелектуален акт, който е трябвало по-напред да възпитава** (той и днес продължава да възпитава!), а едва след това – **да облагородява** с вторични и третични сюжети **цветната градина** на българското изящно слово, следейки естеството на неговото **по-раждане и пре-раждане в поредния нов букет от цвята...**

Поднасяният системно-структурен коментар към всяка от творбите, включени в **настоящата** антология „**Златната христоматия на България**“ : **Т. I: Антология**, е насочен към вниманието не само на **студентите**, изучаващи под различна форма българската литература, но и към **цялото наше общество**.

IV. ГЕЩАЛТ НА СОЦИОЛОГИЯТА НА ЗНАНИЕТО

Разбирането за насочеността на **настоящата** антология съвсем не само **към студентите**, но и **към цялото общество**, е причината тя да премине през **ДВА етапа на създаване**, чиито **продуктивни хронотопи**:

А. **взаимно се препокриват** (2013-2024 и 2013-2025), но и

Б. **са предшествани едновременно от стоящата преди тях подготвителна работа**:

- по ок. 30-тина години за **всеки от авторите на справочно-енциклопедичното начинание** (1976-2006) и

- 6 години **съвместен текстологичен (методологичен – библиографски – историографски) труд** (2007-2012):

Първи етап – като част от **учебно четирикнижие**, моделирано в продължение на 13 години (2013-2024):

Златна христоматия на България : Анализ-синтет. архитектуроника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). **Кн. I, Оратория** : Уч. пособие по морфология на акад. текстописане : „Бяла светлина“ (Lux alba) : Оратория за България : Божествен флорилегиум – идил. триптих : [1-3] / **А. Куманова, Н. Василев** ; Предг. А. Куманова, Н. Василев ; Интродукция А. Куманова ; Дейкис Н. Василев ; Под ред. на И. Теофилов, о. Стефан Пашов ;

Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Цв. Найденова ... [и др.] ; Библиогр. ред. М. Максимова ; *Посв. на ... С. Денчев ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“* – Н. Василев ; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.] – София : За буквите – О писменехъ, **2013.** – X, 392 с. : с 280 ил. – (Факлоносии ; VIII)

Други справ.-информ. ред.: А. Даскалов, Д. Ралева. – Други рец.: [М. Куманов, Д. Христов, И. Петева, П. Велчев, Ж. Назърска. – Показалци: именен показалец, показалец на загл. на текстовите произведения, показалец на загл. на муз. творби, показалец на съкр. на авт. и цитатите.

ISBN 978-954-2946-21-2

База на е-б-ка ANTHOLOGICA.

Ново е-изд. – **2018.**

Златна христоматия на България : Аналит.-синтет. архитектура на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). **Кн. 2, Антология :** Уч. пособие по лексикография на акад. текстописане / Състав., послесл. **Н. Василев, А. Куманова** ; Науч. консулт. И. Паси ... [и др.] ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец. П. Велчев, И. Теофилов ; *Посв. се на 1150-год. от Покръстването на българите ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“* – Н. Василев. – София : За буквите – О писменехъ, **2014.** – 840, ССХХ с. : с 283 ил. – (Факлоносии ; IX)

Други науч. консулт.: С. Денчев, М. Куманов. – Речник на личните, геогр. и др. имена ; Ключови думи на публ. – Именен показалец, показалец на загл. – Биобиблиогр. за персоналиите.

ISBN 978-619-185-006-8

База на е-б-ка ANTHOLOGICA.

Ново е-изд. – **2015.** – Ново е-изд. – **2018.**

Златна христоматия на България : Аналит.-синтет. архитектура на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). **Кн. 3, Историография :** Уч. пособие по синтактика, семантика и прагматика на акад. текстописане / **Н. Василев** ; Науч. ред., дейкис А. Куманова ; Науч. консулт. И. Паси, С. Денчев ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец. Х. Мутафов ... [и др.] ; *Посв. се на 1150-год. от Покръстването на българите ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* – Н. Василев (N. Vasilev). – София : За буквите – О писменехъ, **2015.** – 282 с. – (Факлоносии ; X)

Други рец.: П. Велчев, Е. Томова. – Цит. лит. и бел. – Именен показалец, показалец на загл.

ISBN 978-619-185-005-1

E 978-619-185-008-2

База на е-б-ка ANTHOLOGICA.

Ново е-изд. – **2016.** – Ново е-изд. **2018.**

Златна христоматия на България : Аналит.-синтет. архитектура на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). **Кн. 4, Хоровод.** Структурно-динамична теория на българския литературен език (IX-XXI в.) – Информационен код : Уч. пособие по философия, методология и историография на акад. текстописане / **Н. Василев** ; Науч. ред., дейкис А. Куманова ; Рец.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посв. се на 1160-год. от Покръстването на българите ; Dedicated on the occasion of the 1160th anniversary of the Conversion of the Bulgarians in 864 ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* – Н. Василев (N. Vasilev). – София : За буквите – О писменехъ, **2024.** – 280 с. – Цит. лит. и бел. – Именен показалец. – (Факлоносии ; XXXV)

ISBN 978-619-185-681-7

E ISBN 978-619-185-682-4

База на е-б-ка ANTHOLOGICA.

Втори етап – като част от **монографично двукнижие**, изграждано в продължение на 14 години (2013-2025):

Златна христоматия на България : В 2 т. : Т. 1. Антология : Моногр. (Архитектура на бълг. изящна словесност) / състав., послесл. **Н. Василев, А. Куманова** ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посв. се на 75-год. от създ. на Държ. библ. инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* – София : За буквите – О писменехъ, **2025.** – 1070 (840 + ССХХХ) с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. – (Факлоносии ; XXXIX)

ISBN 978-619-185-742-5

E ISBN 978-619-185-743-2

Златна христоматия на България : В 2 т. : Т. 2. Коментар : Моногр. (Структурно-типологичен модел на бълг. изящна словесност) / състав., послесл. **Н. Василев, А. Куманова** ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посв. се на 75-год. от създ. на Държ. библ. инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ ; Епигр. : „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“* – София : За буквите – О писменехъ, **2025.** – 662 с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. – (Факлоносии ; XL)

ISBN 978-619-185-744-9

E ISBN 978-619-185-745-6

V. ХОРУГВА

*Златна, зелена, светла хоругва:
от една страна – „Свобода или смърт” –
страшен лъв изобразява;
от друга страна – „Бог с нами напред”...*

Георги С. Раковски. „Горски пътник” *

* За концепцията „знамето на националната революция, превърнато в хоругва” – вжс: Кн. 4. „Хоровод” (2024) на д-р Н. Василев (срв.: с. 630 на наст. изд.) и представената на 23.05.2025 г. в УниБИТ оратория на авторите на „Златната христоматия на България” – проф. А. Куманова и д-р Н. Василев „Азбучна молитва за българската хоругва”. – вжс: Т. 21 на „Тр. / СНО при УниБИТ” (Под печ.) (срв.: с. 597 на наст. изд.)

Настоящото монографично двукнижие на „Златната христоматия на България” (Т. 1-2. С., 2025) синтезира и надгражда в когнитивен смисъл учебното четирикнижие (Кн. 1-4. С., 2013-2024) (срв.: с. 629-630 на наст. изд.).

Това двукнижие инкорпорира в себе си семантичните достижения на всеки един от четирите вектора – Кн. 1. Оратория, Кн. 2. Антология, Кн. 3. Историография, Кн. 4. Хоровод (2013-2024) (срв.: с. 629-630 на наст. изд.) и достига оптималния израз на справочно-енциклопедично издание по българската изящна словесност (IX-XXI в.) в диалектическата знакова система на хипертекст – АНТОЛОГИЯ (Т. 1) – КОМЕНТАР (Т. 2) (2013-2025) (срв.: с. 630 на наст. изд.).

И ако Антологията (Т. 1) на „Златната христоматия на България” (2025) представя архитектурата на българската изящна словесност за 13 века (IX-XXI в.) в 266 образци, кристализирали и отстояни в беседите на авторите на опуса и в дискусиите им през годините с кръга от творци, в съзвучие с които преминава пътят на всеки един от нас – като знак на вкуса и разбирането на поколенията, влюбени в красотата на българската национална литература, живяли и творили през последните 50 години – в периода от последната четвърт на XX в. до първата четвърт на XXI в., то Коментарът (Т. 2) на двукнижието е плод на истинско народно движение, иницирано от авторите и осъществено в недрата на студентството и близко причастните към работата ни колеги – редактори, рецензенти, консултанти.

Коментарът (Т. 2) на двукнижието на „Златната христоматия на България” (2025) е резултат от работата на авторите със студентите в продължение на последните две десетилетия (2005-2025), преминала в лоното на Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ – в год. и др. назв.) по водените от нас дисциплини в бакалавърски („Българска литература”, „Академично писане”, „Инфосфера: Когнитология”, „Библиографски модел на знанието”, „Основи на информационното моделиране”, „Анотиране и реферирание на документи”, „Методика на научните изследвания”, „Хуманитарно знание”, „Културна антропология”) и магистърски („Библиографски интеграл”, „Историографски модел на електронна библиотека”) учебни програми.

И – както свидетелства приложената Информационна ризама към Т. 2. Коментар на „Златната христоматия на България” (2025) (вжс: с. 597-612 тук и по-долу) – в периода от 2007-2025 учебни години, огледано отразено в работата на III-XXI Студентски научни конференции и изложби на УниБИТ (2007-2025), на студентите са давани от нас постоянно творбите на българските писатели, за да те бъдат коментирани от тях.

Тази работа има първоначално спорадичен характер.

Системната работа по създаването на Коментара (Т. 2) на двукнижието на „Златната христоматия на България” започва след подготовката с помощта на студентите на историографския свод от българските антологии (вжс: по-горе) (Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ – Т. VIII – 2013) и преписа от тях на ръка и на компютър на базовите 266 текста на българската изящна словесност (Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ – Т. IX – 2014).

Към подготвителния етап на описваната работа следва да бъде отнесено и преминаването на период на апробация (в ръкопис) (2013-2020) на прилагане на метода на информационната решетка при разкриване на структурно-типологичния модел на българската изящна словесност:

Куманова, А. Методика на научните изследвания : Ч. 2, Праксиология. Кълбото на Ариадна (Информационна роза) : **Метод на обучение „А. Куманова – Н. Василев“** за целите на библиотечната (каталожната) библиогр. : Учебник / **А. Куманова, Н. Василев** – авт., библиогр., предг., визуализация, рез. ; Н. Василев – обща и науч. ред. ; експертна ред. Л. Джахая ... [и др.] ; библиогр. ред. К. Александрова ... [и др.] ; справочно-информ. ред. В. Велев ... [и др.] ; гр. С. Спасова ; рец. С. Денчев, Н. Казански, С. Илиева. – София : За буквите – О писменехъ, 2021. – [232:] I-XLII + 190 с. : с 2 ил., 8 сх. – Именен показалец. – (Факлоносци ; XXX)

Други експертни ред.: Р. Гиляревски, И. Линден, Ф. Ч. Линден. – Други библиогр. ред.: Д. Ралева, С. Филипова, М. Максимова, Л. Йовинска. – Други справочно-информ. ред.: К. Стоев, Н. Дебрюне, В. Манчев, Н. Томова, Т. Петрова, Д. Младенова, И. Барзев.

Юбил. изд., посв. на 1340 г. от първото споменаване на държавата България – на Шестия Вселенски събор в Цариград (681); 1195 г. от рожд. на Св. равноапостол Константин-Кирил Философ (826-869) – създателят на гласописата и първостроителят на бълг. книжовен ез. и славянската литература; 200 г. от рожд. на Георги С. Раковски (1821-1867) – нац. революционер, пряк участник, стратег и ръководител на революционните борби през епохата на Бълг. нац. възраждане, воевода, идеолог, военачалник, демократ, издател, писател, публицист, етнограф, географ, историк, историограф, етимолог; 120 г. от рожд. на последния бълг. енциклопедист проф. Тодор Боров (1901-1993) – библиограф, литературовед и културолог, първопроходец в именуването и прилагането (1937) на метода на информационните решетки в навечерието на планетарния информационен бум; 80 г. от създаването на Бълг. библиогр. инст. „Елин Пелин“ (1941-1963).

ISBN 978-619-185-483-7

E ISBN 978-619-185-484-4

Публ. и във вид на е-кн. в изд., „За буквите – О писменехъ“: <<http://www.sno.unibit.bg>> <<https://sno.unibit.bg/wp-content/uploads/2024/12/30-AI-Kumanova-N-Vasilev-Method-II-Praxiologia-ARIADNES-CLEW-2021.pdf>>.

База на е-6-ка UNIVERSALICA.

Ч. 1, Терминосистема. – 2014 <<https://sno.unibit.bg/wp-content/uploads/2024/12/30-a-AI-Kumanova-Method-I-Terminosistema-2014.pdf>>.

Публ. и във вид на е-кн. в изд., „За буквите – О писменехъ“: <<http://www.sno.unibit.bg>> <<http://sno.unibit.bg/e-lib.html>>.

От т. XI на *Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ* – 2017 до т. XX на *цит. изд.* – 2025 (и с перспектива – да бъдат отразени и в т. XXI на поредицата – 2026 /*Под печ.*/) за период от

10 години (2016-2025)

1689 пъти са третиращи от студентите в аудиторния и извънаудиторния учебен процес чрез метода на *информационната решетка*

266 творби на българската изящна словесност – всяка от които средно по **6-7 пъти** – *срв.:*

ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА:

ПОКАЗАЛЕЦ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ

ПО РАЗДЕЛИ

на е-библиотека „**АНТОЛОГИКА**” и

„**Златна христоматия на България**” (2013-2025)

(с. 597-612 на **Т. 2. Коментар**).

До публикация – след тройно рецензиране – в *Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ* (тт. XII-XXI: по данни на XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ – 23.05.2025) достигат в годините **340 разработки на коментари на студенти към творби на българските писатели** (появили се в тт. XII-XXI: 2017-2026 – т. XXI, който е по XXI Студентска научна конференция и изложба на УниБИТ – 23.05.2025, е *под печ.*) като някои от тези коментари са средно по 2, 3, 4, а и по 5 и 6, и дори повече на оригинална художествена творба.

Върхова позиция по *кратност* в този масив – и на разработване на научен коментар към творба от българската изящна словесност, и на достигане до негова публикация – заема

Новозаветният апокриф –

Пътуване в задгробния мир от

Средновековната художествена литература

„Ходене на Света Богородица по мъките”:

(с. 286-290 на **Т. 1. Антология** на „**Златна христоматия на България**”).

Тази творба **15 пъти** в годините е получавала научен коментар чрез *метода на информационната решетка* и в **10 от тях се е достигало до публикация** – *срв.:* т. 12, 1550*; т. 13, 1777*, 1812, 1849*, 1957, 2125*; т. 14, 2338; т. 15, 2630, 2747*, 2774; т. 20, 4713-128 – 1550*, 4713-129 – 1777*, 4713-130 – 1849*, 4713-131 – 2125*, 4713-132 – 2747* (с. 606 на **Т. 2. Коментар** на „**Златна христоматия на България**”).

След проведената допълнителна селекция на материала през м. април – май 2025 г. е структуриран **Коментарът (Т. 2) на двукнижieto на „Златната христоматия на България” (2025)**, в който – аналогично на 266-те творби на **Антологията (Т. 1) на двукнижieto (2025)** – са влючени и 266 техни коментара.

Стоящите в основата на **Т. 2. Коментар** на „Златната христоматия на България“ (2025) **1689** разработки на студенти на УниБИТ са осъществени чрез метода на **информационната решетка**.

Тези **1689** разработки и направените **1014** участия на студентите на УниБИТ по **Т. 1. Антология** на „Златната христоматия на България“ (2025) – общо: **2703** студента дават своя принос в **двузвучието** – са свидетелство и емблематизация на системологичния дух на ръководеното от нас и създадено по инициатива на проф. А. Куманова първо и единствено в България **Студентско научно общество при УниБИТ** (СНО, 2005-) и неговия **Научно-изследователски център за стимулиране на студентската академична активност** (НИЦССА, 2022-).

СНО и НИЦССА са с ежегоден научен форум и с международно участие – научни конференции (2005- ; към 2025 г. – I-XXI конф.) и ежегодно издание с редовна периодичност и редовен информационен интервал – **Трудове на СНО при УниБИТ** (2008- ; към 2025 г. – I-XX тт.).

Ежегодните научни конференции на СНО при УниБИТ, които са с международно участие (към 2025 г. – **21** форума с общо **5372** доклада и **4947** публикации на студенти и докторанти под нашето научно ръководство и рецензиране), са трибуна на интелектуална и гражданска Академична изява на студенти и докторанти от УниБИТ, но и от други университети в България и чужбина – **Великобритания, Казахстан, РСМ, Русия, Северна Македония, САЩ, Украйна, Унгария...**).

Другите научни консултанти и рецензети на научната продукция на СНО при УниБИТ – извън Академичния състав на УниБИТ – са от **4** континента и **23** държави: **Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, САЩ, Турция, Украйна, Франция**.

Най-изявените от студентите и докторантите във форумите на СНО са канени от нас да участват и в имащите **национално значение Академични церемонии** – интеракции на УниБИТ, базирани от „Златната христоматия на България“ и посветени на **24 май** и **1 ноември**.

Нашите Академични интеракции **декодират и интерпретират информационния код на българската духовност, книжовност и литература** и се провеждат по постоянен **Ректорски проект на УниБИТ** (към 2025 – **37** форума с общо над **15700** участника, над **5000** от които са студенти): **URL sno.unibit.bg** (проф. А. Куманова и д-р Н. Василев, съвместно с проф. В. Велев, са съставители на сайта на СНО като структурна част от е-платформата на УниБИТ).

Чрез
ЕЗИКА

на представяната **тук библиометрия** свидетелстваме

ГРАЖДАНСКИЯ АКТ НА УНИВЕРСАЛНО ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ
на „Златната христоматия на България“ : **Т. 1. Антология ; Т. 2. Коментар** (2025),
чийто **демиург е живота среща на поколенията и времената** –
на радетелите на

БЪЛГАРСКИЯ ДУХ,
съхранен в отечествената ни изящна словесност.

Т. 2. Коментар на
„Златната христоматия на България“ (2025) е **систематизиран базов ресурс** във вид на
естествена параметрична класификация,
изграден чрез **метода на информационната решетка**
по **хронотопа на националната ни литература за 13 века (IX-XXI в.)**

за целите на създаването на
справочно-информационен тезаурус –
структурно-типологичен модел
на **българската изящна словесност –**

Х О Р У Г В А
на **крусиалната отечествена синергия**
Е З И К – Р О Д – Р О Д И Н А.

Златна христоматия на България: В 2 тома. – Том 2. Коментар
2025

Golden chrestomathy of Bulgaria: In 2 vols. – Vol. 2. Commentary
2025

СЪДЪРЖАНИЕ

Курсовете и специалностите на студентите, направили коментари към творбите на българската изящна словесност в настоящия **Т. 2. Коментар** на „Златната христоматия на България“ (2025),

са наблюдаеми по индексирането им, предшестващо ключовите думи на поднесените тук текстове.

Тази сигнификация в оптимален вид е структурирана от *три рудимента*, които – след първия и втория – са обединени от дълго тире (–).

Първата римска цифра съответства на поредния номер на всеки оригинален текст от отечествената ни художествена литература (за *лирическа творба*) / или *първата арабска цифра* (за *епична творба*)

по „Златната христоматия на България“ – **Т. 1. Антология** (2025).

Вторият цифров набор – от типа **4713-1, 4713-2** и т.н. –

е в съответствие с *предварителната* публикация на коментарите, приведена в Т. 20 на

„Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ“.

Третата цифра (или *втората* /когато отсъства втори цифров набор/) е в съответствие с първите публикации на тези коментари в

т.т. 12-21 на „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ“

(XII-XXI Студентски научни конференции и изложби на Университета /т. 21. – *Под печ./*) – *срв. с*

т.т. 12-21 на „Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ“:

Академичният превод на заглавията на творбите на българската изящна словесност в *цит.* т.т. 12-21 на руски и английски език е *плод на усилията на*

проф. д.п.н А. Куманова, д-р Н. Василев, доц. д-р Н. Казански, доц. д-р Н. Дебрюне, гл. ас. д-р В. Манчев,

и този превод е първият трилингвен модел на българската изящна словесност за 13 века (IX-XXI в.) – вж. цит. т. 21:

T. 12: NN 1400-1765

T. 13: NN 1766-2207

T. 14: NN 2208-2621

T. 15: NN 2622-2912

T. 16: NN 2913-3299

T. 17: NN 3300-3635

T. 18: NN 3635-4038

T. 19: NN 4039-4426

T. 20: NN 4427-4963

T. 21: NN 4964-5372

I. ЛИРИКА (I-CXLV)

СЛОВЕСЕН ФОЛКЛОР

Народни песни

Космични (митични) народни песни

Любомира Петрова

Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Ни прела гора, ни ткала“

(Информационна картина) 9

I – 4713-1 – 4047

Десислава Павлова	
Странстващият балкански сюжет за саможертвата в народната песен „Вградената невеста”	
(Информационна картина)	11
II – 4713-2 – 2683	

Космични (легендарни) народни песни

Цветина Иванова	
Екзистенциални модели на поведение в народната песен „Цар Мурад и Мара”	
(Информационна картина)	13
III – 4713-3 – 3426	

Ефтим Георгиев	
Универсален модел за човешко поведение в космичната (легендарна) народна песен	
„Три синджира роби” (Информационна картина)	15
IV – 4713-4 – 4040	

Ива Цветкова	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Яна Кукувица”	
(Информационна картина)	17
V – 4713-5 – 4041	

Марията Джоглева-Георгиева	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Даваш ли, даваш, Балканджи Йово”	
(Информационна картина)	19
VI – 4713-6 – 4042	

Христина Динева	
Приказни мотиви в народната песен „Марко Кралевити освобождава три синджира роби”	
(Литературоведско изследване с аргументативни техники)	21
VII – 4713-8 – 2447	

Медиха Шейх	
Приказни мотиви в народната песен „Крали Марко изгубва силата си”	
(Културно-антропологичен модел)	23
VIII – 4713-9 – 2211	

Билияна Григорова	
Универсален модел за човешко поведение в космичната легендарна народна песен „Индже Войвода”	
(Информационна картина)	26
IX – 4713-10 – 3363	

Евелина Кръстева	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Мануш Войвода”	
(Информационна картина)	28
X – 4713-11 – 4043	

Космични (приказни) народни песни

Десислава Томчева	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Станав пиле шарено”	
(Информационна картина)	30
XI – 4713-12 – 4044	

Бранимира Серафимова	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Два са бора ред поредом расли”	
(Информационна картина)	32
XII – 4713-13 – 4045	

Стефани Салтирова	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Мома змейовица”	
(Информационна картина)	34
XIII – 4713-14 – 4046	

Василка Гагова	
Универсален модел за човешкото поведение в космичната приказна народна песен	
„Похвали се малка мома” (Информационна картина)	36
XIV – 4427	

Здравка Манчова	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен	
„Радка се отърва от змей” (Информационна картина)	38
XV – 4713-15 – 4048	

Венче Бързакова	
Универсален модел за човешко поведение в космичната приказна народна песен „Неразделни”	
(Информационна картина)	40
XVI – 4511	

Десислава Петкова	
Универсален нравствен модел в народната песен „Слънце и Грозанка”	
(Информационна картина)	42
XVII – 4713-16 – 2689	

Религиозни (Новозаветни) народни песни

Весела Василева	
Универсален модел за човешко поведение в религиозната (Новозаветна) народна песен	
„Цар Иван Шишман на Софийско поле” (Информационна картина)	44
XVIII – 4713-17 – 4049	

Василена Ключанска	
Универсален модел за човешко поведение в религиозната (Новозаветна) народна песен	
„Христово Воскресение” (Информационна картина)	46
XIX – 4713-18 – 4050	

Социални (мегдански) народни песни

Билияна Георгиева	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „У Недини слънце грее”	
(Информационна картина)	48
XX – 4713-19 – 4051	

Социални (трудова) народни песни

Марио Ангелов	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Що ми е мило и драго”	
(Информационна картина)	50
XXI – 4713-20 – 4052	

Евелин Казакова	
Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен	
„Заплакала ми голема нива” (Информационна картина)	52
XXII – 4713-21 – 3800	

Социални (хайдутски) народни песни

Елена Митова	
Универсален модел за човешко поведение в социалната (трудова) народна песен	
„Хайдутин и бесило” (Информационна картина)	54
XXIII – 4713-22 – 4053	

Александър Борисов	
Мотивът за народното отмъщение в народната песен „Пушка пукна”	
(Изследване с аргументативни техники)	56
XXIV – 4713-23 – 1423	

Павлин Каменов	
Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен	
„Юнак и гора” (Информационна картина)	58
XXV – 4713-24 – 2957	

Битови (семеини) народни песни

Яна Асенова	
Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Струна невяста”	
(Информационна картина)	60
XXVI – 4713-25 – 4054	

Битови (любовни) народни песни

Антония Василева Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Ситен дъжд вали като маргарит“ (Информационна картина)	62
XXVII – 4713-26 – 4055	
Александра Попова Универсален модел за човешко поведение в любовната народна песен „Синко Стояне“ (Информационна картина)	64
XXVIII – 4429	
Марно Георгиев Универсален модел за човешко поведение в космичната (легендарна) народна песен „Девойче, жива раздело“ (Информационна картина)	66
XXIX – 4713-27 – 4057	
Алексия Олегова Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Гълъб ми гука в усон“ (Информационна картина)	68
XXX – 4713-28 – 4058	
Виктория Цветкова Универсални екзистенциални модели на поведение в народната песен „Девойко, девойко, цървено яболко“ (Информационна картина)	70
XXXI – 4713-29 – 3801	
Албена Христова Универсален модел за човешко поведение в любовна народна песен „Ако умрам, да не жалиш“ (Информационна картина)	72
XXXII – 4512	

Битови (обредни) народни песни

Красимира Танева Универсален модел за човешко поведение в битовата обредна народна песен „Лудо ходе сос дружина“ (Информационна картина)	74
XXXIII – 4513	
Ерик Николов Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен „Ранила мома бильбия“ (Информационна картина)	76
XXXIV – 4713-30 – 3802	
Атанаска Цветанова Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Плетит мома мрежа копринена“ (Информационна картина)	78
XXXV – 4713-31 – 4060	

Битови (жаловни) народни песни

Ивелина Кръстева Универсален модел за човешко поведение в народната песен „Яна жали девет братя жетвари“ (Информационна картина)	80
XXXVI – 4713-32 – 4061	
Милена Спирова Универсален модел на човешкото поведение в битовата жаловна народна песен „Прощавай, мамо, прощавай“ (Информационна картина)	82
XXXVII – 4432	
Йоана Радунчева Универсални екзистенциални модели на поведение в народната песен „Гробът на Бона“ (Информационна картина)	84
XXXVIII – 4713-33 – 3803	

Светлана Накова-Рачева	
Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен	
„Булка и гора” (Информационна картина)	86
XXXIX – 4713-34 – 2951	

Снежана Ненчева	
Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен	
„Яничарин тъгува за дома си” (Информационна картина)	88
XL – 4713-35 – 2952	

Гинка Кичева	
Автентични екзистенциални модели на поведение в народната песен	
„Хайдушка глава” (Информационна картина)	90
XLI – 4713-36 – 2953	

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

Мартин Методиев	
Християнски модел на представата за смъртта в „Предсмъртна молитва”	
на Св. Константин-Кирил Философ (Фрагментарен анализ)	92
XLII – 4713-37 – 2224	

Росица Дешева	
Християнски модел за възхвалата на личността в „Канон в чест на Димитър Солунски”	
на Св. архиепископ Методий (Философска картина)	94
XLIII – 4713-38 – 2281	

Мария Ламбова	
Универсален християнски модел за възхвала на делото на Св. Св. Константин-Кирил Философ	
и архиепископ Методий в „Азбучна молитва” на епископ Константин Преславски	
(Културно-антропологичен модел)	96
XLIV – 4713-40 – 2846	

Нели Николова	
Възхвала на християнското учение за Триединния Бог (Бог – Отец, Бог – Син, Бог – Св. Дух)	
в „Проглас към Евангелието” на епископ Константин Преславски	
(Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)	98
XLV – 4713-41 – 1889	

Мария Караджова	
Християнски модел за отношението към паметта в „Похвално слово за	
Светите архангели Михаил и Гавраил” на Св. архиепископ Климент Охридски	
(Философска картина)	100
XLVI – 4713-42 – 2284	

Ивелина Иванова	
Християнски модел за отношението към паметта в „Похвала за цар Симеон” на анонимен автор	
(Информационна картина)	102
XLVII – 5005	

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

Ася Благоева	
Универсални патриотични модели на поведение в „Молитва към Св. Иван Рилски”	
от Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационен дискурс)	104
XLVIII – 4713-43 – 3804	

Недялко Янков	
Универсални християнски модели на поведение в „Молитва на Света Петка след завръщането ѝ от пустинята”	
от Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационна картина)	106
XLIX – 4713-44 – 2926	

Антония Антонова Универсален християнски модел на поведение във „Възхвала на Света Петка” на Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационна картина)	108
L – 5006	
Весела Георгиева Универсален модел за поведение в молитвата „Обръщение към Света Петка” от Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационна картина)	111
LI – 4713-44-1 – 2916	
Цветана Йовчева Универсален християнски модел на поведение в „Молитва към Света Петка” на Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационна картина)	113
LII – 4713-46 – 2917	
Франческа Маринова Универсален модел на човешко поведение в предренесансовата „Молитва на Света Богородица” на Димитър Кантакузин (Академичен коментар)	115
LIII – 4713-47 – 3379	
РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)	
Мая Ангелова Универсални патриотични модели на поведение в поемата „Горски пътник” от Георги С. Раковски (Информационна картина)	117
LIV – 4713-48 – 2919	
Александър Хубенов Универсален лирически модел на стремежа към постигане на идеята за национално спасение в стихотворението „Къде си, вярна ти любов народна” на Добри Чинтулов (Лингвистичен и историографски информационен модел)	120
LV – 4713-50 – 2832	
Лидия Димова Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Стоян и Рада” от Найден Геров (Информационна картина)	122
LVI – 4713-51 – 2946	
Цветелина Борисова Универсални екзистенциални модели на поведение в поемата „Черен арап и хайдут Сидер” от Никола Козлев (Информационна картина)	124
LVII – 4713-52 – 2947	
Вилиана Герова Универсални патриотични модели на поведение в стихотворението „Хубава си, татковино!” от Петко Р. Славейков (Информационен дискурс)	126
LVIII – 4713-53 – 3805	
Нели Любомирова Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Бисера” от Константин Миладинов (Информационна картина)	128
LIX – 4713-54 – 2948	
Емануела Петрова Универсални екзистенциални модели на поведение в поемата „Войводата” от Григор Пърличев (Информационна картина)	130
LX – 4713-55 – 2949	
Любка Иванова Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Наздравница” от Райко Жинзифов (Информационна картина)	133
LXI – 4713-56 – 2950	

Тодор Тошев	
Универсални патриотични модели на поведение в стихотворението „Хубава си, моя горо!“ от Любен Каравелов (Информационна картина)	135
LXII – 4713-57 – 2925	

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

Биляна Гучева	
Лирически модел на безсмъртието на бореца за свобода в стихотворението „Хаджи Димитър“ на Христо Ботев (Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)	138
LXIII – 4713-58 – 1901	

Десислава Семерджиева-Паскова	
Лирически модел на силата на патриотизма в стихотворението „Де е България?“ на Иван Вазов (Фрагментарен културно-антропологичен модел)	142
LXIV – 4713-60 – 2314	

Иван Посталков	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Венеция“ от Константин Величков (Информационен дискурс)	144
LXV – 4713-61 – 3806	

Георгия Велева	
Универсален лирически модел и възхвала на знанието във всеучилищния химн „Кирил и Методий“ от Стоян Михайловски (Информационна картина)	146
LXVI – 4713-63 – 2711	

Иванеса Вучова	
Универсален модел за човешко поведение в баладата „Неразделни“ на Пенчо Славейков (Информационна картина)	148
LXVII – 4713-64 – 4433	

Даниел Павлов	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Сазът ми“ от Цанко Церковски (Информационен дискурс)	151
LXVIII – 4713-65 – 3807	

Виктория Цветкова	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Българската реч“ на Кирил Христов (Информационна картина)	153
LXIX – 4713-66 – 3808	

Димитринка Цонева	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Кокичета“ от Димитър Полянов (Информационен план)	155
LXX – 4713-67 – 3809	

Илия Стоянов	
Лирически модел на мотива за свободата в стихотворението „Хайдушки песни“ на Пейо Яворов (Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники)	157
LXXI – 4713-68 – 1905	

Евелина Спасова	
Универсални патриотични модели на поведение в стихотворението „Марсилия!“ от Димитър Бояджиев (Информационен дискурс)	159
LXXII – 4713-70 – 3810	

Йоана Борисова	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „На моя син“ на Димитър Подвързачов (Информационна картина)	162
LXXIII – 4713-71 – 3811	

Тони Симеонов	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Към майка си“ от Теодор Траянов (Информационна картина)	164
LXXIV – 4713-72 – 3812	

Петя Дочева Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Луната висне като плод...“ от Николай Лилиев (Информационна картина)	166
LXXV – 4713-73 – 3813	
Калина Събева Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Лаура“ от Емануил Попдимитров (Информационна картина)	168
LXXXVI – 4713-74 – 2921	
Деница Славова Универсални екзистенциални мотиви на поведение в стихотворението „Целина“ от Людмил Стоянов (Информационна картина)	170
LXXVII – 4713-75 – 2914	
Мартин Лалошев Рецепция на фолклорни мотиви в стихотворението „Да се завърнеш в бащината къща“ на Димчо Дебелянов (Фрагментарен културно-антропологичен модел)	172
LXXVIII – 4713-76 – 2320	
Симона Костова Универсален модел на човешко поведение в поемата „Рицарски замък“ от Христо Ясенов (Информационна картина)	174
LXXXIX – 4713-77 – 3388	
Яна Димитрова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Цветарка“ на Христо Смирненски (Информационна картина)	176
LXXX – 4713-78 – 4151	
Диана Минчева Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Почакай, слънце“ на Дора Габе (Информационна картина)	178
LXXXI – 4713-79 – 4514	
Иван Ангелов Лирически модел на „космоса, облечен в кожа“ в стихотворението „Потомка“ на Елисавета Багряна (Фрагментарен анализ)	180
LXXXII – 4713-80 – 2249	
НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)	
Биляна Драгиева Човекът без лице и име в поемата „Септември“ на Гео Милев (Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)	182
LXXXIII – 4713-81 – 2009	
Изабел Йорданова Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Носталгия“ на Сергей Румянцев (Информационна картина)	184
LXXXIV – 4713-82 – 3814	
Зорница Вутева Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Удавици“ на Асен Разцветников (Информационна картина)	186
LXXXV – 4713-83 – 3815	
Анита Стаменова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Прозорец“ на Ламар (Информационна картина)	188
LXXXVI – 4713-84 – 3393	
Мария-Магдалена Тодорова Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Във влака“ на Николай Марангозов (Информационна картина)	190
LXXXVII – 4713-85 – 3816 – 4147	

Виолина Нечева	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Момина песен“ на Магда Петканова (Информационна картина)	192
LXXXVIII – 4713-86 – 3817	

Никол Иванов	
Универсални екзистенциални модели на поведение в стихотворението „Музика“ на Димитър Панталеев (Информационна картина)	194
LXXXIX – 4713-87 – 3818	

Ваня Костадинова	
Трагизмът в съдбата на българския народ в стихотворението „Конници“ на Никола Фурнаджиев (Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)	196
XC – 4713-88 – 2011	

Божидара Русинова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „В гората зашумя дъждът и ти...“ (Информационна картина)	198
XCI – 4713-90 – 4515	

Станислава Молдова	
Търсене на универсални и нравствени представи за време и пространство в стихотворението „Стаята“ на Атанас Далчев (Информационна картина)	200
XСII – 4713-91 – 2731	

Деян Аврамов	
Търсене на универсален национален идеал в стихотворението „Високи, сини планини“ на Младен Исаев (Когнитивен лингвосемантичен дискурс)	202
XСIII – 4713-92 – 2118	

СЪВРЕМЕННА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1942-1956 г.)

Моника Павлова	
Лирически модел за вярата в човека в стихотворението „Вяра“ на Никола Вапцаров (Дефрагментация на културно-антропологични аспекти)	204
XCIV – 4713-93 – 2014	

Полина Петрова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Вълнолом“ на Иван Пейчев (Информационна картина)	206
XCV – 4527	

Виктория Цветкова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Посвещение“ на Веселин Ханчев (Информационна картина)	208
XCVI – 4713-94 – 4142	

Йоана Борисова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Гълъби“ на Александър Геров (Информационна картина)	211
XCVII – 4713-95 – 4143	

Димана Владимирова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението на Богомил Райнов „Какво ли исках от живота...“ (Информационна картина)	214
XCVIII – 4713-96 – 4437	

Зорница Вутева	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Скитникът и враните“ на Александър Вутимски (Информационна картина)	216
XCIX – 4713-97 – 4145	

Вера Самуилова	
Лирически модел на мотива за обикновения човек в стихотворението „Простите неща“ на Валери Петров (Информационна картина)	219
C – 5008	

Анелия Тодорова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Буйният вятър“ на Добри Жотев (Информационна картина)	222
CI – 4438	
Виктория Василева	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Гара“ на Николай Зидаров (Информационна картина)	224
СИ – 5009	
Явор Кирия	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Прегръдка“ на Блага Димитрова (Информационен модел)	227
СИ – 5052	
Ивана Вълва	
Универсален модел на човешко поведение в стихотворението „Хайде, излъжи ме! Разкажи ми...“ от Владимир Голев (Информационна картина)	229
СIV – 4442	
Красимир Ангелов	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Между небето и земята“ от Димитър Методиев (Информационна картина)	231
CV – 4519	
София Генчева	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Дали защото си безкрайно млада...“ от Божидар Божилов (Информационна картина)	233
CVI – 4520	
Радолуб Петров	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Созопол“ на Радой Ралин (Информационна картина)	235
CVII – 4970	
Гергана Христова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Любов – магическа реалност“ на Павел Матев (Информационна картина)	238
CVIII – 4522	
Милена Илчева	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „България“ на Георги Джагаров (Информационна картина)	240
СIX – 4971	
Илия Михайлов	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Мечешка кожа“ на Иван Радоев (Информационна картина)	242
СX – 4523	
Светлана Маринова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Внезапно чувство“ на Найдено Вълчев (Информационна картина)	244
СXI – 5010	
Искра Видинова	
Лирически модел на нравствената красота на жената в стихотворението „Най-важното е да бъдеш цвятен“ на Лилия Стефанова (Структуриране на библиографски модел на литературоведски коментар)	247
СXII – 4713-99 – 2482	
Христина Николова	
Универсален модел за човешкото поведение в стихотворението „Внезапно“ на Станка Пенчева (Информационна картина)	250
СXIII – 4449	

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956-... г.)

Мария Михайлова Универсален модел за човешкото поведение в поемата „Дни на проверка“ от Пеньо Пенев (Академичен коментар)	252
CXIV – 4713-100 – 3407	
Сашка Габерова Универсален модел за човешкото поведение в стихотворението „Рокля“ на Първан Стефанов (Информационна картина)	255
CXV – 4525	
Теменужка Иванова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Почакайте до залеза“ на Николай Христозов (Информационна картина)	258
CXVI – 4526	
Десислава Иванова Лирически модел на мотива за смисъла на творчеството в стихотворението „Творчество“ на Петър Караангов (Литературна интерпретация, хронологично-азбучно подредени книги на автора, преглед на информацията по структурите на библиографията)	260
CXVII – 4713-102 – 2303	
Мариела Маринова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Родопчанки“ на Иван Теофилов (Информационна картина)	262
CXVIII – 4973	
Марина Петрова Лирически модел на мотива за човешките антиномии в стихотворението „Пейзаж“ на Иван Динков (Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники)	264
CXIX – 4713-103 – 1931	
Димитринка Боянова Универсален модел за човешкото поведение в стихотворението „Момче“ от Слав Хр. Караславов (Информационна картина)	267
CXX – 4529	
Венцислава Цветанова Универсален модел за човешкото поведение в стихотворението „Приказка за одъра“ на Андрей Германов (Информационна картина)	269
CXXI – 4454	
Евгения Йоцова Лирическият модел на мотива за страха в стихотворението „Спомен за страха“ на Константин Павлов (Литературна интерпретация, хронологично-азбучно подредени книги на автора, преглед на информацията по структурите на библиографията)	271
CXXII – 4713-104 – 1980	
Павлета Тодорова Лирически модел на мотива за патриотизма в стихотворението „Паисий обикаля още“ на Евтим Евтимов (Фрагментарен анализ с аргументативни техники)	273
CXXIII – 4713-105 – 2265	
Елена Захариева Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Ще те намеря – ако те потърся...“ на Михаил Берберов (Информационна картина)	275
CXXIV – 4456	
Любослава Георгиева Универсални екзистенциални модели за поведение в стихотворението „Колко си хубава!...“ от Христо Фотев (Информационна картина)	277
CXXV – 4713-106 – 3799	

Ирина Стойнева Лирически модел на мотива за любовта в стихотворението „На жена ми“ на Дамян Дамянов (Фрагментарен анализ) CXXXVI – 4713-107 – 2268	280
Даниел Павлов Лирически модел на представата на българина за съвременност в „Интелигентска поема“ на Любомир Левчев (Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники) CXXXVII – 4713-108 – 1937	282
Стойчо Русанов Лирически модел на представата на българина за съвременност в стихотворението „Размисъл“ на Владимир Башев (Дефрагментиран литературен анализ с аргументативни техники) CXXXVIII – 4713-109 – 1938	285
Елиза Иванова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Поезия за Созопол“ на Никола Инджов (Информационна картина) CXXXIX – 4457	287
Яна Димитрова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Хълмът“ на Лъчезар Еленков (Информационна картина) CXXX – 4534	289
Донка Симеонова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Ний може да имаме много жени...“ на Стефан Цанев (Информационна картина) CXXXI – 4459	291
Василка Манева универсален модел на поведение в стихотворението „Кадръ от филм – пролет 1945“ на Драгомир Шопов (Информационна картина) CXXXII – 4531	293
Малена Милева Универсален модел на човешкото поведение в стихотворението „Припомняне“ на Петко Братинев (Информационен модел) CXXXIII – 4461	295
Марияна Матова Лирически модел на преклонението пред женската красота в стихотворението „Любов необяснима“ на Недялко Йорданов (Дефрагментирана литературна интерпретация с аргументативни техники) CXXXIV – 4713-110 – 2093	297
Живка Найденова Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Игра“ на Кирил Гончев (Информационна картина) CXXXV – 4713-111 – 4462	300
Пенка Караиванова Универсален модел за силата на жената в стихотворението „Сириус“ на Ваня Петкова (Дефрагментирана литературоведска интерпретация с аргументативни техники и библиографски описания) CXXXVI – 4713-112 – 1677	302
Илиня Камбурова Социални мотиви в стихотворението „Кактус“ на Георги Константинов (Дефрагментирана литературоведска интерпретация с аргументативни техники и библиографски описания) CXXXVII – 4713-114 – 1678	304
Николай Кирилов Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Местожителство“ на Петър Велчев (Информационна картина) CXXXVIII – 4713-115 – 4532	306

Яна Стоянова	
Универсални екзистенциални модели на поведение в поемата „Честен кръст“ на Борис Христов (Информационна картина)	308
CXXXIX – 4713-116 – 2972	
Марина Катрова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Лято“ на Миряна Башева (Информационна картина)	312
CXL – 4464	
Магделена Божкова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Париж“ на Кирил Кадийски (Информационна картина)	314
CXLI – 4465	
Александра Маринова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Опит за автопортрет“ на Маргарита Петкова (Информационна картина)	316
CXLII – 4466	
Кристиан Генчев	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Ето ме днес...“ на Петя Дубарова (Информационна картина)	318
CXLIII – 4974	
Ивелина Тантикова	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Бъди“ от Елена Алекова (Информационна картина)	320
CXLIV – 4713-117 – 3426	
Радостина Янева	
Универсален модел за човешко поведение в стихотворението „Искаш ли да станеш мисъл...“ на Георги Господинов (Информационна картина)	323
CXLV – 4468	

II. *ЕПОС* (1-121)

СЛОВЕСЕН ФОКЛОР

Народни приказки

Калоян Мирчев	
Разкриване на универсален нравствен мотив за силата на патриархалния бит в народната приказка „Тримата братя и златната ябълка“ (Фрагментарен анализ)	325
1 – 4713-118 – 2744	
Любомира Илиева	
Универсален модел за човешко поведение в народната приказка „Крали Марко спасява три синджира роби“ (Информационна картина)	327
2 – 4713-120 – 4070	
София Иванова	
Универсален модел за човешко поведение в народната приказка „Хитър Петър и гостилничарят“ (Информационна картина)	329
3 – 4469	
Любомира Данаилова	
Нравствени модели на поведение в народни пословици, поговорки и бягащи изречения (Нравствено-етичен модел на националната вечност)	331
4 – 4713-121 – 1769	

СРЕДНОВЕКОВНА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (IX-XIV в.)

Старозаветни апокрифи

Пепи Котларов

Религиозни мотиви за първородния грях в Старозаветния апокриф

„Слово за Адам и Ева от началото до свършека“

(Фрагментарен анализ) 333

5 – 4713-123 – 2333

Видения из Небесата

Иван Посталков

Разкриване на универсални нравствени мотиви в Старозаветния апокриф

„Видение, което видя Св. Исаяя пророк, син Амосов“

(Информационна решетка) 335

6 – 4713-124 – 2626

Герои

Кристиян Крумов

Религиозни мотиви в Старозаветния апокриф „Слово за пророк Йеремиа и за поробването

на Йерусалим“ (Фрагментарен литературен анализ с аргументативни техники) 337

7 – 4713-125 – 2122

Авраамов цикъл

Виктория Ибрахимова

Универсален модел за човешко поведение в Старозаветния апокриф от Авраамовия цикъл

„Слово за Светата Троица“ (Информационна картина) 339

8 – 4544

Цар Давид и цар Соломон

Радослав Даскалов

Универсален модел на човешко поведение в Старозаветния апокриф

„Мъдростта на еврейския цар Соломон“ (Информационна картина) 341

9 – 4713-126 – 3301

Новозаветни апокрифи

Иисус и Св. Богородица

Поли Рендакова

Универсални християнски модели на поведение в Старозаветния апокриф

„Повест на архиепископ Яков Йерусалимски

за рождението на преславната наша Владичица Св. Богородица и Вечнодева Мария“

(Информационна картина) 343

10 – 4713-127 – 4073

Апостолски деяния

Ая Симеонова

Универсален модел за човешко поведение в Старозаветния апокриф за апостолските деяния

„Житие на блажения апостол Свети Петър“ (Информационна картина) 345

11 – 4975

Пътувания в задгробния мир

Николай Николов

Религиозният мотив за нравствената сила на възмездието в Новозаветния апокриф

„Ходене на Света Богородица по мъките“ (Дефрагментирана литературна интерпретация

с аргументативни техники) 347

12 – 4713-131 – 2125

Бъдещето на света

Паулина Йорданова

Универсален модел за човешко поведение в Новозаветния апокриф за бъдещето на света

„Сказание на Свети Йоан Богослов за пришествието Господне на земята“

(Информационна картина) 350

13 – 5011

Българско творчество в традициите на апокрифите

Красимира Цанева Религиозни екзистенциални мотиви в Новозаветния апокриф „Повест за Кръстното дърво” на о. Йеремя (Дефрагментарен анализ)	353
14 – 4713-133 – 1805	

Иванка Трендафилова Универсален модел за човешко поведение в Новозаветния апокриф „Тайна книга на богомилите” (Информационна картина)	355
15 – 4713-134 – 3304	

Миглена Петрова Религиозни екзистенциални мотиви в „Български апокрифен летопис” (Дефрагментарен анализ)	357
16 – 4713-135 – 1781	

Татяна Милкинска Фолклорен сюжет за Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий в апокрифа „Слово от Свети Кирил Философ за това, как покръсти българите” на Св. Константин-Кирил Философ (Философска картина)	359
17 – 4713-138 – 1853	

Апокрифни молитви

Христина Савова Религиозни социални мотиви в апокрифната „Молитва на Свети Архангел Михаил против мора и вещици, вампири и вятър, които са през деня и нощта” (Информационна картина)	361
18 – 4713-139 – 1783	

Елена Симова Религиозни социални мотиви в гадателната книга „Месецослов” (Интерпретация с аргументативни техники)	363
19 – 4713-140 – 1816	

Апокрифни въпроси и отговори

Теодор Крумов Универсален модел за човешко поведение в апокрифните въпроси и отговори „Слово на Господа наш Иисус Христос” (Информационна карта)	365
20 – 4713-141 – 3305	

Ораторска проза

Полемични съчинения

Паола Галович Първият филологически обоснован апотеоз на делото на Светите братя Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий в полемичното съчинение „За буквите” на Черноризец Храбър (Дефрагментиран литературен анализ)	367
21 – 4713-143 – 2346	

Емилия Боянова Канонична религиозна практика в полемичното съчинение „Беседа против богомилите” на презвитер Козма (Философска картина)	369
22 – 4713-145 – 1858	

Похвални слова

Татяна Милкинска Разкриване на универсален нравствен модел за възхвала в похвалното слово „Похвала за Свети Кирил Философ” на Св. архиепископ Климент Охридски (Фрагментарен анализ)	371
23 – 4713-146 – 2750	

Емилия Костова Универсален модел за човешко поведение в „Похвално слово за Св. Св. Кирил и Методий” на Св. архиепископ Климент Охридски (Информационна картина)	373
24 – 4713-147 – 3340	
Ани Йонова Универсални християнски модели за поведение в „Похвала на Св. Йоан Богослов” от Йоан Екзарх (Информационна картина)	375
25 – 4713-148 – 2868	
Кристиан Димитров Универсални християнски модели на поведение в „Похвала на цар Иван Александър от 1356 г.” (Информационна картина)	377
26 – 4713-149 – 2969	
Поучителни слова	
Венцеслав Мичев Християнска дидактика в поучителното „Слово за Света Троица” на Свети архиепископ Климент Охридски (Интерпретация с аргументативни техники)	379
27 – 4713-150 – 2099	
Магдалена Драмова Универсални християнски модели на поведение в поучителното слово „Учително Евангелие” на Константин Преславски (Информационна картина)	381
28 – 4713-151 – 2970	
Евелина Янева Универсални християнски модели на поведение в поучителното „Слово за Възнесение Господне” от Св. Йоан Екзарх (Информационна картина)	383
29 – 4713-152 – 2965	
Жития на Светци	
Борислав Маринов Универсален модел за човешко поведение в „Пространно житие на Свети Константин-Кирил” на Св. архиепископ Климент Охридски (Информационна картина)	385
30 – 4979	
Димитрина Тоскова Търсене на универсален нравствен модел за християнско животоописание в „Пространно житие на Св. архиепископ Методий” на Св. архиепископ Климент Охридски (Информационна картина)	388
31 – 4713-154 – 2648	
Христина Димитрова Универсален модел за човешко поведение в „Народно житие на Свети Иван Рилски” (Информационна картина)	391
32 – 4473	
Исторически съчинения	
Летописни съчинения	
Вяра Григорова Универсален модел за човешко поведение в историческото летописно съчинение „Именник на българските канове” (Информационна картина)	393
33 – 5012	
Теодор Стоядинов Разкриване на историографски мотиви в надписите около Мадарския скален релеф (Информационна картина)	395
34 – 4713-155 – 2649	
Симеон Петров Универсален модел за човешко поведение в надписа на кан Омуртаг (Колона от тъмен сиенит в църквата „Св. 40 мъченици” във Велико Търново) (Информационна картина)	398
35 – 4713-156 – 3351	

Никаела Пашалийска	
Универсален модел на човешкото поведение в „Битолски надпис на цар Иван Владислав“ (Информационна картина)	400
36 – 4713-157 – 4077	

Атанас Пенев	
Универсален модел на човешкото поведение в „Търновски надпис на цар Иван Асен II“ (1230 г.) (Информационна картина)	402
37 – 4713-158 – 3352	

Историко-летописни съчинения

Цвети Кирилова	
Екзистенциални модели на поведение в историко-ретописното съчинение „Историкии“ на епископ Константин Преславски (Академичен коментар)	404
38 – 4713-159 – 3353	

Александър Вакарелийски	
Универсален модел за човешко поведение в „Синодика на цар Борил: I. Събор против богомилите при цар Борил в 1211 г.“ (Информационна картина)	406
39 – 5013	

Тони Захаринев	
Универсален модел за човешко поведение в историко-летописното съчинение „Синодик на цар Борил II: Възобновяване на Българската патриаршия в 1235 г.“ (Информационна картина)	408
40 – 4713-160 – 4510	

Георги Велинов	
Универсален модел за човешко поведение в „Летописен разказ от времето на цар Иван Асен II“ (Информационна картина)	410
41 – 4981	

Бобан Димитров	
Универсални християнски модели на поведение в „Безименна българска летопис“ (Информационна картина)	412
42 – 4713-161 – 4081	

Хроника

Мирослава Панталеева	
Универсален модел за човешко поведение в „Хроника“ на Георги Амартол (842 – 948 – 1078 г.) (Информационна картина)	414
43 – 4713-162 – 3354	

Александрина Иванова	
Универсален модел за човешко поведение в хрониката „Съкратена история“ на о. Йоан Зонара (XI-XII – XIV в.) (Информационна картина)	416
44 – 4713-163 – 3335	

Вера Сиракова	
Разкриване на летописни мотиви в хрониката „Историческо сказание“ на митрополит Константин Манасий (Информационна картина)	419
45 – 4713-164 – 2653	

Натурфилософия

Симона Симеонова	
Универсални модели на поведение в натурфилософията на „Симеоновия сборник“: „За дванадесетте камъка ...“ на Св. епифаний Кипърски и „От догматичните съчинения“ на Св. Августин (Информационна картина)	421
46 – 4713-165 – 4082	

Ванина Тодорова	
Универсален модел на човешко поведение в натурфилософията на „Симеоновия сборник“: „За естеството на човека“ от епископ Емески Немесий (Информационна картина)	426
47 – 4713-166 – 4083	

Венислава Илиева

Универсален модел за човешко поведение в натурфилософията на „Симеоновия сборник”: „Диалози” от Псевдо-Кесарий (Св. Григорий Нисийски) (Информационна картина)	964
48 – 4713-167 – 4084	

Календарни знания

Антония Макавеева

Универсален модел за човешко поведение в „Симеоновия сборник” („Изборник” от 1073 г.) – „Календарни знания”: „За явлението Господне. От апостолските заповеди” (по александрийския календар) – „Хрониките”; „От същия автор” на епископ Евсевий Кесарийски (IV в.) – „За Рождество Христово” на презвитер Исихий Йерусалимски (ок. 450 г.) – „За македонските месеци според църковното предание” на Св. Йоан Дамаскин (VII-VIII в.) (Информационна картина)	428
49 – 4478	

Сефкян Хаки

Универсален модел за човешко поведение в натурфилософското съчинение „Небеса” на Йоан Екзарх (Информационна картина)	430
50 – 4548	

Мария Николова

Натурфилософски мотиви във фрагменти на „Шестоднев” на Йоан Екзарх (Дефрагментарен анализ)	432
51 – 4713-170 – 2657	

ПРЕДРЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (XIV-XVIII в.)

Похвални слова

Ивета Христова

Начало на българската литературна житиеписна агиография в „Похвално слово за великомъченица Света Неделя” на Свети патриарх Евтимий Търновски (Фрагментарен анализ)	435
52 – 4713-171 – 2366	

Румяна Милчева

Универсални християнски модели на поведение в „Похвално слово за Света Филотея” на митрополит Йоасаф Бдински (Информационна картина)	437
53 – 4713-173 – 2960	

Христо Церовски

Универсални християнски модели на поведение в „Похвално слово за Свети митрополит Петър” от Св. митрополит Киприан (Информационна картина)	439
54 – 4713-174 – 2961	

Петя Йорданова

Разкриване на универсален нравствен модел в началото на българската литературна агиографска живопис в „Похвално слово за Свети митрополит Киприан” на митрополит Григорий Цамблак (Информационна картина)	441
55 – 4713-175 – 2661	

Милена Иванова

Разкриване на универсален нравствен модел в началото на българската литературна агиографска живопис в „Похвално слово за Свети патриарх Евтимий” на митрополит Григорий Цамблак (Информационна картина)	443
56 – 4713-176 – 2662	

Кристияна Николова Универсални християнски модели на поведение в „Похвално слово за Свети Димитър Солунски” на Димитър Кантакузин (Информационна картина)	445
57 – 4713-177 – 2962	

Поучителни слова

Елена Тодорова Универсални християнски модели на поведение в поучителното „Слово за отсичане главата на Светия пророк Йоан Кръстител” от митрополит Григорий Цамблак (Информационна картина)	447
58 – 4713-178 – 2963	

Димитър Катранджийски Универсални християнски модели на поведение в поучителното слово „Почучение за простите” на Йеромонах Йосиф Брадати (Информационна картина)	449
59 – 4713-179 – 2982	

Йоана Цветкова Универсален модел за човешко поведение в поучителното слово „Против потурчванията” на о. Теофан Рилски (Информационна картина)	451
60 – 4982	

Павлин Иванов Универсални християнски модели на поведение в поучителното „Слово за ползата от четенето” на о. Йосиф Хилендарски (Информационна картина)	453
61 – 4713-180 – 2959	

Жития на Светци

Маргарита Борисова Християнско живоописание в „Пространно житие на Свети епископ Иларион Мъгленски” от Св. патриарх Евтимий Търновски (Изследване с аргументативни техники)	455
62 – 4713-181 – 1601	

Даниела Йорданова Разкриване на универсален нравствен модел на християнско живоописание в „Пространно житие на Свети митрополит Петър” на Св. митрополит Киприан (Информационна картина)	457
63 – 4713-182 – 2668	

Христина Донкова Християнско живоописание в „Пространно житие на Св. Иван Рилски” на Св. патриарх Евтимий Търновски (Дефрагментарен анализ)	461
64 – 4713-183 – 2377	

Нина Инджова Универсални християнски модели на поведение в „Пространно житие на Света Петка Търновска” от Св. патриарх Евтимий Търновски (Информационна картина)	463
65 – 4713-186 – 2977	

Мария Колева Християнско живоописание в „Пространно житие на Света Филотея Темнишка” на Св. патриарх Евтимий Търновски (Изследване с аргументативни техники)	465
66 – 4713-187 – 1605	

Вероника Симеонова Универсален модел за човешко поведение в „Пространно житие на Свети цар Стефан Дечански” на митрополит Григорий Цамблак (Информационна картина)	467
67 – 4713-188 – 3314	

Фани Филипова	
Християнско живоописание в „Мъчение на Свети Йоан Нови Сучавски (Белиградски)“ на митрополит Григорий Цамблак (Фрагментарен анализ)	471
68 – 4713-189 – 2380	

Ивайло Илчев	
Универсален модел за човешко поведение в „Разказ за пренасяне мощите на Света Петка Търновска от Видин в Белград“ на митрополит Григорий Цамблак (Информационна картина)	473
69 – 4713-190 – 4088	

Историко-летописни съчинения

Ивайло Видинов	
Универсален модел за човешко поведение в историко-летописното съчинение „Възстановяване на Рилския манастир и пренасянето на мощите на Свети Иван Рилски в Рила“ от Владислав Граматик (Информационна картина)	475
70 – 4713-191 – 4089	

Валя Георгиева	
Историографски мотиви в историко-летописното съчинение „Кратка хроника от XVI век“ (Дефрагментарен анализ)	477
71 – 4713-192 – 2383	

Ивет Стефанова	
Универсален модел за човешко поведение в историко-летописното съчинение „История на София и България“ (XVII в.) на епископ Петър Богдан (Информационна картина)	479
72 – 5098	

Славей Грудева	
Универсални християнски модели на поведение в летописното съчинение „Потурчване на Чепино“ от о. Методий Драгинов (Информационна картина)	481
73 – 4713-193 – 2976	

Приписки с летописен характер

Приписки

Габриела Кръстанова	
Универсален модел за човешко поведение в приписки с летописен характер [„Слова на св. епископ Атанасий Александрийски (1300) – Търновско евангелие – Свърлишко евангелие – Хлудов паримейник – Хилендарско евангелие – Средецко евангелие – Станиславов пролог – Евангелие от Анхило – Пролог (1337-1338) – Препис на сборник на поп Филип (1345-1346) – Висарионов патерик – Лаврентиев сборник – Лесновски паренесис – Зографски апостол – Бдински сборник (1359-1360) – Четвероевангелие на видинския митрополит Данаил (1360) – Гръцки стихирар (1367) – Апостол с тълкувания от времето на цар Иван Александър (1331-1337) – Осмогласник от времето на цар Иван Александър (1331-1337)“] (Информационна картина)	483
74 – 4713-194 – 4091	

Натурфилософия

Виктория Лачовска	
Универсален модел за човешко поведение в натурфилософията „Отломки по средновековна космография и география“ на Константин Костенечки (ок. 1380 – третото десетилетие на XV в.) (Информационна картина)	487
75 – 4984	

РЕНЕСАНСОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1762-1876 г.)

История

Таня Гълъбова	
Първият граждански кодекс на българите за род, език и родина в историческото съчинение „История славяноболгарская ...“ (1762) на Св. о. Паисий Хилендарски (Информационна картина)	489
76 – 4713-195 – 2679	

Автобиография

Нина Закария Начало на българския художествен автобиографизъм в „Житие и страдания грешного Софрония...” на Св. епископ Софроний Врачански (Литературоведски и библиографски информационен модел в компаративистичен дискурс)	492
77 – 4713-196 – 2518	

КЛАСИЧЕСКА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1876-1924 г.)

Весела Димова Универсални екзистенциални модели на поведение в повестта „Българи от старо време” от Любен Каравелов (Информационна картина)	496
78 – 4713-197 – 2940	

Любов Йовинска Универсален нравствен модел в повестта „Нешастна фамилия” на Васил Друмев (Фрагментация и теза)	498
79 – 4713-198 – 2735	

Йорданка Панова Универсален модел за човешко поведение във фейлетона „Тая нощ сънувах” на Христо Ботев (Информационна картина)	500
80 – 4713-200 – 3361	

Гергана Пенова Универсален модел за човешко поведение в романа „Под игото” на Иван Вазов (Информационна картина)	503
81 – 5101	

Стефан Гьорев Универсални екзистенциални модели на поведение в повестта „Чичовци” от Иван Вазов (Информационна картина)	506
82 – 4713-201 – 2941	

Диана Ситарска Универсален модел за човешко поведение в разказа „Една българка” на Иван Вазов (Информационна картина)	508
83 – 5016	

Филип Зуберски Историографски шрихи към нравствения портрет на българина в документалния епос „Записки по българските въстания” на Захарий Стоянов (Изследване с аргументативни техники)	510
84 – 4713-202 – 1624	

Любов Бонева Универсални екзистенциални модели на поведение в разказа „Меракът на чичо Денчо” на Михалаки Георгиев (Информационна картина)	512
85 – 4713-203 – 2943	

Маргарита Баткова Универсален психоаналитичен модел за същността на българските нрави в хумористично-сатиричната книга „Бай Ганьо” на Алеко Константинов (Интерпретативно изследване с аргументативни техники)	514
86 – 4713-204 – 1711	

Алекс Димов Универсален модел за човешко поведение в разказа „Дядовата Славчова унука” от Тодор Влайков (Информационна картина)	516
87 – 4713-205 – 4093	

Кристина Александрова	
Универсален модел за човешко поведение в романа „Хоро“ на Антон Страшимиров	
(Информационна картина)	518
88 – 4713-206 – 3319	

Наталия Трайкова	
Универсален модел за българския национален дух	
в разказа „По жътва“ на Елин Пелин	
(Фрагментарен анализ)	520
89 – 4713-208 – 2393	

Виктория Кунчева	
Универсален модел за човешко поведение	
в идилията „Змейно“ на Петко Ю. Тодоров	
(Академичен коментар)	523
90 – 4713-209 – 3320	

Силвия Тончева	
Универсален модел за силата на любовта	
в разказа „Шибил“ на Йордан Йовков	
(Литературоведски (А) и библиографски (Б) информационен модел)	524
91 – 4713-212 – 2522	

НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1924-1942 г.)

Теодора Топалова	
Литературна представа за космични мотиви	
в разказа „Вампирова булка“ на Николай Райнов	
(Фрагментарен анализ)	527
92 – 4713-213 – 2395	

Йоана Дамянова	
Универсален модел за човешко поведение в романа „Кръв“ на Константин Константинов	
(Информационна картина)	529
5100	

Борислава Борисова	
Универсален модел на човешкото поведение	
в разказа „Под шарената черга“ от Чудомир	
(Академичен коментар)	532
94 – 4713-214 – 3323	

Красимира Василева	
Универсални модели на човешко поведение	
в романа „Железният светилник“ от Димитър Талев	
(Информационна картина)	534
95 – 4713-215 – 3325	

Мартин Любенов	
Универсален модел за човешко поведение в романа „Дамата с рентгеновите очи“	
на Светослав Минков (Информационна картина)	537
96 – 4988	

Бонка Цанкова	
Универсален модел за човешко поведение в романа „Татул“ на Георги Караславов	
(Информационна картина)	539
97 – 4989	

Борислава Димитрова	
Универсален модел за човешко поведение в романа „Антихрист“ на Емилиян Станев	
(Информационна картина)	542
98 – 4990	

Ирина Атанасова-Стойчева Литературна представа за българската битност в романа „Тютюн“ на Димитър Димов (Литературоведски (А) и библиографски (Б) информационен модел)	544
99 – 4713-217 – 2523	
Роберто Михайлов Универсален модел на човешко поведение в романа „Нощем с белите коне“ на Павел Вежинов (Информационна картина)	548
100 – 4713-218 – 4099	
Цветомир Манасиев Универсален модел за човешко поведение в романа „Златният век“ на Андрей Гуляшки (Информационна картина)	550
101 – 4713-219 – 4100	
Кристина Желева Универсален модел за човешко поведение в приказката „Приключенията на червеното сандъче“ на Камен Калчев (Информационна картина)	552
102 – 4991	
Александър Крастевски Универсален модел за човешко поведение в романа „Галактическа балада“ на Емил Манов (Информационна картина)	555
103 – 5037	
Емил Драков Универсален модел за човешко поведение в романа „Един наивник на средна възраст“ от Богомил Райнов (Академичен коментар)	558
104 – 4713-220 – 3330	
Яна Димитрова Литературна представа за универсални социални мотиви в разказа „Мъжки времена“ на Николай Хайтов (Културно-антропологичен модел)	560
105 – 4713-222 – 2427	
Юлияна Иванова Универсален модел за човешко поведение в романа „Войната на таралежите“ от Братя мормаревни (Информационна картина)	563
106 – 4713-223 – 3331	
Десислава Иванова Универсални социални мотиви в повестта „Преди да се родя и след смъртта ми“ на Ивайло Петров (Философско-информационна картина)	565
107 – 4713-224 – 1646	
Десислава Венева Универсален модел за човешко поведение в романа „Цената на златото“ на Генчо Стоев (Информационна картина)	567
108 – 4995	
Виктор Цветанов Универсален модел за човешко поведение в разказа „Много тежко наказание“ на Кольо Георгиев (Информационна картина)	569
109 – 4996	
Елма Куртовик Универсален модел за човешко поведение в разказа „Пътят на Икар“ на Любен Дилов (Информационна картина)	572
110 – 5019	

НАЙ-НОВА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА (1956–... г.)

Десислава Тодорова Универсален модел за човешко поведение в разказа „Епични времена” на Йордан Радичков (Информационна картина)	574
111 – 4998	
Иван Марински Универсални исторически сюжети в романа „Предречено от Пагане” от Вера Мутафчиева (Информационна картина)	577
112 – 4713-225 – 2928	
Паолинка Митева Универсални екзистенциални модели на поведение в разказа „Корените” на Васил Попов (Информационна картина)	579
113 – 4713-226 – 2929	
Юлияна Паунова Универсален модел за човешко поведение в романа „Време разделно” на Антон Дончев (Информационен модел)	581
114 – 4999	
Надя Василева Универсални екзистенциални мотиви в разказа „Фантастът” от Дончо Цончев (Информационна картина)	583
115 – 4713-227 – 2931	
Диана Бисерова Универсален модел за човешко поведение в романа „Дунав мост” на Георги Мишев (Информационна картина)	585
116 – 5000	
Даниела Андреева Универсален модел за човешко поведение в романа „Къща отвъд света” на Георги Данаилов (Информационен модел)	587
117 – 5001	
Сергей Буюкли Универсален модел за човешко поведение в разказа „Бракониери” на Любен Петков (Информационна картина)	589
118 – 5020	
Техмине Хачатрян Универсален модел за човешко поведение в разказа „Ая” на Никола Радев (Информационна картина)	591
119 – 4713-228 – 4550	
Мартин Даскалов Универсален модел за човешко поведение в романа „Белият дявол” на Христо Калчев (Информационна картина)	593
120 – 5040	
Петър Шалев Универсален модел за човешко поведение в романа „Предназначението на човека” на Владимир Зарев (Информационен модел)	595
121 – 5004	
ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА: ПОКАЗАЛЕЦ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО РАЗДЕЛИ на е-библиотека „АНТОЛОГИКА” и „Златна христоматия на България” (2013-2025)	597
ЗА НАСТОЯЩИЯ КОМЕНТАР	613
СЪДЪРЖАНИЕ	634

Златна христоматия на България : В 2 т. : Т. 1. Антология : Моногр.
(Архитектура на бълг. изясна словесност) / състав., послесл. **Н. Василев, А. Куманова** ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Реч.: С. Денчев, П. Велчев ; *Посл. се на 75-од. от създ. на Държ. библ. инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог. – 1 ноември 1950 г. и 20-год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ ; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да проледнат.“ ; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“. – София : За буквите – О писменех, 2025. – 1070 (840 + CCXXX) с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. – (Факлоноски ; XXXIX)*
ISBN 978-619-185-742-5
E ISBN 978-619-185-743-2

СИНОПСИС

От ДВА ФИЛОСОФСКИ ПРИНЦИПА е базирана съставената антология: ПЪРВИ ПРИНЦИП – разбирането, че художествената литература е следствие (отразена светлина) в ситото на синтактиката – семантиката – прагматиката; ВТОРИ ПРИНЦИП – гледнщето, че тази антология е антология на българското изясно слово, което търси своите изначални универсални християнски семантични граници; тук действат тридесетин информационен код (ХРИСТИЯНСКИ ИДЕАЛИ – РОДОВИ ДОБРОДЕТЕЛИ – АКТИВНА ИНДИВИДУАЛНА ЦЕННОСТНА ПОЗИЦИЯ).

Структурата на антологията е резултат от творенето от създателите ѝ на своеобразни литературни ерминии (обяснение, напътствие, описание), които узаконяват присъствието на автори, заглавия и литературни направления, ипостасно вилетени в зографисания барабанен свод на българското изясно слово.

Антологията има два раздела: **I. Лирика** (I-СXLV номерирани названия); **II. Епос** (I-121 номерирани названия) (общо: 266 творби). Важна характеристика на раздел I. Лирика е преструктуриране на народната поезия, което следва възприети в науката жанрови схеми: КОСМИЧНИ – митични, легендарни, приказни...; РЕЛИГИОЗНИ – Новозаветни, Старозаветни...; СОЦИАЛНИ – междански, годжарски, сватбарски, трудови, хайдлушки, юнашки...; БИТОВИ – семейни, обредни (лазарски...), любовни, гальовни, жаловни, хумористични...

В ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА – Приложението е създаден обширен справочно-библиографски апарат, поднесен под формата на: Библиографски списък на литература по антологията; Бележки към текстовете, посочени под NN I-XLI; Бележки към текстовете, посочени под NN XLII-СXLV; Бележки към текстовете, посочени под NN 1-4; Бележки, общи пояснения и приети съкращения, споменати в текстовете и посочени под NN 5-77; Речник на личните, географските и другите имена, споменати в текстовете и посочени под NN 5-77; Бележки към публикацията на Свети отец Пансий Хилендарски – „История славянобългарская...“ – N 76; Бележки към публикацията на Свети епископ Софроний Врачански – „Житие и страдания грешнаго Софрония“ – N 77; Бележки към текстовете, посочени под NN 78-121; Именен показалец; Показалец на заглавията; Ключови думи на публикациите, посочени под NN I-СXLV; Ключови думи на публикациите, посочени под NN 1-121; Списък на илюстрациите към публикациите, посочени под NN 1-121. Включените в Приложението библиографски данни (издания и литература) акцентират върху първата и последната известна публикация на творбата. В персоналните посочвания на всеки автор в Приложението са изтъкнати годините на раждане (и смърт) на твореца.

Материалът в антологията е структуриран по специално създадена ОБЩА ПЕРИОДИЗАЦИЯ (ХРОНОЛОГИЧЕСКА КЛАСИФИКАЦИЯ) НА БЪЛГАРСКАТА ХУДОЖЕСТВЕНА ЛИТЕРАТУРА ЗА ПЕРИОДА IX-XXI в. (до 2014 г. вкл.): I. СРЕДНОВЕКОВНА (IX-XIV в.); II. ПРЕДРЕНЕСАНСОВА (XIV-XVIII в.); III. РЕНЕСАНСОВА (1762-1876 г.); IV. КЛАСИЧЕСКА (1876-1924 г.); V. НОВА (1924-1942 г.); VI. СЪВРЕМЕННА (1942-1956 г.); VII. НАЙ-НОВА (1956 г. – ...).

В послесловието на антологията е показана историографията на българското художествено антологично мислене, привело към двата основни източника, преразгледани и пресомислени в новия предлаган продукт: **Антология на българската поезия** : В 2 т. / Ред. кол. Ел. Багряна и др. – С. : Бълг. писател, 1969. (за раздел I. Лирика); **Стара българска литература** : В 7 т. / Ред. кол. Б. Ст. Ангелов и др. ; [С предг. от Д. Петканова]. – С. : Бълг. писател, 1981. (за раздел II. Епос).

В преписването и в коментарията на текстовете на 266 произведения на българската литература от IX до XXI в., включени в настоящата антология, участват 270 студенти през учебната 2012/2013 г. и 2013/2014 г. в периода от м. септември 2012 г. до м. май 2013 г. (през учебната 2013/2014 г. са направени допълнения). Имената на тези студенти са представени в антологията (посочени са след формулировката: Подготовка/ Подготвил за публикация) – *вж: IX Студентска научна конференция на УниБИТ*. Обединени са данните по работата над антологията на България (323 студенти работят над 400 източника – *вж: VIII Студентска научна конференция на УниБИТ*) и с тези на работата на 421 студенти по „История славянобългарская ...“ на Св. о. Пансий – *вж: VI Студентска научна конференция на УниБИТ*) в създаването на настоящата антология и електронна библиотека „АНТОЛОГИКА“ участват през 2007-2014 г. (седем) учебни години общо 1014 студенти. В съдържанията и показалците на томове IV-VIII на „Трудосте на Студентското научно общество при УниБИТ“ се наблюдават поместените подстъпни към настоящата антологична работа.

Разбирането за насочеността на настоящата антология не само **към студентите**, но и **към цялото общество**, е причината тя да премине през два етапа на създаване, чиито **продуктивни хронотопи** се прекриват (2013-2024 и 2013-2025), но са и **предшествани** от стоящата **подготвителна работа** от по ок. 30-тина години за всеки от авторите на начинанието (1976-2006) и 6 години **съвместен текстологичен (методологичен – библиографски – историографски) труд** (2007-2012): **Първи етап** – като част от **учебно четиринишн**, моделирано в продължение на 13 години (2013-2024): **Кл. I. Оратория, Кл. 2. Антология, Кл. 3. Историография, Кл. 4. Хоровод; Втори етап** – като част от **моногографично двунишн**, изграждано в продължение на 14 години (2013-2025): **Т. I. Антология, Т. 2. Коментар. Моногографичното двунишн** на „Златната христоматия на България“ (2025) синтезира и надгражда в когнитивен смисъл **учебното четиринишн** (2013-2024). И ако Антологията (Т. 1) на „Златната христоматия на България“ (2025) представя **архитектурата на българската изясна словесност за 13 века (IX-XXI в.)** в 266 образци, кристализирани и отстояни в беседите на авторите на опис и в дискусите им през годините с кръга от творци, в съзвучие с които преминава пътят на всеки един от нас – като **знак на вкуса и разбирането на поколенията, влюбени в красотата на българската национална литература и живяли през последните 50 години – в периода от последната четвърт на XX в. до първата четвърт на XXI в.**, то **Коментарът (Т. 2) на двунишнето** е плод на истинско **народно движение на авторите, осъществено в недрата на студентството и близко причастните на работата ни колеги – редактори, рецензенти, консултанти.**

Ключови думи: Златна христоматия на България – Т. I. Антология – аналитивно-синтетична архитектуроника на българското изясно слово от IX до XXI в. – универсален информационен модел – монография – философски принципи – художествената литература като следствие (отразена светлина) – сито на синтактиката, семантиката, прагматиката – българско изясно слово – тридесетин информационен код (християнски идеали, родови добродетели, активна индивидуална ценностна позиция) – структура на антологията – своеобразни литературни ерминии – раздели: I. Лирика (I-СXLV номерирани названия); II. Епос (I-121 номерирани названия) – преструктуриране на народната поезия (жанрови схеми): космични (митични, легендарни, приказни) – религиозни (Новозаветни, Старозаветни) – социални (междански, годжарски, сватбарски, трудови, хайдлушки, юнашки) – битови (семейни, обредни, любовни, гальовни, жаловни, хумористични) – справочно-библиографски апарат – обща периодизация (хронологическа класификация) на българската художествена литература: I. Средновековна (IX-XIV в.); II. Предренесансова (XIV-XVIII в.); III. Ренесансова (1762-1876 г.); IV. Класическа (1876-1924 г.); V. Нова (1924-1942 г.); VI. Съвременна (1942-1956 г.); VII. Най-нова (1956 г. – ...) – историография на българското художествено антологично мислене – творческа лаборатория на антологията

Zlatna hristomatia na Balgaria : V 2 t. : T. 1. Antologia : Monogr.
(**Arhitektura na balg. izyashtna slovesnost**) / sastav, poslel. N. Vasilev, A. Kumanova ;
Terminolog. red. N. Kazanski ; Bibliogr. red. M. Maksimova ; Rets. : S. Denchev, P. Velchev ;
Posv. se na 75-god. ot sazhd. na Darzh. bibl. Inst. – dnes : Univ. po bibliotekoznanie i inform.
tehnolog. – 1 noemvri 1950 g. i 20-god. na Studentskoto nauch. dr-vo pri UNIBIT ; Epigr.:
Help me, Lord, to help the blind see the light. – Sofia : Za bukвите – O pismeneh, 2025. – 1070
(840 + CCXXX) s. : s il., portr., faks. – Inform. rizoma. – (Faklonosti ; XXXIX). – In Bulg.
ISBN 978-619-185-742-5
E ISBN 978-619-185-743-2

SYNOPSIS

The Anthology is based on TWO PHILOSOPHICAL PRINCIPLES: FIRST PRINCIPLE – the conception, that the literature is a result (reflected light) in the screen of syntactic – semantic – pragmatic; SECOND PRINCIPLE – the idea, that this Anthology is an Anthology of Bulgarian refined speech, which is seeking its initial Universal Christian semantic limits; here is acting trine information code (CHRISTIAN IDEALS – FAMILY VIRTUES – ACTIVE INDIVIDUAL VALUE POSITION).

The structure of the Anthology is a result of creation by its authors of original literature *ermineia* (explanation, admonition, description), which legitimizes the presence of authors, titles and literary genres merged in a hypostasis manner in a decorated iconic aggregate of the Bulgarian refined speech.

The Anthology has two parts: **I. Lyrics** (I-CXLV enumerated titles); **II. Epos** (1-121 enumerated titles) (in general: 266 works). Important characteristics of Part I. Lyrics is the restructuring of the folk poetry, which follows the genres accepted in science: COSMIC – mythic, legendary, fabulous...; RELIGIOUS – New and Old Testament...; SOCIAL – public, engagement, wedding, labor, heroic...; EVERYDAY LIFE – family, ritual, love, affectionate, grievance, humorous...

In the **INFORMATION RHIZOME** – attachments is elaborated a large reference-bibliographic apparatus, presented in the form of: Bibliographic list of the literature on the Anthology; Notes to the texts, indicated under NN I-XLI; Notes to the texts, indicated under NN XLII-CXLV; Notes to the texts, indicated under NN 1-4; Notes, general explanations and abbreviations, indicated under NN 5-77; Dictionary of personal, geographic and other names, indicated under NN 5-77; Notes to the publication of St. Ft. Paisiy Hilendarski – „Slavonic-Bulgarian History” – N 76; Notes to the publication of St. Bishop Sofroniy Vrachanski – „Life and Torments of the Sinful Sofroniy” – N 77; Notes to the texts, indicated under NN 78-121; Index of names; Title index; Key words to the publications, indicated under NN I-CXLV; Key words to the publications, indicated under NN 1-121; List of illustrations of the publications, indicated under NN I-CXLV; List of illustrations of the publications, indicated under NN 1-121. Included in the Attachments bibliographic data (editions and literature) emphasized on the first and the last known publication of the work. In the personal items of every author in the Attachments are given the years of birth (and dead).

The material in the Anthology is organized by specially made GENERAL PERIODIZATION (CHRONOLOGICAL CLASSIFICATION) OF THE BULGARIAN LITERATURE FOR THE PERIOD IX-XXI c. (till 2014): I. MEDIEVAL (IX-XIV c.); II. PRE-RENAISSANCE (XIV-XVIII c.); III. RENAISSANCE (1762-1876); IV. CLASSICAL (1876-1924); V. MODERN (1924-1942); VI. NEW (1942-1956); VII. NEWEST (1956 – ...).

In the Epilogue of the Anthology is presented the historiography of Bulgarian anthological thought, leading to the two main sources, reexamined and reconsidered in the new product: **Anthology** of Bulgarian Poesy : 2 Vols. / Eds El. Bagryana et als. – Sofia : Balg. pisatel, 1969. – In Bulg. (for Part I. Lyrics); **Old Bulgarian Literature** : 7 Vols. / Eds. B. St. Angelov et als. ; [Preface of D. Petkanova]. – Sofia : Balg. pisatel, 1981. – In Bulg. (for Part II. Epos).

In the transcription and the comments of the texts 266 works of the Bulgarian literature from IX to XXI c., encompassed in this Anthology take part 270 students in the school year 2012/2013 and 2013/2014 in the period from September 2012 to May 2013 (during school year 2013/2014 have been made some additions). The names of these students are presented in the Anthology (indicated after the heading: Compilation/Compiled for publication) – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT*. All data from the work on all anthologies of Bulgaria (323 students are working on 400 sources – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT*) are united with those of 400 students on *Slavonic-Bulgarian History* by St. Ft. Paisiy Hilendarski – see: *IX Student Scientific Conference of ULSIT* in the creation of the present Anthology and the electronic library *ANTHOLOGICA* participate during 2007-2014 (seven) school years by 1014 students. In the contents and the indices of volumes IV-VIII of *IX Student Scientific Conference of ULSIT* are observed the preliminaries to the present anthology work.

The perception of the purpose of the present Anthology not only to the students, but also to the society as a whole is the reason to pass through two stages of creation which *productive chronotopes have been overlapping* (2013-2024 и 2013-2025), but also are preceded by the present *preparation work* of ca. 30 years for any of the authors of the initiative (1976-2006) and 6 years of the *textological (methodological – bibliographical – historiographical) teamwork* (2007-2012): *First stage* – as a part of the instruction four books modeled during 13 years (2013-2024): **Book 1. Oratory**, **Book 2. Anthology**, **Book 3. Historiography**, **Book 4. Horo**; *Second stage* – as a part of the *monographic* two books carried out during 13 years (2013-2025): **Vol. I. Anthology**, **Vol. 2. Commentary**. The *monographic* two books of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) synthesizes and upgrades in a cognitive way the instruction four books (2013-2024). And if the **Anthology** (Vol. 1) of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) represents the architecture of the Bulgarian refined speech for 13 centuries (IX-XXI) in 266 paragon crystallized and asserted in the authors lectures and discussions during the years in the circle of creators as a sign of the taste and concepts of the generations enamoured of the fascination of the Bulgarian national literature and living during the last 50 years – in the last quarter of XX c. and up to the first quarter of XXI c., the **Commentary** (Vol. 2) of the two books is a fruit of a real *national movement of the authors, realized among the students and our closed colleagues – editors, reviewers, consultants*.

Key words: Golden Chrestomathy of Bulgaria – Vol. 1. Anthology – analytic-synthetic architectonics of the Bulgarian refined speech from IX to XXI c. – universal information model – monograph – philosophical principles – literature is a result (reflected light) – screen of syntactic – semantic – pragmatic – Bulgarian refined speech – trine information code (Christian ideals – family virtues – active individual value position) – structure of the Anthology – original literature *ermineia* – parts: I. Lyrics (I-CXLV enumerated titles); II. Epos (1-121 enumerated titles) – restructuring of the folk poetry (genres schemes): cosmic (mythic, legendary, fabulous) – religious (New and Old Testament) – social (public, engagement, wedding, labor, heroic) – everyday life (family, ritual, love, affectionate, grievance, humorous) – reference-bibliographic apparatus – general periodization (chronological classification) of the Bulgarian literature: I. Medieval (IX-XIV c.); II. Pre-Renaissance (XIV-XVIII c.); III. Renaissance (1762-1876); IV. Classical (1876-1924); V. Modern (1924-1942); VI. New (1942-1956); VII. Newest (1956 – ...) – historiography of Bulgarian anthological thought – creative laboratory of anthology.

Златна христоматия на България : В 2 т. : Т. 2. Коментар : Моногр.
(Структурно-типологичен модел на бълг. изящна словесност) / състав., послесл.
Н. Василев, А. Куманова; Терминолог. ред. Н. Казански; Библиогр. ред. М.
Макимова; Рец.: С. Денчев, П. Велчев; *Посв. се на 75-год. от създ. на Държ. библ.*
инст. – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технол. – 1 ноември 1950 г. и 20-
год. на Студентск. науч. о-во при УниБИТ; Епигр.: „Помогни ми, Господи, да помогна
на слепите да прогледнат.“; „Help me, Lord, to help the blind see the light.“ – София
: За буквите – О писменехъ, 2025. – 662 с. : с ил., портр., факс. – Информ. ризома. –
(Факлоносии; XL)

ISBN 978-619-185-744-9

E ISBN 978-619-185-745-6

СИНОПСИС

Монографичното двутомие на „Златната христоматия на България“ (2025) синтезира и надгражда в когнитивен смисъл учебното четирикнижие (2013-2024). И ако Антологията (Т. 1) на „Златната христоматия на България“ (2025) представя архитектурата на българската изящна словесност за 13 века (IX-XXI в.) в 266 образци, кристализирани и отстояни в беседите на авторите на опуса и в дискусиите им през годините с кръга от творци, в съзвучие с които преминава пътят на всеки един от нас – като знак на вкуса и разбирането на поколенията, влюбени в красотата на българската национална литература и живяли през последните 50 години – в периода от последната четвърт на XX в. до първата четвърт на XXI в., то Коментарът (Т. 2) на двутомие е плод на истинско народно движение на авторите, осъществено в недрата на студентството и близко причастните на работата ни колеги – редактори, рецензенти, консултанти.

Същественото е, че Антологията (Т. 1) и Коментарът (Т. 2) на „Златната христоматия на България“ (2025) имат огледална макро- и микроструктура в два раздела: **I. Лирика** (I-CXLV номерирани названия); **II. Епос** (I-121 номерирани названия) (общо: 266 творби). И по този начин и двата тома на двутомие са едновременно и самостоятелни, и синхронни справочно-енциклопедични издания.

Стоящите в основата на **Т. 2. Коментар** на „Златната христоматия на България“ (2025) 1689 разработки на студенти на УниБИТ са осъществени чрез метода на *информационната решетка* (Куманова, А., Н. Василев. Методика на научните изследвания : Ч. 2. Практиология. Кълбото на Ариадна (Информационна роза) : Метод на обучение „А. Куманова – Н. Василев“ за целите на библиотечната (каталожната) библиогр. : Учебник. – С. : За буквите – О писменехъ, 2021).

От т. XI на *Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ* – 2017 до т. XX на *цит. изд.* – 2025 за период от 10 години (2016-2025) 1689 пъти са третираны от студентите 266-те творби на българската изящна словесност – всяка от които средно по 6-7 пъти – *срв.: ИНФОРМАЦИОННА РИЗОМА: ПОКАЗАТЕЛ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ПО РАЗДЕЛИ НА Е-БИБЛИОТЕКА „АНТОЛОГИКА“ и „Златна христоматия на България“* (2013-2025). До публикация – след тройно рецензиране – в *Трудове на Студентското научно общество при УниБИТ* достигат в годините 340 разработки на коментари на студенти към творбите на българските писатели. Тези коментари от ново системно-структурно парадигмално поколение са свидетелство и емблематизация на системологичния дух на работата на първото и единствено в България Студентско научно общество при УниБИТ (СНО, 2005-) и неговия Научно-изследователски център за стимулиране на студентската академична активност (НИЦССА, 2022-). СНО и НИЦССА са с ежегоден научен форум с международно участие – научни конференции (2005-; към 2025 г. – I-XXI конф.) и ежегодно издание с реловна периодичност и редовен информационен интервал – *Трудове на СНО при УниБИТ* (2008-; към 2025 г. – I-XX т.). Ежегодните научни конференции на СНО при УниБИТ, които са с международно участие (към 2025 г. – 21 форума с общо 5372 доклада и 4947 публикации на студенти и докторанти под научното ръководство и рецензиране от авторите на *наст. изд.*), са трибуна на интелектуална и гражданска Академична изява на студенти и докторанти от УниБИТ, но и от други университети в България и чужбина – *Великобритания, Казахстан, РСМ, Русия, САЩ, Украйна, Унгрия...*. Другите научни консултанти и рецензенти на научната продукция на СНО при УниБИТ – извън Академичния състав на УниБИТ – са от 4 континента и 23 държави: *Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Германия, Грузия, Гърция, Израел, Индия, Иран, Италия, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Полша, Русия, Саудитска Арабия, САЩ, Турция, Украйна, Франция.*

По този начин в годините на форумите на СНО при УниБИТ (2005-2025) се е огласявала постоянно пред отечествената и международната научната общност поднасяната чрез *хипертекста* на „Златната христоматия на България“ (2025) материя на българската изящна словесност: **Т. 1. Антологията (Т. 1) и нейното рационално интерпретиране**: **Т. 2. Коментар**. Най-изявните от студентите и докторантите във форумите на СНО са канени авторите на *наст. изд.* да участват и в ималите национално значение Академични церемонии – интеракции на УниБИТ, базирани от „Златната христоматия на България“ и посветени на 24 май и 1 ноември. Тези Академични интеракции декодират и интерпретират *информационния код на българската духовност, книжовност и литература* и се провеждат по постоянен Ректорски проект на УниБИТ (към 2025 – 37 форума с общо над 15700 участника, над 5000 от които са студенти): URL: sno.unibit.bg.

Чрез ЕЗИКА на *представяната библиометрия* свидетелстваме и ГРАЖДАНСКИЯ АКТ НА УНИВЕРСАЛНО ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ на „Златната христоматия на България“ (2025), който демиург е *живата среща на поколенията и времената* – на раделите на БЪЛГАРСКИЯ ДУХ, съхранен в отечествената ни изящна словесност. **Т. 2. Коментар** на „Златната христоматия на България“ (2025) е систематизиран във вид на *естествена параметрична класификация* чрез *метода на информационната решетка*. Тази класификация е създадена по *хронотопа на националната ни литература за 13 века (IX-XXI в.)* във вид на ТЕЗАУРУС. Достигнатият *структурно-типологичен модел на българската изящна словесност* в „Златната христоматия на България“ е осмислен като ХОРУГВА – в съответствие с естетиката на Георги С. Раковски („Горски пътник“; „Златна, зелена, светла хоругва: / от една страна – „Свобода или смърт“ – / от друга страна – „Бое с нами напред“...“). Емблематизацията е в съзвучие с *крусалната отечествена синергия ЕЗИК – РОД – РОДИНА*. Когнитивната и гражданската онтология и гносеология на „Златната христоматия на България“ (2025) е разкрита лапидарно и от логично и закономерно изведеното *посвещение на двутомие*: *на папелата на преданието, съгласно което Св. Св. равноапостолни Константин-Кирил Философ и архиепископ Методий са обучили около 3000 ученици, – феномен, който лежи в основанието епископ Константин Преславски да ги канонизира – заедно с най-изявните или ученици – Климент, Наум, Сива, Горазд и Асхатарий – като Св. Седмочисленици.*

Ключови думи: Златна христоматия на България – Т. 2. Коментар – аналитико-синтетична архитектоника на българското изящно слово от IX до XXI в. – универсален информационен модел – монография – философски принципи – художествената литература като следствие (отразена светлина) – сито на синтактиката, семантиката, прагматиката – българско изящно слово – триединен информационен код (християнски идеали, родови добродетели, активна индивидуална ценностна позиция) – структура на антологията – своеобразни литературни ермийни – раздели: I. Лирика (I-CXLV номерирани названия); II. Епос (I-121 номерирани названия) – претекстуиране на народната поезия (жанрови схеми); космични (митични, легендарни, приказни) – религиозни (Новозаветни, Старозаветни) – социални (медански, годжарски, сватбарски, трудови, хайдушки, юнашки) – битови (семейни, обредни, любовни, галовни, жаловни, юмористични) – справочно-библиографски апарат – обща периодизация (хронологическа класификация) на българската художествена литература: I. Средновековна (IX-XIV в.); II. Предренасанова (XIV-XVIII в.); III. Ренесансова (1762-1876 г.); IV. Класическа (1876-1924 г.); V. Нова (1924-1942 г.); VI. Съвременна (1942-1956 г.); VII. Най-нова (1956 г. – ...) – историография на българското художествено антологично мислене – творческа лаборатория на студентите

Zlatna hristomatia na Balgaria : V 2 t. : T. 2. Komentar : Monogr.
(Strukturno-tipologichen model na balg. izyashтна slovesnost) / sastav., poslesl.
N. Vasilev, A. Kumanova / Terminolog. red. N. Kazanski ; Bibliogr. red. M.
Maksimova ; Rets. : S. Denchev, P. Velchev ; *Posv. se na 75-god. ot sazd. na Darzh. bibl.*
Inst. – dnes: Univ. po bibliotekoznanie i inform. tehnolog. – 1 noemvri 1950 g. i 20-god.
na Studentskoto nauch. dr-vo pri UNIBIT ; Epigr.: Help me, Lord, to help the blind see the
light. – Sofia : Za bukvite – O pismeneh, 2025. – 662 s. : s il., portr., faks. – Inform. rizoma. –
(Faklonosti ; XL). – In Bulg.
ISBN 978-619-185-744-9
E ISBN 978-619-185-745-6

SYNOPSIS

The **monographic** two books of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) synthesizes and upgrades in a cognitive way the instruction four books (2013-2024). And if the *Anthology* (Vol. 1) of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) represents the architecture of the Bulgarian refined speech for **13 centuries (IX-XXI)** in **266 paragons** crystallized and asserted in the authors lectures and discussions during the years in the circle of creators as a *sign of the taste and concepts of the generations enamoured of the fascination of the Bulgarian national literature and living during the last 50 years – in the last quarter of XX c. and up to the first quarter of XXI c.*, the *Commentary* (Vol. 2) of the two books is a fruit of a real **national movement of the authors, realized among the students and our closed colleagues – editors, reviewers, consultants.**

The substantial is that the *Anthology* (Vol. 1) and the *Commentary* (Vol. 2) of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) have an **unruffled macro- and microstructure** in two parts: I. *Lyrics* (I-CXLV enumerated titles) (altogether: 266 works); II. *Epos* (1-121 enumerated titles) (altogether: 266 works). In a way that the two volumes of the two books are simultaneously **independent and synchronic reference-encyclopedic editions.**

In the ground of **Vol. 2. Commentary of the Golden Chrestomathy of Bulgaria** (2025) are **1689 works of the students of ULSIT** which are carried out through the method of the *information screen* (Kumanova, A., N. Vasilev. *Methodology of the Scientific Research : P. 2. Praxiology. The Ariadne's Clew (Information Rose) : Method of training A. Kumanova – N. Vasilev* for the aims of the library (cataloging) bibliography : Manual. – Sofia : Za bukvite – O pismeneh, 2021).

From vol. XI of the *Proceedings of the Student Scientific Society at ULSIT* – 2017 up to vol. XX of the *cit. ed.* – 2025 for a period of **10 years** (2016-2025) **1689 times** have been treated by the students **266 works of the Bulgarian refined speech** – any of them at the rate of 6-7 times – *comp. : INFORMATION RHIZOME: INDEX OF THE STUDENTS' PUBLICATIONS BY SECTIONS of the e-library ANTHOLOGICA and Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2013-2025). To publication – after triple reviewing – in the *Proceedings of the Student Scientific Society at ULSIT* are shortlisted in the years **340 works of students' commentaries to the works of Bulgarian writers**. These commentaries by the new system-structural paradigm generation are an evidence and emblemization of the systemic spirit of the activity of the first and unique in Bulgaria Student Scientific Society at ULSIT (SSS, 2005-) and its research Center for Promotion of the Student Academic Activity (CPSAA, 2022-). SSS and CPSAA carry out an annual scientific forum with international participation – scientific conferences (2005- ; to 2025 – I-XXI conf.) and an annual periodical edition *Proceedings of the SSS at ULSIT* (2008- ; to 2025 – I-XX vols). The yearly scientific conferences of the SSS at ULSIT with international participation (to 2025 – 21 forums with 5372 reports and 4947 publications by students and doctoral students under the scientific guidance and reviewing of the authors of *this ed.*) are a **forum for intellectual and civic academic contribution of the students and doctoral students from ULSIT and other universities in Bulgaria and abroad – Hungary, Kazakhstan, North Macedonia, Russia, UK, Ukraine, USA. The other scientific consultants and reviewers of the scientific production of the SSS at ULSIT – outside the academic staff of ULSIT – are from 4 continents and 23 countries: Algeria, Austria, Bulgaria, Canada, China, France, Georgia, Germany, Greece, India, Iran, Israel, Italy, Kazakhstan, Moldova, Poland, Russia, Saudi Arabia, Türkiye, UK, Ukraine, USA, Vatican.**

This way during the years the forums of SSS at ULSIT (2005-2025) have proclaimed all the time to the Bulgarian and international scientific community presented through the hypertext of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) the subject of the **Bulgarian refined speech: Vol. 1. Anthology and its rational interpretation: Vol. 2. Commentary.** The most prominent students and doctoral students in the forums of SSS are invited by the authors of *present ed.* to participate in the **national academic ceremonies-interactions of ULSIT**, based on the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* and dedicated to 24 May and 1 November. These academic interactions are **decoding and interpreting the information code of the Bulgarian spirituality, letters and literature** and have been realized according the permanent Rector's project of ULSIT (to 2025 – 37 forums with more than 15700 participants of which over 5000 are students): URL: sno.unibit.bg.

Through the **LANGUAGE of the presented bibliography** we testified also a **CIVIC ACT OF UNIVERSAL HUMAN BEHAVIOR** of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) which demurge is a vivid encounter of the generations and times – of the champions of the **BULGARIAN SPIRIT**, preserved in the Bulgarian refined speech. **Vol. 2. Commentary of the Golden Chrestomathy of Bulgaria** (2025) is **systematized as a natural parametrical classification** through the *method of the information screen*. This classification has been created by the *chronotope of our national literature for 13 centuries* (IX-XXI) as a **THESAURUS**. The achieved **structural-topological model of the Bulgarian refined speech** in the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* was rationalized as a **GONFALON** – in conformity with the aesthetics of Georgi S. Rakovski (*Wood-traveller: Golden, green, bright gonfalon: / on one side – Freedom or death – / terrible lion depicted; / on the other side – God with us ahead...*). **The emblemization is in accord with the crucial national synergy LANGUAGE – NATION – MOTHERLAND.** The cognitive and civic ontology and gnoseology of the *Golden Chrestomathy of Bulgaria* (2025) is revealed lapidary and in conformity to the *dedication of the two books: to the precious memory of the tradition according to which equal to the Apostles Saints Constantin-Cyril the Philosopher and Archbishop Methodius had been trained about 3000 disciples – a phenomenon for which Bishop Konstantin Preslavski have canonized them – along with their most prominent followers – Kliment, Naum, Sava, Gorazd and Angelarius as the Seven Saints.*

Key words: *Golden Chrestomathy of Bulgaria* – Vol. 2. Commentary – analytic-synthetic architectonics of the Bulgarian refined speech from IX to XXI c. – universal information model – monograph – philosophical principles – literature is a result (reflected light) – screen of syntactic – semantic – pragmatic – Bulgarian refined speech – triune information code (Christian ideals – family virtues – active individual value position) – structure of the *Anthology* – original literature *ermineia* – parts: I. *Lyrics* (I-CXLV enumerated titles); II. *Epos* (1-121 enumerated titles) – restructuring of the folk poetry (genres schemes): cosmic (mythic, legendary, fabulous) – religious (New and Old Testament) – social (public, engagement, wedding, labor, heroic) – everyday life (family, ritual, love, affectionate, grievance, humorous) – reference-bibliographic apparatus – general periodization (chronological classification) of the Bulgarian literature: I. Medieval (IX-XIV c.); II. Pre-Renaissance (XIV-XVIII c.); III. Renaissance (1762-1876); IV. Classical (1876-1924); V. Modern (1924-1942); VI. New (1942-1956); VII. Newest (1956 – ...) – historiography of Bulgarian anthological thought – creative laboratory of anthology.

ФАКЛОНОСЦИ XL

НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ АЛЕКСАНДРА КУМАНОВА

ЗЛАТНА ХРИСТОМАТИЯ НА БЪЛГАРИЯ:

В 2 тома

ТОМ 2.

КОМЕНТАР

Монография

**(Структурно-типологичен модел на
българската изящна словесност)**

Рецензенти:

**Проф. д.ик.н. Стоян Денчев
Доц. д-р Петър Велчев**

Първо издание

Българска

Редакция,

предпечатна подготовка,

техническа редакция

и компютърна графика:

Д-р Николай Василев

Коректор:

Цветана Найденова

Печатни коли 41.38

Формат 70/100/32

ISBN 978-619-185-744-9

E ISBN 978-619-185-745-6

**Университет по библиотекознание
и информационни технологии**

1784 София, бул. „Цариградско шосе“ N 119

Тел./факс: 00 359 2 971 80 52

E-mail: unibit@unibit.bg

URL:

www.unibit.bg

www.sno.unibit.bg

© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“

София, 2025